Olof von Dalin

Then Swänska Argus. Tredje delen. Inledning och kommentar samt ordlista [SVS]

Svenska Vitterhetssamfundet, 1917–1919. Utgiven av B. Hesselman och M. Lamm.

– Läs mer om verket här

Det avbildade exemplaret tillhör Svenska Vitterhetssamfundet.

© Svenska Vitterhetssamfundet. Utgivarens inledning och kommentarer får inte spridas eller förändras. Får inte utnyttjas kommersiellt. För den litterära texten gäller licensen CC BY.

Ytterligare information om upphovsrätt för detta verk finns hos Litteraturbanken:
https://lb.se/författare/DalinOvon/titlar/ThenSwänskaArgus3/faksimil?om-boken

Permanent länk (URN):
https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lb-lb7735-faksimil

SVENSKA FÖRFATTARE

UTGIFNA AF

SVENSKA VITTERHETSSAMFUNDET

I

THEN SWÄNSKA ARGUS

THEN

SWÄNSKA

ARGUS

UTGIFVEN AF

B. HESSELMAN OCH M. LAMM

TREDJE DELEN

INLEDNING OCH KOMMENTAR
SAMT ORDLISTA

De särskilda exemplaren af Argus' 1:a upplaga, 1732—34, visa en delvis rätt olika text. Vi ha jämfört med hvarandra alla exemplar, som varit oss tillgängliga, med afseende på textens utseende i en stor del af första årgången. Det, som därvid visade sig ha relativt god text i det största antalet nummer, ha vi lagt till grund för vår upplaga. Detta exemplar, som kallas *U1* i noterna under texten, tillhör nu Uppsala Studentkårs bibliotek. Enligt anteckning har det ägts af Hofrättsrådet Hans Olivecrona † 1741. Det synes oss sannolikt, att det innehåller de flesta om ej alla nummer i originaltryck. *U1* återges i vår upplaga strängt bokstafstroget. I de fall, då vi ha ansett oss böra frångå dess text, anföres alltid i noterna, i ett särskildt stycke närmast under strecket, först läsarten i *U1* och därefter de motsvarande läsarterna i Dalins originalhandskrift till Argus i Kgl. Biblioteket (*Hs*) och i 2:a upplagan af Argus 1754 (*U2*), eventuellt också läsarter i andra exemplar af 1:a upplagan (*aex*). I noterna anföras för öfrigt (i andra stycket) de läsarter i *Hs* och *U2*, som afvika från *U1*. Reguliärt återkommande ortografiska eller rent grafiska afvikelser ha vi i regel förbigått. I *Hs* finnas talrika tillägg och ändringar, dels med Dalins egen hand, dels af censor, dels möjligen af andra. Att afgöra om en ändring härrör från Dalin själf eller någon annan, är i många fall svårt. En närmare redogörelse för förhållandet mellan de olika texterna kommer att lämnas i förordet.

Min vän docenten O. Östergren är jag tack skyldig för råd och anvisningar vid utarbetande af den språkliga kommentaren. *H.*

FÖRKORTNINGSLISTA

a	= annan, annat	*l*	= eller
aex	= annat, andra exemplar	*m*	= med
ant	= anteckning	*mg*	= i marginalen
D	= Dalin	*nf*	= nedanför
da.	= danska	*nysv.*	= nysvenska
dial.	= dialekt, dialekter	*of*	= ofvanför
Ds	= Dalins	*r*	= rad
e	= efter	*s*	= sidan
f	= för	*str*	= struket
fr	= från	*t*	= till
fra.	= franska	*tll*	= tillagdt
fsv.	= fornsvenska	*tskr*	= tillskrifvet
följ	= följande	*ty.*	= tyska
hd	= hand	*U1*	= 1:a upplagan (1732—34)
Hs	= handskrift	*U2*	= 2:a upplagan (1754)
isht	= isynnerhet	*urspr*	= ursprungligen
ist	= i stället	*utsl*	= utesluten, uteslutet
istf	= i stället för	*ä*	= ändradt
jfr	= jämför		

.... betecknar af oss gjorda uteslutningar i anförda textställen.
— — — är originaltexternas beteckningssätt för att något är uteslutet.

A. F. Dalin 1850 Svensk ordbok. Stockholm 1850-53.

Böök Romanens och prosaberättelsens historia i Sverige intill 1809. Stockholm 1907.

Celsius Åminnelse-Tal öfver ... Olof von Dalin, hållit för Kongl. Vetenskaps-Academien. Stockholm 1764.

Ihre Gloss. Glossarium Suiogothicum. Upsala 1769.

Lamm Olof Dalin. Uppsala 1908.

Levertin Johan Wellander. Uppsala 1896.

Lind 1749 Swänsk och Tysk Orda-Bok 1749.

P. Möller Ordbok öfver Halländska landskapsmålet. Lund 1758.

Rietz Svenskt Dialekt-lexicon. Lund 1867.

SAOB Svenska Akademiens Ordbok.

Sylwan Sveriges periodiska litteratur under frihetstidens förra del. Lund 1892.

Warburg Olof Dalin. Stockholm 1884.

Weste 1807 Svenskt och Fransyskt Lexicon. Stockholm 1807.

FÖRORD.

I föreliggande upplaga af Then Swänska Argus äro texten och de textkritiska noterna redigerade af båda utgifvarna gemensamt. Den historiska inledningen och de litteraturhistoriska anmärkningarna äro författade af Lamm, den språkliga inledningen, de språkliga anmärkningarna och ordlistan af Hesselman.

Arbetet har utgifvits i sex häften. Första häftet trycktes 1910 och omfattade början af första årgångens text, del I s. 1-192, och af anmärkningarna i del III s. 1-16; andra häftet, tryckt 1912, innehöll slutet af första årgången med anmärkningar, del I s. 193-401 och del III s. 17-90; tredje häftet, 1913, början af andra årgången, del II s. 1-192; fjärde häftet, 1914, resten af andra årgången, del II s. 193-498; femte häftet, 1917, anmärkningarna till andra årgången och ordlistan, del III s. 91-266; sjätte häftet, 1919, förord, inledning etc., det återstående af del III.

Då arbetet nu föreligger afslutadt, är det oss en kär plikt att till Vitterhetssamfundets sekreterare, bibliotekarien Carl Grönblad uttala vårt tack för det insiktsfulla och tålmodiga intresse, hvarmed han bistått oss under redaktionsarbetet.

Mars 1919.

BENGT HESSELMAN. MARTIN LAMM.

UPPLYSNINGAR OM VÅR UPPLAGA AF ARGUS.

1. Texten afser att vara ett strängt bokstafstroget aftryck af U1, d. v. s. det exemplar af Argus' första upplaga, 1732-34, som vi bestämt oss för att följa af de skäl som omtalas i Inl. s. XXVIII f., jfr s. VI. I följande afseenden är vår text icke ett fullt kongruent aftryck af texten i U1: 1) U1 är tryckt med fraktur och begagnar, såsom vanligt i denna stil, två olika *s*-typer: ſ och ſs, växlande enligt bestämda regler (: ſ i början på ord och inuti, ſs i ordslut); dubbelt *s* uttryckes vanligen med en kombination af ſ och ſs: ß. I vår text återges både ſ och ſs med s, ß med ss. 2) Frakturen i U1 har som versal endast J, där nutida tryck har dels I, dels J, t. ex. i Jag, Ingen. I lättlästhetens intresse skrifva vi i vår text: Jag, Ingen. 3) U1 har stundom två versaler i början på ord, t. ex. JNgen. Vi följa nutida bruk och teckna Ingen. 4) Af praktiska skäl ha vi frångått U1[a] rad- och sidfördelning. På grund häraf kan vår text icke upplysa, när U1 har bindestreck vid ords afstafning på två rader. Vi ha sökt återge de afstafvade orden så som de skulle ha skrifvits inuti raden: alltså U1 ſkul=|le med »skulle» I 4: 8, nöy=|ſamma med »nöysamma» I 1: 4, Skrif=|Arter med »Skrif-Arter» I 2: 1. I fråga om sammansättningar har det härvid icke varit möjligt att undgå ett visst godtycke. 5) Latinska och romanska lånord äro i U1 satta med antikva och skilja sig på så sätt från den svenska textens fraktur. I vår text få lånorden ingen särskild beteckning.

Särskildt framhäfda ord utmärkas i U1 genom fetstil, i vår text med spärrning.

2. Texträttelser. I de fall, då vi företagit rättelser af texten i U1, anföras alltid i noterna under sidan, i ett särskildt stycke närmast under strecket, först läsarten i U1 och därefter de motsvarande läsarterna i handskriften, Hs (i K.B.), och i andra upplagan 1754, U2, eventuellt också läsarter i andra exemplar af första upplagan: aex (jfr om aex Inl. s. VI, s. XXVIII). I de flesta fall är det fråga om rena tryckfel i U1, till en del sådana som Dalin själf rättat i något följande nummer i den löpande årgången; någon gång är det andra felaktigheter, som på ett eller annat sätt inkommit i texten och som vi ansett troligt att Dalin själf skulle ha korrigerat, om han fått uppmärksamheten fäst på dem. Fel i U1 i fråga om stor eller liten begynnelsebokstaf, hopskrifning eller särskrifning af ord (jfr Inl. s. LXI f.) samt kommatering ha vi låtit stå kvar orättade, utom i ett fåtal fall, där felen ha synts oss i högre grad störande för uppfattningen af meningen.

3. Varianter. I fotnoterna anföras för öfrigt, i andra stycket, ett urval af afvikande läsarter ur Hs och U2, till någon del äfven ur aex (om aex jfr Inl. s. VI, s. XXVIII). Urvalet är rikhaltigare för Hs än för U2, men icke heller för Hs afser det absolut fullständighet (ett mål som nog f. ö. torde vara svårt att uppnå med rimliga medel). Principen har varit att anföra varianter af alla slag, hvilka på något sätt kunna vara af intresse för texten eller i språkligt afseende eller ur andra synpunkter, men att förbigå reguljärt återkommande ortografiska eller rent grafiska afvikelser. Att på detta område undgå inkonsekvenser visade sig vara förbundet med åtskillig svårighet, och olägenheterna häraf framträdde mera under arbetets fortgång; på grund häraf har variantapparaten gjorts fylligare i senare delar af arbetet än i det först utgifna häftet: I s. 1-192 (jfr Inl. s. LII f.). Varianter som i regel förbigåtts äro sådana som röra: 1) kommatering, 2) bruket af stor och liten bokstaf, 3) hopskrifning eller särskrifning af sammansättningar (se Inl. s. LXI f.), 4) bruket af *i* eller *j*, *u* eller *v* i t. ex. *iag jag*; *ingen jngen*; *wi wj wij*; *hwarie hwarje*; *up vp* (jfr Inl. s. LIX f.), af *k* eller *ck* i t. ex. *Folk Folck* (Inl. s. LX), af *k*, *ck* eller *ch* i t. ex. *och ock*; *wiktig wicktig wichtig* (Inl. s. LX och jfr s. XXXIV ff.,

s. LVIII), af *ft* eller *fft* i t. ex. *kraft krafft* (Inl. s. LX), af enkel- eller dubbelskrifning i fall som *mit mitt*; *til till*; *se see* (Inl. s. LX f., LXXVII); *alt allt* (Inl. s. LXI); *wilja willia* (Inl. s. LXI), af *hl*, *hn*, *hr* eller *l*, *n*, *r* i t. ex. *del dehl* (Inl. s. LX), af *s* och *z* i t. ex. *Landsens Landzens* (Inl. s. LXI), af *e* och *ä* i t. ex. *hierta hiärta* (Inl. s. LX, s. XC f.); vidare 5) växling mellan *-ligit* och *-ligt* i n. af adj. t. ex. *lyckeligit lyckeligt* (Inl. s. LXIV, CXXII), mellan *-elig* och *-lig* i t. ex. *lyckelig lycklig* (Inl. s. LXV, XCV), mellan *-e* och *-a* i plur. och best. f. af adj. t. ex. *ährlige ährliga* (Inl. s. LXIV, CXXII ff.); 6) bruket i Hs af *doter* nästan regelbundet mot U1 *dotter* (Inl. s. LXII, LXXXIII), och af *syssla* mot U1 *sysla*.

Läsarterna ur Hs och U1 återgifvas bokstafstroget med samma inskränkningar som nyss angifvits för aftrycket af U1. (Framhäfda ord betecknas i Hs med understrykning.) I fråga om Hs tillkommer en ytterligare reservation, beroende på svårigheten i enstaka fall att skilja mellan stor och liten bokstaf, mellan hopskrifning och särskrifning af ord, någon gång mellan *e* och *a*, mera sällan *o*, särskildt i vissa ändelser.[1] Då Hs i allmänhet är en prydlig renskrift, råder emellertid i regel ingen osäkerhet i fråga om dess rätta läsning; i viss mån svårlästa äro väsentligen endast en del mera koncept-artade stycken t. ex. första manuskriptet (Hs[1]) till I 42 (40) samt vissa ställen i de renskrifna delarna, som blifvit otydliga genom ändringar eller öfverskrifningar. (I fråga om ändringarna i Hs och svårigheten i vissa fall att säkert afgöra från hvem de härröra hänvisas till den språkliga inledningen t. ex. s. LII ff.).

4. De historiska anmärkningarna ha inskränkts till de upplysningar af historisk, kulturhistorisk och litteraturhistorisk art, hvilka ansetts nödvändiga för den bildade läsekrets, till hvilken vår upplaga vänder sig. Därför ha också öfversättningar af motton eller citat på främmande språk ej ansetts behöfliga. I fråga om källorna och förebilderna för

[1] I de ytterst få fall, då Hs har streck öfver en bokstaf för att beteckna *m*, *n*, eller *e* t. ex. *dömā*, ha vi utan anmärkning insatt de så betecknade bokstäfverna och skrifva t. ex. *dömma*. Någon enstaka gång träffas en dylik förkortning också i U1.

Argus har sträfvandet varit att nå största möjliga fullständighet utan att alltför mycket taga utrymmet i anspråk. Då det gäller lättillgängliga källor såsom Lafontaines fabler eller Boileaus satirer, har kommentaren nöjt sig med att angifva förebilden och såsom prof anföra någon rent verbal anslutning i Argustexten. Då det däremot är fråga om mer svårtillgängliga källor såsom t. ex. van Effens Le Misantrope, ha mer utförliga citat varit af nöden för att bespara läsare det tidsödande arbetet att söka upp parallellställena.

5. Den språkliga kommentaren lämnar i första rummet upplysningar om ord och ordbetydelser, som äro främmande för nutida språkbruk, hvaremot grammatiska upplysningar om orden i Argus äro förbehållna åt den språkliga inledningen. Anmärkningarna äro relativt utförligt hållna, då afsikten har varit att kommentaren skall kunna begagnas vid universitetsstudier i svenska äfven af nybörjare, och då det ju ännu saknas ett lämpligt lexikon för 1700-talets svenska. (Dahlgrens Glossarium är icke tillfyllestgörande för språket i Argus; vid utarbetande af kommentaren till första årgången var det ännu icke utkommet.) Vid sådana ord i kommentaren som anföras i lexikalisk form, meddelas ofta ett större urval af möjliga öfversättningsord, hvarvid det icke är meningen att alla de olika alternativen äga direkt tillämpning på det ifrågavarande textstället. — Då andra årgångens text ännu icke var uppsatt, när anmärkningarna till första delen trycktes, nödgades vi i denna del citera textställen ur andra årgången med hänvisningar till arknummer och sida i originalupplagan. Med tillhjälp af Ordlistan kunna numera citaten identifieras med motsvarande i vår upplaga.

6. Ordlistan och kommentaren äro afsedda att supplera hvarandra och böra användas jämsides. Ordlistan är närmast tänkt som ett register till Komm., och vid många ord inskränker den sig till en enkel hänvisning till denna; men i talrika fall äro tillägg och rättelser till anmärkningarna inarbetade i Ordlistan, nya ord och ordbetydelser ha införts och vissa allmänna och viktigare ord ha först i Ordlistan fått en sammanfattande behandling (t. ex. *anseende*, *artig*). Då

citatställena utgöra ett större antal, framhäfves i Ordl. särskildt det ställe i Komm. där ordet behandlats mera utförligt; se t. ex. vid *Creatur*, *käck*, *kännetekn*, *Siämma*.

Då inledningen utarbetats senare än anmärkningarna och ordlistan och de specialundersökningar rörande författarskapet till vissa nummer, som ingå i inledningen, ännu icke voro slutförda vid tiden för tryckningen af de senare, var det icke möjligt att i dem tillgodogöra resultaten af dessa undersökningar. Det hade eljest varit ändamålsenligt att t. ex. i Ordlistan särskildt utmärka sådana ord, som hämtats ur partier af Argus, hvilka icke författats af Dalin eller ur sådana, som Dalin troligen skrifvit själf men till hvilka vi icke ha i behåll hans originalmanuskript. — Till ersättning för hvad som i detta hänseende brister i Ordl., meddelas här en förteckning på de uppslagsord, för hvilka citat endast ha anförts ur de icke-Dalinska styckena: *afgiöra* 'expediera', *afsky*, *alfwarsamhet*, *arghet*, *behaga*, *besitta*, *blindtacka*, *bo sig*, *brafft*, *a Costi*, *dag (för en dag)*, *deseine*, *Discretion*, *efterlåta*, *emedan*, *enskylla*, *fara fort*, *flasa*, *flisa*, *funt-Faddrar*, *förehållande*, *författa*, *förgylla*, *förpickad*, *förse sig*, *gifft-giller*, *godt glamm*, *glumkande*, *a Gouverno*, *Handskrifft*, *Hielpredor*, *inrymme*, *intaga*, *så låta*, *Läxa*, *millan*, *mun (hafwa så mycket af munnen)*, *nog*, *rim-slarfwor*, *råka på*, *spenderböxorna*, *surra*, *underrätta*, *upwachtning*, *wällustig*.

Mars 1919.

B. HESSELMAN. M. LAMM.

FÖRKORTNINGSLISTA.

a = annan, annat
a., *adj.* = adjektiv
ack. = ackusativ
adv. = adverb
aex = annat, andra exemplar
anm. = anmärkning(ar)
ant = anteckning
art. = artikel
Blek. = Blekinge
blek. = blekingsmål
b. f., *best. f.* = bestämd form
bet. = betydelse
bibl. = bibliskt språk
Boh. = Bohuslän
boh. = bohuslänska
D = Dalin
d. = dativ
da. = danska
dial. = dialekt(er)
Ds = Dalins
dvs = det vill säga
e = efter
el. = eller
enl. = enligt
f = för, före
f., *ff.* = följande
f., *fem.* = femininum
fam. = familjärt (ur Weste 1807)
fr = från
fra. = franska
fr o m = från och med
fsv. = fornsvenska
följ = följande
Förbj. ark XV = det förbjudna arket om präster, n:r 15 i 1. årg., här tryckt i Komm. s. 125-131
g. = genitiv
g., *ggr* = gång, gånger
Gloss. = Ordlistan, del III s. 231-266
Hall. = Halland
hall. = halländska
hd = hand
Hs = handskrift
hänv = hänvisning
imper. = imperativ
impf. = imperfektum
ind. = indikativ
inf. = infinitiv
Inl. = Inledningen
isht = isynnerhet
isl. = isländska
ist = i stället
istf = i stället för
jfr = jämför
K.B. = Kungliga Biblioteket
Komm. = Anmärkningarna, del III.
konj. = konjunktiv
kons. = konsonant(er)
l = eller
lat. = latin, latinsk
lt. = lågtyska
L.U.B. = Lunds Universitetsbibliotek
lågty. = lågtyska
m = med
m., *mask.* = maskulinum
mell. Hall. = mellersta Halland
mg = i marginalen
ms, *mscr* = manuskript
n. = neutrum
n., *nom.* = nominativ
n. Hall. = norra Halland
nf = nedanför

nusv. = nusvensk, nusvenska
nysv. = nysvensk, nysvenska
o = och
ob. f. = obestämd form
obl. = oblik kasusform
of = ofvanför
Ordl. = Ordlistan, del III s. 231-266
Otr. ark 33 = den ursprungliga redaktionen af II n:r 35, här tryckt efter Ds handskrift i Komm. s. 172-180
pass. = passivum
part. = particip
pers. = person, personligt
pl., plur. = pluralis
pop. = populaire (ur Weste 1807)
pret. = preteritum
pron. = pronomen
präs. = präsens
r = rad
R.A. = Riksarkivet
s = sidan
s. = substantiv
s. n. = neutralt substantiv
s. Hall. = södra Halland
sing = singularis
Smål. = Småland
smål. = småländska
sp. = spalt
str. = struket
sup. = supinum
subst. = substantiv
sv. = svensk, svenska
sydsv. = sydsvensk, sydsvenska
t = till
te., t. ex. = till exempel
till = tillagdt
t o m = till och med
tskr = tillskrifvet
ty. = tyska
U1 = 1:a upplagan (1732-1734)
U2 = 2:a upplagan (1754)
U.B. = Uppsala Universitetsbibliotek
understr = understruket
urspr. = ursprungligen
utsl = utesluten, uteslutet
v. = verb
var. = variant
vb. = verb
Vgl., Västg. = Västergötland
västg. = västgötska
vok. = vokal
ä = ändradt
ä. da., ä. ty., ä. lågty. = äldre danska äldre tyska etc.
Ögl., Östg. = Östergötland
östg. = östgötska

~ = 'växlande med', 'förekommande vid sidan af'.
... betecknar af oss gjorda uteslutningar i anförda textställen.
— — — är originaltexternas beteckning för att något är utelämnadt.

FÖRKORTADE BOKTITLAR.

Aasen — Norsk Ordbog. Kristiania 1873.

ABn, A. Bondeson, Bondeson — Flera arbeten af August Bondeson: *Hall. S.* — Halländska Sagor. Lund 1880; *Allmogeber.* — Allmogeberättelser I och II. Uppsala 1884; *Nya Allm.* — Nya Allmogeberättelser. Stockholm 1888; *Gl. o. Kr.* — I Glimminge och Kröplinge. Stockholm 1892; *M.V.K.* — M.V.K. Allmogehistorier. Stockholm 1903.

A. F. Dalin 1850 — Ordbok öfver Svenska språket. Stockholm 1850-53.

Archenholtz — Sagubrott af 1734 Åhrs Riksdag. (Handskrift i Kungliga Biblioteket.)

Arnberg — Anteckningar om frihetstidens politiska ekonomi. Upsala 1868.

Bib. 1541 — Gustaf Vasas bibel.

Bondeson, se *ABn.*

Bring — Svenska Teknolog-Föreningens Minnesskrift öfver Polhem.

Böök — Romanens och prosaberättelsens historia i Sverige intill 1809. Stockholm 1907.

Celsius — Åminnelse-Tal öfver Olof von Dalin, hållit för Kongl. Vetenskaps-Academien. Stockholm 1764.

Dahlgren, Dahlgren Gloss. — F. A. Dahlgren, Glossarium öfver föråldrade eller ovanliga ord och talesätt i svenska språket. Lund 1914-1916.

Dalin 1850, se *A. F. Dalin 1850.*

da. öfv. — Den Svenske Argus, oversat paa Dansk. Kbhvn 1740.

Den Afw. — Dalins komedi »Den Afwundsiuke». Stockholm 1738.

Dial. Vestr., se *Hof.*

Fagered — Joh. Kalén, Ordbok öfver Fageredsmålet i Halland (tryckes i Vetenskaps- och Vitterhetssamhällets handlingar).

Fr.-sv. Dict. 1795, Fr.-sv. Lex. 1795 — J. C. Holmberg, Fransyskt och svenskt lexicon. T. I, II. Stockholm 1795.

G. Dalin 1871 — Främmande ord i svenska språket. Stockholm 1871.

G. Ericsson — Ordlista ur Åkers och Öster-Rekarne Härads Folkspråk. I Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria, hh. I-VI. Strengnäs 1877-1884.

Guard. — The Guardian, utg. af Addison. London 1713.

Hall. S., se *ABn.*

Hjertén — Fabel och anekdot inom Sveriges 1700-talslitteratur. Stockholm 1910.

Holsljunga, se *Leander.*

Hof, Sven Hof, Hof Dial. Vestr. — Dialectvs vestrogothica. Stockholmiæ 1772.

Ihre Gloss. — Glossarium Suiogothicum. Upsaliæ 1769.

J. P. G. Möller 1790 — Tysk och Svensk samt Svensk och Tysk Ordbok. Tredje Delen. Greifswald 1790.

Kalén, se *Fagered.*

Kalkar — Ordbog til det ældre danske Sprog. Kbhvn 1881-1897.

K. Nilsson, se *Nilsson.*

Lamm — Olof Dalin. Uppsala 1908.

Leander — Ordlista öfver Holsljungamålet. Göteborg 1910.

Le Mis. — Le Misantrope pour l'année 1711, 1712 utg. af Van Effen. La Haye 1712-1713.

Levertin — Johan Wellander. Uppsala 1896.

Lind 1749 — Orda-Bok på Tyska och Swänska, så ock på Swänska och Tyska. Stockholm 1749.

Linder, N. Linder — Om Allmogemålet i Södra Möre härad. Uppsala 1867.

Medeltidsordspråk — Östnordiska och latinska medeltidsordspråk, utg. af A. Kock och C. af Petersens I, II. Kbhvn 1889-1892.

Molbech 1859 — Dansk Ordbog. 2. Udg. Kbhvn 1859.

Möller, P. Möller — Ordbok öfver halländska landskapsmålet. Lund 1858.

N. Linder, se *Linder.*

Nilén — Ordbok öfver allmogemålet i Sörbygden [Bohuslän]. Stockholm 1879.

Nilsson, K Nilsson — Ord och talesätt från Sydöstra Blekings strandbygd och skärgård. Karlskrona 1900.

Paul D. Wörterb. — Deutsches Wörterbuch von Hermann Paul. 2. Aufl. Halle a. S. 1908.

P. Möller, se *Möller.*

Rietz — Svenskt dialekt-lexicon. Malmö (Lund) 1867.

R. o. A. Prot — Sveriges Ridderskaps och Adels Riksdags-Protocoll från och med år 1719.

Ross — Norsk Ordbog. Christiania 1895.

Sahlstedt 1769 — Dictionarium psevdo-svecanum. Västerås 1769.

Sahlstedt 1773 — Swensk Ordbok Med Latinsk Uttolkning. Stockholm 1773.

SAOB — Svenska Akademiens ordbok.

SAOL — Svenska Akademiens ordlista. 7. uppl. Stockholm 1900.

Schlyter Gloss. — Ordbok till . . . Sweriges Gamla Lagar. Lund 1877.

Serenius 1741 — Dictionarium Suethico-Anglo-Latinum. Stockholmiæ 1741.

S. o. S. — Språk och Stil, utg. af Hesselman, Berg, Östergren. Uppsala 1901 ff.

Spect. — The Spectator, utg. af Addison och Steele 1711-1712, samt af Addison ensam 1714.

Sundblad — Gammaldags seder och bruk. Ny uppl. Stockholm 1888.

Sv. Lm. — De Svenska Landsmålen, utg. af Lundell. Stockholm 1879 ff.

Sylwan — Sveriges periodiska litteratur under frihetstidens förra del. Lund 1892.

Söderwall — Ordbok öfver svenska medeltidsspråket. Lund 1884-1918.

Sörbygden, se *Nilén*.

Van Effen, se *Le Mis*.

Warburg — Olof Dalin. Stockholm 1884.

Vendell — Ordbok öfver de östsvenska dialekterna. Helsingfors 1904.

Weste 1807 — Svenskt och Fransyskt Lexicon. Stockholm 1807.

Wigforss, Wigf. — Södra Hallands folkmål. Sv. Lm. B. 13. Stockholm 1913-1918.

Vitt. arb. — O. von Dalin. Vitterhetsarbeten. I-VI. Stockholm 1767.

INLEDNING

I.

HISTORISK INLEDNING.

Den grundläggande litteraturhistoriska behandlingen af Then Swänska Argus har Warburg gifvit i sin prisskrift öfver Dalin (Olof Dalin. Hans lif och gerning i Svenska Akademiens Handlingar, Vol. 59, s. 42—188). Sedermera ha hans forskningar kompletterats af senare författare, särskildt af Sylwan (Sveriges periodiska litteratur under frihetstidens förra del, Lund 1892, s. 138—166 och Svenska Pressens Historia, Lund 1896, s. 135—148), Böök (Romanens och prosaberättelsens historia i Sverige intill 1809, Stockholm 1907, s. 68—97) samt Lamm (Olof Dalin, en litteraturhistorisk undersökning af hans verk, Upsala 1908, s. 151—205). Då Argus alltså från litteraturhistorisk synpunkt kan betraktas såsom tämligen utforskad, har den litteraturhistoriske utgifvaren ansett sig kunna begränsa sin anpart af inledningen till en sammanfattande öfversikt och tillåter sig att för öfrigt hänvisa till de ofvannämnda verken. Hvad som i detaljer finnes att tillägga till dessa återfinnes af läsaren på vederbörande ställen i anmärkningarna.

Utgifningstider.

Det torde vara omöjligt att exakt angifva, när det första arket af Then Swänska Argus utkom. I den första annonsen i Stockholmske Posttidningar af den 18 dec. 1732 tillkännagifves det, att tidskriften kommer att utgifvas med ett ark i veckan och att redan ett ark utkommit. Då detta nummer

af Posttidningen utkom på en måndag, skulle alltså det första arket af Argus ha utkommit under föregående vecka. Emellertid tyda vissa omständigheter på att denna annons inlämnats så tidigt, att före dess publicerande ytterligare ett ark af Argus hunnit utkomma. Då annonsen i Posttidningen måndagen den 8 januari upprepades, upplystes det nämligen om att redan fem ark af tidskriften förelågo i tryck, hvilket ej vore möjligt, om det första arket ej utkommit redan under veckan 4—9 december. Det fjärde arket, som själf angifver sig såsom utkommet på nyårsdagen, skulle sålunda — då denna helgdag inföll på en måndag — ha tryckts i slutet af föregående vecka. Med denna utgångsdatering stämmer också, att det 16:de arket (jfr texten 114: 11—12) utkom på skärtorsdagen, som detta år inföll den 22 mars, och att det 22:dra arket i en annons i slutet af föregående ark utlofvades att bli färdigt till onsdagen den 2 maj. Sedermera tyckas arken ha utkommit hvarje vecka utan afbrott, stundom onsdagen, eller, när detta ej medhanns, på torsdagen. Enligt denna beräkning skulle den första årgången ha förelegat komplett med 52 ark redan den 28 eller 29 november år 1733.

Dalin tyckes till att börja med ha tänkt att afsluta tidskriften med denna dess första årgång, ty i det 37:de arket (utgifvet den 15 augusti) meddelar boktryckaren B. G. Schneider i en kungörelse (anm. s. 63) läsarne, att han »igenom trägna skrifteliga Böner» lyckats utverka, att Argus skulle fortsätta äfven under nästkommande år, och utlyser en prenumerationsperiod å den nya årgången från den 1 september till den 30 november. Det torde väl därför endast vara ett skämt, då Dalin i sitt 45:te ark som förklaring till att det förra arket ej utkommit förr än sent på torsdagen anför, att Argus tänkt sälja sin tjänst för att köpa sig en bättre.

För att få den kommande årgången förlagd inom ett kalenderår gjorde emellertid Dalin nu ett längre uppehåll i utgifvandet. I det 52:dra arket af första årgången (27 el. 28 nov.) förklarar han (I, s. 397: 2—3): »Så snart nästkommande Åhr begynner, så begynner jag at skrifwa.» Och i det första numret i andra årgången låter Argus en »bewågen» läsare säga (II, s. 1: 6—7): »Han har haft tid at betänka sig. Jag längtar at få see honom.» Då det 16:de arket i andra delen uppgifver sig vara utkommet på konungens födelsedag (den 17 april) och det 18:de arket enligt slutorden (s. 156: 4—5) utkom den 1 maj, torde det första arket i årgången ha utkommit den 2 eller 3 januari. Sedermera tyckes årgången ha utkommit regelbundet med ett ark i veckan, ehuru kronologien något förvillas af att Dalin vid sina tidsuppgifter stundom glömmer bort, att arken skola utkomma först en vecka sedan de författats. Det sista arket anger sig sålunda vara skrifvet tre dagar efter riksdagens afslutande, lördagen den 14 december (jfr II, s. 485: 23) men torde först ha utkommit under julveckan.

I huru stor upplaga Argus utgått är svårt att säga. I sin inlaga till kanslikollegium i mars 1733 (se anm. s. 24) säger boktryckaren, att han har inemot 500 fasta prenumeranter, och då prenumerationsperioden först slutade den 1 april, torde han senare nog haft ännu flera. Därtill kom ett säkert ej obetydligt antal lösnummerköpare; för att undvika »alt för många maculaturer» hade priset på enstaka ark, som ursprungligen varit 2 öre silfvermynt, höjts till det tredubbla, 12 öre kopparmynt. I Stockholm fingo prenumeranterna själfva afhämta sina ark, men landsortsprenumeranterna erhöllo tidskriften sig tillsänd per post; och hur stort deras antal varit kan man döma däraf, att då förslag om en penningebelöning för Argus förevar å riddarhuset, man såsom skäl för

en sådan anförde den stora inkomst, som posten haft af tidskriften (anm. s. 225). Ett ytterligare bevis för tidskriftens enorma popularitet torde man ha i det faktum, att man på olika håll i landet gjort eftertryck af densamma. Detta föranledde Schneider att begära kungligt privilegium på tryckandet af Argus, hvilket också utfärdades den 4 december 1733 (se anm. s. 93).

Till följd häraf äga vi ett flertal olika tryck af Argusarken, särskildt inom den första årgången. Till en del äro dessa dylika olagliga eftertryck, som erbjuda en ofta mycket korrumperad text. Å andra sidan tvangs Schneider själf, då efterfrågan var större än beräknadt, att omtrycka arken. Stundom tyckas arken därvid helt eller delvis ha nysatts, hvarvid en del tryckfel rättats, men å andra sidan stundom nya tillkommit. Särskildt de första arken, hvilka naturligtvis måste tillhandahållas alla de prenumeranter, som tillträdde under det kvartal prenumerationstiden varade, finnas sålunda i en mängd olika tryck. Lundstedt uppgifver, att vissa ark föreligga i ända till sex olika tryck, hvilket ej torde vara någon öfverdrift. Emellertid är det ytterst svårt att fixera något bestämdt antal, då de exemplar af Argus, som finnas kvar, äro så ytterst spridda och säkerligen endast representera en bråkdel af dem, som en gång funnits. Det kan därför tagas för gifvet, att flera andra tryck existerat än de, som varit utgifvarne tillgängliga.

Censuren. Enligt kansliordningarna af 1719 och 1720 ålåg det censor librorum, af hvilken den kanslikollegium tillkommande uppsynen öfver tryckta skrifter utöfvades, att genomläsa alla böcker och skrifter, som skulle utgifvas, och förbjuda deras utgifvande, om han i skriften fann något »anstötligt eller oanständigt». Särskildt borde han ha sin uppsikt öfver att ingen villfarande mening om Lutherska läran eller kristna

religionen befordrades till trycket. Om han ej fann något att anmärka mot skrifternas innehåll, skulle han efter inhämtande af kanslikollegii bifall gifva sitt samtycke till tryckningen. När det gällde periodiska skrifter, måste censor genomläsa hvarje nummer före tryckningen och förse manuskriptet med sitt imprimatur. De olika arken af Argus måste sålunda, såsom Dalin själf berättar i II, 51, på lördagskvällen, då de voro renskrifna, skickas till dåvarande censor, Johan Upmarck-Rosenadler. Då sättningen måste börja på måndagen, tyckes denne i allmänhet själf ha afgjort saken. Vid det tillfälle, då kanslikollegium ingrep och förbjöd tidskriftens fortsättande (se anm. s. 22 f.), var det ett redan tryckt ark, som föredrogs i kollegiet och väckte missnöje. Då sedermera boktryckaren fick tillstånd att fortsätta med utgifningen af tidskriften, erhöll censor särskild tillsägelse att i kollegium angifva, »när han finner däruti införas något, som är mot Theologien, bonos mores med mera anstöteligit». I realiteten tyckes dock censor ha fortsatt med att själf afgöra hvad som fick tryckas, ehuru han i sina randanmärkningar till manuskripten ofta antyder, att han har att stå till svars inför högre myndigheter. De strykningar och ändringar han gjort visa ju för öfrigt, att han velat aflägsna allt, som kunde anses beröra teologiska frågor, liksom alla öppna inlägg i aktuella utrikes- eller inrikespolitiska diskussioner. Äfvenså stryker han allt, som kunde tolkas som ett direkt utpekande af någon viss person. Mera öfverseende visar han sig mot den allmänna sedekritiken, äfven då den direkt riktade sig mot vissa stånd och samhällsklasser. Och de ofta ganska närgångna allusioner på dagens politiska causes célèbres, som särskildt öfverflödade i den andra årgången, tyckas ej ha ådragit sig hans kritik. Det förefaller ha ansetts tillräckligt, om Argus ej öppet omtalade de politiska personligheterna och händelserna.

Öfver hufvud visar censuren föga konsekvens. Betecknande är, att ehuru den strukna passagen om tjänsteköpen i slutet af I, 15 var en bidragande orsak till kanslikollegii beslut om att stoppa tidskriften (jfr I, s. 110 och anm. s. 23), censorn längre fram på året lät Argus i sin dialog med Celadon utförligt beskrifva, hur man köper tjänster »på månan» (I, 47). Ja, följande år, då frågan blifvit ännu mer aktuell och väntades skola upptagas vid riksdagen, föreslog censor själf (II, s. 98, noten) Argus att intaga en anekdot från Persien om »huru Chuli-Can handteradt en, som rådde honom att sällia tienster». Och då Dalin, som nu tydligen ej var hågad att taga upp frågan, svarade, att han ej kunnat finna den anbefallda anekdoten, upplyste censor om att han talat med herrarne i kanslikollegium, som bedt honom att låta införa den (II, s. 113, noten).

Såsom af anmärkningarna framgår, nöjde sig emellertid ej censorn med att utrangera det, som ansågs förgripligt i tidskriften, och föreslå andra ämnen i stället. Han ansåg det ingå i sitt uppdrag att bidraga till att tidskriften i estetiskt afseende kom att te sig så tilltalande som möjligt. En del af hans anmärkningar, särskildt de språkliga, har ju detta syfte. Denna uppfattning af censuren såsom en sorts uppfostrare för litteraturen, som hystes af Rosenadler och flera af hans efterföljare i ämbetet, ger ju hans anmärkningar ett säreget intresse.

Författarskapet till Argus.

Dalin var till en början ytterst angelägen om att bibehålla sitt inkognito såsom författare. Censor och boktryckare erhöllo de färdiga manuskripten sig tillsända genom bud, och förbindelsen mellan dem och författaren skedde skriftligen. Hur säker Dalin var om den förres okunnighet om den rätte författarens namn framgår bäst däraf, att han i ett par af de tidigare numren införde insändare, undertecknade »Lidanus»

(Dalinus). I ett af dessa fall (I, 9) bifogade han till och med den fingerade insändaren med förställd piktur, tydligen för att därigenom lättare få politiskt riskabla uttalanden att passera genom censuren. Boktryckarens ovetenhet framgår till fullo af hans i anmärkningarna (s. 24) tryckta supplik till kanslikollegium i mars 1733, där han förklarar sig »för Gud och werlden» kunna betyga, att han ej vet hvem författaren är, då han hvarje vecka fått arken »då af en Dreng, då af en Gardeskarl, då af en, då af en annan obekant Person».

Mot slutet af år 1733 tyckes emellertid ryktet om Dalins författarskap ha börjat sippra ut. Enligt en af Sylwan (Svenska pressens hist., s. 135) återgifven anekdot ur Voltemats samling skulle Dalins författarskap ha röjts genom hans gynnare Clas Rålamb: »Rålamb, hos hvilken D. var informator, skröt sedan däraf, att han hade i sitt hus auktorn till Argus, sade förut materien till hvart ark; således röjdes D.» Också Dalins förbindelser med det Gyllenborgska partiet (om hvilka mer nedan) skulle ha bidragit till att författarhemligheten vid ungefär samma tid uppenbarats. Gissningarna på mer eller mindre framstående personer såsom författare hade emellertid då redan fått så fast form, att man hade svårt att tro, att den relativt okände unge kanslisten vore den verklige författaren. De i den första årgången framträdande fem auktorerna tyckas också ha gifvit dessa gissningar ett sorts stöd. Ett antagande gick sålunda ut på att namnet Argus skulle vara ett anagram af initialerna till de fem egentliga författarnas namn (jfr Warburg a. a., s. 59 ff.). Det torde nog ha varit en ganska allmänt utbredd uppfattning, som Archenholtz ger uttryck åt, då han i sitt Sagu-Brott af 1734 Års Riksdag (handskr. i K. B.) säger, att de flesta menat, att Dalin »högst warit derwid brukad til at foga ibland tilhopa de åtskilliga

ämnen, som de rätta Auctorerna fournerat honom dertil, så at om alla wille taga utaf Argus det dem tilhörde, skulle den angifne personen blifwa nästan som Aesopi kråka».

Först i början af år 1735 gaf sig Dalin själf i en skrifvelse till k. m:t tillkänna för att komma i åtnjutande af den plats, som ständernas i en skrifvelse uttalade välbehag öfver tidskriften gaf honom förhoppning om (Warburg, s. 181 ff.). Sedermera tyckes han hafva varit allmänt känd såsom författaren, och enligt styfbrodern Bökmans antagligen något färglagda skildring reste man »öfver 40 Svenska mil» för att få se och tala med honom (cit. af Warburg, s. 182).

I ofvannämnda skrifvelse undertecknade sig Dalin »Auctoren till Argus». Att han hade full rätt till denna titel torde numera vara höjdt öfver allt tvifvel. Endast för ett fåtal ark, där handskriften antingen saknas eller visar främmande händer eller där för Dalin ovanliga språkformer förekomma, har den språklige inledaren ansett sig kunna antaga ett medarbetarskap af andra författare. Om en af dessa medarbetare äga vi bevis af dokumentarisk art. I sitt åminnelsetal öfver Carl Carlsson, författaren till Argus' föregångare, Sedolärande Mercurius, ger nämligen Wargentin följande meddelande om hans deltagande i Then Swänska Argus: »Om Herr Carl Carleson ej haft annan del däruti, än at Han upmuntrat den vittre Auctoren at företaga detta arbete, hade Han blott därigenom förtjänt tack af Sina Landsmän; men Han var ock i förstone verkelig medarbetare på denna Vecko-Skrift. Dock, sedan han märkte, uti huru goda händer pennan råkat, meddelte Han allenast då och då något stycke, såsom Bref til Argus, och drog för öfrigt försorg om Correspondancen, tryckningen och annat.» Då detta tal hölls i Vetenskapsakademien år 1762, alltså under Dalins lifstid och

i ett samfund, där han själf var en framskjuten medlem, får man väl antaga, att uppgiften är riktig, om ej rent af lämnad af Dalin själf. Den bekräftas också af det resultat, hvartill den språklige inledaren kommit både af stilistiska och grafologiska skäl. Enligt hans undersökning tyckes ju Carlssons medarbetarskap särskildt röra tidskriftens tidigare nummer. Med »Correspondancen» menas antagligen, att Carlsson haft någon befattning med de till Argus insända brefven. Att han också förmedlat Dalins förbindelse med boktryckaren synes bekräftas däraf att benämningen Then Swänska Argus härstammar från honom. Tydligen har han haft de tre första arken, i hvilka tidskriftens titel var Frispråkaren, i sin hand, innan de lämnades till tryckning.

Af de bref, som Argus inför såsom insända, äro de flesta säkert författade af Dalin själf. Redan Sahlstedt skilde i sin 1739 utgifna »Nyckel til Then Swenska Argus» mellan bref, »dicktade af Argus», och bref, som verkligen insändts af främmande korrespondenter, men tyckes ej ha varit bättre underrättad än vi om det verkliga förhållandet. Jag hänvisar till utredningen i den språkliga inledningen. Ovisst är om det lilla brefutdraget i II, 45 (s. 414: 1—11) verkligen är hämtadt ur ett insändt bref. Detta synes emellertid troligt, då det tydligen syftar på någon bestämd person.

Dessutom finnas naturligtvis partier i Argus, hvilka, ehuru skrifna af Dalin, tydligen tillkommit på främmande initiativ och där hans arbete hufvudsakligen gått ut på att skänka litterär form åt stoff, som han i mer eller mindre halffärdigt skick erhållit af andra. Här är det emellertid gifvetvis mycket svårt att direkt göra boskillnad. Så t. ex. förefaller ju historiken öfver lotterierna i I, 24 härröra från någon i ekonomiska ting mer bevandrad person än Dalin, en del af de i I, 42 införda upplysningarne om regler och sedvänjor i det diplo-

matiska umgänget skulle mycket väl kunna ha lämnats af Carl Carlsson, hvilken ju också af Hesselman uppvisats som medarbetare i arket. I II, 18 förklarar sig Dalin själf ha inhämtat den anekdot, hvarmed han inleder sitt ark, från »den stora Auctoren, som jag kallar den Scandiske Mercurius», ett uttalande, som redan af samtiden tyckes ha uttolkats såsom åsyftande Carl Carlsson (jfr Sylwan s. 160). Den dramatiskt utförda framställningen af händelserna är dock ovedersägligt Dalins egen.

Argus och partipolitiken.

Lika svårt som det är att i dessa och flera liknande fall få klart för sig hvar gränsen går mellan Dalins och hans frivilliga medarbetares insatser, är det att närmare bestämma formerna för det samarbete mellan Argus och den Gyllenborgska partiledningen, som tydligen ägt rum under utgifvandet af 1734 års årgång.

Archenholtz har i sitt Sagu-Brott af 1734 Års Riksdag närmast framställt saken så som om Argus helt och hållet tillkommit för att vara ett vapen i det Gyllenborgska partiets hand, ehuru man för att afvända alla misstankar låtit den börja med en mer menlös sedesatir. (Se hans yttrande hos Lamm, s. 251 f.) Detta torde vara felaktigt. Ehuru Argus redan från början intager en med det Gyllenborgska partiet öfverensstämmande hållning i en del aktuella frågor, så t. ex. i fråga om de inhemska industrierna och de svenska handelskompanierna, så torde detta snarare ha berott på att dessa åsikter hyllades af Dalin och hans närmaste vänner och gynnare, såsom Gustaf och Clas Rålamb och Carlsson. Redan under den första årgången användes ju tidskriften för propaganda i ekonomiska frågor och hade att utstå en rätt skarp kritik af motståndarna, som beskyllde den för att stå i enskilda intressens tjänst. Man har också ett intryck af att redan nu Horn och hans parti

betraktat den med oblida ögon. Den förre var helt säkert ej främmande för initiativet att stoppa tidskriften i mars 1733, ehuru detta gick om intet på grund af dess redan då oerhörda popularitet.[1]

Men under år 1734 och särskildt efter riksdagens sammanträdande den 14 maj blef Argus alltmer upptagen af de politiska dagsfrågorna. Publiken tyckes ganska snart ha märkt den förändring, som tidskriften undergått, ty Dalin måste flera gånger försvara sig mot korrespondenter, som beklagade sig öfver att han ej längre nöjde sig med moralsatir, utan lade sig i allmänna angelägenheter. Det är i själfva verket många ark i den senare hälften af denna årgång, i hvilka man känner sig föranlåten att förmoda en politisk undermening, ehuru denna ofta är så omsorgsfullt dold och vår kunskap om de samtida politiska guerillastriderna så pass ofullständig, att det endast i ett fåtal fall varit möjligt att gissa sig till den. Hvarje läsare af de sista trettio arken i Argus torde emellertid ha en förnimmelse af att ständigt mötas af förtäckta politiska allusioner, och af flera samtida uttalanden veta vi hvilket uppseende Argus vid denna tid gjorde just till följd af sina skarpa politiska angrepp. Det var också därför frågan om tidskriftens belöning väckte en så skarp partikonflikt på riddarhuset.

Genom ofvannämnda af Sylwan publicerade berättelse ur Voltemats anekdoter ha vi åtminstone fått reda på en af Dalins förbindelselänkar med det Gyllenborgska partiet. Enligt denna skulle en viss Broms funnit manuskriptet till ett ark hos Gyllenborgs handsekreterare Brun, som enligt samma källa »halp Dalin att skrifva Argus». Naturligtvis

[1] Se det af Sylwan anförda samtida brefcitatet (Svenska pressens historia s. 137).

får ej detta senare yttrande fattas bokstafligt, men notisen ger dock en förklaring till det faktum, att Argus ofta röjer det Gyllenborgska partiets innersta önskningar, innan de framträdt offentligen, och att Argus t. o. m. — se det i II, 20 införda s. k. brefextraktet (jfr anm. s. 143) — af Gyllenborg begagnades såsom officiöst organ för att från hans sida afblåsa en i flygskrifter förd polemik.

Det torde äfven kunna ifrågasättas, huruvida ej Argus' öfvergång till politiskt partiorgan varit en starkt bidragande orsak till Dalins beslut att med år 1734 års årgång definitivt nedlägga tidskriften. Deltagandet i den politiska striden hade visserligen skänkt Argus en ökad maktställning, och författaren kunde nu också göra anspråk på att af de mot honom vänligt stämda partierna inom ständerna få en rekommendationsskrifvelse såsom belöning. Men å andra sidan lider det knappast tvifvel om att vidsträckta lager af hans breda läsekrets börjat betrakta hans upplysningsarbete med mera misstroende. Det finnes flera uttalanden, som vittna om att hans under år 1734 alltmer öppet framträdande smicker och kryperi för de kungliga väckt en obehaglig uppmärksamhet och misstankar, att den forne sedepredikaren öfvergått till att bli en politisk lycksökare. I och med det att ständerna upplöstes kunde han för öfrigt befara allvarliga efterräkningar från kanslikollegium, där hans politiska motståndare ännu sutto vid makten. Det var därför säkert en akt af politisk klokhet, då han samtidigt med riksdagens upplösande nedlade Argus och använde sina sista ansträngningar till att utverka ett förord från ständerna. Det dröjde också i tre år innan detta kunde omsättas i en befordran, och det var då mot samtliga röster i kanslikollegium han af kunglig nåd utnämndes till bibliotekariesysslan vid Kungl. Biblioteket.

I slutet af det 40:de arket i första årgången tillkännagaf boktryckaren Schneider sin afsikt att låta öfversätta Argus på tyska »til deras tiänst som intet förstå Swänskan» och upptog äfven prenumerationer på denna tyska upplaga, som alltså tyckes hafva varit afsedd för i Stockholm boende utländingar (se anm. s. 68). Den torde dock aldrig ha kommit till stånd. Däremot utgafs år 1740 i Danmark arktals en af J. Hagerup verkställd öfversättning af Argus (jfr Sylwan, s. 162). Redan tidigt tycktes emellertid Dalin ha haft för afsikt att utgifva en ny, reviderad upplaga af tidskriften. Redan då han i sitt slutark (II s. 493) för sista gången meddelar tryckfelsrättelser, framhåller han, att ännu mer kommer att ändras i »Argi andra upplaga» och att han en gång kommer att hålla »en sträng räfst med mina Ark». Och i efterskriften till registret till andra delen (II, s. 498) framhåller han, att han uppskjutit att utarbeta »et fullkomligt Register», »til dess Boken en gång i beqwämare skick renare från tryckfel och på några ställen förbättrad kan utkomma». »Argi anda kräfver af oss en snyggare Klädning för detta Wärket än den det bar i sina risp och widskiften. Han menar, at det behöfwer twättas, kammas och putzas, innan det wäl kan låta skåda sig genom Register-Glas.»

Öfversättningar och ny upplaga.

Det blef emellertid först år 1754, som denna nya, öfverarbetade upplaga kom till stånd. I dess dedikation till Lovisa Ulrika säges det, att »den nu förnyade Argus» af henne »är upwäckt ur sin dwala». Både på grund af denna uppgift, att Lovisa Ulrika själf gett impulsen till den nya upplagan, och på grund af det sätt, hvarpå den gamla upplagans text omgestaltats, torde man kunna anse det såsom självklart, att Dalin själf omredigerat sitt verk. I fråga om innehållet har han i allmänhet inskränkt sig till förkortningar

och uteslutningar här och hvar, som det tyckes hufvudsakligen af estetiska skäl.

*

Argus inhemska och utländska föregångare.

Uppslaget till att utgifva Argus fick Dalin tvifvelsutan från sin vän Carl Carlssons Sedolärande Mercurius. Denna vår första moraliska veckoskrift, som utgafs från juni 1730 till oktober 1731, hade börjat såsom en slafvisk kopia efter de utländska mönstren. Hela den första årgången består uteslutande af öfversättningar från de engelska moraliska tidskrifterna, från deras tyska afläggare, Der Patriot, och från den franciserade holländaren Juste van Effens tidskrift Le Misantrope. Utgifvaren förklarade också i sitt företal, att han ämnade begagna sig af »de förnämste moraliska skriffter som på detta sätt i Engelskan, Fransöskan eller Tyskan äro i detta Seculo utgifne, och man med mycket nöye sedt emot tagas». Först i de senare delarne af tidskriften vågade Carlsson försöket att på egen hand skrifva uppsatser i samma stil. Som moralist led emellertid Carlsson af en fullkomlig brist på verklighetssinne och ägde intet af det friska, glada lynne, som möter oss i Argus. Tyngdpunkten i originaluppsatserna i hans tidskrift kom därför att ligga på det ekonomiska området, där han var besjälad af samma ifver för manufakturernas uppblomstring, som Dalin sedermera, antagligen under hans direkta inflytande, gjorde sig till tolk för.

Det var från samma utländska mönster Argus lånade impulserna till sina sedeskildringar. Dalins beroende af sina utländska förebilder har i detalj påvisats i anmärkningarna. Det torde därför på detta ställe vara tillräckligt med några allmänna konklusioner.

Den engelska moraliska tidskriften betecknar en vändpunkt både i pressens och den litterära verklighetsskildringens historia. Tidningarna, hvilka förut hufvudsakligen innehållit korta, genom regeringen befordrade meddelanden från utlandet, hofnyheter och annonser, fingo först nu en vidsträckt, folkuppfostrande betydelse. The Tatler, den första i raden af de engelska tidskrifterna, innehöll ungefär allt, som man numera är van att återfinna i en daglig tidnings spalter, inhemska och utländska nyheter, politiska artiklar, recensioner af nyutkomna böcker och af teaterföreställningar, hofhistorier och små genrebilder ur verkligheten, fingerade bref och annonser och framförallt moraliska betraktelser. De senare kommo att så godt som uteslutande fylla tidskriften, sedan The Tatler, som började utgifvas år 1709, redan följande år fått en efterträdare i The Spectator. Med Whigministärens fall hade nämligen utgifvarna, Steele och Addison, förlorat tillgången till det officiella nyhetsmaterialet och kunde såsom oppositionsmän ej med fördel fortsätta sitt politiska skriftställeri. Spectator satte nu sitt mål i att, såsom Addison formulerade det, flytta filosofien från bibliotek och lärosalar, skolor och universitet till klubbar och församlingar, kaffehus och tebord. Då sjuttonhundratalet med ordet »filosofi» menade all bildning öfver hufvud, blef den i själfva verket ett medel till höjandet af hela den engelska borgarklassens litterära intressen och seder. Den ingick såsom ett led i de sträfvanden till afhjälpandet af restaurationstidens moraliska förvildning, som vid denna tid gjorde sig gällande i hela den engelska litteraturen. Den gjorde den respektable om också en smula bornerade engelske gentlemannen till hela folkets ideal. Och på samma gång kom den genom sin realistiska miljöskildring, sina direkt ur lifvet gripna typer och situationer, sin familjestämning och sin lugna, omständliga

stil att föregripa den mest specifikt engelska af alla diktformer, den borgerliga romanen.

De aflägger, som de engelska tidskrifterna fingo i ut landet, modifierades naturligtvis efter de olika folklynnena och miljöerna. I Frankrike upplöses den moraliska tidskriften i Marivaux' händer till en samling lösa psykologiska analyser och moraliska sentenser, här och där afbrutna af någon graciös, erotisk novell. I Tyskland, där genrens förnämste exponent är den af en samling Hamburglärde utgifna Der Patriot, förvandlas Addisons och Steeles urbana världsmannaton till den tråkigaste skolmästarmoral. För att inpränta de moraliska föreskrifterna bättre brukar författaren sammanfatta dem paragrafvis vid slutet af hvarje ark, ett maner, som Dalin på sina ställen imiterat i Argus. I Holland, vid denna tid förbindelselänken mellan England och Frankrike, där de nya verk, hvilka ännu voro för djärfva för att passera den franska censuren, funno förläggare och boktryckare och där en hel fransk kontrabandslitteratur af pamfletter, broschyrer och filosofiska skrifter såg dagen, omformade van Effen i den kort efter Tatler och samtidigt med Spectator utgifna Le Misantrope (1711—1712) den engelska moraliska veckoskriften till ett hvasst satiriskt och torrt rationalistiskt organ för de avancerade upplysningsidéerna.

Dalin har lånat både från sina engelska, tyska och holländska föregångare, i den ojämförligt största utsträckningen från den sistnämnde, hvilken troligen ej var så känd för svensk publik. Men äfven i de ark, där han ställvis ganska ordagrant följer Le Misantrope, har han sökt att utbyta dennes abstrakta resonemang emot praktiska exempel, klädda i en novellistisk ram. Ytterst betecknande för hans sätt att omdana sin förebild är det 43:dje arket i andra delen, som återgår till samma discours öfver döden, som

Sedolärande Mercurius gifvit en ordagrann öfversättning af. Denna böjelse för den novellistiska formen sökte Dalin motivera genom publikens ovilja mot »en torr och snörrätt Sedo-Lära». Då ett af hans språkrör, Hiernbrott, i första delens 12:te ark börjar en abstrakt utläggning om självkännedom, afbrytes han af sin kamrat Ehrenmenuet, som erinrar honom om aftalet att ej »afspisa wåra läsare med höga Betraktelser, emedan minsta delen af dem will möda sig dermed»: »Det blir långt innan wi få tala med så hög stämma. Skrubb-höflen måste wi bruka, så lenge wi ha qwistiga trän, och sudden på Segelduken innan wi få gripa til de fina penslar.» Det var ej blott »Hof-Smaken och Läckerheten», som hindrade Dalin från att fördjupa sig i allmänna moraliska betraktelser, utan också den borgerliga publikens låga litterära ståndpunkt. Bland sina läsare räknade han också de drängar och pigor, som brukade hämta numren hos boktryckaren och läsa »hälften i Schneiders och hälften i sina Herrars och Fruers förstugor».

Det var hänsynen till denna breda publik, som kom Dalin att anslå en mer folklig ton än Spectators och att understryka sens-moralen i sina ark på ett sätt, som de engelska tidskriftsförfattarna säkerligen ej skulle funnit förenligt med god smak. Några höglitterära anspråk hade han ej för afsikt att tillfredsställa. »Månne jag eller mina alstrare äro giorde för några få taskspelare, som sitta här och där i wrårne?» frågar Argus i ett af de första arken (I, 9). »Ney, wi äro giorde för det allmänna och dess bästa.»

Dalins författaretbegåfning.

Någon framstående moralist var Dalin ej. Också hans föregångares moral hade ju byggt på sens-commun och sökt att varna publiken mot ytterligheter åt det ena eller det andra hållet. Men det finnes både hos Addison och van Effen under allt detta hvardagliga moraliserande ett spekulativt

intresse, som alldeles saknas hos Dalin. Addisons urbana vidsynthet och van Effens satiriska skärpa bidraga också att göra deras moral mer tolerabel för en modern läsare. Dalin kände sitt kall som »sedolärare» såsom en utifrån pålagd uppgift, för hvilken han egentligen saknade naturlig håg. Han jämförde sig gärna med prästerna och fann skillnaden mellan sig och dem bestå däri, att han ej hade att angripa »de Bohl-Grofwa Synder, för hwilka hwar och en Hedning fasar; Men de mellan-laster och dårskaper hos begge könen, som intet alla märka, och hwilka en Präst sällan kan röra på sin Predikstol». »Skrubbhöflen» anlitade han med förkärlek, men genom sitt oförbränneliga goda humör lyckades han att göra bestraffningen mindre kännbar.

Till Dalins svaghet som moralist medverkade också, att han i grunden var en klen psykolog. Han har hvarken de engelska tidskriftsförfattarnes förmåga af åskådlig människoskildring eller deras franska och holländska efterföljares analytiska skärpa. Af anmärkningarna framgår ju också, att de flesta af hans karaktärsbilder äro kalkerade efter främmande mönster och oftast ej gå upp mot sina förebilder. Hur liflösa och stereotypa verka ej de »Argi auctorer», som presenteras i det andra arket i första delen, emot de liffulla exponenter för engelskt lynne, som Steele i samma syfte tecknat som Spectatorklubbens medlemmar. Under det att medlemmarna i Spectatorklubben blefvo publikens favoriter och ett par af dem ända till i dag bibehållit sitt rykte som engelska nationaltyper, märkte Dalin snart, att publiken började att tröttna på hans farbroderliga och moraliserande auktorer. Redan i det 29:de arket fann han därför för godt att skicka ut dem på brunnsresor, och då han — efter att under den första årgångens sista hälft ha låtit dem föra ett skenlif — till sist formellt tog afsked från dem vid årets slut, visste han, att

ingen skulle komma att sakna dem. Att Argus' auktorer och de öfriga karaktäristikerna i Argus trots detta bilda epok inom vår litteratur, behöfver man knappast betona. De försök till människoskildring, som vi förut ägt, voro så obetydliga och osjälfständiga, att man ej kan tänka på att jämföra dem med Dalins. Först i Argus få vi ett verkligt omfattande galleri af representanter för olika samhällsklasser och olika egenskaper.

Men om Dalin är sina utländska föregångare underlägsen som moralist och psykolog, finnes det däremot ett område, där han är deras jämlike, om ej rent af deras öfverman. Han är en mästare i berättandets konst. När det gäller att utförligt beskrifva, att analysera eller att resonera, är han ej på sin rätta mark. Stilen blir tung och ovig, karaktäristikerna fumlande, reflexionerna banala. Så fort han obesväradt får ägna sig åt att berätta, blir det en nästan nervöst dramatisk liflighet öfver hans framställning; bilderna och ordalagen bli drastiskt åskådliga, stilen får något af det muntliga föredragets omedelbarhet öfver sig.

De flesta af Addisons och Steeles efterföljare begagna sig endast motvilligt af den novellistiska formen. Van Effen känner sig bäst till mods, då han får servera sina resonemang utan novellistisk förklädnad, och i Der Patriot utgör berättelseformen endast ett medel för att mer eftertryckligt förkunna moralen. I Argus är det tvärtom. Berättelsen är det väsentliga, och moralen tillägges oftast blott för att ge arket en pedagogisk raison d'être. Det lider intet tvifvel om att verklighetsskildringarna i flera af de bästa arken varit författade först och utan tanke på att illustrera någon särskild moralisk sats. Det är egentligen först genom registret man får reda på att det ypperliga samtalet mellan Balzar Laquay och Elsa Frustu-piga (II, 10) afser att belysa »Tienstefolks

Dårskaper»; det realistiska återgifvandet af petitmaitrernas kaffehusprat (II, 13) är tydligen först sedermera anknutet till frågan om tjänstetillsättningarna; den roliga giftermålsdialogen mellan Johan och Johanna (II, 50) har, såvidt man kan se, ingen som helst moralisk tillämpning.

Såsom framgår af anmärkningarna har Dalin ofta hämtat uppslaget till den novellistiska inramning, hvarmed han förser sina ark, från de moraliska tidskrifterna, från Swift, från fabelförfattarna Lafontaine och La Motte och från en mängd andra håll. Och äfven där man ej kan peka på någon bestämd förebild, är det tydligt, att han rör sig inom samma motivkrets som sina föregångare. Han anlitar de allegoriska personifikationerna, han använder visionsformen, förvandlingsromanen, fesagan och fabeln. Han låter sina fingerade författare antaga stadgar för klubbar med olika syften, hålla domstolar och afkunna domar, spela läkare och utskrifva recept mot allehanda moraliska förvändheter. Han begagnar sig af fingerade annonser och kungörelser, låtsas återgifva gamla manuskript med luckor och oläsliga ställen, han meddelar innehållsredogörelser för fingerade lärda verk eller kommenterar efter de klassiska filologernas mönster parodiska dikter. Af speciellt intresse från svensk synpunkt äro de ark, där han på humoristiskt sätt begagnar den isländska sagan och den svenska folksagan till inklädnad för sina moraler (se t. ex. I, 19, 46, 49 och II, 31).

Att Argus så uppenbart undviker att tala i eget namn och i stället lämnar ordet åt fingerade personer eller anlägger andra förklädnader, beror — såsom redan Levertin fint anmärkt — på att Dalin aldrig mer är sig själf än då han talar i andras namn, att han rör sig ledigast i främmande stilarter. Det är helt säkert i viss mån en svaghet, som har

sin grund i Dalins en smula blodfattiga temperament, i hans brist på mer markanta drag i sin egen författarprofil. Men det är på samma gång en konstnärlig styrka. Få författare ha ägt hans smidighet att ikläda sig främmande gestalter. Både som ren stilparodist och mer seriös pastischförfattare är han hart när ouppnåelig. Så genuina efterbildningar af svensk folksagestil som de, som förekomma på ett par ställen i Argus, finner man ej ofta i svensk litteratur. Han skulle ju också sedermera både i Sagan om Hästen och i »Skatan sitter på kyrko-torn» visa sin enastående förmåga att träffa den svenska folksagans och folkvisans ton.

I ett intimt samband med hans stilparodiska förmåga står också hans storartade gåfva att återgifva olika samhällsklassers sätt att uttrycka sig i tal och skrift. Någon egentlig realistisk skildrarförmåga ägde han knappast, och för den omsorgsfulla psykologiska analysen saknade han begåfning. Det var först när han lät personerna själfva tala, som hans verklighetsbilder fingo lif. Med samma rent illusoriska kraft återger han petitmaitrernas sladder på kaffehuset och Balzars och Elsas gräl i drängstugan. Också hans yppersta verk från senare år, Sagan om Hästen, har ju fått sin konstnärliga fulländning genom att läggas i mun på en ärlig danneman, »född i en wrå på Swedjenäs». Då han i det klassicistiska eposets form skulle besjunga Sveriges stora konungar, åstadkom han blott en rad tråkiga vaxbilder. Då han i Sagan om Hästen fick skåda Sveriges historia med bondens ögon, skildra dess stora gestalter och dess hjältedåd med allmogemannens enkla och drastiska ord, fick hans framställning epikens storhet öfver sig.

Argus betydelse.

Det var framför allt denna friska fabuleringskonst, denna förmåga att lätt och okonstladt antaga olika litterära dräkter

och däribland just dem, som voro den stora publiken kärast, som Then Swänska Argus hade att tacka för sin enastående popularitet. Den skapade den första förutsättningen för en nationell diktning, en vidsträckt läsekrets. Det antal af 500 prenumeranter, som Schneider i början af tidskriftens tillvaro omnämner, växte sedermera ytterligare, såsom man kan se af kungörelserna, och utökades dessutom af lösnummerköparna och de tidvis mycket talrika eftertrycken. Man torde därför ej taxera Then Swänska Argus' upplaga för högt, om man beräknar den till 700—800 exemplar. Denna siffra var för dåtidens förhållanden rent sagolik. Sylwan har påpekat, att den af ständerna protegerade Ärlig Svensk tjugo år senare ej kom upp till mycket mer än 400 fasta prenumeranter, och de romantiska tidskrifterna i början af nästa sekel torde knappast ha kommit ut i så stora upplagor som Argus. Lägger man därtill, att de tryckta arken säkert vid denna tid passerade från familj till familj, lästes och afskrefvos, så inser man, att det är mer än en tom fras, då Celsius i sitt åminnelsetal öfver Dalin berättar, att man »snart sagt, sörgde öfver hela Riket, likasom öfver et besynnerligt dödsfall, då Argus ändteligen, vid slutet af år 1734, kastade sin pänna.» I vår förut hufvudsakligen af tillfällighetslyrik bestående skönlitteratur betecknar Argus en mer genomgripande förändring än någon af de utländska tidskrifterna gjort på sitt håll. Den blef ej blott det stora mönstret för den moderna svenska prosan; den var det första verk, där man öfver hufvud skönjde verkliga människor, fick bilder ur tidens lif, det första verk, som satte publiken i kontakt med samhällslifvets stora frågor. Därför bildar också Argus utgångspunkten för den borgerliga realism, som — hos oss liksom annorstädes — under hela det senare sjuttonhundratalet löpt jämsides med den

förromantiska diktningen. Bellman och Wallenberg äro lika väl som senare fru Lenngren Argi lärjungar, och öfver Cederborgh har Dalins tidskrift sträckt sitt inflytande ända fram till den realistiska roman, som hos oss först under adertonhundratalet skulle komma till full utveckling.

MARTIN LAMM.

II.

SPRÅKLIG INLEDNING.

»I afseende på skrifsättet är Argus nästan ännu mer epokgörande än i afseende på innehållet», skrifver Warburg i sin biografi öfver Dalin 1884. Omdömet har icke jäfvats genom senare litteraturhistoriska undersökningar, och säkert torde vara att den betydelse Dalins första prosaarbete har som språkligt minnesmärke icke är den som värdesättes lägst af vår tids forskning. I 1700-talets språkliga utveckling intar Argus otvifvelaktigt en central ställning, och dess språkform är så mycket mer förtjänt af en undersökning som denna tids svenska skriftspråk hittills föga studerats, fastän det var under 1700-talet, till stor del just genom Dalin och Argus, som en vitter prosastil först utformades i vår litteratur.

Hs, U1 och U2. Det är då en lycklig tillfällighet att vi för studiet af Dalins språk i Argus äro jämförelsevis gynnsammare ställda än det eljest är vanligt i fråga om skrifter af så gammalt datum. Vi ha nämligen att tillgå icke blott originaltrycken af tidskriften från 1732—1734, utan också Dalins egna handskrifter till de allra flesta numren, delvis i koncept och försedda med talrika rättelser och tillägg af Dalin själf och af andra, och slutligen ha vi den nya upplaga i bokform, som utkom under Dalins lifstid 1754 och som med all sannolikhet redi-

gerats af honom själf. Allt detta ger oss en sällsynt möjlighet att på alla punkter bedöma hvad som i språkformen bär Dalins egen stämpel eller hvad som härrör från andra, t. ex. från censor eller från boktryckaren; vi få också en intressant inblick i Dalins arbetssätt och i tillkomstsättet i detalj för ett viktigt litterärt verk under 1700-talet, och slutligen få vi ett tillfälle att jämföra den unge Dalins språkbruk 1734 med hans smak och språkvanor vid mognare ålder 20 år senare, ett afsnitt af 1700-talets språkhistoria som är af ej ringa intresse.

Man kunde mena att Dalins originalhandskrift(»Hs»; i Kgl. Bibl.) såsom varande den enda redaktion som med säkerhet är äkta Dalinsk ensam borde läggas till grund för en undersökning af Dalins svenska i Argus — det är naturligtvis Dalins språk och icke boktryckarens som är af intresse — och att de öfriga redaktionerna i det afseendet endast ha ringa värde. I konsekvens härmed kunde man kräfva att vår edition i första rummet borde utgå från handskriften och icke som den nu gör från första upplagan (U1). Mot detta kan dock först invändas, att det ju var i U1 och icke i Hs som Dalins verk blef bekant för hans samtid och fick sin litterära och äfven språkliga betydelse. Vidare är äfven U1 en af författaren i det hela auktoriserad form af arbetet, som säkert i vissa punkter står närmare hans afsikter än Hs. En edition af Hs med dess talrika tillsatser och rättelser af Dalin själf och af andra blefve dessutom icke heller den i alla afseenden äkta Dalinsk och i hvarje fall icke en form af hans verk, som skulle ha tillfredsställt honom själf (frånsedt att den skulle bli vida mer otillgänglig och svårläst för en modern läsare än editionen af U1). Och slutligen visar en jämförelse mellan Hs och U1 att Dalins språkform dock i det hela är troget återgifven i U1.

Man kunde möjligen också vilja göra gällande att andra

upplagan 1754 (U2) är den redaktion som främst kan göra anspråk på att vara den grundläggande, då den är den senaste af författaren själf under lifstiden godkända formen af hans arbete. Gentemot detta gäller delvis samma invändning som beträffande Hs, att den upplaga som gjorde verkets framgång dock var U1, men alldeles afgörande är, såsom en jämförelse visar, att språkformen i U2 har en så väsentligt förändrad och skiljaktig karaktär från U1, att denna upplaga nästan kan betraktas som ett nytt arbete i språkligt och stilistiskt afseende och — med den stora betydelse det formella och det rent språkliga har för Dalins verk — därmed också i estetiskt och litterärt afseende. (Det ideala vore gifvetvis att utgifva alla tre redaktionerna jämsides, men det förbjuder sig själft af praktiska skäl.)

Till grund för vår edition ha vi alltså lagt första upplagan: U1, och till denna i första hand refererar sig också den systematiska framställningen af Dalins språk i Argus. Men naturligtvis måste denna på alla punkter kontrolleras och korrigeras genom en undersökning af handskriften. Det är en sådan undersökning af handskriften under jämförelse med U1 i syfte att utröna hvad som i arbetet eller i dess form är af Dalin själf eller af andra, som här till en början skall sysselsätta oss.

Varianttryck af U1 = »ax».

Först emellertid en liten anmärkning om de olika trycken af U1, som måste förutskickas innan vi gå in på den egentliga undersökningen. U1 är i själfva verket icke något helt enhetligt begrepp; en jämförelse mellan olika exemplar visar att det finnes ett flertal varianttryck särskildt af vissa nummer och framför allt i början af tidskriften. Det är tydligen fråga om omtryck som gjorts af vissa ark, sedan den först tryckta upplagan slutsålts. En fullständig och systematisk kollationering af alla dessa olika tryck var som vi snart in

sågo en omöjlighet — en sådan skulle i själfva verket innebära att man sammanförde alla ännu existerande exemplar af Argus ur bibliotek och enskilda samlingar — och den skulle med säkerhet ha gifvit ett mycket obetydligt resultat såväl för konstituerande af texten som för kunskapen om Dalins språk. Vi ha därför afstått från en dylik uttömmande kollationering och endast mycket sporadiskt meddelat läsarter ur varianttrycken: *aex*, hufvudsakligen sådana, som synts oss på något sätt ha intresse för textens lydelse, när denna i något afseende är tvifvelaktig. Det exemplar vi användt är ett som vid jämförelsen visade sig ha jämförelsevis god text i flertalet nummer af första årgången och som därför förmodligen innehåller de flesta arken i originaltryck.[1] Exemplaret tillhör nu Uppsala Studentkårs bibliotek och har enligt anteckning ägts af hofrättsrådet Hans Olivecrona † 1741. Det är närmast detta exemplar som i vår edition och här i inledningen kallas U1, och det är i regel ensamt detta som jag i det följande tager hänsyn till.[2] Utom detta exemplar ha vi begagnat ungefär ett dussintal. Afvikelserna i varianttrycken: aex, äro vanligen ortografiska varianter utan allt värde — i öfrigt tämligen tunnsådda, utom i vissa ark — eller äro de rena tryckfel (andra än i originaltrycket). Endast mycket sällan ha vi träffat läsarter, som kunna ha något värde för konstituerande af texten (någon gång rent af kunna misstänkas bero på afsiktlig ändring af Dalin — eller någon hans medarbetare) eller sådana som ha något språkligt intresse. Bland läsarter af det senare slaget kunna nämnas: I 4: 7 *en man* U1

[1] Intrycket af ett inbundet prenumerantexemplar af originaltrycken förstärkes af att det förbjudna prästarket I n:r 15 finnes införlifvadt i afskrift och att på slutet äfven en del följdskrifter till Argus äro medtagna.

[2] Angående vår editions förhållande till U1, liksom beträffande anordningen och urvalet af uppgifterna om läsarter m. m. hänvisas till de anvisningar för läsaren vid användningen af vår upplaga, som meddelas i slutet af inledningen.

en annan (aex-varianten går igen i U2), 61: 2 aex *någonsin* U1 *nånsin* Hs U2 *nånsine*, 177: 3-4 aex *mina Läsare, som häruti ha insatt* = Hs U2 för U1 *har*, 194: 18 aex Hs *glafse-prat*, U1 *glafe-prat* U2 *gläfse-prat*, 197: 1 aex Hs U2 *tredie*, U1 *tridie*, 251: 2 aex Hs *brafft* U1 *braf*, 263: 2-3 aex Hs *wästgötetyg* U1 *Wallmar* U2 *walmar* (däremot 266: 21 *westgöt-tyg* blott i Hs; U1 aex *Wallmar* U2 *walmar*), II 115: 12 aex U2 *Lemmar* Hs! U1 *Lämmar*. Textkritiskt viktig är I 85: 18-19 aex *granner* U1 *grannar* U2 *grann* och II 38: 21 aex *gifwit* U1 *ifrigt*, som D själf rättat i slutet af det följande arket (s. 50: 24 noten), hvilket alltså sannolikt varit tryckt redan innan omtrycket af det förra gjordes. I 41: 6-8 är i aex en hel mening öfverhoppad, som också saknas i U2.

Jag öfvergår nu till särskiljande af de Dalinska och de icke-Dalinska inslagen i Argus hufvudsakligen med ledning af Hs.

Främmande stycken i Argus.

En undersökning af Hs visar att vissa partier af Argus säkert icke ha Dalin till författare. Det är först en del insända bref, hvilka redan genom handstilen och sin beskaffenhet i öfrigt visa sig vara af främmande hand och som man också tidigare varit ense om att frånkänna Dalin. Vidare framgår ju omedelbart vid ett studium af Hs, att åtskilliga tillägg och ändringar i Argus' text härröra från Dalins censor, kanslirådet Upmarck-Rosenadler. För censorns inverkan på Argus' text skall jag längre fram lämna en redogörelse. Men äfven vissa andra partier, delvis sådana som förut icke varit föremål för misstankar, torde med all sannolikhet böra frånkännas Dalin och tillskrifvas hans medhjälpare. Det är i första rummet en del Argusnummer, till hvilka originalmanuskriptet ej finnes i behåll och för hvilka alltså Ds lätt igenkännliga piktur icke utgör en borgen för hans författarskap; men vidare är det också en del stycken, som i Hs äro skrifna med främmande

stil men hvilka man i alla fall ansett härröra från Dalin, hvarvid man antingen förbisett skillnaden i stilen eller också tänkt sig att D. af någon anledning låtit en medhjälpare renskrifva sitt koncept. Då frågan om författarskapet af dessa partier dels har litteraturhistoriskt intresse, dels gifvetvis först måste lösas innan en tillförlitlig framställning af Dalins språk i Argus kan gifvas, skall jag här ägna detta spörsmål en något utförligare undersökning. De korta antydningar jag tidigare gjort om denna sak i kommentaren äro icke tillfredsställande, beroende framför allt därpå att jag då ännu icke medhunnit den systematiska sammanställning af ortografiska och språkliga egenheter i Argustexten, som utgör en oundgänglig förutsättning för ett säkert bedömande af författarskapet.

Luckor i Hs.

Stycken i Argus som fattas i Hs äro följande:

I n:r 3: slutet f. o. m. s. 20: 17 [at jag lärer].

I n:r 4 s. 25: 3 [som nu wörda] — 10 [Patriot.] och 26: 22 [Ehuru ofta] — 27 [Friedric].

I n:r 8: de två brefven s. 50: 13-56: 4. Obs. Ds anteckning till boktryckaren: »NB. Härpå tryckas brefwen, Patriani först och sen det långa renskrifna från London.»

I n:r 12 s. 79 ff. Hela arket (Om 'julklubban').

I n:r 13 på slutet. Kungörelsen till prenumeranterna s. 94 : 20—95: 5.

I n:r 40 s. 303 ff. (»Den förmån man har af En god enfaldig Maka»). Hela arket saknas. Det ark som i Hs bär n:r 40 är i U1 tryckt som n:r 42 (»En Minister»).

I n:r 43 s. 326 ff. (med brefvet från Lisa Husbonde). Saknas helt och hållet.

I n:r 44 s. 334 ff. (»Partiers Dårskap och Fördärf»). Likaså.

I n:r 45. Det lilla inledningsstycket s. 340: 1-7.

I n:r 48 s. 362 ff. (»Om Åkrande»). Början fattas t. o. m.

s. 365: 5 »til hämmande af». Det som finnes är icke med Dalins stil.

II n:r 1 s. 7: 2 [som trotz] — 16 [Skrif-Arten].

II n:r 8 s. 69. Lappen med rättelser, se noten s. 69: 8.

II n:r 15 s. 123 ff. (»Lögn-Logican»). Hela numret.

II n:r 33 s. 289 ff. (»Hastiga Reflexioner»). Likaså.

II n:r 39. Brefvet på slutet med dess ingress s. 352: 12-355: 4.

II n:r 49 s. 448 ff. (»Frieri och Äktenskaps-förbehåll» etc.). Hela numret fattas.[1]

Främmande stilar i Hs.

Främmande handstilar träffas i Hs på åtskilliga ställen. Förutom censors lätt igenkända gammalmansstil, som möter till större eller mindre ymnighet i alla delar af Hs — hans tillsatser utmärkas därjämte af en mycket afvikande gammaldags stafning —, kan man särskildt i första årgången urskilja åtminstone fem handstilar vid sidan af Dalins egen.[2] Större sammanhängande partier med främmande hand äro:[3]

I n:r 2. Den definitiva tryckta inledningen s. 9: 1-13 och 10: 1.

I n:r 11. Brefvet från Monoculus s. 77: 9-78: 10.

I n:r 20 s. 140 ff. (»Om ett Assecurance-Contoirs inrättande»). Arket är skrifvet med två olika främmande stilar, den ena, som allmänt observerats, i brefvet om inrättande af ett Assecurance-Contoir s. 141: 1-144: 14, den andra, som hittills förblandats med Dalins egen, i den till detta bref fogade inledningen s. 140: 1-20 och i afslutningsstycket (»inramningen») s. 144: 15-145: 18.

[1] Om några luckor i Hs i I n:r 7 se nedan s. LVII.

[2] Notiserna i komm. äro i detta fall ej tillräckliga. Först en längre tids sysslande med manuskriptet har gifvit mig större säkerhet i att urskilja de olika inslagen, och i fråga om mycket små ändringar eller tillägg måste jag alltjämt reservera mig.

[3] I brefvet på vers från Lidanus(!) i I n:r 19 (»En sann och en falsk Ähra») är Ds stil fastän afsiktligt förvänd lätt afslöjad.

I n:r 33 s. 246 ff. (»Argi qwarblifwande öfwer Sommaren och Bruns Resors Missbruk»). Hela arket.

I n:r 42 s. 316 ff. (»En Minister»). Dalins tidigare koncept till detta n:r (»Hs 1»), i ms. betecknadt som »Den Swenska Argus n:r 40,» är försedt med en mängd, delvis utförliga ändringar och tillägg med samma hand som i inledningsstycket till n:r 2. Tilläggen äro ytterligare försedda med talrika rättelser och öfverskrifningar af D själf (hvars stil delvis kan förväxlas med medhjälparens), och det hela bildar en rätt invecklad härfva, där de olika inslagen stundom äro svåra att särskilja. Då en detaljerad redogörelse skulle ta för stort utrymme, inskränker jag mig till att påpeka, att större delen af det ändrade stycket på ett särskildt blad, hvarom se noten till s. 318 rad 10, är af den främmande handen, och likaså den ursprungliga texten till 321: 1 [Han] — 3 [Minister?], 321: 21-22 samt 322: 11-13.

I n:r 48 s. 362 ff. (»Om Åkrande»). Det bevarade partiet är skrifvet med samma stil som inledningen i n:r 2 och ändringarna i n:r 42 (40).

En del af dessa främmande stilar träffas också i smärre rättelser och ändringar i andra nummer än de nu nämnda, särskildt i första delen. Så t. ex. träffas »stil från n:r 2» i I s. 2: 19 (se noten!), 19: 2 (se noten!), 19: 19 20 (»Med karlar skämtar hon öfwer anständigheten utan all blygsel»), 20: 3 ([Hanrey] »och jag frucktar billigt at så är, nog är liknelsen därtil stor»). »Stil från n:r 33» återkommer, såsom anmärkts i komm., också i flera rättelser och tillägg till de följande numren 34 och 35 (se noterna till 252: 1, 3, 254: 16 17, 21-22, 267: 20 22, 268: 20-21) samt dessutom, märkligt nog, på flera ställen i det förbjudna arket n:r 33, sedermera omarbetadt och tryckt som II n:r 35, nämligen s. 174 (se komm.!) 43-45 [När jag . . . sade], 46 [iag har hört], 50 [som iag

tyckte], 180: 246-248: tillägget i kanten: »(de ligga mig ännu [*str* för ögonen] så i sinnet som iag såg dem för mina ögon).» Stilen från »n:r 20 inledning och afslutning» återkommer möjligen(?) i del II s. 23: 21 och 22 23 (se noten); denna stil liknar i hög grad stilen i ett par blad af manuskriptet till bröderna Carlssons »Den Sedolärande Mercurius», som är inbundet tillsammans med Argus-handskriften i KB.

Icke-Dalinska tycken.

För en del af dessa stycken kräfver frågan om författarskapet ingen vidlyftig utredning. Att brefvet från Monoculus (I n:r 11) icke är af Dalin, är utan vidare klart; det visas utom af handstilen också af några för Argus i öfrigt ovanliga språkformer: *ongefär, tilförende* (jfr U1 Hs *tilförne* te. II 52), *afsicht* (med *ch*). Brefven från Patrianus och »det långa renskrifna från London» i I n:r 8, hvilka saknas i Hs, ha båda förut tillskrifvits Dalins medarbetare och säkerligen med full rätt. I det första kan bland afvikande språkdrag anmärkas *Uprichtige Tienare* med *ch* (52: 4), likaså *doch* 3 ggr s. 51, jfr *dock* 35 ggr i Dalins egen text i del I s. 1-125 vid sidan af 4 ggr *doch*, af hvilka ett tillskrifvits af censor och åtminstone två af D i Hs skrifvas med *ck*; vidare *des* 3 ggr s. 50 för det vanliga *dess*. I det andra påpekar jag former som *egit* 52: 15 och 27 för *eget* (se s. XCIII), möjligen äfven *Hug* 52: 19 (se s. LXXXVII f.), *suttit* 53: 16, *spender-böxorna* med *ö* 53: 20, hvilka tala för att i hvarje fall renskriften icke utförts af Dalin själf. Brefvet från Swen Göthriksson i II n:r 39 röjer genom stiliseringen liksom genom språk och stafning sitt främmande ursprung; jag påpekar blott de talrika skrifningarna med *th* i *theras, ther, thesto, them* etc., vidare *ch* i *upwachtning* 353: 19, *fruchtar* 352: 19, 353: 14, *tt* i *wetta, I wetten* 352: 20, 353: 18, 22 (jfr s. LXXIX f.), *bekymber* 354: 2, *Böxsäckan* 354: 9. Det intressanta långa brefvet om försäkringskontoret i I n:r 20 är tydligen »insändt af en för Dalin obekant penna», såsom Lamm påpekat i komm.,

och såsom till öfverflöd visas af piktur, stafning och språkformer. Hvem författaren är har varit föremål för åtskilligt meningsbyte. Sylwan har tänkt på Carl Carlsson, men Lamm invänder att den oskolade stilen talar däremot, och i fall inramningen till brefvet, som jag finner troligt af handstilen, har endera af Carlssönerna till författare, måste brefskrifvaren tydligen vara en annan. G. Schaumann och S. Bring ha för sin del antagit att det författats af Christoffer Polhem, som verkligen insändt en del i Argus ej intagna bidrag, men Lamm anser att handstilen icke är Polhems. Den senaste behandlingen af frågan är af N. Flygare i en uppsats i Sv. Försäkrings-Årsbok för 1916; F. tror ej heller på Polhems författarskap, men ställer sig ej helt afvisande till hypotesen om Carlsson; på sakliga grunder är han dock mest böjd att som insändare af brefvet — och på samma gång initiativtagare till det svenska sjöförsäkringsväsendet — tänka sig de två stockholmska storköpmännen bröderna Thomas och Anders Plomgren. Lika litet som sina föregångare har Flygare observerat, att inte heller i inledningen och afslutningen af arket handstilen är Dalins egen.[1]

[1] Hvad beträffar öfriga bref i Argus, som föreligga i Dalins handskrift, äro tydligen de flesta rent fingerade och ha författats af honom själf. Så uppenbarligen brefven från Lidanus (= Dalinus) i I 6 (s. 39 f.) och det långa på vers, med förvänd piktur, i I 9 (s. 58 ff.); eller sådana äkta Dalinska infall som brefven från Mätta Nålsöga eller Maja Aprilwäder i II 36 (s. 318 och 320). I fråga om brefvet från fattigstuggumman II 36 (s. 322) kan man känna sig tveksam om halländingen Dalin verkligen själf, i hvarje fall utan hjälp af sina uppsvenska kamrater eller disciplar (Rålambarna), varit i stånd att affatta det i en så felfri roslags- eller södertörnsdialekt som det uppvisar, om man också eljest kan vara böjd för att tilltro Dalins språkliga imitationstalang äfven ett sådant mästerprof; handskriften visar Dalins stil. Den lilla breflappen från Göteborg är tydligen insänd, fastän den renskrifvits af Dalin själf, och detsamma gäller brefvet från Cæcus i I 19 (s. 137—139), om hvilket D skrifver i en anteckning till boktryckaren att »som det är et af de bästa wi på en tid fått, så kan änteligen dess auctor (oaktadt »dermed är icke särdeles bewänt») »få det nöijet, at det införes, fast

Å andra sidan är det utan vidare klart, att flera af de uppräknade styckena äro skrifna af Dalin själf. Så t. ex. är slutet af I n:r 3 otvifvelaktigt af Dalin och likaså styckena i I 4 (s. 25 f.) och i II 1 (s. 7); frånvaron af handskriftbekräftelse beror i dessa fall gifvetvis på rena tillfälligheter. Ungefär detsamma gäller för det lilla tillägget med rättelser i II n:r 8 och för inledningsstycket i I n:r 45, där luckan i Hs troligen har en speciell orsak, som på något sätt står i samband med att också hela det föregående numret (44) saknas i Hs. Om kungörelsen till prenumeranterna i I n:r 13 (slutet) formulerats af Dalin själf eller af någon annan, kan i och för sig vara likgiltigt; i båda fallen är frånvaron af ms. lätt begriplig.[1]

Öfriga misstänkta partier kräfva däremot en mer ingående undersökning.

Andra främmande stycken. »Stilen i I 2».

Det är icke tidigare observeradt, att det nyskrifna begynnelsestycket i I n:r 2, som första gången i Hs nämner den nya titeln »den Swänska Argus» i stället för »Frispråkaren», ej är skrifvet med Dalins hand. Stilen är visserligen ganska lik Dalins egen och vid redigeringen af textnoterna var jag ännu icke fullt på det klara med dess främmande ursprung, utan tänkte mig att olikheterna kunde bero på att D användt annan penna eller bläck eller dyl., men efter längre tids sysslande med handskriften och jämförelse i detalj mellan bokstafsformerna är jag nu fullt öfvertygad om att det icke är Dalins stil. Särskildt bör observeras olikheten i skrifningen af *och*, där Dalin undantagslöst låter *h* stanna på raden, medan den främmande handen drar ned sista slängen långt under linjen på tyskt vis; (äfven formen för *ss* är karaktäristisk; i öfrigt hänvisas till facsimilia). Denna hand möter nu också i en mängd margi-

wi hafwa måst stympa det mer än til hälften.» I fråga om brefvet i ark 40 i första årgången, ett ark som i sin helhet fattas i Hs, hänvisas till det följande.

[1] Jfr i det följande s. L noten. Om luckorna i I n:r 7 se s. LVII.

naländringar och tillägg i det ursprungliga konceptet till det politiska arket I n:r 42 (urspr. 40) och i det bevarade handskriftsstycket af I 48 (om Ocker) samt på en del andra ställen. Det är denna hand som i I n:r 42 ($Hs^1 = 40$) ändrat »wårt Ostindiska Compagnie» till »wåra handelsmaximer» (se noten till 317: 1-2 och jfr Lamm i komm. till 303: 3 och 316: 1) och som är auktor till tillägget s. 322: 11-13 i samma ark: »Dessutan wjsa mig et Land, som icke blifwit Lyckeligt eller Olyckeligt, efter som dess Ministère warit Köpmän eller intet.» Handen utmärkes också af en hel del språkliga och ortografiska egenheter, som äro främmande för Dalins egen text eller i hvarje fall ovanliga. I I2 står *weckan* s. 9: 12, medan D själf i början på Argus regelbundet skrifver *weka*, likaså *den Swänska Argus* i stället för D:s normala *Swenska*[1]; i konceptet till I 40 (42) har »stilen från n:r 2» skrifvit *lapperi* s. 321: 21-22, som emellertid med D:s egen hand är ändradt till *lappri*, hvilket är den genomgående formen i de autentiska partierna af Argus. I I n:r 48 har jag af dylika former antecknat *Authorer* 365 (jfr nedan!) för D:s *Auctorer*, *prolongerar Termin* 366 för *terminen* (så ändradt i 2. upplagan; jfr s. XLI, CXIX), prefixet *är-* för *er-* i *ärkiänna* 363, *ärfahrenhet* 366 (Dalin vanl. *förfarenhet*), *upp och ner* 364 för *up(p) och ned* eller *nid* i Argus eljest (jfr s. LXXXV f.), *aftyna* 364, som i U2 ändrats till *aftwina*, en form som D själf använder också i U1 i ett handskriftbestyrkt parti II 446: 8. Nämnas bör också att D:s ändringar och språkliga omarbetning i U2 i detta ark är ovanligt genomgripande, något som naturligtvis är lätt att förstå, om arket från början författats af någon annan.

Hvems denna hand kan ha varit har jag ingen bestämd mening om men är kanske inte omöjligt att utforska genom

[1] Jfr s. LXXXIII med noten 1.

jämförande handskriftsstudier i Riksarkivet. Möjligen kan man gissa på den Brun, Gyllenborgs handsekreterare, som enligt en gammal uppgift »halp Dalin att skrifwa Argus». Snarast är jag dock böjd för att tänka på Carl Carlsson, utgifvaren af Sedolärande Mercurius och Dalins vän och ämbetsbroder, hvilken bevisligen medverkat vid Argus' tillkomst. Mot det antagandet kunde ju anföras att denna hand icke alls liknar handen i »inramningen till n:r 20», hvilken för mina ögon är mycket lik, kanske identisk med den som skrifvit det handskriftfragment af Mercurius som finnes inbundet tillsammans med Argus. Men denna hand kunde ju möjligen tillhöra Carl Carlssons broder, Edward, som enligt hvad man vet biträdde brodern vid utgifningen af Mercurius (Sylwan 131). Vidare må här påpekas att åtskilliga af språkdragen i »stilen från n:r 2» komma väl öfverens dels med bruket i ett par andra Argus-ark, till hvilka det saknas handskrift och som beröras här nedan, dels också med språket i Sedolärande Mercurius (något som visserligen till en del kan bero därpå att både den hypotetiske medarbetaren i Argus och författaren till Mercurius voro uppsvenskar, icke sydsvenskar som Dalin). Att det är fråga om en verklig medarbetare och icke blott en renskrifvare, som skrifvit efter Dalins diktamen (eller efter hans koncept), är tydligt bl. a. genom arten af ändringarna i I n:r 40 (42). Sannolikt är det denne medarbetare som är upphofsman till det slutliga namnet på tidskriften: »Den swänska Argus.»

»Inramningen till I 20.»

Jag har nämnt att början och slutet på I 20, inramningen till brefvet, är skrifvet med en hand som synes mig vara mycket lika handstilen i det ofvannämnda fragmentet af Sedolärande Mercurius. Möjligen är det då författaren — eller en af författarna (Edward C.?) — till Mercurius som också skrifvit detta stycke och som förmedlat brefvet i försäkringsfrågan till Argus. Af för Argus främmande eller mer ovanliga språk-

former har jag emellertid i detta lilla stycke, som naturligt är, icke funnit så många, men jag kan dock nämna *op-* i stället för *up-* i *optog*[1] 144, en form som är mycket sällsynt hos Dalin, annat än i sådana stycken som afsiktligt imitera dialekt eller talspråk (dock I 350 *äta op dig*, men Hs U2 *up!*, I 239 *Opförande,* U2 *upförande*), vidare *Näfwan* 145 för det Dalinska *Näfwen* (12 ggr i Argus), *angelägit* 145 för *angeläget* (4 ggr; jfr nedan s. XCIII). I S. Merc. har jag flera gånger träffat *op* för *up* t. ex. *fylte den op* I 6, *opäggas* II 2; *angelägit* med *i* kan jämföras med S. Merc. *trägit* I 16, *egit* I 7 etc.

»Om Brun[s] Resor.»

Arket 33 i första årgången (»Argi qwarblifwande öfwer Sommaren och Bruns Resors Missbruk») är som redan Warburg observerat helt skrifvet med främmande hand. Warburg menar att denna stil liknar Rosenadlers stil i Argusrättelserna och i hans bref, och han förmodar att det är censor som hjälpt Dalin med att skrifva hela detta nummer. Som Lamm påpekat är denna hypotes af flera skäl otrolig, och en närmare jämförelse mellan de två stilarna visar omotsägligt, att de icke kunna härröra från samma person. »Stilen från 33» återkommer f. ö. på flera ställen i de två följande numren och likaså, märkligt nog, några gånger äfven i 2:a årgången, nämligen i några marginalanteckningar och rättelser till den otryckta affattningen af II n:r 35 (i Hs numrerad 33),[2] och är öfverallt tydligt skild från censors. Lamm har för sin del förmodat att Dalin själf skrifvit I 33, men på grund af brådska vid tryckningen — det ursprungligen tillämnade arket fick inte tryckas därför att han »gått in i Theologiska twister» — dikterat arket för en renskrifvare, och jag har

[1] Äfven stafningen med *o* för *å* i *-tog* är emot Dalins vanliga bruk, se nedan s. LXXXVII f.

[2] Är det en tillfällighet att detta n:r i Hs är inbundet som n:r 33 i 2:a årgången, icke i 2. årg. där det är tryckt?

tidigare (se komm. till I s. 246) tänkt mig att språkformen knappast lägger hinder i vägen för en sådan hypotes. Men med bättre öfverblick öfver Argus' språkbruk tror jag mig nu bestämt kunna säga, att hypotesen icke kan vara riktig. Det är visserligen möjligt att något uppslag eller utkast till numret eller till någon del däraf (t. ex. brefvet om brunnslifvet, jfr Lamm i komm.) härrör från Dalin själf, men i sin nu föreliggande affattning och stilisering är arket om Bruns Resor icke Dalins verk. Dalin hade fått sitt ursprungliga ark förbjudet och icke fått tid att skrifva ett nytt, hvarför han måst anlita en väns medverkan. Denne ber också läsaren ursäkta sin oförmåga och klagar öfver sin iråkade dilemma: »huru blef jag icke utkommen som i sådan hastighet skulle skaffa et annat Ark». Som vi skola finna är situationen af liknande art vid alla de nummer som vi i det följande få anledning att frånkänna Dalin. (Det var väl kanske också naturligt att Dalin ej kunde afse alltför stor del af sin tid till arbetet med Argus; tjänstgöringen i Kanslikollegiet kräfde förmodligen också sin anpart, och då blef det vännen och ämbetsbrodern som på *sin* lediga tid fick ingripa?)

I komm. framhöll jag att åtskilliga språkdrag i I n:r 33 strida mot Dalins vanliga bruk, men jag tänkte mig dock med någon tvekan att afvikelserna kunde nöjaktigt förklaras med hypotesen om renskrift efter D:s diktamen. Senare har jag blifvit uppmärksam på flera drag, för hvilka den förklaringen afgjordt är otillräcklig, och jag har också tyckt mig finna att stiliseringen i det hela, så ledig och fyndig den än är, dock icke är äkta Dalinsk; därmed stämmer också att D:s ändringar och omskrifningar i andra upplagan äro ovanligt talrika och omfattande i detta ark, liksom i flera af de öfriga, som han icke författat själf.

Att ortografin icke är Dalins och att grammatiken också

visar smärre afvikelser, är endast naturligt, då stilen är en främmande, men betyder mindre för frågan om författarskapet. Handen i 33 skrifver *Den Swänska Argus* med *ä* (Dalin med *e*), *twifwelachtig* med *ch* 249 (Dalin *ck*), *Authorer* 247 2 ggr, 251 (Dalin *Auctorer*), *Bruns-Cur* (Dalin *Cour*), *hälldre* 249 : 1 (noten). Han använder *e* för *i* i *feck* 6 ggr (Dalin *fick; feck* blott en gång — i folkligt språk — i sagan om Pip I 373: 12, i trycket ändradt till *fick*), och *Wederqweckelse* 249 (Dalin *i?*), *u* för *o* i *umgås* 250, *Wecka*, *Weckor* för *weka* 3 ggr 247, 251, *är-* för *er-* i *ärsatt* 247, *d* i *hälldre* 249 noten. Viktigare är *läst* för *läsit* 251, *lämna* för *lämnade* (Harmsen war jag på mina Authorer som *lämna* mig så länge ensam 247 — dylika förkortade former brukar D eljest blott i vers eller vid imitation af (vulgärt) talspråk t. ex. I 337), och *komma til Brunn åt året*[1] för *Brunnen* (förkortning af best. art. eljest blott i *purpurn, kyllern, Dalern* och i *Skråld-Biörn, Äktenskaps-Biörn* II 382: 14, 21 där D själf i Hs skrifvit *-Biörnen*, liksom 382: 1 *Gräl-Biörnen*, där äfven trycket har den längre formen, samt II 273 *den Religion*, där Hs har *Religionen* och U2 rättat till *din Religion!*). Anmärkningsvärdt är också *brafft* som adverb (i somliga ex. af U1 *braff*): *friade jag mig tämmeligen brafft* 251, vidare *grufwade mig bara illa* 247, *hålla en noga Mönstring* 247, *gifwa ut et Ark* för *utgifwa* (så ändradt i U2) 247, *lofwade redan nu ut at komma* 251, för *utlofwade* (omskrifvet i U2), *lådas* 'låtsa' 251 (eljest *lossa*, *-ar*, *-ade* och *låddes* impf. 3 ggr), *Harmsen* 247 (jfr *harmse* I 17, *twehågse* II 331, *tiltagse* II 15, *ledse* II 118, 400 — vid sidan af *ledsen* en gång I 22), om jag också ej kan känna mig alldeles säker på att alla dessa drag äro helt stridande mot Dalins eget språkbruk. Fullt afgörande är emellertid för min uppfattning användningen af *dålig* i »Somlige hafwa nog nöije däraf at deras dåliga samlingar få tryckas» 246: 16, som är det enda

[1] Beträffande *åt året* jfr nedan s. CXV. Om b. f. *Brunn* jfr s. CXIX.

ställe i Argus där detta i tidens språk öfver hufvud ej så vanliga adjektiv förekommer[1] — i Argus är det för öfrigt alltid ersatt af *elak* eller *ond* (t. ex. »höra det wi skrifvit en elak bok» I 4) och på vårt ställe är det uteslutet af Dalin vid omarbetningen i U2 (»sina namn och samlingar»). Slutligen också bruket af *henne* om *Pennan* 246: 4 5 »Jag har hundrade gånger tagit Pennan i handen och äfven så många gånger kastat henne bort igen»: i Argus är *penna* annars mask. (med plur. *pennar*, jfr s. CXII), och det påträffas som mask. två sidor förut i texten, i det föregående numret, som D själf skrifvit: »jag sökte efter Pennan, när jag hade honom i Munnen» I 244: 20. Jfr s. CIV ff. Ett bruk af pronomen som kanske också strider mot D:s vanor är *den* för *henne* i 250: 25-26 »Brunns-Enigheten taltes mycket om. Med den war det åter så beskaffat.»

Jag tillägger slutligen att hypotesen om en blott renskrifvare gifvetvis också göres osannolik genom arten af de tillägg och rättelser som utförts af samma hand i handskriften till I n:r 34 och 35 och till första affattningen af II n:r 35.

Ark som saknas i Hs.

Hvad som nu återstår är sju hela nummer, som fattas i D:s handskrift: I 12 Om Julklubban, I 40 En god enfaldig Maka, I 43 Lisa Husbonde, I 44 Partiers Dårskap, II 15 Lögn-Logican, II 33 Hastiga Reflexioner, II 49 Frieri och Äktenskaps-förbehåll. Af dessa äro enligt min mening I 12, 43 och 44 samt II 49 af Dalin, däremot II 15 och 33 otvifvelaktigt och troligen äfven I 40 af annan författare. Det är möjligt att dessa tre äro skrifna af samma person, men i hvarje fall ha Lögn-Logican och Hastiga Reflexioner en och samma författare: det visas — utom af en viss likhet i an-

[1] Ett annat ord är *dårlig* 'dåraktig', som jag antecknat 2 ggr i Argus: förakta en dårlig prackt I 360, ymsewis är klok och dårlig II 249. Om *dålig* på 1700-talet jfr Hof Dial. Vestr. s. 107 f. och Celander i Nordiska studier till Ad. Noreen 1904 s. 116 f.

läggningen och affattningen, t. ex. ett likartadt bruk af fingerade namn (Neomachus, Prudentius, Aristarchus i II n:r 15, Pomponius, Lycimachus i 33) och i uppställande af allmänna satser eller regler (i trycket framhäfda med spärrning) som sedan utredas och diskuteras — framför allt af den för båda gemensamma singuljära stafningen *skw* i *skwaller* 125, 127, 129 och 293. Kanske har samme man också skrifvit I n:r 40, men jag håller dock för troligare, att förf. till II 15 och 33 är identisk med förf. till I 48 (om Ocker) och alltså äfven med medarbetaren i I n:r 2 och 42 (tidigare 40); I 48 har samma slags spärrade sentenser som de två andra, och i språket tycks ingenting stå i vägen för antagandet. Litterärt sedt äro dessa tre nummer mindervärdiga, såsom också delvis påpekats tidigare, t. ex. af Sylwan och Lamm. I I 48 slutar förf. med att skylla på sin upptagna tid (s. 366 f.): »Jag har dessutan tämmelig brottom denna gången», och den strukna början af det följande numret innehåller en ursäkt att »Argus war sig tämmelig olik i sitt sidsta ark» (s. 368 noten). Lögn-Logican är skrifven i stället för det förbjudna prästnumret och enligt Lamm är den tillkommen i all hast; Sylwan säger att uppsatsen är »en af de svagaste i hela Argus» (Sv. per. lit. s. 155). Också II n:r 33 är skrifvet i stället för ett tills vidare undertryckt nummer (sedermera II 35), det börjar med en ursäkt: »Jag är i dag nödsakad at gifwa Er en torr och osmakelig Argus. Huru skal en fierdedels timas arbete se ut?» (s. 289), slutar likaledes med en hänvisning till bristande tid: »Men jag måste sluta, om Argus skal bli färdig i rättan tid», och det följande arket inledes med en förklaring hvarför Argus »intet kom så beredd ut i Onsdags». Det litterära värdet tycks mig snarast stå på Lögn-Logicans nivå, snarare under än öfver. Alla tre numren ha också blifvit kraftigt omarbetade i U2 (se noterna under texten!). I 40 med brefvet

om »En god enfaldig Maka» är ju däremot ett mycket lyckadt nummer, ett bland de roligaste i första årgången, och man är frestad att tänka på samme författare som till det muntra brefvet om Bruns Resor. Att denne inte gärna kan vara identisk med auktorn till Lögn-Logican, torde visas af stafningen *sqwaller* I s. 250: 7 (äfven i Hs!). Å andra sidan vill jag inte neka till att åtskilliga språkdrag synas vara gemensamma för gruppen I 48, II 15 och 33 å ena sidan och I 40 å den andra. En del likheter finnas också med I 33; hvad som här afgjordt skiljer är dock det nyss påpekade *sqw-* mot *skw-*.

Att emellertid det förträffliga brefvet om »En enfaldig Maka» icke är af Dalin, har redan Lamm förmodat på yttre grunder, och det bestyrkes ytterligare genom språkformerna, af hvilka jag framhållit flera för Dalin främmande eller ovanliga redan i komm. till I s. 304. Också i inledningen träffas sådana drag (*feck*), däremot icke i det korta afslutningsstycket, som jag för min del vill tillskrifva Dalin själf och där de berömmande orden om brefskrifvaren »Min Correspondent har förstått att artigt betiäna sig af Ironia», väl knappast fått denna formulering, om de nedskrifvits af en person som själf författat brefvet.

Bland språkliga egenheter i I 40 (inledningen och brefvet) nämner jag *feck* 303, *opp* 305 (U2 *up*), *ä* för *e* i *häller* 306, *hog* 305 (eljest *håg*, *-hågad*, *räddhåga*, men *ihog*, *ihogkomma*, se s. LXXXVII f.), *b* i *Fruentimber* 304, 306, *Dumbhet* 304, *lämbnar* 307; *nämpnas* 305; *d* i *Grandgården* 305, *innehåld* 304 (Dalin skrifver *underhåll*, *hushåll* etc., som dock några gånger af främmande hand ändrats till *-håld*); *tierna* vb. 306; *Authorer* 303; stafningarna *uhr* 306, 307 och *uth* 307; former som *läst* 304 (D böjer vanligen starkt: *läsit*), *ögona* för *ögonen* 307 (ena-

stående i Argus, jfr s. CXVII f.); *lapperies bagateller* 306 (se ofvan s. XXXVII).[1] I 40 har *e* i *erkiände* 303.

Egenheterna för Lögn-Logican och Hastiga Reflexioner äro delvis desamma eller liknande. Jag har antecknat *geck* II s. 124, *ärkiänner* 128 (U2 *erkänner*), *ärkiän* 129 (U2 *erkännen*), *ärfarenhet* 128 (U2 *förfarenhet*), *besked* 290 (Dalin *beskied*), *Emedlertid* 294 (eljest regelmässigt *imedlertid* och så ändradt i U2), *häldre* ~ *heldre* ~ *helldre* 2 g. 293, *femb* 126; *doch* 127, *uprichtiga* 289, *försichtighet* 289, *ärlig* 129, 294 (Dalin *ährlig!*), *skwaller* 125, 127 2 g., 129, 293; *läst* 127 (U2 *läsit*), *åkt* 130 (U2 *åkit*), *hielptes de åt* 124 (U2 *hulpo de hwarannan;* i U1 f. ö. blott starka former: *halp, hulpit*, märk särskildt *de hulpos åt* II 223!), *wore* (för *woro*) 130, 291, 294, *han sutte* (U2 *suto*) 293. Vidare märkas ordformer och uttryck som *hwarandra* 126, 130, 293, 294 (~ *hwarannan* 127, 294) i stället för *hwarannan*, som eljest är enarådande i Argus; *gå wind för wåg* 292, som i U2 är ändradt till *för wind och wåg*, den form för uttrycket som D själf använder II 407; *wänligit* såsom adverb 294, hvilket i D:s språk säkerligen skulle heta *wänligen*, som han också rättat det till i U2; *enskylla mig* 289, som såvidt jag kan finna är främmande för Argus i öfrigt, fastän det här bibehållits i U2; *Glasbitar* 124: jfr i U1 annars *Glas-Bettar* 2 ggr, *åckerbetta, kött-betta, låck-bettar, trät-bettar* (i U2 ibland ändradt till *-bit, -bitar*[2]).[3]

[1] *(Korrekturnot)* Det må dock anmärkas att dessa drag icke lika afgjordt som vid de öfriga icke-Dalinska numren utesluta hypotesen om en »renskrifvare» eller »skrifvare efter diktamen».

[2] Ordet *bit* finnes i Argus' 1. uppl., såvidt jag kan se, blott i det vulgära talspråket i II n:r 10 (Balzar och Elsa) s. 81 : 5-6 *äter jag intet om darna så stor bit, som detta Fingret*, r. 12: *en bit Mat.* Jfr min afhandling om Vokalerna *i* och *y* s. 54 f.

[3] I II n:r 15 står emellertid *Auctorerne* s. 129. Det kan ju skrifvas på boktryckarens räkning.

Till belysning af min gissning att Carl Carlsson är Dalins medarbetare i I 2 och 42 (40) och författare till I 48 och nu möjligen också till II 15 och 33, anför jag här några motsvarigheter till de nu påpekade språkdragen som jag funnit i bröderna Carlssons tidskrift Sedolärande Mercurius. Jag framhåller att jag där också träffat paralleller till vissa af de för I 33 och I 40 utmärkande formerna och vill i det sammanhanget påpeka att en del af dessa texters skiljaktigheter från Dalins eget språk i Argus utan tvifvel bottnar i motsättningen uppsvensk (stockholmsk): sydsvensk (halländsk) — Carlssönerna voro stockholmare — medan andra olikheter äro att tillskrifva dialektalt sedt mer indifferenta språkvanor. — I Mercurius har jag t. ex. antecknat: *feck* och *geck* (ofta), *wederqueckelse* I n:r 21; *emedlertjd* t. ex. I 3, *op* för *up* (se ofvan), *är* i *ärkänna, ärkentzla, ärfarenhet, ärhindrar, ärhölt* t. ex. I 12; öfverflödigt *b* i *femb* I 15, *Egendomb* I 2, *Fruentimbret* I 5, *dumb* II 20, *lämbnade* II 4; *d* i *häldre, hälldre* III 1, *innehåld, Hushåld* o. dyl. t. ex. III 5; stafningar som *Ärlighet* III 24, *åth* I 5 (men *squaller!* t. ex. I 11); *Authorer* t. ex. I 3; ordformer som *lapperj* III 21, *at man låds tro* II 12, *hwarandra* (~ *hwarannan*) t. ex. I 10, 16; *läst, läste* ofta t. ex. I 3 (~ *läsit*); artikelsynkope i t. ex. *hungern* III 2, *hela Nation* II 18; fel mot de gamla genusreglerna och användning af *den* som pers. pron. t. ex. *En bok ... han* I 8, *dråppan ... hon* I 9, *tunga ... den ... hon* I 11, *Broen ... honom* II 10, *skrifft ... han* I 11, *en pung ... tog han den up* I 19, *Moral ... den* I 10; *braff, brafft* som adverb: *Predikar brafft* I 10, *at braf kunna räkna* I 12; *enskylla* I 1. Uttrycket i I 48 *då går rätta glädien an* 'då börjar' etc. 366 : 15, som jag blott träffat på detta ställe i Argus och som i U2 rättats till *rätta dansen,* har ett motstycke i S. Merc.: *då går först glädien an* II 23.

Af det nu anförda torde framgå att utgifvaren af Sedo-

lärande Mercurius också haft del i författandet af vissa nummer i Argus.[1]

[1] [*Tillägg vid korrekturläsningen:*] Sedan ofvanstående skrifvits och redan var uppsatt, blef jag i tillfälle att i somras (juli 1918) göra ett par dagars besök i Stockholm och därvid i Riksarkivet genomgå en del handskriftsmaterial för att söka identifiera de främmande stilarna i Argus. De egenhändiga stilprof i RA, som jag undersökte och jämförde med stilarna i Argusmanuskriptet (som vid tillfället utlånats af KB till begagnande i arkivet), voro framför allt en del bref och skrifvelser från bröderna Carl och Edward Carlsson, senare Carleson (de flesta i »Biographica C 2 b»), samt från sekreteraren Brun, sedermera Bruncrona (bl. a. i »Kanslikollegii inkomna skrifvelser Ser. E IV 27»), men vidare också handskrifvelser af en del andra personer, som kunde tänkas ha haft beröring med Dalin vid tiden för Argus' tillkomst, särskildt tjänstemän i Kanslikollegium (på denna punkt medgaf den begränsade tiden endast en mera flyktig och gifvetvis ofullständig genomgång). De Carlesonska brefven kunde jag senare i juli ytterligare granska i Upsala Universitetsbibliotek, dit de lånats från Riksarkivet.

Af den jämförande undersökningen framgick som ett fullt säkert resultat, att »stilen i I n:r 2», såsom jag ofvan förmodat, är Carl Carlssons stil; redan vid första ögonkastet framträdde en slående likhet och intrycket bestyrktes ytterligare genom en detaljgranskning af bokstafsformerna och i sin mån också genom iakttagelsen att en del af de språkliga och ortografiska särdragen för denna stil i Argus-Hs återfunnos i de Carlesonska brefven (t. ex. *feck, innehåld, ärkänna, ärhölt, häldre, opköpt*); i min uppfattning om stilarnas identitet fick jag också oförbehållsam anslutning af tjänstemännen i Riksarkivet, arkivarierna Brulin, Bååth och Bergstrand, och af professor Helge Almquist, hvilka alla välvilligt togo del af mitt jämförelsematerial. I öfrigt hänvisas till de fotografiska reproduktionerna.

Med detta torde alltså få anses konstateradt att Carl Carlsson varit Dalins medarbetare i Argus i de partier där hans handstil förekommer i Hs, framför allt i I n:r 2 och 40 (42), och att han sannolikt ensam är författare till I n:r 48; på samma gång ökas tydligen sannolikheten af att han är författaren — eller medarbetaren — till några af arken utan Hs, särskildt II n:r 15 och 33, som visa de största likheterna med hans språkformer och ortografi.

Också af Edward Carlsson finnas åtskilliga egenhändiga bref o. a i RA. För min del fann jag en viss likhet mellan hans stil och stilen i »inramningen» till försäkringsbrefvet i I 20; men äfven olikheterna voro iögonenfallande och någon »identitet» kan det här afgjordt icke vara tal om, om man också, såsom arkivarien Brulin medgaf, skulle kunna tänka sig att stilen i Argus-Hs senare kunnat »utveckla sig» till stilen i Edward C:s bref — de ifrågavarande brefven äro samtliga, liksom f. ö. äfven brefven från brodern

Dalinska ark som saknas i Hs.

Däremot har jag som nämndt icke funnit några spår af Carl Carlssons medarbetarskap i de återstående numren, till hvilka handskrift saknas, eller öfver hufvud några skäl att för dem förutsätta andra författare än Dalin själf. Intet af dessa nummer har heller förut, såvidt jag har mig bekant, varit föremål, för något tvifvel beträffande härkomsten. Men frånvaron af D:s handskrift gör ju att man icke kan känna sig fullt säker, och detsamma gäller också i fråga om det förbjudna arket om prästerskapet, det ursprungliga n:r 15 i andra årgången, som existerar endast i afskrifter af andra (här tryckt i komm. s. 125 ff.). Det kan då vara af intresse att undersöka, om inte också positiva skäl af språklig art kunna framdragas till stöd för Ds författarskap till dessa nummer.

»Om julklubban» m. fl.

I n:r 12 i första årgången, det förträffliga arket om 'julklubban', träffas flera för Dalins språk i Argus karaktäristiska, men eljest ovanliga uttryck, något som ju är ett sannolikhetsskäl till förmån för äktheten. Sådana äro: *storsnorkade* 'skröto', 'skroderade' 82: 8, jfr med handskriftlig bekräftelse I 150: 25;

i RA, af åtskilligt senare datum (från tiden c. 1750) än tiden för Argus' tillkomst. Hypotesen om Edward Carlsson som författare till det ifrågavarande stycket försvåras emellertid i hög grad eller göres omöjlig genom det förhållande, som Lamm påpekat för mig, att Edw. C. for utomlands redan 1732 (enligt Biographica i RA d. $^{22}/_{6}$), under detta år hann besöka Holland, Frankrike och Italien och därefter i april 1733 fortsatte till Levanten. (Under sin resa stod C. i korrespondens med kommerskollegium.)

Enligt Brulins mening torde stilen i I 20 (»inramningen») icke vara identisk med den i Mercuriusfragmentet, såsom jag förmodat ofvan, då trots en viss allmän likhet bokstafsformerna visa alltför stora skiljaktigheter. — Stilen i fragm. har heller ingen afgjord likhet med stilen i de Carlesonska brefven i RA.

Sekreteraren Bruns handstil, af hvilken flera prof påträffades i RA, är med säkerhet icke representerad i Argus' handskrift.

Några anknytningar till stilen i försäkringsbrefvet i I 20 och stilen i I 33 (Bruns Resor) kunde jag icke påträffa vid mitt besök i RA i somras. På dessa punkter behöfvas ytterligare undersökningar. Enligt Brulin har stilen i Bruns Resor en afgjordt personlig karaktär och kan svårligen härröra från en renskrifvare.

»fått sådane Knuffer, at de intet mer *nosa dit*» 81: 12, jfr *nosa djt* I 155: 15, *nosa til* II 204: 14, 227: 26; stafningarna äro också Dalinska: *Råcken* 84, *ährlig* 84, *elliest* 86, men hvarken dessa eller de anförda orden äro kanske så särskildt ovanliga att de göra andra alternativ oantagliga. Afgörande är däremot bruket af *enordz* 'enkom' 82: 22: »Handtwärkare från Stockholm ha rest enordz dit, at få smaka Osten.» I SAOB:s stora excerptsamlingar föreligger enligt meddelande från redaktionen endast detta citat på *enordz*. I dialektkällorna är det också mycket sällsynt; det anföres, så långt mina efterforskningar sträcka sig, endast från sydvästra Sverige eller närmare bestämdt från mellersta Halland och södra Västergötland och speciellt, tyckes det, från Ätradalen och dess omgifningar, dvs Dalins hembygd. Det är tydligt att detta sammanträffande icke kan vara tillfälligt: Dalin är författare till I 12. Dialektbeläggen för *enordz* äro: Holsljunga **enors ǡnos* 'enkom' enl. Leander Ordlista öfver Holsljungamålet (s. 15), Fagered **enårs ǡnȧ̊s* (*ǡnȧ̊s*) »för ett ärendes skull», 'endast, blott, enkom' (äfven **enärings ǡnȩ̊rigs*) enligt Joh. Kalén Ordbok öfver Fageredsmålet i Halland (otryckt), Västerg. »*enos* Elfsb.[!]» = enkom enligt Hof Dial. Vestr. s. 111.

Också I 43 (Lisa Husbonde) uppvisar flera 'Argusord': *orost för Gud* 'vid Gud, utan att skryta' 329: 10, jfr I 118: 18, II 207: 18; *lykt-man* 'irrbloss' 328: 11, jfr *Lykte-Män* II 61: 11 (U2 *Lyckt-gubbar*); *plat de Menage* 'borduppsats' 329: 23, jfr I 66: 12; *triumphant* (ett slags tyg) 329: 20, jfr I 75: 7; *qwillrande* 'gnäll' 327: 22, jfr II 21: 4, 334: 1 och I 182: 15. Bland ordformer märkas *höllt*, *tilförne* 327, *Ögneblek* 330, *skråck* 330, *Klåckan* 328; *Cretur* för *Creatur* (se 330: 9 med anm. i komm.!), som jag påträffat också i Dalins Vitterhetsarbeten V 196 (*kretur*); *brände up* för 'brann upp' 328: 24, som är västsvensk dialekt (U2 *brändes up!*).

I I 44 (Partiers Dårskap) har jag antecknat sydsvenska provinsialismer som *hin håre* 336 och sannolikt *Skintmärana* 336, Argus-ord och -former som *hwarannan* 335, *ährlige* 336, *Böllior* 333, *nid* 333, best. f. *Moden* 338 etc. *Bansatt* 'fördömd, eländig' i »jag bansatte tok» 337: 12 anföres icke i SAOB i denna betydelse, men uppges af Rietz från Skåne, Halland, Blekinge och Kalmar län. Ordstäfvet »Buff, der ha wi Ägget» 337: 11-12 återkommer i Argus II s. 151: 3 »Krak, der hade han Ägget»; »han kan Supa och Sätta ned som en Mästare» 337: 15-16 har ett motstycke i Dalins komedi Den afvundsjuke »Han kan mehra än supa och sätta nehr.» *Hwarsken* 'hvarken' såsom allmogespråk (336: 15) brukar D på samma sätt också i äfventyret om Pip I 373: 13, det är troligen här sydvästsvensk dialekt (Hof etc. *hwasken*).

II 49 (»Frieri» etc.) har *ährliga* 451, *omgälla* 451, *erkänner* 449, *hwarannan* 453; den singuljära stafningen *Courer* 455; ord som *swimla* 'få svindel' etc. 449: 3, jfr t. ex. I 216: 21 (se ordl.)[1]; *plutrade* 'nedklottrade' 452, jfr t. ex. I 159[1]; *rusande* 'berusad' (en västsvensk glosa!) 451, jfr II 316[1]; *domwäldig* 448, jfr t. ex. I 198 (se vidare i ordlistan).[2]

[1] Jfr i det följ. om »Ordförrådet»!

[2] Orsaken till att de senast behandlade arken saknas i Hs är väl någon tillfällighet som vi nu ha svårt att komma på spåren. Möjligen få vi en fingervisning i början af n:r 45, där Argus i ett litet stycke, som saknas i Hs och som troligen tillagts senare på en lapp till boktryckaren, ursäktar sig hos läsaren, att han »i förleden Torsdags måste wänta så länge på mitt sidsta Ark,» d. v. s. det nyss omtalade n:r 44, som icke är med i Hs. Jag tänker mig att sammanhanget möjligen kan uppfattas på följande sätt (— fastän kanske andra skäl tala emot just denna hypotes). Den samling Argus-manuskript vi nu ha, har en gång ägts af Carl Carlsson, som fått behålla arken som gåfva af Dalin, sedan han efter hvartannat förmedlat deras överbringande till boktryckaren. Vid n:r 44 gjorde det antydda dröjsmålet att Dalin inte kunde begagna sig af sin vanliga mellanhand, utan förmedlingen har skett på någon annan väg, hvarför handskriften aldrig kommit i Carlssons ägo. Hypotesen om Carl Carlsson som förste samlare af manuskripten kunde ju då också förklara, hvarför ett stycke af manuskriptet till Sedolärande Mercurius

I alla fyra numren är omarbetningen i U2 af jämförelsevis lindrig art.

Det förbjudna prästarket röjer likaledes sitt Dalinska ursprung genom typiska Argus-ord som *kiäck* r. 44 (jfr ordl. och anm. till I 163: 18); *Krämare* r. 39 (jfr anm. till I 75: 12-13); *Phantaster* 'läsare' 65 (jfr anm. till I 150: 1); *Stats-Predicant* 124, jfr II 265: 16; *medåldren* 47, jfr *medåldrig* II 366: 8; *han wet at bruka de dödligas swaga och styrka* 115-116, jfr I 10: 11-12 ... *stora Herrar, huru man på sina fingrar bör weta deras swaga och styrcka.* Däremot är stafningen som man kan vänta icke äkta Dalinsk: *frucht, afsicht, the, theras, omgjänge, skjämt.* Men i öfrigt bekräftar här språkgranskningen litteraturhistoriens domslut: »Hvarken i innehåll eller stil finnes något som hindrar oss att antaga hans författarskap»: Sylwan, s. 155.

De partier af Argus, som jag i det föregående uppvisat såsom icke författade af Dalin, måste naturligtvis helt lämnas åsido vid redogörelsen i det följande för Dalins språk i Argus. Å andra sidan torde min undersökning ge vid handen att man med tämligen stor trygghet kan betrakta de fyra numren I 12, 43 och 44 och II 49 såsom autentiska prof på Dalins språkbehandling. Emellertid — fullt lika pålitliga som öfriga delar af arbetet, hvilkas vittnesbörd bekräftas och kontrolleras af hans handskrift, äro de gifvetvis icke. Det visar sig nämligen vid en jämförelse mellan Ds handskrift och första upplagan (U1), att denna senare visserligen i det hela är ett nog så troget återgifvande af Dalins egenhändiga text, så att vi utan tvifvel, äfven om vi inte ägde handskriften, skulle få en

är förenadt med Argus-numren, liksom också att de två arken n:r 20 och 33 i 1. årg., hvilka kanske aldrig varit i Dalins händer, fått medfölja i samlingen. Men andra möjligheter äro gifvetvis också tänkbara.

i det hela riktig föreställning om Dalins svenska genom den tryckta texten; men i en hel del detaljer är det först handskriften som ger full klarhet om hvad som är Dalinskt eller icke. Som ofvan omtalats, har nämligen Dalins första affattning ej sällan försetts med rättelser (äfven i språkliga detaljsaker), omskrifningar och tillägg af andra händer, i första rummet censors men till en del äfven andra, och dessa ha då ofta (men icke alltid) i den främmande formen influtit i den tryckta texten; vidare uppvisar trycket i vissa ark en del större eller mindre tillägg och ändringar som synas ha införts vid korrekturläsningen och hvilka möjligen härröra från Dalin själf, hvarom dock intet kan sägas med säkerhet, då korrekturen äro förlorade; och slutligen har boktryckaren eller sättaren inte alltid i fråga om stafning och språkliga detaljer alldeles noggrant följt författarens förskrift, utan ha här och där låtit former komma in, som berott på deras egna språkvanor, ja, i vissa fall ha de systematiskt ändrat ortografin. På grund häraf blir det nödvändigt att i det följande särskildt utmärka de belägg som hämtats ur de omnämnda fyra arken, något som ju är motiveradt redan genom det i viss mån hypotetiska i deras härkomst. För de öfriga skall jag här till en början lämna en öfversiktlig redogörelse för de olika slag af språkliga upplysningar, som kunna vinnas genom jämförelsen med Hs.

Hvad först beträffar rättelserna af andra händer än Dalins har jag förut vidrört dem som härröra från hans »medarbetare». Det är icke omöjligt att dessa också äro skyldiga till en del smärre rättelser af språklig art, särskildt i början af boken, men ju obetydligare en ändring är, desto svårare är det naturligtvis att säkert afgöra af hvems hand den härrör, man kan stundom tveka mellan »medarbetarna», censor eller rent af boktryckaren, för att ej tala om Dalin själf, som gifvetvis

ditsatt äfven en del af de smärre rättelserna men hvars hand dock i allmänhet lätt kännes igen. I noterna till texten ha vi förtecknat äfven dessa små språkliga rättelser så fullständigt som det var oss möjligt, men ett fortsatt detaljeradt studium af handskriften har öfvertygat mig att på detta område en ej alldeles obetydlig efterskörd står att vinna, framför allt i början af första årgången, där dels dessa rättelser äro talrikare än längre fram, dels ovanan vid arbetet torde ha gjort att jag förbisett flera än senare — hvartill ju kommer att variantapparaten principiellt afsåg endast ett urval efter vissa grunder, hvarvid faran att begå inkonsekvenser gifvetvis ligger nära till hands. Jag tror nu visserligen att i det hela föga af väsentlig betydelse förbigåtts, och för textutformningen har nog »efterskörden» mycket litet att ge, men vid studiet af Argus' språk är den icke utan betydelse, och för möjligheten att säkert lösa frågan om författarskapet är en absolut fullständighet i själfva verket af stor vikt, åtminstone i vissa fall, då för att nämna ett exempel en sådan sak som den speciella proportionen mellan stafningarna *ck*, *ch* och *k* i ord som *prakt* l. dyl. kan vara ett karaktäristikon för en författare eller för en text. Jag har därför för undersökningen i det föregående liksom för den grammatiska redogörelsen icke kunnat nöja mig med våra upplysningar i fotnoterna, utan har måst komplettera dem med en ytterligare sammanställning af handskriftsvarianter från de 125 första sidorna i del I (i den mån handskrift finnes), en samling som åsyftar absolut fullständighet och som ligger till grund för denna framställning. En dylik sammanställning för hela boken har jag däremot trott mig kunna afstå ifrån utan större olägenhet, och i fråga om varianter ur U2 har jag nöjt mig med en fullständig samling för sidorna 1—41 och 126—139 i del I.

Censors språkliga rättelser.

Censors rättelser angå ju icke blott den språkliga formen, men hvad innehållet vidkommer har ju hans inflytande på Argus' text redan förut varit föremål för redogörelse t. ex. af Warburg och senast af Lamm. I detta sammanhang är af intresse att hans tillsatser af denna art stundom oförändrade influtit i trycket, som alltså på den punkten ger oss Rosenadlers språk och icke Dalins. Så t. ex. är det censor som bär ansvaret för den tunga konstruktion I 39 »Tror du wäl en så gemen anstalt wara i wårt Land giord at man skall få trycka Pasquinader? Det äro ju de, som taga wara på sådant» etc. och för den liknande I 12 »nedrigt folk håller för gement wara at lära handtwärck», och likaså för åtskilliga för D främmande ordformer t. ex. *åth* I 11: 17, *fullduchtige* II: 202, *doch*, se s. XXXIV f., etc. Hans språkliga revision går i riktning mot språklig korrekthet, införande af mer vårdade språkformer i stället för ledigare talspråkligt färgade, utmönstrande af vulgära och provinsiella uttryck till förmån för högsvenska eller normalsvenska. Den har väl delvis ledt till förbättring och bidragit till klarhet och reda i uttrycket, men den kan dock icke frikännas från en betydlig del pedantiskhet och onödigt pryderi, som väl gjort språket mera korrekt, men också mera färglöst. En afgjord förbättring är det väl, som Warburg påpekat, då censor föreslår Dalin att utbyta *Odelaktighet* mot *Owäldughet* (*Gudinnan Owäldughet*) i allegorien i I 10 (s. 72 och 77) med motivering att »wäldug och owäldug domare, finnas i wåra Lagar öfwer alt,» likaså ändringen af *nya moden* till *Madame la Mode* eller *Fru Mode* i II s. 70: »När Madame la Mode begynner rasa» (där skillnaden i språkkänsla dock delvis beror på att i Dalins dialekt ordet är *en*-genus, men för censor *et*-genus, hvarför det bär honom emot att skrifva *modet hon*[1]), vidare rättelsen af *lämpa*

[1] »En Suedois nous ne disons jamais Modet hon, non plus que bibeln hon biblioteque hon etc. quoi qu'en françois elles soient du genre feminin.»

till *lämpa til sin nytta* II 68, där D först skrifvit: »Jag tror ingen Naturlig ting wara så hög, som icke ett sunt förnuft kan begripa och lämpa», men censor anmärker: »lämpa til sig el. til sin nytta etc. Ainsi parle-t-on chez nous. Mais, han kan lämpa, jag will lämpa: cela ne dit rien.»[1] Mera tveksam om vinsten kan man vara, då censor I 66 mildrar Dalins *den åsnan* till *det kreaturet*, II 238 *kittlad af Kärlek* till *betagen af Kärlek*, II 361 *halfnaken* till *halfklädder* eller då man i U1 i I 183 går miste om ett citat på ett godt svenskt talspråksuttryck genom rättelsen af *blef .... uplagd för en stut* till *blef handterad som en Scholpoike*. Renare högsvenska, men därjämte kanske mindre färg och pregnans blir resultatet, då *tussmörkret* utbytes mot *skymningen* I 117 (I 67 har det fått stå kvar), *gebärder* mot *åtbörder* I 217, *blängande ögon* mot *blinkande* I 112 (ordet i Hs är underprickadt, troligen af censor), *en liten frö* mot *Groda* I 152, *Dä woro muss* i det lustiga äventyret om Pip mot *Dä woro flinkt* I 373. Af samma art är väl ändringen *hålla wid lika* (jfr da. *vedligeholde*) till *hålla vid macht* I 109, där intet är rättadt i Hs, men där stafningen med *ch* i trycket dock med säkerhet röjer en främmande hand. Tendens till högsvenska eller snarare uppsvenska gentemot sydsvenska — Rosenadler var upplänning — framträder också i många af de grammatiska rättelserna, medan andra blott åsyfta skriftspråklig korrekthet. Censor rättar på flere ställen Dalins sydsvenska *r* för urspr. *rd* till *l* t. ex. I 37, 96 *i fiohr* till *i fiohl*, I 98 *karlawuren* till *karlawulen*, likaså II 132 etc. *lam* till *lamb*, I 58 *wrär* till *wrår*, nästan regelbundet *doter* till *dotter* t. ex. I 44, 91, 96, 106. Möjligen är det också censor som I 7: 26 rättat *e* till *ä* i *ärkänna* (jfr s. XXXVII o. XLVI, 7: 5 är *ärkiänna* tillagdt senare, möjl. af censor), I 65 *fållbänk* till *fallbänk* (*å*

[1] Liknande rättelser med motivering: II 77 *tränger i* till *tränger in i*, II 164 *Flåg-siukan* till *Fläng-siukan, flyga* till *flyga och flängia*.

återinfördt i U2), I 13 *fann* till *fant*, II 21 *skuggar* till *skuggor*, I 164 *trähiärnarne* till *-orne*, II 176 *åckrar* till *åkrar*, II 398 *åcker* till *åker*, I 266 *tolfter* till *tölfter* (U2 *ö*), II 214 *lygn* till *lugn*, II 24 etc. *gufwo* till *gofwo*, II 217 *nigade* till *neg*, II 163 *behållit* till *behullit*, I 166 *Hushåll* till *Hushåld*; II 17 *en ting .... är hon* till *en ting .... är den*!, I 120 *fingrarne* till *fingren* (trol. plur.). Grammatiskt pedanteri är det då han rättar *predika samwete för råttorne* till *predika òm samwete* I 17, *tåhla de, som stå* till *dem, som* I 116 (se komm.!), liksom på flere ställen *ha* till *hafwa*, *bli* till *blifwa*, *sku* till *skole*, *I han* till *I hafwen*, *wi, de willa* till *willia*, *sitta* till *sittia* t. ex. II 206, *maskar* till *matkar* II 22, *kusk* till *kutsk* I 112, *jämföra* till *jämnföra* II 267 o. dyl. De grammatiska rättelserna äro synbarligen mycket talrikare i början än längre fram i boken, och i fortsättningen ser det ut som om vissa slag af dessa rättelser införas i trycket äfven utan ändringar i manuskriptet (så t. ex. *ibland* för Hs *iblandt*), ja i ett par fall har möjligen Dalin själf mot slutet af arbetet tagit dem ad notam redan i sin egen handskrift (t. ex. *ögonblick* för tidigare *ögneblek* l. *-bleck*). Det är emellertid mycket svårt att alltid afgöra om dessa små ändringar härröra från censor eller från någon annan främmande hand, något som f. ö. gäller äfven för flera af de redan anförda mer omfattande rättelserna; exempelvis kan jag inte se om det är censor eller någon annan (Carl Carlsson?) som i första arket nästan regelbundet ändrat 1. pers. sing. *-a* till *-e* t. ex. *weta wi* till *wete*, *Wij lofwa* till *lofwe* I 7 etc.; Dalin själf är det säkert icke.

Censors och andras rättelser i Hs ha i regel iakttagits i U1 om också inte alltid helt oförändrade i detaljer. Å andra sidan tillåter sig trycket en stor mängd självständiga afvikelser från Dalins handskrift, hvilka på intet sätt äro markerade i denna. Flertalet af dessa särdrag vidkomma

ortografi och språkformer och äro icke af den art att de tvinga till ett antagande att Dalin själf lagt hand vid ändringarna, att han själf läst korrektur på sin text.[1] Endast i ett fåtal ark träffas afvikelser till så stort antal och så omfattande hvar för sig, att man har anledning förutsätta ett mellanled mellan vår handskrift och U1, bestående antingen i ett korrektur eller i en ny förändrad utskrift af Hs som gått förlorad för oss. Sådana nummer äro I 7, I 15 och II 34 (början) samt slutnumret i 2. årgången II 52.[2] *Korrekturlästa ark.*

I I 7 står det t. ex. i trycket s. 45: 17 f. »Står en sådan wäl på skådeplatzen, så spelar han en tokglättig Comœdia, som orren när han leker, i det han hwarken ser eller hörer, men märker han en wink af missnåde, då blir hielte-sinnet förtwiflande», där Hs i stället endast har: »Står en sådan wäl på skådeplatzen och han märker minsta wink til missnåde, blir hieltesinnet» etc., 46: 4 har U1 tvärtom förkortat en passus i Hs: »ja, de räkna maten och dricken» etc. i st. f. »uti mål af slätt ingen effterfölgd, ja mina disk-kämpar räkna» etc. (*disk-kämpar* är ett ord, som eljest saknas i Argus, och som SAOB icke känner till ur sina excerptsamlingar, jfr D 1546); och på slutet läses i U1 ett långt stycke, 47: 22-48: 13, som alldeles saknas i Hs. (Äfven andra olikheter finnas). Intet synes här ge skäl att tänka på någon annan än Dalin själf som upphofsman till ändringarna; och det är mycket möjligt att rättelserna införts i korrektur. I I 15, det ark som delvis vållade

[1] Mot ett sådant antagande strider ju också Dalins ofta upprepade admonitioner till boktryckaren att för all del noga akta sig för tryckfel. Hvad Argus själf säger om »dess correcture» II s. 472, behöfver inte tas alldeles efter bokstafven.

[2] Också I s. 188 f., II s. 324: 8 f. och II 341: 15 träffas bitar som icke finnas i Hs och som ge intryck af att härröra från författaren. Den första kan dock möjligen tilltros boktryckaren, och vid den sistnämnda ses i Hs ett märke i texten på den plats, där tillägget skall passas in, hvarför jag förmodar att detta har tillskrifvits af Dalin på en lös lapp, som lätt kunnat komma bort.

konflikten med kanslikollegiet och som höll på att bli helt indraget på grund af en passus i slutet om köpet af tjänster, är det intressant att se att handskriftens redaktion på flera punkter bjuder på en djärfvare och förgripligare text än tryckets, hvadan det är tydligt att retuscheringar företogos i korrekturet, utan att dock den slutliga mildrade redaktionen lyckades helt undgå kollegiets missnöje. Trycket har t. ex. i början uteslutit en mening om »små skrifware och Extraordinarier» 104: 11 f., och 107: 15 f. är en rad om prästerskapet struken. Ändringen 109: 10, *hålla wid lika* till *hålla wid macht*, röjer sig genom stafningen med *ch* som verkställd af censor: för uppsvensken Rosenadlers språkkänsla har den Dalinska frasen förmodligen förefallit osvensk: jfr det danska *holde ved lige*. Också i öfrigt kunna korrekturändringarna i detta nummer med väl så stor grund tillskrifvas censor som Dalin. I slutarket II 52 »Argi tacksäyelse» har själfva ämnets vikt och betydelse föranledt Dalin att genom korrekturändringar noggrannare än vanligt nagelfara sina satser.

Språklig jämförelse mellan U1 och Hs.

I öfriga ark finnas så vidt jag kan se inga sådana spår af en bättrande hand efter dem som komma till synes i manuskriptet; trycket följer i allmänhet ord för ord sin förlaga. Men trots detta företer U1 i ortografi och språkform en mängd afvikelser från Hs. En del af dessa kunna rubriceras som tryckfel, andra äro tillfälliga och relativt betydelselösa, beroende på att sättaren bland de variationsmöjligheter i stafning och språkform, mellan hvilka äfven D själf i vissa fall omväxlar, för tillfället har valt en annan form än den som D på detta ställe råkat använda, andra åter tyckas återgå på vissa direktiv i språkligt hänseende, hvilka möjligen härröra från censor — eftersom resultatet af ändringarna stämmer med den språkliga korri-

geringen i Hs — men som också möjligen, åtminstone delvis, härleda sig från boktryckaren eller från någon korrektor vid tryckeriet (eventuellt från någon af Ds medarbetare: C. Carlsson, som hjälpt till vid tryckningen?), hvilka ha haft andra språkvanor än Dalin och sökt genomföra dem vid sättningen. Äfven i dessa ändringar liksom i censors Hs-rättelser märkes en tendens till mera högsvensk, mera korrekt språkform gentemot Ds ledigare, stundom afsiktligt hvardagliga, i några fall också en uppsvensk färgning gentemot Ds (dialektalt) sydsvenska (halländska). I vissa detaljer af mest ortografisk natur representerar trycket en äldre gammalsvensk tradition gentemot Dalins nymodigare, medan också det motsatta förhållandet kan förekomma, och fastän nog i det hela det sydsvensk-halländska inslaget i Ds språk har fört med sig en relativt stor ålderdomlighet mot hvilken trycket stundom reagerar (speciellt i fråga om böjningsformerna, som hos D äro af gammalt snitt, t. ex. i de starka verben, omljudda pluraler af subst., genus etc.). Vissa mer sällsynta särdrag i Ds språk utbytas i U1 mot mera normala former, medan i andra fall U1, genom oaktsamhet af sättaren el. dyl., kommit att införa en mera säregen (t. ex. dialektalt uppsvensk) form mot Dalins mer normala. Men oaktadt allt detta kan det med full rätt sägas att U1 i stort sedt uppvisar en genuint Dalinsk språkform.

Ortografiska skillnader mellan U1 och Hs.

Vissa af de ortografiska särdragen i U1 äro tämligen konsekvent genomförda (och ha därför regelbundet utelämnats i våra fotnoter). Så har U1 konsekvent *jag* mot Hs *iag*. Äfven i öfrigt fördelar U1 *i* och *j* annorlunda än Hs och på ett sätt som står något närmare det nutida bruket, den har t. ex. nästan alltid *j* liksom i *jag* också i *jorden*, *just*, *ju*, *bortjaga* (Hs oftast *i*), oftare *j* än i Hs (dock äfven i U1 mest *i*) i fall som *swärja* (~ *swäria*), *hwarje* (~ *hwarie*), *eljest* (~ *elliest*), *wilja* (~ *willia* ~ *wilia*), tvärtom oftare *i* i *wi* (~ *wj*, *wij*),

wis (~ *wjs, wijs*), *ifrade* (Hs *jfrade*), *fina* (Hs *fjne*), *Allrafriaste* (*-frjaste*), *Bedrägeri* (*Bedrägerj*) — däremot nästan alltid *i* för kort *i* (och kons. *i*) i inljud t. ex. *biörn, sielf, miuk, Hierta, Poikar, will, fisk* etc. liksom i Hs; *ij* växlar med *j, y* i t. ex. *nöije, nöye* och *nöje*; *v* kan växla med *u* i början på ord: *up* ~ *vp*; U1 har ibland *fw* för Hs *w* i *alfwar, Pulfwer*. En stafning som så vidt jag ser är främmande för Hs men vanlig i U1 är den gammalsvenska med *ck* för *k* efter *n, r, l*, särskildt i slutljud, t. ex. *Folck, Folcket, winck, wärck, tanckar* ~ Hs *Folk, tankar* (— att märka är dock att sista stapeln i *n* och *r* framför *k* ofta i Argus' Hs liksom i andra samtida och äldre ms. lätt kan förväxlas med ett *c*, en omständighet som enligt min mening kan vara ursprunget till den egendomliga ortografiska seden). U1 har ibland också *ss* för *s* i *Korss* I 114, *danssa* II 118, *glanss* II 143 (Hs *glans* l. *glantz*), *skanss* II 391 (Hs *skantz*), *tt* för *t* i *bortt* II 183. I dessa fall har U1 infört en stafning som är främmande för Hs. Oftare är det fråga om ett afvikande val eller en annan proportion i frekvensen mellan varianter, som båda äro möjliga äfven i Hs. Så har U1 oftare än Hs *ck* för *k* framför *t* i t. ex. *wicktig, lyckta, betracktelse*, någon gång också *ch* (jfr s. XXXIV ff., s. LVIII). Hs har *dock* och *Ack*, men U1 ibland *doch, Ach*; Hs fördelar regelbundet *och* = et och *ock* = etiam, men U1 har ej sällan förväxling (se t. ex. I 3). I både U1 och Hs varieras mellan enkel- och dubbelskrifven vokal i fall som *se* ~ *see* I 1, *ro* ~ *roo* II 475, och mellan *l* och *hl*, *n* och *hn*, *r* och *hr* i *talar* ~ *tahlar, del* ~ *dehl, mål* ~ *måhl, wan* ~ *wahn, fara* ~ *fahra* (alltid *Ähra, ährlig*); mellan *ft* och *fft* i t. ex. *kraft* ~ *krafft, efter* ~ *effter*; mellan *e* och *ä* i *hierta, Hielte, lemna, femte, tilwexte* (: i dessa Hs oftare än U1 *ä*); *länge, drängar, i ställe för, Majestät* (: Hs oftare *e*). U1 har flera fall af enkelskrifven konsonant i slutljud efter den gamla fornsvenska principen: *til, wil, skal, för roo skul, fördenskul, med al håg, al min roo,*

Skin, *fan på*, *et*, *mit*, *up*, *straf* (~ *till*, *skall*, *fann* etc.) och, i slutet af förra kompositionsleden, *granlaga*, *sanfärdig*, *granskapet*, *rätnu*, *Spräthök* I 300,[1] *Trapsteg*, för *grannlaga* etc., men också motsatsen kan förekomma: U1 *Tyrann* Hs *Tyran* I 281, U1 *bekänn* Hs *bekän* II 272, U1 *öfwermann* Hs *-man* I 41. I både U1 och Hs växlar *m* och *mm* (i Hs äfven $\overline{m}$, mycket sällsynt i U1)[2] i såväl slutljud som inljud t. ex. i *damm* ~ *dam*, *döma* ~ *dömma*, *domaren* ~ *dommaren* o. dyl. (t. ex. U1 *Domaren* Hs *Dommaren* I 121, U1 *timman* Hs *timan* I 314, U1 *timeliga* Hs *timmeliga* I 372). U1 har oftare enkelskrifven konsonant i fall som *alt*, *hölt*, *anstalt*, *Skald*, *skiöld*, *wilse*, *frälse*, där Hs nästan regelbundet har *allt*, *höllt*, *fällt*, *Skalld*, *frällse* etc., *i wist* (n. af *wiss*) för Hs *wisst*, i *wilja*, *eljest*, *följa* för Hs' normala *willia*, *elliest*, *föllia*; likaså ofta enkel kons. för dubbel framför *l*, *r*, *m*, *n* t. ex. *sötma* (Hs *söttma*) II 62, *helre* (*hellre*) II 14, *Watn* (*Wattn*) II 66, *inwikla* (*inwickla*) II 478, *sysla* (*syssla*) II 440, *Åkrar* (*åckrar*) II 224 (jfr nedan), *lapri* (*lappri*) I 194, *wasla* (*wassla*) II 21, *Åkrande* (Hs *åckrande* U2 *ockrande*) I 401, *wakraste* (*wackraste*) II 236, *Smikran* (*smickran*) II 21, mera sällan tvärtom: *häckla* (Hs *häkla*) II 91, *Sockn* (*sokn*) II 288, *Wacknade* (*Waknade*) II 371. U1 stafvar oftare med *dt* än Hs i fall som *godt*, *ondt*, *hårdt*, sup. och part. *giordt*, *lärdt* för *gott*, *giort* etc.; tvärtom *skrytt* (sup.) för Hs *skrydt* II 83. Efter kons., särskildt dental (*t*, *d*), växlar *s* med *z*, i sht då det är ändelse; U1 har dock oftare *s*: U1 *Landsens* (Hs *z*) I 29, U1 *Riksens* (Hs *z*) I 38, *rädslan* (Hs *s* ä fr *z*) I 96, U1 Hs *Riketz* I 24. En ofta förekommande skiljaktighet gäller hopskrifning eller särskrifning af komposita, dels sådana, särskildt adverbiella, juxtapositioner

[1] Tvärtom mycket ofta U1 *räddhåga* Hs *rädhåga* t. ex. II 40. Men detta exempel får kanske bedömas annorlunda.

[2] Af förkortningar i Hs märkas nasalstreck i *dum̄*, *solgran̄*, *af dē som* I 68, *ingē städes* I 108; *neml*$^{n}_{\cdot}$ = *nemligen*, *temmel·* = *temmeligen* el. *temmelig*, *fasel·* = *faseligen* el. *faselig* (jfr I 109), *el*$^{r}_{\cdot}$ = *eller*, *pḡr* = *penningar*.

som både förr och senare kunnat vackla mellan ordfogning och komposition såsom *hwar af* ~ *hwaraf, der med* ~ *dermed, in på* ~ *inpå, i bland* ~ *ibland, i medlertid* ~ *imedlertid, lika som* ~ *likasom, rätt som* ~ *rättsom, alt ifrån* ~ *altifrån, alt för* ~ *altför, för mycket* ~ *förmycket, mästa delen* ~ *mästadelen* (jfr i nutida dial. *mästdeln*), *kan skie* ~ *kanskie* — U1 har i sådana fall vida oftare särskrifning än Hs —, dels också vid öfriga sammansättningar, särskildt sådana där första leden slutar på *s* (hvilket sammanhänger därmed att slut-*s* i Dalins stil mindre lätt hopskrifves med en följande konsonant, hvarför felläsning ligger nära till hands) t. ex. *heders klädning, sinnes likhet, kärleks handel, tuss mörkret, lius Cronans*, men äfven andra t. ex. *jämn höga, tank frihet, behag vinnande* (I 90), äfven »juxtapositioner» som *enwiges kampar* I 18 (jfr *afsides-Orten* I 75), *half Måne* (Hs *halfmåne*) I 256, *små Dieflarne* (Hs *smådieflarne*) I 168, *små Städerna* (Hs *småstäderna*) II 52, *små Konungarnas* (Hs *små Kungarnas*(?), U2 *Små-Kungarnas*) II 310 (jfr U1 Hs *Tro Män* I 108, U1 *Tro-Män* Hs *Tro Män* I 163) — i stället för *hedersklädning, sinneslikhet* eller *Sinnes-Likhet* o. s. v.; äfven i dessa fall har U1 vida oftare särskrifning än Hs.

Grammatiska skillnader.

Andra afvikelser äro af större betydelse, då de utgöra språkliga eller dialektala — eller stilistiska — skiljemärken. Liksom censor har U1 stundom infört de längre korrektare formerna *hafwa, hafwer* (sällan), *blifwa, måge, skola*, för Hs *ha, har, bli, må, sku*, men den har dock ojämförligt oftast bibehållit kortformerna. Regelbundet utbytes Hs *iblandt* mot *ibland* i U1, t. ex. *I . . . . lärer ibland wara* Hs *iblandt* II 79, ofta *straxt* mot *strax*, nästan alltid *doter* mot *dotter, dotren* mot *dottren* (t. ex. I 65). Stundom, men icke ofta, bytes t. ex. *wi hafwa* mot *wi hafwe* I 69, *willa wi* mot *wille wi* II 346, *Wij försäkra* mot *Wij försäkre* II 276 (jfr s. LVI!). Hs *willa* (*at willa* och

wi, de willa) ersättes ibland med *wilja*, men står också ofta kvar. Här röjer sig sträfvan till korrekt språk.

Grammatiskt-stilistiska drag.

Af väsentligen stilistisk natur är införandet af *t* för *d* i den ståtliga harangen till kvinnorna (I s. 70), som börjar: »Ädla Kön! När prunkande Manfolk söka behaga tig» och slutar: »Tu jordenes Herskarinna.» Hs har här *du, din.* För öfrigt brukar U1 *tu, tin, tig, tå* och *thet, the, theras, thetta* icke så sällan utan att någon särskild stilfärg är afsedd, men väsentligen blott efter ett föregående ord som slutar på *t*: *at tu, at tin, at theras, klart then* I 114, sällan för öfrigt t. ex. *bedia tig* I 245, *ty tå kunnen* I 112. Hs har nästan alltid *d.* — Likaså har U1 *sanningenes,* för Hs *Sanningens* II 180, *werldsens* för Hs *werldens* II 91.

Korrektare äro U1 *Mössor* II 462, *Skator* II 79, *böllior* II 238, *Bållorne* II 434, *Trapporna* II 82, mot Hs *mösser, skater, böllier, bållerne, Trapperna. Omsidor* i Hs bytes i U1 regelmässigt mot *omsider,* t. ex. I 104; *öfwermåtton* nästan alltid mot *öfwermåttan* t. ex. I 24. Hs *fodrar* (kräfver) rättas till U1 *fordrar* II 87; *jumfru* till *jungfru* II 86; *fraggan* till *fradgan* II 228; Hs *wäll* ~ *wäl* bytes mot U1 *wäl* i *Nå wäll* I 146, *så wäll* I 171.

Ett ålderdomligare språkbruk — på samma gång möjligen tendens till uppsvenska — röjer sig i ett afgjordt rikligare bruk af »konsonantiskt» *i* i fall som *sökia* I 2, *Kyrkia* I 132, *inträngia, byggia, åskiedunder, Byxsäckiar, betänckia, räckia,* i stället för *söka, kyrka* etc. i Hs, former som äro vanliga äfven i U1, likaså *sittia, sättia, försättia* för *sitta* etc. Af liknande art är nog tillfogandet af *b* i *lamb* (t. ex. II 384, Hs *lam*), *kamb* (II 91, Hs *kam*),[1] och det mycket sparsamma inskottet af *b* i *gambla* för *gamla* I 42 och II 348, *bortswimblade* för *bort-*

[1] Tvärtom U1 *dumma* Hs *dumba* I 6, jfr U1 *dumhet* i Hs trol. ä fr *dumbhet* I 27.

swimlade i Hs II 186, *Fruentimbret* för Hs U2 *fruentimret* II 51, liksom tillsatsen af *d* i *Hushåld* för *Hushåll* I 166, *förbehåld* för *förbehåll* II 464. Mycket ofta har U1 satt till ett *d* i *aldra-*, *alldra-*, t. ex. I 3 *alldraswåraste* för Hs *allraswåraste*. Här bör snarast också nämnas *å*, *o* i *gåfwo*, *gofwo* för Hs *gufwo* t. ex. I 119, II 54, 413, *boro* för *buro* II 199, *sworo* för *swuro* II 100 (jfr S. o. S. 17 s. 79 ff.); *i* någon gång för regelbundet *e* i *egit* I 388 och i *intagit af* för *intaget af* I 45 (jfr nedan s. XCIII); *t* för *d* i mask. och fem. af particip som *afmålat* I 102, *commenderat* I 189, *studerat* II 30, *Grannstädat* II 95, *grann-räknat* II 199, *utråkat* I 359 för genomgående *afmålad* etc. i Hs.

Mellanvokalen i sammansättningar varierar i både U1 och Hs mellan *e, a* och *o* (stundom ingen mellanvokal), utan att någon klar motsättning kan skönjas (Hs kanske oftare *e* mot det »korrektare» *o*, *a* i U1) t. ex. *Kyrkogång* (Hs *Kyrkegång*) I 149, *Sedo-Lära* I 1: 12 (här Hs *Sedelära*, men 1: 6 i båda *Sede-Läror*, 1: 20 U1 *Sedo-Läran* Hs *Sedoläran*), *Tungemål* (Hs *tungomål*) II 79, *Ögnastenen* (Hs *ögnestenen*) I 120, *Barnabarn* (Hs *Barnebarn*) I 29, *fogla-skrämmor* (Hs *e*) I 212, *Hionelag* (Hs *Hionalag*) I 64, 75 (båda *Hionalag* II 423), *Barn-hågen* (Hs *barnehågen*) II 22, *Bonde-Makan* (Hs *Bond-makan* I 293).[1] Likaså växlar i adj. på *-lig* ändelsen i n. sing. mellan *-ligit* och *-ligt*: U1 *lyckeligit* Hs *lyckeligt* II 18, U1 *faseligit* Hs *faseligt* I 43, tvärtom U1 *otienligt* Hs *otienligit* II 40 (oftare *ligt-* i Hs än i U1?); *öfrigt* växlar med *öfrigit* t. ex. I 215 U1 *igt* Hs *igit* (oftare *igit* i Hs). Synbarligen regellöst växlar *-e* och *-a* i adjektivens plural och best. f. sing.: U1 *wår ährlige Herr K* Hs *ährliga* I 36, U1 *sådana Narrar* Hs *sådane* I 92 etc., i hvarje fall märkes ingen klar motsättning mellan U1 och Hs

[1] Troligen dialektal är den för Hs helt främmande ändringen i U1 I 259: *allerklokaste* för *allraklokaste*.

(jfr nedan). — *Utom* och *utan* växla i både U1 och Hs i samma betydelse, t. ex. U1 *utan dess* Hs U2 *utom* II 360.

Af väsentligen dialektal art (uppsvensk-sydsvensk) är motsättningen mellan U1 och Hs i fall som U1 *tridie* (1 gång) Hs U2 och aex! *tredie* I 197, U1 *twetydigheter* Hs *twä-* II 94, U1 *tä* 'till' (i dialektstycke) Hs *te* II 432, U1 *Sädolärare* (om ej rent tryckfel) II 375,[1] U1 *giäspa* Hs *gispa* I 312, U1 *tolfter* Hs och U2! *tölfter* I 266, U1 *tiugu* ofta för Hs *tiugo* t. ex. I 44, 299, 312; U1 *wecka*, som nästan regelmässigt insättes för Hs *weka* t. ex. I 36, 101, 173, 185, 262, 368, tills D själf mot slutet börjar skrifva *wecka* (II 372 U1 *wekorne* Hs *weckorne*!); U1 *widskieppelig* Hs *widskiepelig* I 154[2]; U1 *Nyckle-hållet* Hs U2 *-hålet* II 339, U1 *Smörhållan* Hs U2 *Smörhålan* II 222; U1 *Ärt-Åkrar* Hs *ärtåckrar* II 224 (jfr ofvan); (möjligen äfven U1 *Dörr* Hs *dör* II 276 — tvärtom U1 *Dörarne* Hs *Dörrarne* II 59, *förr än* Hs *för än* ofta t. ex. II 276, I 64); U1 *i fiohl* (jfr ofvan s. LV) för Hs *i fiohr* II 18; kanske också U1 *mögelig* (några ggr) Hs *möijelig* t. ex. II 245. Af dialektskiljande natur är nog också utelämnandet af bindevokalen i adjektiv på *-lig*, som är vanligare i U1 än i Hs, t. ex. U1 *oduglige* Hs *odugelige* I 243, U1 *beskiedlig* Hs *beskiedelig* I 39, U1 *dödlige* Hs *dödelige* I 252, U1 *Redlighet* Hs *Redelighet* II 241, U1 *snöpligare* Hs *snöpeligare* II 17, U1 *mögligt* Hs *möyeligt* II 312 etc., sällan tvärtom U1 *löijeliga* Hs *löijliga* II 193, U1 *behagelighet* Hs *behaglighet* II 261 (oftast bindevokal i båda: *lyckeligit* o. dyl. t. ex. II 18). Likaså synkopen i *kund* för *kunde* i talspråksbiten I 373. I fråga om böjningsformer märkes här t. ex U1 *wrår* oftast för Hs *wrär* t. ex. I 58, 188, II 262 (se anm. i komm. till I 58); några få gånger artikelsynkope i U1 mot osynkoperad form i Hs: U1 *hedern* Hs

Dialektala skillnader.

[1] II 115 har både U1 och Hs! *Lämmar*, men aex! *Lemmar* U2 *lemmar*.

[2] Tvärtom enstaka U1 *bräkeligt skiep* Hs *bräckeligt* (otydligt) *skiepp* U2 *bräckeligt skepp* II 301, U1 *wetenskap* Hs *wettenskap* I 135.

U2 *hedren* II 5, U1 *-Biörn* för Hs *-Biörnen* II 382, U1 *Religion* Hs *Religionen* II 273, U1 *Hypocrisin* Hs U2 *Hypocrisien* II 66 (tvärtom U1 *Skaparens* I 380, 382 fastän Hs har *skaparns*[1] och *Purpuren* Hs *purpurn* I 114); någon gång best. f. plur. på *-are* t. ex. U1 *De förnufftige Domare* för Hs U2 *Domarne* I 260, U1 *de bästa Undersåtares* Hs *Undersåtarnes* II 152, U1 *de fyra Grund-Pelare* Hs *grundpelarne* II 273 (jfr S. o. S. XI s. 130, 151); plur. på *-or* af urspr. svaga maskuliner t. ex. U1 *Hiärnor* Hs U2 *Hiärnar* II 59, U1 *skuggor* Hs *skuggar* II 281, U1 *pennor* Hs *pennar*(?) II 416[2] (jfr »Formlära»; svårare att bedöma äro sing. *Kragen* för Hs *kragan* I 292, *Magen* för *Magan* I 151); enstaka U1 *tål* Hs *tåhler* I 156, sup. *sätt* Hs U2 *satt* I 188, *glädt* Hs *gladt* II 460. Jämförelsevis ofta har U1 predikatet i singularis till subjekt i pluralis (eller, ännu oftare, till två koordinerade subjekt), där Dalin såsom god halländing regelmässigt har verbet i pluralis: U1 *finner wij* Hs *finne* ä fr *finna* U2 *finne* I 3, U1 *mina Läsare som häruti har insatt* Hs aex! U2 *ha insatt* I 177, U1 *bryr wi* Hs U2 *bry* II 144, U1 *så tror de sig* Hs U2 *tro* II 240, U1 *har Riken, Regeringar* etc. U2 *ha* (Hs saknas), U1 *wärkslögder wräkes* Hs *wräkas* II 346, U1 *Rolighet, Bekymmer* etc. *tyckes* Hs U2 *tyckas* II 426, U1 *behöfwes . . . hufwuden* Hs U2 *behöfwas* I 157, U1 *Penningar, som behöfwes* Hs *behöfdes* II 218, U1 *här ännu finnes några . . . Män* Hs (otydligt) U2 *finnas* II 242, U1 *Här finnes dwärgar* Hs U2 *finnas* II 440: 19 (jfr 440: 27, 441: 23 etc.). En gång har t. o. m. Dalin själf gjort sig mödan att rätta ett sådant drag i tryckfelslistan: U1 *wi har* Hs U2 *ha*, se II 447!

[1] Obs. i vers, fastän metern här icke kräfver tvåstafvig form! Vid metertvång t. ex. *dragarn* I 194, jfr s. LXXI. Om *purpurn* och de andra mycket få fallen af artikelsynkope i Hs' prosa se i »Formläran»!

[2] U1 har rätt talrika exempel på förväxling af ändelserna *er-*, *-ar*, *-or* i plur. af subst. och präs. af verb: *läppor* I 10, *ulfwer* I 11, *lärdomer* II 172, *tyckar* II 354. Några ha rättats i tryckfelslistor af D själf, t. ex. *yrsler* II 267, *träffer* II 347. Jfr i »Formläran»!

Särskildt märkes U1 *är Hushålsgrepen* Hs *är'* II 478 i vers samt predikatet till *j* i singular betydelse: U1 *Hwad skulle j* Hs U2 *skullen I* I 358: 22 (jfr 358: 6 U1 *j lären* Hs *läre* ä fr *lär* möjl. af censor), jfr U1 *j ären Modren* Hs *ären* ä fr *är* I 342, U1 *hållen . . . til goda* (*Fru Swerige*) Hs *hållen* ä fr *håll* I 342 (jfr äfven *I kan aldrig tro* I 327 i brefstil och *I är* I 111 i afsiktligt vulgärt talspråk), således med spår af singulart verb i Hs — men vid plural betydelse alltid pluralt verb i Hs: U1 *mine . . . Läsare, så lärer j . . . j som jag, lärer ibland* Hs *läre* (= U2) . . . *läre* II 79, U1 *Herrar Medici . . . Det lärer I* Hs *läre* II 202.

Af språkligt intresse, möjligen dialektskiljande, äro också enstaka olikheter i bruket af *o* och *å*: U1 *Dockor* Hs *Dåckor* I 62, U1 *kabbeltog* Hs U2 *kabbeltåg*, U1 *tilbod* Hs *tilbåd* II 197, tvärtom U1 *Gåssar* Hs *Gossar* II 229, U1 *låssna* Hs *lossna* II 83, jfr längre fram s. LXXXVII f.

(I det följande kommer jag att ta hänsyn till språkskillnaderna mellan U1 och Hs så ofta särskild anledning föreligger.)

* *

Dalins språk i Argus.

I de olika numren af Argus råder en liflig omväxling af olika anslag och stämningar och författaren rör sig med samma smidighet i skilda stilarter, i den högtidliga betraktelsen — som i arken om domen och döden eller om Argus' religion —, de allvarligt diskuterande uppsatserna (om ekonomiska frågor eller om uppfostran), de många skämtsamma numren, satiriska eller godmodigt raljerande, de berättande af olika slag, främst den folkligt historiska novellen — denna Dalins originella nyskapelse, där han stilistiskt når högst och i språkets must och friskhet, i en egendomligt påtaglig svenskhet knappt är öfverträffad af någon i vår litteratur utom Strindberg. I fråga om ordvalet och delvis äfven i syntaxen märkes en afgjord olikhet mellan

dessa afarter, särskildt ser man — hvarom mera i det följande — att det folkligt provinsiella inslaget i Argus' ordförråd, de för Dalin mest karaktäristiska orden, i den sistnämnda stilarten, som i Argus främst representeras af »Äfwentyr om riksens ständer» II 26, är vida mera framträdande än i de öfriga. Men i fråga om den allmänna språkformen, språkets grammatik, visa de olika stilarterna i det hela en enhetlig prägel. Det är endast vissa bestämda stycken som i det afseendet afvika, nämligen i första rummet alla stycken i metrisk form, vidare en del partier, där Dalin afsiktligt efterhärmar främmande språkformer, fornspråk och gammal svensk lagstil, brefstil och olika slag af samtida talspråk, tjänstefolkspråk i hufvudstaden eller allmogedialekt från skilda landskap.

Versspråk i Argus.

Vid en språklig jämförelse mellan Argus' vers och prosa finner man att versens språkliga formsystem är rätt väsentligt olika det prosaiska. Former som saknas i prosan eller där blott träffas i afsiktligt vulgär användning eller för att ge intryck af dialekt — och som delvis med säkerhet varit främmande för Dalins eget talspråk — förekomma i hans vers i rätt stor ymnighet. Intet kan tydligare visa den radikala skillnaden mellan svenskt versspråk och prosaiskt språk. Båda språkformerna äro traditionella konstspråk, men deras formtraditioner följa hvar sin utvecklingslinje; grunden till olikheten är främst att söka i deras olika historiska ursprung, i det att den svenska prosan skapades af bibelöfversättarna i början af 1500-talet, medan den svenska konstpoesien är mer än ett århundrade yngre och utformades först vid midten af 1600-talet af den Stiernhielmska skolans hexameter- och alexandrindiktare. På Argus' tid var den rent grammatiska skillnaden större än nu, de två traditionerna ha sedan dess närmat sig hvarandra, särskildt genom att versspråket påverkats

af det prosaiska språket. Just Dalins tid utgör här en viktig epok, i det man då som bäst sträfvade att aflägsna de mest stötande skiljaktigheterna, och i andra upplagan af Argus märkas i versstyckena på en mängd ställen spåren af det medvetna arbetet i denna riktning. I första upplagan är dock Dalin ännu jämförelsevis opåverkad af dessa sträfvanden[1] (för hvilka han själf senare äfven gifvit ett teoretiskt uttryck i sina Korta påminnelser wid swenska skaldekonsten 1754).[2]

I de versifierade styckena möta ofta ordformer som äro förkortade i jämförelse med de normala prosaiska formerna.[3] Det är dels sådana som Dalin kan bruka äfven i sin prosa men där sparsammare än i vers, dels sådana som äro främmande för prosan eller som där alltid ha en vulgär anstrykning. Till de förra höra adverbformer på *lig* för *ligen*, som äro de normala i verspartierna, både i hexameter-styckena och i de jambiska (i de förra mätta som daktyler, i de senare som jamber eller som — ⏑ —) t. ex. *at wi mågom ändtelig finna* I 58, *at ähran oändelig öfwas* I 58, *Lättelig nögd* I 62, *kan du oss åhrlig skänka* II 78, *de mena träfflig wäl* I 397, *Min Hand emot din Hand*; *Jag skall ewärdelig / Dig qwällia* II 412; vidare *slutelig* I 27, 381, *stundelig* I 381, *ordentelig* I 382, *förskräcklig* II 3. Till de senare höra förkortade imperfektformer af hjälpverb som *skull* el. *skull'* för *skulle* t. ex. i Hiernbrotts verser I 27:

> Tänk, om det mörka Barbarie, som wittra länder swärtat,
> Skull höllia Sweriges raska kropp och gå oss in i hiärtat

[1] På liknande sätt förhåller sig 2:a upplagan af hans Swenska Friheten 1753 till den första af 1740.

[2] Jfr Sylwan Bidrag till den svenska metrikens historia, Samlaren XIX 1898.

[3] Om bruket af sådana stympade former i 1600-talets poesi jfr Axel Kock Anmärkningar om 1600-talets svenska verskonst, Arkiv för nord. fil., årg. 25.

Då skull wår nya glitter frägd sitt Himmelrike få,
Men säg: hwad skull wår gamla frägd och fasthet säija då.

Eller II 133, 134 »Jag skull' til Stockholm dra och för Kung FREDRIC buga.» Likaså I 59, 60, 61, II 4, 473, vidare *had'* t. ex. »Min Truls, den Tiufwen, had' sin tiuf uti sin säng» I 227, I 226, II 3, *Fing'* II 133, *wor* I 299, II 133, 134 (se noterna!), *måst* I 381, II 4, *sad* eller *sad'* I 170, II 47, 60.[1] Dessa stympade former äro nästan alltid, med undantag af *sad'* och *måst*, utmönstrade i U2: »Skull höllia» I 27 är ändradt till »Får höllia» och de två sista raderna äro helt omskrifna för att undvika *skull*, och verserna II 133, 134 och I 227 äro ersatta af »Jag skulle dra til stan och för Kung FREDRIC buga» och »At Truls, som sielf war tiuf, låg med sin tiuf i säng,» den sista ändringen uppenbarligen blott för att komma ifrån *had'*.[2] Också präsensformer af obetonade hjälpverb förkortas, t. ex. »*Will'* de nu hemma i ährans säng» (U2 »Wilja nu hemma») I 60, »Mån wattnens Band *ä* lösa?» II 334 (U2 »si wattnens bojor lösa!»), »Wi *ä* dock släkt til halfs» I 300 (U2 *är*'), »*Wet'n I* hwad Cato sagt» I 298, »Den *will'n I* de sku ha?» I 297; äfven: »Och flit *gif'* jorden safft(!!!)» = *gifwe* präs. konj.[3] Imperfekta på *-ade* förkortas till *-a* ett par gånger i Argus' vers (men i prosan blott vid återgifvande af vulgärt talspråk), ex. *snugga'* I 171, *trafwa* II 132 (oförändrade i U2). Förkortade präsensparticipier efter 1600-talets bruk träffas I 76 »wår många *stridand* dårar» (U2 många tusend dårar), I 226 »Skarlakans prydde ock i *fodrand'* Hermelin» (U2 med *fodradt* hermelin). Personliga pronomina attraheras till verbformer i större utsträckning än i prosan: *Fruktarn* I 380, *om hon älskarn* I 380, *at bannan* II 479, *miukan*, *lydan* II 480 (oförändrade i

[1] Om *kund* i Argus' prosa (U1), se ofvan s. LXV.
[2] Liknande ändringar i 2:a upplagan af Swenska Friheten.
[3] Jfr i det följande s. XCIII f.

U2). *Sin* brukas för *sina* 2 ggr i neutr. plur.: *Böija sin hufwud* I 59 (här dock troligen beroende på ändring af censor; U2 *Böja sig ned*); »Brok begynner bära / *Sin Horn* långt högre up» (U2 *Sin panna högre*) II 134 och 1 g. i fem. plur.: *Sin gåfwor* (U2 *sina*) II 167. Artikelsynkope användes mot bruket i prosan, äfven den lediga eller talspråkliga, och t. o. m. då den icke nödvändigt fordras af metern: *dragarn* I 194 (ändradt i U2), *Upbördzman* I 226, 227, *Skaparns* (i Hs) I 380, 382, *Keijsarn* II 478: jfr s. LXV o. »Formlära»! Om 1600-talets bruk erinrar också elisionen i *störr'*: »Så är wår Werld en Ring af Tiufnad, störr' och smerre,» som föranledt omskrifning i U2: »en ring af större stöld och smerre» I 227. Enstaka former, afvikande från prosans, äro *Menskians* I 381, *din fiend sielf* II 5, *aldels* II 2, *Framdels* II 3, *Swerje* I 59, Hs *Swerjes* U1 *Sweriges* (tvåstafvigt) I 27 (jfr *Swerige* 3-stafvigt I 61), *rikdom* II 474, *skiöt* I 381, *sinn* II 78, *på Gräska* I 60, *Ahlsmän* I 296 (U2 *Adelsmän*, jfr I 355 3 gr U1 *Adelsman* Hs *Adelsman* ä fr *Ahlsman*), *Fiähr* II 47 (U2 *fiäder*), *Foster-Brör* I 298 (= U2), *hur'* II 393, *båd* I 60, II 133 (utan ändringar i U2). En dylik poetisk stympning är för Dalins språkkänsla tydligen också *derför* för *derföre:* At jag har Ehrt behag. Ack wäl jag derför mår I 397, Mig tyckes derför bäst all Fyktighet at jäfwa II 2 — ty någon annan grund kan man svårligen finna till omstöpningen i U2: »behag, hwaraf jag glädie får» och »Mig tycks det då är bäst.»

Vid sidan af förkortade former träffas också utvidgade — paragogiska —, särskildt brukas *-er* i adj. och part. oftare i versen än i prosan, t. ex. I 59:

Giör icke blott ett steg utan han blifwer hyllad och krönter
För twå Rader, ett Ord, ett råd, en tancka belönter,

i U2 ändradt till »utan han skal hyllas och krönas» och »en tanka belönas.» Vidare: *beprydder* I 61, *understödder* II 474,

utwalder I 298, *nögder* II 475, *klener* II 166, *sielfwer weta* I 299 (omskrifna), *Swänsker Blod* II 5, 6 (U2 *Swears blod*), *skiöner* I 296, *sluger* I 380, *glader* I 380, *stinner* I 171 (oförändrade) och ett subst. *Proster* II 134 (U2 *Prostfar*). Hit hör troligen också *hafwer* för *har*, som D sjelf funnit störande vid revideringen i U2 I 170, jfr I 380; vidare, särskildt i hexametern, sådana utvidgade, delvis arkaistiska former som *uti Håfwe* I 62, *uti Råde* I 59, *högdenes* I 381: 7 (U2 *högdens*), *högdenes* I 381: 30 (U2 =), *från werldene* (så Hs U2; U1 *-ena*) I 381, *sino wärcke* I 380; äfven: »Gack uti Råde, besee det Folck, som *Hermline* bära» I 59 (jfr *Hermelin* i alexandrin ofvan), eller »Som stedz skuggan ifrån sin kropp ey *nånsine* wika» (Hs U2; U1 *nånsin* aex *någonsin*).

Flera af de förkortade ordformerna, som äro utmärkande för verssprâket, öfverensstämma med bruket i uppsvenskt talspråk, men afvika från det sydsvenska.

Stycken på dialekt.

Dialekt eller dialektfärgadt språk (talspråk) skrifver Dalin afsiktligt i några fingerade bref och i en del samtal. I fråga om de senare märkes att Dalin icke förmått höja sig öfver den litterära schablon, som synes ha gällt för alla litteraturperioder och som låter talspråkets ljud- och böjningsformer framträda i skriften endast i obildade personers samtal, medan bildade personer eller personer af samma samhällsklass som författaren genomgående tala ett skriftspråk som endast syntaktiskt och stilistiskt skiljer sig från författarens språk i öfrigt. Det är samma fenomen som vi ännu i dag kunna iakttaga i våra skämttidningar och som, för att nämna blott ett exempel, i en öfversättning af W. Scotts Fornforskaren (Sthlm 1856) kan framträda i så chargerad form som att öfversättaren i tiggaren Ochiltrees repliker skrifver »Det ä' bäst», »Han ä' död», men i interlokutören kaptenens »Det är», fastän naturligtvis både

tiggare och kaptener på svenska i alla tider sagt *ä* och inte *är*. De vanliga talspråksformerna, som i det lefvande talet användas i hvarje ögonblick äfven af bildade utan att väcka anstöt hos åhöraren, uppfattas då de skrifvas som vulgära, och ofta är detta dussinskribentens enda medel att i språket göra skillnad mellan olika samhällsklasser. I Argus äro sålunda petitmaitrernas repliker i II 13, så lifliga och naturligt formulerade de än i öfrigt äro, i grammatiskt hänseende fullständigt skriftspråksmässiga: »Där är godt Compagnie», »Bussarne äro samlade», »Så är du Schol-Poike ännu» o. s. v., och likaså i andra samtal. Det är blott i repliker af tjänstefolk, handtverkare, bönder etc. som talspråket (dialekten) kommer fram. (I U2 äro talspråkspartierna normaliserade och utslätade, delvis strukna.)

De hithörande styckena i Argus äro följande:

I 111: 21-22 Cammartienaren Håkans korta svar till Argus: »Hå;.. I är mycket stor på Er I, som inte kan gie en honnet Karl sin Caritér», där talspråket markeras genom *är* för *ären*, *inte* och *Caritér*, och I 113: 15-16 en kort replikväxling mellan en Skomakare och en Skoflickare, som är lika litet anmärkningsvärd.

I 295: 19 och 296: 1, 3 Drängen Torkels inpass: »Ja, Ehr Nåå. ... Jo, Hun lat hilsa ... Så mår Hun wäl,» där *Hun* och *lat* godt kunna vara halländska.

I 336: 1-4, 12-13, 14-16 Drängen Mats' svar: »Ja pytt, sad Mats, rätta Levanterna [Elefanterna]; Måntro jag inte har sedt di Skintmärana? Å di Barraberna der gå, känner jag wäl: Dä ä Eskel, å Olle, å den lille Jönsen, som ä taijen i Roslagen. Di skräma inte många i femkort» ... »Ja, bitterdö, ja, ... dä va en fin Giärsgål» ... »Nå en Fästning då, ... å en Fästning, som jag will låfwa hwarsken Soo eller Koo går igenom.» Dialekten är litet obestämbar, kanske hellre roslags-

mål än halländska (obs. dock *t* i »Skin*t*märana» och *hwarsken*, se ofvan). Tyvärr saknas här handskrift.

I 337: 8-16 Samtal mellan två borgare: »Sestu nu, Bror, sad den ena, så går han nu så smått, så smått å lunkar å smilar, tess han har oss alla i fällan och sen, farwäl» etc. Dialekten är nog afsedd att vara uppsvenskt färgad, märk t. ex. »hon gapa så illa» = gapade. Handskrift saknas.

I 338: 15 ff. Samtal mellan »två Handtwärkare», eller egentligen blott den enes svar (r. 17 ff.): »Hin wet håcke jag ska ta... Jag tror, jag giör som du: Jag blir wed Sillan» etc. Stockholmska? Märk: Sillan?, jfr S. o. S. XI s. 153 f. Hs saknas.

Det är möjligt att *wetstu*, *westu* 'vet du', *sestu* 'ser du', *sågstu* 'såg du' skola uppfattas som vulgärt språk. I så fall skulle jag snarast tro att formerna äro lånade ur sydligare svenskt talspråk.

I 373: 5 ff. Den ypperliga sagan om Konga-Dottren och hunden Pip »efter gamla Äfwentyrs-sättet bland gement Folck.» »Det war en gång en Kung, som hade en Drottning och de hade en Dotter, som war så skiön så skiön, som alt det som skiönt war, å de gufwo henne så granna granna Kläder af bara gull å sölf så hon blänkte som Sola» o. s. v. Modereradt allmogemål utan bestämd lokalisering, snarast sydsvenskt-götiskt: *Sola, å då ble han, hwarsken, å låg för döen aldeles, weste hwar han ble åf.* Trycket har ändrat *kunde* till *kund* (troligen mer uppsvenskt?), och redan i Hs har en annan hand, möjl. censors, bytt ut *dä woro muss* mot *dä voro flinkt*; (*muss* har motsvarigheter i Västergötland och Halland).

II 80 ff. Samtalet mellan Balzar och Elsa (och Hustru Brita). Ett erkändt mästerstycke i fraseologiskt hänseende och äfven fonetiskt högst naturtroget; dialekten är snarast modererad uppsvenska, äfven om en del fraser äro lånade

från sydsvenska mål: *låter ligga all gierningen, har trång til* (jfr nedan s. 150). Märk: *licka, opp, Myssa, Herrskape, i Fiohl* (men *Brefwet, Papperet* etc.). Bestämda pluraler alltid på *-na*: *Dieflarna, darna, Timarna, Stolarna, Drängarna, trapperna* (så Hs; U1 *-orna*), *Händerna, stenarna* (U1 *stenarne*), *Darna;* i Argus eljest normalt *-ne*, som tydligen för Dalin är blott skriftspråkligt (obs. *Bussarne, Satarne* i petitmaitrernas samtal).

II 86: 19 ff. Det fingerade brefvet har flera talspråksformer: *Bond-Gålana, Posslinet, di* för *de, banna opp*. Obs. pluraler på *-na*: *-Gålana, Strumporna, Sammeterna, Solfiädrarna, Kragarna*.

II 132 ff. Ett och annat i de två åkermännens Ecloga efter Dahlstiernas mönster har bygdemålsklang: »lät oss glamma», »Kom snacka några ord», »Nu är en annor tid, än då wi skrefwoms ut», »GUD låten lefwa», »wår Proster».

II 199; 26 ff. »Dannemännen» Jesper och Håkans samspråk; tydligen på halländska. »Ja, Gud wetet, hittess ha wi inte förspordt sådant. Dä blir wäla bättre än boka säijer». »Det ta wi oss inte åf. Wi ä enfållige[1] Bönder. Gud läte[1] wår Kung lefwa ock gie oss fre ock rolighed i wåra dar.» Fortsättningen är mindre utpräglad (*omöijeliga* adv., *alt ihopa*).

II 288: 2 ff. Bonde-glam: »Mats säger til Pehr: Har du inte hört dä fina gillet wi giorom[2] på wår Märkelse-Dag, bara te å hovera för dig å dina sokne-boar[2], å te wisa hela den ara bygda, hwa Kaxar wi ä i wår sokn? Dä wa gott Öhl wi haddom, wi knäfullom i ring, wi skrekom, wi måladom Golf å bohl. Ja Pina-koknös, hocket fint gille hä wa. Hå, swarar Pehr, kan tro, sku I nu kunna prumpera en hel sokn[2] mä et[2] fyllare-gille. Ehra stackare![2] Hwa mene I Prästen tycker derom? Ney, Mats, tal inte om supare-gille. Du skiämmer ut dig» etc. God halländska.

[1] Trycket: *enfällige; låte.*

[2] Trycket: *giörom; Sockne-Boar, Sockn, ert, stakare.*

II 322: 10 ff. »Di ara gummå i fattistugu» etc. Brefvet från fattigstuggumman är skrifvet på ypperlig Roslagsdialekt eller Sorundamål, till synes så grammatiskt felfritt att man känner sig tveksam om verkligen halländingen Dalin varit i stånd att så fullkomligt attrapera en främmande dialekt. Jfr ofvan s. XXV och anm. i komm.

II 432 ff. Måns och Bållas samtal. »Ätter som jag har giort ehr den ähran och j ha tyckt om meg, så ä dä harmeligt licka te [U1 tä] inte ha nån Caritèr som gunåss» o. s. v. Dialekten är nog afsedd att vara uppsvensk (*licka, i dä Huse*), men sydsvenska drag ha kommit med (*i fiohr, ble, enting*) och ordleken med namnet *Bålla* förutsätter västsvenskt (halländskt) uttal af orden (*dryckes-*)*bålle* och (*bak-*)*bulle* (*Bållen, bak-Bålla* 432: 15, 17).

På ett par ställen i Argus har Dalin gjort försök, naturligtvis icke felfria, att skrifva fornspråk: fornsvenska eller isländska — begrepp som ju på hans tid icke höllos isär utan båda uppfattades som »gammal Götska», II 187. Det är s. 130: 20 —131: 5 och II 188: 24 (se komm.). Herr Gyllenbalances hyllning till kungaparet I 28 är färgad af gammalsvensk lagstil.

* *

Systematisk grammatik.

Jag öfvergår nu till en grammatisk öfversikt af Dalins normala skriftspråk i de autentiska delarna af Argus.

Ortografi.

Det viktigaste är redan förut påpekadt, vid jämförelsen mellan Hs och U1. Åtskilliga gammalsvenska stafsätt kvarlefva i både Hs och U1, men urvalet är ej alltid detsamma i de båda texterna. Dubbelskrifning af vokal för att

beteckna längd brukas hufvudsakligen i enstafvga ord på vokal: *roo*, *lee*, *at påsee*, sällan för öfrigt: *hoop*, *fooitz*, *anseenlig*. Också *h* efter en vokal torde beteckna längd; det brukas nästan blott framför *l*, *n*, *r*: *Aftahl*, *kuhla*, *wahn*, *Fahr*, *öhrfil*, *Ahlingsåhs*.[1] Enkelskrifning af lång kons. i slutljud eller framför annan kons. på fornsvenskt vis brukas stundom: *an*, *in*, *än*, *wil*, *fan*, *up*, *skam* etc. (oftare i U1 än i Hs, se ofvan s. LX). I fråga om *m* ~ *mm* jfr s. LXI och i ljudläran. Dubbelskrifning af *l* brukas framför *t*, *d*, *s* och *i*, särskildt i Hs: *fällt*, *skiölld*, *willse*, *höllia* (jfr ofvan s. LXI). I fråga om beteckningen af *ä*-ljudet med *e* och *å*-ljudens tecknande hänvisas till ljudläran. *K*-ljudet skrifves normalt *k* som kort, *ck* som långt, undantagsvis äfven *ch* men nästan blott i U1: se närmare ofvan s. LV och s. LX; märk äfven *c*, *ch* i lånord som *Cammare* II 347 (U2 *k*), *Crona* I 13, *Scholan* I 12, *Monarch* I 1 etc.; *kv-* motsvaras af *qw*: *sqwaller* (*skwaller* II 125, 127, 293 är ej af Dalin). Framför »lena» vokaler utom *i* och *y* motsvaras nusv. *sk-* regelbundet af *ski-* t. ex. *skiämt*, *skiämta*, *skiäl*, *afskied*, *beskiedelig*, *kanskie*, *änskiönt*, *skiön*, *skiägg*, *skiöter*, *skiökian* I 230, *skiärskåda*, *Feltskiär*, *skiänkte*, *skiällde*, *skiämma*, *skiäpnad*, *skiälfwesot*, *skielögd*, *skiöld* etc. (*skämtar* I 19, *besked* II 290 äro icke af Dalin!). Däremot står för ensamt *k* i samma ställning i regel *k-* t. ex. *känna*, *källa*, *käck*, *Köpman*, *kön* etc., sällan *ki-*: *kiäre* I 15, *kiörer* I 42, *Kiött* I 98, U1 *kiöpet* Hs *köpet*! I 68; och likaså är nusv. *g* normalt *g-* i Argus: *gerna* ~ *gärna*, *omgenge*, *wästgöte-*, *begära*, *Gästning*, *gälla* 'betyda' I 272, II 450, sällan *gi-*: *giömd* I 76, *giälla* 'ljuda' I 53, I 313 och alltid *giöra*, *giör* (*giorde*) och *gierning* ~ *ä* samt *gier*, *gie* t. ex. I 62 (*giäspa* I 312 är icke Dalins form: Hs *gispa*). Märk vidare *Stierna*, *Skiorta*, *tiena*, *skiuta*, *förkiusas* II 90, *förkiust* I 158, *giuta*, *giorde*, *jemra*, *hiul*,

[1] Ett öfverflödigt *h* står traditionellt i Hs *wadh* I 72 (U1 *wad*); *åth* I 11, *uth* I 307 äro icke Dalins egna former; censor skrifver *dh* i *dhen*, *dhe*.

dierf, *liuflig* o. s. v. Några »staffel» eller »omvända» skrifningar har jag ej funnit vid *sk*, *k* (*tierna* vb I 306 är troligen af främmande hand och *Tielkestad* I 87, 94 är oklart till sin etymologi), däremot vid *g* (*j*): *giäser* I 32, *giäsande* I 26, *giäsning* I 60, *gäfwa* I 132 (jfr I 61, 102 U1 *jäfwa* Hs *jäfwa* ä fr *gäfwa*), *Gärfwa** ortn. I 331[1] (tvärtom möjligen *jäpa* I 311 ifall det är släkt med *gap*?). Nusv. *s* motsvaras stundom af *z* efter konsonanter, isynnerhet efter dentaler och särskildt då *s* är ändelse: *til footz* I 67 (Hs *fotz*), *Landzwäg* I 42, *tidz* I 44, *stedze* I 40, *Satz* I 16, *Drickz-Penningar* I 74, *Riketz* I 24; jfr ofvan s. LXI. Om motsvarigheter till nusv. *t, tt* i particip och adjektiv hänvisas till kons:s ljudlära, och i fråga om skillnader mellan Hs och U1 i detta fall till det föreg. s. LXI. Om nusv. *i* och *j* jfr ofvan LIX f. Nusv. *v* framför vokal motsvaras af *w* framför hufvudtonen (t. ex. *wara*, *sqwaller*, *hwit*, *Swensk*), af *fw* efter hufvudtonen (*hafwa*, *ärfwa*; vacklande: *alwar*, *alfwar*), framför kons. och i slutljud af *f* (*liuflig*, *låf*, *sielf*); samt af *hw*, då detta är historiskt motiveradt: *hwilken*, *hwissla* vb.; vacklan blott i: U1 *Wissla* 'vessla' Hs *wissla* ä fr *hwissla* II 180, U1 Hs *wispaktig(t)* II 42, I 264, Hs *hwispaktig(het)* trol. (af D? el. af censor) ä fr *wispaktighet* II 413, 459 U1 *hw-* U2 *w-* 413, U1U2 *hw-* 459, U1 *en witten* Hs *witten* ä af censor t *hwilten* II 482; märk äfven *hwefwa* 'linda, svepa' I 327*.[2] Främmande ords stafning följer ofta det långifvande språkets mot bruket i nusv.: *Discours*, *Mine*, *Mode*, *meublerar* I 180, *Beurse*; märk *Coeffuren* I 199, *coefferat* II 279, *cour*, *Bruns-Cour*

[1] En * e f t e r ett citat betecknar att det är hämtadt ur ett stycke, som sannolikt är författadt af Dalin, fastän originalmanuskript saknas. Jfr nästa sida!

[2] *Hw* i *hwissla* 'vessla' och *hwefwa* samstämmer med hallandsdialektens bilabial i *wissla* 'vessla' Fagered och *waiwa* v. impf. *-te* 'vefva', 'svepa' ABn. Däremot stämmer Hs' ursprungliga *w-* i *wispaktig* med Hall. *v* i *vespet* 'vispig' Fagered. I *wäcker til* 'spritter upp' I 181 har Argus *w-*, ej *hw-*, motsvarande dialektens *w:* *wäkka* *-te* ABn (Hall. sagor 152). (Om källorna för halländskan se noten å följande sida.)

t. ex I 253 (ibland rättadt af censor till *Cur*); alltid *v*, icke *w*, i *Vers, visitera, vertera* etc. — Om hopskrifning eller särskrifning af komposita se i det föregående s. LXI f.

Ljudlära.

Kvantitet. I ursprungligen kortstafviga ord har Dalin lång vokal + kort kons. i bl. a. *grep grepet* te. I 154, *illgrep, Handgrep, Hushålls-grep, begrep* te. I 45, *begrepen i, begripit. halfsliten, Skiepelse* I 240, *widskiepelig, widskiepelse, skipare* II 15, **Swek* I 277[1], **swik*=svek I 226, *weka* te. I 7: jfr dial. *veka* Fagered[2] (se ofvan s. 50), *hemliga Strek* I 355, *Räfstrek* I 14, *skilliestreken* II 424, *et strek* (=*et skår*) II 417: jfr dial. *strek* ABn, *bek-lukt* II 297, *weta* te. I 5 (jfr nedan!), *förweten* II 304:

[1] En * framför ett ord eller en citatsiffra betecknar att citatet är hämtadt ur ett metriskt stycke; jfr noten å föreg. sida!

[2] Jag gör här och i det följande en del sammanställningar med halländska dialektformer för att antyda att Dalins ord eller ordform är tagen ur hans dialekt eller att han påverkats af sin dialekt (i mer eller mindre mån) vid valet mellan de olika alternativformer för ett ord som förelågo i det samtida litteraturspråket. I vissa fall kan dialektens inflytande vara negativt, då författaren, i medvetande om att en egenhet i hans naturliga språk är dialektal, strängt söker undvika den i sitt skriftspråk, men röjer sig genom »hypersvecismer»: jfr te. nedan om *o* för *e* s. XCII och om adv. *hellre* i »Forml.» Vid jämförelsen med dialekten anlitar jag särskilt Joh. Kaléns stora ordlista öfver Fageredsmålet i öfre Ätradalen (egentligen i en sidodal), som jag haft tillfälle genomgå i manuskript, samt Aug. Bondesons olika arbeten med mål från Vessige i nedre Ätradalen, då jag har anledning tro att dessa källor i det hela äro representativa för målen i den trakt af Halland från hvilken Dalin härstammade — han var som bekant född i Vinbärg i nedre Ätradalen, nära Falkenberg. Vid sidan af dem begagnar jag Wigforss' afh. öfver Södra Hallands folkmål, som dock skilja sig väsentligt från Dalins målform, Möllers ordbok (mest södra Halland) samt Leanders ordlista från Holsljunga i sydligaste Västergötland (ej långt från Hallandsgränsen och likaledes i närheten af Ätradalen). I andra hand öfriga källor för sydsvenska och västsvenska mål, Sven Hof, Sundblads Gammaldags seder och bruk 1888, Nilén, Rietz m. fl. — I många fall äro de jämförda formerna vidt spridda i sydligare dialekter, delvis äfven vidsträcktare. — I dialektcitaten betecknar *ó* slutet kort *o*, *ò* öppet *å*-ljud, *ù* öppet *u*, *é* kort slutet *e*; *ł* betecknar tjockt *l*, *ɧ* 'sje'-ljud och *w* engelskt *w* (bilabial spirant).

jfr *förveten* GlKr 185, *enweten* I 350, *samwete* I 23, *Lopp-Bet* II 57 ~ Hs *Mygg bett* II 69 noten, *ögneblek* I 105 (jfr *-bleck*), *Tenet* I 385 (hall. *ten*), *hufwudknåp* I 45, *måkat* I 171, *tråkat* I 309, *suto* I 67 ~ *sutto* I 36, *sutit* I 221, *påtade* II 189, *ruten* I 310, *rutit* II 261, *skuten* II 245, *spår* II 346, *Fotspor* I 206 (Hs *å*), *Spårar* I 161, *et skår* II 417, *genombårat* II 432, *hål* I 128, *-hålet*, *-hålan* (~ Hs *-hållet*, *-hållan*, s. LXV), *jord måner* II 488, *är mohn* II 174, *öpen* II 181 ~ *öppen* I 105, *welat* I 361 (men *willa*, *willia*).

Följande ha kort vok. + lång kons.: *Handels-Skiepp* II 12, *wett* II 24, *owett* I 44, *Förwett* II 23, *bokwett* II 301, *wettgirug* I 22, *Wettvilling* I 70, *owettig* I 82*, *wettandes och willjandes* I 271 (~ *wetandes* II 282), *sig owettandes* 4 ggr te. I 22, *wettat* 3 ggr te. II 120 (~ *wetat* 3 ggr te. II 162, jfr inf. *weta*), *huru det wetter* II 431, *wetterligit* II 52, *wettenskap* 11 ggr te. I 13 (~ U1 U2 *wetenskap*), *bettar* 'betar' II 441, *ingen betta qwar* I 256, *åcker-betta* II 229, *Låck-Bettar* I 369, II 274, 325, *Glas-Bettar* I 99, II 312, *Kött-betta* II 215, *trät-bettar* II 377, Hs *spickskinka* ä fr *speck-* II 80, *ögnebleck* te. I 237, *ögneblecket* te. I 116 (~ U1 *i* Hs *i* ä fr *e* te. II 238 ~ U1 Hs *i* II 140 ~ *-blek* se ofvan), *gitta* II 159 *gitter* II 157, *Droppa*, *droppade* II 189, *Skieppsbrått* II 271, *Posse* II 440 *Påssan* I 108 *Possar* II 170 (~ *Kattskinns-Påse* II 461), **blåss* I 58, *hoppas* I 213, *Hopp* I 166, *Låck* II 434, *brottades* II 57, *Skått* II 3, *lotten* I 61.

Märk äfven: *gat* II 100 (dial. *gat* Fagered), *förgat* II 304, *kapperi* II 100, *Hs *så wäll* U1 *wäl* I 171, Hs *Nå wäll* U1 *wäl* I 146, *Sparr-Lakan* I 208, U1 *örfillar* II 262 (trol. tryckfel, Hs *l*), *Kabbeltåg* II 190, *Dörr* ~ *Dör* (dial. *dör*), *förr* ~ *för*, *Skintmärana* I 336.*

Förbindelser af vokal + *m*. Då enkelt *m* kan beteckna långt *m*-ljud både i slutet af ord och inuti ord, är det endast *mm* som har vitsord i fråga om uttalet. Här märkes:

jammande(s) I 116, II 262, *glammas* I 180, *stammade* I 90, *förlammad* I 337*, (så hall., se Wigf. 203)[1], *samman-, ledsamma, sällsamma* etc. te. I 90 (I 102 U1 U2 *Nöijsame*, Hs *nöijsamme*), *hemma, hemman ifrån, hopslemmade sig* II 334; **klemmar* subst. plur. II 419 (rim: *Lemmar*) jfr U1 *Klemigheten* Hs *klem-* ä fr *klemm-* II 21, U1 Hs *klemiga* I 230[2]; *Lemmar, Blemma* I 310, *Himmel, glimma, förnimma, *simmer* I 59, *jmmor* II 324, 410, *stimm* II 445 (jfr *stim* I 183), *rimma* te. *I 296 (rim: *glimma*), *Rimmen* bpl. I 57 (jfr U1 *rimmade* Hs *rimade* ä fr *rimmade* II 473, *rim* te. I 57, *rimet* te. I 38, *rima* te. I 38), *orimmelig* I 121, *timmelig* te. I 115 (jfr *tima* te. II 115, U1 *Timman* Hs *timan* I 314), *fromma* II 44, *siukdommar* o. dyl. te. II 419 (oftare *Sinkdomen* o. dyl. te. I 214), *Dommare* I 62, II 45 (~ *-m-* te. II 45), *blomma, komma, rummet* (~ *rum*), *rymmande* I 386, *grymme* I 42 (*grym* I 11), *skrämma* te. I 118, *Barna-skrämmor* II 89 (~ *skrämer* o. dyl. te. I 108), *önme* plur. I 199, II 343 (~ *öm* te. I 121, *öma* o. dyl. te. I 210), *dömma* te. I 101 (jfr U1 *döma* Hs *dömma* te. I 5, Hs U1 *dömer* o. dyl. te. I 12), *effterdömme* te. I 33, *Omdömmen* te. I 96 (~ U1 *omdömen* Hs *omdömmen* I 37, U1 *efterdömme* Hs *efterdöme* I 43), **glömmer* I 195, *giömmes* I 134 (jfr *giöma* I 310), *drömma* te. I 154 *Drömmen* II 57 (*Dröm* te. I 29, *Dröma* I 313), *berömma* I 350 (~ U1 *beröma* Hs *berömma* I 350, *Beröm* te. I 25), *Strömmar* o. dyl. (plur.) te. I 316, *Rikztömmen* o. dyl. te. I 27 (~ *Tömar* I 208), *tömma* o. d. te. I 97 (~ *töma* o. dyl. te. II 224) Dalins uttal torde genomgående ha varit kort vokal + långt *m* (undantag möjl. *tima* — jfr danskan!); det kan vara en tillfällighet — från Dalinska ljudlärans synpunkt — att *tom* och *Dom* (flera ggr), *hoplimade* II 274, *skråma* II 100, *Krämare kräma* vb. te. I 118, 123, *grämelse*

[1] Jfr äfven te. *kramma* 'krama' ABn.

[2] Dalin 1850 anger för *klema, klemig* uttalet *klémma, klémmig*. Hallandsmålet har kort *é*: *klémma, klémmet* Fagered.

II 344, *förnäm* I 25, *obeqwäm* och *obeqwäma* vb. te. I 264 endast äro anträffade med enkelskrifvet *m*. Enkelskrifningarna i U1 ha knappast något värde för ljudläran, utan bebåda blott den ännu mer genomförda rent ortografiska enkelskrifningen i U2 (där det träffas fall som *skämas*, *alfwarsame*!).

Märk vidare *fremmande* te. I 122, *skiämmas*, *skammen* ~ *skam*, *försumma*, *temmelig*, *krummar dig* te. I 351, *drar mig konstigt ur alla klämmor* II 206, *lamm* ~ *lam* n., *Fruentimmer*, *bekymmer*, *dumma* o. dyl. (jfr nedan s. XCV f.).

Förbindelse af lång eller kort vokal + lång eller kort kons. + *l*, *r*, *n*, *m*, och böjningsformer med hjälpvokal: typ *smickra*, *smicker*. Då enkelskrifven kons. kan beteckna både kort och långt ljud är det endast dubbelskrifning och *ck* som ha vitsord. Exempel: U1 *wacknade* Hs U2 *waknade* II 371, Hs U2 *wackraste* U1 *wakraste* II 236, *Örne-tasslare* I 165, Hs *wassla* U1 *wasla* II 21, *watln* (~ *watn* I 239, Hs *wattln* U1 *watln* II 66), *wattnas* te. II 494, *smattrande* I 44, Hs *lappri* U1 *lapri* I 194 (vanligen Hs U1 *lappri*), Hs *fettma* ä fr *fetma* (l tvärtom?) U1 *fetma* II 379, *lissma* te. II 58 (~ *lisma* II 201), Hs *hwisslade* U1 *hwislade* II 106, *Wissla* II 180, Hs *inwickla* U1 *inwikla* II 478, Hs U1 *smickra* te. I 22 jfr Hs *Smickran* U1 *Smikran* te. II 21, *kittlades* II 103, *ruttna* te. I 61 (~ *rutna* II 234), *besuttne* II 218, *bottnen* te. I 74 (~ *botn* I 349), *lyssna* te. I 10, *yttra* te. I 29, Hs U1 *syssla* te. I 43 (~ Hs U1 **syslor* I 27 ~ Hs *syssla* U1 *sysla* te. II 440), *Pysslingar* II 189, Hs *byggnaden* U1 *bygnaden* te. I 179, Hs U1 *Åcker* II 99, 476, Hs *ärtåckrar* U1 *Ärt-Åkrar* II 224 (~ Hs *åker åkren* ä kanske af censor fr *åcker åckren* U1 *åker åkren* II 398, Hs *åkrar* ä af censor? fr *åckrar* U1 *Åkrar* II 176: 11, Hs U1 *åker* I 172, *Åkrar* II 176: 19, *sädes-Åkrar* II 195), Hs *hellre* U1 *helre* II 14 (vanligen Hs U1 *hellre*), *Käbbla* II 83, *Häcklare* te. II 69 (~ Hs U1 *häkla* II 481, Hs *häkla* U1 *häckla* II 91), *bläddra* II 490 (*oblädrat* II 240), *bättre* I 3

(~ *bätre* II 428), *läckra* I 378 (~ Hs *läckraste* U1 *läkraste* II 11), *oräcknelige* I 2 (vanligen *oräknelig*, *räkna* etc.), Hs *öfwerläggningar* U1 *öfwerlägningar* II 281, *söttman* I 156 ~ Hs *söttma* U1 *sötma* te. II 62, *slödder* te. *II 474 (rim: *understödder*) ~ Hs *slödder* ä fr *slöder* U1 *slöder* I 240, Hs U1 *Slödret* II 79, Hs U1 *slöder* II 310. Enkelskrifningen af kons., särskildt i U1, behöfver icke ha fonetisk betydelse, utan kan vara väsentligen grafiskt motiverad liksom den senare ännu mer genomförda enkelskrifningen i U2 (*witne*, *dubla*, *Drotning* etc., *käbla* etc.). Det kan vara tillfälligt (fonetiskt sedt) att följande ord blott äro antecknade med enkel kons.: *stapla* I 342, *tadel tadlet*, *Talrik* II 15, I 259 (jfr *helre*), *raglade* II 55, *tekn teknet betekna Förtekning* etc. genomgående te. I 38[1], *dumhets Töknet* I 342, *hisna* te. II 143, *sokn* (i Hs; U1 ibland *sockn*), *Ugla* I 236, *hutla* te. II 210, *sudla* II 93, 186, *Hyble* I 278, 360, *Kägleklot* II 325, *näpligen* te. I 73, *en Kräkla* I 395, *Mäklare* II 13, *öpna* te. I 10. Dalins normala uttal k a n i alla exemplen (äfven te. *tekn*) ha varit: kort vokal + lång l. halflång kons. + konsonant.

Urspr. lång vokal + långt *t*-ljud. Argus' språk visar stundom kort vokal + *tt* mot nusvenskan (men i öfverensstämmelse med många sydligare dialekter bl. a. halländska): **en så slätt Natur* II 166, *äfwen så slätt Practicus* (U2 *slät*) I 319, U1 *han är alt för slätt* Hs *slät* II 38, *denna snörrätta Fotgångaren* II 182, *skrifwa en rätt rad* (U2 *rät*) II 244 (hall. *rätt* a., *rätta* s. f. Wigf. 151), jfr U1 *slät och miuk* Hs *slät* ä fr *slätt* el. tvärtom II 378. Märk däremot Hs *doter* nästan genomgående, som ändrats i trycket eller stundom redan i Hs (troligen af censor) till *dotter*. Ett speciellt fall är Hs *rädhåga* många ggr, i U1 ä t *räddhåga* te. II 26, där det enkla *d* dock kan vara grafiskt, att jämställa med fall som *Spräthök*, *Trapsteg* o. dyl., se ofvan s. LXI;

[1] I 9: 13 *uppteckna*s är därför ett ytterligare bevis att stycket icke är skrifvet af Dalin. Jfr ofvan s. XXXVII.

jfr dock möjligen å andra sidan Hs *roderskor* I 96 (= U1 *Rodderskor*), som jag också funnit i Dalins Vitt. arb. V 82 (äfven *Rodarbåt*) och kanske *illpadig* (~ *illparig*) för *-paddig?* se i det följande, i stycket om »Ordförrådet».

Talspråksfärgadt är *studdera* II 84, troligen med hufvudton (aks. 2) på första stafvelsen.

Lång vokal framför andra konsonantkombinationer. Stafningen ger i allmänhet föga ledning. Vokalen är kort framför *l* + *i* och *l* är långt att döma af *höllia, willia* etc.; likaså vid *ld, lt, ls: fällt, skiölld, frällse* (jfr ofvan s. LXI). Sup. *läst* rimmar med *Präst* I 398, men i U2 är texten ändrad; Dalins vanliga form är *läsit*; *tiente* och *testamente* rimma II 476.

Vokalerna.

A står i enstaka fall, där nusv. har andra vokaler: U1 *Fallbänk* men Hs *fållbänk* ä fr *fallbänk* (af censor?) och U2 *fållbänk* I 65; *förandras* (vanligt på 1700-t.) I 46 (Hs *a* ä fr *ä* ? U2 *a*), 275, *oföranderlige* II 445, däremot *ändra* te. II 384; *bursprak* arkaistiskt II 336 (U2 *å*); Hs *Grafwom* U2 *Gräfwom* II 307, *grafwande* I 159: dial. *grava* te. ABn; Hs *oskammandes* underprickadt (U1 *oskämmandes*) I 32: jfr dial. *uskammanes* Fagered, *skammane* ABn; Hs aex **glafse-prat* 'gläfs' I 194 (U2 *gläfse-*): jfr Västg. »*ghlaffs* sv. gläfs» SHof; *a* för *ä* framför *r* + kons. i några fall: *Tråd-Harfwor* II 8, Hs U2 I 322, *harfwetråd* II 108, Hs *swartade* ä fr *swärtade* U1 *a* I 133; tvärtom *swärfwat* I 352 (jfr dial. *harva* 'härva' o. d. Fagered, *farsk* 'färsk' o. d. ABn); Hs *tabak-dosan* ä t *Snus-dosan* I 199; *Laquajer* te. I 67; Hs *bönhas* U1 *Bönhås* I 136 Hs U1 *Bönhås* I 167, II 210. Argus har ofta *a* för *o* i *til goda* te. I 2, *med goda* I 108; om *a* ~ *o*, *e* för öfrigt i svagton, se nedan s. XCII.

E företräder nsv. *i* i *medåldrig* II 366, *medålder* II 123 förbj. ark XV:47; *magref* II 467; *Glas-Bettar, åckerbetta* etc. se s. XLV o.

LXXX; talspråksfärgadt i *det hin tar wed ehr* II 195, *wed* I 327*, *te* 'till' I 373, *tess* 'tills' I 337*, Hs 374; *swemlat* I 376 (~ *swimla* te. I 216): jfr dial. *šwémla* o. d. te. Fagered, ABn; talspråksfärgadt *frest* II 84, *weste* 'visste' I 373. Märk äfven *sönderbettla* II 54, 214: dial. *béttla* Fagered. I *Kopparkettlor* (*-or?* se nedan) I 12 kan *e* beteckna *ä*-ljud, jfr dial. *tjättla* pl. te. Holsljunga. Särskildt märkes *e* ~ *i* i part. och sup. i första afljudsklassen: vanligast *i* t. ex. *är . . . stigit, upstigen* II 266, *wäl liden* II 58, *blifwen* te. I 309: 1, sup. alltid *i* te. *rifwit* II 381, *wridit* I 90, *skrifwit* I 130 (obs. I 4, 7 *skrifwit* Hs *skrifwit* ä ahd? t *skrefwit?*, I 6 *blifwit* ä ahd t *blefwit?*); men äfven *e* särskildt i part. mask. och fem. af *blifwa:* Hs U1 *är nu blefwen* te. II 140, I 76, U1 *blefwen* Hs *blifwen* I 309: 5, också *skrefwen* te. I 389, U1 *skrefwen* Hs *skrifwen* II 462, *drefwen* te. II 271, *genomdrefwen* II 262, *begrepen i* I 159 (neutr. *begripit i* I 46), alltid (*i*) *förleden Lördags* o. dyl. te. II 405, *mellan förleden Tisdag och Onsdag* II 333, äfven neutr. *förledit Åhr* II 158, *förledet Åhr* II 195; och oftast *e* i böjda former: *blefne* II 154, 309, *skrefne förskrefne* etc. I 272, 273, 292, II 197, 247, 279, *framledne, den Aflednas* etc. te. II 7, 145, *begrepne i* I 200, *widtbegrepne* II 229, *framwekne* I 23, *osletne* I 155 (*slitne* I 64, *utslitne* I 64, 150). *E* företräder urspr. långt *i* i *Swenasund* 'Svinesund' II 376. Märk äfven *ogen* 'ogin' I 186, 379; **lätt och gent* (rim: *rent*) II 477. U1 har *ee* för Hs *ä* i *leewis* I 19, jfr Hs U1 *läwis* I 377, *lä-wishet* I 202. *Spekingar* II 342 är isländskt lån. I rim står *e* för *o* i *til spille* (*:gille*) II 280, *rede* (*:wrede*) I 380. Om *e* som tecken för *ä*-ljud se under *ä*. Om *e* för *a* och *o* i böjningar och som kompositionsvokal se s. XCII och »Formlära»; *e* ~ *i* i ändelsen *-it* se s. XCII f.

I motsvarar nusv. *e* i *nid*, hufvudsakligen i sammanställningarna *up nid* l. *up-nid* 8 ggr I 190 (*wänder up nid på alt*), II 381, 407, Komm. 172, 173, 177,180 r 248 och r 256 (*up-nid*

ä t *up och nid*) och *up och nid* o. d. 9 ggr I 162, II 186, 191, 196 (*up och nidwändas*), 471 2 ggr, Komm. 172 (*fötterne up och hufwudet nid*), 173 (*up eller nid*), 180 (*up och nid* ä fr *up-nid*), eljest blott i **nid i grafwen* I 298, **swäljas nid* I 194, *Jag föll nid* I 215, *faller nid* II 91, *satte sig åter nid* I 253; för öfrigt *ned* ofta (4 ggr *neder*) te. *ramla ned* II 194, *rägna ned* I 355, *nedlägga* II 441, *nedpå* I 72, äfven *up och ned* 3 ggr *I 397 (rim: *Sed*), I 159, II 250. (Förklaringen till bevarandet af *i* är enligt min mening till en del skriftspråkstradition, men såsom fördelningen här ofvan visar också relativ svagtonighet: *up nid* (möjl. äfven *up och nid*) har accentuerats med hufvudton på *up* (åtm. alternativt), jfr *förut, upptill, nedtill, bredvid, inpå, bakfram*, i dial. äfven *båk-å fram, upp-å-ned*, och *i* är bevaradt på samma sätt som i *hittills, härtill, upptill, (bredvid), till skogs, vid pass, Arvid:* jfr min afhandling om Vok. *i* och *y* s. 27 ff.) Vidare: *Solskin, Månskinet* etc. te. I 117, II 235, men *skien* i öfverförd mening te. II 35 (likaså dial.: *šin* 'ljus (solsken)', *šen* 'icke verklighet', *šendö* Fagered); U1 *tridie* I 197 men aex Hs U2 *tredie* och f. ö. alltid *e* te. I 65, 159; Hs U1 *Helwite* o. d. I 380, II 67, 99, 299 (U2 *helfwete* o. d.), Hs *helwitet* U1 *Helwetit* (märk *-it!*) I 164, Hs *Helwitet* ä t *Helwetit* (*-it!*) U1 U2 *Helwetit* I 169, Hs *Helwitet*, U1 *Helfwetet* II 59 (såväl i stammen som i ändelsen har *i* paralleller i nyare dialekter); *si* imper. 'se' te. *Sij då* I 20, *och si* I 6; *twikade* II 379, *Twikan* II 426; *liverier* 'livréer' te. II 190; talspråksfärgadt *di* 'de' I 110 noten, II 200, 433. Märk *i* i *midian* te. I 209, *widia* II 85, *Norr-Svidian* II 227, **kid* II 132 (rim: *tid*): jfr dial. *tji* s. Hall. enl. Wigf. 15, *gliser* II 177: dial. *glisa* ABn. För kort *e* står *i* i *inwickla* te. II 49, *Wissla* s. II 180: dial. *wissla* Fagered, *hitzig* te. I 191, *uphitzad* o. d. te. II 264 (även *hissade* 'hetsade' II 338), *Spitzfundig* I 370, *Spitzbofwar* II 325, *Spitz-ord* II 157; *Sicteren* (talspråksfärgadt) II 320; alltid *imedlertid* te. I 49 (jfr

s. XLV f.). *I* motsvarar nsv. kort *ä* i Hs *gispa* U1 *giäspa:* jfr hall. dial. *gispa* ABn. Lånadt från nyisländskan är *i* i *Inglingar* I 134 (jfr *Iggur* II 298 med anm.). *I* för *y* träffas också i *mat och drick* I 331, *torstedrickar* I 157. — Om *i* ~ *e* i ändelser se nedan s. XCII f.

O företräder nsv. *a* i Hs *öfwermåtton* U1 oftast *-an* te. I 24, *i . . . wälmågo* II 230, *på hinsidon* II 52; bygdemålsartadt **Marjo* II 133, troligen stockholmskt lån ur roslagsdialekten, där formen är ackusativ, som af stadsborna missförstådts som nominativ.

o motsvarar *e* i Hs *omsidor* U1 *omsider* te. I 72, *i, efter godtycko* II 216, I 320; i regel i impf. konj. *om jag fingo, sluppo* osv., i U1 stundom ändradt till *finge* etc. (se Formläran).

o står för nsv. *u* i *omgås* te. I 10, 30, *omgänge* te. I 184, *ombära* I 213, *omgälla* I 173 (~ *um-*); *gohla* 'gula' I 162, Hs *gohla* ä fr *guhla* U1 *guhla* II 198; *Läkare-tropp* II 387; mycket ofta *Kong, Kongelig* etc. särskildt i Hs te. I 206, 279 (hall. dial. *kóng*); *op(p)* talspråkligt för *up(p)* (se s. XXXIX); *Poltronen* I 153: *Trompeter* II 169; Hs *ohngefär* U1 *ungefär* I 112.

o motsvarar *ö* i *trott, trottas, trottna, aftrotta, outtrottelig, uttrottas* te. II 194, 242 (Hs *uttrotta* U1 *uttrötta* I 239) — rätt vanligt på 1700-t., jfr också hall. dial. *tròtt, tròttna* Fagered; *torst, torstig, otorstig, torstedrickar* etc. te. I 157, II 417; Hs *oppen Taffel* U1 *öppen* I 164; Hs *fornäma* I 200, *fornufftets* II 487 (U1 *ö*).

o står också i *ellowa* '11' I 356: jfr hall. *älleva* ABn; *Ellofte* II 50.

I ord som i nsv. riksspr. ha långt eller kort rent *å*-ljud, i dialekterna orent *å*- l. *ö*-ljud och i fornspråket kort *o* eller *u*, skrifves i Argus dels *å*, dels *o*. För det långa ljudet skrifves i regel *å*: *båda, bådskap, Herrebåd,* Hs *båhl-grofwa* (U1 *Bohl-*) II 171, *genombårade, dåld* II 434, Hs *fördålda* U1 *o* II 53, *flågfärdig(het)* I 34 (Hs *å* ä fr *o*), II 29, *håg hågad rädhåga, håf (hof*

några ggr i sammansättningarna *Hofman, Hofbuss* te. II 58 och i *til Hofs* 1 g. II 134), *hål, kåna* te. I 98, *hufwudknåp, låga, förmån, hårsmån, Måln-Sky, *måkat* (rim: *Språkat*) I 171, *någon, -Påse, påtade, rådna, råga, sådet* I 122, *upskåf, skåda skiärskåda* etc., *Såhl-Läder, skråf, spår, Spårar, tåg, uttåg, uptåg, tåla, Fottråd trådde, tråka.* Vacklande äro *låf* och *låfwa* ~ *lof lofwa* (oftare *å*), *såfwa* ~ *sofwa, måhn om* ~ *mohn; rägnbåga* ~ *o, wilkor* ~ *å; o* vidare i *Son* te. II 40, *ofwan, Skogsfohlar* II 445, *Eldkohl* II 433, *Kohlstigar* I 271, Hs U2 *tiog* U1 *Tiåg* II 56, *Armbogarne; ihogkomma, komma i hog* (men *håg*, se ofvan, jfr s. XXXIV, XLIV), och särskildt alltid *fogel* c. 12 ggr te. I 103. Regelbundenheten är dock så stor att man gärna vill se anledningar till undantagen, och åtminstone i de två sista exemplen förmodar jag uttal med slutet *o*-ljud (*ω*), som i fråga om *fogel* är styrkt af dialektuppgifter från bl. a. Hall., Boh. och Vgl.: jfr Noreen Vårt språk III s. 250. — Då *å*-ljudet är kort tecknas oftare *o* te. *skott* (~ *å*), *brott* (~ *å*), *blotta, spotta, lott, slott, brottades, Rotta* II 445 (oftast *å* te. I 163), *bloss* (~ *å*), *Gossar* (~ *å*), *kosta, lossat, krossad, posse* (~ *å*), *frossa* (~ *å*) — alltid *Påst — troll, trolla* (1 g. **tråll*), *fiollig* (~ *å*), *stolt;* regelbundet *o* framför (urspr. tjockt) *l* + kons.: *tolf, golf, Folck;* framför *r* + kons. te. *torg, sorg, sorla, bort* (undantag Hs *mårgon* ~ *o*, U1 *morgon* ~ *å* 1 g., Hs U1 *mårnar, mårna sig; skårsten* II 394, *o* I 337*); framför *i* te. *poikar;* framför *pp* och andra labialer: *doppa, hoppa, hopp, hoppas, knoppas, kropp, Loppor, lopp, Koppar, proppa, Soppa* II 56, *stoppa, topp, Loft, tofs, offta, stofft, midsommar, som, om, somna* (undantag blott U1 *Såppa* I 338*).[1] Däremot står regelmässigt *å* framför *ck: dåcka* 7 ggr te. I 377 (*o* 2 ggr), *håcken, klåcka, klåckare* (*o* 1 g.), *låck* m., *låck* n., *låcka* vb., (1 g. *o*), *plåcka, påcka, Påcker, råck* (med komposita 8 ggr), *snösåckar* I 158, *skråck, slåcknar, såcker* (*sockrade* 1 g. II 53),

[1] I *Tomt, Blomster* torde väl *o* beteckna slutet *o*-ljud.

Hs *tåckt* U1 *tåcht* I 315; undantag: *Bockar* II 261, 377, *Blind-Båckar* I 173, Hs *Blinnbåcks Lek* U1 *-o-* II 33, **Offer-Bock* (rim: *ock*) II 5, *flock* (*å* 1 g.), *ocker ockra* (*å* 1 g.), *Kock, Stock* 6 ggr (alltid *Stockholm*); *tiock* alltid med *o*. Här betecknar *å* säkert kort slutet *å*-ljud, såsom i *lång, wåndas, gått* — som endast mycket sällan skrifves med *o: afftonsongen* II 316, *Örngott* (hithörande?) I 105, ofta *brottom*, som dock i dialekterna kan ha grumligt *å* — och motsättningen *råck: kropp* etc. är alldeles kongruent med den dialektala motsättningen *råkk* med rent *å*-ljud, *krȯpp* med orent, som torde råda i flertalet svenska dialekter, framför allt i Götaland (säkert i mell. Halland). Skrifningen med *o* i *Bockar* (och möjl. *tiock*) beror kanske på alternativt uttal med slutet *o*-ljud (*ω*) som uppstått ur fsv. *u:* jfr västg. *bókk* (*tjókk*). *Oxar* och *koxa* ha säkert slutet *o*.

U motsvarar *o*, *å* i *owulig* 'vårdslös' I 3, II 263 (jfr hall. dial. *uvùlen*, *vùla* 'bry sig om' Fagered, västg. *vùla* 'bjuda till' Holsljunga), *twehugse* I 173, *trulldom* II 195, *Null* I 236, II 5, *krumma sig* 'kråma sig' te. I 91, *bruska* 'brosk' II 21 (: dial. *bruska* f. Fagered); arkaistiskt är *u* i Hs *kunungslikan* U1 *o* II 337, *flucker* 'flockar' II 196. Märk äfven *u* i *sku* pl. 'skola', *slurfwade** 'slarfvade' I 328, **slurfwigt* 'slarfvigt' te. I 195 (*slarfwig* betyder 'trasig'), *sutmelkskes* II 369; *skiula sig* I 324 (: dial. *šula* Fagered); Hs *knäfullit* ä t *knäfallit* I 354. I svagton står *u* i *Titul* te. I 112 och U1 U2 *tiugu* för Hs *tiugo*, *tiugunde* te. I 44*, 84 och i en del adjektiv på *-ug*, se nedan s. 50. Om *u* i *budo, gufwo, suto* se »Formlära» o. jfr S. o. S. 17 s. 79 ff.

Y företräder nusv. *ö* i *wyrdig wyrdighet* 20 ggr te. I 1, 309 (U2 *wördig*), *wyrda* I 311, II 277 (∼ *wörda* 6 ggr te. I 32, *wördsam* I 164), *wyrdnad* II 313 (∼ *wördnad* 6 ggr te. I 341), *wanwyrda(s)* I 119, 121, 265, *wanwyrdnad* I 150 (jfr alltid *ö* i *börda, Barns-börd, wanbördig, wälbördig* etc.), *ymsa ymsom* etc. te. I 40, *myssa* II 411 (∼ *mössa* te. II 76), *ymkelige* I 136

(~ *ömk-*, *önk-*, *ynk-*); *Skyllpadd-Fiät* I 265; *pysa* 'pösa' II 195. *Y* står enstaka för *u* i Hs *lygn* ä t *lugn* U1 *lugn* s. n. II 214, 471: jfr hall. dial. *lygne (komma i lygne)* 'lugn, lä' Fagered. *Y* motsvarar *i* i *Byrger* II 224, *enskylt* te. I 96, *Håf-Stylen* I 394, *hyssa* II 188. Märk *y* i *i dymål* I 94, 149; *glys-ögde* II 445: jfr n. Hall. *glysa* Vallda enl. Möller; *ylfwade* I 196, *Chymien* II 109, *dyfwel* te. I 118, *en knyla i Hufwudet* I 82*.

Å motsvarar nusv. *u* i Hs **dåga* (rim: *plåga*) II 256, *båd* för *bud* te. *Herrebåd* II 169; nusv. *ä* i *Fotgångaren* II 182, U1 *Partigångare* II 333 (Hs *ä*); växlar med *a* i *Bönhås* ~ *Bönhas*, se ofvan. Märk *å* i *Knapt wårdar jag at* o. dyl. te. II 44, *misswårda* 'ringakta' I 342, (men *wörda* 'hysa respekt för'). Talspråkligt *ble åf* I 373. Om *å* ~ *o* se ofvan.

Ä företräder nusv. *å* i *läna* te. I 278, U1 *Gudz lähn* Hs *låhn* I 341, *gråhärig* I 113, II 264 (jfr fsv. *grahärotter*, *ä* ännu i Linds Ordb. 1749), Hs *wärf* (skepps-)varf Komm. 173, *åderlätas* II 228, imper. *lät* te. I 50, plur. *wrär* te. I 58: jfr dial. *vrär* Fagered. *Ä* för *a* i Hs U1 *händawärk* U2 *handa-wärk* II 474 (tryckfel?). För nusv. *e* står *ä* i *Kädia* II 162, 219, Hs *twätydigheter* U1 *twe-* II 94 (jfr hall. te. *tjwäspänt* Fagered och ofvan LXV), Hs U1 *Lämmar* aex U2 *lemmar* II 115 (~ Hs U1 *lemmar* te. I 27), *Räf-Orm* I 197, *räflar* II 271, Hs U1 *ägendom* U2 *egendom* II 319 (jfr Hs U1 *egendom* U2 *ägendom* II 318!). I *ärkänna* I 7 m. fl. härrör *ä* icke från Dalin, jfr ofvan s. XXXVII, XLV, XLVI f., LV.

Anm. Ä-ljudet tecknas i en mängd ord uteslutande eller alternativt med *e* framför allt då det är kort. Stafsättet, som väsentligen härstammar från främmande språks ortografiska system (latinets, lågtyskans och danskans), uppträder utan skönjbar konsekvens och ungefär likformigt framför olika slag af konsonanter eller konsonantgrupper. Framför allt är det

vanligt i lånord. Exempel med (i nusv. eller urspr.) kort *ä*-ljud (ordnade i bokstafsföljd efter den följande konsonanten): *begge* te. I 91 (U2 *ä*), U1 *skegg* Hs *skägg* II 302, *förtreffelig* te. I 12 jfr *träfflig* I 397, *intreffningar* I 154, *Deijelighet* te. I 376 jfr *Däijelig* I 180, *genseijer* II 233 (U2 *ä*) ~ *säijer* II 233, *Wexel* I 173 ~ *wäxel* I 121, *sex, teckelset* I 37 (U2 *ä*), *hellre* ~ *hällre* (samma rad) II 59; *stelle* (särskildt *i stelle för*) te. I 109, 200 ~ **ställe* te. I 171; **Pelle* ~ *Pälle* I 171, *Hielten* ~ *ä* I 232, Hs *feltet* U1 U2 *fältet* I 12, *fiellar* (U2 *ä*) I 64 ~ *ä* II 11, *sielfwa* I 2 ~ *ä*, *hielper* I 112 ~ *ä*, *fremmande* I 122 ~ *ä* I 175, *nemligen* te. I 115, *lemna* ~ *ä* (Hs vanl. *ä:* dial. *lämna* Fagered), **Tempel, *Stempel—exempel* II 479, *temmelig* te. I 38 ~ *tämmeligen* I 43, *femte, Smålenske* I 359, *Swensk* ~ *Swänsk, Penslar* I 161, *rensa* te. I 32 ~ *ä* I 268, *Penna* te. I 244 ~ *Pänna* I 352, *penning—wänning* II 475, *Pengar* ~ *Pängar, Drengen* te. I 111 ~ *ä* I 180, *lenge* (ofta) ~ *länge, fåfeng* ~ *fåfäng, omgenge* ~ *ä, förderf. Herre, smerre* ~ *ä, werre* ~ *ä, Clerk* I 310 ~ *ä* I 265, *gerna* ~ *ä*, Hs *werk* U1 *werck* U2 *wärk* I 2 ~ Hs U2 *wärk* U1 *wärck* I 2, Hs *Fergor* ä t *Färgor* U1 *ä* I 2, *fierde, Stierna, Hiertan* I 232 ~ *ä* I 71, *Dernest* I 33 ~ *Dernäst, Gestebud* ~ *ä, Twetterskan* I 113, *jette* I 390 ~ *ä* I 17, *bettre* I 17 ~ *ä* te. I 3. För nusv. långt *ä*-ljud är det grafiska *e* mer sällsynt: *det, der* ~ *där, med, medan,* äfven: *stedze* te. I 172 ~ *städze* te. I 173, Hs *Rimfiedren* U1 *Rim-fädren* I 27 ~ *Fiäder* II 47, *befwande* I 178 (*e*-ljud?), *bemelte* II 219 ~ *obemälte* I 15, U1 *samqwem* (Hs *ä*) II 421, *i hiel* ~ *i hiäl* te. II 200; troligen *erkänna, Dieknar, diefwul* och *tiena, tienare:* jfr *förtiänt* I 40, **tiente—testamente* II 476. (*Oweldug* te. II 146 kan tänkas ha *e*-ljud, trots att äfven *owäldug* förekommer)

I vissa småord har stafning med *e* mycket gammal häfd, och *e* kan där till en del anses beteckna svagtonigt orent *e*-ljud; då dylika ord användas i starktonig ställning är dock

deras uttal normaliter rent *ä:* ex. *det, den, denne, detta, henne, med, efter, igen, der, dermed,* jfr med talspråksfärg: *dä* te. II 433, *dät* II 85, *Ätter* II 432, *mä* II 433, U1 *så wa der en* Hs *där* II 435, i rim: **säd—med* II 179, **igän—Män* I 27.

Ö motsvarar nusv. *y* i *rössior* II 118, *Skrubbhöflen* I 80,* *höfla utaf* I 137, *skiöldra* I 229, *Fransösk* te. I 317, *söd-ost* II 369. I stället för *o* står *ö* i *tölffter* I 128, Hs *tölfter* ä t *tolfter* U1 *o* U2 *tölfter* I 266: dial. *tölt* Holsljunga; *bröms* te. II 230; *Sigge den dölske* I 315; Hs *befördrar* II 211. För *u* står *ö* i *Böffel* I 292, II 155, *Förste* te. II 360 ~ *u* te. II 52. Märk *ö* i *dön* m. te. I 26, *lödian* 'vårullen' II 44, *borträdia* te. II 278, **köfwa* 'kväfva' II 6 (jfr dial. *tjöva* ABn, Fagered — s. Hall. *tjyva*); dialektfärgadt: *sölf* 'silfver' I 373.

I fråga om de svagtoniga vokalerna hänvisas i allmänhet till formläran. En del enstaka fall äro vidrörda i det föregående. Särskildt märkes att i det talspråk som utgör grundvalen för skriftspråket i Argus — liksom i allmänhet det nysvenska litteraturspråket — svagtonigt *o* (delvis även *a* tyckes det) försvagats till *e* (*ə*): detta förhållande har gifvit anledning till en hel del hypersvecistiska former med historiskt sedt felaktigt insatt *o;* de viktigaste fallen äro: 1) impf. konj. af starka verb: *om jag fingo, woro* etc. (märk att impf. ind. pl. i de dialekter där denna form är bevarad, t. ex. i Halland, ändas på *-e* motsv. rspr. *-o: di ginge, toge* etc.); 2) pluraländelsen *-er* i subst. ersättes af *-or: spånor,* i Argus *rosor* ~ *er, Aviser* ~ *Avisor* (*omsidor*); 3) som mellanvokal i sammansättningar insättes *o* för äldre *e* och som det synes äfven för urspr. *a: Sedolära* ~ *Sedelära, skådoplats,* jfr *Kyrkegång* ~ *Kyrko-* o. d. — I ett fall som *Brites-Mässedagen* II 431 representerar *e* på båda ställena fornsvenskt *o.*

I neutra av adjektiv och particip på *-en* och i supinum

af starka verb har Argus vanligen genomgående ändelsen *-it* (oaktadt Dalins dialekt säkerligen haft *-et*): *Oswurit är bäst* I 357, *då ha wi wunnit spel* Komm. 180, *när det är förgätit* I 193, *blir . . . bifallit* I 352, *blef påfunnit* I 358, *galit* II 381, *mulit wäder* I 44, sup. *ätit, kommit, slunckit, wunnit.* Undantag äro dels några strödda exempel: *förledet Åhr* II 195 (~ *förledit* II 158), *skratt-lystet* I 253, *är öfwerståndet* I 45, *beläset* II 437 (~ *-it* te. II 262), *förmätet* II 400 (~ *förmätit* Komm. 176), *äre-förgätet* Komm. 177, *waket* I 184; genomgående *mycket, litet*; **är skuret* (rim: *Diuret*) II 60; talspråkligt: *har ätet upp* I 374; dels regelbundet, tyckes det. neutr. av adjektiv, hvilkas stam slutar på *g*: *eget* c. 12 ggr te. I 134 (~ Hs *eget* U1 *egit* 1 g. I 388), *moget* 3 ggr te. I 123, *troget* 5 ggr te. II 334, *angeläget* 4 ggr te. II 40 (jfr s. XXXIX), *beläget* I 207, äfven Hs *blir . . . intaget af* U1 *intagit* I 45, *otwunget* I 43 (men *intagit* I 159, II 400, *wedertagit* II 213, *är . . . slagit* II 448*, *fångit* I 187, *sammandragit* I 122, *upstigit* II 63, *är . . . stigit* I 383[1]). På ett ställe står *-in* i U1 *fägin* II 223, men i Hs är kanske urspr. skrifvet *fägen;* eljest har Argus alltid *-en*. *E* växlar med *i* i det arkaistiska *urqwädens* II 10, *urqwädins* I 155, 346.

Ordförkortning genom sammandragning (synkope) eller stympning (apokope). Argus' språk uppvisar ofta ordformer som i jämförelse med de motsvarande i nusvenskan förefalla som förkortade af dessa eller som verkligen äro uppkomna på sådant sätt. De förkortade verbformerna af typen *ha, bli, ta* äro i Argus afgjordt vanligare än i nusvensk normalprosa och brukas i olika, äfven högtidliga stilarter. I Hs har censor stundom ersatt dem med de längre formerna, någon gång ha sådana insatts i trycket oberoende af Hs, och ej sällan har Dalin själf infört normalformerna i andra upplagans polerade språk,

[1] De flesta ex. på *-et* äro alltså n. av adjektiv; förklaringen är osäker.

fastän han också i enstaka fall kan förfara på alldeles motsatt sätt. Ex. *be* te. *be om förlåtelse* II 143, *Behr jag* II 447, *bedt* te. II 316, *dra plogen* II 383 (U2 *draga*), *drar teckelset undan* I 37 (=U2), *dras med* I 96, *bedrar* I 371 (U2 *bedrager*), 215 (=U2), *dra mig ur Werlden* II 66 (=U2), *bedra* II 462 (=U2), *ta sitt ram* II 379 (U2 *taga*), Hs *tar* U1 U2 *tager* I 138, *hwar tan j* I 355, *tagen* II 464 (Hs ä t *tan* men återställdt), *antar sig* II 317 (=U2); *gie* te. II 101, *gier* te. I 12 (i talspråk och vers äfven *giett* II 84, **giedt* II 166, 473), jfr Hs U1 *de kärliga . . . gifwa* U2 *gie* II 191; *bli* te. II 396, *blir* te. II 240 och t. o. m. i hr Ehrenmenvets stenstil I 26, Hs U2 *bli* U1 *blifwa* I 186, Hs censor, U1 *blifwer* U2 *blir* II 20; *ha*, *har* te. I 27, 28, 29, Hs U2 *har* U1 *hafwer* I 14, *han I* I 369 (=U2), *han I* U2 *hafwen I* I 229; *plär* te. I 41 (=U2) men vanligen i Hs U1 *plägar pläga*, U2 däremot *plär* te. I 10, 386, II 169; *rå rår*, se s. XCVI. Hs och U1 ha nästan alltid *lärer* (hjälpverb) som i U2 ändrats till *lär* te. I 32. *Sku*, även *skun I* etc är vanligt i både Hs U1 och U2, censor har ibland rättat till *skole -a*, *skolen*. Andra förkortningar, i ord som ofta äro svagtoniga: *god' Herrar* II 112 (U2 *gode*), *Hur* II 142 (vanligen *huru*, jfr s. LXXI), *derför* I 32 i jämförelse med det annars vanliga *derföre* som U1 har (se ofvan s. LXXI), *förställa* I 34 (U2 *föreställa*), *förtalet* II 440 (U2 *företalet*), *förgå* (U2 *föregå*), *förträde* I 135 (=U2); *håller jag före, at* I 370 (U2 *för*); *nånsin* te. I 107; *sen* te. I 18, *för några dagar sen* I 18, *sen jag* I 40, *intet längsen* II 108 (i samtal); *liksåwäl som* II 108, *lik godt* te. I 349, Hs *aldels* I 374, *såledz* I 202 (U2 *således*). *Lappri* och *narri* äro Dalins former i Hs och U1; *lapperi* I 321: 21—22 i Hs är af främmande hand och har af D själf rättats till *lappri;* U2 har stundom *lapperi* te. I 400 (jfr s. XXXVII). Enstaka fall: *Kunga-lösa* II 337 (U2 *Konunga-lösa*), *pengar* te. II 462 (U2 *penningar*), *anten* (U2 *antingen*) I 343 (censors hd),

II 469, *474, *ingenstädz* II 459, *tilstädz* II 110, *Cammar* te. II 25 (U2 *kammare;* jfr U1 *Cammare* U2 *kammar* II 30), *Altar* II 140, *Folket stackar* II 398, *Stackar den, som* II 406, *några ankar Win* I 273, *sakt, lät mig få tala* II 408 **Sakt 'sakt'* I 300, *kofft* prästrock I 81*, 198, 300 (jfr *Koffta* I 84*), *Yx* II 487, Hs *trappen* U1 *trappan* II 403, *Almanacken* II 425, Hs *jngefär* U1 U2 *Ingefära* II 301, *Leer* I 370, *Græska* II 462; i talspråket i II n:r 10 Hs *hust Brita* U1 *Hustru-Brita* II 82. Om artikelsynkope, mycket ovanlig i Argus, se ofvan s. XXXVII, XLI, LXV f., LXXI och i Formläran; om apokoperade imperfekter som *snugga'* i vers och talspråk se s. XLI och LXX.

Ordförlängning, genom inskott eller tillägg af en stafvelse, förekommer likaledes. Om det s. k. paragogiska *-er* i t. ex. *riker* se Formläran. *Före* är vanligt i betydelsen *för* (se Ordlistan); *hwarföre* och *derföre* äro de normala formerna. Kompositionsvokal brukas ofta, då nusv. saknar den, te. *Barnebarn.* Adjektiven på *lig* ha vanligen en »mellanvokal» *e*, särskildt i Dalins Hs: *lyckelig*, se ofvan s. LXV. Artikelvokalen är bevarad i *Nyckelen* o. d. Det heter *Gudens outsäyeliga Nåde* I 24 (U2 *Nåd*), *med Sanningens Nåde* II 375, *gamla hennes Nåde* II 410, *i Onåde* II 25 (U2 *onåd*), *af missnåde* I 45; *ordstäfwe* I 349; U1 *Kräfwetor* (Hs ä ahd fr *Kräffter*, U2 *Kräftor*) I 97; *Kamerater* te. I 113; i regel *Fruentimmer* te. I 10 (*Fruntimret* I 212 men Hs *Fruen-*); *bredewid* te. I 36; *menniskliga* te. I 7, *Norige* I 120.

Konsonanterna.

B. I ord med gammalt *mb* har Dalin själf skrifvit *mb* endast i *Dimba* o. d. I 30 (*skrämsel-Dimban*), 316, II 11, 61, 136, 345, 347, 382 (dessutom U1 *Dimba* II 457*), *Dumbe* m. II 439, *dumba* pl. I 6, där U1 har *dumma,* möjl. urspr. Hs **dumbhet*

ä t *dumhet* (så U1) I 27, *Lambe-hopar* II 376. För öfrigt har han öfverallt *m* eller *mm*, som dock i Hs, säkert af främmande hand, på flera ställen ändrats till *mb: dimma* I 287, II 335, 422 och i rim *I 381, II 3 (rimord: *glimma*), *dumm* U1 *Dum* II 158, *dumma* II 26; Hs U1 *Lam* I 11, II 225, 273, 380, 382, 468, U1 *Lam* II 454*, Hs *lam* ä t *lamb* U1 *Lamb* I 185, II 114, *132, 173, Hs *lam* U1 *lamb* II 384; *dam(m)* II 359, 477; Hs *kam* U1 *kamb* II 91, *okammade* II 89. Inskjutet *b* har D i *Humble* II 239, U1 men icke Ds Hs har *b* i *gambla* I 42, II 348, *bortswimblade* II 186, *Fruentimbret* II 51. U2 har öfverallt *m(m)* utom i *Dimbor* II 11, *Dumbe* och *Humble*. Hallandsmålet har aldrig *mb*. — Ett *b* utan motsvarighet i nusv. står i *Probst* I 352, II 217.

D. *D* saknas i *Ahlsman* te. Hs I 355 (se ofvan s. LXXI), *bitterdö* I 336*, *Bryeri* te. I 371, **Foster-Brör* I 298 (jfr *Bror* i tilltal II 143, *Mor* (U2 *Moder*) II 122, *Farfar och Mormor* I 93), **är så brå* I 300 (rim: *twå*), **Fiähr* II 47 (nedanför i prosa *Fiäder*), *Solfiähr* II 434, Hs *solfiärs-penningar* U1 *solfiäders-* II 286, *Ehr* pers. och poss. pron. ~ *Eder* te. I 16, *Gniare* 6 ggr te. I 40, 63, *Gud-nås* II 339, *rår om* II 249, *så mycket han rår* 316, *rår mig... sielf* I 379, *För somliga rår man intet* II 303 (men *jag råder alla* II 401), *Skogs-rån* I 99 (ifall hithörande), *sen* te. I 176, *Trä* 'arbor' (U2 *träd*) II 304, Hs *frö* 'groda' I 152, *trå* I 302; ofta i första sammansättningsleden: *Bo drängen* I 395, *brådöd* II 387, talspråkligt Hs *go-trogne* U1 *god-* II 200, *råbråkade* I 91, *trä-Schola* II 367; talspråkligt *låg för döen* I 373, *hän* 'härifrån, bort' II 81 etc.; tvärtom *d* mot nusv. i *ödkänd* I 241, 243, II 162, *nedre i Landzorterne* I 94 (insändt, renskrifvet bref).

D i konsonantförbindelser är utelämnadt eller insatt mot nusvenskt bruk:

ld *Gul* (U2 *guld*) te. I 112 ~ *Guld* I 115, *i giäll* II 191, (hall. *jäll*), *enfälling* te. I 309, *Skillerier* II 161, *Sielfswållingar*

II 95, *sannskylliga* I 41, *willtiurar* II 361, **genom-mill* (rim: *till*) II 133; tvärtom **bilda sig in* I 59 (censor?); urspr *ll* har i Hs el. U1 rättats till *ld* i *för . . . skull* > *ld* I 163, *har . . . ingen skull* > *ld* II 440, *Hushåll* > *ld* I 166 (~ Hs U1 *Hushåll* I 109), *förbehåll* > *ld* II 464. U2 har oftare *ld: -mild, huswild* II 410, *som wilda fåhr, alla wild-meningar* II 35, *gyldene* II 41. Märk med *l* + *n, r:* Hs *allra-* U1 *aldra-* te. I 100 (~ Hs U1 *allra-* te. I 38), *upgildras* II 404, Hs U2 *inbillning* U1 *inbildning* II 93 (jfr U2 *frånskildnad* II 136). — Halländskan har alltid *ll.*

nd. Grann II 48, *Solgrann Sol-grannet* te. I 268, II 488 (jfr hall. dial. *grånn* o. d.), Hs *kinbenen* U1 *kindbenen* II 287, *kinpustar, -ade* II 225, 337, *winn- och skielögd* I 91, *Blinn-bocks-Lek* II 33, *Fanners* te. I 347, rim: *kan—brand* I 296; tvärtom: Hs *Länstol* ä t *Ländstol* U1 *Ländstol* II 193 ~ Hs U1 *Länstol* I 127, Hs *kunskap* U1 *kundskap* I 322 ~ Hs U1 *kunskap* I 29, *tusend* te. I 108 ~ Hs **tusend* U1 **Tusen* II 479, *Gyllende* II 423, II 46 (Hs *-ene* ä t *-ende?*) ~ *Gyllene* te. II 110, *hölt . . . wäsend* I 163, *jag wåndar* te. I 292. Af annan art är *d* i: *Lönde-* för *lön-* i sammansättningar, *löndegångar* I 29, *Lönde-Räkning* te I 67, *lönde-ränkor* te. I 311, *Lönde-giller* te. I 183, *Löndehandel* I 164, *Löndesnaror* II 35, *löndewäg* II 261, *Lönde-Loen* II 380 (jfr dial. *löndagang, löndadörr, löndadike, löndakro* Fagered); *wand* adj. te. *wand wid* I 133 (~ *wahn* II 33), *så owande* I 342, *owandaste* II 213 U2 har oftare *nd: mund*=Hs U1 *mun, munn* te. I 312, II 398, *gyllende, solgrand, grand, kindpustar, kundskap* (men *Länstol, owane*), *bandlysa* I 128. — Med *nd* + *n:* Hs U1 *Sännin*[illegible]*ebud* I 108, Hs U1 *inwänningar* I 43, *wänning* II 475 ~ *wändningar* II 104; *uprundne* I 148.

rd På sydsvenskt vis har D i några fall *r* för *rd* el *l*, som i Hs el. U1 stundom blifvit rättadt till *l*: *i fiohr* II 176, Hs II 69, Hs *i fiohr* U1 *i fiohl* II 18, Hs *i fiohr* ä af censor? t *i fiohl* I 37, 96, Hs U1 *i Fiohl* II 82, 196, **hin håre* II 394, *hin*

håre I 336*, Hs str *håle* ä fr *håre?* II 107, Hs *karla wuren* ä trol af censor t *-wulen* I 98. Jfr s. LV. Genom hypersvecism står *rd* i *lyckelig börd* 'vind' II 270. Märk i hall. dial. te. *käravuren, jore* o. d. (Gränsen mellan områdena med *r* och med (tjockt) *l*=*rd* går genom mell. Halland i trakten af Ätradalen). Jfr Hs *hin håle(?)* I 66, Hs U1 *fählas* I 17 (jfr norra hall. *fälas* Fagered), *Bohlet* 'relingen' II 333, *mölingar* II 349.

dg. *Reggarns-Tröya* I 84, Hs U2 *fraggan* U1 *fradgan* II 228.

dl, dn. *Kidlingar, stadnar* te. I 369 (U2 *stannar*).

ds. *nisk* te. II 40; *sidsta* te. II 258, Hs *sidst* U1 *sist* II 303. Märk Hs *förorsakat* U1 *förordsakat* I 133.

D motsvarar nsv. *r* i *illpadig* I 273, II 93, 155, 180, 378, Hs *illpadigt* ä t *illparigt* U1 U2 *illparigt* II 40 (U2 öfverallt *illparig*); om den möjliga förklaringen till *d* se nedan i »Ordförrådet». *D* företräder *t* i *fallid* (*låg han f.*) II 151 (~ *fallit* II 393): jfr västsv. dial. *falí* te. Holsljunga, Göteborg (*komma i falí*), Halland enl. Möller, Sörbygden; i *Säng-Camerade*, fem. till *kamrat* II 362.

Ett *d* är tillsatt i *Påsk Helgden* Hs U2 *-helgen* I 114, *Helgder* I 84*; jfr hall. *hälda* bf. 'helgen' Fagered.

D i svagton. Saknas eller är tillsatt i jämförelse med nusv. eller fsv.: *Lydna, Lydnan. Laglydna* 11 ggr te. I 187, II 171, 357, jfr *lydnad-wärd* II 402, Hs *lydnad* U1 *lydna* II 480: 11; **prydna* II 480, *prydnan* I 378, jfr *Prydnad* I 378; *lystna -an* 5 ggr te. I 317, Hs *ährelystna* ä t *-ad* U1 *-ad* I 134; *ledsna* I 47, II 161 (*faller i en ledsna;* jfr ä. nysv. *ledsla* Dahlgren); *blåna* I 120, **blånar—Månar* 'månader' II 3, *Mårgonrådnor* I 101, *wåhlnar* II 169; *brånad* I 133, II 283, 395. Eljest *Månaden, åtskillnad, omkostnad* etc. U2 har vanl. *-ad*. I vers: **snugga*' impf. I 171, **trafwa* II 132.

F står i *braf Man* I 84.*

G torde ha uttalats med *j*-ljud i Dalins språk i *frögd,*

frägd, nögd, slögder I 19 etc. och i *arg, bärg, talg* o. dyl. Jfr Hs *Holjer* ä fr *Holger* (U1 tryckfel *Hoger* U2 *Holger*) I 273, Hs str *Hälja tre* I 355:25, och, med kontamination i skriften, *Fäigd* II 53, *leigd* II 151, *i neigden* II 102. I analogi med de först nämnda skrifves *g* också i slutljud och framför konsonant i böjningsformer af ord som framför vokal ha *i* (*j*)[1] — delvis att betrakta som »omvända skrifningar» — t. ex. Hs *bögde* ä fr *böijde* U1 *bögde* II 245, *nögde sig* I 105, *nög tig* (Hs *dig*) I 397, Hs *borträgt* Komm. 179, jfr *borträdia* II 404, *bögning* I 90, *fölgde* te. I 106, *fölgt* I 11, *fullfölg* I 146, *skilg* I 124, *II 47, Hs *Skilgaktige* U1 *Skilj-* te. II 398, Hs *fölgakteligen* U1 *följ-* te. II 410 (men *böija, föllia, föllier, nöija, nöije, skillia*); *säg* ~ *säij* te. II 232 (men inf. alltid *säija*, präs. vanl. *säijer, säyer* ~ *säger*). U1 och U2 ha stundom *g* i *mögeligt, mögligt* o. d. te. II 262, 312 (Hs *möijeligt* ~ *y*).

G saknas i *blyas* (trol. af censor!) I 62 (~ *blygas* II 139), U1 *blijade* Hs U2 *bligade* I 112 (Hs U1 U2 *bliga* te. II 9); *dar* 'dagar' ofta te. *för några dar sedan* II 53, *tre dar i rad* II 74, vidare te. I 94 (*daar* Hs *dar* U2 *dagar*), *277, II 317; *mårnarne* te. II 141. Vidare i *plä, plär, ta, dra, bedra,* se ofvan s. XCIV.

G är skrifvet i *gäfwa, giäsa, Gärfwa*, se ofvan s. LXXVIII.

G företräder *ng* i *Benragel* I 117, *Benraglan* II 389 (U2 *benranglan*).

H saknas i U1 i *icke eller* (Hs U2 *icke heller*) I 355, jfr I 42 Hs *icke heller* ä ahd t *icke eller* U1 U2 *icke heller*. *H* är tillsatt i *Heller huru?* II 405. Om uttalet af *hw-* se ofvan s. LXXVIII med not 2.

J. Om den ortografiska växlingen mellan *i* och *j* (*ij, y*) se ofvan s. LIX f. Regelbundet skrifves *säija* och oftast *säijer*, stundom *säger* (imper. *säij* ~ *säg*, se ofvan under *g*). Ett *i* (*j*) utan nusv. motsvarighet finnes i *sniö* te. II 136 (U2 *snö*), 419

[1] Jfr von Friesen, Jesus Syrachs bok, Upps. 1912, s. XIV.

(=U2), Hs *sniödrifwa* U1 *snö-* II 437 ~ Hs U1 *Snömos* I 152; *liumhörd* I 181, *dija* I 118, *lija* I 43; *Principier* te. I 117. *J(i)* saknas i *Tällknifs-* II 420 (jfr i halländska *tällkniv* Wigforss 133), *Mölnare* (så mell. Hall.) II 177, *mölingar* II 349, U1 *ihäl* Hs U2 *ihiäl* II 349.

Det gammalsvenska *i* mellan *k*, *gg*, *ng* och svagtonig vokal är i regel utelämnadt i Hs, men återinsättes stundom i U1: Hs *betänka* U1 *betänckia* I 168, Hs *blängande* I 112 (ej i U1), Hs *bygga* U1 *byggia* te. I 386, Hs U1 *Inbyggare* I 88, *dränka* I 40, *slagdänger* II 247, *flänga* II 251, **hängas* I 62; *Kyrka*, *Storkyrkan* te. I 100, 348, Hs *Kyrka* U1 *Kyrkia* I 132, Hs U1 *Kyr(c)kio-Fädernes*, *Kyrkio-Historien* U2 *Kyrko-* I 7, 33; *ligga*, *lägga*, *rygga* I 57, Hs *räcka* U1 *räckia* I 158, *söka* *I 58, I 100, 84*, Hs U2 *söka* U1 *sökia* I 2, *tigga* te. I 3, *wränga* I 28, **trängas* I 62, Hs U2 *inträngа* U1 *inträngia* II 35, *tyckas* te. I 135, *ynga*, *-as* I 201, 310, *äggade* I 337*. Märk, mot nusv. bruk, *i dryckom* II 262! Tvärtom: Hs *äggia* I 274 (U1 *läggia!*), Hs? U1 *Byxsäckiar* II 341, egendomligt *Skiökian* I 230. II 164 *flängia* och I 110 *tryckias* äro censors former. Märk Hs U1 alltid *Menniskia* te. I 2, men *Åskan* II 189, *åskewiggar* I 44, *åskedunder* II 51 (U1 *Åskiedunder*). U2 har i regel öfverallt *-ka* och *-ga* te. *söka*, *Kyrka*, *menniska*, *flänga*. — Oftare än efter *k*. *g* har Hs bevarat *i* efter andra konsonanter, dels som i nusv. te *understödia*, *willia* I 46, dels äfven eljest te. *utkräfia* II 155, *förqwäfia(s) -ier* I 115, II 20, 22, *qwäfia* I 12 — jfr *I qwäfwen* II 153; *flyttia sig* II 195, *sittiandes* II 179, *besittia* II 236, Hs *sittia* II 97, *Bisittiare* te. II 51, oftare *sättia* te. I 6, 13, 36, 70, 101, *försättiande* I 70, *undsättia* II 183, *afsättia* II 397, *upsättia* II 198, *fullsättia* II 238, *insättia* I 174, *ersättia* II 432, *fortsättia* II 432, **sättia* (rim: *Lättia*) II 245. Men därjämte äfven mycket ofta *willa: at willa*, *wi*, *de willa*, *I willen* te. I 12, II 313, Hs *willa* U1 *wilja* te. I 90, Hs *willa* ä t *willia* U1 *willia* I 210 (substantivet alltid

willia): jfr dial. *vélla* Fagered; ofta *sitta* te. I 65 eller Hs *sitta* U1 *sittia* te. I 156, Hs *sitta* ä t *sittia* U1 *sittia* te II 206; stundom Hs U1 *sätta* I 3, Hs *sätta* U1 *sättia* te. II 252; *flyttas* I 10. U2 har i regel som i nusv. *sitta* och *sätta* (äfven *flytta* II 195), men *wilja* (stundom *Wi wele*); dock ännu *qwäfja* I 12, *utkräfja* II 155. — Jfr i öfrigt ofvan s. LXIII. Om *i* mellan *k*, *g* och »len», betonad vokal se ofvan s. LXXVII f.

K är fallet i *Græskan* te. I 293 i jämförelse med U2 *Grekskan*. Saknas äfven i *nycker* 'knyckar' II 451*: jfr hall. dial. *nökk* n. 'ett ryck' Fagered. *K* motsvarar nsv. *t* i Hs *rakade*(?) ä t *ratade* I 5. *K* växlar med *t* i U1 *kuttra* Hs *huttra* I 233 (jfr hall. dial. *hòttra* o. d. 'skaka af köld' te. ABn). — Om *k* och *sk* framför »len» vokal se ofvan s. LXXVII.

L töreträder *r* i *finglade* I 65. *L* saknas i *sku*, se nedan i Formläran. Om *l* för *rd* se under *D*.

M står i *hemskiuta* II 449* (jfr *hänskiuter* II 446, *hemställer* II 447) och i U1 *oumgengelig* mot Hs *oundgengelig* te. I 12, 33. *M* saknas i *krypling* II 245: jfr dial. *kröbling* Möller, västg. *kröpplinge*. *M* växlar med *n* i U1 *jämckade* ~ *jänckade* (Hs *jämkade*) II 244, 245, *ömkelig, ymkelig* etc. ~ *önckan, ynk-* te. I 136, II 261.

N står för nusv. *en* i *tekn, wat(t)n, Sokn, botn* te. II 172 (troligen blott grafiskt; U2 ibland *watten*); däremot *Lösen* I 229. Märk *Åt häckenfiäll* II 465. *N* saknas i Hs *Håka* U1 *Håkan* II 216, i talspråk i *frå* I 373. Dialekt: *boka* II 200, jfr *sillan* I 338* (ofvan s. LXXIV).

P finnes eller saknas i *plumpt* och *plumt* II 249, 174; saknas i *promt* II 237: dial. *pront* ABn.

Metates af *p* och *s* förekommer i *wisp* vips II 199, 312.

R. Ett öfverflödigt *r* är tillsatt i *fordra dig med*... *Gräs* I 49 (jfr II 87 Hs *fodrar* 'kräfver' U1 *fordrar*), *giller-måltid*

II 347 (jfr möjl. *r* i *giftermål*), *Parsquill* I 38, *Cortletterne* II 371; U1 *förargerlig* Hs aex U2 *förargelig* I 64, *oöfwerwinnerlige* I 337* (jfr II 318 Hs *liderliga* ä fr *lideliga* U1 *lideliga* U2 *liderliga*); Hs *tilbakars* U1 *tilbakas* I 355 (jfr i talspråk U1 *i Wåhrars* Hs *-as* II 435).

R saknas i *willewalla* II 250 (II 129 *willerwalla* är icke af Dalin, se ofvan s. XLII ff.), *bask* barsk II 216, *lideliga*, se ofvan; *butt* 'butter' I 243, II 181; *Filou* filur I 19, i talspråk i *det wa gott* I 373, *Posslinet* II 86; *Gålana* II 86, *Skintmärana* I 336*.

R är tillsatt eller saknas i U1 *qwillade* Hs *qwillade* ä fr *qwillrade*? U2 *qwillrade* I 182, eljest *qwillra* te. II 334: jfr te. dial. *kwillreter* 'skrikig' (om småbarn) Holsljunga.

R motsvarar nusv. *l* i *wimmerkant* 'virrig, vimmelkantig' te. I 244.

Metates af *r* och *l* förekommer i *stullra* 'stoja' te. II 253: dial. *stullra*, se nedan vid »Ordförrådet».

S tecknas *z* efter konsonanter, särskildt dentaler, te. *platz*, *tidz*, se ofvan s. LXI o. LXXVIII. U2 har *s*: *tids*. *S* är tillsatt i dialektalt *hwarsken* I 336*, 373: hall. *wasken* o. d. Möller etc. Saknas i Hs U1 *modermålet* II 302, om det ej är skriffel (U2 *modersmålet*).

T företräder nusv. *d* i *plattra* II 253, Hs *Bildthuggare* U1 *Bild-* te. I 260, Hs *iblandt* adv. U1 *ibland* te. II 236 (jfr ofvan s. LXII), Hs *swärt* U1 *swärd* II 75. Hs U1 *Chocolat* I 199, Hs *chocolate* U1 *Chocolade* I 104 (jfr äfven U1 *blötsinnigt* U2 *blödsinnigt* II 333); nusv. *k* i *Skintmärana* I 336*, jfr nedan i »Ordförrådet»; nusv. *s* i *matk* 'mask', en form som i de flesta fall synes ha tillkommit genom ändring af censor från Hs *mask*, men som står också i Hs åtminstone I 151 (U2 *matk*).

T är tillsatt i *intet* 'inte', där slutkonsonanten blott är grafisk och icke bör utläsas lika litet som i nusvenskan i

adverbet *mycket*: jfr enstaka Hs *inte* U1 *intet* II 82, 339, tvärtom Hs *intet* U1 *inte* I 177. Vidare i *betsk* I 264 (i Hs först skrifvet *bes*), *kutsk* Hs ä fr *kusk* I 112, *slår aldrig felt* II 191, *lystnade åt* I 127; jfr U1 *straxt* Hs *strax* I 180, U1 *strax* Hs *straxt* I 45.

T saknas i *Krigs-Puss* I 230, *Losarne* II 271, *lossa* 'låtsa' te. II 161, Hs *Fälskiärers* I 252 (U1 U2 *Fält-*); U1 *mycke* Hs U2 *mycket* I 212, i talspråk och vers äfven i Hs te. *mycke* U1 *mycket* I 111, **eij mycke* (rim: *stycke*); *håcke* I 338, *dä wa* I 336*, **Nöte* I 380, **lite brydd* I 62.

T växlar med *dt* (och *tt*) i vissa verbs sup. och neutr. part. och i neutr. af adjektiv. I Hs och U1 skrifves mycket ofta *dt*, men icke efter den senare regeln utan väsentligen så, att 1) *dt* (~ *tt* eller *t*) brukas i enstafviga former efter starktonig vokal, särskildt i »verba pura», och stundom efter *r*, *l* och *n*, 2) endast *t* däremot i tvåstafviga former efter svagtonig vokal te. *förwirrat* (i hvilket fall *t* liksom i *gifwit*, *mulit* o. dyl. i uppsvenskt talspråk var stumt). Någon skillnad mellan supinum och neutr. af part. och adj. kan icke skönjas i Hs och U2; men i U2 skrifves te. *mit sinne är förwirradt*, *är utarmadt* etc., men *jag har kastat*, medan i öfrigt reglerna äro desamma som i U1. Samma fördelning som i U2 iakttages äfven i Dalins Sw. Historia 1750: *är för detta taladt. et oförtöfvadt bistånd* men *har lefwat*, och vidare sup. och n. part. *sedt. fådt, förstådt, giordt* etc. Jfr Östergren i S.o.S. XII s. 131, XVII s. 92. I Argus står det *har bedt* te. II 340, *sedt* te. I 37, *ledt* af *le* I 156, *De ha mådt wäl* II 272, *ha trodt* I 187, *förstådt* II 490 (men *fått*, *gått* U2 *fådt*, *gådt*, sällan U1 *gådt* te. II 10), *grodt* I 99, *förtrodt mig* II 316, *giordt* te. I 106 ~ *giort* (Hs nästan alltid *giort*), *skildt* II 437, äfven *ha upnödt* II 405, Hs *skrydt* U1 *skrytt* II 83, *som hon blir skiödt* II 474, **giedt* II 166, *gladt*, *midt i*, *godt* (~ *mitt*, *gott* och så i regel i Hs), *tidt*, *spädt*, *hårdt*, *wärdt*, *ondt* ~, särskildt i Hs, *hårt*, *wärt*, *ont*, äfven *tädt*

Hs *tätt* ä fr *tädt* l. tvärtom, U2 *tätt* II 443 (Hs urspr. *wådt*? II 472, *fladt*? I 18 — i regel dock *wått*, *nytt*, *hwitt* o. dyl.). Men *t* i *är upfylt* (U2 *dt*), *et Säteri*, *vpbygt* I 80* (U2 *dt*), *galit förespänt* I 92, *hafwen följt* II 391 (U2 *följdt*), *ha narrat* o. dyl. te. I 128 (undantagsvis sup. U1 *föracktadt*, *jämkadt* (Hs *-at*, *-at*) I 388), *blir underkastat* I 5 (U2 *dt*), *är . . . förwirrat* (U2 *dt*) I 30, *oaktat* te. I 48 (U2 *dt*). — *dt* står också i te. Hs, delvis U1 *iblandt*, *blindtwis*, *Landtjunkare*, *Bildthuggare* etc. Jfr s. LXI.

I U1, men icke i Dalins Hs eller i U2, står stundom *t*, *th* för *d* i *tu*, *tin*, *the* etc., särskildt i förbindelser som *At tu* o. dyl, jfr ofvan s. LXIII; I 125: 11 *then . . . then* är säkert skrifvet af censor. II 371 Hs *War icke det* ä fr *War icketet*?

Likaledes i U1, men icke i Hs eller U1 motsvarar ett *t* i svagton några gånger ett nusv. *d* i particip af första konjugationens verb: *en wiss Fru . . . afmålat* Hs U2 *afmålad* I 102, *studerat*, *commenderat* etc., se ofvan s. LXIV.

V är fallet i *rua* 'rufva' I 224: jfr dial. *trua* 'truga' o. d. Fagered, ABn, *grua se* Wigf. 375; mycket ofta i *bli blir*, *ha har*, *gie gier giedt* etc., se ofvan s. XCIV. Om uttalet af *hw* se ofvan s. LXXVIII med not 2.

Formlära. Substantiven.

Genus. Såsom Tegnér påpekat i Genus i svenskan[1] har Dalin från språket i sin halländska hembygd fört med sig känslan för grammatiskt genus, och i Argus iakttar han med stor noggrannhet det gamla regelrätta bruket af *han* och *hon*, som utmärker fornspråket och de mer ålderdomliga bland de nysvenska dialekterna. I själfva verket torde man knappast i Hs eller i U1 kunna uppvisa ett enda fullt otvetydigt exempel på användningen af det moderna *den* för *han* eller

[1] Sv. Ak. handlingar 1886 s. 400 f. (separatupplagan s. 190 f.).

hon, som med säkerhet kan tillskrifvas Dalin själf. Ofvan s. XLII har jag påpekat ett exempel på *den* om *Enigheten*, men från ett nummer som Dalin själf icke författat eller i hvarje fall icke skrifvit i den för oss föreliggande formen.[1] Ett annat fall af *den* träffas i ett äkta Dalinskt stycke, II s. 307, men med det är det ett särskildt förhållande: D har först skrifvit: »Grafwom minor, Bror, med wåra Guld-Spadar och låtom dem springa», men sedermera ändrat *minor* till *en Mina* och därefter nöjt sig med att blott stryka sista stapeln af *m* i *dem*: i U1 har genom förbiseende *dem* fått stå kvar och först i U2 kommer det moderna pronominet fram. Äkta Dalinskt är också *den* i II 142: 9-12: »Säijen mig allenast ett råd för honom, ty jag har lofwat honom bistånd. Cab[inets Tomtgubben] Lär honom Hwisk-Leken. När han först kan den, han lärer fuller mer sedan» och likaså 142: 14-15 »Kan du intet Hwisk-Leken. Då ästu ock en enfaldig Diefwul. Här är rättnu ingen med Klädes-Råck, som icke kan den.» Här är dock *den* betonadt och bör säkerligen fattas som demonstrativt pronomen[2]; längre fram står *han*, *honom*: »Hwisk-Leken ... som han och nu dessutan är skräckelig en vogue» 144 och »lärer Hwiskleken och leker honom sedan» 144. I alla de återstående fallen brukas *den* om substantivet *ting*: »Derföre ju mer en ting liknar honom, ju fullkomligare är den, och ju mer en ting är honom olik, ju ofullkomligare är den» II 17: här är emellertid *den* i Hs på båda ställena ändradt af censor från *hon*; vidare »En ting wände hon bort med annat tal, när den bracktes på bahnen» I 19: i Hs har D själf rättat ett ursprungligt *det* till *den*; slutligen: »Jag har i min enfaldighet länge tänckt på en Ting, som jag ey dristat uppenbara, i fruktan at

[1] Det är för öfrigt möjligt att *den* i detta exempel bör fattas som demonstrativt pronomen.

[2] Demonstrativt är också *den* om person II 298: 27 ff.: »Hvad har den giort» etc., jfr SAOB D 743.

man skulle skratta åt mig. Jag ber om ursäkt, min Läsare, om jag den nu framsäijer» II 248. I dessa exempel är ju *den* afgjordt personligt pronomen, men som synes är D icke själf auktor till språkbruket i det första exemplet, i det andra föreligger en rättelse af ungefär samma art som af *dem* till *den* i exemplet om *en Mina*, och i det tredje kan det tänkas att D påmint sig censors rättelse från II 17 och låtit sig påverkas af hans språkliga auktoritet, såsom han synbarligen gjort i ett par andra, visserligen något olikartade fall. Det är också möjligt att då *ting* för Dalin tydligen kunde vara fem. eller i hvarje fall icke *det*-kön — märk här äfven I 259 »derföre blir ingen ting fri från»[1] — medan det i högsv. enligt te. Lind 1749 vacklade mellan mask. och neutr., just denna osäkerhet i genus vållade att han i exemplen I 19 och II 248 valde det från genussynpunkt mer indifferenta pronominet. I andra upplagan, som ju äfven i andra afseenden visar ett närmande till mera normal svenska, träffas däremot flera otvifvelaktiga *den* för *han* eller *hon*: »Denna Ceremonien brukade jag med alla; men sparde den dock så mycket jag kunde» I 281; U1 »När någon obegripelighet influtit i deras Arbeten, så ha de Lärde antagit henne för godt Mynt» I 187, som i U2 ändrats till »antagit den för».

I fråga om fördelningen af de olika genera inom ordförrådet råder i allmänhet öfverensstämmelse med fornspråket och dialekterna. Det säges alltså *han, honom* om ord på *-dom*: *Lärdom* II 38, *Ungdom* I 30, *Rikedom* I 79 f., *siukdom* Hs II 94; *-skap*: *Dårskap*; *-lek*: *Werldzkärleken* I 42, *twistkärlek . . . han* II 36 (I 252 är *Philavthien, eller egen kiärleken* personifierad som *hon*), vidare om *Comet, dag, död, eld, Fot, hopen, Handel* (*Handelen . . . han* II 68), *Korgen, lapp* (*en liten lapp . . . han lyder så* I 20*),

[1] Jfr bruket i sydsvenska dialekter och i danskan. Märk i dialektstycket II 435 *enting* = uppsvenskt *en sak*.

Läderlapp i U2 I 236 (U1 *Fladermus ... hon*), *Loen* II 380, *-Nyckel**, *Ost**, *pung, satz* te. II 17, *sand, Åldren.* Mera anmärkningsvärdt är *Naturen ... han* I 89, II 23 (hvarom se Tegnér Genus s. 454, sep.-uppl. s. 244, Hesselman Språk och Stil XI s. 91: jfr äfven hall. *natur* mask. Fagered), *Afwunden* personifierad som mask.: *Han låg* I 162, se SAOB: A 711, och *lagen ... han, honom* I 269, II 300 f. Äfven de gamla svaga maskulinerna ha bevarat sitt kön, äfven om de bytt gestalt och uppträda med ändelsen *-a* (pl. *-ar*): *öfwerrågan ... han* II 31, *Pennan ... honom* I 244 (jfr XLII), *Hansken* II 199. Endast i några med abstrakt bet., särskildt när de personifieras, afviker Dalin från det gamla språket och skrifver *hon*, troligen i detta fall påverkad af det högre skriftspråket (och möjligen hufvudstadens språk): **Min Tancka gick ... Hon* II 2, likaså II 35, 389, 449* (plur. *tankar*, i Hs 1 g. osäkert *tankorne* II 491: jfr möjl. hall. dialekt »*i taonkera*» ABn), *Eftertanka* I 288 (personifieradt till fem.), *wahnan ... hon* etc. II 158, 331, I 153, *Sedwana* I 286 ff. (personif. som fem.), *willia* II 36, äfven *Lifsändan* II 392. Det är väl ock väsentligen i det högre skriftspråket som det feminina genus hör hemma i *tysthets-eden* II 197, *en Sed ... hon* II 71 (*sed* m. l. f. hos Lind 1749). Att *Mullwaden* är personifierad som fem. i versfabeln II 166 torde bero på inflytande från det franska originalet (jfr Lamms anm. i komm.).

Det gamla feminina genus, med pron. *hon*, är regelrätt bevaradt i afledningar på *-het*: **frihet* II 4, *hemlighet, Högheten* I 79*, *Skiönhet, Stats-klokheten, Nyfikenhet, Owäldughet* I 333*, *Redeligheten, Öfwerhet, yppighet* I 84*; på *-ing*: *afmålning, mening* te. II 422, *Regeringen, Sanningen, ändringen* II 78; på *-an*: *skrymtan* II 418; på *-ion* — fastän dessa i dialekterna och i äldre svenska ofta blifvit maskulina, se Tegnér s. 453, sep.-uppl. s. 243, Språk och Stil XI s. 90 — ex. *Definitionen ... hon* I 146,

Speculationen II 154, *Religionen* II 274; vanligen i orden på *-else*: *tacksäijelse* II 486, *händelse* II 51 och i *berättelse* 3 ggr *hon* I 114, 207, II 432, men egendomligt nog 1 g. *han* II 300 (U2 *hon*), jfr möjl. Tegnér s. 447 (sep.-uppl. s. 237); i utländska ord med fem. genus t. ex. *Formalitet . . . henne*, *Republiquens . . . henne* I 71; vidare regelbundet i alla de gamla tvåstafviga femininerna på *-a*: *Cronan*, *hafsbölljan*, *gåfwan*, *Hälsan* I 79*, *Historia*, *Jul-Klubba* I 80*, *Klåckan*, *Kappa*, *Lampa*, **lättian* II 477, *Lyckan* te. II 151, *Sedo-Lära*, *Egennyttan*, *Politica . . . hon* II 317, *pålagan . . . hon* II 153 f., *Rättwisan*, *Sysslan . . . henne* I 31, *Drängstugan*, *Saga*, *Tunna*, *Tungan*, *wahran*, *weckan . . . hon* II 373, *ähran* (äfven *Åsnan . . . hon* I 137); och i andra ursprungliga femininer: *Bok*, *Dygd . . . hon* I 41, *Hiord . . . henne* II 263, 382, *högfärd*, *sin härkomst . . . hon* II 29, *sak* te. II 76, *Solen*, *Tro*; *Tienst*, *och I fått henne* II 360; *Werlden*.

Afvikelser från nusv. i fråga om fördelningen mellan *en*-kön och *ett*-kön har jag funnit i följande fall: *Ryggbasten* II 408 (jfr *bast* i SAOB), *min Blod . . . han*, *bloden* o. dyl. te. II 421, I 43 (I 134 Hs *Kongelig blod* U1 *Kongeligt* U2 *Kungelig*); *båsar* II 380 (men *sitt bås* II 30, *båset* II 383): i hall. mask. te Fagered; **i blicken* 'på ögonblicket' II 4, U2 *sit himmelska Chocolat* U1 Hs *sin* I 199, *sådant Canaille* 'pack' te. II 94, Hs *dess Correcture färdig* II 472, *uppå denna District* I 262 (trol. tillagdt af censor), *sitt decoct* II 315, *dönen* I 26*, *med sådan efftertryck* I 197 (U2 *sådant* och Hs U1 U2 *med alt efftertryck* I 43), Hs *sin . . . Finger* ä ahd? t *sitt* U1 *sit* I 357, Hs *denna fingren* ä t *detta fingret* II 81, *min minsta Finger* I 333* (U2 *mit minsta*) — jfr äfven Hs *fingrarne* ä trol. af censor t *fingren* U1 *Fingren* (snarast neutr. plur.): hall. mask. —, *bästa Glöden* I 311, *Halfören* I 188 (men *Öret* I 188, jfr Tegnér Genus s. 17, sep.-uppl. s. 107), *ett Hårsmån* I 271 ~ *en* II 251, *klanget* o. d. I 149, II 233, 322 (jfr *din klang* I 313, *til Klangen* I 271), *en Lärespån* II 485 (jfr

U2 *i denna lärospån* II 490), *i Latinen* I 57, *sin Latin* II 357 (jfr Språk och Stil XI s. 94), *en Mode* och *Moden* te. I 393, II 42 (jfr *Modet* II 70 där censor anmärkt på Dalins genus, se ofvan s. LIV, *Modet och Yppigheten* I 85*), *sådan Mayestät* II 391, *af ren Njt, Swenska Nijten* o. d. te. I 267, 396, Hs *för omaken* U1 *Omaket* I 136, U2 *på en par ställen* U1 *ett paar* I 222, *i ett sitt pasquill* II 323, *ett promemoria* II 319, *fick ... en rapp* II 405, **en Boskaps-Stall* II 3, *snitten* II 106, *Systeme ... han* II 324, *ting*, se straxt ofvan, *med en tordön* o. d. II 356, I 312, *tordönar* I 44, *gaf honom ... en tryck i Hufwudet*[1] I 106, *ha underkasten* II 336, Hs *en Wåp* U1 *ett Wåp* I 310 (jfr i 1700-talets språk *en tok* ~ *ett tok*), *Öfwerflöden* I 179 f., II 151, *oförnuftig öfwerflöd* II 243 (U2 *oförnuftigt*, jfr U2 *öfwerflödet* I 345). Flera af dessa innebära öfverensstämmelser med fornspråket.

Nominativändelsen *-er*. Den gamla ändelsen *-er* står kvar i en del personbeteckningar, särskildt af nedsättande betydelse. Formerna med *-er* förekomma omväxlande med ändelselösa, de brukas hufvudsakligen som vokativer, och *-er* (eller *r*) följer aldrig med i den bestämda formen eller i pluralis: *din toker, den token, tokar*. Icke nedsättande är **wår Proster* i det dialektfärgade språket i Eklogen II 134 (se ofvan s. LXXV): i U2 är det utbytt mot *Prostfar*. I sagan i I n:r 46 (s. 348 ff.) heter jätten två gånger *Grim den digre*, tre ggr *Grimmer*, däraf i två fall i vokativ: *Men, sade jag, Grimmer* 349: 1, *En dårskap, Grimmer, will jag* 350: 10. Öfriga exempel: *din Toker* II 106, *Toker* (vok.) II 143, *Toker, sade han* I 349, *en fuhl siker* (i Hs ä fr *fisker*! U2 *sik*) I 349, *J. Gaper* II 317 (namnteckning under ett fingeradt bref). Utanför personbeteckningarnas grupp möter *-er* i *till liusan dager* I 274, *får see Dager* I 107, där *dager* i U2 är ändradt till *dag*, resp. *dagen*, hvilket visar att *-er* på Dalins tid ännu icke sammansmält med stammen till afledningsändelse såsom i nusvenskan (jfr SAOB).

Som synes har U2 tendens att undvika *-er* liksom vid adjektiven, hvarom se nedan.

Nominativ och ackusativ i svaga maskuliner. De gamla ändelserna: nom. *-e* och ack. (gen.-dat.) *-a* träffas båda omväxlande. Till en början har man det intrycket att Dalins skriftspråk nästan uteslutande — i strid med hans hemdialekt — har *-a*, med plur. fortfarande på *-ar*. En närmare undersökning visar dock att förhållandet delvis blott är skenbart och att intrycket beror på att ett antal ideligen återkommande ord (såsom *tanka*) genomgående ha *-a*. I det hela torde ställningen vara den att ord tillhörande det högtidliga språket uppträda med *-a* och likaså ord som i det normala skriftspråket äro mycket allmänna och som lika väl kunna brukas i olika stilarter; däremot ha de rena hvardagsorden, talspråksorden och de vulgära, dialektorden snarare *-e* och likaså de ord som i skriftspråket äro mera sällsynta. I hvardagsordens *-e* framskimrar nog Dalins hembygdsspråk. Märk te. *Näfwen* 12 ggr! Någon skillnad mellan funktion som nominativ eller som ackusativ (objekt) kan alls icke konstateras. Däremot är *-e* i den bestämda formen möjligen en nyans vanligare än i den obestämda. Osäkert är om någon skillnad kan märkas mellan abstrakta ord och sakord af annan grund än den att de abstrakta ha större användning i det högre språket och i skriftspråket. Ändringar af Ds ursprungliga språkbruk träffas rätt ofta, både i U1 och U2 och gå i allmänhet i båda i riktning mot ett bruk som mera liknar det nutida. — I plur. är som nämndt ändelsen nästan genomgående *-ar*, vare sig sing. slutar på *-a* eller *-e*. Jfr s. CVII.

En sak för sig är att personbeteckningarna — och med dem äfven djurorden — genomgående förallmänligat nominativformen (*-e*), liksom delvis äfven i den starka substantivböjningen.

Exempel: Sakord och abstrakta: *ha samma aga och wilkor* I 266; *Anda* i alla olika betydelser (delvis personbetecknande) te. **Andans wärf* I 61, *Gudz nåd genom sin anda ... wärkar* II 159 o. d.; *Menniskians Anda* I 29; *Argi Anda* II 498*; *är Lif, Wett och Anda af* I 255; *Parti-Anda, du* II 99, *skiljaktighets-Anda* I 334*, *Bland alla de Andar ... än Gensäijelse-Andan* (U2 *-en*) II 232, *Sqwaller-Andan* (U2 *-en*) II 59, *en föränderlig Anda som will doublera* I 68; *styra min lilla Critiska anda* II 311; *af en willo-anda förledd* II 134, *En Swärmanda ser ut ... som ett Helgon* (U1 *Swärmande* U2 *Swärmare*), *en kunskaps-anda* II 298, *en listig Anda, denna swarta andan, När denna Andan kom hit up på jorden* o. dyl. te. I 163, II 233, I 163; *gåfwo up andan* I 119, *upgaf ... sin anda* II 403 (jfr **upgifwer Anden* U2 *sin anda* II 415), *kiftade efter andan* o. dyl. te. II 222; *låta märka den minsta anda* II 313, *gaf ackt på ... min minsta Anda* I 241, *som sade honom en anda emot* II 226 (pl. alltid *andar*); *kastade mig i backen* I 120; *Rägnbogan* (Hs *å*) I 377, *Fru Rägnbåga* II 243; *Hela deras Flotta kunde jag* II 189; *med en klädesborsta* I 199; *til Er budkafla* II 52, *Budkaflan for* I 161, *budkaflar* II 410; *legat bak Buskan* I 83* (U2 *busken*)[1]; *Med en wattndroppa* II 57, *som en droppa watin* II 234, plur. *Droppar* II 21, *I 381; *i en diup dwala* o. dyl. te. II 186; *Då stod fradgan* II 228; *i en ... Frossa* II 226, *Frossan* (ack.) II 203; *en Habors-galge* II 336; *giorde ... Kött til grädda* II 21; *Min Galla kan* I 186, *med galla* te. II 334; *beta i en hage* II 380; *lägga Haken på Fönstret* II 193, *hållhakar* II 391; *Hansken ... honom* II 199, jfr II 229; *Så offta hettan påkommer* II 164, *Min Hetta behöfwer* II 157, **Släck hettan min* II 280; *hwars hiärna ser ut som* o. d. te. I 389, *Den unga Hiärnan blir* II 32 o. d., *i min Hiärna* I 348 o. d., *ställa Hiärnan til rätta* I 97, *i*

[1] *bruska* i *giöra ben til bruska* II 21 kan vara femininum; jfr hall. dial. *bruska* fem. Fagered. *Bahnen* te. I 2 kan vara b. f. till *Bahn*.

Hiärnan 6 ggr te. II 77; *en enda hiärnas* I 325, *hiärnar* 11 ggr te. I 157, Hs U2 *hiärnar* U1 *Hiärnor* II 59, *Hiärnarne -na* II 25, 57, 71, 190, Hs *Trähiärnarne* (ä t *-hiärnorne?*) U1 *Trähiärnorne* I 164 (*Jeppe Willhierne* se nedan!); *hiässa blir* te. II 362, *redde sin hiässa* I 13, *från Hiässan* te. II 53; *plåckade Humble* II 239; *om en silfkappe* II 231, plur. *Silfkappar* I 12; *af den klådan* II 121; *taga . . . i kragen* o. d. II 483, 228, 391, *betraktar . . . hans kappa och hans krage* I 198, *bära kragen* II 260, Hs *utan Kragan och den tunga Kappan* (U1 *Kragen*); *Tadel är kärna* I 255, *är kärnan af* I 89, *Kärna* (vok.) I 350, *Skahl för kärna* II 28, *dess kärnar för sig* II 274, *en strut full med kärnar* II 103; *kättar* II 380; *af lusta til* o. d. I 201, 6; *lija* (dödens *l.*) I 43; *sedt . . skiönare låga* I 365, *i . . . Låga* I 241; **i Lindan* II 6; *Min Maga är*, Hs *Magan hwälfdes* o. d. (nom.) U1 U2 *Magen* I 44, 151, II 439, Hs U1 *Magen begynte* II 100, *Han j Maga til at* o. d. I 356, II 171, 351, *om sin Maga* (U2 *mage*) II 410, *hitza maga mot Hufwud* (= U2) II 411, på *nykter Maga* II 238, *ondt i Magan* (U2 *magen*) o. d. II 53, I 6, 265, Hs U1 U2 *satte magen . . . til rätta* I 158, 46, II 371, 441 U1 U2 I 85*, plur. *Magar* II 308, 474 (*Herr Mage* II 61, se nedan); *jord och Måne* (ack.) I 361, *half Måne* I 256, *nymåne* II 464, *Han går som Månan* I 275, *i Månan* o. d. ~ *Månen* te. I 354 ff.; *tils Måssan wäxer* I 357; *mot Naflen* II 441; *på Nacken* II 104; *knyter Näfwen*, *i Näfwen* o. d. c. 12 ggr te. I 38, 152 (*i Näfwan* I 145 är icke af Dalin, se ofvan s. xxxix), plur. *Näfwar* te. II 106; *Penna*, *Pennan löper* (nom.) I 38, II 25, 422,[1] *Penna(n)* (oblik) 11 ggr te. II 157, 480, plur. Hs U1 *pennarne* II 470, 492, Hs *pennar* U1 *Pennor* I 155, Hs *pennar?* U1 *pennor* II 416; *ästu . . . En Trä-pinne* II 236; *Bopåle* (nom.) II 12; *Kattskinns-Påse* (nom.) II 461, *til Påssan* I 108 (U2 *påssen*), *i en Posse* II 440 (U2 =), *Possar* II 170; *råga* (ack.) II 418, *öfwerrågan*

[1] **Miälten* II 100, 335 heter kanske i obest. form *Miält* (jfr te. Rietz).

(nom.) II 31 (*han!*), 349; *räddhåga(n)* te. I 124 (nom. te. I 37); *Schola(n)* o. d. nom. och ackus. I 12, 44, II 111, 367, *sittia i Scholen* I 331* (Lisa Husbonde), *Scholar* I 343, II 63, 111; *skada(n)* nom. och ack. te. *Det woro skada, til sin skada* 19 ggr te. II 61, I 193, U1 *til wårt Lands . . . skade* I 268 Hs (ahd) *skada* U2 *skada; i Skallen* I 357, II 4* (rim: *fallen*); *skara, Folkeskara* o. d. nom. och ack. c. 6 ggr te. I 127, U1 *Barne-Skare* (ack.) Hs U2 *-skara* II 22; *Skugga(n)* nom. och ack. c. 8 ggr te. I 43, II 304, plur. *Bergs-skuggar* I 134, *De förnäma Skuggarne* II 297, U1 *Edra skuggor* Hs *skuggar* II 281, U1 *skuggor* Hs *skuggar* ä af censor t *skuggor* II 21; *för en Biällre-Släda* II 70; *med . . . Spada* II 487; *en stega* (ack.) II 261, plur. *stegar* I 268; *Stolpe* (ack.) II 407; *stråle(n)* ack. 2 ggr II 4, nom. 3 ggr II 247; *i hans strupa* II 56, *Knifwen på Strupen* (Hs *strupan?*) II 46, Hs *med hand i hals och knif i strupe* II 310; *sweda* ack. I 179, 234, II 57, 188; *Tanka(n), efftertanka, Dödz-tankan, åtancka, omtanka, Misstanka* nom. c. 13 ggr te. I 3 (*intränger den tankan*), ack. c. 23 ggr te. II 52, I 159 (*i tancka at*), **min Tankas* o. d. *II 4, I 225, *tankar(s)*, *tankarne* (1 g. *-na*) 15 ggr te. I 92, Hs trol. *tankorne* U1 *tanckarne* II 491 (*Tanka . . . hon, henne* II 35, 389, *Eftertanka* personif. fem. I 288), *-e* blott 1 g., i dialektalt språk: *hänger . . . alti en liten misstancke qwar* II 200; *Tima(n)* n. och a. te. II 115, I 314, *Timar* te. II 27; *är nu nedfallit som en gryt-trase* (U2 *trasa*) II 352; *wana(n), Sed-wana* o. d. nom. te. *min wahna är* II 53, I 10, 100, 220, 253, II 30, 158, 331, *wanan* o. d. ackus. 8 ggr te. II 431, Hs U2 *twärt emot wahnan* U1 *wahnen* II 52 (*wanan . . . hon, henne* I 153, II 158, *Sedwana* personif. II 286 ff.), plur. *wanar* I 245, *owanar* I 90; *giöra blod til wasla* II 21; *willia(n)* n. och a. te. I 278 (U2 *wilje*), *willia . . . hon* II 36, *fria willior* II 248; *i hwad wånda* II 85; *wärma(n)* ack. 4 ggr te. I 279; *åhåga* nom. I 40, *wår åhågas* I 43; *ända(n)* n. och a. (*utan ända, til den ändan, Lifsändan må*

komma, swara för bordändan) c. 15 ggr te. I 41, II 392 (II 410 U2 *utan ände*).

Personorden ha genomgående *-e* liksom djurorden: *Bonde, Biässen, busen, Dumbe, Förste,* Hs *lappfogde* I 110, *granne, Gosse(n), Herre(n), Hare(n), Herde, Hielte(n), kaxe,* U2 *sin Kampe* (häst) I 170, *like, jämlike, Oxen, Poike, Påfwe(n), Rese, Stare, Stolle, Unge(n)*; *-e* har också *Almogen.* Enda undantaget bland personord är *Thord Bonda* (nom.; U2 *-e*) II 301, som är ett förfeladt försök af Dalin att skrifva fornsvenska. Betecknande är att det också heter *Jeppe Willhierne* II 306, 310, 326 och *Herr Mage* II 61 (märk dock *den ena Will-Hiärnan* II 70) — fastän de motsvarande sakorden lyda *hiärna* och (vanligen) *maga.* Undantag vid djurorden äro *Åsna, apa* och *Drakan* ('den onde' ungefär) I 389. Ett personord är också delvis *Maka,* som i ä. nysv. nästan alltid har *-a*[1] och som af Dalin ännu användes lika väl om manlig som kvinnlig äkta hälft, alltid med plur. *makar,* te. *Min Maka* (fem.) I 127, *titul, som den ena makan gifwer den andra* II 282, *den maka, som bedröfwar sin oskyldiga maka, är wärre än alla makans öfriga fiender* II 418, *af så olika makar* II 442, och i annan betydelse: *makan har jag aldrig sedt* II 55, *at makan intet fins* o. d. II 119, I 88 (i Hs), II 257 (i Hs).

Genitiv och dativ. Gamla kasusformer (eller efter mönster af sådana nybildade) träffas ännu, mer eller mindre stereotypa eller arkaistiskt färgade,[2] i *Rikzens bästa* II 180, *Landzens Klenoder* I 166 (I 390 *detta Landets*), *Lagsens* I 124 (Hs *Lagens*), *en liusens Ängel* I 163, *på grafsens brädd* I 120; U1 *en af Werldsens största* Hs *werldens!* II 91 (jfr Hs U1

[1] Detta torde sammanhänga med ordets ursprungliga kortstafvighet, som jag kanske får tillfälle visa på annat ställe. Jfr i öfrigt E. Ljunggren Arkiv f. nord. fil. XIII, 212 ff.

[2] Om dylika former i vers se ofvan s. LXXII.

Werldens II 132, 133 U2 *werldsens*); *Jordenes Skiänker* I 279, *i fullkomlighetenes ståndt* I 204, *sanningenes tilbediare* Hs *Sanningens!* II 180; adverbiellt *bäras til grafwa* II 283, *til Himla* I 75, II 43, *ock til tacka, offta få see* I 123 (U2 *til tack*), *til Aflinge* II 481. Märk äfven *Månses* II 432, *öfwer 50 stadier wägs* I 209. Gamla dativer äro: *Kött af mino Kötte* I 88, *efter Samwete sino* (*sino* utsl. i U2) II 182, *i lefwandes lifwe* II 297. Hs *utrotas ur landena* I 99, *i dryckom* (icke *dryckiom!* jfr ofvan sid. c) II 262, *åt åhre* 'nästa år' I 392, 394, II 169, 436 (jfr halländska *till ett åre* ABn; i *åt året* I 251, II 289, som icke äro af Dalin, är *t* säkerligen blott grafiskt). I förbindelse med *för . . . skull* står substantivet i regel utan *s: för en Hundwalp skull* I 74, *för kortheten skul* II 372, *för et skien skull* II 134, *för skiön skull* U2 *för skamskul* II 134, *för Frillan skull* I 65: c. 20 exempel, undantag blott antecknade i ett par mask. personord: *för Auctorens skull* I 4, *för Herr Hiernbrotts skull* I 126. Dativer i plur. på *-om* brukas ofta af adjektiver, se nedan s. CXXIV f.

Pluraländelser. Maskuliner och femininer.

Ofta förekommer *-er* för *-or*, särskildt i Hs, vare sig *-er* beror på försvagning af urspr. *-or* eller självt är ursprungligt: **Sprätthöks-Almanacker* (rim: *wacker*) II 479 (sing. *Almanak* I 267, jfr bf. *-en*, se ofvan s. XCV), *Aviser* II 240 (~ *Avisorne* II 368), Hs *böllier* U1 *böllior* II 238, *börder* (U2 *-or*) II 345, *örbuckler* II 372 (sg. *örbuckla*?), **giömmer* (rim: *dömmer*) II 457, **gloser* (rim: *roser*) I 300 (U2 *-or*: *-or*, jfr U2 *gloser* I 297), Hs *haserne* II 226 (U1 =, U2 *-arne*), 388 (U1 *-erna*), *Helener* II 311, *Koffter* II 80 (sg. *kofft* el. *koffta*?), *kullbytter* te. I 163 (U2 *-or*), *Klyffter(ne)* I 133, 289, 348, **Katter* (rim: *Skatter*) I 277, **Krydder* (rim: *beprydder*) I 61, *lycker* II 229, *Lyckterne* (U2 *-orne*) II 302 (jfr Hs U1 U2 *tiuf-lycktor* o. d. II 302), Hs *mösser* (U1 *-or*) II 462, Hs U1 *-er* II 76,

miner (U2 *-or*) II 313, *Läkare-Postiller* II 203. *roser* (se ofvan), Hs *Skater?* (U1 *-or*) II 79, Hs *skranker* (U1 *-or*) II 231 (jfr Hs U1 *skrankor* I 30), *Slagdänger* II 247, Hs *trapperna* (U1 *-orna*) II 82, Hs *siutunner* (U1 *-or*) II 252, *hwad tunner tusend* II 359. Tvärtom träffas *-or* för nutida *-er*: *Färgor* I 269, I 2 (Hs *-er*? märk sing. *färg* I 260, *Lif-Färgan* I 201; jfr U1 *färger* Hs *-er* l. *-or*? U2 *-or* II 423), U1 *gångor* (Hs *-er*? U2 *-or*) I 103, *wädergräntzor* (Hs *-er*) I 319, *Gräntzor* I 25*, Hs *pillor* II 297 (urspr. plur. till sing. **pilla* jfr lat. *pilula*) ~ *Piller* (U2 *-or*) II 208, *reglor* I 11.

Likaså står *-er* för nusv. *-ar*, mest i U1 (och stundom beroende på tryckfel): *Ministrer* I 29 (~ *Ministrar* te. I 177), *Petits-Maitrer* II 399 (~ *-Maitres*), *Lybeckerne* (U2 *-arne*) II 301, *Hanreyer** I 20, *Bärsärker* II 306 (~ *-ar*), *Bråwallaheder* II 336, *skytter* II 245, *Nya Werlder* (plur. till *Nya Werlden* d. v. s. Amerika) U2 *werldar* II 185, 342, 418, *klinter* II 383, *Kryddboderne* I 188, *nycker* 'knyckar' II 451, *Tobaks-Priser* I 257, *springkäringer* (U2 *-ar*) II 464, ofta *Fruer* te. I 108 ~ *Fruar* II 491; de följande blott i U1 och delvis kanske tryckfel: *ulfwer* I 11, *stöter* II 8, *kåhlsänger* II 383, *knuffer* II 436, *tömmer* I 42. Tvärtom *-ar* för *-er*: ofta *Versar* te. I 58, Hs *lustplatzar* U1 *-er* II 465, *platzar* te. I 155 (~ *Wahlplatzerne* II 54), *afgrundar* (U2 *-er*) II 342, (*tappra rökar och*) *dryckar* II 306; U1 *skattar* Hs *-er* I 63 ~ *Skatter* I 209, U1 *Fahrsotar* Hs U2 *-er* I 388, U1 *orsakarne* Hs U2 *-erne* II 12. Jfr i öfrigt ofvan s. LXVI o. not.[2]

Någon gång träffas *-or* för *-ar*: *dina ätteläggor* I 311 (~ *Ätteläggars* I 351), *Mårgonrådnor* (U2 *-ar*) I 101, *Wågor* (att väga med) U2 *-ar* I 353; (tryckfel äro troligen U1 *läppor* Hs *-ar* I 10, U1 *Kopparkettlor* Hs *-ar* otydligt, U2 *-kitlar* I 12). Oftare *-ar* för *-or*: *snösåckar* (så halländsk dialekt) I 158, kanske af sing. *såck*, Hs *snusdosar* (så halländska) U1 *-or* I 205, *wågarne* (undæ) II 270 (U2 *-orne*), U1 *Hafs-Wågarna* Hs *-orne* II 94,

blånar *II 3, 403; U1 *ådrar* Hs U2 *-or* II 383 ~ *ådror* I 11; *Älfwar* 'älfvor' II 52. Om *hiärnar* o. d. se ofvan s. CXI ff.

I fråga om de omljudda pluralerna märkas *wrär* bf. *wrärne* särskildt i Hs te I 58 (se Komm. och Ordl.; formen är halländsk), *Ständer* 'stöd' (U2 *stöder*) I 279. Däremot, som ofta på 1700-t., *Strander* te. I 168; vidare *Boksiafwar* te. II 326 ~ Hs *bokstafwer* II 94, *bokstäfwer* I 194.

Bland mera enstaka fall märkas: *Landt-boar*, *Stockholms boar* etc. te. II 469, I 80* ~ *Landtboerne* I 384, *byggde boo och lappade skoo* (U2 *skor*) II 223, *de Stygiska Öyar* I 181, *Betiente* (Hs *-e* ä fr *-er* U2 *-er*) I 101. Fornsvensk är pluralen *Eeda* i hr Gyllenbalance's lagstil: *sin Konungsliga Eeda gångit* I 28. Följande pluraler äro i nusv. mycket sällan brukade, fastän singularformerna äro vanliga: *Flintor* 'flintstenar' I 310 (*Flintan* II 373 betyder 'flintstenen'), *wåra smakar* I 46, *andras smakar och tycken* II 160, Hs U2 U1 *wälluster* te. II 62 ~ U1 *wällustar* Hs U2 *-er* II 43, 65, *förändrings-loar* (lodjur) II 381.

Neutra. Om enstafviga neutra på konsonant är intet särskildt att märka. Best. plur. slutar på *-en*, aldrig på *-ena* (el. *-a*); märk äfven *hindren* II 13, *Fönstren* I 178 o. dyl. Enstafviga på vokal bilda plura is normalt med ändelsen *-n*: *mina Fötter och knän* I 239, (*Spöken*), *Rån* II 24; undantag blott: *den dumma hopen samkas . . . som undrande Fä* I 150, *Landet mycket fullare . . . af Wattubi, högfärdiga tiggare* etc. II 345; best. pl. visar *-en*: *i knäen på sina Mammor* (i Hs ä fr *knäet*) I 377, *ligga en Afguda-Bild om knäen* I 356, *alla skråen* I 166; (*flyga i de högsta Trän*, väl ob. f.? II 30). De tvåstafviga på vokal bilda likaledes plural på nusv. vis med *-n*: *ämnen, spöken, nöijen, sinnen, i sina Hiertan, Ämbeten, Samweten, med högwisa Anleten, Galerer och Fängelsen* II 267, *interessen, märken och Signeten* I 135 (sg. förmodligen *Signete*, så alternativt te. Weste 1807); undantag mycket få: *i alla anseende* II 492, *ha sina Altare*

II 197, *flera än hål och fängelse räcka till* I 128 och i vers Hs **sina ämbete* I 58, **oskattbara wärde* (möjl. sing.?) I 60. Best. formen har ännu icke som i nusv. fått *-na* utan är alldeles lika med den obestämda: *så wände de bort ansikten* I 240, *tillfällen äro få* I 44, *Jag tål intet Bähl och Stegel . . . uti Samwetens öfwertygelse* II 267, *hwarest . . . de söfwa Samweten* I 182, *de små Skiönhets-ämnen* II 25, *på de förra ställen* I 74, *begge ställen* (ob. f.?) II 470, *borttagit de bästa infällen* (= 'de bästa af infallen') II 135, *minka sielfwa Flint-Hiärtan* II 139, *de upblåste Hiärtan* I 162, *de 3 Damask-stycken* II 321, *Sinnen och wänskaperne* o. d. I 209, I 159, *ögonen, öronen* (*ögona* I 307 är icke af Dalin, se s. XLIV f.). Som de tvåstafviga på vokal böjes också *Hufwud*: ob. pl. *Wår tids . . . Hufwuden* I 46 etc. (ett tiotal ex.), sällan *Hufwud*: *städa Hufwud och uppodla hiärnar* (U2 *hufwuden*) I 157, *de lutade sina Hufwud tilsamman* (U2 *hufwuden*) I 180; best. f. = ob.: *satte Hufwuden til rätta* I 90, *hwad de hade på Hufwuden* I 197 etc. (7 ex.).

Mera sällan ha neutra pluraländelser af samma slag som maskuliner och femininer.[1] Vanligast är *-er*: *wittnesbörder* I 7, *så stora Herrskaper* I 179, *Förlager* I 241, *förslager* II 190, Komm. 173, 174, *förbunder* (U2 *förbund*) I 325, *uprorer* I 334*, *ährender* I 112, *interesser* II 14, *Spökelser* I 97, *Partier* I 125, *Alternativer* II 175, *Cabinetter* I 150, *Capitaler* I 85*, *Regimenter* I 234, (*Correcturers* I 4 neutr.? jfr ofvan s. CVIII). Ovanligt är *-ar*: *fiällar* II 11, *Norska Fiällarne* II 193 (U2 *fiällen*), U1 *skalerne* Hs U2 *skalarne* II 274. Stundom beror den maskulina eller feminina ändelsen på att ifrågavarande neutrum förr varit eller på Dalins tid ännu var *en*-kön; så i ett eller annat af de nämnda och i **en träldom under pryglar* II 4 (Weste anger *prygel* m.), *båsar* II 380 (men *båset*, se ofvan s. CVIII), *tordönar* I 44 (*en tordön*, se ofvan s. CIX), *ökar* (dragare; i ett citat) II 285, *gisslor* I 115, II 298 (se Komm.). Märk äfven *fingrar*

[1] Se närmare Linder Om *-er -r -ar -or* i neutrala substantiv. Sthlm 1890.

te. I 321, se ofvan s. CVIII. — I motsats till nusv. är *hår* plur. i te. *hwem har klipt dina Hår* II 106.

Bestämda formen. Singularis. Artikelsynkope saknas nästan helt och hållet, äfven i de fall då den förekommer i nusv. normalprosa. De få undantagen, om man bortser från versstyckena (se ofvan s. LXXI), äro dels ett par fall, som icke äro att tillskrifva Dalin utan bero på ändringar vid tryckningen och där det äkta finnes i handskriften: U1 *Skråll-Biörn, Äktenskaps-Biörn* II 382, U1 *den Religion* II 273, se ofvan s. XLI, dels en liten grupp, som egendomligt nog endast består af främmande ord: Hs U1 *Purpurn* II 490, Hs *purpurn* U1 *Purpuren* I 114 ~ Hs U1 *Purpuren* I 122, 320, 347 (dessutom i vers); *i kyllern* I 46, *Dalern* I 188 (hit väl också *Tibern* I 126). I öfrigt saknas synkopen och Dalins former öfverensstämma i allmänhet med det moderna högre skriftspråkets: *Bonden, munnen, elden, naturen, Herren, Åhlen* I 71, *Oratoren* I 71, *i synen, Märren* I 173, *Dörren* te. I 155, äfven *Bottnen* te. I 74, *Alnen* I 84*, t. o. m. *Fahnen* II 100 (U2 *fahn*).

I de tvåstafviga på *-er* och *-el* behålles alltid (med de 3 à 4 nyss nämnda undantagen) artikelvokalen, och i fråga om afledningsvokalen gäller att den i *-er* alltid synkoperas, i *-el* synkoperas i ord som ha akut accent (och af gammalt voro enstafviga: *fogel* fsv. *foghl*), men i de öfriga (*nyckel*) stundom kan synkoperas, men oftare står kvar.[1] Det heter alltså genomgående i både mask. och fem.[2]: *Fadren, Brodren* te. II 221, *Modren, Dottren* te. I 256, *Systren* II 165, *åldren, hedren, åkren, Hungren, Ifren, Theatren, Cathedren, Segren, Ministren, Rimfiädren* I 27, *Vers-Ådren* I 194, *Ådren* I 118 (enda undantaget:

[1] I vers synkoperas den oftare. Jfr ofvan s. LXXI.

[2] Jfr om detta och i allmänhet beträffande denna afdelning min uppsats om slutartikeln i Språk och Stil XI 1914.

läkare-jemmeren II 211: svåruttalad konsonantförbindelse?). Likaså heter det *Foglen* II 73, 103, *öfwer axlen* o. d. II 177, 343, I 117, 148, 198, *trängslen* I 147, II 94, *Födzlen* I 89, 119, 222, *Upfödslen* II 29, *blygslen* I 105, *reglen* II 242, *Fablen* I 194[1]; *Sedlen* II 83, *sadlen* I 172, II 57, 361, *Biblen* I 349, 383, *Speglen* II 298, *Skrubbhöflen* I 80*, *tyglen* II 114 (i alla dessa akut?); *Titulen* te. I 38 ~ *Titlen* I 286, *Handelen* ofta te. I 34 ~ *Kram-Handlens* I 241; *Borgare-Adelen* I 384, *Bödelen* II 206, *Eldgaffelen* I 191, *Himmelen* ofta te. I 181 (i vers **Himlen* te. II 478), *lymmelen* te. I 207, *nyckelen* I 156, *rundelen* I 291, *Slyngelen* I 328*, *Stämpelen* I 347, *Ängelen* II 244 (U2 *Ängeln*!); äfven *Matrikelens* I 135.

Artikelvokalen kvarstår också i regel efter stam som slutar på lång vokal: *Slät-boen* II 390, *Kungzholms-Broen* II 369, *byen* II 229, *Koen* I 260, II 321, *Hyen* I 105, II 80 (i talspråk!), 116, *Loen* (*han*) 2 ggr II 380, Hs II 493, *Skiöld-möen* I 288, *här i wråen* II 197: jfr i halländska t. ex. *byen* ABn; *Theologien* I 13, *Orthodoxien* I 150, Hs U2 *Hypocrisien* (U1 *-sin*) II 66. Också *knäet* I 377, *lappriet* I 19. Undantagen äro: *Siön* I 57, högspråksordet *Tron* II 159 och det högre samtalsspråkets *Frun*, *Fruns* I 65, 102, 182, 293, II 110, 316, 358 ~ *Fruen* II 434 och i vers tvåstafvigt 1 g.: **Från Herren til des Dräng, från Fruen til dess Däija* I 346.

Det är klart att Dalins språk i denna frånvaro af artikelsynkope bär prägeln af hans halländska hembygds språk (jfr min afh. i S. o. S. XI). Man kan tänka sig att det är det senare inlärda hufvudstadsspråket som skymtar fram i de få undantagen (*dalern*, *Frun?*)

Bestämda formen pluralis. Best. f. plur. af maskuliner och femininer — om neutra se ofvan under plurändelser — slutar i regel på *-ne*, mindre ofta på *-na;* det senare tillhör

[1] Det heter äfven *Naflen* II 441, **gamlen* II 133.

särskildt talspråkspartierna, men förekommer stundom äfven eljest. Exempel: *Dagarne, Tankarne, Gudarne, Mödrarne, Axlarne* etc.; *Kånorne, Gåfworne, Klipporne* etc.; *Sönerne, Professorerne, Männerne, örterne, tiensterne, fötterne, Händerne, böckerne, Kläderne* etc.; Hs *wrärne* U1 *wrårne* I 58, U1 *wråerne* I 188. Exempel på *-na* ur talspråk ha anförts ofvan s. LXXV; i verserna på hexameter I s. 58 ff. och 380 ff. äro de jämförelsevis vanliga (~ *-ne*). För öfrigt har jag antecknat strödda exempel: *Bordläxorna* I 38, *Händerna* I 92 (U2 *-ne*), II 40, *Fäderna* I 156, *Bielkarna* I 222, *Fötterna* I 182, 280 (Hs *-ne!*), *Gossarna* I 218, *i tankarna* I 230, U1 *Meriterna* Hs *-ne!* I 388, *Timarna* II 30, *små Städerna* II 52, Hs *Furstarna* U1 *-ne* II 52, U1 *Gudarna* Hs *-ne* II 54, *Honorna Hannarna* ~ *-ne -ne* II 330, Hs *hyllorna* U1 *-ne* II 349; *fått skorna på sig* I 348, *gunga på Skona* II 188 (*qwinnona* II 401 är väl afsiktlig arkaism). Märkligt nog tycks *-na* vara vanligare då genitiv-*s* tillägges: *Græckernas* I 40, *Turkarnas* I 44, *Gudarnas* I 98, *Lärjungarnas* I 157, *ynglingarnas* I 158, *Skyarnas* I 219, *Grannarnas* I 225, *Undersåtarnas* I 287, *små Konungarnas* II 310, *tidernas* II 112, *Dåckornas* II 27, Hs *Savoij-poikarnas* U1 *-nes* II 357; därjämte dock *-nes: Auctorernes* I 4, *Kyrckio-Fädernes* I 7, *inwånarnes* I 15, *Undersåtarnes* I 24, *Parternes* I 185, *Sakernes* II 175, *Affairernes* II 315, *sakernes* II 388, *Männernes* II 466. De uppsvenska formerna på *-ren* saknas helt och hållet: märk Hs U1 *händerne* U2 *händren* I 351. Orden på *-are* sluta i b. pl. på *-arne*, i U1 träffas ett par gånger (troligen uppsvenska) former på *-are* te. *De förnufftige Domare* för Hs U2 *Domarne*, se vidare ofvan s. LXVI och jfr Uppland (Upps. 1908) bd II s. 527.

Adjektiven.

Nominativändelsen *-er* är i adjektiven snarast vanligare än i substantiven. Om dess förekomst i vers är taladt i

det föregående. I prosan i 1. upplagan är den ej heller sällsynt, dock blott i nominativ (kanske en tillfällighet) och mest som predikatsfyllnad; den brukas också om femininer: *när du blef opsagder* (i talspråk) II 83, *när han ser den skiöna Cloris halfklädder* (här dock insatt af censor) II 361. I U2 är ändelsen med pedantisk omsorg utmönstrad, liksom i verspartierna: Hs U1 *ingen nämnder och ingen glömder* U2 *nämnd* och *glömd* II 335, *en riker Man* U2 *rik* I 11, t. o. m. i det nyss anförda talspråket i Balzar och Elsa U2 *upsagd*. Endast i Äfwentyr om Rikzens Ständer är den på ett ställe, där den har stilistiskt värde, tagen till nåder också i U2: *hembars som döder* II 230. Jfr s. LXIX ff. och där anf. litt. — Den gamla ackusativformen användes med gammaldags klang i *qwäfia mig obereddan* I 12 (saknas i U2) och, siratligt, i *Jag owärdigan Phœbi Tienare* II 340 (= U2), 431 (U2 *owärdig*); med historisk färg: **allan Konungs Rätt* II 473.

Gammaldags folklig klang har *annor:* »Nu är en annor tid» i eklogen II 132.

I adjektiv på *-lig, -elig* växlar i neutr. sing. *-ligit* med *-ligt;* det senare är kanske vanligare Hs än i U1: ex. U1 *lyckeligit* Hs *lyckeligt* II 18 (men äfven tvärtom, se vidare ofvan s. LXIV). Å andra sidan heter det i Hs nästan alltid *öfrigit, i öfrigit*, som i U1 stundom är ersatt med *öfrigt* t. ex. I 215.

I obest. plur. och i best. sing. och plur. växlar ändelsen *-a* med *-e*, till synes regellöst. Dock kunna några distinktioner göras.[1] Såsom först påpekats för mig af stud. Ivar Lindquist och sedermera i fråga om Columbus' språk påvisats af stud. Arvid Rosén ha obestämda pluraler som stå som predikatsfyllnad nästan genomfördt *-e: woro . . . dem bekante* I 4, *blifwit qwafde* I 6, *äro . . . sällan like* I 10, *äro fallne* I 19, *äro de liuflige nog* (fem.) I 44, *bli förnögde eller bestridde* I 44, *äro*

[1] Mitt material är fullständigt för de 100 första sidorna i del I.

döde I 32, *giöra dem til Surmulne* (fem.) I 92, *äro . . . glade, sorgsne* etc. I 42 etc. c. 40 exempel på 100 sidor; men undantag finnas: Hs *äro . . . faseligen dumma och grofwa* I 46, *blifwa för ingen kloka* I 32, *intet bli lika* I 37, *intet äro rädda, när Hunden skiäller* (folkligt) I 37, *giöra . . . Bref allmänna* I 50 Hs *blifva nöysamme och oföränderliga* I 47, *synas oförsiktiga* I 16, c. 12 ex. I öfrigt är *-a* vanligare. I sing. är det normalt i alla genera. Mot nusv. kan det heta *min ryktbara Son Alexander den stora* I 90, *den höga Herren* I 40, Hs *den Wyrdiga Origenes* U1 *-ge* II 56, *den stora Konung Carl* I 27, *den stora Guden* I 23, Hs **wår milda Kong* (U1 *milde*) *och Kongens milda Maka* I 27, *den ena . . . den andra* te. I 23, *Wår Lärda* I 194, *den Fattiga* I 358, *den Döda* (mask.) I 113, *den Swenska Argus* etc., liksom *hans skiöna hustru* I 22, *sin stora nytta* I 6, *den allmänna Wettgirugheten* I 40, *det magra hufwudet* I 11, *hans höga råd* I 46, *wårt tidiga Seculum* I 29, *det orena och galna nöijet* I 47. Vid sidan af *-a* ses också ehuru sällan *-e*, hvarvid dock exemplen för fem. äro mindre väl bestyrkta i de olika redaktionerna (speciellt Hs) än de maskulina (och neutrala): *hin onde* te. I 100, *wår Nådige Konung* I 38, *den omtalte Mannens* I 22, *den samma store Gudens outsäyeliga Nåde* I 24, *denne Moralen* (Hs *-e?*) I 7, U1 *wår ährlige Herr H* Hs *ährliga* I 36; *wår nådige* (!) *Höga Öfwerhet* I 24 (Hs *-ga?*), *wår åhågas oföränderlige föränderlighet* I 43, *den ena . . . den andre* (fem.) Hs U2 *andra* I 91, U1 *den gode Frun* Hs U2 *goda* I 172, U1 *Min Argiske frihet* Hs *Argiska* II 342, *det Satyriske Skrif-sättet* I 6, *i detta begynte åhret* I 23, U1 *Swenske Folkeslaget* Hs *Swenska* II 437. I pluralis är likaledes *-a* vanligast i alla tre genera. Då *-e* möter, är det, liksom troligen äfven i singularis, mest i tre- eller flerstafviga former; i de tvåstafviga tycks *-e* vara inskränkt till maskulinum, om man bortser från några pronominella ord såsom *desse* (neutr. te. I 31), *sine, några? I sielfwe* (fem. I 17). Då två adjek-

tiv följa nära efter hvarandra tycker man sig märka en sträfvan att variera ändelserna. Exempel: normalt heter det: *omilda Läsare* I 48*, *mina wänner* I 24, *nya wägar* I 2, *hos de gamla hedningar* I 46, *De Swenska* te. I 12, *många de gamla Swenska* I 11, *hindra många Swänska, at* II 89, *wåra Lärda* I 12, *en del lärda* I 13, *de gamla* I 1, *alla, andra, många, åt Svenska Flaggor* I 25*, *många unga ämnen* I 30, och äfven *de enfaldiga* I 14, *lustiga plågor* I 18, *Heroiska Versar* I 57, *roliga Dikter* I 1, *somliga* I 17; men också: *hans trogne Ämbetzmän* I 38, *Wid desse ... ord* I 29, *de Swenske* II 439, Hs *käcka Swenske Män* (märk *-a -e*) U1 *Swenska* II 391, Hs *gode Herrar* (vok.) U1 *goda* II 31, *andra lärde Mäns* I 7 (*-a -e*); och oftare i flerstafviga: *de Barbariske Hedningar* I 25, *owellduge domare* I 28, Hs *mina fahrlige Afsikter* U1 *-ga* II 61, *moraliske wärck* I 2, *många nyttige Betraktelser* I 39 (*-a -e*), *Wåra sanfärdige Personalier* II 393, *fria Tankar och opartiske upmärksamheter* (obs. *-a -e*) I 2, *många upriktige giöra* I 23, **de Mäcktige* I 61, *De öfrige* I 15, ofta *sådane* te. I 1, *Somlige* te. I 46. I fråga om det tillfälliga valet mellan *-a* och *-e* stå ofta U1 och Hs emot hvarandra, utan att dock några principiella olikheter komma till synes (jfr ofvan s. LXIV). — De få adjektiven med stam på lång vokal kunna ha kontraherade former som äro ovanliga i nusv.: *den Rå Materien* II 153, *ord ... så rå som de äro* II 356, *äta dem rå* I 97; äfven *stora blå ögon* I 10 o. dyl.

Kasus. Ett märkligt förhållande vid adjektiven i Argus är att dat. plur. af dem är jämförelsevis vanlig, fastän den icke synes vara bruklig vid substantiven. Det är mest vid pronominella adjektiv som den förekommer. Exempel: *Mina närmste gå en tid swarta effter mig, och säija dem frågandom hwem de sörja* II 389, *ingifwa dem enfaldigom ... Gift* II 62, Hs *och således banade dem enfaldigare wägen*, missförstådt i U1 och U2: *den enfaldigare* I 344, *förtager dem wälsinnadom Mod* I 267, *Dem*

nögdom är allting wäl II 486, U2 *med Swenska ord will jag dem Swenskom säja* Hs U1 *de Swenska* I 346, *dem förrom . . . dem senarom* II 260, *betages somligom all förmåga* I 3, U2 *giöra allom godt* Hs U1 *alla* I 274, *wara allom til nöijes* o. dyl. II 450, 101, 98, 122, 230, 350, *wara androm lik* II 428, *meddela androm* II 142, *unnan androm* I 270, *som androm tilhöra* I 351, äfven II 425, *hwilkom det tilkommer* I 130, *sig sielfwom förbehållne* I 156, *af mångom* I 13; märk här äfven *röfwa enom sin egendom* o. d. II 282, I 384, *efter Samwete sino* II 182; I 319 noten har ett af annan hand skrifvet *berätta för andra* af D rättats till *androm*.

Om adjektivens komparation är ej mycket att anteckna. Superlativer utan mellanvokal träffas någon gång i vers, te. **finsta smaken råkar* I 195, och i fall som *allerunderdånigst* II 490, *lydigste tienarinna* i brefunderskrift II 403; f. ö. märkes *närmeste* (U2 *närmste*) II 357, *närmste* (U2 *närmaste*) II 389, *smärsta* II 442, *grofwaste* (U2 *gröfste*) I 331*. Den gamla adverbiella komparativen *heller* är i Hs regelbundet ersatt af den nyare, efter adjektivens mönster bildade formen *hellre* (liksom *länger* af *längre* o. dyl.), men i U1 och U2 är den äldre formen stundom återställd: *at wi icke hellre* I 4, *så mycket hellre* I 14, Hs *wårt . . . Seculum hellre ser, at* U1 U2 *heller* I 69, **En Swensk, som heller dör, än nöijer sig den Dag* Hs U2 *hellre* II 478, *unnar heller Glantzen åt* Hs *hellre* I 275; *hellre* äfven i ett fall som *Neij, intet jag hellre* I 36[1]; *heller* äfven i Hs? II 469 och i *icke heller* te. I 25; utbytt mot *icke eller* i U1 I 355, i U2 II 68, 434; *närmer* 'närmare' adv. II 397 och i vers *I 298; U1 Hs

[1] Bakgrunden för denna »hypersvecism» är tydligen förhållandena i dialekterna, te. halländskan, där samtliga tvåstafviga komparativer, såväl de adverbiella som de adjektiviska, antagit former, som äro lika de gamla adverbformerna; jfr t. ex. i Bondesons sagor: *sämmer* 'sämre' adj. och adv., *tynger* a. 'tyngre', *ynger, äller* 'äldre', *minner* 'mindre', *bäder* a. och adv. 'bättre'; och från Västergötland *bätter vet hur'a ha'tt* Sundblad G. Seder o. bruk s. 357, i Holsljunga *häller* = 'heller' och 'hellre' Leander.

närmare U2 *närmer* I 348; en gång är också ett adjektiviskt *bättre* (*Folk*) i U2 ersatt med urspr. adverbiellt *bätter* II 17.

Pronomina.

Ackusativ af personliga pronominet *han* suffigeras i formen *-n* till föregående verbalform. Från versen har jag förut anfört exempel som *Fruktarn, älskarn* 'fruktar honom' I 380. I prosan sker sådan anslutning endast till vokaliskt slutande verbformer: *undweko at nämnan* 'nämna honom (döden)' U2 *n. honom* II 386, *en lapp . . . betalan* II 298 (U2 *betala deraf*), *sin satz . . at ju alla . . . begripan* II 265 (U2 *honom begripa*), *Näsduk . . . at tagan up* II 54 (= U2), *behållan* 'b. den (gården)' (= U2) II 77, *firan* U2 *fira honom* II 469, *födan, sättan i skick, willa höran nämnas* etc. Suffigering af *-t* = *det* är likaledes vanligt: *det är löijligt, at så fåå kunna märckat* I 290; *rifwat ned* II 70, *förstår at handterat* (*Fruentimret*) II 422; *om det är sant, hwad heder är det då at ogillat* II 427; *säijat, hörat, giörat* te. I 3 (U2 *görat*). De maskulina exemplen äro ofta upplösta i U2, de neutrala behållas i allmänhet oförändrade.

Verb.

Starka verb. De starka verbens gamla temaböjning är jämförelsevis väl bevarad (jfr ofvan s. LIX).

bedia: impf. plur. *budo* I 210, 279, sup. *ombudit* I 211, part. *obuden* 'oombedd' I 155 (: *til dess jag grep til Byxsäcken, då han strax sade obuden:* jfr värml. *ubùen* 'obedd' i Fryksdalen enl. Sv. Lm. II. 2 s. 80), äfven: *tilbeden* I 215. Jfr *gifwa* nedan och Språk och Stil 17 s. 79 (citatet *budo* I 366 är icke af Dalin, se ofvan s. XXXVII).

binda: impf. *bant* II 226, *tilbandt* II 411.

biuda: impf. *böd, förböd, tilböd* etc. te. I 127, 348, pl. *bödo* I 98, 258, 321; sup. *budit til, tilbudit* te. II 1, 12; part. *buden*

II 369, *sielfbuden* I 132, 350, n. *war förbudit* II 23, pl. *förbudne* I 372, 388. Jfr om *bedia*.

blifwa: impf. konj. 2 pl. *I blefwen* I 291; om part. *blefwen* etc. se ofvan s. LXXXV.

blåsa: sup. *bortblåsit* II 489.

brinna: brände up 'brann upp' I 328*: jfr västsvensk dialekt, te. halländska, se nedan i »Ordförrådet».

bryta: i impf. pl. *bröto up* II 275.

bära: impf. plur. *buro* I 230, 279, II 221; Hs U2 *buro* U1 *boro* II 199. Jfr om *bedia, gifwa*.

drifwa: part. *drefwen* etc. se ofvan s. LXXXV.

falla: impf. *föll* te. II 403 (plur. dial. *wi knäfullom* II 288); sup. *fullit bakut* II 261, U1 *knäfallet* Hs *knäfallit* ä fr *knäfullit* I 354, eljest *fallit* te. II 408; part. *fallne* Hs *a* ä fr *u*? I 58: jfr dial. *fullet* te. Holsljunga.[1]

finna: impf. *fant sig* I 34, *fann* I 71, Hs *fann* ä t *fant* trol. af censor U1 *fant* I 13.

flyga: impf. pl. *flögo* I 149, 259.

förgäta: impf. *förgat* I 133.

gifwa: impf. pl. *gufwo*, 2 pl. *gufwen* (komm. 174), impf. konj. sg. och plur. *gufwo* 2 pl. *gufwen* (I 397), i Hs (af censor?) och i U1 stundom ändradt till *gofwo, gåfwo*. Se Ordl. och jfr Språk och Stil 17 s. 79 ff.; jfr äfven dial. impf. konj. *gùte* l. *gòte* 'gitte', part. *gùten* Fagered.[1]

gitta: impf. *gat* II 100.

gnaga: impf. *gnagde* I 167, sup. U2 *gnagit* II 151.

gnälla: impf. *utgnall* I 168: jfr hallandsdialekt *gnall* ABn (Nya allmogeberättelser s. 78).

gripa: part. *begrepen* etc. se ofvan s. LXXXV.

gråta: impf. *gret* I 199, II *133, 150.

gå: sup. *gångit* (arkaistisk lagstil) I 28. Imper. *gack*, se s. CXXXV.

[1] Bondeson har här ett *ò* som kan vara sent utveckladt ur *a*.

gälla (ha inflytande): impf. plur. *gullo* II 76.

heta: impf. Hs *hette* U1 *hete* U2 *heter* I 65, Hs U2 *hette* U1 *heta* II 3: 10, *het* II 3: 11.

hinna: sup. *hunnit* I 369 och i vers I 60 (rim: *funnit*). Eljest svaga former: impf. *hinde* I 118, 188, II 371, Hs *hinde* U1 *hindte* I 148, sup. *hint* I 12, II 29, 150, 158, 173, 261, 488.

hiälpa: impf. *halp* te. I 318, II 109, pl. *hulpo* II 150, *de hulpos åt* II 223; impf. konj. 3 sg. *kan skie det hulpo intet* I 21*; sup. *hulpit* te. I 30, part. *hulpen* te. I 397. Jfr ofvan s. XLV.

hwina: impf. *hwinte* I 151 (U2 *flögo*). Jfr *skina.*

hålla: impf. *höll höllt* (*anhölt, förbehölt* etc.) c. 13 ggr te. I 40, 71, *hölts* I 242, *höll* I 133, 183; pl. *höllo* I 159, (3 konj.) 224; sup. U1 *hullit* Hs *hållit* ä t *hullit* trol. af censor U2 *hållit* II 163, U1 *behållit* Hs *behållit* > *behullit* censor? U2 *å* II 163. Eljest *hållit.* Imper. *håll* te. II 27. Jfr om *falla* ofvan.

häfwa: impf. *hof sig så owigt* II 217; sup. *upháfwit mig* II 170, Hs *förhäfwit sig* II 69, part. *blir så förhäfwen* I 45.

klyfwa: impf. *klyfde* I 287; part. n. *wara klufwit* II 205.

krypa: impf. pl. *kröpo* I 97.

lida: part. b. f. *framledne* o. dyl. se ofvan s. LXXXV.

liuga: impf. *lög* II 190, sup. *lugit* I 223, II 82 (i talspråk).

låta (hjälpverb): impf *lät* te. I 151, pl. *läto* te. I 149; impf. konj. 1 pl. *låto* I 4 (kanske skriffel). Imper. alltid *lät* te. I 118.

låta (sonare): impf. *utlät mig* I 330*.

läsa: impf. sing. *las* I 116 (*genomlas*), 230, II 146, Komm. 174, *läste* (i öfverförd bet.) I 199; impf. plur. *upläste* I 93, *andra läste* II 207; sup. *läsit* I 124, 188, II 69 (Hs *genomläsit*), 174, 240, 379, *läst* I 100, II 117, **läst* I 398 (se ofvan s. LXXXIV), *läst ut* I 38, *förläst sig*; part. *blifwer läsen* II 489, *beläsen* I 12, 38, II 32, n. *beläset* II 437, *Den beläsne* II 73, *förläsen* I 99.

mäta: part. *mätne* II 316.

niuta: impf. *åtnöt* I 165; sup. *åtniutit* I 148.

pipa: impf. *frampipade* II 188.

se: impf. *försedde* II 149, 301 (eljest *såg* etc.); imper. *si* te. I 6.

simma: präs. **simmer* I 59; impf. pl. *framsummo* I 93.

sitta, sittia: impf. pl. *suto* te. I 67 ~ *sutto* I 36, sup. *sutit* I 221. Jfr ofvan s. XLV.

siunga: impf. *söng* I 183, II 106, U1 *sång* Hs *sång* ä fr *söng*? U2 *söng* I 182, pl. *Söngo* I 216.

siunka: part. pl. *insunkne* I 117.

skafwa: part. *skafwen* I 119.

skina: impf. *Hs *skinte* ä ahd t *bläuckte* I 170. Jfr *hwina*.

skrifwa: impf. pl. **skrefwoms ut* (dialektfärgadt) II 132; part. *skrefwen* etc., se ofvan s. LXXXV.

skryta: impf. pl. *skröto* I 85*, 149; sup. *skrytt* (talspråk) II 83.

skiuta: part. Hs *skuten* U1 *skiuten* I 20.

skiära: impf. pl. *skuro* I 280.

slinka: impf. pl. *slunko*; sup. *slunckit* I 3.

slita: part. pl. *osletne*, se ofvan s. LXXXV.

sluta: impf. *slöt til*; *slutades* 'afslutades' (U2 *slöts*) II 310, *slöto* ('lyktade') II 484; sup. *jag fingo sent slutat* (U2 *lyktat*) I 100, *beslutat* (U2 *beslutit*) I 134, part. U1 *Riksdagen är . . . sluten* Hs *sluten* ä (af censor?) fr *slutad* (U2 *lyktad*) II 364, Hs *är beslutit* Komm. 177; präs. sg. pass. *inneslutas* II 424, *U1 *som . . . slutes illa* Hs *slutas* ä fr *-es* trol. af censor (U2 *lyktas*) I 27; präs. akt. *sluter* (Hs *-er* l. *-ar*) II 422.

sofwa, såfwa: impf. *sof, såf*, pl. *sufwo* I 104; sup. *såfwit* te. I 189.

springa: impf. *språng* I 180, 244, 340.

stiälpa: impf. **stalp* II 132 (i eklogen).

suga: sup. **sugit* II 412 (U2 *sugat*); präs. *utsugar sig* II 383.

swida: sup. **swidit* II 4.

swälga(?): impf. pl. *upswulgo* I 243; sup. *swulgit* II 56.

swära: impf. pl. *swuro* I 216, Hs U2 *swuro* U1 *sworo* II 100.

twinga: part. *twungen, otwungen* etc.; *twingad* II 285 (U2 *twungen*).

wara: impf. konj. *woro* te. I 3, *wor* II 28 (se komm.), i vers *wor* t. ex. I 299.

wika: part. b. f. *framwekne*, se ofvan s. LXXXV.

wräka: impf. *kringwräktes* II 186.

wäxa: impf. konj. *upwuxo* II 310; part. n. *wuxit* II 71.

Svaga verbs temabildning.

Impf. *befallte* I 72. Impf. *begärte* te. I 38, U1 *begärde* Hs U2 *-te* I 278, *-ade* I 260. Impf. *brukte* (U2 *brukade*) I 68. Impf. *delte* I 90, sup. *meddelat* (U2 *-delt*) I 388. Impf. *dölgde* II 199, part. *fördålda* te. II 191. Impf. *feltes* I 43. Impf. *flytte* II 275; part. *är flytt* II 381 (U2 *flyttad*); präs. *flytter* II 381. Part. *upfylte af* II 101. Part. *bli modfält* II 8. Sup. U1 *glädt* Hs *gladt* II 460. Part. *den förgylte* II 359. Impf. plur. (i dialekt) *wi giorom* II 288. Impf. *utkrafde* II 228. Impf. *qwafdes* II 304; part. *qwafde* I 6. Impf. *utmante* II 336; präs. *utmanar* II 348. Impf. *mente* I 34; sup. *ment* I 38; präs. *menar* I 44. Sup. U1 *sätt* Hs U2 *satt* I 188. Sup. *skrytt* II 83 (se ofvan). Impf. *bortslöste* I 283, sup. *bortslöst* II 168; präs. *slösar* U2 *-er* te. II 117. Impf. *beskylte* I 69. Impf. Hs *skiällte* ä t *skiällde* U1 *-de* I 22. Impf. *stälte* I 106, *förestälte* I 38, part. *de nödstältes* I 167, *är . . . utställd* II 18. Sup. *nedstört* II 10; präs. *störter* II 175, imp. **stört* II 450. Part. *omtalte* te. I 69. Impf. *tåhlde* I 241, *tåhlte* I 19. Impf. *wjste* 'visade', *bewiste* etc. te. I 43, 20, sup. *wjst* te. I 11, part. U1 *wist* Hs *wjst* ä fr *wisad* U2 *wisad* II 490, *underwist* II 111; präs. *wiser* I 102 ~ *bewisar* (U2 *-er*) I 370. Sup. *wist* 'vetat' ~ *wettat*, *wetat* (inf. alltid *weta*) II 15, 350 (jfr s. LXXX). Impf. *ystes* I 81*. Impf. *ökte* te. I 12; präs. Hs U2 *föröker* U1 *-ar* I 36.

Märk äfven präsensformer som *fiker* II 403, *liter* I 31,

225, Hs I 88, imp. *lit på* II 46, U1 *dämper* Hs U2 *dämpar* II 91, U1 *bringer* Hs *bringar* I 181 (~ U1 Hs *bringar* U2 *-er* I 359), Hs U1 U2 *kaller*! II 358, å andra sidan *begynnar* II 315 ~ U1 *begynner* Hs *-ar* te. II 401, *anmälar* I 176 (U2 *-er*), *gläntzar* II 122, U1 *påminnar* Hs U2 *påminner* II 391, U1 Hs *smädar* U2 *smäder* I 66. Om inf. på *-ia* te. *qwäfia* se s. c f.

Präsensbildning (i öfrigt). Verb af 3. svaga konjugationen med stam på *-r* bevara de gamla tvåstafviga formerna: *hörer* te. I 7, 14, 34 (Hs *hörer* ä fr *hör*!), 125, *körer* te. II 235, *rörer* te. I 57 *omrörer* I 388, *närer* II 358, *lärer* (docet) I 38, 309, *förer* te. I 173, *styrer* II 89, *II 133. Hjälpverbet *lär* ('det lär vara') heter i Hs och U1 någon gång *lär* I 37, II 467 (båda gångerna i repliker), Hs II 157, i vers I 298, i talspråk II 83; men i regel heter det *lärer*, som emellertid i U2 nästan konsekvent ändrats till *lär* te. I 32, 48, 128 etc. Det heter alltid *giör* te. Hs U1 U2 I 12. Af enstafviga präsentia på *-l* har jag antecknat *tål* I 12, 88, *170, *stiäl* I 170, *mal* II 84; märk dock Hs *tåhler* U1 *tål* I 156. Verb på *s*, *n*: *fryser* II 136, *hwiner* II 441 (impf. *hwinte*, se ofvan).

Person- och numerusböjning. Som jag förut har påpekat (s. LXVI), behåller Dalin, utan tvifvel med stöd af sin dialekt, omsorgsfullt de gamla pluralformerna vid pluralt subjekt; då singularis genom förbiseende vid tryckningen kommit in i U1, kan det hända att han i tryckfelslistan eller i aex återinför pluralen. I Hs står singularis någon gång vid flera koordinerade subjekt i singularis, då verbet ansluter sig till det närmaste, te. »Frihet, som min uppmuntring, min tienst, min tid etc. tillåter och kräfwer» (U2 här »tillåta och kräfwa») II 375, »Offta kan Sorg och Sinnes-ömhet» (Hs *kan* ä fr *kunna* U2 *kunna*) II 333[1]; vid pluralt subjekt endast i: »i akttaga det för-

[1] I 233: 14 är i Hs *wi få* rättadt från *wi får*.

steg, som födsel eller privilegier dig gifwer» I 311 (U2 »medgifwa»), »Der har Lotterier kommit så wida» I 175 (U2 *ha*), »Där är Cavaillerer... Där är Kramsfoglar» (erinrande om exemplen med *finnes* ~ *finnas*, ofvan s. LXVI) II 361 (U2 *äro*). I vers tar han sig större frihet te. **Men begge will wi dock* I 299, där emellertid *will* (*wi*) snarast kan betraktas som apokoperadt af *willa* el. *wille* (*wi*) — liksom *skull'* i vers för *skulle* och **Will' de nu hemma* I 60, jfr ofvan s. LXIX f. —, och **när wi förliks som Bröder* II 475 och **Ord som icke begrips pråla på* I 60, hvilka också inta en särställning, i det att passivens pluraler kunna vara likdanade med sing. äfven i dialekter eller texter som i öfrigt hålla numeri isär — jfr enstafviga infinitiver som *de ja kan mins*, *följs åt* o. d. (se Kock, Arkiv VII, 376).

I singularis förekommer ingen personböjning, om man undantar de präterito-präsentiska verben och ett enstaka starkt verb, hvilka i andra personen ha ändelsen *-st*. Formerna på *-st* uppträda, som naturligt är, endast i taladt språk, och man har intryck af att de karakterisera hvardagligt eller dialektalt språk, men delvis stå de också i sammanhang som utesluta denna tydning, och i det hela torde nog deras relativa vanlighet i Argus så långt fram på 1700-talet stå i samband med deras förekomst i halländsk dialekt. I U2 äro de ofta ersatta med de normala. Ex. *ästu* (U2 *äst du*) I 128, 134, II 142, *äst du* (U2 *äs du*) I 314, *du äst* II 207 (= U2), I 221, (U2 *du är*) I 350, II 57, 140, *166; Hs *westu* U1 *wetstu* U2 *wet du* I 113, *westu* (= U2) I 155, II *133, 307, (U2 *west du*) II 145; *Sestu nu* I 337* (U2 *Ser du*), Hs II 374, *sågstu* (U2 *såg du*) I 337*, II 325: jfr västg. *jo, sess du* Sundblad s. 125, hall. *saus te* såg du ABn.

I pluralis har 1. pers. ändelsen *-a* l. *-e* sällan *-om*, 2. pers. *-en* och 3. pers. *-a*: *wi kalla -e, I kallen, de kalla*; i sv. präterita: *hörde hörden hörde*; starka präterita: *togo* (*togom*) *togen togo*. För

Dalins språkkänsla ha dessa former säkert varit lefvande på ett helt annat sätt än för flertalet samtida författare, då han var väl förtrogen med dem från sin hembygd, där de ännu i dag äro i fullt bruk i lefvande tal; jfr t. ex. samtalen i Bondesons berättelser: »Kommen här, så sko'n I få se», »Slåns inte, pojkar» — dialektens ändelse i 1. person är dock *-om* l. *-um*: *vi kallom, vi skòm* o. d.[1] Första pers. präs. har i Hs i regel *-a*, som emellertid af främmande hand på åtskilliga ställen, isynnerhet i början, rättats till *-e*, den på 1700-talet korrektaste skriftspråksformen, hvilken också några gånger införts i U1 utan föregående rättelse i Hs (U2 regelb. *-e*): Hs *weta wi* ä t *wete* U1 *wete* I 1, Hs *willia wi* ä t *willie* U1 *wilje Wi* I 7, Hs *Wi lofwa* ä t *lofwe* (så U1) I 7, Hs *wi skole* ä fr *-a* I 3, Hs *wi hafwa* U1 *hafwe* I 69 (jfr s. LVI, LXII; *-e* synes särskildt favoriseras i U1 då verbet går före: *wilje wi* etc.), Hs U1 *Wi willa* U2 *wele* II 41; sällan växlar *e* ~ *o*: *Narrar wore wi ... om wi ... wunne*, i Hs trol. ä fr *woro, wunno* I 4, Hs U2 *så äro wi* U1 *äre* I 371. Ändelsen *-om* i aktivum har jag antecknat blott 3 ggr: Hs *at wi giörom* ä t *giöra* U1 *giöre* I 2, **at wi mågom* I 58, *om wi togom oss före* (konj.! = U2) II 307, *om wi taladom honom emot* (konj.! = U2) II 418. I passivum (resp. deponens) står däremot alltid *-oms*, i de få exemplen: *Ju mindre wi weta, ju mera wi yfwoms* I 12, *wi skilldoms åt* I 34 (U2 *skilldes*), Hs *Härmed skilldoms wi åt* I 110, **då wi skrefwoms ut* II 132, *Wi fölgdoms åt* II 410 (= U2). Prät. konj. har *-o*: *så fingo wi* Komm. 173, eller *-om* (se straxt förut).

Andra pers. har regelbundet *-en* l. *-n*: *I ären, frågen, j sen* I 17, *I förstån* I 16, *I låckaden ... lämnaden* II 163, *Skam skullen I få Gossar, som så gån åt Karl* II 225. I vers står enstafvigt *wet'n, will'n* te. I 298 (jfr ofvan s. LXX), och en sådan form

[1] Jfr i Dalins halländska i Argus (II 288): *wi haddom, wi knäfullom, wi giorom* etc. (ofvan s. LXXV).

läses också en gång i handskriftens prosa, i ett samtal: *Wetn I wäl* U1 *Weten* (singular betydelse) I 355. Ett egendomligt fall är *Sitter stilla, Bröder, medan I dricker the och tager* U2 *dricken, tagen* II 263. Om förhållandet vid singulart *I* jfr ofvan s. LXVII; utom där nämnda exempel kan äfven anföras: *I må nu säija hwad I will* I 38 (där sing. kanske tillgripits för rimmets skull: *Parsquill*). I talspråk står *-a* i folksagans *mena I* I 374. Konj. prät. har *-en*: *Om I nu fingen see* o. d. te. II 343, eller *-o*: *I löpen . . . liksom I woro* (U2 *woren*) I 98, Hs *woren* ä fr *woro* l. *woron*? U1 *woren* II 438. Flera gånger har jag antecknat *skulle* för *skullen* te. *I skulle wäl* (plur. subj.) II 309, U1 *Hwad skulle j säija, om j hörden* Hs U2 *skullen* (sing. subj.) I 358, *I skulle twifla* (sing.) II 365. Märk äfven *j stänktes* II 312 (U2 *kastadens*) — Tredje pers. öfverensstämmer med nusvenskan.

Konjunktiv. Präs. konj. slutar på *-e*: *Alla mina läsare uplyffte nu fingrarne och giöre det samma* (nusv. 'må upplyfta' etc.) II 276, *ware huru det will* I 7 etc., *Koste hwad det kosta wil* U2 *Kosta hwad* I 357, *Det wete hin* II 107; märk: *Brå på hwem hon wil, sade* I 256, Hs *gå huru det kan med mig sielf* II 424; i några fall växlar *-e* med *-a*: Hs U2 *det ware sig til at dö eller lefwa* U1 *det wara sig* I 232, Hs U2 *Det Gud bättre . . . och tröste* U1 *trösta* II 467, *men bewara Gud, jag är ju* U2 *beware* II 251 (*Winne eller tappa, Han giör sit bästa** U2 *tappe* (cit. ej ant.), jfr äfven i ett icke-dalinskt stycke: *kosta hwad det wil* U2 *koste* I 364). — Prät. konj. slutar regelmässigt på *-o* (i U1 någon gång ersatt af *-e* te. II 247) och är alltså lika med prät. plur. (om 1. och 2. pers. pl. se ofvan); formen omtalas af Sven Hof såsom västgötskt rikssprål; ex. *då woro för oss dubbel skam*[1] I 3, *Altför långt blefwo oss nu* I 3, *så kanskie det hulpo intet* I 21*, *Sylen anstodo Ehr bättre än Pennan* I 93.

[1] Om *wor'*, *fing'* för *woro, fingo* i vers se ofvan s. LXX. En gång, II 28, står *wor* i prosa, men det är säkert fel. Se Komm.!

Pass. har *-os* i *liksom ingen funnos* o. d. I 158, I 74; *-es* i *Hund-Folket betes lika friskt om ett Ben: Hat woro ändå hat* II 48. Indikativform omväxlande med konj. står i: *Woro intet någon Jakt ibland, så dog du af skiörbiugg* II 236 (jfr *så höllo jag* Hs *höllo* ä fr *hölt* I 12).

Några hjälpverb. *Skola* heter i sing. *skall, skal* (i talspråk *ska*), i plur. *sku*: *wi sku, I skun?* l. *I sku* te. I 377, alltid *skun I* te. I 112, *de sku* te. I 377; *sku, skun* är ibland rättadt i Hs (åtm. delvis af censor) eller i U1 till *skole* l. *skola, skolen*; någon gång står *skolen* o. d. redan i Ds Hs te. I 91. I folksagan läses *hur ska wi giöra* I 373 (U2 *sku*). *Må* växlar med *måga, måge*: i Hs är *må* vanligast, U1 insätter stundom *måge -a* te. I 22 Hs *må* U1 U2 *måge*; U1 har *måge* äfven i 3. pl.(!) te. I 235 (Hs *måga*); 2 pers. *I mågen* te. I 16. *Wille* är präs., icke prät., i U1 *Herrar wille wi alla wara* Hs *willa* U2 *wele* II 346, U1 *Wi wille försöka* Hs *willie* ä fr *willa* l. *wille* II 214, *willen J... om J willen* U2 *wiljen* I 91. Inf. heter oftast *willa*, jfr ofvan s. c f.; sup. *welat*. Genom en egendomlig attraktion heter inf. (inf. präteriti!) *wille* i Hs *om någon... Dimba skulle wille betaga*, U1 *willja* II 136 (jfr H. Kihlman S. o. S. 16 s. 256). *Tör* brukas istf. *torde* i *Det tör intet wara nytt* II 405 (U2 *torde*).

Imperativ. (Jfr ofvan betr. temabildningen.) I sing. märkes *lät* imp. till *låta* te. I 276 (1 g. U1 *lätt* Hs *lät* II 220); *statt* af *stå*, som det synes i rent hvardagsspråk te. I 65 (»at Hon icke woro wahn at sitta... Nå statt då, tänkte jag», U2 *stå då*), *statt mig bj* II 96, *Statt tilbaka för* 'gå ur vägen för' (U2 *stå*) II 252; **Gack* I 59, *Gack och lär* etc. II 206: 2, 8, 14, 24 (i U2 alla dessa omskrifna). 1. pers. plur. har regelmässigt *-om*: Hs *Grafwom* (U1 *ä*) II 307, *wälliom* II 307, *Förfogom oss* II 297, *fortfarom* II 433, *ställom oss* Komm. 173, *tröstom oss* Komm. 128, *gifwom* te. I 276, *hatom hans Fehl, men icke hans Person* II 276, *rörom* I 290, *talom* II 75, *lämnom* II 75, *låtom*

den springa II 307, Hs *Låtom oss tänka* U1 *Lätom* (kontamination med *Lät oss*) II 439, *glädioms* II 364; mera sällan med omskrifning: *lät oss glömma* I 276, *lät oss upprätta* II 311. I 2. pers. växlar *-en* med *-er* utan att jag funnit några regler: *Hörer, Gifwer akt . . . Lyssnen* II 53; *-en* torde vara vanligare, och framför allt i Hs och i rent hvardagsspråk tycks det föredragas: U1 *byter nu om* Hs *byten* II 165; märk *wisa mig* (subjektet singularis) U2 *wisen* II 451*, *wisa oss* (subjektet plur., nämndt flera rader ofvanför) U2 *wisen* II 437. Pass. *skiämmens* II 393.

Passiven. Den gamla skillnaden mellan enstafviga präsens-former på *-s* te. *fins* och tvåstafviga på *-es* te. *fälles* upprätthålles icke: *-s* och *-es* växla utan regel, te. *fins* och *finnes*, *synes* och *syns* te. II 378; märk särskildt *mins* te. I 65, *skiäms* te. I 23, *käns wid* II 9. Om 1. och 2. pers. plur. och om sing. för plur. se s. CXXXII ff.

Aktiv form i stället för nusv. deponens eller tvärtom finnes i flera fall. Det märkligaste är *tyckas*, *tyckes*, som i Argus, framför allt i Dalins Hs, är mycket vanligt i betydelsen 'tycka, tycker', medan också *tycka -er* kan förekomma, och å andra sidan *tyckas* också brukas i den nusvenska betydelsen. Ej sällan ha censor eller boktryckaren reagerat mot detta i tidens litteratur rätt ovanliga språkbruk[1]; också i U2 ha ofta rättelser vidtagits. Ex. Hs *tyckes wäl derom* ä t *tycka* I 38, Hs U1 *Jag tyckes at* (U2 *Mig tycks at*) I 38 ~ *Alla tyckte han rimade artigt* I 38; *säkert tycks beskiedligt Fruentimmer intet sielfwa derom* U2 *tycker* I 92, *tycks jag mig see* I 216, jfr *tyckandes sig* I 148, Hs *Den . . . lärer icke tyckas, at* ä t. *tycka* (så U1) I 133, *tycktes derom* ä t *tyckte* (så U1) I 243, Hs U1 *Hwad tycks du* I 392, *de lefwa som de tyckas* II 18, Hs *Jag tyckes öfwermåttan wäl om* ä t *tycker* trol. af censor, U1 *tycker* II 174; i bet. 'tycka sig' står *tyckas*

[1] Jfr Axel Lindqvist, Förskjutningar i förhållandet mellan grammatiskt och psykologiskt subjekt i svenskan, Lund 1912, s. 105.

i *Några Adelsmän tyckas icke wara gode nog* I 135; exempel på det vanliga bruket äro: *tycka* I 4, *tyckes mig* I 10 m. fl. Andra anmärkningsvärda fall: *Några af wåra Soldater töras wäl och ansee* 'torde' I 100, *De töras wäl och fälla innerliga suckar* I 173 f.; *knapt... torde böija mitt hufwud* 'tordes' I 221, *torde intet wåga* II 273 ~ *tordes* I 66, 129; *wanka* 'vankas' te. **Därgenom wankar Bröd* II 474, jfr *Kyssar, som wanckas emellan Cavallierer* Hs U2 *wanka* I 388; *Riket blomstrades* II 154, *grönskas* I 25*, *Wämjes du wid* Hs *Wämies* ä fr *Wämier* I 3, *Alla ömkades* I 217, *bedes* begär (troligen dialektfärgadt) II 488; *derpå lydde med andakt* 'lyssnade' I 280; *brå på Släkten* I 256; *Böcker, för hwilka så många ha swettat* I 188 ~ *swettas* I 196; *få glammas som de wille* I 180; *Riket behöfwes uphiälpas* II 232 (se Komm.); *brände up* U2 *brändes up* I 328*, jfr s. CXXVII och CLVIII. 'Slåss' skrifves *slås* i Hs I 274 (U1 *slåss*), i Hs och U1 I 387, II 100 2 ggr, 252, 412. *Wädias, wädz* betyder 'slå vad', se Ordl. 'Låtsa' heter *lossa, lossar, lossade* te. II 36, 161, I 241; *låddes* 'låtsade' I 151, 199, 329*.

Participformer på *-andes* äro mycket vanliga, i olika användningar, i Hs och U1; i U2 har *s* i regel strukits. Ex. *hwars Domar bli ståndandes* U2 *stående* II 448, *gå alla lefwandes förbi* U2 *lefwande* I 271, *sig owettandes* U2 *owetande* II 234, *wettandes och willjandes* U2 *wetande och willjande* I 271, *storsprättandes gå af och an* U2 *-de* I 199, *borttaga både den gyllende Tiden och Ägendomen, gifwandes i stellet Bekymmer och Fördärf* U2 *gifwande* II 46, *begynte alla skratta... menandes det woro en Pedant* (= U2) I 11, *undantagandes i Könet* (= U2) I 92 (sällan tillägges *s* i U2: *hård i Spis, butt i Seder, altid tänkande på Landets bästa* U2 *tänkandes* II 181).

Till ordbildningen.

Personliga konkreter bildas af verbal- och adjektivstammar, dels enstafviga maskulina utan afledningsändelse, med eller

utan tillägg af 'nedsättande' *-er*, dels tvåstafviga på *-a*, af feminin form men med användning om både män och kvinnor. Exempel af det förra slaget: *Gaper, en slink, en Wåp, Herr Gräl*, plur. *klemmar* m. fl., af det senare: *en sqwallra* (om mankön) I 265, 375, *Samqwäms-skramla* (mask.) I 253, *Kräkla* grälmakare I 395, *skräfla* (mask.) 'skrytsam person' II 199, 329, *Gapor* II 83, *Wåpor* I 376. Bildningarna ha motsvarigheter i ett flertal dialekter, särskildt i de sydvästsvenska, se J. Götlind Studier i västsvensk ordbildning 1918.

Afledningar på *-ing*, *-ling*, af adjektivstammar, som karakterisera personer: *armling* II 233, *blinningar* I 338, *Enfälling* II 44, *owetting* I 395, Hs *Nygiringar* ä t *Nygirige* U1 *Nygiruge* II 50, *Skifting* II 191, *wansläkting* I 235, *Wiltingar* vildbasare II 483 (jfr sydsv. *viltingar* enl. Rietz), *usling* fattiglapp II 197, 326. *-inge* för *-ing* i *Qwantinge lilla* I 348, *Wettwillinge* Hs U2 *-ing* II 45, *Siuklinge* U2 *-ing* II 211, *Landzhöfdinge* U2 *-ing* I 189.

Diminutiva sammansättningar eller afledningar på *-unge* äro *Dieflunge* II 335, *Hiärtunge* te. I 330, *Påfunge* II 358, Hs *profungar* II 69, *Skaldungar* II 65. Se om denna typ Språk och Stil 17 s. 197 ff.

En tillfällig bildning är *det unga Qwinskapet* (:*Manskapet*) II 465.

Abstrakta på *-an*: *beklagan* I 47, *bäfwan* II 216, Hs *bäfwan* U1 *bäfwande* I 152, *hot och fasan* II 73, **gnäggan* I 170, **Gycklan* II 77, *Kitzlan* II 67, *Skrymtan* te. I 183, *Smickran* te. I 25, Hs *blott för talan skull* II 252.

Afledningar på *-sel*: *Hög födzel* te. I 177, *Missfödzel* te. II 497, *Död-Skrämsel* I 118.

En afledning på *-d* är *helgd* 'helg', som emellertid icke på något ställe synes vara styrkt genom Hs: *Påsk-Helgden* Hs *påskhelgen* I 114, *i stora helgder* I 84*. Jfr möjl. hall. *hälda* bf. 'helgen' Fagered.

Beträffande substantivens kompositionsform hänvisas till s. LXIV ofvan och s. XCII. Enstaka fall äro *ögnastenen* I 120, *örne-tasslare* I 165 (U2 *öron-*), *ögnekasten* I 212 ~ *ögonkast* I 240, *ändemålet* II 35, *Helgedagar* II 30 (jfr hall. *häleda* ABn Hall. S. s. 138), *Kafleträ* II 325, *Undre-Stohl* II 325, *Ädla-Stenar* I 4 (den först inlånade formen af adj. *ädel* var *ädla*, se Söderwalls ordbok). Mellanvokal (*a*, *o* och isht *e*) är vida vanligare än i nutida språk.

Om vacklande mellan sammansättning och ordfogning se ofvan s. LXII. Märk Hs U1 *naturligit wis* adv. II 97.

Adjektiven. Flera adj. på *-ug* än i nusv.: *tokug* te. I 183, *oweldug* te. II 146, *ruskug* II 177, *fiollug* te. I 7, *gapug* II 497*, Hs U1 *glättige* U2 *glättuga* I 43; *girug* te. I 266 (men *Girigbuk* te. I 236 ~ *Giri-Bukar* II 101, sammansatt med fsv. *giri* f.?, jfr *penningegirige* ä fr *-giri* I 28), *nygirug* te. II 72 ~ *nygirig* te. II 264, *wettgirug* I 22, *syngirug* I 40, *Ähregirughet* I 90, Hs II 183 (U1 U2 *ig*), *hämdgirughet* I 211. Adj. på *-og*: *om de blefwo kunnoge* II 142, *wärdoge Herr Argus* II 266 (dessutom *afwog*, *biltog*); på *-ot*: *nakot* I 6, Hs I 185, *skallot* te. I 117; *tokota* (U2 *tokige*) I 112, (Hs ä fr *-uga* U2 *-uga*) II 9; U1 *möglot* Hs *möglat* U2 *mögladt Bröd* I 170.

Adj. på *-se* mot nusv. *-sen*: *Ledse* te. II 118 (U2 *ledsen* och 1 g. U1 Hs *ledsen* I 22), *harmse* I 17, *twehågse* II 331, *tiltagse* II 15, plur. *wäl tiltagsne* II 221. — Enstaka fall: *härskt Smör* I 259, *härsk smörja* I 100, *tystlåtig* I 282, *tystlåtighet* I 177 (*tystlåten* I 306 icke af D), *hårdnackige* II 152, *godhiärtig* (U2 *godhiertad*) II 317, *det Måniska folket* I 357, II 455*, *det Råttiska Folkets* II 215, Hs *vers på prosiskt sätt* II 481, *wimmerkant* te. II 397, *butt* butter I 243. II 181, *ärfweligt* II 162. Om adjektiven på *-lig* och deras 'mellanvokal' (Hs vanligen *lyckelig* o. d., i U1 stundom ä t *lycklig*) se s. LXV och jfr hall. dial. *möjeli* o. d. te. Fagered. Mellanvokal saknas alltid i *anseenlig*, *osynlig*, *tienlig*. *Qwar* är ännu adj.: *höll dem qwara* I 202. 'Svenskarne' heta *de Swänska*

o. d. (som vanligt i äldre nusv. och ännu i hall. te. Fagered); *alla Swenske* II 276; jfr *Swearne* I 268.

Adverben bildas i regel på *-ligen* (icke på *-ligt*, jfr ofvan s. XLV) te. *omöijeligen* I 39, *snöpeligen* II 312. Sådana former äro ännu brukliga i hall.: *sluttelien* ABn, *tämmelia* Fagered. Därjämte ha Hs och U1 ofta kortare bildningar på *-lig*; i U2 äro dessa vanligen ersatta af *-ligen* (mycket sällan tvärtom te. I 39): ex. *skräckelig hårda* U2 *-ligen* I 71, *sluielig* U2 *sluteligen* II 186, *tämmelig styft* U2 *tämmeligen* II 317, *Obeskrifwelig wacker unge* II 370 (= U2), *äntelig* U2 *ändteligen* I 39, *hiärtelig* II 165, *oförliklig* II 187 (ex. i vers se ofvan s. LXIX). Utan adj. på *-lig* vid sidan träffas *ödmiukeligen* II 311, *listeligen* II 310.

Adverbbildningar med *-s*: *i förgårs* te. II 84, *i går aftons* I 372, *förleden Lördags* o. d. te. I 64, *i Sommars* I 348; *tilbakars* te. I 125 (I 355 Hs *tilbakars* U1 *-as* U2 *tilbaka*), *gifwa ... til skiöflings* II 309, *til Måltidz* II 453, *til Rättegångs* II 46, *til gårds* II 384 (U2 *til gården*). Märk: U1 *småningen* Hs U2 *småningom* I 278, *hel hwit* I 40, *hel wått* (U2 *helt*) II 472, *slik* I 59.

Interjektioner äro: *Friskt* te. I 261, *Tappert* II 64, *Lustigt, Hey lustigt heij lustig* te. II 64, 358 etc. (se Ordl.), *Wipp-lustig wipplustigt* te. II 53, *wisp* II 199, 312; *Topp* Hs *Top* (jfr fra. *tope*, holl., da. *top*) i ex. *Topp: Det blef bestält* II 227; *Narri* II 109 etc.

Ur syntaxen.

Bestämda slutartikeln står mot nusv. bruk efter *hwilken* i exemplet *at de intet wiste på hwilken Foten de skulle stå* (U2 *fot*) I 163; jfr II 101 *hwilkendera Religionen är bäst.*

I Hs och U1 står nästan regelbundet best. artikel efter pron. *denne* framför allt i singularis t. ex. *detta arket.* Enligt Ågren (Best. slutartikel i svenskan, Upps. 1912 s. 59 f.) står i 20 genomgångna nummer af Argus c. 130 ex. med artikel

och endast ett 20-tal utan. (Af ex. utan artikel äro $^2/_3$ plur. eller nästan lika många som antalet ex. i pl. med artikel). Men i U2 har Dalin vid omredigeringen ändrat inemot hälften, så att de komma att sakna artikel, t. ex. U1 *detta Förslaget* U2 *Förslag* I 24, U1 *Uti detta tilståndet* U2 *i detta tillstånd* I 31, U1 *desse osynlige Glas-Ögonen,* U2 *glasögon* I 99. Särskildt har han konsekvent ändrat det ofta återkommande *detta arket* till *detta ark* t. ex. I 204. Det är antagligt, såsom Ågren framhåller, att D i U1 mera följt sitt halländska talspråk, i hvilket *denne* var ett fullt brukligt talspråksord som i likhet med de uppsvenska *den här* och *den där* fordrade substantiv med slutartikel, medan han i U2 har tagit intryck af uppsvenska konstlade skriftspråksvanor, som just vid denna tid hålla på att utbilda sig.

Liksom efter *denne* brukar D i U1 artikel efter determinativa pronominet *den* framför relativsats, men utesluter den ofta i U2, t. ex. *När mina tanckar upläfwa sig från det Sällskapet, som jag nu omtalat* U2 *sällskap jag* II 112, *de swåraste sakerne, som en del lärda giöra obegripeliga* U2 *saker, som* I 13. Äfven i detta fall blir artikellöshet i utvecklingens lopp karakteristisk för skriftspråket, medan talspråket och dialekterna föredraga artikelförsedda former. Jfr Ågren s. 113 ff.

Slutartikel mot nusv. bruk förekommer också i *Hustrun min* II 177, där emellertid U2 har *hustru* och Hs' *Hustrun* tyckes bero på en ändring, som möjligen har censor till upphofsman. Å andra sidan saknas artikeln där nusv. har den i: *såg . . . öfwer Axel* (o. dyl.) I 162, II 29 (~ *öfwer axlen*, se s. CXX), *draga [Kappan] på begge Axlar* II 66 (Ågren s. 42 och 57), *den heliga graf* II 465 (Ågren s. 97 ff.), **den helga Fru* II 3, *Marius, Hufwud högre än alt Folket* I 335*.

Bestämd fristående artikel saknas i: *wara utsatt för minsta Wäder-pustar* I 48* (Ågren s. 87 ff.).

I fråga om obestämda artikeln *en* märkes att språket i Argus (liksom den äldre nysvenskan, se Hellquist Studier i 1600-talets svenska s. 172) stundom har artikel framför den subjektiva predikatsfyllnaden, då denna betecknar ämbete, yrke, titel o. d., t. ex. *En Philosoph är ingen Pedant. Han är en Herre öfwer sina böyelser* I 233, *Publicum måtte emellan oss wara en Domare* I 391; jfr också: *Det skier til en belöning för hans tapperhet* II 362, *Ehrt tal ramlar åt en Anarchie* II 309. Artikel står vidare i: *til et slut* II 491 (U2 *til slut*), *i et fält* (= 'i fält') II 388. Tvärtom saknas den i: *Skam skullen I få, Gossar: som så gån åt Karl* II 225, Hs U1 *drack stop öhl* U2 *et stop* II 368.

Subjekt och predikat. Det »formella» subjektet *det* saknas i vissa fall då det gärna utsättes i nusvenskan, t. ex. i bisatser då predikatsfyllnaden går före verbet: *när mulit Wäder war* II 223, *om galit skulle wara* II 381; i vissa frågesatser t. ex. *Huru står til* I 65, 119, II 281, *huru triste i mitt äktenskap warit* I 327*, *huru med dem är fatt* I 193, *är icke det jag sagt* II 345, *War icke det iag lofwade?* II 371, *är icke då bättre sättia sig i stånd* II 388; eller eljest vid inverterad ordföljd t. ex. *Mycket osnyggt och oordenteligt war här inne* I 105, *Lustigt har warit at see uppå* I 81*; märk äfven *Lät gå som går* II 53.

Kongruens. Om singulart verb efter subjekt i pluralis har förut talats i Formläran s. CXXXI f. och s. LXVI. Vid subjekt i singularis står verbet i pluralis någon gång efter kollektivet *Folk* t. ex. *Folck, som willa arbeta* I 102 (där *willa* i Hs rättats från *will* och i U2 singularen är återinförd). Följande exempel, som på fornspråkets vis har pluralis efter formelt *det*, då predikatsfyllnaden är ett pluralt substantiv, är som Hs visar ursprungligen icke formuleradt af Dalin utan af censor: *Det äro ju de, som taga wara på sådant* I 39.

Kasus. Indirekt objekt med gammal dativändelse t. ex. *allom, förrom* omtalas i Formläran s. CXXIV; som synes af exemplen står sådan dativ ofta före ett styrande verb (infinitiv) eller adjektiv och motsvaras då i nusvenskan af grundform, icke af prepositionsuttryck. Indirekt objekt i grundform, där nusv. har prepositionsuttryck, är vanligt i Argus: *Man citerade mig derpå några gamla ... språk* I 156, *sträckte honom Armarna* I 280; Hs U1 U2 *knäfaller honom* II 470, Hs U1 *knäfaller hennes Man* U2 *k. för h. M.* II 119, U1 *knäfallet Lyckan* Hs U2 *för L.* I 354; *sin Frumor, som förtrodde det flera* II 103; *det går dem an* II 59; *binda wi honom händerne* II 269. Märk särskildt objektet vid *wara, blifwa* med predikatsfyllnad, vare sig denna är ett substantiv t. ex. *Hon är wårt kön en skamfläck* I 20, *I dag blir jag mången en ledsam Argus* II 386, eller ett adjektiv t. ex. *Köpmansståndet är dem alt för gement* I 121 f., *Den Dumma war honom intet så sällsam* I 375, *Nykterhet blef dem betsk* I 98. Mera sällan träffas objekt vid attributivt adj. t. ex. *wackra, ärbara samt Edert wäna släkte anständiga seder* I 16 m. fl. ex., se Ordl. under *anständig.* (Ett sakord är indirekt objekt i det icke-Dalinska exemplet *lämnas prediksorden hwalfwet,* som D i U2 ändrat till *åt hwalfwet* II 289).

Ackusativobjekt för prepositionsuttryck i nusv. träffas i: *ha Minnet behof* II 39; *at öfwertyga det* [*Barnet*] *sina felaktigheter* som i U2 ändrats till *om sina* II 19; *frågade henne orsaken* I 152; *en Swensk ... som icke yrkar Konungens Höghet* II 68 (se Ordl.); *sluta mina afsikter* = 'sluta till' II 69; *wänia dig myndige gebärder* I 313; *Wänlighet, höflighet ... och slika omgängens behageligheter ... kan en Yngling bäst wänja sig i sällskap med gladlynt ... Folk* II 39 (jfr *tilwänja den Naturliga Slutkonsten* II 34); I 17 har D troligen urspr. skrifvit *predika samwete för råttorne,* som sedan ändrats till *om samwete,* förmodligen af censor. *Mig* som 'dativus ethicus' är ej sällsynt: *Går jag in*

på en Källare, så sitter mig en Primas . . . mellan skål och wägg I 316 etc.

Grundform i stället för prepositionsuttryck i adverbiel betydelse träffas i *öfwermårgon* = 'i öfvermorgon' II 241, 347, *Eftermiddagen* 'på e.' I 36. I stället för genitiv på *-s* står oftast grundform i förbindelse med *för . . . skull* t. ex. *för Rättwisan skull* II 341, *för dess Ägarinna skull* II 341, *för din roo skull* I 344 (men också *för hennes skull* I 290, *för Herr Hiernbrotts skull* I 126, *för andra . . . ämnens skull* I 367): jfr Östergren i Arkiv för nord. fil. 18 s. 26 ff.

Genitiv brukar Dalin ej sällan, där nusv. fordrar annan konstruktion. Särskildt vanlig är genitivus objektivus, där vi nu ha prepositionsattribut eller andra uttryck t. ex. *oskyldigas förfölljelser* II 390 (jfr **hans förföljelse* 'det att han förföljes' II 291, som ej är af Dalin), *det högsta wäsendets betracktelser* 'betraktandet af det' I 46, *Partiers Dårskap och Fördärf* 'dårskapen af . . . partiväsende' I 401, *andras förackt* II 243, *de nyttigaste sakers afgiörande* II 232; *den onda artens Qwaf och Fängelse* = 'förkväfvandet och fängslandet af' II 22; *deras hinder* 'hindret för dem' II 153; *De wahrors införsel* II 277; *Riketz uphiälp; Fabriquers drift; både din åtrås och din persons tilkommande glömska* II 393. En »artens genitiv» som torde bero på inverkan från tyskan förekommer i *öfwer 50 stadier wägs* I 209. Afsiktligt arkaistisk är väl den efterställda genitiven i exemplet *Fru Görvel Herr Knut Alfssons* I 80.

Karakteristisk för 1700-talets språk är användningen af personlig genitiv eller personligt possessivpronomen som bestämning till ett adjektivabstraktum i st. f. personligt substantiv eller pronomen i grundform förbundet med adjektivattribut eller prepositionsuttryck,[1] t. ex. *det myckna beröm, deras*

[1] Jfr J. Mjöberg Stilstudier i Tegnérs ungdomsdiktning, Göteborg 1911, kap. »Substantivens öfvervälde», s. 96 ff., s. 102 (: *min barndom* = *jag såsom barn*).

gunst behagar gifwa mig (*d. g.* = de i sin gunst) II 280, *Min Swaghet wiste derföre intet bättre, än at stå på sin kant* (= Jag i min svaghet) II 299, *Men min ringa wackerhet är förfölgd af en hop ungkarlar* II 279, *wred han et medlidande öga på min dumdristighet* Komm. 174, *huru många swettbad gufwen I icke min blödighet* Komm. 174.

Adjektiv. Neutral-ändelsen *-t* saknas i exemplet *Så kär höll hon Jungfru-ståndet* I 133 (äfven i U2), möjligen genom förbiseende från Dalins sida, då *J.* i Hs är en rättelse för *Jungfrudomen*. *Qwar* är ännu i regel adjektiv t. ex. *höll dem qwara* I 202, *bli qwara* II 393, och så ännu i U2 t. ex. *förgiftet sitter qwart* II 72; i ett bref, som saknas i Hs och som D säkerligen ej skrifvit själf (jfr ofvan s. XXXIV), står *råden Edre Petits maitres, at ... blifwa qwar*, som i U2 rättats till *qware* II 354. Adjektiv där vi skulle bruka adverb träffas i U1 U2 *Guldsand; ty han faller så tung* II 378, där Hs dock har *tungt*; *Då står man där wacker!* (ej i U2) I 371; *det är skam at ligga sådan* II 296.

Inkongruenser äro vanliga vid adjektiviska ord, som höra till två substantiv af olika genus: *gier han henne en oförmärkt blink eller tuggord* II 402, *intet knot och trätor* II 465.

Pronomina. Om bruket af *den* för *han* och *hon* se ofvan i Formläran s. CXII. Om det 'formella' subjektet *det* se under 'Subjekt och predikat' s. CXLII.

Som höfligt tilltal till en 'Correspondente' brukas *hon*, ungefär motsvarande nusv. *ni*, II 85; likaså förekommer *han* regelbundet i II n:r 2 i »Samtal emellan en Fremling och en Obekant» (blott en gång *Ehr*). Jfr Hellquist, Om namn och titlar etc, Lund 1918, s. 70, Ann-Mari Nordman, Tilltals-

skicket i svenskan, Helsingfors 1918 (i Studier i Nord. Filologi, bd IX) s. 81.

Sin brukas ofta där nusv. helst använder gen. af personligt pronomen, t. ex. när det syftar på ett närstående objekt i satsen: *frågade henne orsaken til sin bestörtning* I 152, *wisa Folk sina Dårskaper* II 342 = 'deras'; *dess* användes stundom för *hans* och *hennes* i enlighet med det under 1700-talet vanliga bruket, men dock jämförelsevis sällan i Argus, stundom, tyckes det, för att omväxla med *hans*, *hennes* eller för att undvika tvetydighet t. ex. *hennes Apa, som war wahn at see huru des Fru* (i Hs ä fr *hennes*) II 103: jfr i öfrigt Ljunggren, Om bruket af sig och sin i svenskan, Lund 1900-1901. *Deras* för *sin* har jag blott antecknat i ett icke-Dalinskt stycke (I n:o 40): *de dela Glädien med alla deras Landzmän* I 303.

Gen. plur. *dess* för *deras* har jag funnit i ett par fall med syftning på neutrala substantiv: *Barnens wårdslösa upfostring och dess underwisning* I 387, *hålla Husen rena från andra än dess rätta Ägare* I 179. Genom attraktion med ett följande relativpronomen som är subjekt står ibland determinativt *de* för *dem* t. ex. *när hon inge andra Sysslor har, än de som äro* I 47*, jfr I 82: 26*, I 68: 2 och 116: 15 med noter och anmärkningar. Vanligt i Argus är determinativt *den* i utprägladt kvalitativ betydelse, 'sådan': *begåfwade med den qwickhet, at de ... kunna minnas* I 30, *hon har de förnufts-Lius, det upförande och det Hushållswett, som* II 122, *Men til all lycka hade Frun i hans frånwaro det fremmande, som intet wille ha oss til wittnen* II 316 etc.

Mycket vanliga äro konstruktioner af typen *ett sitt pasquill* II 323, *tiugo wåra Kyrkiotorn* II 187, *för några sina likar* I 197, *många de gamla Swenska* I 11.

Relativpronomina. *Som* syftar på en hel sats i t. ex. *När Enewäldet utkastar desse Bestarne, som de wäl förtiena* II 408, *han swor tämmeligen styfft, som upwäckte de andra at så*

mycket mer wörda honom I 290. *Som* är adverbielt i *der som stolen står* II 312, *i det stora Hafwet, som jag war* I 152, *i alla de Sällskap, som jag war* I 259, *kasta ... åter i hennes Träldom, som hon bör wara* I 289. *Den, det* som relativpronomen är vanligare än i nusv.: *en född Swensk Undersåtare ... den icke kan twingas* II 170, *ett litet Hus, det man satte* II 189, *Hade Herr S ... blifwit så snyllen ... i det stellet han nu gliser åt mig* II 177. *Hwars* är ofta pluralis t. ex. *Män, hwars Namn wi ännu wörda* (U2 *hwilkas*) I 32, *dem, hwars Fel ...* (U2 *hwilkas*) I 386. *Hwaraf* syftar på personer: 'af hvilka', I 96, 106. Fogeordet är utelämnadt äfven i fall som: *det barn i natt föddes* I 20, *wara rart bland det folket, jag kom* I 155, *som någon nu går på Stor-Torget* I 84* etc.

Märk äfven latinska relativkonstruktioner som *hwartil sedan förfarenheten kom* I 13 = 'och sedan erfarenheten kom därtill', *hwilket medan* I 121 etc. Se Komm.

Det interrogativa *hwad* brukas oftare än i nusv. för 'hvad för en', 'hvilken' t. ex *I hwad Schibolet eller Swänsk Orda-Bok* I 188, *hwad tokar I ären* I 71, *hwad höflig utlåtelse* II 282, *hwad är det skada* II 362. *Hwad* i direkta frågesatser brukas stundom i bet. 'hvarför' t. ex. *Du Narr! hwad behöfwer han säijat?* II 143, eller blott 'månne' t. ex. *Men hwad äro wi belåtne med en hop olyckelige* 'äro vi månne hjälpta med' II 307. I fråga om adverbet *hwar* märkes fall som *Ack see hwar Grachus skymtade fram*, som i nusv. skulle heta 'Ack, se där skymtade G. fram' II 198, *See hwar alla ... stå*, i U2 ändradt till *Se huru alle ... äro* II 360; *See på Tiurmästaren, den blinda kärleken, hwar han rider*, i U2 *Se där rider den blinde Kärleken* II 361.

Indefinita pronomina. *Ingen* brukas ofta, när nusv. väljer 'icke någon' t. ex. *Menen I det är ingen förmån* I 91. Det heter alltid *hwarannan*, ej *hwarandra* i Dalins egen text, se därom ofvan s. XLV; genitiv är *hwars annars*, t. ex. II 277, Hs

U2 II 106 (U1 *hwar annars*). *Annan* betyder 'den andra' i vers i exemplet **En släkt för annan wek* II 4. Genom fransk påverkan brukas *man* (fra. *on*) oftare än i nutidsspråk t. ex. *När man tystnade* I 38, *Man bugade, man neg* I 88, *Man fruktar oss redan* II 310.

Verben. Om verbets kongruens se ofvan s. LXVI f. och i Formläran s. CXXXI f. Passiv eller reflexiv form för nusv. aktiv eller tvärtom har omtalats s. CXXXVI f. Opersonligt är ännu *Behagar Ehr Raisonnement-Snus, Monsieur?* II 71. Tvärtom konstrueras *tyckas* personligt: *Jag tyckes* = 'mig tyckes', se Ordl. och ofvan, anf. st.; personligt är väl äfven *förtryta* i: *påminnelser är obilligt at förtryta* I 6, *Malin förtryter at* II 165 (jfr från 1600-t. *Sådant förtryter jagh* o. d., se Hellquist a. a. 184).

De sammansatta tempora af *blifwa* bildas i regel med *wara* och perfektparticip t. ex. *Han är blifwen* II 300, *ty hans omdöme är och derwid blifwit brukat* Komm. 128*.

Där U1 har perfektum bildadt med en form af *hafwa* och supinum, utelämnas i U2 i bisatser och efter *skall, skulle* mycket ofta hjälpverbet — det är tydligen en af dessa tämligen pedantiskt tillämpade språkriktighetsregler, som utmärka redaktionen af U2: ex. U1 *en Wurm som har skrifwit det Brefwet* U2 *som skrifwit* II 111, U1 *I som först hafwen yppat* U2 *först yppat* II 66; äfven: *ett stort Horn i Pannan, makan har jag aldrig sedt* U2 *makan jag* (alltså kändt som bisats?) II 55. Mera sällan saknas *hafwa* redan i U1 t. ex. *til dess jag gripit* II 66, oftare kanske i fall som *Jag hade tänkt at du skulle wunnit henne* II 270 (jfr I 311 U1 *skulle ha warit* U2 *skulle warit*).

Imperfektum konjunktiv i irreala (hufvud-)satser står ej sällan, där nusv. skulle föredraga omskrifning med *skulle* t. ex. *Jag fingo sent slutat, om jag dem alla beskrefwo* I 100, *Tro mig, den weckan skulle bli dem . . . en nyttig wecka, och hon aflade*

af sig många sina likar II 373. Imperfektum indikativ för konjunktiv är sällsynt: *Woro intet någon Jakt ibland, så dog du af skiörbiugg* II 236. (Jfr ofvan ex. s. CXXXIV f.)

I fråga om lös och fast förbindelse vid oäkta sammansatta verb skiljer sig bruket ofta från det nusvenska, t. ex. *föra sig hederligen up* I 322, *Hon minner mig på . . . Salmasii Hustru* II 119, *Wänskapen . . . stod mig als intet an* I 210 (jfr II 307: 28), *som tror Ehr til at weta alt* II 324, i vers **bilda sig in* I 59 (censor?); tvärtom: *måste . . . underduka* I 288, *öfwerligger honom* I 210, *inställa sig med honom* I 282, *fast hildar-leken som skarpast påstod* I 43, *I söndags lät iag öfwersättia mig från Diurgården* Komm. 173 etc. (Jfr äfven s. XLI ofvan!) Sammansättning i stället för enkelt verb med prepositionsattribut i nusv. träffas också: *bad mig skrifwa sig til på landet* I 238 etc., eller tvärtom: *om jag af Sanningen . . . kläder alt glitterkram* II 135.

Infinitivmärket är i U1 mycket ofta *til at*, men i U2 är *til* nästan regelbundet struket, t. ex. *intet född til at betaga* U2 *född at* II 115, *begrep til at skiärskåda* U2 *begrep at* II 108, *Jag har ont för til at beskrifwa hennes Deijelighet* U2 *swårt at* I 214 etc. (jfr I 29 Hs U1 och U2 *utan til at swara* etc.). I talspråk står stundom *te* t. ex. *glömde te säija* I 373, men äfven *å*: *wet du å säija mig* I 374. *Och* för *att* träffas någon gång: *det woro lustigt och få see* U2 *at* II 85. *At* saknas i U1 i *få orsak kalla* U2 *at kalla* I 17.

En infinitivus präteriti möter enstaka i Hs *om någon Dimba . . . skulle wille betaga* = U1 *skulle willia* II 136 och möjligen i *Han säger ock de förmögnares Söner . . . skulle wänjas* U2 *borde wänjas* I 387. Jfr exempel hos Columbus, som anföras af H. Kihlman, Språk och Stil 16 s. 256.

Ackusativ med infinitiv och nominativ med infinitiv brukas till öfverflöd, efter olika slag af hufvudverb och i delvis mycket tunga konstruktioner, t. ex. *der jag wet dem*

wistas II 445, *Han swarade sig aldrig blifwit wigd med henne* I 65, *mente det warit en Swensk Gascon* I 119, *säyandes det fägna honom* I 109, *Män, som intet syntes taga del i de öfrigas fåfänga, utan wärckeligen gagna fäderneslandet* I 159, *så hoppas jag likwäl, at nu äga de Förnuftigas . . . ynnest, liksom jag ock menar . . . at wara hatad* I 375; då ackusativen skulle vara ett reflexivt pronomen, kan den utelämnas t. ex. *at jag mente bli siuk* I 158, *Men imedlertid menar jag, at få Riket i ett slags Anarchie* II 64, *Hwarmed I menen behaga* I 90, *den som påstår ha mer wett . . . än jag* II 250. Stundom har i senare redaktioner infinitiven rättats till naturligare finit form, t. ex. Hs *De mena klokhet ärfwas som Stenhus* U1 *ärfwes* (U2 omskrifvet) II 210, *Hans rätta Hustru, sade Han, heta Sparsamhet* U2 *heter* (här redan Hs *hette*) I 65: 16-17, *detta äkta Barnet, sade Han med Tårar, wara så siukligt* U2 *är så* I 65: 21-22 (jfr i alla texterna *Jag tyckte Gubben talade sällsamt* I 67 etc.).

Präsensparticip är vanligt i satsförkortningar t. ex. *och förargar sig öfwer de oförsöktas näswishet och falska bravourer, gifwandes altid* = »i det han ger» eller »och ger» I 11, *begynte alla skratta . . . menandes det wore en Pedant* I 11; *Ehr owettandes* I 92 etc. (jfr ofvan s. CXXXVII). I passiv betydelse brukas det i uttryck som *så ha likwäl mina Moraler warit mycket lenfällige och litet til räknande i dristighet* I 225 f., *war icke til troendes* I 254, och enstaka i fall som *för de ägande slafwarne* II 359, *med sin swingande käpp* II 312, *oskrymtande grafstenar(?)* II 393. Märk äfven *Rikzwårdande ährender* II 179, *i lefwandes lifwe* II 297. (I U2 strykes i regel *s* i slutet af präsensparticiperna, när det står i U1, se ofvan s. CXXXVII).

Hjälpverbens användning är ofta afvikande från den nusvenska. Särskildt märkas några fall då *skola* och *kunna* stå i pregnant betydelse med underförstådt hufvudverb (*göra, wara*) liksom i fornspråken: *Hwad skun I med dessa tokota Titlarne*

I 112, *Gud wet hwad jag skulle här* II 209, *hwad kunde jag derföre?* II 459, *En mening . . . ehuru lång hon må wara, så skall dock altid punkt i ändan* II 422, *Ja om meningen är än längre, skall dock frågetekn i ändan* II 422.

Adverb och partiklar. Den vanligaste negationen är i U1 *intet*, som emellertid i U2 i regel, utom i början på 1. årg., utbytes mot *ej* eller *icke* t. ex. II 148: 3, 7; *icke* är vanligt också i U1 och synes vara normalt i vissa ställningar, särskildt i början af satsen närmast efter en konjunktion eller efter *war* och *är* i frågesatser: *War icke det mödan wärt* II 1, *Är icke det skam* I 46 (jfr Bellmans *Ä'ke de gudomligt*), *at icke sten lemnas på sten* II 361, *hwar icke, hindrade at icke* osv. Som utrop märkes *Åh intet* II 142. Om uttalet af *intet* se ofvan s. CII f.

Ett pleonastiskt *icke* (eller *ju*) står efter *hindra* i t. ex. U1 *hwilket dock ey hindrade, at icke all . . . Ungdomen* = Hs *at all*, U2 *at ju all* I 106. Efter *icke twifla, icke neka* m. fl. och *icke annat än* (*at*), *ingen så . . . at* etc. brukas ett *ju*, där nusv. vanligen har *icke* t. ex. *Ingen lärer kunna neka, at ju sådane Skriffter hafwa stor nytta med sig, som* I 1, *så twiflar jag icke at det ju af sin K. blir mera gynnat* I 352, *Men at jag ju hafft mina fehl, kan jag aldrig neka* II 493, *icke annat förmoda än ju desse Medlen i akttagas* I 121, *Ingen ting war så ren, at ju deras Tungor altid lade derpå en Klick* I 242.

Och intet, och icke betyder ofta 'ej heller' t. ex. I 87: 3, 328: 20 (*Denna Slyngelen manquerade och intet*), II 79: 7, 360: 7; jfr *jag dömer ock ingen* 'ej heller dömer jag någon' II 328 och *Men det är ock icke eller* [Hs U2 *heller*] *til at giöra lycka* I 355. Anmärkningsvärdt är att *ock* i bet. 'och' (ej 'också') stundom är inskjutet i bisatsen, då denna går före hufvudsatsen t. ex. **Har han ock afsikt blott* 'och om han blott har' etc. I 380,

Duger det ock intet 'och om det inte duger' I 3, jfr II 43: 7-8, *Antingen anseen I här Domaren eller Parten? Menen I Domaren, så . . . Om I ock härmed allenast anseen Parterne* II 46, *Om hon myste, så . . . Om hon ock antog en trumpen Myndighet, så* = 'och om hon (å andra sidan)' II 51 f., *När man ock frågade honom* = 'och när man frågade honom' II 391, jfr II 182: 2, 192: 10.

Användningen af prepositionerna afviker i en mängd fall från nusvenskan. Det heter t. ex. *kär åt* istf *kär i* t. ex. *kär åt Pyramus* II 199, *Sagorne af Rolfar* I 228, *Titulen af en Bok* I 38, *skryta af* t. ex. I 149, *frögda sig af* I 150, *i Hopp af* I 173, *för* 'framför' och 'före' (se Ordl.), *pina oss om Remisser* I 123, *om* 'för' i fråga om pris t. ex. II 87: 3, *i wäntan om* I 5, *skiämmas wid* te. I 390, *trösta sig wid* te. II 6, *afstå med* te. I 390, II 66, *uplysa honom i* = 'om' I 225, *för Gud* 'vid Gud' te. I 118, *om en Natt* = 'en natt' (så U2) I 231, *icke til ett hår bättre* I 45, *drar på Wärian* 'drager värjan' II 333, *fria för Tullar* II 64 etc. Särskildt märkes att *för* ofta brukas i bet. 'såsom' eller 'för att vara' te. *ödkände för Spyflugor* I 243, *Venedig, som jag wördar för en den klokaste Republique* I 175, *och för Läkare* [Hs U2 *för en*] *är jag en alt för stor och beqwäm Herre* II 207, *för en stackars Dräng, så talade Jerker intet så galit* II 100 (jfr *Af en god Läkare, ästu blefwen en usel Medborgare* 'från att vara' II 209); om hvartannat brukas *utan* och *utom* te. U1 *utan dess* Hs U2 *utom* I 360, *Dessutan* te. II 464, *utom tienst . . . utan tilfelle* II 373, *Utom det beswäret* I 31 (se ofvan s. LXV); jfr *innan kort* II 109 etc.

I fråga om konjunktionerna märkes bl. a. *efter* 'efter som' te. I 33, *fast* 'äfven om, om också' te. I 129, *fast . . . än* 'huru mycket . . . än' te. *så at mina Förslags-makare intet sku kunna bitat, fast de än gapa* II 42, *at* ofta = 'så att' te. *fick en Örfil af Klubban, at Pudret rök* I 81*, *som* = 'som om' te. I 173: 11 (~ *som om* te. I 129), *medan* 'emedan' I 281, *så wida*

'därför att' te. II 152, *jag wåndar at* och *jaꝯ är tilfredz at* 'låt vara att' (se Ordlistan), *i det stellet* II 177 och *i stellet at* II 30 = 'i stället för att', *der* = 'om' te. I 15 (*der de togos i akt*), *alt som* = 'allt efter som' te. II 54, *äfwensom* 'liksom (å andra sidan)' I 2, *nu . . . nu* och *snart . . . snart* = 'än . . . än' te. I 40, II 309, *ju . . . ju* 'ju . . . desto' te. I 12, 97, *så . . . så* te. *Så fin Advocat, som han är, så stor bedragare är han* II 282, *hwar icke* 'hvarom icke' te. I 234, *allenast* eller *allenast at* 'om blott' te. I 34, II 35, *utan* 'utom, annat än' te. I 65, II 262, *enär* 'närhelst som' te. I 68, *ehuru* 'huru än' te. I 1 etc. I stället för *at* brukas ej sällan *det* te. I 12: 8, 24, och särskildt då ett *at* går närmast före te. *at tro, det han har* II 382, *at skrika det gräset är* II 380, *at jag fruchtar det intet stort blir igen* II 384. Ej sällan utelämnas *at*, särskildt i U2, te. *Ja, jag hörer det ringer* I 113, U2 *til at inbilla sig, det är hans alwar* U1 *sig, at det* II 115, U2 *bara man är frisk* U1 *bara at man* II 100; *derföre at* i U1 utbytes i U2 ofta mot *för det* te. U2 *böta för det han äger allas Hiärtan* U1 *derföre at* II 172. *Det* kan inleda en önskesats: *det hin tar wed ehr* II 195: 6, *Det Gud bättre* etc. II 467: 25-26; se SAOB: D 1085. Jfr i öfrigt Dalins egen skämtsamma redogörelse för användningen af vissa konjunktioner i n:r 25 i andra årgången: »Grammaticaliskt prof» etc.

Ordföljden har bibehållit många ålderdomliga drag; så t. ex. placeras rätt ofta objekt och andra bestämningar framför infinitiv och supinum, liksom framför particip och adjektiv som stå som predikatsfyllnader, t. ex. *jag kan ingen min plägsed påtwinga* II 425, *som sig i wårt stånd så inritat* I 84, *kan man aldrig högt nog skatta* II 99, *Får jag icke wara androm lik* II 428, *som hade mig kanskie misstänkt* I 37; märk äfven *slita mig sönder* II 59, *ta det op* II 85, *slå för stort på* II 464, *bugade sig at tagan up* II 54. I bisatser kan finita verbet sättas sist: *at ingen*

dig förstår II 91. Negationen kan i bisatser ställas efter det finita verbet t. ex. *om Cronans cassa skulle icke röras med andra wilkor* I 83*, *Tänck! han som är intet mohn om annat än profiten* II 113. Om platsen för *och* se ofvan s. CLI f. Märk äfven exempel som: *sådant allt, som* I 76, *Annat intet, än at* I 83*.

Ordförrådet.

Ordrikedomen torde vara ett framträdande drag i Dalins språk i allmänhet, och särskildt i Argus med dess växlande ämnesval har man ett starkt intryck af att ordförrådet är synnerligen rikt och mångsidigt; en exakt beräkning af ordantalet skulle säkerligen ge ovanligt höga siffror. På samma gång beundrar man öfverallt författarens fyndighet och träffsäkra instinkt i ordens användning och hans djärfhet att icke väja för uttrycksfulla ord, som ännu icke vunnit bördsrätt i litteraturen. Det är säkerligen ett afsevärdt antal goda svenska ord, särskildt talspråksord, som i Argus framträda i tryck för första gången (stundom tyvärr också för sista gången) — man har afgjordt ett intryck af detta vid genomläsning af citatuppgifterna i t. ex. Dahlgrens Glossarium. »Med Swenska ord will jag de Swenska säja / Båd små och stora fel» säger Dalin på ett ställe i Argus med tydligt framträdande självkänsla, och på ett annat ställe bekänner han: »Jag är så måhn om mina Ord som en Moder om sina Barn.» Sylwan, som framhållit ordrikedomen och uttrycksfullheten i Argus' svenska, har på samma gång observerat att detta drag närmast blott kännetecknar första upplagans språk; den reviderade andra upplagan 1754 har som jag förut påpekat i mycket en annan stilkaraktär, den präglas i hög grad af rokokosmakens pryderi och rädsla för det konkreta uttrycket, och Dalin har där pedantiskt utmönstrat en stor del af de

språkligt intressantaste och mest karakteristiska Argusorden från första upplagan.[1] Jag hänvisar i detta afseende till noterna under snart sagdt hvarje sida af vår textedition.

Af de olika beståndsdelarna i Argus' ordförråd skall jag här blott vidröra ett par ordgrupper, som synas mig ha särskildt intresse.

I synnerhet i första upplagan äro lånorden mycket talrika; Dalin synes i U1 på intet sätt gå ur vägen för de främmande orden, så snart han finner dem uttrycksfulla, eller när de bidraga till att ge framställningen lif och karaktär, exempelvis i petitmaitrernas dialog eller i Lisa Husbondes bref med deras öfverflöd af mondäna franska glosor. I U2 framträder däremot en afgjord puristisk tendens, hvars resultat ingalunda alltid kunna betraktas som stilistiska förbättringar, t. ex. då *petitsmaitrer* utbytes mot *Småmästare* eller *Hufwudqwarter* mot *Hufwudsäte* eller då *söta ordalag och liufligt flaterie* (I 16) aftrubbas till *söta ordalag utan mening.*

Hvad lånordens härkomst beträffar är som man kan vänta större delen af franskt ursprung. Bland de franska lånorden i Argus äro många, som numera äro föråldrade eller som Dalin använder i betydelser som nu ha gått ur bruk i svenskan och stundom äfven i den långifvande franskan. Närmast i antal efter de franska lånorden komma de tyska. Några engelska lånord har jag icke funnit i Argus; det finns ju en viss sannolikhet för att Dalin läst de engelska moraliska veckotidskrifterna i fransk öfversättning, icke på originalspråket, han kallar ju på ett ställe den förnämsta af sina engelska förebilder 'den Engelska Spectateur', icke 'Spectator' (II 375: 2, i U1!). Latinska och grekiska lånord äro naturligt-

[1] I de första delarna af SAOB, där U2 lagts till grund för excerperingen af Argus, har till följd däraf flera ord och ordbetydelser, som endast träffas i U1, blifvit förbigångna.

vis vanliga och de böjas i regel efter den klassiska grammatiken, det heter t. ex. *Publici wän, Publico meddelas* (= åt Publicum) osv. Om Argus' språk uppvisar några danismer eller ej, är svårt att afgöra; det finnes ett mindre antal ord, som på nutida läsare göra intryck af danska lån, t. ex. *genfärd, ha trång till, snacka, sköta om, äfwentyr, komma under wäder med, hålla wid lika* (i Hs), men en del sådana (t. ex. *snacka*) voro i själfva verket rätt vanliga glosor i äldre svenskt skriftspråk, andra torde Dalin ha hämtat ur sydsvenska dialekter eller ur sydsvenskt bildadt talspråk (Lundaspråk), och i intet fall synes man ha direkt anledning att antaga något litterärt danskt inflytande på språket i Argus. Af rent litterär karaktär äro däremot de ganska talrika fornnordiska lånorden, dels från de isländska sagorna t. ex. *hildar-lek, blidi-bragd, ofgammal* (lån?), *widskiften, Spekingar, Storwirkingar, Sagobrott, Hersar, Romwärjar* m. fl. ord, som äro vittnesbörd i sin mån om sagolitteraturens stora popularitet i Sverige på Dalins tid, dels fornsvenska lagord t. ex. *urafla, til Aflinge, flucker* (flockar) m. fl., vittnande om Dalins historiska intressen.

Den ordgrupp, som framför allt ger Dalins språk dess must och friskhet, är det stora antalet talspråksord och särskildt de folkliga orden. De förekomma framför allt i samtal och i berättande stycken, i synnerhet som förut påpekats i den folkliga historiska berättelsen såsom i »Äfwentyr om Riksens Ständer», men äfven i andra partier, och de äro icke helt främmande för någon af de stilarter som äro representerade i Argus. En undersökning af de folkliga orden visar att större delen af dem ha en afgjord dialektal, provinsiell färg, de bära tydligt prägeln af Dalins sydsvenska hembygd. Det är ett förhållande som väl i själfva verket är mycket naturligt, i allmänhet skall man nog finna att författare som i likhet med Dalin ha skrifvit ett i mera ovanlig

grad lefvande språk ha hämtat medlen därtill ur sin hembygds språk, ur den språkmiljö de vuxit upp i från barnaåren. Det gäller om Bellman, om Strindberg och om Fröding, för att nämna några af de förnämsta språkkonstnärerna i vår egen litteratur.

I fråga om Dalins »Sagan om hästen» har Böök framhållit (s. 106 f.), att sagostilen icke hufvudsakligen är vunnen genom arkaismer utan genom att ösa ur det talade, lefvande språkets och den folkliga och naiva berättarkonstens rika skatter och att det då är intressant att se »hur Dalin äfven språkligt återgår till sina barndomsintryck»: af den mängd dialektord, som han använder i 'Sagan om hästen', finnes en särskild grupp »som endast tillhör de trakter, där Dalin vuxit upp som barn och därifrån hans släkt stammade: med andra ord Halland, Västergötland och Småland».

Det samma gäller som Böök också framhåller om språket i »Äfwentyr om Riksens Ständer», och likaså gäller det för det folkliga elementet i allmänhet i Argus' språk. Jag skall i det följande ge en förteckning på de sydsvenska dialektorden i Argus, med uppgifter om deras spridning i dialekterna, så långt jag kunnat utröna den med de källor som varit mig tillgängliga. Förteckningen bestyrker till fullo Böös omdöme om språket i Sagan om hästen, och det framgår t. o. m. att det bland de sydsvenskt präglade Argusorden finnas några, som hittills endast anträffats i Dalins hembygd i inskränktare mening: mellersta Halland och speciellt Ätradalen.[1] Att Dalin

[1] Om mina källor för dessa dialekter se ofvan s. LXXIX noten. En del ytterligare upplysningar om västsvenska dialektord har jag erhållit genom åhörare af mina föreläsningar öfver Dalins svenska vid Göteborgs Högskola höstt. 1917 och vårt. 1918, särskildt att nämna fil. mag. Nils Carlsson och fil. kand. E. Abrahamsson (uppgifter från bl. a. Orust i Bohuslän och Harplinge i Halland). För några meddelanden har jag att tacka hemmansägaren Olaus Olsson i Bräcke och (genom kand. Abrahamssons förmedling) landtbrukaren Karl Torkelson i Harestad, S. Inland. — (En del af dessa uppgifter torde gifvetvis vara i behof af kontrollering.)

dessutom brukar ord, som tillhöra »allmogespråket öfverhufvud», är ju självklart, men om verkligen dylika som B. förmodar utgöra flertalet bland hans folkliga glosor, kan väl vara osäkert och erbjuder gifvetvis svårigheter att exakt bedöma:

Sydsvenska dialektord i Argus.

Bansatt i *jag bansatte tok* I 337 (U2 *jag arme ståle*) i en betydelse som icke är upptagen i SAOB. Jfr hall. *bannsatt* a. 'befängd, besatt, förbannad': *ja tror du ä bannsatt, karl* Möller s. 7. Af Rietz anföres *bannsatt* 'förbannad, besatt, förryckt' från Skåne, Hall., Blek., Kalmar l. och Gottland. Jfr äfven da. *bandsat.* Den danska öfversättningen behåller ordet, men i U2 är det underkändt.

Brand II 72: *han, Arnold, den fördömde Branden.* Se anm. i Komm., där paralleller anföras från norska dialekter och (en enstaka) från äldre danska. Icke i U2. I da. öfv. 'den fordømte Brand'.

bränna I 328*: *brände up* 'brann upp', U2 *brändes up. Bränna* för *brinna* är allmänt i västsvenska.

bruska 'brosk' II 21: jfr t. ex. *bruska* f. ~ *brusk* n. Fagered, *bruska* Wigf. 295.

brödstark II 224: Min Byrger är nu stora kultingen: Han är redan brödstark, kan flincka af Ost, och ingen lurar honom på hwad til Wisthuset hörer. Jfr *kagestark* 'vuxen' från Harestad i S. Inland (Bohuslän) enligt uppgift af landtbrukaren Karl Torkelson (meddelad genom E. Abrahamsson), *brö(d)för* '(om barn) som vuxit så pass att det kan föra brödet i munnen' Blekinge enligt Rietz, *kakför* 'gammal nog att kunna äta bröd' S. Möre enl. Linder.

Bumsa II 217, *Bond-Bumsa* II 80, *fetbumsig* 'tjock och lunsig' II 287. Jfr enligt Ross *bumsa* 'svært, tykt og tungt Hunvæsen' bl. a. i Östlandet och Tröndelagen; från Sverige känner jag f. t. blott *bumsa* l. *bomsa* (slutet *o*) 'klumpigt frun-

timmer' från Smål. Ö. Härad enligt meddelande af kand. Abrahamsson. Dahlgren citerar *bumsa*, utom från Dalin, äfven från C. I. Hallman.

ryggdunnt (Hs U2 *-dunt*) II 225: *för hwar ryggdunnt sade han dem en sanning* (om Theodorus); *Ryggduntade* II 338: 1. Jfr västg. *dunt* 'ett slag i ryggen', hvaraf *fästedunt* och *dunta* 'slå i ryggen (på lek)' enligt Sven Hof 107. Rietz anför *dunnta te* 'slå någon lätt i ryggen' från Västg., Östg., Smål. 105 b. och *dunta*, *dunt* äfven från andra landskap men icke med alldeles samma betydelse: 'slå i ryggen' (dock *duntå* f. 'slag, stöt; mest i ryggen' Österbotten).

dålig brukas i Halland enligt Bondeson och i södra Västergötland enligt Leander vanligen i fysisk mening: 'sjuk', ett förhållande som kan ha bidragit till att ordet i den vanliga nusvenska användningen i Argus alltid är ersatt af *elak*. Jfr ofvan s. XLI f.

enordz 'enkom' I 82*: jfr *enors* o. d. från Fagered, Holsljunga och 'Elfsburgenses' (*enos* enl. Hof), se ofvan s. IL och i Komm. Möller har *enkommes* s. 35 från Släp i nordligaste Halland.

fallid II 151: *och der låg han fallid* (U2 *Där låg han öfwerända*) uppfattade jag först som tryckfel för *fallit* (som det står II 393), men att formen i II 151 är riktig intygas af hall. *falli*: *han ä falli* 'ruinerad, förstörd' Möller, västg. *komma i fali* 'råka i förlägenhet' i Holsljunga enligt Leander och äfven i Göteborg efter egen iakttagelse; jfr äfven boh. *fali* n. 'behof, brist' Sörbygden (Nilén).

flincka af Ost II 224 (se under *brödstark*): jfr hall. *flaunk* m. 'afflådt stycke, skinnlapp' ABn (se Komm.).

forna: ett fornat Bord I 279; jfr hall. *forn* 'gammal; murknad', *forna* v. 'murkna', äfven *fornas* enligt Möller 46, Wigforss 311. Rietz har också uppgifter från Skåne, Blekinge

och Småland samt (part. *fornad*) från Västmanland (möjligen äfven Hälsingland?). Eljest heter verbet *förnas* o. dyl. Dahlgren ger citat på *forna* 'murkna' från sydsvenskarna Spegel och Tegnér.

tilfredz I 357: Jag är tilfredz at j woren den sämsta Gåsunge, som Sanct Mårten nånsin har sedt, så skullen I ändå giöra Lycka med den smörjan, II 182: Jag är tilfredz, at han woro ... så skulle ändå Porcius etc. Jfr t. ex. boh. *jä va te fréss jä doe på fläkken* (uttryck af förtviflan eller för att bekräfta en försäkran)[1] Sörbygden enl. Nilén.

frö I 152, redan i Hs ändradt till *Groda*, troligen af censor. Ett bekant sydsvenskt dialektord: jfr t. ex. Holsljunga *frõ* bf. *fröen* 'groda' enligt Leander och se vidare Rietz. Jfr äfven da. *frø*.

fölsing 'fölunge' I 357 (U2 *slädtrafware*). Ett vanligt dialektord (bl. a. i uppländska). I Halland enligt ABn, Kalén (Fagered), Möller ('föl från 2-4 året').

förlofwa II 100: (om drängen Jerker) *Då förlofwade han likwäl at nånsin slås*. Jfr hall. enl. Möller 51: *förlofwa* v. a. 1. 'göra löfte att afstå från något, afsvärja': *ja har förlofvat bränvin*. Äfven i Skåne och Blekinge enl. dens.

genfärd 'vålnad' I 117. Jfr hall. *genfär* 'vålnad, gengångare' Möller 55 (jfr Wigforss 100), boh. *genfäl* Harestad enl. Torkelson, västg.(?) *genfärder* Sundblad 205, Sk., Hall., Blek. enl. Rietz. Jfr äfven da. *genfærd* (se s. CLVI).

gille anges af Dalin själf som dialektord: *Elljest brukas nu gille sällan utan bland Bönder: Bond-Gille är mäst Bröllop* II 287 f. (jfr *surrgillen* II 464, *Bond gille* II 80). *Gille* är ett typiskt hallandsord, jfr Möller 55 ('stort gästabud, äfven bröllop'), Bondeson Hall. Sagor 139 ('gästabud'). Jfr Rietz.

[1] Nu spärradt.

glafse-prat, om hundgläfs I 194 (U2 *gläfse-*): jfr västg. *ghlaffs* 'sv. hundars schiällande, gläffs' Hof 136.

glys-ögd II 445: *denna glys-ögde Kattan* (Hs *Katten*): jfr västg. *ghlysa* 'sv. gläntsa, gie schen ifrånn sig, såsåmm glas, is, wattēn åkk dylikt' Hof 136, boh. *glysögd* 'med lysande ögon' Harestad enl. Torkelson, Orust enl. E. Abrahamsson, *glysa* 'lysa från en bestämd punkt' (*glysmask*) Orust enl. dens. Jfr äfven Rietz och Komm.

gumra I 36: Ett par andra sutto bredewid, som altid äro wane at swärja på denna Mannens ord, som straxt gumrade fram ett andäktigt: Neij intet jag hellre (U2 som straxt fogade sig med hans mening). Närmast i betydelse kommer väl *gumra* om får: 'bräka' i Västg., Bjärke hd enligt meddelande af E. Abrahamsson; eljest betyder *gumra* 'gnägga smått' eller 'småskratta' i Västg. (Hof 141, Sundblad 184, 336, Leander), Boh. (Sörbygden enl. Nilén, Harestad enl. Torkelson och Tjörn enl. meddelande till förf. af hemmansägaren Olaus Olsson i Bräcke). I mell. Halland tycks det heta *hòmra* t. ex. i Vessige enl. Bondeson Hall. S. 138.

jäpa I 311: En god Christen, sade hon, du frågar så underligt. Du jäpar så torrt och enfaldigt fram liksom den hurtiga Werlden frågade stort efter sådant [uteslutet i U2]. Jfr västg. *giäpa* 'tala otidigt, obetängksamt' Hof 133.

gierning II 81 f.: [Hustru Brita till Elsa] Här står den långa Åsnan och sqwallrar med slokar, och stiäl bort Gudz Dag, och låter ligga all gierningen. Enligt Rietz 230 a betyder *gärning* 'göromål, handarbete, qvinnoslöjd', t. ex. »Hon gör sin egen gärning», hon arbetar åt sig sielf, »Hon förstår alla slags gärningar» = handarbeten, i södra Sverige från Östergötland till Skåne. Betr. Halland och angränsande trakter jfr *gärning*, m. i samma betydelse enl. Möller 66, Boh., Harestad *gärning* 'kvinnoarbete' Torkelson, Västg. Holsljunga **gång-*

gärningar: gångejaninger 'arbete med matlagning och dylikt' Leander.

illpadig 'illistig' (eller 'illvillig'?) I 273 m. fl. (U2 *illparig*, U1 1 g. *illparig*, Hs öfverallt *illpadig*). Den enda anknytning jag fått är från Halland, Harplinge enligt meddelande i andra hand genom E. Abrahamsson: *illpaddig* 'räfaktig' (»äfven *illpadig* förekommer»). *Illpaddig* associerades af meddelaren med *illpadda* 'rackare, räf, djäfvul', kanske släkt med *padd* 'elak, illvillig person', som af Dahlgren anföres från Rondeletius (eller < *eldpadda* urspr. 'salamander'? enl. förslag af E. Abrahamsson). I fråga om kvantiteten förhåller sig kanske *illpadig* till biformen *illpaddig* på ungefär samma sätt som Dalins *rädhåga* (i Hs), *roderskor*, *rodarbåt* (jfr ofvan s. LXXXIII f.), hall. *snoden* 'snodden' ABn till de vanliga högsvenska formerna (i dessa senare ex. är dock vokalen urspr. lång). Jfr numera Noreen Vårt språk IV s. 62-65.

kifta II 222: fick han ett Munslag, at han kiftade efter andan. Jfr t. ex. hall. *kifta* i Vessige enl. Bondeson Hall. Sagor 140, Harplinge enligt Abrahamsson, Breared enl. Wigforss 34, västg. »*kiffta*, *kieffta* sv. röra munnenn åkk kiäfftarna» Hof 169.

kitzlig 'okynnig, själfsvåldig' eller 'bråkig' t. ex. II 100, förekommer enligt meddelande af E. Abrahamsson m. fl. i liknande användning i Göteborg: *var inte tjisslig nu*, eller *tjisslas inte* 'bråka inte'.

klammer i *Stenklamret* I 234: såfwa i Stenklamret så sött, som i Sängen. Jfr hall. *klammer* n., bl. a. 'stenrör': *hästen har fått foten i ett stenklammer; vägen är som ett klammer* Möller 94, äfven *klammer* 'i oordning uppkastade stenar' Harplinge, jfr också *klimmer* 'gryt' Bondeson, 'samling af nedrasade klippblock nedanför en brant bergvägg' Fagered. Se Komm.

Kringeldrag 'krumelurer' II 71. Jfr t. ex. hall. *kringlet* a. 'rund, krökt, bugtig', *kringling* m. 'krökning, bugt' Möller 102. Se

vidare Rietz och jfr äfven Östergren i Språk och Stil XI, s. 240 ff., om *Kringel-äcker* i Sagan om hästen.

qwillra (var. *qwilla*) 'gnälla' I 182, 327, II 21, 334 (I 327 *qwillrande* i U2 ä t *knot*). Jfr t. ex. västg. Holsljunga *kwillreter* a. 'skrikig, om småbarn' enl. Leander.

Kältring t. ex. *Kältringe-lefwerne* 'buslif' I 352. Ordets användning hos Dalin står kanske på något sätt i samband med dess allmänna förekomst i halländskan i betydelsen 'tattare, hästskojare', se Aug. Bondeson t. ex. Nya Allmogeber. 196.

köfwa 'kväfva' II 6. Jfr t. ex. hall. *tjöva* Fagered, ABn (Hall. S. 141), *köfwa* Möller (s. Hall. däremot *tjyva* enl. Wigforss s. 183).

lenfällig 'skonsam, varlig' I 226. Jfr *lenfällig*, *lenfällen*, *lemfällig*, *lénfäldi* enligt Rietz och K. Nilsson i Bohuslän, Skån- Kalmar län och Blekinge. Jfr da. *lemfældig*, ä. da. *lindfældig*, af fda. *lin*, isl. *linr*.

Let-Öhl 'letande' II 196, se Komm. Jfr äfven hall. *laitejille* 'ifrigt, allmänt letande' Fagered enligt uppgift af folkskolläraren K. A. Johansson, Göteborg, meddelad genom magister Nils Carlsson, boh. *letöl* 'ifrigt sökande' Orust enligt E. Abrahamsson. SAOBs excerpter känna *letöl* från Em. Flygare-Carléns Rosen på Tistelön s. 73.

i lysningen 'gryningen' II 334. Jfr bl. a. hall. *i lysningen* Harplinge, *lyssning* f. Fagered, *lysning* s. m. Bondeson (Hall. S 142).

lulla t. ex. I 341, II 209: *jag lullar* i *entome*. Jfr t. ex. hall. *lulla* bl. a. 'gå omkring halfrusig' Fagered.

lycker 'åkertäppor' II 229. Ett vanligt dialektord, allmänt i Halland, se t. ex. A. Bondeson (Hall. S. 142 etc.).

lytmärke II 335, *wanlyttes* 'blef brännmärkt' I 259 (i U2; U1 *fick sitt Njd-märke*). Jfr bl. a. hall. *lyta* v. (*lytte*, *lytt*) 'vanära; skämma till utseendet' Fagered.

Machsyss I 328: jag har nu så lärt den bussen Machsyss*. Se Komm. och Ordl. samt där anförd litteratur. Ett ord

med stor spridning i dialekter och talspråk. Hvad hall. vidkommer jfr Bondeson Nya Allmogeber. 131: *lära gubben att hoppa maksiss.*

minna sig II 146: [Den ena tomten afbryter den andra] Ney Tupparne gala: Wi måste wäl minna oss. Jag får hörat en annan gång. — De tryckta källorna för svenskan ha icke gifvit mig någon upplysning, och ej heller SAOBs excerptsamlingar, som jag rådfrågat vid ett besök i Lund julen 1917 (tyvärr dock alltför flyktigt). E. Abrahamssons sagesman från Harplinge i Halland ville erinra sig som ett gammaldags uttryck, som ännu någon gång kan få höras i hans hembygd: *minna sig* taga farväl. Jfr vidare Komm. med där anförda mera aflägsna paralleller från danska och lågtyska samt fsv. *minnas* 'kyssas'.

muss I 373 (i äfwentyret om Pip): Hs *hå, hå, kan jag få Konga Dottren, om jag får igen Pip? dä woro muss* ä t *flinkt* U1 *flinckt.* Jfr hall. *dä va mussmuss* 'det var mycket bra' Harplinge. Se ytterligare Rietz och Hof (samt Komm.).

Tomt-Mysingar I 180 2 ggr (U2 *Tomt-gubbar*). Den enda anknytning jag fått är hall. *mysing* 'pyssling' Harplinge enligt E. Abrahamsson.

mystrar 'hvisslar' (liksom åt ett djur) II 442. Också i Sagan om hästen. Jfr hall. *mystra* 'smacka på hästen' Harplinge. Enligt Rietz äfven i Smål., Österg., Västerg. och (?) Söderml.; enl. K. Nilsson i Blekinge. Dahlgren har citat utom från Dalin också från Linné Öländska resa 20.

mätta 'mättnad' II 308 (uteslutet i U2). Jfr t. ex. hall. *mätta* f. 'mätthet' Fagered.

Nattstuga 'gästrum, vindskammare' I 31, II 227. Ett vida spridt bygdemålsord, som också finns i Hall. och Vgl.

nycker 'knyckar, ryckningar' II 451*. Äfven i Sagan om hästen. Jfr t. ex. hall. *nökk* n. 'ryck' Fagered.

oköpandes 'gratis' II 161. Jfr t. ex. hall. *utjöpanes* adv. Fagered; äfven hos Bondeson Nya Allmogeber. 94 och i Sörbygdmålet i Bohuslän enl. Nilén.

oskammandes (U1 *oskämmandes*, i U2 uteslutet) I 32. Hall. *uskammanes* 'utan skam' Fagered, »*oskammandes*» Harplinge, boh. *oskammanes* Harestad (Torkelson); äfven *skammane* 'skamsen' Bondeson Hall. S. 146 (jfr »blef både skammande och arg», »såg skammande ut» Nya Allmogeber. 32, 61). Se Komm.

pinnsugga 'igelkott' II 443: *förwandlade i pinnsuggor eller igelkottar* (*p.* uteslutet i U2). Hall. *pinnso*, *pinnsvin* Möller 142, *pinnso* Harplinge, *pinneso* Bondeson Hall. S. 144, *pinnso*, *pinnšwin* Fagered. Också i Skåne enligt Rietz.

pluttra 'sudda, klottra ned' t. ex. I 159: *några Sexterner pluttrat Papper*. Jfr västg. »*Phluttra*, Sv. plåttra, skriwa wårdslöst åkk oårdänteliga» Hof 225, s. Hall. *pluttrig* 'oredig, kluddig' Wigforss 281.

Plitterdiuret II 382: *Gräl-Biörnen* eller *Plitterdiuret* dvs. den pedantiske. Sedan kommentaren skrefs, har jag i Kaléns Fageredsmålet funnit bättre belysning af ordet: *plétra* '1. tälja, 2. skrifva särskildt med svårighet', *plétiret* a. 'bestående af smådelar, sönderdelad, söndersplittrad'. (Jfr äfven boh. *plétra* f. 'liten plåt (af jernbleck o. d.)' Sörbygden enl. Nilén.)

stor i redan II 75. Se Komm. och jfr Sw. Nitet 1738, 3 s. 5. Från hall.: **munnreda munnaraia* f. munvighet Fagered.

rusande 'rusig' II 316, 451*. Utom från Bohuslän har jag nu fått belägg från Halland, Fagered: *rusane*, Bondeson Nya Almogeber. s. 9: *rusande*.

skamlig II 313: Ett par hwita silkes strumpor ... i den diupa Höstetiden ... kunna aldrig bli så skamlige när en obarmhärtig åkar-kärra aldeles öfverstänker dem. Ordet torde belysas af ett citat ur Sundblads sagor på västgötamål i Gammaldags Seder s. 192: kasta ho' te'na nå'ra utå sina

sämste traser — fast begrips, di va' la inte skamli'a heller, när ho' va' e' kökspiga hos dro'nninga.

skräppa 'skryta' är ett mycket vanligt Hallandsord, se t. ex. Bondesons berättelser.

slumplycka 'lyckträff' II 249. Västg. *slumpelökka* Holsljunga enligt Leander.

snacka t. ex. II 24 och *snack* t. ex. I 57 äro vanliga ord i halländskan, se t. ex. Möller 34. Jfr s. CLVI.

snyllen 'misslynt' II 177, 278. Hall. *snullen* 'skamsen och flat och förargad' Fagered, *snöllen* 'förlägen' n. Hall. enl. Möller 178, västg. »*snöllenn*, *snullenn* . . . snopenn» Hof 269; äfven i Göteborg och Lysekilstrakten. Enligt Rietz *snyllen* i »vg. ög. bhl. sm.» med bet. 'skamflat, misslynt, småond'.

spökelser I 97: små spökelser, nästan lika Kräfwetor. Hall. *spökelse* 'spökelse' Fagered, *spökelse* 'spöken' Bondeson Almogeber. 54, Wigforss 177. Jfr. da. Spøgelse.

stuller 'stoj, bråk' II 406, *stullrande* II 253 (se Ordlistan och Komm.). Möller uppger *störl*, *störla* från s. Hall. och *sturl*, *sturla* från m. Hall. Jfr vidare *stuller* (slutet *u*) n. 'sorl' Fagered (jfr *suller*, *sullra* 'sorl, sorla' Fagered), *stullra* 'bullra' Orust, Harplinge, *stållra* 'bullra' Västg. Synnerby (enl medd. af prof. N. Beckman), äfven *sturra* 'stoja' Tjörn enl. Olaus Olsson. I U2 är ordet på flera ställen utelämnadt, se Komm.!

stämma 'stam, ätt', se komm. till II 232. Märkligt nog träffas ordet också i en (västsvensk!) dialektkälla: boh. *stämma* 'stämma [sic!], stånd, härkomst' Sörbygden (Nilén).

swimla, *swemla* 'svimma, få svindel' t. ex. I 216, II 449* (5 ggr, på 2 ställen utelämnadt i U2). Se anm. till I 376. Jfr hall. *swemla*, *šwemla* 'svimma' Fagered, Bondeson Hall. S. 148, Harplinge; Boh. Orust. Enl. Rietz i Västg., Smål., Blek., Skåne.

sår a. II 478: där är tagg . . . du skiämmer Rosen bort, och sielfver blir du *sår* (U2 sielf du gier dig *sår*). Hall. *sår*

(n. *sårt*) a. 'sårig, sårad, egentligen blott på ytan: *ja ä så sår på foten*' Möller 190. Enligt M. äfven i Skåne. Jfr da. saar.

sönderbettla(s) II 54, 214 (U2 *sönderslita*, resp. *sönderkrossas*). Saknas i SAOB (under *bettla*); jfr Komm. Hall. *sönnerbéttlat* 'sönderdelad i mkt små bitar' Fagered, *béttla* 'dela sönder något i bitar' Fagered.

tidig 'glupsk, matfrisk' II 245, 310. Hall. *tidig* 'hågad för ... lysten: *hästen är så tidig att äta*' Möller 196; västg. *mattidig* Bjärke hd. Se vidare Komm.

Torr-Gud I 330*, jfr Komm. Ett exempel på användningen af *-gud* om personer anföres af Möller äfven från Halland: *afgud* 'elak, hård människa' (s. 1).

truga hota, *trug* hot t. ex. II 20, 338. Jfr bl. a. hall. *trua* '1) truga 2) hota' Möller 201, 'hota' Harplinge. Da. *true*.

trång 'behof' I 395: *Hwad trång har jag dertil* (U2 *Hwad tränger oss dertil*), II 83. Enligt Rietz i Boh., Västg., Skåne; vanligt äfven i Halland t. ex. *Inte hade du trång till att* Bondeson MVK 184, jfr Gl. o. Kr. 79, 92, 187, Nya Almogeber. 198, *ha trang te* Fagered; Boh. *trang* Sörbygden (Nilén); *tränga till*, jfr Gl. o. Kr. 87: *som tränga till ömhet och vård*, Fagered *tränga te* 'behöfva'.

tussmörker 'skymning' I 67 (= U2), 117 (Hs *t.* ä t *skymningen* af censor; så i U1 och U2). Anföres af Rietz från södra Skåne. Jfr Boh. *tūsmörker* Harestad (Torkelson), *tössmörker* Orust (Abrahamsson).

torstedrick I 157, II 307. Jfr Boh. *tuste-drékk* m. 'dryck för att släcka törsten' Sörbygden (Nilén).

usla sig 'jämra sig, ställa sig ynklig' II 66, 262. Vanligt, utom i andra dialekter, i halländskan: *usla sig* Möller 211, Harplinge, *uslade sig* Bondeson Nya Almogeber. 31, *üssla* 'jämra sig' Fagered. Enligt Möller äfven i Skåne, Västg., Östg.; Hof: Västg.; Rietz: Götaland.

Wiltingar II 483. Hall. *vilting* 'vildbasare' Harplinge (enl. E. Abrahamsson), Kalmar län enl. Rietz.

Jag wåndar 'låt vara att, äfven om' t. ex. II 76, se Ordl.! I Komm. anföres belägg från göteborgaren Weste 1807. Jfr äfven i halländsk dialekt: *Ja vånde de vore sjelfva fan, så skall de ändå ske* Möller 220.

wäcka till 'spritta till' I 181. Hall. *väckte jag till* Bondeson Nya Alm. 74, Alm. 84, *wäkka* v. 2 *-te* 'hoppa, spritta' Halländska sagor 152, *wäcka wack wuckit* 'väcka' Skällinge, *väcka till* (med samma tema; *v-* istf *w-* troligen genom förbiseende) Skällinge enligt Möller 224; enligt Rietz i Boh. och Västg.; *w-* hos Bondeson (och Möller) tyder på gammalt *hw-*, jfr no. *kvekka* Aasen.

wörda 'hysa respekt för' t. ex. II 231: Om Hilmer och wi lefwa som en man och ett hiärta, skal ingen granne annat kunna än wörda wår Gård. Jfr t. ex. Bondeson Nya Alm. 11 *Ingen vördte mig*, Gl. o. Kr. 7 *Låta dem gå inne så här. De vörda ju hvarken bord eller bänkar.*

yfwig 'stolt, uppblåst' t. ex. I 89 (i U1 på ett par ställen genom missförstånd *ifrig*, se komm. till I 293). Jfr Hof Dial. Vestr. 322: »*Ywenn* Sv. högt och witt (widt) utspännd . . . atque inde Vestrogothi qvoqve superbum, insolentem arrogantem *ywenn* solent vocare.»

Öron-Liud I 127: *intet fick Öron-Liud* (U2 *intet fick höra*). *Örna-ljud* t. ex. »Ja får inte örnaljud», »Daj rommestarra [bullra] så en kan inte få örna-ly» o. dyl. enligt Rietz i Västg., Smål. och Skåne, *örnaly* i s. Hall. enl. Wigforss 381.

* *

Till det folkliga inslaget i Argus' språk höra också ordspråk och ordspråksliknande talesätt. De äro särskildt vanliga

i samtalen och i lifligt berättande stycken. Jag anför här ett urval af de mest karakteristiska:

I 12: det gamla ordspråket, at man ey skal skåda hunden effter håren. *Ords-A.*

I 37: [Hafwa wi några emot oss, så ha wi dock några med oss] som intet äro rädda, när Hunden skiäller; II 228: [Hilmer . . . så snart han kom i gott stånd] war han intet rädd när hunden skiälde.

I 80: Godt stycke härifrån och dit, sade Gumman såg til Månan.*

I 94: [den som will säija Sanningen,] kommer ut ibland som en Höna på en Käpp i Blås-wäder[1]; jfr I 205: komma ut som ett Rapphöns bland många Stormodiga Tuppar; II 306: råka ut, som en Michelsmässe-Kyckling bland de dristige Tuppar.

I 132: egen smickran är wärre, än Hostan, hon kommer wäl sielfbuden.

I 205: Din Räf skal intet bita min Gås.

I 207: [Ut strax, wrak, och] liug aldrig för klokt folk.

I 207: Ingen bror i Hafsnöd.

I 311: [om du kan . . .] plåcka bästa Glöden under din Gryta. (Se Ordl. under *Gryta*!)

I 319: [at jag ey behöfde] gifwa Bagar-Barn Hwet-Strut.

I 334: Saken är intet så galen, som Hufwud är ludit*. (Se Komm.)

I 336: Di skräma inte många i femkort*.

I 336: [wakta dig: Ställ dig intet i fara.] Wår Herre finner honom wäl ändå*.

I 337: Då stå wi där i Syltan*.

[1] Jfr Runius Dudaim, Sthlm 1733, II s. 77: at de stå sig som en Höna på en Kiäpp i blås-wäder.

I 337: Buff, der ha wi Ägget*; II 151: Krak, der hade han Ägget.

I 337: Jag wiste wäl Mor skulle Döö, hon gapa så illa*. (Jfr Runius Dudaim, Sthlm 1733, del II s. 78.)

I 337: [Marius will jag wåga det är en Buss,] han kan Supa och Sätta ned som en Mästare*. (Se Komm.)

I 337: Ägget will lära Hönan at Wärpa*.

I 357: Där ha wi smällen af Wattn wällingen. (Se Komm.)

I 357: [Om j intet wiljen wänta] tils Måssan wäxer i Skallen.

I 357: Oswurit är bäst. Jag har sedt så stort Skiepp segla omkull förr, som en Bytta med wälling.

I 358: Skammen tar altid wid den Fattiga.

I 359: Ja wisst, liten Himmel och mycken jord.

II 45: I dag Skiälm, i morgon ährlig Man, det har ingen ting på sig.

II 46: Lit på, ingen kan dra Strå för den Saten; II 63 Det är swårt at dra strå för gammal katta. (Se Komm.)

II 46: [Men, säijen I,] en Swala giör ingen Wåhr.

II 83: hon liuger så Stenarne må låssna; II 165: [Den skiöna Malin . . . raisonnerar . . .], så at Skåp och Stolar må skiämmas; II 281: [låta höra edra underwärk,] så at Tak och Wäggar deröfwer sucka; II 185: [tala] så at Stockar och Stenar sku gifwa sig. (Jfr A. Bondeson Gl. o. Kr. 7: De vörda ju hvarken bord eller bänkar.)

II 84: Den wägen sku wi alla, sad Herr Berthel, fölgde ut Tiufwen.

II 150: Men den gamla war likwäl äldst.

II 160: Hwar och en förswarar sin Wattn-Wälling.

II 170: I kommen mig något brott uppå: Jag har intet fått mina Possar i ordning.

II 179: alla hopar föllier han, och uti ingen går han främst.

II 181: Kungens folk alla.

II 192: Gud bättre den som Liten är; II 406: Stackar den, som liten är, ingen hörer hwad han säijer.

II 200: Dä blir wäla bättre än boka säijer.

II 223: den agelös lefwer, han ährelös dör.

II 225: Detta war annat gille än kinpustar.

II 466: små Sår och fattiga fränder skall man intet — — —

II 486: Dem nögdom är allting wäl.

Komm. 174; Bästa wärket war at tiga och höra.

180: Min kämpe, som winner.

Göteborg 1918.

BENGT HESSELMAN.

ANMÄRKNINGAR

TILL FÖRSTA DELEN

ANMÄRKNINGAR.

1. *Then Swänska Argus.* Beträffande de olika titelförslagen jfr s. 9 noten och Warburg ss. 154—155. *L.*
   2 *lustigt* nöjsamt, trefligt. Jfr 18: 9. *H.*
   2 *föreställa* framställa; behandla. *H.*
   4 *roliga* roande. *H.*
   4 *liufliga* behagliga, angenäma. *H.*
   11 *Läckerheten* kräsenheten. Jfr 46: 12. *H.*
   12 *ehuru* hur än. Sådan betydelse var förr vanlig hos orden med begynnande -e. *ehuru billigt ährende hon hafwer* hon må ha aldrig så rättmätigt ärende. *H.*
   14 *med all sin wyrdighet* oaktadt all sin aktningsvärdhet. *H.*
2. 2 *åtskillig i Skrif-Arter* omväxlande i skrifsätt (stilarter). *H.*
   12 *upmärksamheter* iakttagelser och anmärkningar. *H.*
   13 *Publici Wän* person, som har intresse för det allmänna, fosterlandsvän, (statens l.) samhällets vän. Jfr *Publicum* 31: 20. *H.*
   14 *äfwensom* på samma sätt som, liksom (å andra sidan). Jfr *äfwen så* 151: 24 och ty. eben wie. *H.*
   15 *Republiquen* staten. *H.*
   22 *Handtwärcks-Auctor* yrkesförfattare, yrkesskribent. *H.*
   24 *Wij förmoda din Billighet* vi räkna på, att du icke är obillig; att du är rättvis. *H.*
3. 2 *missgynna* ogilla, vara ogynnsamt stämd emot. *H.*
   12 *inbillningen* föreställningen. *H.*
   15 *owulig* vårdslös, slarfvig. En på 1600- och 1700-talet ej ovanlig sidoform till owålig; ännu i dag i talspråket i vissa trakter. *H.*
   20 *Förundran* (stor) beundran. Jfr t. ex. 13: 6. *H.*
   23 *Fram bättre* längre fram, i det följande. Jfr r 27. *H.*
4. 9-10 *hafwa wij aldeles ingen afsikt på* åsyfta vi alls icke. *begrepen* begåfningarna, ingenierna. *de små begrepen* de svaga hufvudena. *H.*
   27 *elak* dålig. *H.*
5. 3-15 *Det .... Wärck.* Dessa reflexioner äro tydligen lånade från Spectators 124:de nummer, där det heter (jfr Lamm s. 162): »A Man who publishes his Works in a Volume has an infinite Advantage over one who com-

municates his Writings to the World in loose Tracts and single Pieces. We do not expect to meet with any thing in a bulky Volume, till after some heavy Preamble and several Words of Course, to prepare the Reader for what follows. Nay Authors have established it as a kind of Rule, that a Man ought to be dull sometimes; as the most severe Reader makes Allowances for many Rests and Nodding-places in a voluminous Writer . . . On the contrary, those who publish their Thoughts in distinct Sheets, and as it were by Piece-meal, have none of these Advantages. We must immediately fall into our Subject, and treat every Part of it in a lively Manner, or our Papers are thrown by as dull and insipid. Our Matter must lie close together, and either be wholly new in it self, or in the Turn it receives from our Expressions. Were the Books of our best Authors thus to be retailed to the Public, and every Page submitted to the Taste of forty or fifty thousand Readers, I am afraid we should complain of many flat Expressions, trivial Observations, beaten Topics and common Thoughts, which go off very well in the Lump.» *L.*

5. 4 *Alphabeter* Alfabetets bokstäfver användes vid denna tid till arksignering. »Alphabet» betecknar alltså här en serie af 23 tryckark. *L.*
4 *billigt* med skäl. *H.*

6. 11 *Statister* statsmän, politici. *H.*
20 *inrita* innästla. *H.*

7. 13 *Heder* ära. *H.*
17 *det nappar bättre* det »tar» bättre; lönar sig, hjälper bättre. *nappa* 'taga' (i flera betydelseskiftningar) var ett vanligt ord i 1700-talets svenska, i synnerhet i mera hvardaglig stilart. *H.*

9. *N:o II* Uppslaget till detta ark har Dalin fått från skildringen af Spectatorsklubbens medlemmar i Spectator N:o II. Sex olika typer presenteras där för läsaren såsom medarbetare i tidskriften och få sedermera — liksom Argi auktorer — ofta föra ordet i författarens ställe. I Spectatorklubben finnas liksom i Argus en världsman, en officer och en köpman; men i själfva karaktäristiken af dem har Dalin ej direkt lånat några drag från förebilderna. Jämförelser mellan Spectatorsklubben och Argi auctorer äro gjorda af Warburg, Sylwan, Böök, Lamm m. fl. Se särskildt Böök (ss. 72-79). *L.*

10. 2 *Hofbuss.* På 1700-talet vanligt (troligen mera familjärt ord) för 'hofman'. Jfr *Academiska bussar* 159: 6. *H.*
13 *favorit* (hof)gunstling, kungagunstling. *H.*
17 *Ministeren* statsministersämbetet. Möjligen 'statskonsten, diplomatin'? *Minister* kan vara 'ämbetsman för utrikes ärenden'. Se Sahlstedt 1773. Jfr *Uz statsklokheten* och 147: 26 f. *jag smög mig det Stats-klokaste* (*Uz det tystaste*) *jag kunde. H.*
27 *när yppighetz förordningen blir efterlefwad.* Det förbud mot import af dyrbara tyger, broderier o. s. v., som påbjudits genom öfverflödsförord-

ningarna af åren 1720 och 1722 hade ej strikt tillämpats. 1731 års ständer hemställde därför om förbud af pälsverk, dyrbara sidentyger o. s. v. och om fastställandet af en för alla rikets undersåtare gemensam dräktmodell. *L.*

11. 4 *Hiertskott.* Namnen Hiertskott och Hiernbrott har Dalin, såsom Warburg påpekat (s. 130), antagligen funnit i Runius Rimdantz i Fastlagen, hvars inledning lyder sålunda:

Hwem har i bruk wara siuk, och i Vers doch fälas och älas?
Giör icke jag hwar dag Grift-skrift, Gift-skrifter ogifter?
Rimar och hostar iblan hwar om ann' icke tungan å lungan?
Hiertskått å hiernbrått ihop: twå ofredsamma ledsamma syslor. *L.*

4 *Hiertskott* betyder i versen hos Runius uppenbarligen 'skott från hjärtat' som en omskrifning för 'hostattacker'. Dalin associerar det tydligen med 'hierta i bröstet' (r. 13) och med skott. *H.*

9 *drager Fädernet* etc. se *U2.* Med *Ulfwar, Dufwor* åsyftas väl adelsnamn (som Ulfsparre etc.). *H.*

21 *Hiernbrott* hos Runius 'hufvudbry'. Likaså t. ex. hos Stjernhjelm. *hufwudbrot* hos Lucidor. Jfr uttryck som nysv. 'bråka sin hjärna', ty. Kopf brechen etc. *H.*

24 *witterhet* 'bildning och kunskaper': jfr t. ex. Georg Göthe De vittra samfunden i Sverige s. 49—56. *H.*

27 *grillsprängd,* jfr *grillar* 79: 17 med anm. *H.*

12. 8 *drifwa* drifva den satsen, påstå. *H.*

8 *städningen* hyfsningen. *H.*

16 *Silfkappar* tumlare eller bägare af silfver, brukades förr i rikare bondhus istf glas. *H.*

18 *nedrig* låg. Så ofta, i flera skiftningar (jfr t. ex. 42: 11, 66: 24, 45: 23, 136: 13, 162: 17). *nedrigt folk* folk af ringa stånd. Jfr 61: 24, 187: 24. *gement* tarfligt, simpelt. *H.*

21 *Sokne-gång.* Djäknarne, lärjungarne vid gymnasiet, brukade vid denna tid själfva genom s. k. socknegång bland landtbefolkningen uppbära »djäknepenningarne», det lagstadgade understödet i penningar eller spannmål. Då detta var knappt tillmätt, sökte de i regel att erhålla något belopp därutöfver, och socknegången, som ansågs uppfostra ungdomen till tiggeri, blef år 1780 genom ett kungl. reskript förbjuden. *L.*

13. 10 *otwingat* som icke blifvit förkonstladt, sitt naturliga. Jfr betydelsen af twinga i N:o XIII, t. ex. s. 88: 13 ff., 89: 13, 93: 11 m. fl. *H.*

22 *besynnerlig* märklig ovanlig. *qwickhet* godt hufvud. *H.*

22-23 *hwartil . . . kom* och då förfarenheten kom därtill. *hwartil* = 'och därtill' är ett latinskt konstruktionssätt, som Dalin troligen afsett att undvika genom ändringen i *U2.* Jfr *hwilket medan* 121: 12. *förfarenhet* färdighet och insikt, förvärfvad genom vana och öfning. Jfr *förfaren i Processer* 167: 3. *H.*

14. 3 *chicanera* trakassera, bereda svårigheter. Af *chican* lagvrängning, hårklyfveri; krångel, knep (isht i fråga om rättstvister); trakasseri: se SAOB: C 137 f. *H.*

5 *utspöka nya konster* (troligen) klä ut nya knep och påfund (spöka ut dem, som man klär ut ett åkerspöke, så att folk lättare bli lurade af dem; eller ge dem förklädnad, så de bli oigenkännliga). Mindre troligt är, att spöka, liksom stundom da. spøge, skulle betyda 'trolla' (trolla fram, skoja ihop). *H.*

6 *wicktige* vägande. *Principal* hufvudman. *H.*

23 *5 proCent»Medlen* ledde sitt upphof från en ständernas förordning af år 1727, som stipulerade en tullafgift uppgående till 5 procent å värdet af alla de utländska varor, för hvilkas tillverkande fabriker i Sverige voro upprättade. De på denna väg influtna medlen skulle läggas till den för de nya fabrikernas räkning af ständerna inrättade fonden. *L.*

24 *fuller* nog, väl. Här och på några andra ställen, t. ex. 36: 19, är *fuller* bibehållet i *U2;* men i regel är det där utbytt mot *wäl,* se t. ex. 55: 7, 79: 12, 80: 3 etc. *fuller* ansågs som mindre korrekt språk: jfr Swedberg i Schibboleth (1716) i kapitlet om »Owig Ordasett» s. 169, och särskildt Sahlstedt om »det fula ordet *fuller*» i Critiska Samlingar 1759 s. 131 f.

15. 2 *effecter* handelsvaror. *H.*

16. 18 *Edert wäna släkte anständiga* 'som anstå edert' etc. *H.*

17. 9 *twinga* förställa. Jfr anm. till 13: 10. *fählas* rasa. *H.*

19 *upkomst* förkofran. *H.*

18. 2 *flatt* (här) flyktigt, ytligt, lättsinnigt. *H.*

4 *beskiedelig* (här) sedig, ärbar, hygglig, ordentlig. *H.*

9-20. 1 *Hwaremot . . . namnet.* Den förmildrade omredigeringen i *U2* torde väl bero på att läsarne trott skildringen af Fru Kättia Sällskapslik syfta på någon samtida känd dam. I n:o XIV (ss. 102-103) afvisar Dalin en korrespondents uttalade misstanke därom. *L.*

19. 7 *Filou* skälm, skojare; spec. bedragare i spel, falskspelare. *H.*

10 *leewis* (*Hs läwis*) 'pratsam, munvig, lösmynt'. Jfr i n:o XXVII: Ingen fick tahla, när en sådan begynte med sin gycklande lä-wishet. Ordet förekommer ännu i denna betydelse i en del dial. (Smål., Österg. enligt Rietz s. 422). *H.*

20. 26 *hederlig* aktad och ansedd. *H.*

22. 1-19 *En . . . oss.* Denna berättelse återgår, som Sylwan (s. 159) visat, till La Mottes fabel Le Bonnet. En man, som räddat en fe, önskar sig till belöning att lära känna sina medmänniskors innersta tankar:

Soit, j'y consens, lui dit la Dame.
Tu n'as qu'à prendre ce Bonnet;
Il est Fée, et tu vas voir les gens à souhait.
Ils ne te diront plus ce qu'ils croiront te dire;
Mais bien tout ce qu'ils penseront.
Tu les verras tels qu'ils seront.

Iklädd mössan uppsöker han sin hustru:

Que je te hais, dit-elle, en embrassant le Sire
— — — — — — — — — — — — —
Ah! que la mort tarde à me rendre
Le service de t'emporter!

Ett liknande mottagande får han af sina barn:

En dépit d'eux leur bouche est ingenuë;
Ils attendent ses biens qu'il garde trop long-temps.

Han går till sina vänner och finner öfverallt

Ingrats et mauvais cœurs sous dehors obligeans.
Va-t-il rendre quelque visite?
En lui serrant la main, on l'appelle importun.
— — — — — — — — — — — — —
A chaque instant mille degoûts pour un:
Rien ne le flate; tout l'irrite:
Tant et tant, que nôtre homme excedé de chagrins,
Jette enfin son Bonnet par dessus les moulins.
Le cherche qui voudra. Quant à moi, je le quitte.

Jfr också La Mottes inledningsord:

C'est pour nôtre repos que les cœurs sont cachez.
Jouïssons de nôtre ignorance.
Nous serions tous bien empêchez,
Si l'on nous parloit comme on pense. *L.*

22. 9 *otidig och obeqwäm* besvärlig och otreflig. *H.*

19-23. 14 *Men . . . lefwat.* Med en ganska snarlik satir öfver de fadda och ouppriktiga nyårsönskningarne inleder Le Misantrope sitt nyårsnummer N:o 42. *L.*

23. 7 *stickfluss* lungkatarr; egentl. kväfvande katarr, ty. Stickfluss. *H.*

24. **27-25.** 1 *Hans Namn . . . hägnat!* Det ostindiska kompaniets först utskickade skepp, Fridericus Rex, befann sig vid denna tid på hemvägen. Det återkom på hösten 1733 med en rik laddning. *L.*

25. 1 *försiktighet* förutseende, omtanke. *H.*

2-4 *Alla . . . Flaggor* syftar på den af Sverige biträdda freden med Algier år 1729, hvarigenom de svenska handelsfartygen genom en afgift till deyen garanterades mot de algierska sjöröfvarnes plundringar. Denna fred ansågs ge möjligheter till grundandet af en svensk handel med Levanten. Först år 1738 grundades emellertid ett levantiskt kompani. Med *de Barbariske Hedningar* menas naturligtvis här sjöröfvarne från Barbareskstaterna. *L.*

12 *grant* riktigt. *H.*

26. 23 *dönen* kan vara sing. eller plur. Jfr Lind 1749: dön m. & n.

27. 9 *barde Män* (*Ua Barde-Män*) krigare. Poetiskt-arkaistiskt ord. *H.*
10 *Spake . . . Leijon!* Jfr Stjernhjelms Hercules v. 172: »Spake som däggiande Lamb; och wilde som Hiortar i brunsten.» *L.*
13 *snillebragd* bokliga konster, vittra sysselsättningar. Jfr (om snille) G. Ljunggren Sv. Akad. historia I s. 77, (snille och smak) Leopold Saml. skr. (1800 ff.) I s. 161 ff., III 225 ff. *H.*
18 *Himla-läran* ett på denna tid vanligt uttryck för 'teologi, religion'. Jfr 129 f. om de två systrarne Himla-Läran och Sedo-Läran 'religionen och moralen'. *H.*
19 *dryga* svåra, kräfvande, viktiga. *H.*

28. 4-18 Herr Gyllenbalance's lyckönskan är skrifven i en viss arkaistiskt hållen lagstil, med en och annan fornsvensk form som *Eeda* o. dyl. *H.*
13 *späkt* fridsamhet, fredligt sinnelag (lagord). *H.*
13 *urafla* öfvervåld (lagord). Jfr fsv. *ofæfle, uræfle* (m. fl. former) 'öfvermakt' bl. a. om vilda skadedjur, särskildt björn. *H.*

29. 9 *Fallwalk* »med ull eller tagel uppstoppad valk, som i synnerhet fordom brukades att sätta kring hufvudet på små barn, då de lära sig att gå, för att skydda dem för skada vid fall»: A. F. Dalin, Ordb. 1850. *H.*

30. 6 *wettenskaper* kunskaper *H.*
13 *giör ett alwarsamt och moget anseende* antager en min af allvarsamhet och mogenhet. Jfr *Ua. anseende* utseende. *H.*

31. 7 *nattstuga* gästrum, vindskammare. *H.*
14 *tröster* 'kan' eller 'törs, vågar'. *H.*
27 *tager intet lag* lyckas inte. *H.*

32. *oskämmandes* utan att behöfva skämmas, blygas. *Hs* har *oskammandes*: jfr *skammandes* o. d. 'förlägen' i nutida dialekter, särskildt sydsvenska (Skåne, Halland). *H.*
4-5 *præsidera för en Disputation.* Ända till midten af 1800-talet brukade disputationerna författas af preses, under det att respondenten endast bekostade tryckningen. *L.*
10 *Schol-Grälet* skolpedanteriet. Likaså 33: 11, jfr *gräl* 60: 6, 150: 1 m. fl. Se O. Östergren i Språk och Stil VIII s. 116 f. *H.*
12 *Läslymmel* plugghäst. *H.*
15 *utan afsikt* utan tanke och beräkning; plan och mål. (Troligen icke 'uppmärksamhet, eftertanke', såsom föreslås med tvekan i SAOB: A 464.) *H.*

33. 1 *afsickt* syftemål, ögonmärke; intresse. *H.*
4 *Cavaillerement* obesväradt, ledigt och elegant; helt nonchalant. *H.*
14 *hederligt effterdömme* aktadt föredöme, mönster. *H.*

34. 6 *flågfärdighet* 'flygfärdighet'; här ungefär = 'brådmogenhet'. *H.*
11 *tassen* (fra. tasse) koppen, d. v. s. kaffekoppen. Ett vanligt ord på 1700-talet. *H.*
12 *afsättare* glas på visst sätt tillblandadt brännvin; sup, »blandare». Jfr SAOB: A 629. *H.*

35. 4 *drifwa* afhandla. *H.*

36. *N:o VI* Detta ark bearbetar ett uppslag, som återfinnes i så godt som alla de utländska moraliska veckoskrifterna. I Spectator N:o 34 redogöra klubbens medlemmar för de omdömen om tidskriften de hört bland sina umgängesvänner. Ännu mer öfverensstämmer dock detta ark med Spectator N:o 568, där mr. Spectator okänd kommer in på ett kaffehus och får deltaga i en häftig diskussion om tidskriften. I Patriot N:o 91 redogör en brefskrifvare för ett samspråk om tidskriften, som han haft med medresande under en diligensfärd. I Le Misantrope N:o 12 berättar författaren hur han inkognito hos boktryckaren hört kritiska uttalanden om sitt verk. Från ingen af dessa förebilder har detta ark gjort några direkta lån. *L.*

37. 3 *grann* fin. Jfr *några granna Ynglingar* 183: 12. *H.*
5 *Sedolärande Mercurius,* Sveriges första moraliska veckoskrift, utgafs $^{9}/_{6}$ 1730—$^{26}/_{10}$ 1731 af Dalins vän Carl Carlsson och gaf Dalin impulsen till Argus. (Jfr Lamm s. 118—123.) *L.*
9 *gumrade fram* i nyare dial. (Smål., Västerg.) betyder *gumra* 'smått gnägga'. Här står det kanske mera allmänt för 'mumla, stamma' l. dyl. Troligen ett mera ovanligt ord, som Dalin velat undvika genom ändringen i *U2. H.*
9 *teg, torkade in* teg och sväljde. Jfr *intorcka inwänningar* 43: 11. Se Sahlstedt 1773: *torka in,* Proverbialiter, ex. gr. *torka i sig något* quædam audire, quorum rationem exigere quis non audet; A. F. Dalin 1850: *torka in ovett* (»figurligt, familjärt») nödgas smälta ovett. *H.*
10 *slå sig från* öfverge, gå ut ur (vårt sällskap). Jfr Lind 1749: slå sig til et parti. *H.*
14 *granlaga* varsam, ängslig. *H.*
21 *widriga* ogynnsamma. *H.*

38. 2 *afsikt* egennyttigt syfte. *H.*
15 *Löijligast* roligast. *H.*
18 *Bordläxorna* bordsbönerna. Jfr *U2. H.*

39. 4 *ährlig* aktad, hedervärd. *H.*
8 *begaf han sig* gaf han med sig, gaf han vika. *H.*
12 *billigt* resonligt. *H.*
15 *beskiedlig* förståndig. *H.*

40. 3 *åhåga* lust. *H.*
13 *Lidanus* anagram för Dalinus. Detta är det första ställe i Argus, där Dalins namn förekommer. *L.*

42. *N:o VII.* Innehållet i detta ark är genomgående inspireradt af Spectator N:o 143, som äfven handlar om människonaturens ombytlighet och om konsten att i med- och motgång bibehålla sitt själslugn. Herr Hiertskotts skildring af sitt eget sinnelag öfverensstämmer i sina hufvuddrag med

Spectators karaktäristik af Uranius. Likaså hafva Ehrenmenvets reflexioner om kvinnokönets ombytlighet en motsvarighet i Spectatorsnumret. Endast slutet är direkt lånadt (Lamm ss. 163-164). *L.*

42. 2 *flygande* snabbt. *H.*
11 *nedrige* platta. *H.*
20 *anständig* tillbörlig, passande. *H.*

43. 3 *Sinnes-Olikhet* ojämnhet i sinnelaget. Jfr ty. gleich, t. ex. i Gleichgewicht, da. ligevægt. *H.*
11 *illgrep* (illfundiga) knep, streck; (illistiga) påhitt, konster, krumbugter. Jfr 130: 9: Prætexter måste man nu taga för reda Penningar. *H.*
14 *i tromål* i förtroende. *H.*
16 *Fottråd* något som trampas på med fötterna. Förekommer i liknande bildl. användning alltifrån fsv. tid, i fraser som 'wara hwars mans fotatråd' (t. ex. hos Lind 1749), 'äre nw alla manna atlöghe oc fotatrodh' (i den medeltida öfversättningen af Moseböckerna) etc. Bildadt af det gamla verbet tråda (fsv. trodha) 'trampa'. Här ungefär: 'lekboll'. *H.*
24 *otwunget* oförställdt. Jfr 13: 10, 17: 9 med anm. *H.*
26 *hildar-lek* 'stridslek, kamp': poetiskt ord, lånadt ur den isländska diktningen (*hildar leikr*, af *hildr* f. 'strid' och *leikr* m. 'lek'). *H.*

44. 3 *liksinnig* af lika (samma) sinnelag; lika lugn. *H.*
7 *tillfällen* är bestämd form. Jfr t. ex. *Hufwuden* 90: 24. *H.*
12 *wisst* säkert. *H.*
19 *förnögde eller bestridde* tillfredsställda eller icke. *förnöija* göra till viljes, ställa till freds. *bestrida* motsätta sig, motarbeta; bekämpa, kufva. *H.*
22 *olåtig* kinkig, gnällig; knarrig. Jfr Lind 1749 olåtigt barn o. d. *H.*

45. 2 *hufwudknåp* bjäfs i hårklädseln. *H.*
7 *begrep* förstånd. *H.*
9 *wälluster* njutningar. *H.*
10 *nöije* tillfredsställelse. Jfr *nöye i något nöye* 79: 11-12. *H.*

46. 9 *Sinnes likhet* (= 47: 10 *sinnes-likhet*) jämnmod, jämnhet i sinnet; sinneslugn, själslugn. Jfr 43: 3. *H.*
17 *Apspel* föremål för gyckel l. spektakel; driftämne: SAOB: A 1981. *H.*
22 *begripit i* upptaget af. *H.*

47. 12 *nöysamme* som ge tillfredsställelse. *H*
20-21 *orkelöst ifrån* (sysslolöst och) icke upptaget af, lättjefullt oupptaget af. Jfr *orkelös* sysslolös 106: 20. *H.*
22-48: 9 *Jag . . . Wäder-pustar.* Spectator N:o 143 slutar med ett citat ur Burnets Theoria Telluris Amst. 1699: »For what is this Life but a circulation of little mean Actions? We lie down and rise again, and dress and undress, feed and wax hungry, work or play and are weary, and then we lie down again, and the Circle returns. We spend the Day in trifles, and when the Night comes we throw ourselves into the Bed of Folly amongst Dreams and broken Thoughts and wild Imaginations. Our

Reason lies asleep by us, and we are for the Time as arrant Brutes as those that sleep in the Stalls or in the Field. Are not the Capacities of Man higher than these? And ought not his Ambition and Expectations to be greater? *L.*

48. 10 *föracktеliga* nedsättande. *H.*

49. 6 *huru det tar lag* 'huru det lyckas'. Eller: 'hvad det kan ha för verkan'. *H.*

50. 13-56. 4 Brefven äro ej skrifna med Dalins hand och säkerligen ej författade af honom. Det torde vara ganska antagligt, att de tillställts Argus från Gyllenborg eller någon af dennes anhängare. Det var nämligen just vid denna tid, som man i rådet var sysselsatt med att utarbeta förordningen om förbud mot införsel af industriprodukter och diskutera tillämpandet af 5 procentstaxan. Gyllenborg sökte att få så många produkter som möjligt belagda med importförbud och ville ha femprocentsafgiften utsträckt ej blott till alla varor, som i landet tillverkades, utan äfven till alla dem, som kunde komma att fabriceras. Gustaf Bonde bekämpade dessa sträfvanden. Hans hufvudargument var att en dylik finanspolitik lätt kunde beröfva oss vår enda inkomstbringande handel, järnexporten till England. Om vi i strid med traktaten med detta land pålade dess exportvaror en så hög införselafgift, vore det fara värdt, att England skulle utöfva repressalier genom att utestänga vårt järn till fördel för sina egna kolonier och för Ryssland, hvars järn redan börjat bli en farlig konkurrent till vårt. Det är, som man ser, emot denna argumentering och till försvar för de nyinrättade fabrikerna, som de båda brefven äro skrifna. Särskildt det i London daterade, men möjligen i Stockholm tillkomna brefvet, går ju utförligt in på ett bemötande af farhågorna för en attack från Englands sida på den svenska järnexporten. *L.*

8-9 *giöra . . . allmänna* vanligt uttryck för 'offentliggöra'. *H.*

18 *Edert* i *U1* är nog tryckfel, snarast för *Eder*, gammal form i neutr. plur. = *edra*. *H.*

51. 11 *Hielpredor* hjälpmedel, utvägar, metoder. *H.*

53. 20 *togo de . . . spender-böxorna fram* kommo de i lynne att spendera. Uttrycket anföres t. ex. af Lind 1749, af A. F. Dalin 1850 och ännu så sent som i Hoppes Ty.-sv. Ordb., 3:dje uppl., 1900. Jfr ty. die Spendierhosen anziehen o. d. *H.*

23 *giälla* ljuda gällt, skalla, skrika. *H.*

54. 2-10 *Om . . . emotstå?* Den holländska dukaten, ett af de mest spridda guldmynt under 1700-talet, visar på ena sidan en krigare, på den andra Hollands vapen med inskriptionen: Concordia res parvæ crescunt. *L.*

23 *sällsamt* ovanligt, besynnerligt, förvånande. *H.*

55. 21 *behagar intaga* behagade inhämta; torde finna, torde förstå. *H.*

22 *a Gouverno,* köpmansterm, 'till efterrättelse, till beaktande'. *H.*

24 *a Costi,* köpmansterm, 'der, hos Er, på den ort, dit brefvet skall gå'. *H.*

57. 6 *rörer* behandlar. Jfr *drifwa* 35: 4. *H.*

58. 1 not *Hs wrärne,* jfr r 18 not och anm. till 105: 6. *H.*

16 ff. *En sann och en falsk Ähra.* Celsius (s. 21), uppger, att Dalin redan under sin vistelse i Lund »tilhofvade et utkast af sin Argus» och tiilägger i en not: »Mig synes som det vackra Poëmet om Den Sanna och Falska Äran, hvilket finnes uti arket N:o IX P I vore skrifvit denna tid.» Denna uppgift bestyrkes af den version af dikten, som vi äga i Gustaf Rålambs afskriftssamling »Olof von Dalins versar» i Kungliga Biblioteket (jfr Lamm s. 135 f.). Ty om också senare afskrifven utgör denna otvifvelaktigt den äldsta version af dikten vi äga. För dess prioritet talar redan att den på de ställen, där Argushandskriften ändrats för tryck ningen, genomgående uppvisar den ursprungliga texten. De på censors uppmaning strukna ställena finnas här också. Men dessutom finnas här en del satiriska hänsyftningar, som Dalin redan vid första nedskrifvandet af manuskriptet för Argus ändrat eller uteslutit. s. 59 r: 2 alluderar här direkt på riksråden:

At uthi lustigt Swall en dylik simmer i Ähra,

Utfallet mot prästerna (59: 26—60: 2) är utförligare och djärfvare:

Präster ha ock dhen Sed at i Andackt fambla till Ähra,
Witnande dhe som i Helgone-Dräckt Taffts-Hattarne bähra,
Dhe som i Wäggar och Hwalf wählklingande Samwete prata,
Dhe som ha grundelig lärdt Siuhundrade Kiättare rata,
Dråpelige Werck! Mån' Wädret uthi så swängande Kappor
Ey skulle drifwa till Ophir och Ährans gläntzande Trappor?

s. 62 r. 2-3 lyda här:

Som icke få heta Doctor och ha dhen wyrdiga Styrckan?
Som icke kan kiäckt swassande wijsa sin Höghet i Kyrckan?

Liksom de flesta af Dalins ungdomssatirer är äfven denna inspirerad af Boileau, särskildt af dennes 11:te satir: »Sur le vrai et le faux honneur». I likhet med förebilden söker Dalin att visa skillnaden mellan den »falska äran», som endast är en förklädnad för egennyttan och prålsjukan, och den »sanna äran», det osjälfviska sträfvande för allas väl, som endast kan finnas i ett dygdigt bröst. De talrika exemplen på hur man inom olika stånd och yrken under ständigt tal om »ära» blott kämpar för egen vinst ha motsvarighet hos Boileau, utan att man dock kan tala om direkta lån. Ett dylikt finnes däremot i den första passagen, där Dalin liksom Boileau alluderar på den bekanta anekdoten om Diogenes, som bar rundt en lykta på ljusa dagen, sägande att han sökte en människa. Se Boileau v. 13 ff.

Cependant lorsqu'aux yeux leur portant la lanterne
J'examine au grand jour l'esprit qui les gouverne,
Je n'apperçois partout que folle ambition, etc. *L.*

58. 21 *grant* (så) noga. *H.*

58. 26 not *fläder* fladder, flyktighet; ytligt och tomt tal. *H.*

59. 6 *sin hufwud* är pluralis. Jfr 50: 18. *H.*
9 *mangel* brist. *H.*
12 *när stofftet* etc. när dammet yr, ryker ur nyskapade (adelsjunkrar), dvs när så många bli nyadlade, (då är det ära) att vara af gammal släkt . . .(?). I *U2* tycks meningen vara en annan. *Dammar* i *U1* är säkert verb, fastän tryckt med stor begynnelsebokstaf. *Hs* har snarast litet *d*. *H.*
16 *tycks* tycker. Jfr *Jag tyckes* (*U2 Mig tycks*) 38: 10. *H.*
19 *karfstäck* trästicka eller käpp, som förr användes af icke skrifkunniga personer till hvarjehanda minnesteckningar medelst skåror, kritstreck l. dyl. Jfr i flera ordböcker, t. ex. Sundéns 1892, A. F. Dalins 1850. *H.*

60. 6 *gräl* lärdt strunt. Jfr 150: 1 och anm. till 32: 10. *H.*
7, 8 Äran (ärans gudinna) vägrar sina strålar åt deras oklara oförnuft. I stället söka de vinna ära med lärdom (hopade minneskunskaper). *H.*
14 not *Arrata ræmata* = grek. ἄρρητα ῥήματα outtalbara ord. *H.*
24 *blött* mjukt. *H.*

61. 9 *jäfwa* protestera mot. *H.*
11 *bonad* klädsel. *H.*
13 *Rikstrefnad* rikets välstånd. *H.*
16 *ana* fostra. Ett mycket sällsynt ord. Se närmare SAOB: A 1237. *H.*

62. 4 Hängas i *Tyg-Huset* (rustkammaren), där gamla aflagda vapen förvaras. *H.*
5 *höfliga dråp* anständiga (små lön-)mord (?). *H.*
6 *Konstlare*. Jfr 121: 4. Här väl snarast 'intrigmakare, ränksmidare': jfr *konster* 'knep, konstgrepp', t. ex. 14: 6, konstlare 'finasseur, intrigant' i Westes Sv.-Fra. Ordb. 1807 samt artikeln konstla i samma arbete. *Konstlare* kan också betyda 'trollkonstnär, taskspelare'. *H.*
15 *lite brydd* föga brydd af, föga bryende sig om. *H.*
21 *lifliga* köttsliga. *H.*
27 *Junkrar* unga adelsherrar, isynnerhet sysslolösa och dagdrifvande; adelssprättar. *H.*

63. *e r* 3 har *U1* följande »Kundgiörelse»: »Ehuruwäl redan en ansenlig myckenhet Prænumeranter sig hafwa infunnit; har man dock likwäl här medelst än widare bordt lämna til allmän efterrättelse, at de som willia hafwa Argus måste til Februari Månads slut låta anteckna sig hos Boktryckaren Benjamin Gottlieb Schneider, boendes på Prest-Gatan uti det Nettelbladske Huset i N:o 21. Sedan den tiden tryckas inga flere Exemplar än för Herrar Prænumeranterne.
Wid detta tilfället påminnas äfwen at ibland andra Tryckfel som sig i det sidsta Arket insmygit står, ett Land som är rent at taga Profit i stället want. etc.» *L.*

64. 13 *1696 Åhrs Stat*. Som prof på en sparsam stat har Dalin valt budgeten från Karl XI:s sista regeringsår. *L.*

64. 14-15 *slätt och rätt efter gamla Swenska wiset* jfr Stjernhjelms Hercules om fru Dygd v. 281: Slätt och rätt och skiär på dät ährlige gamble maneret. *L.*

65. 2-3 *mitt ringa anseende* mitt obetydliga yttre. Jfr 148: 10-11. *H.*
5 *log . . . likså argt, som* skrattade lika mycket som; inte mindre än. Jfr *äfwen så argt som* 151: 24. *H.*
14 *fallbänk* förr bruklig biform till fållbänk, eg. 'bänk (l. säng) som kan fällas ihop'. *H.*
24 *trefne* (plur. af *trefwen* l. *trifwen*) välmående, välfödda, friska (och duktiga). *H.*

66. 2 *Dubbel-Öhl* mycket starkt öl. *H.*
6 *löijligt och ledsamt* troligen mera konkret än nu och närmare ordens grundbetydelser (*löije* 'skratt' etc.): både att skratta och gråta åt (vara ledsen åt). *H.*
12 *plat de menage* (l. platmenage) betyder enligt G. Dalin Främmande ord 1871 'borduppsats, bordsyrtut'. Det franska uttrycket är surtout. *H.*
14 *drilla* lura, dra vid näsan, öfverlista. Jfr 149: 10 *drillat sina wederparter,* 179: 25 (i *Us*) *wåre Rättegångs-drillare. H.*
21 *Rum* plats, ställning (ämbete). Jfr t. ex. följande två citat i SAOB: B 948, 949 (från Swedberg och Kellgren): at jag icke skulle kunna mitt rum ther [= min ställning som professor i Upsala] med heder bekläda; Rum som Domare bekläda. *H.*

66. 24 *flatt . . . löije* hånskratt. Jfr Lind 1749: Et flatt löije 'ein Gelächter, Hohngelächter', Weste 1807: Flatt skratt 'ris moqueur, rire fou, éclat de rire, ricanement'. Jfr det nyare flatskratt 'éclat de rire'. *förakteligit* föraktfullt. *H.*
24 *Nedrighet* »Ringhet», »Underdånighet». Jfr *Nådig* 1 20. *H.*
28 *blidi-bragd* ynnest (egentl. 'ynnestbevis'). Lån från isl. blídu-bragd. *H.*

67. 2 *tussmörkret* skymningen. Jfr s. 117: 3 med not. Ett sydsvenskt och danskt ord; i nutida danska 'tusmørke'. Enligt Rietz 765 a betyder tusmörker i s. Skåne 'beckmörker'. Men Ihre säger i Gloss. II 938: Scani crepusculum vocant *tusmörker* h. e. tenebras confines duorum dierum, scilicet finientis alterius atque alterius incipientis. Betydelsen 'skymning' är väl också den antagligaste hos Dalin (särskildt på grund af 117: 3). Dalin har kanske associerat ordet med tuss 'jätte' eller tuss 'varg', att döma af stafningen med två s (?). *H.*
18 *swäfwande* troligen: »sjangtil, flott, svajig». Jfr n:o XLI: Wår tid syntes mig för kort sedan i en så skimrande prydnad, at alla andra tider syntes mig emot henne som Landz-Flickor mot de swäfwande Stadz-Mademoisellerne. *swäfwande* torde också kunna betyda 'flyktig, ombytlig, nyckfull'. Jfr *högflygande och ombytelige* (fruntimmer) 69: 4.
27 *Kom wädz at* 'slå vad, att'; 'jag slår vad, att'. *H.*

68. 8 *Antidote* motgift. *H.*

68. 9 *påstår* fordrar, vill ha. Jfr *påstå* 160: 15 och Lind 1749 s. 641. *H.*
17-18 *Sahlbergs . . . gifmildare.* Afkastningen af Sala silfvergrufva och Falu koppargrufva, som under stormaktstiden spelat en viktig roll i statstillgångarna, hade under frihetstidens första år minskats i oroväckande grad. *L.*
27 *doublera* synes här betyda 'ha dubbelt upp, dubbel uppsättning; ha dubbla omgångar'. *H.*

69. 7 *är en lustre för Staden* skänker glans (ära, anseende) åt staden. *H.*
18 *i sielfwa wärket* i handling, i praktiken. Jfr 13: 5 ff. och särskildt hela n:o XLI. *H.*
20 *tager Byxorne* etc. Jfr t. ex. Lind 1749 Hans hustru har byxorna 'seine Frau trägt die Hosen', dvs har husbondväldet; Gyllenborg Svenska Spratthöken s. 85 (Lundells uppl.). *H.*

70. 4 *prunka* ståta, vilja lysa, slå på stort; uppträda skrytsamt, »vräkigt». Jfr 81: 21. *H.*
5 *försättia* slösa bort, förskingra, förspilla. *H.*

71. 2 *äfwentyr* sagor. Jfr *Saga* 72: 4. *H.*
5-72. 3 *Så . . . Käringsladder.* Denna fabel återgår på Aesopus Demades Orator och La Fontaines Le pouvoir des fables (VIII, 4). Närmast öfverensstämmer framställningen med La Fontaines:

Dans Athène autrefois, peuple vain et léger,
Un orateur voyant sa patrie en danger,
Courut à la tribune: et d'un art tyrannique,
Voulant forcer les cœurs dans une republique,
Il parla fortement sur le commun salut.
— — — — — — — — — — — — — —
Le vent emporta tout; personne ne s'émut.
L'animal aux têtes frivoles,
Étant fait à ces traits, ne daignoit l'écouter:
Tous regardoient ailleurs: il en vit s'arrêter
A des combats d'enfants, et point à ses paroles.
Que fit le harangueur? Il prit un autre tour.
»Cerès, commenca-t-il, faisoit voyage un jour
Avec l'Anguille et l'Hirondelle:
Un fleuve les arrête; et l'Anguille en nageant,
Comme l'Hirondelle en volant,
Le traversa bientôt.» L'assemblée à l'instant
Cria tout d'une voix: »Et Cérès, que fit-elle?»
— Ce qu'elle fit? un prompt courroux
L'anima d'abord contre vous.
Quoi! de contes d'enfants son peuple s'embarrasse,
Et du péril qui le menace
Lui seul entre les Grecs il néglige l'effet!
»Que ne demandez-vous ce que Philippe fait.» *L.*

72. 13 *Deltagande* partiska, »intresserade» (i samma mening som 74: 24). Jfr not till r 14-15. *H.*

8-75. 23 *En ... Hufwud-Quarter.* Såsom Sylwan (s. 159) påpekat, har Dalin fått anledningen till denna saga från La Mottes fabel La Paix. Innehållet i denna är följande: Gudarne råka en gång i tvist om en stad på jorden skall räddas eller förstöras. Jupiter ropar då efter Freden, men denna gudinna finns ej i himlen. Mercurius skickas då ned till jorden för att hämta henne; han söker henne fåfängt vid hofvet, vid domstolarne, i templen, hos de lärde, i familjerna. Då han missmodig redan är på återvägen råkar han Freden vid en trädbeskuggad källa tillsammans med en eremit. Ty Freden trifves blott i ensamheten. Som synes, har Dalin ej oväsentligt omdanat fabeln, ehuru han i själfva skildringen af »satyrens» irrfärder ofta rätt troget efterbildat La Motte (se nedan). *L.*

27 *slätt ingen* alls ingen. Jfr da. slet ingen. 'slätt inte' anföres som halländska och skånska af P. Möller 1858. *H.*

73. 13-22 *Derifrån ... Egennytta.* Jfr La Mottes skildring af Mercures erfarenheter vid hofvet:

> On s'y loue, on s'embrasse, on s'empresse à se plaire;
> Offres, soins obligeans, complimens faits au tour.
> Bon; n'allons pas plus loin; mais il se désabuse;
> Il voit bien-tôt que c'est traitresse ruse,
> Que tout est divisé, qu'on se hait, qu'on se nuit,
> Que la guerre est réelle, et le reste un vain bruit. *L.*

22 *Printz* furste. Likaså t. ex. 162: 23 och ofta på denna tid. Bergklint kallar Virgilius »skaldeprinsen» (i ett tal, som hölls 1761). Jfr den samtida betydelsen af prince i franska och engelska. *H.*

74. 1 *Förmak* förrum, försal; antichambre, väntrum. *H.*

15-26 *Der ... Fä.* Jfr La Motte:

> Des Tribunaux Mercure court aux Temples;
> — — — — — — — — — — — — —
> L'un soûtient son Oracle, et l'autre sa Statue;
> Chacun veut tout tirer à soi.
> Voions chez les Sçavans; car la science est une,
> Dit le Dieu; ces Messieurs doivent être d'accord.
> Point du tout; jalouse Rancune
> Au milieu d'eux est comme dans son fort.
> Dispute à l'infini; procedé malhonnête;
> Modernes, anciens, sont toûjours en procès.
> Homere étoit un Dieu. Non, c'étoit une bête,
> Dit l'autre: et des deux parts excès.

La Motte anspelar här på den vid hans tid i Frankrike pågående striden om den antika diktens värde (»La querelle des anciens et des modernes»), som framförallt gällde Homeros. Då vi i Sverige ej hade någon motsvarighet härtill, utbyter Dalin Homeros' namn mot Aristoteles'. Också

hans lärare, Anders Rydelius, hade i sin redogörelse för striden hufvudsakligen diskuterat om Aristoteles' auktoritet (Lamm s. 110 f.). *L.*

74. 26-27 *Cartesianer skakade jorden och Wolfianer bestormade Himlarne.* Vid denna tid började vid universiteten uppblossa en häftig strid mellan den härskande Cartesianismen och den nya Wolffska filosofien, som vid denna tid af de flesta ansågs riskabel för den kristna dogmatiken. Ett bref från kanslärn af den 8 nov. 1732 hade uppmanat den studerande ungdomen i Uppsala att »med betänkande läsa Wolffs och Leibnitii skrifter» och »vakta sig för de nyheter, som däruti finnas och kunde skadeliga påföljder af sig föda» (Levertin s. 37). *L.*

75. 5 *Sackar* vida, pösiga (säckformiga) dräkter. Jfr ty. Sack, Sack-rock. *H.*
6 *Lifkläder* tätt åtsittande kläder. *H.*
7 *Triumphanter . . . Succumbenter. Triumphant* kallades enligt lexica ett slags sidentyg. *Succumbenter* tycks knappast kunna vara benämning på något slags kläder eller någon tygsort. Det är väl tillagdt af Dalin endast som en vits, för att få en motsättning till *Triumphanter* — jfr lat. 'triumphare' (triumfera) och 'succumbere' (duka under för). *H.*
12-13 *Manufacturister och Commissionairer . . . Patrioter och Krämare.* Patrioter kallade sig manufakturväsendets ifrigaste förespråkare (jfr Argus s. 14 r. 19-23), till hvilka Dalin hörde. Deras fosterländska förbittring riktade sig framför allt mot »commissionairerne» eller »krämarne», d. v. s. de handlande, som införde utländskt gods på kredit och sedermera försålde detta inom landet till men för de inhemska tillverkningarna. *L.*

76. 6-13 *Ark . . . dårar.* Originalet har följande lydelse:

> Qu' heureux est le mortel qui, du monde ignoré,
> Vit content de soi-même en un coin retiré;
> Que l'amour de ce rien qu'on nomme renommée
> N'a jamais enivré d'une vaine fumée.
> Qui de sa liberté forme tout son plaisir,
> Et ne rend qu'à lui seul compte de son loisir!
> Il n'a point à souffrir d'affronts ni d'injustices,
> Et du peuple inconstant il brave les caprices.

Dalin hade öfversatt dessa verser »effter Fransöska Vers-Laget», men på grund af dettas ovanlighet (jfr s. 86) fått dem vid trycket »i god mening ändrade». Det torde väl varit censor, som ändrat dem till de knaggliga accentuerade alexandriner, som förekomma i trycket. Dalin var dock ej belåten härmed, utan återgaf verserna i deras ursprungliga form i slutet af N:o XII. Det framgår såväl af själfva verserna som af föreskriften att de böra läsas »effter Fransöska sättet», att Dalin velat experimentera med vers efter franskt mönster, byggd blott på stafvelseräkning och cesur. Då den franska alexandrinen, såsom ofta anmärkts, har en viss benägenhet för den anapestiska takten (se t. ex. det ofvan citerade), är det lätt förklarligt, att Dalin i realiteten oftast kommit

att skapa fyrtaktiga anapestrader. I *U2* ha verserna omformats till accentuerade alexandriner med iakttagande af Dalins hufvudprincip, att takthvilan ej får skära meningen midt itu, en regel, som åsidosatts i den första tryckta formen af verserna. (Jfr Lamm s. 212.) *L.*

76. 9 *flärdfuktig.* Jfr *fåfäng rök* i *U2*, *vaine* i det fra. originalet. *flärd* 'fåfänglighet'. *fukt* kan i dial. och i äldre sv. betyda 'dimma, dunst' och *fukta* betyder i finsk-sv. dial. 'utsprida dunst, lukt'. Jfr Tamm Etymol. Ordbok s. 179. *H.*

22-77. 2 *Guld . . . Tok.* En återklang af Boileaus berömda tirad (satire I):

> Je ne puis rien nommer, si ce n'est par son nom;
> J'appelle un chat un chat, et Rolet un fripon. *L.*

77. 18 *tilbud* försök, tilltag, ansatser. Se Lind 1749. Jfr nysv. bjuda till. *H.*

20 *West-Indiske Compagniet.* En direkt handel med Västindien hade redan år 1723 planerats af ständernas sekreta utskott, och upprättandet af ett västindiskt kompani förordades ifrigt af tidens ekonomiska författare (jfr äfven Argus s. 25). Kolonialmakterna ville emellertid ej tillåta det och då tillsist år 1745 ett västindiskt kompani privilegierades, protesterade Spanien så kraftigt däremot, att det ej trädde i verksamhet. *L.*

21 *Porcellains-Bruket.* Rörstrands porslinsbruk, som hade exklusivt privilegium, laborerade denna tid med stora ekonomiska svårigheter till följd af bristande afsättning. Vid början af 1734 års riksdag, upplystes om att det erhållit 30,000 daler silfvermynt af 5-procentsmedlen. *L.*

25 *intet har afsky at* icke är rädd för, icke drar i betänkande. *H.*

78. 6 *i dy måhl* här 'i sådana saker'. Jfr *i de mål* i *U2*. *mål* betyder eljest äfven 'fall, hänseende': jfr *både i detta och andra mål* 177: 9, *i dymål* 175: 13 (med anm.) o. s. v. *H.*

79. 17 *grillar* går i grubblerier. Eller som hos Sahlstedt 1773: *grilla* studiorum tricis se involvere 'fördjupa sig i lärdomsstrunt, gräfva ned sig i luntorna'. Alltså ungefär = »gräla». Jfr *grillsprängd* 11: 27, *grillfängare* (i *Hs* ä fr *grälfängare*) 166: 27 och *gräl* 32: 10. *H.*

80. 26-83. 5 *I . . . Ost-Skifwor.* Det förefaller troligt att Dalin fått idéen till denna berättelse från Spectator N:i 607 och 608. Där berättas om en skinka, som hängde i Sir Philip de Somervilles hall i Whichenovre och som enligt en gammal bestämmelse skulle tilldelas den äkta make, som på första årsdagen af sitt giftermål kunde styrka sig ej hafva ångrat sitt val af hustru. En mängd pretendenter företräda, men frånkännas alla priset, utom en sjökapten, som ej sedan bröllopsdagen sett sin maka och en annan man, som gift sig med en stum kvinna. *L.*

81. 8 *Sedlar.* Jfr nysv. dopsedel.

20 *smickrade sig med den ena Wällusten effter den andra* smekte sina sinnen med den ena njutningen efter den andra. *H.*

82. 8 *storsnorka* storskryta, skräna. Jfr 150: 25. *H.*

82. 10 *Dormeusen.* En vid denna tid använd kvinnlig hufvudbonad. *L.*
22 *enordz* enkom. Ett mycket sällsynt ord: enligt välvilligt meddelande af fil. lic. Ebbe Tuneld känna SAOB:s språkprofssamlingar endast detta citat. Det är säkert släkt med det norska *einsvordom* l *einvordom* (»eensvorom», »einolom»), enligt Aasen och Ross (Norsk Ordbog 1873 och 1895) = 'særskilt, ene og alene, »einkom», kun for en Tings Skyld', fnord. *einvörðum, einvörðungum* 'særskilt, i Besynnerlighed; lat. specialiter' enligt Fritzner, Ordbog over det gamle norske Sprog I, s. 314. *H.*
24 *junkra* (eljest äfven *junkrera*) gå sysslolös, flanera, (här) »hänga». Också 'festa, lefva om'?. Jfr anm. till 62: 27 *Junkrar.* *H.*

83. 22 *Republique,* se anm. till 2: 15. *H.*

84. 9 *beskiedelig* förståndig. Jfr anm. till 39: 15. *H.*
10 *ährlig*, jfr anm. till 270: 4 och 39: 4. *H.*
18 *hederlig* aktad, ansedd; välaktad, respektabel, af god (borgerlig) familj; »fin». Likaså r 28, 146: 10 och ofta. Jfr *honnet Karl* i Cammartienaren's mun 111: 22. *H.*
22 *Bindmössa.* Redan vid denna tid hade bindmössan, en slät, i pannan urringad mössa af siden, börjat bli omodärn hos de högre ståndet. *L.*
25 *Dantziger-Tyg.* Dantzig-kläde var vid slutet af 1600-talet en vanlig importvara. (Se Stråhle, Alingsås manufakturverk s. XCV.) *L.*

85. 1 *Silfwer-kramas* (krims-krams) grannlåt, lyxsaker af silfver. *H.*
16 *spisa emot* förslå, gå upp emot; svara emot. *spisa till* förslå till, räcka till. Jfr 100: 4, 178: 10, 196: 9, 319: 15. *H.*
19 *granner (som Hin)*, U2 *grann (som en Hof-Dame)*, jfr anm. till 150: 27. *H.*
22 *stutzacktig* (U2 *stussaktig*) prålig. Jfr t. ex. Lind 1749 stussa (pråla) mit Kleidern stutzen, stoltziren, prangen. *H.*
25-26 *I husen äro nu alla rum meublerade.* Jfr 84: 11 kämpa med förnämt folk i Taffel, Meubler och Kläder [jfr II n:o 18 s. 4], 180: 23 ff. Wärlden besöker henne i all sin putz och prakt .... och meublerar hennes hus med sitt glindrande Intet, 329: 26 När jag påstod et wäl garnerat cabinet, skiänkte han mig en omeublerad Cammare, der ingen kunde see wäggarne för en quantité gammaldags-Silfwer, som man plär få see hos Präster och allenast är anständigt för Borgar-Folk. I en kungörelse till Argus II n:o 44 utbjuder 'Stofft- och Waxduks Tapete-Fabriquen, wid Tyska Brunn' till allmänheten 'allehanda wackra Tapeter på Kardus-papper, af hwilka man i stället för wäggarnes tidt och ofta hwitlimmande, eller utsirande med andre Meubler, såsom Contrefaits och Taflor, til större menage och bättre zirat sig kan betiena. Jfr i Disput. om Kalfdans (Witterhetsarb. VI 86): Icke eller är det [kalfdansen] någon Meuble eller Husprydnad. — *meublerade* 84: 26 torde alltså afse en mera luxuös inredning med (lösa) prydnadsmöbler (äfven speglar, taflor o. d.). Den 'omeublerade' kammaren, som omtalas s. 329, behöfver icke ha saknat möbler i nutida mening. *H.*
29 *präktige,* jfr anm. till 180: 8. *H.*

86. 1 *Ifwer* hetta, häftighet. Jfr anm. till *förifrad* 90: 23. *H.*
5-17 Jfr ofvan anm. till 76: 6-13. *L.*

87. N:o XIII. Ramen till detta ark synes vara originell. Själfva uppslaget att skildra hur människor af ärelystnad lägga sig till med en hel mängd lyten och ovanor, som de observerat hos förnämt folk, såsom stamma, halta, simulera sjuklighet o. s. v., har Dalin fått från Tatler n:o 77. Därifrån har han äfven upptagit anekdoten om Alexander d. Store, som t. o. m. företer verbala öfverensstämmelser (se nedan 90: 20-25). *L.*
5 *anseende* sken. *H.*
9 *sanna med* säga ja och amen. Jfr 180: 17 *sannar altid med*, 34: 20 *sannade detta*. *H.*
11 *billig* välvillig. Likaså 186: 16. Jfr anm. till 2: 24, 39: 12. *H.*
14 *sin Gård Tielkestad.* P. Bång hade i sin »Priscorum Sveo-Gothorum Ecclesia 1675 s. 29 f. med ledning af det gamla ordspråket »När Adam bodde i Kälckestad» antagit att Adam tillbragt någon del af sitt lif i Kälkestad i Sverige. Redan under 1600-talet hade denna hypotes mött stark kritik. Att Dalin samtidigt haft de likartade Rudbeckianska hugskotten i tankarne framgår af namnet Atland i följande rad. Ett tjugutal år senare gycklar han i en »Dissertation» med Bång och Rudbeck i förening: »Jag kunde ock kanske med den wittra Bangius likså grundeligen wisa, at Adam bodt i Tielkestad i Upland, som med Rudbeck, at Arken stadnat i Lappmarken: sielfwa Adams namn är ren Swenska» o. s. v. (Witt. Arb. V s. 140. Jfr Hjelmqvist, Bibliska personers namn, Lund 1901 s. 18 f.) *L.*
18 *allmänne* gemensamma. *H.*

88. 2 *Hs*-noten. Hvad Dalin menar med »gazetten från Altona» torde vara svårt att säga. Antagligen är den identisk med »altonaiska gazetten», som kanslikollegiet d. 20 Jan. 1738 beslöt att hålla. Sylwan (s. 28) antager denna vara »Staats- und Gelehrte Zeitungen der Königlich Dänischen unpartheyischen Correspondenten». I kanslikollegii protokoll säges att den är »accurat i många måhl», en uppfattning, som synes stå i direkt strid med Dalins. *L.*
13 *liflighet* (nästan) friskhet. Jfr r 25 och anm. till 201: 16, 378: 6. *H.*
21 *passelig* tarflig; dålig. Jfr 275: 26-28 Swenska Afwunden unnar heller Glantzen åt en passelig utländsk Bonde, än åt en käck inhemsk Adelsman [om *käck* jfr anm. till 163: 18], 297: 27 Du är ey Adel, och du ser så passlig ut. *H.*
24-25 *otwingad Liflighet.* Jfr r 14 *twång och tilsatzer*, 89: 13 *twungen*, 90: 1 *twungne*, anm. till 13: 10, II n:o 19 s. 8 (hon) pinar sig til så twungne behageligheter, at ingen kan see henne utan Ömkan. *H.*

89. 16 *Många Håfdyrkare och Folck af öfre Wåningen.* Jfr U2 *Många förnäme* och 111: 16 Jag kom derpå i Underwåningen, at lefwa ibland de nedrigaste, II n:o 10 s. 2 jag ... går i underwåningen at höra på Balzar och Elsa. *H.*

89. 18 *Gebärder*, se anm. till 242: 1. *H.*
22 *yfwig* (som yfves); uppblåst; stolt. Likaså 293: 22 (se anm.), 317: 5, 384: 7. *H.*
24 *granlaga* noggrann, nogräknad; kinkig, (här) ängslig. Jfr 37: 14, 120: 25, 167: 19 med anm. *H.*

90. 11-12 *några formerade sig politiska och statistiska Anleten* några gåfvo sig utseende af att vara stora politici och statsmän. *statist* statsman, politiker; »politikus»: jfr 6: 11, 253: 11 efter Statistiskt wijs, 312: 14-15 beflita dig om ett Statistiskt Ansikte, 317: 2. *H.*
18 *bewektes* togo sig anledning. Jfr 152: 3. *H.*
20-25 *En ... Armeen.* Jfr Tatler N:o 77: »One who thought to outshine the whole court, carried his head so over-complaisantly, that this martial Prince gave him so great a box on the ear, as set all the heads of the court upright». *L.*
23 *gäckeri* narraktighet. *förifrad* vredgad, förargad, förtretad. Jfr 149: 15 *förifrade jag mig öfwer* råkade jag i vrede öfver, förargades, ondgjordes, 22: 13, 229: 21, 236: 18, 257: 25 Det andra Partiet förifrat frågade dem, 328: 29, 390: 12 Argophilus, som derjemte förifras at mitt Theologiska Arck intet utkom under N:o 33 ('ondgör sig öfver'). Likaså *ifwer* vrede, häftighet, hetta etc., t. ex. 86: 1. *H.*

91. 12 *wårt Fruentimmer*, jfr 92: 4 *en del Fruentimmers*, 92: 11-12 *Ett Fruentimmer* etc. Ofta där en nutida författare skulle skrifva 'dam(er)'. Enligt SAOB: D. 219 f. använder D i *U1* »så godt som uteslutande *fruntimmer*. Då *dam* där någon enstaka gång förekommer, är det dels i bet. 'galant fruntimmer' ..., dels i bet. 'grannlåtsdocka', 'kvinna af värld'». I *U2* har D (enligt samma källa) insatt *dam* ytterligare tre gånger: 65: 19 *för denna Damen skull* istf *U1 för Frillan skull*, 375: 17 ff. *Damer* istf *Fruentimmer* men med klandrande bibetydelse, 377: 18 *wåra Damer* istf *wåra Dåckor*. Andra 1700-talsförfattare kunde använda *dam* och *fruntimmer* omväxlande och i samma betydelse. Men i det hela var *fruntimmer* det vanligare ordet; det hette alltid *mina fruntimmer!*, icke *mina damer!* som tilltal. Jfr utförligare i SAOB. *H.*
13-14 *framträdde på Noter* gjorde sin entrée (liksom) efter melodier? Jfr *siunga på Tysk noot* hos Messenius enligt Hellquist, 1600-talets svenska s. 224. Eller *Noter* = fina manér? Jfr Hs r 8 *onoter*. *H.*
16 *satte Munnen i Kyrkelag* tog på sig en min som hon suttit i kyrkan. *H.*
26-27 *wred Ansicktet öfwer begge Axlarne med en styf Upsikt. styf Upsikt* stram blick (min). Jfr 148: 2-3 benådade mig med en hwass Upsickt, som man wred på mig öfwer Axlen. I fråga om *styf* jfr 317: 9. *H.*

92. 7 *roo* glädje. *H.*
12-13 *snillebragder* vittra sysselsättningar. Jfr anm. till 27: 13. *H.*
27 *Qwinno-Junckrar.* Likaså 133: 13. Jfr anm. till 62: 9. (92: 17 U2 *Qwinno-piltar.* Jfr 154: 4 *Qwinno-Pilt.*) *H.*

93. 9 *konstfromma* fromlande, Jfr anm. till 62: 6, 193: 1. *H.*
11 *twungna souveraina Målföre. twungna* konstlade, jfr anm. till 88: 24. *souveraina* myndiga, prelatensiska. *H.*
15 *dyra,* se anm. till 198: 13. *H.*
22 *wanryckta* (här) vårdslösa, försumma. Jfr anm. till 344: 11. *H.*

94. 19 *i dymål,* jfr anm. till 78: 6. *H.*

96. N:o XIV. Sylwan har påpekat (s. 159) att Dalin fått uppslaget till detta ark från La Mottes fabel Les Lunettes (III: 3). Dess innehåll är följande: Jupiter har en dag i lindrig florshufva roat sig med att sända ned Momus med glasögon till present åt människorna. Genom deras färgade glas ser enhvar föremålen i olika ljus. Alla se lika falskt, men enhvar tror sig dock äga de rätta. Tillämpningen på olika stånd och klasser är helt och hållet af Dalin. *L.*
12-13 *swartare .... Rodderskor.* Båttrafiken mellan Stockholms olika stadsdelar uppehölls vid denna tid liksom sedermera af roddarmadamer, hvilka voro kända för sin osnygghet och sina karlaktiga fasoner. *L.*

97. 2-4 *wille dra Känsel på dem* tyckte sig känna igen dem. *taga igen* finna rätt på, känna igen. *H.*
12 *gå an* lyckas, gå för sig. *H.*

98. 6 *brända Bönor* kaffe. *H.*
16-20 *Hwar .... gult etc.* Jfr »Les Lunettes»:

> Les Lunettes pourtant faisoient voir les objets
> Sous de menteuses apparences.
> Celui-là les voit bleus; celui-ci violets;
> Qui blancs, qui noirs; enfin de toutes les nuances. *L.*

22 *en Blod-Igel som en Patriot.* Jfr anm. till 75: 12-13. *H.*

99. 24 *otidigt* oskickligt, tygellöst; stormigt, bullersamt. *H.*
25 *swärma* rumla, ruckla, sudda (festa). *skräppskått* tomt skrän, skräfvel; skrän och skryt. *skräppa* skryta. *H.*

100. 4 *icke spisar til hälfften i godhet mot* inte är hälften så god som, inte halfvägs går upp emot. Jfr om *spisa* anm. till 85: 16. *H.*
9 *Principal,* se anm. till 14: 6. *klen* liten, ringa, obetydlig. Jfr 153: 2. *Sol-grann* 'damkorn' är vanligt i Argus som beteckning för en obetydlighet, en struntsak, t. ex. 149: 5 anatomizerandes Hufwud-Hår och sohlgrann, 195: 9, 202: 12, 268: 12, 282: 14, II n:o 52 s. 4 HErren ... som behagat tillåta detta stoftet, detta Sol-grannet [dvs. Argus själf]. *H.*
21 *Swärmande* förmodligen = *Swärm-ande* (Sahlstedt) l *Swärme-ande* (Lind): 'fanaticus quidem hæreticus, Schwarmgeist oder schwärmerischer Kopff', alltså: 'kättare och fanatiker (sekterist, »läsare»)'. Jfr *En nygirug Swärmare* r 26 = U2 *En Kättare,* och II n:o 29 s. 3: som nygiriga Phantaster pläga swärma [se anm. till 150: 1]. *H.*
23 *wyrdig Man* prästman, präst, andlig. Likaså 149: 11, 198: 10 etc. Jfr 213: 4 f.: nu i Köpmans Contoir, nu i de wyrdige boningar, nu til dom-

stolar, nu i krämare-bodar *etc.*, 106: 8-10 [om fru Lättias dotter: Inwärtes Uselhet]: all den prålande Ungdomen ställte sig in hos henne med allehanda Caresser. Ja, många gamle Män, och högt upsatte, jemwäl wyrdige, togo henne kärligen i famn. *wördig* (*ärewördig* etc.) var den allmänna titeln till präster. Jfr ännu *vördig prosten*. *H.*

100. 26 *nygirug* som har begär efter nytt. *H.*

101. 6 *Betiente* (U2 *betienter*) agenter. Jfr anm. till 75: 12-13 och särskildt 347: 8-11. *H.*

23 *Commissionairer* (U2 *Commissionairer och Krämare*), jfr anm. till 75: 12-13. *H.*

102. 9 *Nöijsame Samtal, Otroliga Nya Tidningar.* Dalin afser tidskrifterna »Förnuftigt och Nöijsamt Samtal Goda Wänner emellan om allehanda saker» och »Otroliga Nya Tidender eller Correspondance öfwer de Nya Swenska Handels Projecter». Den förra utgafs hösten 1732 af Albert Giese som reklam för hans adresskontor. (Om detta se anm. till 349: 4.) Den uppges ha haft J. Browallius till författare. Den senare utkom i 7 »paqueter» hösten 1731 och hade till syftemål att försvara den ostindiska handeln. Den uppges ha haft J. Archenholtz till författare. Den något öfverlägsna tonen i Dalins omnämnande af båda tidskrifterna har närmast föranledts af deras torra och tråkiga framställningssätt. Se vidare s. 188 r. 8-14 och anmärkningen därtill. *L.*

11 *rart* sällsynt. Så ofta, t. ex. 148: 14. *H.*

24 *jäfwa* gendrifwa, vederlägga. Jfr anm. till 61: 9 och 132: 16. *H.*

104. 6-9 *Æschylus . . . Örn.* Om Aischylos död berättar en gammal legend, att hans kala hjässa krossats af en sköldpadda, som en örn släppt ned på den. Numera anser man detta vara en gammal fabel, afsedd att belysa slumpens makt, som genom en ordlek öfverflyttats på Aischylos (se Erwin Rohde i Jahrbücher f. Philolog. u. Pädagog. 1880, s. 23). *L.*

19 *liderlig* själfsvåldig, tygellös; lättfärdig. Jfr 125: 6, 252: 17 med anm. *H.*

105. 2-14 *Han . . . dig.* Denna skildring af »Fru Lättia» och hennes boning synes mig närmast inspirerad från skildringen af Lusta och hennes barn i Stiernhielms Hercules. Jag anför som prof följande rader:

»Een war tröger å foot, half-sofwande, gäspande, tunglynt,
Owulin i sin drätt, obörstad och solkot i Klädom,
Dock war hon illa beprydd med en krantz af Swimmel och Walmog.
Hon baar et hyend' in-under een arm, och Kårtspel i handen
Koxade kring hwar hon foor, och klådde gemeenliga fingren.»

Observera också att Fru Lättias ena dotter »Inwärtes Uselhet» längre fram (s. 106: 7) säges vara klädd efter »nyaste Fransöska maneret». *L.*

4 *du får wäl låta wäl ändå* du får väl ta skeden i vackra hand. *H.*

6 *wrär,* halländsk pluralis till *wrå,* som användes af D på flera ställen. 58: 18 är *wrär* redan i *Hs,* troligen af censor, rättadt till *wrår,* 58: 1 har *Hs wrärne* men *U1 wrårne* och *U2 wråarne,* 188: 7 *Hs wrärne*

U1 U2 wråerne; här, 105: 6, ha både *Hs* och *U1 wrär* och *wrår* står först i *U2*. *H.*

105. 8 *förweten* nyfiken. *H.*

9 *owårdsam* 'liknöjd, slö'; som icke *wårdar*, jfr t. ex. 155: 10, 148: 27 och 112: 11 med anmärkningar. Knappast 'vårdslös'. *H.*

17 *ohöflad*, se anm. till 212: 19 och 281: 17. *H.*

106. 3 *Barnlek* (barn)leksak. *H.*

10 *wyrdige*, jfr anm. till *wyrdig Man* 100: 23. *H.*

11 *arg* elak. *H.*

12 *slarfwa* trasa. *slarfwig* ofta = trasig. *H.*

16 *Hiertat af Chatelet i Paris.* Härmed menas naturligtvis Petit Châtelet, som vid denna tid tjänstgjorde som Paris gäldstuga och där medellösa svenska resande lätt hamnade. *L.*

20 *orkelös* sysslolös (och lättjefull). Jfr 47: 20 med anm. *H.*

107. 4 *Stampar* stampverk för tillverkande af kläde. *H.*

108 4 *interesserade* = U2 *egennyttige*, jfr anm. till 72: 13. *H.*

6-8 *men .... Marstrand.* Karlstens fästning i Marstrand tjänade vid denna tid till förvaringsrum för gröfre brottslingar. *L.*

9 *få bruka mig* kunna sköta mig, göra mitt bästa (uträtta något). *H.*

21 *lefwa friskt* lefva godt. Jfr 191: 11 Hwi han war så feet? han lefwer friskt, swarade han, äter och dricker. *H.*

109. 1 *farlig* bör uppfattas som adverb. Hs har *fasel.*, förkortning för *faseligen*. *H.*

10 *hålla sqwallret wid macht.* Obs. i Hs *hålla ... wid lika*, jfr det danska *holde vedlige, vedligeholde.* Uttrycket har säkert rättats såsom osvenskt. *H.*

13 *flättia* lättsinne. *H.*

110. 1 *Förlåt .... förhinder.* Orsaken till det af censor meddelade tryckningsförbudet (jfr noten) var den i föregående ark influtna allusionen på stridigheterna mellan den gamla och nya adeln (99: 10-19). Hur förbudet tillkom och upphäfdes belyses genom nedanstående — förut af Sylwan (s. 152-153) meddelade — utdrag ur kanslikollegii protokoll. I protokollet af den 9 Mars 1733 heter det: »Herr Stats Secret: och Öfwer Post-Directeuren Baron Bunge upläste Argus, som i denna weckan utkommit, hwaruti något tycktes wara anfördt om gambla och nya Adelen, som kunde stiffta oenighet dem emellan. Och som Collegium fant sådant wara anfördt emot Religionen, Staten och bonos mores; Så sändes effter Hr. Cantzlie Rådet Rosenadler ....

Cantzlie Rådet Rosenadler kom in. Då honom förestältes, huru som Argus gripit de gamble och yngre Familierne an, som kan stiffta oenighet emellan dem.

Uplästes Argus.

Hr. Cantzlie Rådet Rosenadler berättade, at han eij wet hwem det är, hafwandes han mycket utstruket, och begärte at slippa sådant.

Hr. Baron och Hoff Cantzlern förmente, at som Collegium gifwit lof härtill, så kan Collegium det ock förbiude, och där man kunde weta Auctoren, så borde han hafwa tilltahl därföre.

Fans gått at Cantzlie Rådet Rosenadler tillsäger Boktryckaren, at eij uthgifwa detta, samt eij mehra trycka sådant. Sändes effter det som nästa weckan kommer at tryckas.»

Ärendet återupptogs vid kanslikollegii sammanträde Tisdagen den 13 Mars, hvarom protokollet meddelar:

»Hans Excellence Hr Riks-Rådet och Presidenten Grefwe Horn utlät sig det Argus wäl här sidst bief förbuden at tryckas för det han i dess skrift något nämt angående gamla och nya Adelen; Men Hans Excellence sedermera förnummit, det en del sådant disapproberat, en del särdeles de, hwilka giordt prænumerationer önska, at därmed kunde continueras. Fördenskull tycker iag för min del at Boktryckaren kunde lemnas tillstånd med Argi skrifters aftryckande at fortfara, dock så at Hr. Cantzlie-Rådet och Censor librorum Rosenadler uti Collegio angifwer, när han uti bem:te skrifter finner något wara infördt, som anstöteligit är.

Hr. Cantzlie Rådet och Censor librorum Rosenadler anhölt, at aldeles därifrån blifwa dispenserad.

Uplästes Boktryckaren Benjamin G. Schneiders Supplique ....

Här öfwer discourerades något och tycktes at Boktryckaren Schneider wäl kan efterlåtas at widare få aftrycka Argi skrifter allenast at Hr. Cantzlie Rådet och Censor librorum Rosenadler uti Collegio angifwer, när han finner däruti införas något, som är emot Theologien bonos mores med mera anstöteligit.

Och som detta aldeles bifölls; så fans för godt, det Hr. Cantzlie Rådet Rosenadler låter Boktryckaren sådant weta.»

Det i protokollet utförligt relaterade brefvet från boktryckaren, delvis meddeladt af Sylwan s. 161, finnes i censorsarkivet i Riksarkivet, bland »Skrifvelser från boktryckare» och är af följande lydelse:

»Högwälborne Hr. Grefwe, Kongl. Maj:ts och Riksens Råd, Præsident och Canceller Högwälborne Hr. Grefwe, Kongl. Maj:ts och Riksens Råd samt Cancellie Råd

Högwälborne H:rar Baroner, Hr. Hof Cantzler, H:rar Stats Secreterare och Samtel. Wälborne H:rar Cancellie Råder.

Jn för deras Excellencier och Högl. Kongl. Cancellie-Collegium nödsakas iag med min Allerödmiukaste föreställning inkomma, att såsom Censor Librorum Wälborne Herr Cantzlie Rådet Rosenadler låtit mig förstå at den från mitt Tryckeri hwar weka utkommande Swenska Argus nu lärer effter deras Excellencers och Högl. Kongl. Cancellie Collegii gottfinnande komma till att uphöra, så at han till detta Wärkets impression utan deras Excellencers och Högl. Kongl. Cancellie Collegii widare Höggunstige utlåtande, icke kan tillstånd lemna, Så föllier oundwikeligen deraf at iag fattige Man blifwer till min timmelige Wälfärd aldeles ruinerad, emedan

iag till inemot 500 prænumeranters förnöyande då icke är i stånd præstanda at præstera, wetandes, som för Gud och werlden iag kan betyga, icke hvem min Man är, emedan aftahlet skrifftel. skiedt med den jag icke känner och dessutan iag Arken hwar weka, då af en Dreng, då af en Gardeskarl, då af en och då af en annan obekant Person bekommit, då Originalerne strax blifvit tilbaka tagne, fast iag nu effter denna rörelsen icke bekommit någof Ark, utan lärer iag som sagt är erfara min totale ruin, så framt deras Excellencer och Högl. Kongl. Cancellie Collegium nu icke med sin högrättvisa kärlek för dygd och wakra arbeten emellankommer, hwarwid Wälborne Hr. Cancellie Rådet Rosenadler icke lärer underlåta, at således härwid i acktaga sitt giöromål, at ingen hafwer orsak deröfwer sig at beswära.

Jag afwacktar häröfwer i diupaste Ödmiukhet en Höggunstig resolution och emot denna höga Nåd framhärdar med wördsammaste tacksägelse

Deras Excellencers och Högl. Kongl. Cancellie Collegii

Allerödmiukaste Tiänare Benj. Gottl. Schneider.» *L.*

110. *Hs* noten *Spargamente* rykte. *H.*

111. **1-114.** 9 *Du .... tilstånd.* Sylwan framhåller (s. 153-155), att Dalin i denna passage på ett synnerligen skickligt sätt gör afbön för sin inblandning i politiska spörsmål. Han antager, att med den på s. 113: 27 förekommande gråhårsmannen, som ger Argus en allvarlig förmaning, åsyftas censorn Rosenadler. *L.*

10 *ohöflad,* se anm. till 212: 19 och 281: 17. *H.*

18 *Artigt Compagnie!* Snyggt sällskap! Eller: trefligt. *H.*

22 *honnet,* se anm. till 84: 18. *Caritér* titel, värdighet, rang. Jfr *caracter* 134: 27. *H.*

112. 11 *wårdade* gitte, nedläto sig till (iddes). *H.*

27 *snäll* rask (i sina sysslor). *H.*

113. 11 *Sinnet ändå blef lika.* Jfr anm. till 43: 3, 44: 3, 46: 9. *H.*

19 *Påskeskräcken* syftar på bruket att skrämma hvarandra tidigt på påskdagsmorgonen (eller skärtorsdagsmorgon?). Jfr nedan 114: 11-12. *H.*

27 *gråhärig,* i *U2* ändradt till *gråhårig.* Formen med *ä* är den gamla, jfr fsv. *grahärotter;* det är den enda, som upptages af Serenius 1741 och Lind 1749; Sahlstedt 1773 och Weste 1807 ha blott *gråhårig.* *H.*

28 *wyrdig som sielfwa Wyrdigheten.* Jfr 116: 1 och anm. till 100: 23. *H.*

114. 14 *en alfwarsam föreställning* en allvarlig betraktelse. *H.*

16 *wåra Religions-Förwanter* de som bekänna samma religion som vi. Jfr det nutida *trosförvanter.* *H.*

115. 12 *gisslor* gissel. Samma form II n:o 34 s. 3. *H.*

14 *belagde* betungade, hemsökte. I fråga om *oroligheter* jfr Hs! *H.*

19 *förnedra sitt högmod.* Jfr U2 *ödmiuka sit högmod* och anm. till 12: 18 *nedrig* samt 136: 12-13 all den tidens högmodiga Nedrighet och nedriga Högmod. *H.*

116. 15 *tåhla dem, som .... stå.* D har skrifvit *de, som* genom attraktion af determinativpronominet till relativsatsen, liksom 179: 24-25 *de woro lika de, som pläga.* Censor har rättat *de* till *dem* såsom grammatiskt korrektare, men sättaren har läst det som *den.* I *U2* har D — om det nu är han själf som gjort alla ändringarna där — glömt sin ursprungliga tanke och rättat bisatsens predikat till singularis efter sättarens *den.* Flera exempel på *de* för *dem* som determinativpronomen anföras af Kallstenius, Språk och Stil IX s. 89. Jfr äfven Argus 68: 2-3 noten. *H.*
15 *jammandes:* jfr U2 *smackandes. H.*
22 *desintresserat* opartiskt; oegennyttigt. Jfr *U2* och anm. till 72: 13, 108: 4. *H.*
23 *Publico icke meddelas* icke offentliggöres. Jfr *U2* och anm. till 2: 13 och 50: 8-9. *H.*

117. N:o XVII. Warburg har uppvisat (s. 145), att detta ark hämtar sitt uppslag från 3:dje numret i Spectator. I detta skildrar Addison hur han en dag efter ett besök i Bank of England under natten drömmer sig vara där och se en skön jungfru sitta på en tron af guld och med guldhögar bakom sig. Hennes namn är »Public Credit». Hon är mycket ömtålig och ombytlig till hälsan och kan inom ett ögonblick från det mest blomstrande tillstånd vissna till ett skelett. Vid hennes fötter sitta ett par sekreterare, som mottaga nyheter från hela världen; allt efter dessas beskaffenhet visar hon symptom till väl- eller illabefinnande. Dörrarne öppnas plötsligt, och hemska spöken träda in par om par. De äro »Tyranny and Anarchy», »Bigotry and Atheism» och »The Genius of a common wealth, a young man about twenty-two years of age, whose name I could not learn». Med den sistnämnde menar A. pretendenten James Stuart. Vid åsynen af dessa spöken dånar Public Credit, och guldhögarna skrumpna ihop. Emellertid försvinna spökena och i stället inkomma sex nya personer »Liberty», »Monarchy», »Moderation», »Religion», »The Genius of Great Britain» och en man, som författaren aldrig sett. Härmed menar A. kurfursten af Hannover, sedermera Georg I. Vid deras inträde vaknar jungfrun till nytt lif, och guldhögarna växa till höga pyramider. *L.*
1 *allmenneligen* öppet, offentligt. Jfr 121: 9, 191: 7. *H.*
3 *skymningen.* D har först skrifvit *tussmörkret;* jfr *Hs* och anm. till 67: 2. *H.*
10-11 *en Krigs-Beställning, ... en ymseplats för poltronen och Soldaten* en förrättning (»kommendering», t. ex. vaktpost l. dyl.) i krig, som än bestrides af pultronen än af soldaten (den tappre s.), där pultronen och soldaten aflösa hvarandra (ömsa plats). I fråga om *beställning* se SAOB: B 1732. *H.*
14 *kom til at stadga mig* återvann fattningen, blef lugn igen. *H.*
16 *genfärd* vålnad, gengångare. Ett sydsvenskt och danskt ord. *H.*
19 *Benragel.* Vanlig form i äldre tid. Se t. ex. Lind 1749. *H.*

118. 2 *Led-braket* etc., se noten och jfr *Den Afw.* s. 47 bulta Ehr... så det ska braka i benraglet. *H.*
14 *dyfwel* djäfvul, sate. *H.*
18-19 *Orost för Gud* utan skryt sagdt (inför Gud). Enligt Sahlstedt 1773 bör det heta *Orosadt för Gud* (Ne laude me coram Deo efferam). *H.*
24 *fräck och trefwen* dristig och välfödd. Jfr om *trefwen* anm. till 65: 24. *H.*

119. 5 *stämma* släkt, ätt. Ofta i Argus, t. ex. 165: 9. *H.*
7 *på en gång född med* född samtidigt med. *H.*
10 *i medlertid* under tiden. Så ofta, t. ex. 128: 14. *H.*
11 *wanmäcktas* bli vanmäktig, mista sina krafter; tråna. Jfr 333: 3 I denna Stillheten wanmäcktas jag som en hurtig Cavailler, när han intet har Sällskap; II n:o 17 s. 2: at jag intet annat kan än wanmäktas. *H.*
19 *(jag har hulpit den Fattiga) med den rikas Fördel* 'på samma gång som jag brakt den rike fördel'? Eller: 'med hvad som var en fördel (fördelaktigt, till fördel) för den rike'? *H.*
28 *Republique*, se anm. till 2: 15. *H.*

120. 1 *min död kommer mången til at sticka Fingren i Ögonen.* Jfr *U2* lär utprässa mångens tårar. *Fingren* är best. pluralis. *H.*
5 *Besökare* »urspr. lägre tulltjänsteman vid stora sjötullen, som hade att gå ombord å ankommande fartyg och förrätta visitation innan de lade till; sedan äfven om dylik tjänsteman vid landttull- och acciskammare», SAOB: B 1882. *H.*
7 *Zifra.* Kan betyda 'nolla': jfr *Den Afw.* s. 36 är jag då en Ziffra? *H.*
11 *i anseende till* (här) i jämförelse med. *H.*
22 *Cämners-Camrar.* Kämnersrätten var denna tid första instansen i städerna. *L.*
23 *nödigt* ogärna. *H.*
24 *oanständigt* otillbörligt. Jfr anm. till 42: 20. *H.*
25 *och så granlaga hos ett Folck* (U2 *för et helt Rike*) och som är (en) så viktig och ömtålig (sak) för ett folk. Jfr anm. till 167: 19. *H.*

121. 4 *olyckeliga Konstlare* eländiga processmakare? Kanske detsamma som 179: 25 de, som pläga chicanera i wåra processer, hwilka hitta på råd och nya ränkor, fast lagen woro aldrig så klar = *U2* wåre Rättegångsdrillare, som hitta på *etc.* Eller: 'eländiga skojare'? *konstla* krångla, »humbuga». Jfr anm. till 62: 6 och 258: 7. *H.*
9 *allmänneligen* offentligt, öppet. Jfr 117: 1 och 191: 7. *H.*
12 *hwilket medan,* se anm. till 13: 22-23. *H.*
18 *med säkerhet* tryggt. Jfr 250: 16. *H.*
27 *junkrar*, se anm. till 62: 27. *H.*

122. 2 *försiktighet* omtanke. Jfr 25: 1. *H.*
3 *för allting* före allt annat, framför allt, först och främst; för allt i världen, för all del, till hvad pris som helst; nödvändigt; (»bevars»?). Jfr

135: 19-21 Ofrälsefolk måste då för allting bruka märken och Signeten . . . som Adel, 187: 9, 231: 4-5 en Natt, då de belägrande wille för all ting segra öfwer oss med stormande Krafft, 239: 16-18 Ehuru det är med Opförande, min Läsare, så måste wi för alting intet glömma wår Ähra qwar i wår kläd-Cammar, II n:o 17 s. 5 Men får han . . . liuga hvad han wil på den andra? . . . Åh ja, men för alting, at det skier med de miner *etc.* *H.*

122. 11 *förlag* driftkapital. Så ofta, t. ex. 271: 19. *H.*
14 *hafwa handen i sådet* »ha slefven i grytan», ha sin hand med i spelet (blandat sig i leken l. dyl.). Jfr Lind 1749 s. 735 *Hafwa sin hand med i sådet* seine Hand mit im Sod oder Spiel haben; Sahlstedt 1773 *Hafwa etc.* Rei gerendæ se immiscere. *såd* soppa. *H.*
14 *redbar* värdefull (egentl. 'som lätt kan omsättas i kontanta (reda) penningar': jfr Tamm, Avledningsändelser hos svenska adjektiv, s. 18). Likaså 123: 1. *effecter* varor. Jfr 15: 2. *H.*
27-28 *wunnit fasta och skiöte* vunnit laglig stadfästelse (på egendom). Gammal lagterm; *fasta* syftar urspr. på köp och *skiöte* på gåfva. *H.*
29 *äta och öda derpå löst* äta och förbruka (rent) på måfå, på en slump, utan all plan och eftertanke, utan att betänka sig. *Därpå löst* enligt Weste 1807 I sp. 1765 = à tout hasard, à toute risque, à l'aventure, à boule vue. Jfr II n:o 52 s. 7 [till boktryckaren] Jag kan berömma Ehr Trohet, . . . Ehr ringa förwetenhet, at förnimma hwem jag warit eller huru jag hetat. Det har giordt Ehr lika mycket. I hafwen tryckt derpå löst, Witt. Arb. V s. 461 (Betraktelse öfver en fläskpannkaka): Man säger icke: af Äggen hade kanske kunnat bli några tusende Kycklingar, af Fläsket kanske några hundrade små Grisar etc., utan man lagar Guds lån derpå löst, äter det med nöje, och sörjer icke för morgon-dagen. *H.*

124. 13 *skiljaktighet* tvist; kontrovers. Så ofta, t. ex. 262: 1. *H.*
17 *fåfengt brakande* tomt bullrande. *H.*
19-20 *i hwilket anseende* och med hänsyn till detta. Eller: 'hvar-utinnan'. Jfr 276: 11 med anm. *H.*

125. 6 *liderlig*, se anm. till 104: 19 och jfr 126: 18(!), 232: 21, 242: 17. *H.*
9-19 *Ingen . . . . Frihet.* Hela detta resonnemang synes härleda sig från Malebranches filosofi, af hvilken Dalin vid denna tid är starkt influerad. (Jfr nedan vid N:o L.) Meningen är att Guds väsen just genom dess fullkomligheters oföränderliga ordning bildar en lag för hans handlande. Han handlar af en nödvändig kärlek till sig själf, d. v. s. till den högsta fullkomligheten. Den lag han nedlagt i människans bröst är att söka likna honom, d. v. s. sträfva efter fullkomligheten, den oföränderliga ordningen. Men vår ofullkomlighet gör att vi kunna misstaga oss. Egen-kärleken kan låta oss se vår personliga lycka och ej vår sedliga full-komning som målet. Äfven själfva statsteorien hos Dalin synes mig stå nära Malebranches. All makt emanerar från Gud, som anförtrott den åt världsliga vikarier. M. är en anhängare af konungadömet af Guds

nåde. Dalin smugglar emellertid här in den moderna fördragsteorien och låter (s. 126: 1-2) i stället »ett folck» af Gud mottaga den makt som det sedan i sin tur »understundom» öfverantvardar åt en konung. Vi få alltså hos honom en sorts folksuveränitet af Guds nåde. *L.*

126. 26-**130.** 11. *Jag .... ut.* Det synes mig som om denna allegori hade samma förebild som det förra arket, 3:dje numret i Spectator. Observera särskildt 129: 14-18. *L.*

127. 15 *wyrdig* vördnadsvärd. *H.*

23 *Formalie-skrikare* formalister? Jfr U2? *H.*

24 *Stafwelse-Fängare* ordryttare? *H.*

24-25 *intet fick Öron-Liud.* Jfr U2 *intet fick höra. Örna-ljud* »öronens nyttjande till att få rätt höra; örnljud» (ex. »Ia får inte örnaljud», »Daj rommestarra [bullra] så en kan inte få örna-ly») anföres af Rietz från Västergötland, Småland, Skåne. *H.*

128. 9 *billigare*, jfr anm. till 2: 24, 39: 12. *H.*

14 *imedlertid*, se anm. till 119: 10. *H.*

16 *Chicanen*, se anm. till 14: 3. *H.*

25 *Abaris, Zamolxis, Wiger Spa.* Under stormaktstiden hade äfven vår lagskipning fått urgamla anor. Den af antike författare omtalade getiske lagstiftaren Zamolxis hade genom Carolus Lundius' arbete Zamolxis (1687) förklarats vara göt och därmed den förste svenska lagstiftaren. En fantastisk historisk konstruktion af samma art var den, som ville göra äfven den fabelaktige skytiske apollopräst och undergöraren Abaris till göt. Rudbeck och hans lärjungar anslöto sig till denna åsikt. Mer realitet har säkerligen uplandslagmannen Viger Spa haft, om hvilkens »flockar» företalet till Uplandslagen berättar. *L.*

26 *Ålderdomen* forntiden. Likaså 175: 24, 196: 17, II n:o 9 s. 1. *H.*

129. 4 *slog sig til* (här) gick in i. Jfr anm. till 37: 10 och 326: 1 samt II n:o 12 s. 4 nedriga Siälar ... slå sig til ett Parti, som de ofta intet känna mer än til Namnet, II n:o 28 s. 4 Härmed tilkiännagifwes för dem, som tänkt slå sig til partier, at alla Parti-gångare *etc.* samt 168: 6 slog han sig til Handtwärkare. *H.*

5 *Himla-läran och Sedo-läran.* Se anm. till 27: 18. *H.*

20 *wiste til at* förstod att. *H.*

22 *utom sin Mans Wettenskap* utan sin mans vetskap. Se *U2!* Jfr 135: 17-18 *fast än utom Matrikelens Wetenskap* fastän (adels)matrikeln ingenting vet derom. *H.*

130. 4 *wäl så lätt* (här) inte så lätt. *H.*

12 *är åldrig här i Landet* är gammal i landet här (i Sverige), af ålder är bofast här i landet. *H.*

20 ff. Det lilla stycket på fornspråk är säkerligen sammansatt af D själf på grundval af reminiscenser från hans fornnordiska lektyr. Det visar en blandning af isländska och fornsvenska språkformer och inne-

håller också några, som hvarken äro det ena eller det andra, utan bero på missförstånd af D. *H.*

130. 27 *winsäll* vänsäll. *huldfrägdadur* tycks vara en originell ordbildning efter mönster af *vidh-*, *välfrägdhadher* o. d. Ändelsen *-ur* är isländsk. *H.*
27 f. *lekte aldrig med twa skiöldum.* Uttrycket är af D bildat efter det isländska *leika með tueim skioldum* 'spela dubbelspel, umgås med svek', som förekommer på ett par ställen i den gamla litteraturen och som D väl påträffat i Peringskiölds uppl. af Heimskringla I s. 171 (1697). *H.*

131. 2 *tolket lat han* sådant öfverlämnade han. *dölskom og fölskom* skall väl betyda 'åt de illfundiga och falska'; fsv. *dylsker dølsker* (isl. *dulsker*) 'trög, liknöjd, försumlig' har D sammanblandat med (det för öfrigt etymologiskt besläktade) nysv. *dolsk* 'arglistig'; *fölskom* är väl isländsk dat. plur. af *falsk.* *H.*
4 *torfde icke wider* behöfde icke. *H.*
5 *gat icke se* tålde icke at se. *gaa* gå. *H.*

132. 3-17 *Aristoteles .... Kyrkia.* Detta resonnemang syftar naturligtvis på Aristoteles teorier om den animaliska själen, som är gemensam för djuren och människan, ehuru fullkomligare utvecklad hos den senare och om förnuftet (*νοῦς*) såsom det för människan säregna. *L.*
16 *gäfwa* 'förklara jäfvig' (såsom varande hedning); eller: 'vederlägga'. Jfr 102: 24. *H.*

133. 1 ff. Hvar D lärt känna sagan om Ragnar och Aslög, är ovisst. Den älsta tryckta editionen synes vara den som ingår i Biörners Kämpadater 1737. Kanske han läst den i någon handskriftsredaktion. (Jfr om sådana Gödel, Katalog öfver Kgl. Bibliotekets isländska handskrifter, te. s. 136.) *H.*
11 och 15 *sällsamt,* se anm. till 54: 23. *H.*
13 *Qwinno-Junckrar,* jfr anm. till 62: 7, 92: 19. *H.*
17 *Printzen,* se anm. till 73: 22. *H.*

134. 3 *Kitzligheter* (troligen) 'flyktiga begär' ('tomma sinnes-retelser'). Obs. ändringen i *Hs!* Jfr II n:o 44 s. 3 f.: Hwad är en Petit-Maitre? Det är et twåfotadt diur .... Färdigt til alla Dårskaper af kitzlighet. *H.*
10 *Inglingar* = Ynglingar, ättlingar af Yngve (Inge). *i* för *y* beror på nyisländsk sammanblandning i uttal och skrift. *Tatlingar?* *H.*
26 *änteligen* 'visserligen' (egentligen: 'om det nu ändtligen (nödvändigt) så skall vara'). *lida* tåla. Jfr 149: 15 Det kunde jag änteligen lida. *H.*
27 *Caracter* (borgerlig) titel, värdighet (rang). Jfr 111: 22 och 135: 16. *H.*

135. 2 *försiktig* förutseende. Jfr anm. till 25: 1, 122: 2. *H.*
6 *lag* snarast plur.: 'sällskaper'. Jfr 238: 29 trifwas utan Visiter och lag, II n:o 44 s. 3 tappert i lag och Caffe-hus. *H.*
7 *konstiga Grep* listiga påfund, knep, konstgrepp. Jfr anm. till 43: 11 och 62: 6. *H.*
14 *framförde* förda vidare; (brakta till eftervärldens kännedom). *H.*

135. 16 *caracterizerade* försedd med rang, titel (se *Caracter* 134: 27). Jfr Modée Fru Rangsjuk 2 akt. 3 sc.: Därnäst fruchtar jag ock, at min Mor, sedan hon nu sielf, efter sin åstundan, ändteligen fådt rang, torde bli mera förpickad på en Caracteriserad måg än förr, och at hon altså härefter lärer sätta sig emot oss, bara derföre at I ingen Caracter eller Rang hafuen; C. I. Hallman Saml. Skr. I (tr. 1853) s. 103 ... men är han verkeligt hofråd? ... Nej, han är endast caracteriserad. — Attributet *caracterizerade* hör egentligen till personerna, men är här hänfördt till saken (deras *wapn*), ungefär som hos Hallman a. a. s. 161: Nå så skall du också få känna på mina promoverade magister-näfvar. *H.*

17-18 *fast ... Wetenskap,* se anm. till 129: 22. *H.*

20 *för allting,* se anm. till 122: 3. *H.*

136. 2 *grann klädning* fin dräkt. *klädning* brukades om såväl mans- som kvinnodräkter: jfr 199: 24, 351: 22, 370: 20. *förbehållande* viktig och hemlighetsfull. Likaså 36: 20. *H.*

8 *Bönhås,* Hs *bönhas* (nu *bönhas* eller *bönhasare*) olaga idkare af handtverk, som icke genomgått läroåren eller tillhör något skrå; klåpare, fuskare. *H.*

19 *uplysningen i sitt göremål* upplysningen om sin kallelse. Jfr 225: 17 uplysa honom i sina skyldigheter. *H.*

26 *bestrida* bekämpa. Jfr 44: 19 med anm. och 180: 7, 261: 11 han bestrider laster, 263: 20 Lasten, då han henne bestrider, 337: 17, 381: 6. *H.*

137. 5-**139.** 7 Att Dalin själf ej är författare till brefvet framgår, utom af annat, af hans »NB, för Boktryckaren» (se not till 139: 7). *L.*

7 *med tilbörlig beskiedelighet* med tilbörligt eftertryck; med besked, som sig höfves. *H.*

15 *kitzlar sig af* behagar sig i, känner sig smickrad af. Obs. U2 *kitlar! H.*

20-23 *Ty .... Magister.* Vid Uppsala universitet buro vid denna tid teologerna under sina studieår prästkappan som ett tecken på sitt blifvande kall. *L.*

27 *præjudicera* skada. Se anm. till 386: 18. *H.*

138. 1 *Intimations-Tafla* kungörelsetafla, anslagstafla. Vid Helsingfors' universitet är *intimera* ännu termen för 'bekantgöra (föreläsningar)' genom anslag på svarta taflan eller notis i tidningar. Jfr *intimera* 'förkunna, anslå, gifwa tilkenna' i Swedbergs Ordalista pa Fremmande Ord, Schibboleth 1716. *H.*

17 *innerligen* invärtes (i sitt inre). Jfr anm. till *innerligt* 335: 5. *om de icke deraf innerligen kitsla sin Äregirughet* om det icke innerst smickrar deras ärelystnad. U2 *kitla! H.*

18 *beskiedelighet* blygsamhet. *H.*

139. 2-3 *få lagren i gröna Gången.* Här menas säkerligen den s. k. Gröna Gången vid slussen, där vid denna tid grönsaker försåldes. *L.*

140. 3 *nedrig* är valdt för motsättningen till *högmodigt* r 2. Jfr 136: 13 och anm. till 12: 18 och 115: 19. *H.*
4 *författningar* bestämmelser, anordningar; åtgärder. Så ofta. *H.*
9 *åtskillige* olika, växlande. Jfr 5: 5. *H.*

141. 1-**144.** 14 *Min .... Riksd.* Att detta bref verkligen är insändt af en för Dalin obekant penna framgår tydligt af den strukna uppmaningen i brefvets slut till »Hr. Argus» att vidtaga förbättringar i författarens »skrifart» (se noten till 144: 14). Därmed förfaller också Sylwans hypotes (s. 160) att Carlsson skulle vara brefvets upphofsman, något som för öfrigt redan den oskolade stilen gör högst otroligt. Möjligare är det af G. Schaumann (Aftontidningen 1910 n:o 173 $^{26}/_{7}$) framställda och af S. Bring (i Svenska Teknolog-Föreningens Minnesskrift öfver Polhem s. 88) upptagna antagandet, att båda brefven skulle ha författats af Christoffer Polhem, som verkligen insändt en del i Argus ej intagna bidrag. (Jfr nedan anmärkningen till 383: 6-7.) Schaumann uttyder signaturen »V. P.» såsom »Verus Patriota», hvilket i så fall skulle komma rätt nära Polhems vanliga insändarsignatur »En rätt handlande Patriot». Emellertid äro brefven ej skrifna med Polhems hand. Troligt är att brefvet från Amsterdam har samme författare som det föregående. Det verkar föga genuint.
Det i brefven framställda projektet förverkligades år 1739, då med fond af statsmedel »Stockholms Sjöassecurancekompagnie» inrättades. *L.*
22 *det* att. *H.*

142. 18 *Spargement* rykte. *H.*
21-22 *om des deseine intet skulle kunna förgiöras med någon anseenlig Discretion* om hans plan inte skulle kunna göras om intet genom någon riktigt försiktig manöver. *H.*

143. 25 *afgiörande* expedierande. *H.*

144. 17 *kom wäds*, se anm. till 67: 27. *H.*
24 *försedt sig* felat. *H.*

25-**145.** 1 *Swerige .... landet.* Under frihetstiden sökte man genom upprepade förbud förhindra exporten af tackjärn och järnmalm såsom »alltför mycket stridande mot hvad en god hushållning i dessa upplysta tider föreskref» (Arnberg s. 82) och genom rikliga anslag understödja stångjärnsmidet. Emellertid föll snart järnpriset på grund af öfverproduktion, och man sökte då att råda bot därpå genom förbud mot anläggandet af nya hamrar. *L.*

146. 1-6 *Käre .... Wanmäcktighet.* Jfr ofvan 132: 1-4. *L.*
3 *hon* syftar på *Definitionen* r 1. *H.*
10 *hederliga*, jfr anm. till 84: 18. Här ironiskt. *H.*
13 *Matk* här troligen 'kryp, småkryp'. I vissa dialekter brukas *mask* bl. a. om en del små insekter (icke blott om larver eller maskar). *H.*

147. 14 *Bergsten* 'stenblock; ur berg bruten sten'. Enligt SAOB: B 1279. *H.*
24 *refraicherat.* U2 *swalkat.* *H.*

147. 27 *det stats-klokaste jag kunde* så diplomatiskt försiktigt, som det var mig möjligt. Jfr anm. till 10: 17. Obs. U2 *det tystaste. H.*
28 *famntagande Kiortlar.* Kanske: som (voro så vida, att de) alldeles höllo på att omfamna mig. Eller: som höllo en (hel) famn i omkrets. Jfr U2 *trefamniga. H.*
28 *styfwa Råckar.* Sprättarne buro som bekant vid denna tid rockar med skört, som med hjälp af en fiskbensställning stodo ut från lifvet. *L.* Jfr 199: 21-23 En såg iag skräckeligen modfält öfwer et par stora rynckor i styfningen på sin råck, 388: 4 liten Hatt och styfwa Kläder. *H.*

148. 1 *armfäste Hattar.* Det var vid denna tid modernt att bära hatten instucken under armen. *L.* SAOB känner endast detta citat af *armfäst;* se A 2287. *H.*
2-3 *en hwass Upsickt* etc. Jfr anm. till 91: 26-27. U2 *Upsyn. H.*
9 *förweten,* se anm. till 105: 8. *H.*
10 *Snille-Gåfwor* begåfning; talanger. *H.*
11 *mitt lilla anseende* mitt obetydliga yttre. *H.*
12 *hurtighet,* jfr anm. till 217: 20. *H.*
14 *odalboren* född odalman, själfägande. *odal* 1) jord som äges med full äganderätt; 2) full äganderätt. *H.*
16 *curieusa* sällsynta, märkvärdiga. Likaså 166: 25. *H.*
18 *giorde bång* gjorde väsen; skröto. *H.*
22 *pratade* (här troligen) 'pratade vidt och bredt' l. dyl.; 'skröto'. Lägg märke till sammanhanget: *giorde bång . . . Dunder-Ord . . . läto klinga . . . predikade . . . berömde sig . . . skröt . . . stormade . . . bullrade!* Jfr också Lind 1749 *prata* 'pralen' (därjämte 'plaudern, schwatzen') och i den tysk-svenska afdelningen *pralen* pråla, skryta, prata, rosa sig. Jfr 253: 16 (i *U2*). *H.*
27 *wårda* bry sig om. Jfr anm. till 112: 11. *H.*

149. 1 *Bussar* (här) 'sällar' l. dyl. *buss(ar)* sades på 1700-talet allmänt om ungt, (helst) ogift manfolk, särskildt såsom tillhörande vissa korporationer eller yrken: soldater, lärlingar, studenter o. s. v.; det motsvarar äldre da. *burs* och ty. *Bursche.* Jfr r 22 med not, 159: 6 en hel Esquadron Academiska bussar (»gossar», kamrater), 10: 2 *Hof-buss,* 283: 8 med anm. etc. *H.*
4 *Affairer* (här) 'offentliga angelägenheter, allmänna värf, statssaker'. Se anm. till 150: 9. Jfr Bellmans »Hvad angå dig Polens affärer?» *H.*
5 *anatomizera* ett förr vanligare ord för 'dissekera'; äfven i öfverförd användning. *Sohlgrann,* se anm. till 100: 9. *H.*
10 *drillat* lurat, dragit vid näsan. Jfr anm. till 66: 14 samt 395: 22-23 Menar du, han kan drilla wår HErre, fast han kan lura Menniskior? *H.*
11 *wyrdig Man,* se anm. till 100: 23. *H.*
15 *Det kunde jag änteligen lida,* se anm. till 134: 26. Obs. U2 *jag någorlunda lida! förifrade,* se anm. till 90: 23. *H.*

149. 17 *sin kåta lösachtighet* sitt lastbara lättsinne. *kåt* lättsinnig, själfsvåldig, uppsluppen, yr. Likaså 375: 9. Jfr da. *kaad*. *H.*
18-19 *i dymål* i så hänseende. Jfr anm. till 78: 6. *H.*
20 *Krigs-Buss* (jfr r 23 med not), se anm. till r 1. *H.*
23 *äfwentyrs-ämnen*. *äfwentyr* sagor, historier (isynnerhet det lägre folkets: drängstugans?, jfr 373: 3-4). *ämnen:* jfr 186: 14-15 Mina Moralers ämnen, II n:o 37 s. 3 Jag frågade hwem som sidst warit derinne, och förnam at det warit mitt förra ämne .... Jeppe Willhiärne [skildrad i N:o 35]. *ämne* alltså: föremål (för en skildring, historia etc.); »hjälte». *H.*
24 *Ansikten* (här) figurer, »typer». Jfr användningen af *ansikten* 254: 29 och II n:o 17 s. 2. *H.*

150. 1 *gräl* 'pedanteri'; se anm. till 32: 10, 60: 6. *H.*
1 *Phantastiske skiäpnader*. »Phantast» användes genomgående af Dalin för att alludera på mystikerna och pietisterna. Jfr 218: 18-219: 2, 223: 17-18, och 259: 14 samt anm. till 100: 21. *L.*
6 *Slump-Handlare*. *slump* 'något osorteradt helt, som innehåller hvarjehanda, både dugligt och dåligt'; *köpa, sälja i slump; slumpa om något* 'uppgöra köp om något på vinst och förlust'. Jfr Dalin 1850 och Weste 1807. *H.*
7 *huru käckt*, se anm. till 163: 18. *dragit up* lurat. *H.*
9 *Affaire-Drifware*. Som Östergren påpekat i Språk och stil X s. 291 f., måste *Affaire-* här (liksom 149: 4 och 164: 25 m. fl. st.) åsyfta 'statsaffärer, allmänna värf', och *Affaire-Drifware* kan icke betyda 'affärsmän', utan bör förstås som 'ämbetsmän, män i verken' l. dyl. eller möjligen 'kannstöpare'. *H.*
14 *Dirigera Konunga-Wahlet i Pohlen*. Alltsedan August II:s död på nyåret, hade den polska tronföljden varit frågan för dagen i Sverige och satt alla sinnen i brand. Se vidare nedan. *L.*
22 *rummetz* ställets (»lokalens»?). *H.*
23 *Tassar*, se anm. till 34: 11. *H.*
24 *begrep* ingenium. Se anm. till 4: 9-10. *H.*
25 *storsnorkade*, se anm. till 82: 8. *H.*
27 *grann* fin (om klädsel o. d.). Så ofta, t. ex. 136: 2, 223: 15. (Icke: 'grann', hvilket snarast heter *präktig*, se anm. till 180: 8). *H.*

151. 19 *i Nödtorfft* i det nödvändiga; i det som hörde till lifvets nödtorft. Jfr II n:o 26 s. 3 at annat smått til nödtorften fattades dem. *H.*
24 *äfwen så argt* 'lika fasligt' eller 'lika kraftigt' eller blott 'lika mycket (som), inte mindre (än)'. Jfr SAOB: A 2212 och anm. till 65: 5. *H.*

152. 3 *bewektes* fann mig föranlåten, tog mig anledning. Jfr 90: 18. *H.*
7 och 24. Istf *Groda* har D skrifvit *frö*, som emellertid redan i *Hs*, troligen af censor, rättats till *Groda*. *frö* är ett sydsvenskt dialektord: jfr da. *frø*. *H.*
13 *bravera* trotsa. *H.*

152. 19 *piquera sig af* smickra sig, berömma sig af. Likaså 297: 20, 331: 1. *H*,
22 *betagen* uppskakad; »tagen». *H*.

153. 2 *klen*, se anm. till 100: 9. *H*.
4 I slutet af arket har *Ur* följande »Kundgiörelse»: »Herrar Præ-numeranterne behaga låta afhämta sina Arck utaf Argus N:o 22 tilkommande Weka om Onsdagen hwilken är den 2 Maji.» *L*.

154. N:o XXII. Detta ark bär i registret titeln »Om en del lärdas löijliga Bok-Wett och Grälacktighet». Att det speciellt är ett universitet Argus skildrat framgår dock klart af innehållet; de topografiska detaljerna (se 155: 2-4) synas mig otvetydigt peka på Uppsala. Detta är så mycket troligare som Dalin, hvars korta studietid varit förlagd till Lund, hela lifvet igenom behöll ett starkt förakt för pedanteriet i Uppsala. Några direkta objekt för sin satir hade han säkerligen ej, och hela skildringen af det uppsaliensiska lärdomsväsendet förefaller gjord på fri hand. Ser man t. ex. på hans satir mot de filosofiska hårklyfverierna, finner man, att den till största delen riktar sig mot de sedan århundraden förlöjligade aristoteliskt-skolastiska spetsfundigheterna. Men här och där möta äfven lösryckta termer ur den kartesianska filosofien och på ett ställe (158: 2) erinras om Leibniz' monadlära. *L*.
3 *hwita Pengar* silfvermynt (fra. argent blanc). Jfr 329: 25. *H*.
7 *grannaste*, se anm. till 150: 27. *H*.
18 *grälämnet*, jfr anm. till 150: 1, 32: 10 och 60: 6. *H*.

155. 2 *ofgammal* 'mycket gammal, urgammal': *of-* med förstärkande betydelse; arkaistiskt. *H*.
4 *urqwädins* här förmodligen: 'som äro besjungna i urgamla kväden'. Weste 1807 anför: *Urquäde* 'Poëme d'une haute antiquité, qui s'est conservé de temps immémorial'. Jfr anm. till 346: 7. *H*.
10 *wårdade*, se anm. till 112: 11, 148: 27. *H*.

156. 11 ἐπέχειν är en filosofisk teknisk term med betydelsen »återhålla sitt omdöme». *L*.
13 *i sinom tid* när dess tid är. *H*.
17 *höfligt häktelse*, jfr *höfliga dråp* 62: 5 med anm. *H*.

157. 1 *påstå* göra kraf på, fordra. Jfr 68: 9 med anm., 160: 15. *H*.
8 *Grund-fine*, se anm. till 205: 9. *H*.
10 *anmärkte* gåfvo akt på. *H*.
18 *städa Hufwud*, ett favorituttryck hos D, karaktäristiskt för hans rationalistiska åskådning. Ex.: 225: 19 den senare [en Wurm] klistrar sina ostädade och oordenteliga Idéer faste wid termer och tahle-sätt, Talandes på et så tokugt wis, at han intet förstår sig sielf, 267: 6 hans ostädade Hiärna, II n:o 20 s. 5 renstädade Hufwuden såsom Klenoder i Rikzens tienst, II n:o 27 s. 7 goda grundsatzer, (dem likwäl deras ostädade hiärnar intet kunnat ha af sig sielfwa, utan genom minnet af klokt folks tal). Jfr användningen af *ren* etc. i t. ex. 13: 10, II n:o 30 s. 5 rent

Hufwud, II n:o 9 s. 3 Rena Hiärnar, 265: 3 ett grälaktigt och orent Hufwud, som utreder Saker, liksom Markattan Silkes-Dockor, 158: 12 förnufftets rensande. *H.*

157. 19 *förwetenhet* nyfikenhet. Heter också *förwett,* II n:o 3 s. 7. *H.*
23 *berget Grisim.* Antagligen menas bergstoppen Garisim eller Gerisim i Palestina, där israeliterna efter intåget mottogo välsignelsen och där samariterna efter babyloniska fångenskapen byggde sitt tempel. *L.*
29 *ifwer,* se anm. till 90: 23. *H.*
30 *Mennoniter.* Mennoniter äro som bekant en baptistsekt, som på 1500-talet stiftades af holländaren Menno Simonis som en motvikt mot anabaptisternas svärmiska raseri. *L.*
30-158. 1 *Nicolaiterne.* En för sitt sedeslösa lif illa anskrifven hedniskkristen sekt i Mindre Asien från det första århundradet e. Kr. Man vet för öfrigt mycket litet med säkerhet om den. *L.*

158. 3-4 *quidditeter, hæcceiteter identiteter.* Quidditas är en skolastisk term, som utmärker någontings väsen, form eller substans. Det svar, som ges, då man om något frågar: »Quid est?» Haecceitas begagnades af skolastikerna för att beteckna några individuella särmärke. Möjligen har Dalin fått idéen till denna uppräkning ur Erasmi utfall mot filosoferna i »Dårskapens Låf och Beröm», Sthlm 1728 s. 139: »Och oansedt de aldeles intet weta något wist.... ropa de likwäl mycket utaf, at de kunna se och noga begripa Ideer, Universalier; Separata Former, Quiddditeter, Ecceiteter, altsammans så fina och grannlaga saker, at jag tror den skarpsynteste Lynceus ey en gång kunde få något ögnasyfte derpå». *L.*
5 *Ex. gr.* exempli gratia, till exempel. *H.*
5-7 *Ett.... Ulysses.* Som bekant täflade Ajax efter Achilles död med Odysseus om hans vapen och dog af harm öfver att Odysseus vann dem. *L.*
21 *förkiust* förtrollad, bortkollrad. *beståendes i* grundad (som den var) på. Jfr anm. till *består* 326: 3. *H.*
22-159. 16 *Detta....fåfengt.* I detta stycke skämtar Dalin med de lärde, som slösa bort tid och ansträngningar på fullkomligt lönlösa konstruktionsförsök, såsom på att uppfinna ett perpetuum mobile, på olösbara matematiska problem, såsom det om cirkelns kvadrering eller på orimliga filosofiska spekulationer, såsom på att finna ett medium mellan substans och accidens eller mellan ande och materia. *L.*
26 *tillika* på en gång, i sänder. *H.*

159. 2 *ursinnig* galen, tokig. *H.*
6 *bussar* »gossar», kamrater, sällar. Jfr anm. till 149: 1. *H.*
19 *sextern* sex pappersark, lagda uti hvarandra. *skrifwa sexterner* föda sig med renskrifning, gå som skrifvare (i verken), jfr 171: 23; *sexternskrifware* renskrifvare; »bläcksuddare», 'gratte-papier' (enligt Weste 1807), jfr 234: 14. *pluttrat* nedklottradt. *H.*

159. 26-**160:** 5 *Sidst . . . . jag.* Denna fabel återberättar, som Sylwan (s. 159) påvisat, La Mottes L'Opinion (IV 3), som har exakt samma innehåll. *L.*

160. 6 *tyks* tycker. Jfr 59: 16, 124: 18 och fl. *H.*
15 *påstå,* jfr anm. till 157: 1. *H.*

161. 20 *oförsiktigt,* jfr anm. till *försiktighet* 25: 1. *Högmod* (här närmast) öfvermod. Likaså i det följande. *H.*

162. 6-7 *Förtwiflan* (närmast) raseri. Jfr anm. till 232: 21. *H.*
10 *gohl* gul. *H.*
11 *snarfwa* morra och vilja bitas, hugga efter, nafsa (om hundar: se Rietz 639 b, Lind 1749, 813). Jfr 243: 15 butte, twäre och snarfwande i sina ord och åthäfwor. *H.*
13 *Begrep* inbegrepp. *H.*
20 *wårdade,* se anm. till 112: 11. *så käckt,* se anm. till 163: 18. *H.*
22 f. *Favorit* 'gunstling', jfr anm. till 10: 13. *Printz,* se till 73: 22. *H.*
29 *bewekeligit* rörande. *H.*

163. 2 *högswäfwande,* se anm. till 220: 9. *H.*
9 *bortskiämde* fördärfvade. Jfr 159: 20 och II n:o 35 s. 7 Ett par hwita silkes strumpor, som i den diupa Höstetiden gifwa en sprättjunkers ben mycken heder och wyrdnad på gator och gränder, kunna aldrig bli så skamlige när en obarmhärtig åkar-kärra aldeles öfwerstänker dem, . . . *H.*
18 *en käck Diefwul. käck* är ett favoritord i Argus; det kommer ofta nära den nutida användningen (*käck soldat* etc.), men står också ofta, där vi skulle säga bra, god, präktig, duktig, »pigg», »bussig» l. dyl.; jfr t. ex. 231: 22 käcka Soldater, 261: 9 Den käcka Prästen, 275: 27 heller . . . åt en passelig utländsk Bonde, än åt en käck inhemsk Adelsman [*passelig* dålig, jfr 88: 21], 290: 11 belefwad, efter Tidens Wis, i högsta måttan, och så käck Sprätthök, som nånsin har gått öfwer Guillemots Tröskel, 385: 5 Jungfru, om Er kärlek intet är fallen på en Lymmel, utan en käck Karl, så blif ärbart wid honom, II n:o 37 s. 5 Barn, snygga, ödmiuka och käcka, samt ett wälstädat hushåll, 283: 16 Men honom gaf jag käckt Stryk, 310: 27 Rasande käckt Grep, sade jag, det måste jag lära, 151: 2 käcka Repliquer, 284: 14 barnens Information, den de [Hustrurna] så käckt förstå, at de banna Præceptoren för det han lärer de små at säija Piscis, 150: 7 huru käckt de dragit up; 37: 16, 107: 12, 162: 20, 164: 17, 165: 5, 179: 19, 218: 2, 222: 7, 311: 17 etc. *H.*
26 *Mensales* växlare, bankirer. U2 *Scamnales* är detsamma. *mensa* (*m. argentaria*) eller *scamnum* är växlardisken. Jfr bl. a. Columbus' Ordeskötsel s. 8 (Hesselmans upplaga). *H.*
26 *Anda* andeväsen, genie; (afgrunds)ande (jfr Bibelns: 'en oren ande' och 165: 2 *ingick denna Andan i*) eller nästan: 'troll' l. dyl. (jfr **164:** 6 *detta Spöket*). Eljest kan D bruka *anda* skämtsamt = ungefär »själ», »kurre» l. dyl., så t. ex. II n:o 48 s. 7 en Person, en särdeles Anda, som jag hwarken kan hålla för missfödzel eller lagbördig [nämligen

Wederbörande]. Jfr SAOB: A 1315. Denna användning kan till en viss grad spela in också här (t. ex. 164: 9). *H.*

164. 2 *storsläcktad,* jfr 129: 7! *H.*

4 *Löndehandel* smyghandel. *H.*

5 *illgrep* »tjyfknep»; se anm. till 43: 11. *H.*

19 *begick det så . . ., at* bedref saken så . . . att, drillade det så . . . att. *H.*

24 *korsade sig . . . för* ryggade tillbaka för. Jfr *U2* grufwade sig. *H.*

25 *högmål* viktig statsangelägenhet. Så ofta. *Affairerne,* se anm. till 149: 4 och 150: 9. Jfr *U2* sakerne. *H.*

165. 5 *käckhet,* se anm. till 163: 18.

7 *Räf-swantzar* (ungefär) inställsamma lismare. Lind 1749 *lisma* bl. a. 'fuchsschwäntzen'. *H.*

8-17 *Sedan . . . . . upförande.* Vi ha här tydligen en ny anspelning på kifvet mellan den gamla och nya adeln. *L.*

11 *knapar* ringare adelsmän. Singularis heter *knape.* Jfr nutida *knapadel, knaper-adel. H.*

14 *ährligt Ofrälse Folck,* se anm. till 270: 4 och jfr 311: 25, 386: 3. *H.*

16 *anseenlig* hög. *H.*

19 *Grundspråk,* d. v. s. bibelns grundspråk: hebreiska och grekiska. Jfr 33: 21 Han bör icke allenast förstå Grundspråken. *Controversier* lärostrider. Jfr Dalin 1850 *Kontrovers:* lärd, isynn. teologisk tvist. *H.*

25 *Enär* så ofta som, för hvar gång som. Jfr anm. till 1: 12. *H.*

26 *ridderligt Stofft* = U2 *hederligt Stoft* ärofullt dam. Jfr 59: 12, 162: 3 etc. *H.*

27 *förnöijelse* tillfredsställelse (»sina mödors belöning»). *H.*

166. 1 *Tassen,* se anm. till 34: 11. *H.*

5 *hederlig,* se anm. till 84: 18. *H.*

6 *kysk Deijelighet,* antitetiskt liksom *belefwad Hushållerska:* en skönhet och på samma gång ärbar, skicklig i hushållet och belefvad. Jfr skildringen af Fru Kättia Sällskapslik i n:o 3, af Fru Ärbarhet och hennes motsats i n:o 29 och af den landtliga frun i brefvet till Argus i N:o 40! (Enligt SAOB: B 1039 kan *belefwad* någon gång betyda 'erfaren, skicklig; bevandrad (i ngt)', men denna betydelse passar ej på detta ställe; den synes ej heller förekomma föröfrigt i Argus. Däremot träffas *belefwad* i vanlig mening 155: 21, 290: 10, 217: 22 (i *U2*) och ofta. Jfr 217: 20. *H.*

8 *argt* elakt. *H.*

9-10 *intet kunde wara så beskiedeliga, som hon* icke kunde uppföra sig så väl som hon. Jfr anm. till 18: 4. *H.*

13 *ansågo* skattade. *H.*

19 *Wettenskap* vetande. Jfr anm. till 30: 6. *H.*

26-27 *orkelösa junckrar,* se anm. till 47: 20-21, 106: 20, 62: 27, 82: 24, 121: 27. *H.*

27 *Grillfängare* (i Hs ä fr *grälfängare*), se anm. till 79: 17. *H.*

28 *snillebragder,* se anm. till 27: 13. *H.*

167. 12 *Bildare* skulptör. Jfr SAOB: B 2553. *H.*
14 *Bönhås,* se anm. till 136: 8. *H.*
15 *snäll* duktig, rask; jfr anm. till 112: 27. *H.*
19 *granlaga* som fordrar varsamhet, viktig och ömtålig. Jfr 89: 24, 120: 25. *H.*
20 *försicktighet och bekymmer* omtanke och omsorg. *H.*
25 *Krämares och Commissionairers,* se anm. till 75: 12-13. *H.*

168. 6 *slog han sig til,* jfr anm. till 37: 10, 129: 4, 326: 1. *H.*
8 *skafwa* skinna, preja. *H.*
10 *utgiorde* skickade (honom) på halsen. Jfr Modée Fru Rangsjuk Akt 1 sc. 5 Jag tror, at aldrig någon god har utgiort den token i dag på mig; Akt 4 sc. 6 Och jag tror, att folket är rasande att vara utgiordt på mig i dag; Weste 1807 II sp. 1014 Jag tror hin håle har giort ut honom 'je ne sais quel diable l'a mis à mes trousses'. *H.*
14 *beskiedelig* (här troligen) duktig. *H.*
25 *la folie d'Espagne* en gravitetisk spansk solodans, i början af 1700-talet mycket populär i Sverige, *L.*

170. 2-3 *Hosföljande .... händer.* Att af detta uttalande sluta till att den efterföljande fabeln ej har Dalin till författare, vore säkert oriktigt. Troligt är att den, liksom hexameterdikterna i N:i IX och L varit författad före Argus och cirkulerat i afskrift, ehuru jag ej påträffat någon dylik. *L.*

170. 7 *slantig* trasig. *H.*

7-**171.** 24 *I Stallet .... bära.* Denna fabel är, så vidt jag kunnat finna, självständigt uppfunnen af Dalin. Den röjer dock tydligt hans beroende af det La Motteska fabelmaneret och speciellt af »La Chenille et la Fourmi». (III. 8.) I denna fabel förhånas den tröga larven af myran. Men den förpuppar sig och blir fjäril:

Le ver sort Papillon. Arrête un peu de grace,
Dit-il à la Fourmi! je voudrois t'avertir
Qu'il ne faut mépriser personne.
Le meprisé prend quelquefois l'essor.
Tel qui rampoit s'éleve & nous étonne.
Me voilà dans les airs, & Tu rampes encore.

Jfr härmed 171: 19-24. *L.*

9 *af Spanska Dräckten* af spanska rasen. *drägt* 'portée, ventrée; kull el. yngel af kreatur som födas på en gång' enligt Weste 1807 I sp. 488 och 1795 II s. 448 och 1005. *H.*

171. 14 *snugga'* 'snyltade'; eller 'gnagde, snaggade'? *snugga* enligt Dalin, Rietz m. fl. 'göra besök hos någon, för att bli bjuden på mat, snylta; gå och söka efter matbitarna'; äfven 'plocka, rycka upp t. ex. »snugga gräs»'. *H.*
23 *Sexterner skref,* se anm. till 159: 19. Jfr Fru Lenngren om Mårten Holck:

Satt och skref på sin sextern,
Dammig i syrtuten. *H.*

172. 5 *Patron* beskyddare, gynnare. Jfr *Favorit* gunstling, se anm. till 162: 22, 10: 13. Jfr 220: 3. *H.*
19 *beställning* tjänst, syssla. Så ofta. *H.*

173. 2 *utmätna* väl afpassade. Jfr 322: 2 *utmäta*. *H.*
16-17 *Löyligt sinne* (nästan) »lustig själ»; »konstig kropp» l. dyl.? *sinne* om personer liksom fra. *esprit*. Jfr *Lustigt, I löyliga Sinnen* 309: 1 (se anm.). *H.*

174. 5 *roo* nöje, tidsfördrif. *H.*
8-9 *General-Tull-Arende-Societetens Lotterie*. Generaltullarrendesocietetens fullmäktige hade erhållit privilegium på ett lotteri, hvars nästa dragning — enligt annons i Posttidningarne — inföll den 24 Maj. Till denna societet, som på regeringens initiativ inrättats år 1726, hade land- och sjötullarne förpantats. Meningen var att göra borgerskapet, som ägde företrädesrätt att ingå som lottägare, intresseradt för att tullstadgarna strikt tillämpades och lurendrejerier förebyggdes. *L.*
13 *Publici* (likaså r 15 och 175: 8, 18), jfr anm. till 2: 13. *H.*
17 *Republique* (likaså 175: 22, 176: 23), se anm. till 2: 15. *H.*
21 *flärd* falskhet, svek. *H.*

175. 8-9 *Lotterier .... bästa*. På grund af den oordnade lotteriverksamhet, som alltmer började uppstå, yrkade ständerna på att icke några andra lotterier än »ad pios usus et publici nytta» borde tillåtas. 1739 förbjödos också lotterier till enskild förmån. *L.*
9-12 *Det ... lotter*, Lunds akademi hade år 1733 under sin kansler, Karl Gyllenborgs protektorat inrättat ett lotteri för att stärka sina inkomster. Lottsedlarne såldes — enligt annons i Posttidningarne — i Grefve Gyllenborgs hus vid Norrbro. *L.*
13 *i dymål* i så hänseende. Jfr anm. till 78: 6. *H.*
13-15 *Sedan .... winna*. Generaltullarrendesocietetens lotteri var ett klasslotteri efter holländskt mönster, d. v. s. fördeladt i flera på hvarandra följande dragningar. Då den högsta lotten (jfr nedan 176: 28) först utfaller i sista dragningen, växer deltagarnes spänning alltjämt och nya medlockas, då de sett andra vinna. *L.*
14 *lägenheten* (det gynnsamma) tillfället. *H.*
17 *kladderi* vårdslöshet och fusk; »skoj». *H.*
20 *myckenheten* de många; (den stora) mängden, allmänheten. Jfr 290: 3. *H.*
22-176. 25 *Venedig .... främmande*. Att utan kännedom om den direkta källan till Dalins historik kontrollera alla dess sväfvande uppgifter om lotterier i olika länder är ej möjligt och dessutom utan intresse, då flertalet af de af Dalin anförda fallen ej haft den epokgörande betydelse, som han tillägger dem. Riktigt är att lotteriintresset i modärn tid först uppflammat i Italien, där svårsålda varor eller domäner ofta brukade bortlottas. Särskildt i Venedig nådde detta varulotteri en oerhördt stark utveckling. I Holland utvecklade sig som särform det holländska klass-

lotteriet, ehuru öfver ett sekel tidigare än Argus uppger, och spred sig därifrån till öfriga länder. Sextonhundratalet var lotteriernas blomstringstid, och de nådde då en så stark utbredning, att staterna så småningom funno sig nödsakade att reglera dem. Man sökte då att genom lagstiftning förhindra alla lotterier, som ej tjänade allmänna eller välgörande syften. Om deras rättmätighet och lämplighet att skaffa stater eller kommuner penningar hade man fortfarande ungefär samma optimistiska uppfattning som Argus. *L.*

175. 24 *Ålderdomen* antiken. Se anm. till 128: 26. *H.*

177. 3-6 *Men .... Golfwet.* Allusion på La Fontaines fabel La laitière et le Pot au Lait VII, 10. *L.*

9 *mål,* se anm. till 78: 6, 175: 13 m. fl. *H.*

10-23 *Jupiters Apa .... Lott.* Uppslaget till denna fabel tyckes Dalin ha fått från La Mottes La Lotterie de Jupiter (I. 14), där Jupiter låter Mercurius kungöra ett stort lotteri. Minerva vinner den stora lotten, Visheten, och då det oförnöjda människosläktet knotar däröfver, skänker guden dem i stället Dårskapen. *L.*

15 *Commissionairer* etc., jfr anm. till 75: 12-13. *H.*

178. 4 *alwar* o. 178: 18 *lefwande wåningar* Såsom framgår af handskriften, äro tryckfelen i *U1* afsiktliga och gjorda med tanke på det följande arket. Detsamma gäller om *Credit* s. 183: 20. *L.*

8 *med alt sitt anseende* så ståtliga de se ut. *H.*

10 *spisade deremot* kunde jämföras därmed. Se anm. till 85: 16. *H.*

18 *wåning* boning, bostad. *H.*

179. 14 *späd* fin. Jfr fra. délicat. *H.*

19 *Käckt,* se anm. till 163: 18. *H.*

25 *chicanera,* se anm. till 14: 3. U2 *Rättegångs-drillare,* se 149: 10. *H.*

180. 8 *Präcktig* här snarast 'ståtlig; magnifik'. Kommer närmare till grundordet *prakt* än det nutida *präktig.* Jfr 187: 19-21 der jag icke mer tänkt på sådant, än en präktig Flicka lärer tänka på de 5 Hufwudstycken i Catechesen, när hon står för sin Spegel ('prålsjuk' eller: grann, »stilig»?), 376: 27 präktiga Kläder, som liknade Rägnbogan ('granna'), II n:o 37 s. 4 en skiön Sammets-Kappa, och en präktig underklädning, 85: 29 desse stora och präktige Matadorer ('lysande' eller 'högdragne'?), 379: 3-6 Somliga [damer] willa aldeles fånga wåra tycken med sin Granlåt; men de bedraga sig, ty de upföra sig oftast så ogent i sin prackt, at man allenast finner dem präcktiga, men finner dem intet behageliga; jfr 283: 19 Kläd-Modeller och allslags fiällig Prakt ('lyx, pråL'). *H.*

9 *smickeracktig* fallen för smicker? Eller: 'svag för smicker'? *H.*

13 *Tomt-Mysingar,* i U2 ä t *Tomt-gubbar;* likaså r 20. Ordformen i U1 känner jag icke från något annat håll. Sven Hof nämner ett *tåmtbysing* bland 'svenska' motsvarigheter till det västgötska *tômtebese* (Dialectus Vestrogothica s. 294). *H.*

180. 17 *sannar... med,* se anm. till 87: 9. *H.*
25 *meublerar,* se anm. till 85: 25-26. *H.*

181. 9 *liumhörd,* äldre sidoform till *lomhörd;* ännu vanligt i flera dialekter. *H.*
11 *wäcker til* 'vaknar hastigt upp' eller blott: 'spritter till'. Rietz anför från Halland och Västergötland (»m. fl.») *väkka te* blifva hastigt rädd, spritta eller hoppa till af hastig skrämsel eller öfverraskning (Dial.-lex. s. 787). Nilén har *väcka* i samma betydelse från Sörbygden i Bohuslän (Ordbok öfver allmogemålet i Sörbygden s. 158). Uttrycket upptages ej af Lind, Sahlstedt eller Weste och var säkerligen på 1700-talet liksom nu uteslutande dialektiskt (sydvästsvenskt). *H.*
14-15 *kittlande föreställningar* lockande (ut)målningar. Jfr anm. till *Kitzligheter* 134: 3. *H.*
22 *Sagor och Exempel* berättelser och historier. *Exempel* (nästan) historietter, anekdoter? Jfr möjligen 319: 16, II n:o 47 s. 5. *H.*

182. 15 *qwilla?* l. *qwillra* (se noten) kvida, sakta jämra sig. Jfr 327: 22. *H.*

183. 2 *sätta kött till arm* räkna hvad som (blott) är kött för sin styrka, förtrösta på l. anlita (trotsa på) mänsklig makt. Jfr 290: 21 och II n:o 50 s. 6 Lät oss bygga wår roo i enslighet. Lät oss slippa at sätta Kött til Arm, II n:o 43 s. 4 Hon har ingått i detta Lifwets Elände: Lyckans Falskhet, kött til arm, kärleks plågor och alla sorger ha wisat sig för hennes Ögon. — Uttrycket härstammar från det bibliska språket; jfr t. ex. Jer. 17: 5 setter kött sigh til arm, 2 Krön. 32: 8 Medh honom är en kötzlig arm, men medh oss är Herren wår Gudh (Bib. 1541). Se SAOB: A 2276 f. *H.*
3 *Lönde-giller* hemligt försåt. *Lag-blindning* lagvrängning. *H.*
6 *öfwerdåd* öfvermod, självsvåld, förmätenhet. *H.*
9 *flättia,* se anm. till 109: 13. *H.*
13 *Lönde-Räkning?* Jfr 67: 1 Madame Lönde-Räkning. *räkning* enligt lexika bl. a. = 'beräkning'; fra. 'calcul' (jfr 210: 12): *Lönde-räkning* alltså 'hemligt anslag', 'intrig'? *H.*
14 *granna Ynglingar* fina ungherrar; unga eleganter, snobbar. Jfr anm. till 150: 27 samt 199: 3-4 Sen såg iag några wåra granna ynglingar och små-gamla gåssar storsprättandes gå af och an, 212: 15-16 Wåra prålsiuka ynglingar, som nu gå så granna, 223: 14-15, 343: 12. *H.*
15 *liderliga,* se anm. till 104: 19, 125: 6. *H.*
19 *Verkehren* (Hs U2 *Vorkehren*), ett sorts brädspel. *L.*
20 *Credit.* Om det med flit framkallade tryckfelet se ofvan 178: 4. *L.*
26 *Dags-Tiuf* dagdrifvare, lätting. Jfr II n:o 41 s. 1 Härrar Sprättjunkrar och dagstiälande ynglingar. *H.*

184. 2 *Wåningar,* se anm. till 178: 18. *H.*
6 *Patroner,* se anm. till 172: 5. *H.*
7 *af tunghet råkade at insomna.* Jfr II n:o 10 s. 6 bara för det jag råkade sitta och tynga litet. *tung* 'sömnig, trög' enligt Weste 1807 II sp. 1344, 'sömnig' enligt Dalin 1850. *H.*

184. 22 *med betänkande* med eftertanke. *H.*
25 *roligt* lugnt (och behagligt). *H.*

186. 1-**190.** 3 *Ney.... Schneider.* Uppslaget till denna förmaning till boktryckaren har Dalin fått från van Effens tidskrift Le Misantrope (La Haye 1711-1712 jfr Lamm ss. 173-175) I N:o 4, där boktryckaren på samma sätt tages för hufvudet för ett riskabelt tryckfel. Jag anför början (jfr 186: 1-12): »De grace, Mr. Johnson, si vous souhaitez que mon petit Ouvrage reussisse, aïez un peu l'œil sur l'impression: & si par une fatalité chagrinante, il faut que deux ou trois fautes se glissent dans une demi feuille, du moins qu'elles ne soient pas si grossières qu'un esprit commun n'y puisse supléer. Mais ma bile s'échauffe, quand je vois un sens entiérement renversé par le changement de quelques lettres, & quand un endroit que tous mes Amis avoient trouvé joli dans ma copie, est devenu un galimatias insuportable, par l'inéxactitude, ou l'ignorance d'un Imprimeur.» Sedermera söker van Effen på samma sätt som Argus att förklara, hur läsarne skola uppfatta den förvrängda passagen, hur den skulle ha kommenterats om den funnits hos en klassisk författare o. s. v. *L.*
5 *förtyda* vantolka. *H.*
11 *stod?* *H.*
14-15 *mina Moralers ämnen.* Se anm. till 149: 23. *H.*
16 *billig,* se anm. till 87: 11. *H.*
18 *lustigt,* se anm. till 7: 2. *H.*
20-**187.** 11 *Menen.... förtient.* Dalin har här efterbildat van Effen, som i det anförda numret gör ett af sina vanliga utfall mot klassikerna och deras modärna kommentatorer: »Juste ciel! si un pareil endroit se trouvoit dans Homere, dans Hésiode, ou dans Horace, qu'il vous coûteroit des peines & des sueurs, Messieurs les Savans.! La belle occasion de feuilleter un nombre infini d'Auteurs, & de debiter heureusement tout le fatras que vous pourriez contraindre de venir à propos à ce passage obscur.... Je croi même qu'il y en auroit parmi vous qui trouveroient du sacrilége à vouloir changer quelque chose au texte, & qui s'obstinant à y trouver un sens, y en trouveroient aussi. *L.*

187. 6 *förundrans,* se anm. till 3: 20. *H.*
9 *för allting,* se anm. till 122: 3. *H.*
20 *präktig Flicka* kanske 'grannlåtsdocka'; jfr anm. till 180: 8! *H.*
24 *nedrigare,* se anm. till 12: 18. *H.*
27 *utspökar mig,* jfr anm. till 14: 5. *H.*

188. 7 not *wrärne,* se anm. till 105: 6. *H.*
8-14 *Jag.... läsit.* Dalin gör här ett utfall mot den samtida och tidigare tidskriftslitteraturen. Om »Nöijsamme Samtal» och »Otroliga Nya Tidningar» se anm. till 102: 9. »Oskyldig Mål-Ro» författades och utgafs 1731 af J. Browallius och hade ett halft moraliserande, halft populärvetenskapligt innehåll. På grund af sin tunga lärdomsapparat blef den

ej populär och upplefde blott fem nummer. I Gieses annonstidning Stockholmske Handels-Mercurius infördes (se Sylwan s. 73 o. 168 ff.) styckevis en »Relation om Vampyrerne». Med »Saltzburgare» åsyftas möjligen från Salzburg importerade grufarbetare. *L.*

188. 15 *myntkatt* penningpung af kattskinn. Jfr II n:o 50 s. 2 Jag älskar dig som Herr Eskels [d.v.s. girigbukens] Kattskinns-påse älskar en Offerdag; Witt. Arb. III, 14 (Celadonvisan): Nej hit med din beredda Katt / Han skall dukater hysa. *H.*

18 *Schibolet.* »Schibboleth. Swenska Språketz Rycht och Richtighet» var titeln på ett bekant språkligt arbete af Biskop Jesper Swedberg (tr. Skara 1716). *H.*

23 *Halfören* är best. f. sing.; *halföre* var på 1700-talet ännu maskulinum, liksom *öre* i medeltidssvenskan: jfr E. Tegnér Genus i svenskan s. 107 noten. *H.*

26 *lag-grann,* detsamma som *grannlaga:* som fordrar varsamhet, ömtålig, viktig, kinkig o. dyl. Jfr 167: 19. *H.*

27 *hafft afsikt derpå,* jfr anm. till 4: 9-10. *H.*

189. 9 *rum* ställe (i en skrift). Jfr nusv. *lagrum* och Lind 1749 Et skriftenes rum, ein Ort, ein Spruch, eine Stelle, aus der Bibel. *U2:* af detta ställe. *H.*

18 *ha Partes* vara föredragande. *H.*

28 *ifren,* jfr anm. till 90: 23. *H.*

190. 9-10 *wida wägnar* betydligt, ganska mycket. *H.*

15-16 *Så .... sannsäijare.* Jag har ej hos Scaliger, som uttalar sig rätt skarpt om Juvenalis, kunnat återfinna det åsyftade uttalandet. De följande versraderna äro, som synes, en öfversättning af arkets motto. *L.*

191. 7 *allmänneligen,* se anm. till 117: 1. *H.*

11 *lefwer friskt,* se anm. till 108: 21. *H.*

192. 4 *lemna* medge. Likaså 326: 6 och ofta. *H.*

4 *i enskylte mål* i fråga om enskilda angelägenheter; i det enskilda (från enskild, privat synpunkt). Icke: 'i enstaka fall'. *enskylte* svarar mot *allmänna* r 8. Jfr 185: 7-8 *i enskylte angelägenheter ... med private mål* och om *mål* anm. till 78: 6. *H.*

19 *uslare* mer utblottad. Jfr anm. till 265: 12. *H.*

193. 1 *konstigt* illistigt, knipslugt. Jfr anm. till 62: 6. *H.*

6 *wäl an då.* Se noten! Jfr 216: 10 Nå, wälan då, 260: 20 Wäl an, han; *Den Afw.* s. 18 Nå, wäl an då, farwäl; II n:o 47 s. 4 Nå wälan, Måns och Bålla, då. *H.*

16 *contribution* 'utskyld, skatt, pålaga' enligt Weste 1807. *H.*

17 *käck,* se anm. till 163: 18. *H.*

20 *artig* förträfflig. *H.*

27 *låta skiära sig* låta klå sig? *dickt* duktigt, väldigt, »tappert». Jfr 195: 23 Wår Lisa swär så dickt. *H.*

194. 15-**196.** 3 Denna fabel är, såvidt jag vet, självständigt uppfunnen af Dalin. En viss frändskap äger den med La Mottes L'Asne (I, 7), utan att man dock kan påvisa något direkt lån därifrån. *L.*

195. 7 *bragd* värf, syssla. *H.*
9 *wäga Solegrann,* jfr anm. till 100: 9 och 149: 5. *H.*
12 *nödigt.* Jfr *U2* och 120: 23 med anm. *H.*
16 *slurfwig* vårdslös, slarfvig; drumlig. Jfr 328: 26. *H.*
22 *rasp- och spinnar-huset.* År 1724 hade ständerna beslutat att på Långholmen inrätta ett spinn- och rasphus för att öka den för klädesväfverierna erforderliga garntillgången; kronobetjäningen erhöll order att arrestera och till spinnhuset föra alla tiggare och tjänstlöse samt lösa kvinnspersoner. *L.*
23 *dickt,* se anm. till 193: 27. *H.*

196. 8 *Affairerne,* jfr 149: 4-5 och 150: 9 med anmärkningar. *H.*
9 *spisar,* se anm. till 85: 16. *H.*
17 *ålderdomen,* se anm. till 128: 26. *H.*
21 *ylfwa* tjuta (som en ulf). *H.*
23 *bitter* svår till lynnet, ondsint, ovänlig och kärf. Likaså 282: 19 [en hustru] bitter och knapp mot Husfolket. Jfr *betsk* 264: 15 (se anm.). *H.*
25 *Perspective* synglas; äfven 'kikare'. *H.*
25-26 *Heraclitus .... tårar.* En gammal antik legend, hvars ursprung man ej känner, men som tidigast möter oss i en af Horatii epistlar, berättar att filosofen Heraclitus alltid gråtit, under det att hans kollega Democritus alltid skrattat. Argus upptar i det följande Democriti roll. *L.*

197. 6 *negligèe,* se anm. till 304: 27. *H.*
27 *Act* aktstycke; handling. *Affaire* synes betyda detsamma. *H.*

198. 3 *Högmål,* se anm. till 164: 25. *H.*
10 *wyrdig man,* se anm. till 100: 23. *H.*
13 *i ett så dyrt kall.* Likaså 93: 15 *i Edert dyra ämbete. dyr* hög (dyrbar; helig). Jfr *den dyra dagen* 114: 11, *den dyra Hielten* 114: 18. *H.*
15 *kofft* prästrock. *H.*
26 *Gunichildus .... Grimchildus.* Något helgon med dessa namn torde ej existera. De torde vara fritt uppfunna af Dalin. *L.*
28 *Buss,* se anm. till 149: 1. *H.*
29 *domwäldigt* myndigt, maktfullkomligt, despotiskt; tvärsäkert. Jfr 237: 1, II n:o 49 s. 1 och Weste 1807 och 1795: *domwäldigt* arbitrairement; enrådigt, despotiskt, efter godtycke. *H.*

199. 3 *granna,* se anm. till 150: 27 och 183: 14. *H.*
22 *styfningen,* se anm. till 147: 28. *H.*

200. 7 *granlaga,* se anm. till 89: 24. *H.*
16 *begrepne,* se anm. till 46: 22. *H.*
20 *nappade,* se anm. till 7: 17. *H.*

200. 26-**201.** 13 *jag såg . . . . igen.* Denna skildring af sextioåringarnas galanteri är starkt influerad af Misantrope I, 18 som skildrar »ces Amans séxagénaires, aussi soigneux à cacher leur vieillesse qu' à découvrir leur ridicule . . . ces pilliers de ruelles, qui bénissent tous les jours la mode d'avoir introduit l'usage de la Perruque» etc. Öfverensstämmelsen är äfven i det följande rätt stor. *L.*

201. 12 *deras magra och dödeliga ansikten.* Jfr Weste 1807 I sp. 517: *Han ser intet så dödelig ut* il n'a pas l'air de mourir de si tôt! *H.*

16 *Lif-Färga* frisk (rödblommig) hudfärg, frisk hy. Jfr 215: 2-3 En Hy af en underbar hwithet och Lif-färga = *U2* En liflig Hy. *liflig* frisk; *lif-färg* 'couleur de chair, incarnat, carnation' enligt Weste 1807 I sp. 1610, 1614. — »Om den friska färgen också måste hämtas så långt bort som i Kina, så hjälpte det inte, bara . . .» *H.*

202. 7 *lä-wishet,* se anm. till 19: 10 och 377: 12. *H.*

204. 3-4 *Viksberg* och *Wårby* voro på 1700-talet lifligt besökta brunnsorter den förra låg i Salems s:n, den senare i Huddinge s:n (i Södertörn). *Fläckebo* är detsamma som nuvarande Sätra brunn, hvilken (till en del?) ligger i Fläckebo s:n i Västmanland. *H.*

205. 9 *fin* listig; finurlig l. dyl. Jfr II n:o 32 s. 3: Fin: adj. Fin man, Fin qwinna etc. grann [d. v. s. 'fin'], grannlaga ['noga, kinkig, utsökt'], slug, t. ex.: Gå intet ut i Solen min Ängel, hon bränner sin fina hy. Hans fina intriguer börja nu gå kräfft-gången, ty alla känna honom nu altför wäl. Så fin Advocat, som han är, så stor bedragare är han. — Liknande användningar af *fin* förekomma 38: 5: man måste wara aktsam i wår fina tid [närmast = *grannlaga* 'utsökt'], 46: 11, 157: 7-8 så diupsinnige och Grund-fine hufwuden, 265: 2, 294: 12 och 17, 368: 17, 369: 3 och 15, 370: 27, 371: 27, II n:o 6 s. 5: Sij hwilken fjn Diefwul! o. s. v. *H.*

13-14 *Eeder . . . . Snus-Dosor.* Snusdosor hade just vid denna tid kommit på modet som ett oundgängligt tillbehör till en gentlemans toalett. *L.*

206. 3 *from* rättskaffens. *H.*

6 *fritt* gärna. *H.*

14-207. 4 *Nog . . . . folk.* Såsom Sylwan (s. 159) visat, har Dalin här efterbildat La Mottes »Le Cheval et le Lion» (IV, 17). Då hans behandling på ett par ställen originellt utbroderar förebilden, meddelar jag de viktigaste passagerna ur denna:

»Certain Cheval natif de la Norvege,
Voiageur d'inclination,
Etoit sorti de son climat de neige
Pour voir le monde; il passe en Albion;
Puis en France, en Espagne, & poussant son voiage,
Aborde enfin à l'Africaine plage.
C'étoit là que Sire Lion,

Prince absolu du voisinage,
Donnoit son sens, son appetit pour loi.
— — — — — — — — — — — — —
Soiez le bien venu, dit-il, & commencez
A me raconter vos voiages.
J'ai du loisir; parlez & me rejouïssez.
Sire, dit le Cheval, faisant la reverence,
Sachez d'abord la difference
De mon païs à celui-ci;
Les hommes y sont blancs; je les vois noirs ici.
Là les campagnes & les arbres,
Brillent d'une blanche toison
Que le Cïel y verse à foison.
Les fleuves durs comme les marbres,
Se traversent à pied, portent d'énormes poids...
O l'insolent menteur! interrompt le Monarque;
Me croit-il une dupe? en ai-je quelque marque:
Est-ce ainsi qu'on impose aux Rois?
Notre voiageur quadrupede
Veut repartir il n'est plus temps.
Au diable le trompeur de gens,
Cria toute la Cour: on vous le chasse; il cede
Aux coups de cornes & de dents.» *L.*

206. 20 *Printzen,* se anm. till 73: 22. *H.*
23 *komma fort* ha framgång, komma fram (i världen), komma sig upp, göra lycka. Jfr *fortkomst* 386: 16. *H.*

207. 3 *wrak,* se anm. till 315: 23. *H.*

208. 24 *Half-Gud* (skämtsamt; nästan:) »storpamp», »kaxe», »högdjur»? Jfr II n:o 7 s. 4 och II n:o 22 s. 4 och isynnerhet anm. till *Torr-Gua* 330: 12. *H.*

209. 1 *Wänskaps-Sinnen* är best. form; jfr U2 *wänskaperne,* och anm. till 44: 7. *H.*
18 *Sinnen och wänskaperne,* se anm. till r 1. *H.*

210. 12 *räkning* beräkning, förväntan. *H.*
18 *Aldrig är liufligare i omgänge, än en förtrogen Wän.* I fråga om denna användning af *aldrig* jfr i viss mån 130: 5 aldrig är någon så elak sak, som icke kan få fromma Kläder, *Den Afw.* s. 37 aldrig är lyckligare, min wän, än när man råkar en sådan. *H.*

211. 15 *ifwer,* se anm. till 90: 23. *H.*
21 *torka in,* se anm. till 37: 9. *H.*
22 *hålla mig til godo* ha fördrag med mig; (icke ta illa upp hvad jag säger). *H.*

212. 8 U2 *nattdukar* (= U1 *Speglar,* jfr 239: 18, 296: 13!), egentl.: 'duk öfver toilettbord'; så äfven: 'toilettbord'. *H.*

212. 16 *så granna,* se anm. till 150: 27 och 183: 14. *H.*
19 *höfla upp* hyfsa. Så ofta. Jfr *ohöflad* t. ex. 105: 17, 281: 17 (med anm.), *höfla utaf den grofhet* etc. 137: 8, *höflig* t. ex. 242: 18. *H.*

213. 4-5 *de wyrdige boningar* prästetjällen. Se anm. till 100: 23. *H.*

214. 1 *Apostle-Dag* högtidsdag till någon apostels firande. Jfr SAOB: A 1998. (Lofdag för skolungdomen, men med gudstjänsttvång?). *H.*
21 *Sac,* se anm. till 75: 5. *Battenœil.* Battant-l'œil kallades en negligé-koaffyr för damer, som gick så långt ned i tinningarna och pannan, att den vid minsta fläkt slog emot ögonen. *Natt-Tyg* nattmössa. *L.*

215. 2 *Lif-Färga,* se *U2* och anm. till 201: 16. *anseende* (här) skönhet. *H.* 18-19 *Cretiska miss-födzlet.* Härmed menas naturligtvis Minotauros på Kreta. *L.*

216. 16 *harfwade mig ... med sig. harfwa* släpa? *U2* rättar till *drogo ... med sig. H.*
21 *swimla,* se anm. till 376: 7. *H.*

217. 2 *Buss* sälle. Se anm. till 149: 1. *H.*
20-22 *Hon lät kalla sig på Fransöska Bienseance, Sçavoir vivre &c.: på Swänska Frihet, Hurtighet &c.* Jfr *U2* Hon lät nämna sig Belefwenhet *etc. Hurtig* var ett modeord på Dalins tid. I Argus står det stundom i en betydelse, som kommer nära den nutida, så t. ex. 37: 12 (om Herr Hiertskott) och på flera ställen i n:o 31 (Tahl til wåra Krigs-Bussar). Men oftast är *hurtig* det speciella adjektivet för den art af belefvenhet, de lätta och eleganta maner att skicka sig, som eftersträfvades af tidens unga kavaljerer och fina damer, och som ursprungligen härstammade från de parisiska societetskretsarna. Till Paris strömmade den adliga ungdomen för att lära sig »vara glad utan plumphet och allvarsam utan att vara butter» (se Göthe De vittra samfunden i Sverige s. 60 f.). När de komma tillbaka, äro de 'hurtiga Cavaillerer'. »Jag ser at j ha'n hurtigt anseende», säger Gudinnan Falskhet till Riddaren i 12:te arket i del II. »Madame, sade han, skulle jag intet ha? Derpå har jag endast anwändt min tid och Penningar in- och utrikes.» — *Hurtig* i denna mening kan återges med ('flink', 'rask') 'chic', 'elegant', »flott», t. o. m. »stilig» eller, mera allmänt: 'belefvad', 'verserad' (jfr ändr. i *U2*). 'En hurtig Cavailler'. 'Ett hurtigt Fruentimmer'. 'Den hurtiga Werlden' (311: 4). 'Herr d'àla Mode, som jag wäl må kalla den hurtigaste af alla mina wänner' (Witt. Arb. II, VI s. 82). Ett sällskap af 'Petits-maitres och hurtigt omgänges-Folck' (255: 14). Det afser gifvetvis framför allt det yttre, utseende och umgängessätt; den yttre elegansen motsvaras icke alltid af ett inre värde. Fru Hurtighet i 29:de arket är ju i själfva värket ingen annan än Fru Fräckhet. Fru Kättia Sällskapslik (I n:o 3) berömmes af alla som en »hurtig, liflig och angenäm Fru» (hurtig = chic); men hennes dygd är tvifvelaktig.

De som af Wår Tid i I n:o 41 prisas som 'den hurtiga werlden' eller 'hurtiga Fruentimmer', betraktas icke med alldeles samma ögon af moralens författare. Idealet för honom blir »en kysk Deijelighet, en belefwad Hushållerska» (se anm. till 166: 6) eller »en ädel Hurtighet», elegans, parad med »wett» och kunskaper, som omtalas i II n:o 32, en sådan som i Gyllenborgs bekanta sedekomedi väl får anses vara representerad af Baron Stadig, medan Grefve Hurtig(!) är Typen för den ensidigt parisiske unge sprätten och Junker Torbjörn är den gammaldags, landtliga plumpheten. — Andra exempel i Argus: 229: 14 de hurtiga Kläderne [Uniformen], 235: 2, 239: 2-5 öfwade så mycket mer mitt Ansickte i Miner . . . min Solfiäder i hurtiga Exercicer &c. Artigheter, som . . ., 243: 9, 313: 8(!), 333: 2-4 I denna Stillheten wanmäcktas jag som en hurtig Cavailler, när han intet har Sällskap, 340: 11, 351: 22-23 Huru hurtigt upförer du dig icke i en Dans?, II n:o 4 s. 3 Ett hurtigt Bröst(!), II n:o 13 s. 4 Ja, sen j intet hur hurtigt han ser ut? Han har låtit giöra sig . . . (i dialogen mellan petits-maitrarna!), II n:o 20 s. 1 Det börjar nu hos somliga bli en skam at wara dygdig, och en heder at wara odygdig: Ingen wiste säija mig, at Crantor war en hurtig Yngling, förän han hade en Maitresse på hwar Gata, II n:o 44 s. 3 en Petitmaitre . . . är et twåfotadt diur . . . ansedt af förnufftigt Folk som en Narr, af Narrar som en hurtig Person. — Den här afsedda betydelsen af *hurtig* finnes angifven i Serenii och Linds ordböcker, som ju äro de, som till tiden ligga närmast Argus (1741 och 1749); Serenius öfversätter 'brisk, *alacer*', men ger som en speciel betydelse (försedd med ☞) '*urbanus*, genteel'; likaså: *hurtighet*, 'briskness, genteelness'; Linds artikel lyder: *Hurtig*, geschickt, hübsch, höflich in Geberden und Verhalten, hurtig. För Sahlstedt 1773 och Weste 1807 synes betydelsen däremot vara främmande. *H.*

218. 2 *Käcka bussar* präktiga pojkar. Jfr anm. till 149: 1 och 163: 18. *H.*
14 *wederspel* motsats. *H.*
19 *phantastisk Anda*, jfr anm. till 150: 1 och 100: 21. *H.*

220. 3 *Favoriter . . . . Patroners*, se anm. till 172: 5. *H.*
9 *swäfwande* (här troligen) högdragen (högtrafvande), »pösig», som pöser (sväller), som slår på stort, »vräkig», »hög», »högdryg». Sahlstedt 1773: *swäfwande* bl. a. 'Qvi in mundo vitam agit lautiorem'. Likaså 163: 2 högswäfwande, II n:o 3 s. 4 högswäfwande Mödrar af en fiällig glädie öfwer sitt eget. — Jfr anm. till 67: 18 och 283: 17. *H.*

221. 11 *Tror du wäl, at* kan du tro, att. Jfr 357: 4. *H.*

222. 13 *Lo-sliten*, förr vanlig sidoform till *luggsliten*. *H.*
27 *tilbud*, se anm. till 77: 18. *H.*

223. 2 *Kännetekn* betyg (»karaktär», omdöme); karakteristikon, utmärkande karaktär, »proprium» (på franska: le propre); kännetecken. Det var en på denna tid omtyckt litteraturart att i en kort beskrifning ange en persons

(ett yrkes, en karaktärs) viktigaste karaktäristika. Dit hörde Lemwiks »Konst att känna folck» (som inledes med: Een wijs mans känneteckn!), Mörks »Målningar på människliga sinnen», åtskilliga stycken i Argus (t. ex. I n:o 36 »En god Mans Kännetekn», jfr s. 400: 3), i sin mån Holmströms rim om olika människors »proprium» (bonden, sjömannen, den snåle etc.). * Jfr 4: 18 Wårt Kännetekn är at intet skrymta, 232: 5 Gudfrucktig. Sällsamt Kännetekn!, 267: 4, II n:o 21 s. 5 ett offer för den allmänna wälfärden, en Träl för Rikzens bästa, en sanningenes tilbediare, en Redelighetens Arm, en dygdens beskyddare, o. s. w. (Föracktelige kännetekn i wåra präcktige dagar!), II n:o 42 s. 5 Förändring är hans kännetekn. *H.*

223. 10 *konstigt,* se anm. till 62: 6, 193: 1. *H.*
15 *Grann,* se anm. till 150: 27, 183: 14-15. *H.*
18 *Fantast,* se noten och anm. till 150: 1, 100: 21. *H.*
20 *Commissionaire,* se anm. till 75: 12-13. Obs. ändringen i *Uz! H.*
24-**224**. 5 *Hwarföre .... an.* Jfr med nedanstående passage ur Boileaus Epitre IX:

»Sais-tu pourquoi mes vers sont lus dans les provinces,
Sont recherchés du peuple, et reçus chez les princes?
Ce n'est pas que leurs sons, agréables, nombreux,
Soient toujours à l'oreille également heureux;
Qu en plus d'un lieu le sens n'y gêne la mesure,
Et qu'un mot quelquefois n'y brave la césure;
Mais c'est qu'en eux le vrai, du mensonge vainqueur,
Partout se montre aux yeux, et va saisir le coeur.
— — — — — — — — — — — — — — —
Mais peut-être, enivré des vapeurs de ma muse
Moi-même en ma faveur, Seignelay, je m'abuse.» *L.*

224. 20 *rua* landsdelsartad sidoform till *rufva. H.*

225. 6 *i sitt Stånd* i sitt rätta skick. Jfr *iståndsätta. H.*
14-21 *Den förra .... sielf* Van Effen framhåller i Misantrope I, 12, att lärdom på samma gång är det mest aktningsvärda och det mest löjliga i världen, och fortsätter: »Ces propositions contradictoires sont toutes deux également vraies; graces aux idées confuses qu'on attache aux termes, & à la sotte habitude de parler sans s'entendre soi-même. Celui qui mérite véritablement le nom de Savant, est un Homme qui sait un grand nombre de choses utiles, lesquelles digérées par la méditation peuvent fortifier son raisonnement, le rendre plus éclairé sur ses Devoirs; en un mot, qui peuvent lui faire passer sa vie avec agrément & avec sagesse.» *L.*
17 *i sina* om hans. Jfr anm. till 136: 19. *H.*
19 *ostädade,* se anm. till 157: 18. *H.*

* Tryckt i Samlaren 2 årg. (1881) s. 92 ff.

226. 1 *lenfällige* milda, skonsamma, varliga. Jfr da. *lemfældig*, ä. da. *lindfældig*, af fda. *lin*, fvnord. *linr* len. Rietz 399 f. anför *lenfällig*, *lenfällen lemfällig* från Bohuslän, Skåne, Kalmar län; K. Nilsson har *lénfäldi* från Blekinge (se Ord och talesätt från sydöstra Blekings strandbygd s. 78). Ordet hör alltså säkerligen till det sydsvensk-danska inslaget i D:s språk. *H.*

5-12 *Bland .... skiäl.* Öfversättningen blir obegriplig, om man ej ihågkommer, att Boileau i denna satir, som behandlar människans påstådda öfverlägsenhet öfver djuren, vänder sig till en Sorbonne-doktor. Han låter denne göra ett inkast till förmån för människan:

»Les animaux ont ils des universités?
Voit-on fleurir chez eux des quatre facultés?
Y voit-on des savans en droit, en médecine
Endosser l'ecarlate et se fourrer d'hermine?»

Och han genmäler själf:

»Non, sans doute; et jamais chez eux un médecin» o. s. v. *L.*

11 *gräl*, se anm. till 150: 1. *H.*

15-20 *Herrar .... förlåta.* Dalins hänvisning är felaktig. Hans öfversättning är hämtad från sens-moralen till den 3:dje fabeln i 8:de boken hos La Fontaine, »Le Lion, Le Loup, et le Renard». *L.*

20 *rart* sällan. *H.*

24-227. 6 *En .... smerre.* Med undantag af den på fri hand tillagda versen 227: 5, är stycket en rätt trogen öfversättning af begynnelsen till den i texten angifna fabeln. *L.*

227. 1 *Prata*, jfr anm. till 148: 22. *H.*

228. N:o XXXI. En del af detta ark är, som nedan visas, starkt beroende af van Effens välkomsthälsning till de från fälttåget hemvändande krigarne i Misantrope I, 29. Men det har dessutom säkerligen en politisk innebörd. Just vid den tid det författades — det utkom den 4 juli 1733 (se nedan!) — började med anledning af det polska konungavalet (se härom anm. 150: 14) en krigisk stämning att vinna terräng, särskildt bland de unga officerarne. Dalins patriotiska betraktelser om den äkta krigarandan voro alltså synnerligen aktuella. I arkets sista stycke (235: 4-16) inlägger han också ett varmt ord till förmån för »den oskattbara freden» med risk att bli »af en del Krigs-Bussar ansedd för en Bonde, som intet önskar Krig». *L.*

7 *Olfar* torde väl vara en pluralisform af Olof. Möjligt vore ju också att Dalin tänkt på namnet Olver i den af Peringskiöld utgifna »Hialmters och Olvers saga.» *L.*

14-15 *i Dag, då wår stora Ulricas Namn.* Arket utkom den 4 juli, Ulrikadagen. *L.*

229. 4-26 *Hwarföre .... begrep:* Detta stycke är endast en fri bearbetning af följande passage i Le Misantrope I, 29: »On peut ranger dans quatre

Classes, ceux qui se font un emploi de tuer leur prochain. Il y en a qui le font par amour pour la Patrie, & ceux-là sont en très-petit nombre; il y en a,

Que l'affreuse disette livre
Aux miséres d'un pareil sort,
Et qui vont chercher de quoi vivre
Dans le sein même de la mort.

Il y en a qui s'abandonnent à ce parti si éloigné de l'humanité par ambition; & enfin on en trouve dont l'unique motif est le desir de s'acquérir, avec le titre d'Officier, une espéce de droit de se donner des airs pendant trois ou quatre mois de l'année. J'admire les premiers, je pardonne aux seconds, je plains les troisiémes, & je me ris de l'extravagance des derniers, qui achétent si cher la maigre satisfaction d'étaler des airs ridicules entés sur un Plumet jaune, & sur un Habit galonné. *L.*

229. 8 *Swensk lösen* bestod enligt Amiralitetskollegiets instruktioner af två skott. Dubbel svensk lösen, som förekom vid särdeles högtidliga tillfällen, bestod af fyra skott. Det är naturligtvis den senare Dalin här syftar på. (Se Zettersten i Hist. Tidskr. 1900 s. 100.) *L.*
12 *röra Himlarna,* jfr 173: 25. *H.*
14 *hurtiga* stiliga. Jfr anm. till 217: 20. *H.*
15-16 *ha en hop Drakar under sit befähl. Drakar* brukas om soldater också i Ds Ode öfwer slagtningen vid Willmanstrand (Witt. Arb. I 2 s. 30) Du, som Land och Kronor skakar / Drif ihop Sclawonske drakar, / Samla swärmen af ditt hot. Jfr Weste 1807 I sp. 475 En stor lång drake 'un escogriffe' etc., med hänvisning till *baddare, räkel. H.*
20 *förundran,* se anm. till 3: 20. *H.*
21 *förifrar mig,* se anm. till 90: 23. *H.*
24 *betrakta intet* bry sig icke om, fråga icke efter. *H.*

231. 5 *för all ting,* se anm. till 122: 3. *H.*
19 *Förslag* plan(er). Jfr nusv. *förslagen. H.*

232. 5 *Kännetekn,* se anm. till 223: 2. *H.*
17 *aflåta* upphöra med, lägga bort. Likaså 7: 12. *wist tekn,* jfr 44: 12. *H.*
21 *liderlig Förtwiflan* vildt raseri. Jfr *Förtwiflan* 162: 6 och anm. till 104: 11, 125: 6. *H.*

233. 10 *roa* lugna. *H.*
14 *för* framför. *H.*
15 med not: *kuttra* säges enligt Serenius 1741 och Lind 1749 om harens (och orrens) läte, men enligt Sahlstedt 1773 och Weste 1807 kan det också användas om den som fryser. Läsarten i *U1* borde kanske ha bibehållits. *Hs* har emellertid tydligt *huttra. H.*
21 *roliga* lugna. *H.*
22 *Nöye* tillfredsställelse. *H.*

234. 1 *Kitzlan* (smekande) njutning; välbehag, lust, vällust. *H.*
3 *stenklammer* stenrös. Jfr J. P. G. Möller 1790 och Weste 1807. Anföres från Halland af P. Möller, från Halland och Värmland af Rietz. *H.*
5 *snäll,* se anm. till 112: 27 och 167: 15. *H.*
8 *swärmande,* se anm. till 99: 25. *H.*
11 *käcka,* jfr anm. till 163: 18. *H.*
13 *Nagel-grant* (U2 *lag-grannt*) pedantiskt. Jfr *nagelfara* och anm. till *lag-grann* 188: 26 och till *grant* 58: 21. *H.*
14 *Sextern-skrifware,* se anm. till 159: 19 och 171: 23. *H.*

235. 2 *hurtig,* se anm. till 217: 20. *bragd* värf, syssla, jfr 195: 7. *H.*
11 *hildar-Leken,* se anm. till 43: 26. *H.*
14 *det Tappraste Folkeslag* (svenskarne), jfr 163: 22. *H.*

236. N:o XXXII. Att säga hvarifrån Argus hämtat ramen till detta ark (236: 6-237: 21) är svårt. Den behandlar ju ett rätt vanligt fésagomotiv. Man kan dock gissa på att han fått den från La Mottes fabel Le Bonnet (V, 20), så mycket mer som han i ett annat ark (se ofvan 22: 1-19) visat sig påverkad af den. I denna berättas att en fé den dag, då hon på grund af ödets befallning antagit en råttas hamn, öfverfölls af en katt. En man, som händelsevis kom förbi, jagade bort katten. Den räddade fén ger honom af tacksamhet löfte om att få en önskan uppfylld, och han önskar sig då gåfvan att kunna lära känna sina medmänniskors innersta tankar. De upplefvelser, som Argus genomgår i de olika skepnader han antager, återgå däremot, som nedan i detalj visas, till största delen på olika nummer af Le Misantrope. *L.*
6 och 237: 6-9 *Flädermus.* Märk ändringen i *U2: Läderlapp.* *H.*
11 *i sina faggor* i sitt våld. Jfr Tamm, Etymologisk svensk ordbok, s. 128. *H.*
18 *förifrades,* se anm. till 90: 23. *H.*

237. 1 *domwäldige,* se anm. till 198: 29. *H.*
24-**238.** 5 *Jag rullade .... tredie fiät.* Jfr Misantrope II, 29: »Rouler tout un jour en carosse, sans avoir rien à faire; entrer dans vingt maisons, simplement pour en sortir: faire l'exercice de l'Eventail, ou de la Tabatiére; écouter comme des nouveautés les choses qu'on vient d'entendre dans un autre endroit, & qu'on va encore entendre dans un autre; parler sans avoir rien à dire: être ennuyé par ceux que l'on ennuye; voir cent visages dont on se soucie peu, & qui se soucient aussi peu de nous; faire dans chaque maison dix complimens, & trente révérences; voilà ce qui s'appelle s'occuper à faire des Visites de cérémonie.» Den följande skildringen i Argus af en dams visiter (238: 28-239: 13) är en variation af temat i Le Misantrope. *L.*
27 *Nouveller* skvaller. *H.*

238. 3 *Ansikten,* jfr anm. till 149: 24. *H.*
21 *Orkelös,* se anm. till 47: 20-21, 106: 20. *H.*

238. 29 *lag,* se anm. till 135: 6. *H.*

239. 4 *hurtiga,* se anm. till 217: 20. *H.*

5 *omgängen* plur., jfr 245: 18-19. *H.*

16 *granlaga* kinkig. Jfr anm. till 37: 14, 89: 24, 120: 25, 167: 19. *H.*

16-240. 7 *En .... mig.* Denna skildring bygger på Misantropes berättelse i II, 30 om Ariste, som rusar i famn på författaren, då han är i elegant visitdräkt och presenterar honom för sitt sällskap, men då han någon tid efteråt möter honom i resdräkt, är generad för att för sitt sällskap tillstå sin bekantskap med honom. *L.*

17 *för alting,* se anm. till 122: 3. *H.*

18 20 U2 *nattduk,* se anm. till 212: 8. *H.*

27 *en Ährlig Karl,* U2 *en förnuftig Karl,* se anm. till 270: 4. *H.*

240. 7 *ansågo* fäste sig vid. *H.*

7-14 *Nog .... Creatur.* Jfr Misantrope II, 30: »Il faut rendre justice sur ce chapitre aux Personnes d'une Qualité distinguée: ils ne rougissent pas d'ordinaire de respecter le mérite dans les personnes qui leur sont inférieures, ou qui le paroissent par leurs habits. Ce ridicule ne se trouve la plûpart du temps, que chez ceux dont la Qualité est douteuse ou peu reconnue. Ils ont besoin d'étayer leur noblesse par celle de ceux qu'ils fréquentent; & en hantant des Roturiers, ils craignent d'encourir le soupçon de Roture.» *L.*

12 *som har ringa anseende* som ser obetydlig ut. Jfr anm. till 65: 2-3. *H.*

14 *för hederliga Creatur* (ungefär:) som fint folk. Jfr om *hederlig* anm. till 84: 18 och i fråga om användningen af *Creatur* 81: 19, 243: 10, 245: 2, 267: 24, 323: 8 m. fl. *H.*

16-241. 4 *Då fick .... angelägenheter.* Jfr följande berättelse i Misantrope II, 30: »Polycrate voit par hazard dans une compagnie le jeune Lysis, qu'il trouve d'abord aimable: plus il l'entretient, & plus il se confirme dans l'idée qu'il en a conçue ... Polycrate est sur le point de l'honorer de son aprobation, mais un scrupule vient à la traverse, & suspend son estime toute prête à se donner.

Ne pensez pas qu'il veuille s'enquérir si toute la conduite de Lysis répond aux agrémens de son entretien & s'il peut fonder son amitié pour lui sur une baze solide; C'est la moindre de ses pensées. Polycrate demande à quelqu'un de la compagnie si Lysis est Gentilhomme, & il aprend qu'il n'est simplement qu'homme de mérite. Là-dessus il ne lui dit plus un mot, à peine daigne-t-il le regarder. Une indifférence glacée succéde à la chaleur qu'il commençoit à se sentir pour un homme si aimable: Il n'a garde d'encanailler son amitié. Cléanthe est un peu plus raisonnable. Il estime Lysis, & il ne sauroit se défendre d'avoir pour lui une amitié assez tendre. Il fait plus, il le fréquente, mais c'est toujours à la dérobée. Il s'en cache presque comme d'un crime ... Si quelque Grand le prend sur le fait il s'embarasse, il se déconcerte, & il ne se remet que pour faire passer la visite de Lysis pour une visite d'affaires.» *L.*

240. 23 *wårdade,* se anm. till 112: 11. *H.*

241. 21 *Anda* andetag (minsta möjliga yttring af talverksamheten; knyst), *min minsta Anda* (eller) bara jag öppnade munnen det allra minsta. Jfr uttrycket *en halfdragen anda* och II n:o 26 s. 4 den . . ., som sade honom en anda emot, Vitt. II, 6: 89 Tala aldrig et ord: nämner du en anda, så är hela wärket skämdt. Se SAOB: A 1302. *H.*

242. 1 *Gebärder* åtbörder, manerer. Jfr 217: 11 noten: Hs *åtbörder* ä [a hd?] fr *gebärder,* och 89: 18 *Gebärder* uteslutet i U2, samt 313: 12. *Gebärder* har jag förgäfves sökt hos Lind, Serenius, Sahlstedt, Weste och Dalin 1850. Däremot finns det hos Ihre. Jfr da. *gebærder. H.*

17 *liderlig Frihet,* U2 *liderlig tygelfrihet.* Jfr anm. till 104: 11, 125: 6, 232: 21. *H.*

18 *Hs-noten* Jfr Le Misantrope II, 44: »Je ne saurais m'empêcher de dire aussi un mot de ceux qui traînent, par tout à leur suite, une troupe desagréable d'infirmitez, de migraines, de fièvres & de vapeurs. C'est là du moins l'unique sujet de leur conversation.» *L.*

21-243. 2 *Ingen . . . . lastad.* Jfr skildringen af de förtalande i Misantrope II, 44: »Je dirai seulement qu'ils sont plus à craindre en sortant de leur naturel qu'en y restant, & que leurs louanges font plus de tort à un honnête homme que leurs satyres.» *L.*

243. 2-14 *Deremot . . . . döma.* Jfr följande passage i Misantrope II, 44: »Je connois une autre sorte de gens dont les louanges ne sont guéres moins desagréables. Ce sont certaines bonnes ames sans malice aussi-bien que sans réfléxions, qui contentes & charmées de tout le monde, ont pris une aussi forte habitude de louer, que les autres de médire. Si on les veut croire, tout le païs n'est peuplé que de jolis gens, gens d'esprit, intégres, officieux; En un mot, rien n'est plus pur que les mœurs de la plupart des hommes, & c'est une Société d'Anges que celle où nous vivons. Encens fade s'il y en eût jamais, & desagréable sur-tout pour ceux qui en méritent le plus, mais qui l'attendent d'une main moins prodigue & plus judicieuse. On ne sauroit, sans dépit, se voir confondu avec un tas de gens sans esprit & sans probité.» *L.*

7 *Sinnen.* Jfr anm. till 173: 17. *Sinne* ersätter stundom vårt *karaktär;* jfr Mörks »Målningar på människliga sinnen»; likaså 287: 3 och 25 (i U2) m. fl. 368: 7 *sinne* ungefär: 'naturell'. *H.*

15 *butt,* äldre sidoform till *butter.* Jfr Tamm, Etymologisk Ordbok s. 73. *snarfwande,* se anm. till 162: 11. *H.*

19 *otidig* besvärande. *H.*

25 *torkade in,* jfr anm. till 37: 9. *H.*

25-244. 12 *Härpå . . . . följet.* Jfr följande karaktäristiker i Misantrope II, 44: »Périandre ne s'avisera jamais de croire que les railleries qui le regardent le plus directement, puissent s'adresser à lui: quand en sa présence on trace son portrait par les couleurs les plus vives, il s'éclate

le premier de rire, & dupe d'un nom emprunté il aplaudit à ses censeurs, & se trouve lui-même le plus sot homme du monde. Enfin, il sort d'une compagnie avec la même confiance avec laquelle il y étoit entré; il est content de tous les autres, à force d'être content de lui-même.

Acaste, au contraire, porte une précaution timide peinte sur le visage: il y a une réserve desagréable dans toutes ses maniéres d'agir; sa civilité est concertée; & ce n'est qu'après une meure délibération qu'il donne l'essort à chacune de ses paroles, de peur de choquer quelqu'un, & de s'en attirer des railleries. Si l'on rit, il s'imagine que c'est de lui; parle-t-on bas, la rougeur lui monte au visage; il prend feu à une raillerie qui ne le regarde pas; & toute une compagnie est surprise de le voir répondre à un discours, que personne ne soupçonnoit seulement de lui être aplicable. Il trouve du venin dans le mot le plus innocent. Quand on le raille effectivement, on a beau s'y prendre avec toute la délicatesse qui peut rendre la raillerie suportable, Acaste ne se posséde plus, & quoi que d'ailleurs homme d'esprit, il replique avec aigreur & grossiéreté. N'a-t-il pas raison? selon lui, on ne le raille, on l'insulte, on l'affronte, on le pousse à bout. En un mot, il croit être en butte aux bons-mots de tout le monde, & que tous ceux qui composent une nombreuse compagnie le regardent comme un ennemi assez redoutable, pour épuiser sur lui seul toute la malice de leur cœur, & toute la finesse de leur esprit. *L.*

243. 26 *bequäm* (här) medgörlig, foglig; beskedlig. Jfr *obequämare* 244: 5. *H.*

244. 13-**245.** 1 *Härefter . . . . sysslesatt.* I Misantrope II, 30 omtalas äfven försök att »wara distrait med flit»: »Bien des gens cependant, chagrins d'avoir un défaut de trop peu, affectent d'être distraits, afin qu'on les croye des Génies superieurs.» Argus' skildring af den tankspriddes upptåg torde dock närmast vara influerad af La Bruyères berömda karaktäristik af Ménalque (i kapitlet De L'Homme): »Il joue au trictrac, il demande à boire, on lui en apporte; c'est à lui à jouer, il tient le cornet d'une main et un verre de l'autre; et comme il a une grande soif, il avale les dés et presque le cornet, jette le verre d'eau dans le trictrac, et inonde celui contre qui il joue . . . Lui-même écrit une longue lettre, met de la poudre dessus à plusieurs reprises, et jette toujours la poudre dans l'encrier». *L.*

18 *wimmerkant* (jfr *U2*) virrig, disträ. *H.*

245. 4 *midt i fyrkanten* midt på golfvet? Jfr fra. *carreau* fyrkant; golf, gata etc. *H.*

246. N:o XXXIII. Att på grund af den främmande stilen frånkänna Dalin författarskapet synes mig obefogadt. (Jfr Lamm s. 154.) Dess egentliga hufvudstycke, Hiernbrotts bref (249: 19-251: 22, jfr noten till 249: 18), omnämnes i *Hs* till föregående ark (242: 18), ehuru det där tillskrifves Ehrenmenvet. Det har då tydligen varit påtänkt, kanske t. o. m. redan

författadt. Då det tillämnade arket ej fick tryckas på grund af dess sysslande med teologiska frågor, försåg Dalin brefvet med en inledning (247: 16-249: 18. se noten till 247: 15), och då han ej därmed lyckats utfylla arket, författade han till sist det nuvarande begynnelsestycket (246: 1-247: 15). Till följd af brådskan har han måhända dikterat texten för någon renskrifvare. Att på ett par ställen påbörjade meningar strukits, synes åtminstone ej motsäga en dylik hypotes. *L.*

Hypotesen motsäges knappast heller af att arket, äfven i dess tryckta redaktion, visar några smärre afvikelser från Ds vanliga språkbruk och ortografi. Sådana äro *feck* för *fick* 246: 11, 249: 17, 250: 21, 24, 251: 1, 15, *Wecka* för *Weka* (så nästan regelbundet i Ds hs) 247: 11, 23, 249: 20, möjligen också *lämna* för *lämnade* (eller *lämnat*) 247: 8, *i lådas* för *lossa* (jfr t. ex. 241: 3) 251: 13. — Handstilen i detta ark möter också i ett par rättelser i det följande arket, se noterna till 252: 1 och 3, 254: 16-17, 21-22. *H.*

246. 11 *Sedel* »lapp». Jfr 81: 8. *H.*

13 *efterlåta* tillåta. *H.*

247. 11-13 *Fast... bristen.* Det ostindiska kompaniets först utsända fartyg hade på sin återresa mött en holländsk eskader, som tvungit skeppet att stryka flagg och fört det till Batavia. Vid underrättelsen härom fordrade svenska regeringen förklaring och ersättning för detta våldsdåd. Då skeppet, som snart lösgifvits, återkom i augusti, fick emellertid frågan förfalla. *L.*

18-19 *försökt det hos mig* pröfvat det på mig själf. *H.*

248. 4 *twungna,* se anm. till 88: 24. Jfr 250: 4. *H.*

8 *tråka* trampa, gå och trampa; trafva, traska; streta, knega. Enligt lexika: 'gå långsamt och med besvär'; jfr nusv. *tråkig, långtråkig.* Likaså 281: 21, 309: 14. *H.*

16 *obeskedelig* oanständig; »otäck». Jfr 281: 16 och anm. till 18: 4. *H.*

249. 19-**251.** 22. Detta bref, som att döma af den strukna passagen i föregående arks handskrift var skrifvet eller åtminstone påtänkt före det öfriga, har förebilder i flera af de utländska moraliska veckoskrifterna. Närmast synes det mig påverkadt af Hamburgtidskriften Der Patriots 144:de stycke (3 oktb. 1726). Däri finnes infördt ett bref af en brunnsgäst, Fontanus de Modena, som ironiskt prisar brunnslifvet och på samma sätt som Argus utvecklar, hur man äter öfverdådigt och dricker de bästa viner under förevändning att det fordras af brunnsdieten och hur oförfäradt man tillåter sig allehanda debaucher i förhoppning om att brunnsvattnet skall råda bot för sviterna däraf, »des richtigen Vertrauens, man habe das Mittel bey der Hand, welches alles vergüten müsse». (Jfr 250. 16-17 *Och.... handen.*) Han berättar också, hur man tvingar sina läkare att hvarje år ordinera brunnskurer och hur man som enda lektyr har »Der Patriot». (Jfr 251: 14-21.) *L.*

250. 9 *granner,* se anm. till 150: 27. *H.*
10 *Wällustigt,* jfr anm. till 45: 9. *H.*
13-16 *Där .... nya Förordningen.* 1731 års ständer hade såsom skärpning af öfverflödsförordningen 1722 hemställt om en ny förordning, som reglerade antalet och beskaffenheten af rätter och viner såväl vid gästabud som i hvardagslag till förekommande af yppighet i lefnadssättet. *L.*
14 *surra* festa. Jfr *surrgillen* II n:o 50 s. 4. *H.*
16 *med säkerhet,* se anm. till 121: 18. *H.*
17 *söp* drack. *H.*
21 *tiltal* klander; anmärkningar eller tillrättavisningar. *utan tiltal* utan att någon kunde anmärka därpå. *H.*

251. 2 *brafft* bra. Jfr noten. *H.*
4 *fälas* rasa; jfr 17: 9-10 När I sen gubbar fählas galne som ynglingar. *H.*
5-6 *förpickade på* begifna på; tokiga i. *H.*
7 *åt året* = U2 *åt åre* nästa år. Jfr 392: 14, 394: 15. *H.*
16 *nog* här kanske: 'mycket' eller: 'ganska mycket'. En i uppsvenska dialekter vanlig betydelse. *H.*

253. 6 *Curial-wahnan?* *curialia* 'hoffmaner, hoffordningar' enligt Swedberg, Schibboleth s. 261. *H.*
7 *Statister,* se anm. till 6: 11. Jfr *Statistiskt* r 11. *H.*
16 *Snushane* 'ung oförskämd narr, glop' enligt t. ex. Dalin 1850. Jfr *U2* En skrattlysten pratare. *H.*
21 *Ministrer* statsmän, diplomater, jfr nästa sida r 8, 81: 16 och II n:o 34 s. 6 Man frågade mig, om Europa nu hade så goda Ministrer, som wid Osnabruggiske fredztiden, II n:o 12 s. 1 *Ministèren* (den högre politiken, statskonsten, diplomatien), II n:o 13 s. 4 *Ministèren, Ministrer* samt anm. till 10: 17. *H.*
24-25 *bruka en Cour* genomgå en (brunns-)kur; dricka brunn. Serenius 1741 bruka brunnen to use the waters; Sahlstedt 1773 bruka brunn acidulis uti. (Stafningen med *ou* är egendomlig, men träffas också eljest i Argus, se 167: 8 noten.) *H.*

254. 1 *efterfölgd* vikt. Likaså 10: 27. Jfr fra. conséquence (se 328: 5!). *H.*
18 *oanständig* icke korrekt. Jfr anm. till 42: 20, 254: 18. *H.*
19 *affairerne,* jfr anm. till 149: 4. *H.*
29 *handels-Ansikten,* se anm. till 149: 24. *H.*

255. 1 *Krämare-Njt* etc., jfr anm. till 75: 12-13. *H.*
5 *sägn* utsago. *H.*
6 *giöra reda* (ordentligt) göra reda för sig; svara för sig; lämna redovisning. *för (Rikzens Ständer)* inför. *Lagbunden* lagligt öfverbevisad. Jfr Sahlstedt 1773: Lagbunden tjuf, Fur jure convictus. *H.*
6-12 *Få .... onödige.* Det rådde vid denna tid rätt mycken oro för Alingsås' affärer och i den sekreta handelsdeputationen vid 1731 års riksdag hade äfven uttalats tvifvel om den säkerhet staten ägde för sina

lån. Från manufakturintresseradt håll fördömdes emellertid alla dylika tvifvel såsom opatriotiska. *L.*

255. 14 *hurtigt,* se anm. till 217: 20. *H.*
22 *flättia* koketteri. *H.*
23 *grant* alldeles, precis. Jfr 25: 12 med anm. och 311: 17. *Sällskapslik* sällskaplig, umgängsam, treflig i sällskap. Jfr 19: 1. *H.*

256. 19 *Simper* (adj.) affecterad, sipp; pryd. Jfr Sahlstedt 1773: simper, adj. gestibus, præsertim oris habitu, affectatus, Weste 1807 II sp. 583: simper, (fam. och mind. brukl.) Affecté, compassé, qui fait la petite bouche, jfr Sipp. På västgötska betyder *simmper* enligt Hof (Dial. Vestr. 251) 'allwarsam, stilla, sorgsen'. Lind 1749 har formen *sämper* och öfversätter 'zümpferlich, schamhafft'. *H.*

257. 12-**258.** 23 *Sedan .... förwirring.* Denna berättelse har hämtat sitt uppslag från Misantrope I. 17, där författaren kommer in i en skvallerkrets och hör en person förtalas på det skändligaste. Midt under samtalet kommer den omtalade in; man faller honom då om halsen och öfveröser honom med komplimanger. Sällskapets rättframme Alceste blir emellertid utom sig och uppdagar rätta förhållandet för den nykomne. Möjligt är att Dalin i denna passage på ett förtäckt sätt alluderat på stridsfrågan om den gamla och nya adeln. *L.*
18 *anseenlig Beställning* högt ämbete. *H.*
25 *förifrat* (*U2* med ifwer) hett. Jfr anm. till 90: 23. *H.*

258. 7 *genomdrifwen Skalk* = U2 *genomdrifwen Konstlare:* 'skojare', jfr anm. till 62: 6 och 121: 4. *H.*

259. 14 *Phantaster,* jfr anm. till 150: 1. *H.*
21 *som icke fick sitt Njd-märke* = U2 *som icke wanlyttes* 'som icke blef brännmärkt'. *Njd-märke,* jfr *nidvisa,* af *nid* skymf, m. m. *wanlyttes,* jfr *lyte, lytt* och *van* i *vanför, vanartig, vanbörding, vanrykte. H.*

260. 1-25 *En ärelysten .... Tadlare.* Såsom Sylwan (s. 159) uppvisat, är denna berättelse byggd på La Mottes fabel Le Portrait (IV: 5). I denna blir en målares porträtt utsatt för förmenta kännares ovederhäftiga kritik. Han målar då ett nytt porträtt, där han lämnar ett hål för ansiktet, och låter modellen själf ställa sig bakom duken. Dennes vänner komma och fortsätta sin kritik:

> »S'il faut parler de bonne foi,
> Ce n'est point du tout lui, vous l'avez pris à gauche.
> Vous vous trompez, Messieurs, dit la tête, c'est moi.» *L.*

5 *konstig* listig, fintlig, finurlig, illmarig. Jfr 193: 1 med anm. *H.*
21-22 *förakteligit löije* hånskratt. Jfr anm. till 66: 24. *H.*

261. 2 *Friskt* godt. *H.*
9 *käcka,* se anm. till 163: 18. *H.*

261. 9-21 *Den .... Afbilder.* I Misantrope I. 12 försvarar sig van Effen på samma sätt mot dem, som anklaga honom för förtal: »N'aura-t-on jamais des idées justes des choses? & ne comprendra-t-on pas qu'un Prédicateur pieux & zélé, n'est pas plus éloigné de la Médisance que moi? Je ne fais pas des Portraits en l'air, il est vrai; les bons Prédicateurs ne le font pas non plus; & s'ils ne se réglent sur quelques Originaux, qui voudroit se reconnoître dans un miroir qui ne lui représentât pas ses véritables traits? & qui se corrigeroit d'un vice qu'il ne se connût point?» *L.*

262. 2 *mitt Omdöme, mitt Minne och min Inbillning.* Dessa tre allegoriska personer har Dalin, såsom Sylwan (s. 159) påpekat, hämtat ur La Mottes »Le Jugement, la Memoire et l'Imagination» (III. 13). *L.*

263. 3 *Wallmar.* Se noten: Hs aex *wästgötetyg.* Jfr 266: 21 *Wallmar,* Hs *westgöt-tyg. wästgöte* = västgötaknalle. *H.*
3 *läsa sin skyldighet* läsa föreskrifna böner (o. dyl.). *H.*
4-5 *arbeta .... Slotts-Byggnaden.* Man använde vid denna tid fångar som arbetshjälp vid Stockholms slott. *L.*
7 *Räkning,* jfr *Förtekning* r 12 och 23. *H.*
25 *afseende* afsikt. *H.*

264. 15 *betsk* (jfr noten!) bitande, barsk, kärf (svår att ha att göra med). *H.*
16 *obeqwämar* gör det otrefligt för; trakasserar. *H.*
21 *wispaktig* ostadig, opålitlig, flyktig, »flaxig», lättsinnig. *H.*

265. 2 *fjnhet* slughet. Se anm. till 205: 9. *H.*
3 *grälaktigt* (här) virrigt. Jfr anm. till 32: 10, 79: 17. *orent* oredigt, jfr anm. till 157: 18. *H.*
12 *i uselhet* utblottad, utfattig (som han är). *uselhet* ekonomisk misär. Jfr *uslare* 192: 19 och *Den Afw.* s. 56 [Styrbiörn:] Jag tänckte wäl det war en usling: 'en fattiglapp' (när S. fått höra, att baron Philip gått 'til fots i förrgår alt ifrån Slåttet och längst ut på malmen'). *H.*
24 *Påckare* oförskämd, fordringsfull person; bråkmakare. *H.*

266. 17 *wädias* slå vad. Jfr 67: 27. *H.*
21 *Wallmar,* se anm. till 263: 3. *H.*

267. 17 *i de mål,* jfr anm. till 78: 6. *H.*
22 *hans swärmande* det (bråk och) oväsen han för. Jfr anm. till 99: 25. *H.*

268. 10 *tillika* på samma gång. *H.*
12 *Solgrann,* jfr anm. till 100: 9. *H.*
14 *Stämma,* se anm. till 165: 9. *H.*

269. 2 *fina,* se anm. till 205: 9. *H.*
9 *honom* syftar på *lagen,* som är maskulinum i Ds språk. *H.*
16 *wiktiga Tacksäijelser.* Jfr 14: 6 *(understödde med) wicktige skiäl utur Principalens pung* (se anm.). *H.*
21 I slutet af arket har *U1* följande »Kundgiörelse»: »Herrar Prænumeranterne, behagade wara af then Godheten, at hädanefter wid uttagande af

thesse Arcken, wisa sina Quittencer, althenstund härtils då och då hafwer händt at Commissionairer, eller Betienterne hafwer angifwit falska Numrer, hwarutaf så wäl jag, som dem, det drabbat, måst lida Förtreteligheter; Derföre blifwer jag föranlåten at gifwa detta tilkänna, at hädanefter utan Prænumerations-Sedelns upwisande ingen hafwer något Arck at förwänta. Skulle det ock så wara at någon hade tappat sin Sedel, så tilbiuder jag mig at gifwa en ny i stället, så framt Namnet finnes i min Bok, på det allting hädanefter måste hafwa sin bättre Riktighet. Jag förblifwer med Respect Herrar Prænumeranternes Tienstskyldige Tienare Benj. G. Schneider. *L.*

270. 4 *en ährlig Man* (ungefär) en bra karl; eller: hederlig och rejäl karl, hedersman. *ärlig* är på samma gång en titel (ärlige och välförståndige dannemannen o. dyl.), hvarpå 271: 14 ff. syftar. Jfr 386: 3. Arkets titel i registret är: *En god mans Kännetekn* (se 400: 23). *H.*

11 *Tarantula .... stungen.* Som bekant tillskrifver den gängse folktron uppkomsten af den syditalienska dansen tarantella från bettet af en spindel, Lycosa Tarantula. Denna myt fick sitt upphof från den epidemiska danssjuka, som under 1400- och 1500-talen gick i Italien. *L.*

14 *widrigt,* jfr anm. till 37: 21 *widriga omdömen. H.*

271. 17 *Kohlstigar.* Ett mått för (trä)kol, som ännu brukas i Bergslagen. En stig = 18 tunnor. *H.*

272. 7 *obedrägelig* ofelbar, osviklig. *H.*

17 *är högt gällande* har mycket att säga (har stor auktoritet), är en mäktig man. Jfr 109: 25 noten: *gälla så högt* betyda så mycket. *H.*

273. 5 *Illpadig* illistig; jfr U2 *Illparius,* nusv. *illparig. Illpadig* också II n:o 11 s. 6, n:o 18 s. 8, n:o 21 s. 5: en sielfwa dumhetens illpadige förswarare, n:o 42 s. 4 Mut-Wargen är et illpadigt diur *(U2* öfverallt *illparig;* II n:o 5 s. 7 *illparig* äfven i *U1). H.*

9 *Sijk,* se anm. till 349: 8. *H.*

15 och 20 Kommata efter *at* och *Themse* stå både i *Hs* och *U1. H.*

18 *Hedersam* frikostig. Sahlstedt 1773: 'munificus'. Jfr *hederlig mot din Siälesöriare* 311: 6-5. *H.*

274. 10 *Fransosen .... Bon-homme.* Bon-homme har som bekant på franska en viss ringaktande bibetydelse = »beskedligt nöt» eller dylikt. *L.*

26-27 *äggia straffet för Skiälmar* (kanske) tillskynda skälmar deras straff? Jag har eljest icke funnit några spår till dylik användning af *ägga. Hs* har klart och tydligt *äggia. H.*

275. 2-3 *Han .... gläfsa.* Dalin har väl här närmast haft i tankarne Stiernhielms bekanta öfverskrift:

»Månan i tysthet går sin gång och achtar ey hund-glafs.
Så gör een last-lös man, som ärliga lefver i stillo,
Leer åt gabbara-gläntz och klaffare-tunga förachtar.» *L.*

11-16 *Hertig .... heder.* Dalin har här på ett rätt svårutredbart sätt rört samman historiska händelser och personer. Den tilldragelse, han syftar

på, är antagligen kejsar Konrad I:s bekanta patriotiska ädelmod, då han 918 på dödsbädden med förbigående af sin egen broder Eberhard rekommenderade sin värste motståndare, hertig Henrik af Sachsen, till sin efterträdare, då han ansåg denne kraftiga härskare ha större förutsättningar att värja landet mot ungrarne. Hur Dalin härmed kunnat förblanda kejsar Ludvig IV, som regerade på 1300-talet, och »hertig Otto af Saxen» — antagligen Otto I, den nyssnämnde kejsar Henriks efterträdare — är jag ej i stånd att förklara. *L.*

275. 17 *Mål,* jfr anm. till 78: 6. *H.*

27 *passelig . . . käck,* se anm. till 86: 21 och 163: 18. *H.*

276. 3 *elak* dålig. *H.*

5 U2 *Siken,* se anm. till 349: 8. *H.*

11 *i wårt eget anseende* med hänsyn till oss själfva. Jfr *i hwilket anseende* 124: 19-20. *H.*

11-17 *Nog . . . . Förtreffeligheter.* Denna uppfattning om den rätta kärleken till Gud har Dalin gett uttryck åt i liknande ordalag i den i N:o L införda versen (380. 13-18). *L.*

16 *anseende* hänsynstagande. *H.*

277. 5-24 *En Katt . . . . döö.* Warburg har påvisat (s. 146), att denna fabel återgår till La Mottes Le Chat et la Chauve-souris. Den återger tämligen troget originalet med undantag af att siskan hos La Motte utbytts mot en stare hos Dalin. *L.*

278.1-280. 9 Såsom Dalin själf 280: 11 angett, har han för sagan om Philemon och Baucis begagnat Ovidii Metamorfoser bok 8. 612-726 och La Fontaines parafras däraf. I detaljerna har han genomgående anslutit sig till den senare källan, ofta rent ordagrant. Nedan anföras blott de passager ur La Fontaines dikt, som på något sätt kunna klarlägga berättelsens gång eller belysa uttrycken i Dalins version. Då han något sammandragit händelserna, har nämligen en och annan detalj blifvit dunkel. *L.*

4 *der . . . . republique.* Jfr La Fontaine: »Eux seuls ils composoient toute leur république.» *L.*

279. 4 *Hon tiente dem med Wattn och Wärma.* Hos La Fontaine (och Ovidius) värmer Baucis vatten för att två gästernas fötter. *L.*

9 *fornat* af ålder förtorkat, murket. Jfr Rietz 160 a och b. Ordet synes hufvudsakligen vara sydsvenskt. *H.*

12-13 *(Det . . . . olika)* Denna parentes, hvartill ingen motsvarighet finnes hos förebilderna, är väl närmast en allusion på riksständernas oenighet. *L.*

19 *budo* bådo; jfr *gufwo* 'gåfvo' 344: 18 m. fl. Däremot *bödo* (l. *böde*) 'bjödo' t. ex. 258: 14, 280: 8, 321: 16. *H.*

19-21 *men . . . . kräselighet.* Jfr La Fontaine:

»Grand Dieu, dit Philémon, excusez notre faute:
Quels humains auroient cru recevoir un tel hôte?
Ces mets, nous l'avouons, sont peu délicieux:
Mais, quand nous serions rois, que donner à des dieux?

C'est le coeur qui fait tout: que la terre et que l'onde
Apprêtent un repas pour les maitres du monde:
Ils lui préféreront les seuls présents du coeur.» *L.*

279. 25 *wåning,* se anm. till 178: 18. Jfr U2. *H.*

280. 12-15 *Den .... tilstånd.* Uppslaget till detta tillägg till sagan har Dalin säkerligen äfven fått från La Fontaine, som säger om de båda träden:

»On les va voir encore, afin de mériter
Les douceurs qu'en hymen Amour leur fit goûter.
Ils courbent sous le poids des offrandes sans nombre.
Pour peu que des époux séjournent sous leur ombre,
Ils s'aiment jusqu'au bout, malgré l'effort des ans.» *L.*

15-17 *Detta .... Hanstad.* Den åsyftade runstenen finnes (enligt uppgift af O. v. Friesen) fortfarande på angifvet ställe i Spånga socken. Dalin har säkerligen funnit den i J. Peringskiölds annotationer till Cochleius' Vita Theodorici Sthlm 1699 s. 472-73, där den finnes afbildad och där inskriften öfversättes på följande sätt: »Desse Märken äro giorde efter Iggurs Söner hwilkas Arf och Egedom Ion (Konungen i Grekland) bekomma månde, men deras Bröder kommo til deras här i landet qwarlemnade Arf; Giadars bröder de dödde hos Grekerne.» *L.*

281. 1 *rifwer Rägn* rör upp himmel och jord, blir utom sig. Weste 1807 R(ifwa) regn, présager la plui, comme font certains animaux en grattant la terre; (fig. pop.) enrager, faire l'endêvé [nu föråldradt fra. uttryck: 'vara oregerlig']; Dalin 1850: 'bebåda regn, såsom vissa fåglar, då de rifwa i jorden; (fig. pop.) röra upp himmel och jord, rasa. — Jfr *U2* will förklara krig mot wåre grannar. *H.*

2 *rara,* se anm. till 378: 11. *H.*

16 *obeskiedeliga,* se anm. till 248: 16. *H.*

17 *ohöflade Penaler.* Uttrycket syftar antagligen på »depositionen», den ceremoni hvarigenom de nykomna djäknarna upptogos till »liberi studiosi». Därvid förekom nämligen bl. a. att recipienten behandlades med en hyfvel, hvilket symboliskt skulle framställa hans nyskapande genom vetenskapen. Karl XI hade visserligen år 1691 genom ett kungligt bref förbjudit depositionen, men i själfva verket torde såväl den som öfrig penalism rätt långt in på 1700 talet ha frodats vid universiteten. *L.* Jfr äfven anm. till 212: 19. *H.*

21 *efftertråkandes,* se anm. till 248: 8. *H.*

282. 14 *sohlgrann* minsta småsak. Se anm. till 100: 9. *H.*

16 *ha watn i Munnen som de Nigritiska?* Nigritien, la Nigritie är detsamma som nuvarande Sudan. *H.*

19 *bitter,* se anm. till 196: 23. *H.*

24 *nisk* snål. *H.*

283. 8 *Buss* = U2 *sälle,* jfr anm. till 149: 1. *H.*

11 *för löst och fast* dvs. för hela arfvet (både i lösören och fast egendom). Jfr Hs! *H.*

283. 17 *swäfwande* »vräkig»; »flott»; vräkigt sjangtil (»svajig»?). Jfr anm. till 67: 18 den swäfwande Frun [om 1733 åhrs Högfärd] och 220: 9 samt 310: 12 de swäfwande Stadz-Mademoisellerne, 352: 20-21 Dumheten, jag wåndar hon swäfwade i Guld och Siden, II n:o 25 s. 5 Aldenstund I hafwen en yr, swäfwande, slösande och lösaktig Fru, med 6000 Plåtars inkomst, ock jag äfwen har en yr, swäfwande, slösande och lösaktig Hustru: Men ingen styfwer i Pungen. *H.*

19 *Prakt* lyx, pråal. Jfr anm. till 180: 8. *H.*

284. 14 *så käckt,* se anm. till 163: 18. *H.*

16-17 *i lag* på bjudningar och kalas. Jfr anm. till 135: 6, 238: 29. *H.*

285. 8 I slutet af detta ark har boktryckaren i *U1* infört följande »Kundgiörelse»: »Aldenstund respective Herrar Prænumeranterne, så wäl skrifteligen som munteligen behagat försäkra sig, eller inhämta af mig huru länge den så kallade Swänska Argus skulle continuera, så länder detta mina Högachtade Herrar i ett för alt til swars; At jag igenom trägna skrifteliga Böner erhållit, at samma Wärck (igenom Guds nådige behag) kommer at continuera tilkommande Åhr 1734. Och tager Prænumerationen sin begynnelse ifrån den första September och ändar sig den 30. Nov. 1733. Hwarföre denna Prænumerationen så bittida publiceras, är orsaken at the långwäga-wistande må kunna giöra Anstalt at deras Commissionairer kunna prænumerera. The som icke i förbesagdan tid inkomma, lärer ursächta om the måtte betala 9. Dlr. Kopm:t i stället det nu är på Tryck-Papper 7. Dlr. och på Skrif-Papper 9 Dlr. Koppm:nt; Jag beder fördenskull at högachtade Herrar Prænumeranterne må ju förr ju hellre inställa sig på thet jag hwar och en Högl. Kongl. May:ts Collegii eller Commissionaires Prænumeration på en Sedel ställa kan. Jag förblifwer med största Respect Högwälborne, Edle och Wälborne, samt respective Herrar Prænumeranternes Ödmiuka- samt tienst-skyldigaste Tienare B. G. Schneider.» *L.*

286. N:o XXXVIII. De flesta af detta arks exempel på »Sedwanans» öfvervälde öfver Förnuftet äro hämtade från Misantropes N:i 9 och 20 i första delen, hvilka bära öfverskriften »Reflexions sur le Sens-Commun.» *L.*

287. 17 *Härsar:* ett slags jarlar eller höfdingar i det forntida Norge, hvilka ofta omtalas i konungasagorna (fno. sing. *hersir,* plur. *hersar*). *konstlat* konstgjordt. *H.*

25 *Bussar,* jfr *Academiska Bussar* 159: 6 och anm. till 149: 1. U2 *sinnen,* jfr anm. till 243: 7. *H.*

289. 6 *Bror . . . . Bajazeth.* Den turkiske sultanen Bajasid (Bajazet) besegrades och tillfångatogs 1402 af Timurlenk (Tamerlan). Han dog året därpå i fångenskapen. Dalin åsyftar naturligtvis här den bekanta, af Marlowe dramatiskt framställda legenden, att Tamerlan för att fullt njuta af sin triumf inspärrat sin fånge i en bur och på så sätt fört honom med sig på sina fälttåg. *L.*

289. 23 *myckenheten,* jfr anm. till 175:20. *H.*

290. 3-7 *Hwem . . . . förr.* Le Misantrope gör i I. 20 samma reflexion om att man i allmänhet handlar och bedömer allt efter kritiklöst antagna maximer i stället för förnuftspröfning: »Il en est de ces Maximes comme des choses de la Physique; Rien n'est plus merveilleux que la lumière, & cependant rien n'excite moins l'attention des hommes du commun; depuis qu'ils respirent ils ont vû cette lumiere admirable, elle ne les frappe point: la lumiére c'est la lumiére, voilà tout ce qu'on en sait & tout ce qu'on en veut savoir. *L.*

9-**291**. 9. *Jag . . . . hwarannan.* Denna berättelse återgår på följande passage i Misantrope I 9: »Voïons le tour d'esprit de la jeunesse; dites à Damon qu'il est brutal, peu sociable, éfronté, mauvais plaisant, & qui pis est, Petit-maître; à peine Damon fera-t-il quelque attention à des reproches si cruels; mais dites-lui qu'il a la jambe mal faite, Damon sera au desespoir de cette insulte; il se couperoit la gorge avec vous, si les Duels étoient à la mode.» *L.*

11 U2 *Småmästare* (= U1 Hs *Sprätthök*): försvenskning af *Petit-Maître. H.*

13 *lagade* lade (bekvämt) till rätta? *H.*

14 noten: U2 *drog up* lurade. *H.*

16 *wörda* ha respekt för. *H.*

20 *i tromål,* se anm. till 43:14. *H.*

21 *satte kött til arm,* se anm. till 183:2. *H.*

291. 2-4 *at . . . . bugande.* »Pas grave» var det grundläggande steget i sextonhundratalsdansen och bestod i att man framflyttade den ena foten och stannade med den andra bakom. Dessa steg, som gjorde dansen afbruten och stel, förekommo ännu i menuettens närmaste företrädare couranten, och under menuettens första tid hade man mycket svårt att vänja sig af med dem och öfvergå till de nigande rokokostegen. Också bugningarne midt i dansen, som florerat under 1600-talet, voro bortlagda i menuetten. Med »rundel» menas väl någon tur af menuetten. Argus klandrar alltså sprätthöken för att han under dansen återfallit i de gammalmodiga stegen och bugningarne. *L.*

9-18 *Jag . . . . bannen.* Denna passage återgår på följande skildring i Misantrope I. 9: »Le vieux Cléante a un raisonnement banal, dont il croit mettre en déroute tout ce qu'on peut oposer de plus raisonnable à son vain babil, qui ne fait que croître avec son âge. Savez-vous, jeune homme, dira-t-il, que c'est à vous à vous taire quand je parle; vous n'êtes qu'un morveux, & j'ai soixante & dix ans bien comptez.

Grand bien vous fasse, Mr. Cléante; on ne vous envie ni votre esprit, ni votre âge. Croïez-vous que vivre long-tems, & avoir de l'expérience, sont des expressions sinonimes? L'expérience n'est pas le fruit d'un grand nombre de momens que l'on a vêçu, mais d'un grand nombre de momens où l'on a réfléchi: & à ce compte, c'est vous qui êtes un morveux, & celui que vous rudoïez tant, est, peut-être, un homme d'âge.» *L.*

291. 22 *mål,* se anm. till 78: 6. *H.*

292. 4 *ohöflad,* se anm. till 212: 19, 281: 17. *H.*

10-14 *Huru . . . . dom.* Jfr med Misantrope I. 9: »Le Sens-commun nous dicte, que la bonté d'un mets consiste dans le plaisir qu'il fait au palais, disposé d'une manière à en être touché agréablement; mais ce n'est plus cela; c'est de la décision de ces Arbitres de la Table que dépend la bonté d'un mets . . . On verse à boire, le Vin chatouille le palais & répand une agréable chaleur dans tout le corps: cependant, le palais doit suspendre son jugement, & n'ose trouver encore bon, ce qu'avec un peu de Sens-commun il trouveroit excellent.» *L.*

19 *jag wåndar,* se anm. till 352: 20-21. *H.*

293. 3 *Pelare.* Härmed åsyftas naturligtvis de fyra ogifta män, som skulle bära upp brudpällen. *L.*

16 *grannlaga* som fordrar varsamhet; ömtålig. Jfr 167: 19 m. fl. *H.*

22 *tokyfwiga,* jfr anm. till 89: 22. *tokifriga,* som *U1* har, kunde möjligen också ge mening, då *ifrig* kan vara 'hetsig'. Också 89: 22 har *U1 ifrig-* istf *Hs yfwig-;* jag tänker att felet på båda ställena beror på, att ordet *yfwig* icke varit bekant för sättaren (eller boktryckaren), hvarför han insatt det grafiskt snarlika *ifrig.* Att *ifrig-* icke varit afsedt af D (och icke af honom insatts i korrekturet), synes mig vara klart, då det ju på det ena stället (89: 22) icke ger någon mening och då det på båda ställena undvikits af D vid omarbetningen i *U2.* Jfr 317: 5, 384: 7. *H.*

23-**294.** 8 *Än . . . . med.* Jfr följande passage i Misantrope I. 20: »Voici, par exemple, une régle dictée par le sot orgueil, laquelle est de tous les Païs, & de tous les ages, régle qu'on inculque comme la chose la plus sensée & en même tems la plus utile: Il faut toûjours fréquenter les gens qui sont au dessus de nous.

D'abord cette régle est impossible dans la pratique: si on la vouloit suivre le Bourgeois courroit après le Gentilhomme qui s'échaperoit pour joindre le Marquis: celui-là ne voudroit hanter que des Ducs, qui a leur tour ne voudroient fréquenter que des Princes; les Princes ne voudroient du commerce qu'avec les Rois; & les Rois, qui déja ne jouissent pas trop des douceurs de l'amitié, en seroient privez absolument.» *L.*

25 *anses intet* frågas icke efter. *H.*

294. 9-20 *Herr . . . . Penningar.* Denna berättelse har Dalin hämtat ur Misantrope I. 9: »Chrysophile s'étoit senti dès sa plus tendre jeunesse un penchant à la friponnerie, qu'il n'a jamais combattu. Tandis qu'il à rempé dans la route des scélérats vulgaires, il s'est attiré la haine & le mépris de tous ceux qui l'ont connu . . . . . Las à la fin de se voir le rebut de tout l'Univers, sa friponnerie ambitieuse a pris l'essor, & soûtenu par son heureux naturel pour les crimes, il a sû bâtir une fortune éclatante sur les ruines de vingt familles, aussi distinguées à présent par leurs misères, qu'elles l'étoient autrefois par leur opulence. Le mépris qu'on a eu pour lui s'est-il augmenté à proportion de ses crimes? Point du tout. Non

seulement il s'est retranché contre la Justice, derriére un rempart de pistoles; il a aquis encore des Amis, des Maîtresses, de la réputation, de la naissance, de la probité même: tout le monde du moins en agit avec lui, comme avec un parfaitement honnête homme.» *L.*

294. 12 *finhet* och 17 *Fin,* se anm. till 205: 9. *H.*

14 *ifren,* se anm. till 90: 23. *H.*

295. 6 *hålla aldeles wederspelet mot* äro raka motsatsen till. *H.*

7 *Handel* konflikt, mellanhafvande (obs. r 4: *haft at giöra med!*)? Jfr vårt *kärlekshandel.* Eller: 'händelse'; jfr 301: 14. *H.*

13 *Gräi* Pedant. Jfr anm. till 32: 10, 60: 6. *H.*

296. 1 *Hun lat hilsa* hon lät hälsa. Kanske afses hallandsmål. *Hun* kan vara halländska, såsom synes af P. Möller pag. XX. *H.*

11 *Prackt* prål, lyx (i kläder o. d.). Jfr anm. till 180: 8 och 283: 19. *H.*

13 *U2 nattduk,* se anm. till 212: 8. *H.*

19 *äger* känner, behärskar. Jfr II n:o 14 s. 3 Dorinda . . . kan wäl tala, äger Språken, har läst många Böcker, II n:o 27 s. 8 mången kan skrifwa wäl ock wara en Narr, äga språken wäl ock wara en Narr. *H.*

24 *Ahlsmän* sällsynt talspråksförkortning af *adelsmän.* I *U2* är den undviken. Sid. 355 har *Ahlsman* (i prosa) på tre ställen i *Hs* rättats till *Adelsman. Alsman* träffas också i Runius' Dudaim III s. 2. *H.*

28 *wacker* präktig. *H.*

297. 20 *Piquerar mig,* se anm. till 152: 19. *H.*

24 *Zelotypia,* ett greko-latinskt ord (*ζηλοτυπία*); betyder svartsjuka, afund. *L.*

26 *än hwilket prut!* gör du ännu invändningar (svårigheter)? Eller *än* i samma betydelse som 300: 22 *än Lärdom då:* 'men'. *H.*

27 *passlig* troligen adverb: 'illa'; 'tarfligt'. Jfr *slutlig* 301: 9 och i fråga om betydelsen anm. till 88: 21. *H.*

298. 15 *abord* betyder här ungefär »umgängessätt». *L.*

18 *τὸ πᾶν* universum. *H.*

26-27. *Åh . . . . Ira.* Denna replik återfinnes i den förmaning, som filosofen i Molières Le Bourgeois Gentilhomme (A. II sc. 3) riktar till fäktmästaren och dansläraren, som råkat i gräl med hvarandra: »Hé quoi! Messieurs, faut-il s'emporter de la sorte? & n'avez-vous point lu le docte traité que Sénèque a composé de la colère.» Den återkommer på ett par ställen i »Den Vaegelsindede», dock ej i liknande sammanhang. *L.*

299. 8. *Han . . . . Damæta.* Syftar på den tredje eklogen i Vergilii Bucolica, med hvilken denna dialog har vissa yttre likheter. Herdarne Menalcas och Damoetas utslunga här en del förebråelser mot hvarandra och ingå därefter ett vad om en kviga, som skall tillfalla den, som öfverträffar den andre i diktkonst. Till prisdomare välja de Palaemon, som efter täflingens slut förklarar dem båda lika värda belöningen. *L.*

18 *wänligt slut* 'välvilligt afgörande (af saken)'. Eller: 'uppgörelse i godo'? *H.*

20 *Στρατηγός* fältherre. *H.*

299. 22 *för* framför. *ha Ährans hionalag* blifva förmäld med Äran. *H.*
23 *Vir ἀκέφαλος* hufvudlös man; blandningen af grekiska och latin är naturligtvis afsiktlig för att belysa Gräls pedanteri. *L.*
23-24 *ej merite dess mera / Fast han är Grann* ej mera förtjänst, därför att han är fin. (I fråga om *Grann* jfr anm. till 150: 27.) *H.*

300. 3 *stoft* (lärdoms-)dam. *H.*
4 *Lärdoms-koft,* jfr anm. till 198: 15. *H.*
25 *Thaleia* grekisk form för *Thalia,* en af de nio muserna. *H.*

301. 8 *I.... wärd.* Jfr Vergilii Bucolica III. 109: »Et vitula tu dignus, et hic.» (Se ofvan anm. till 299: 8.). *L.*

302. 1-3 *Denne.... förnufft.* Denna passage återgår liksom de föregående resonnemangerna på Spectator N:o 105, där det utvecklas, att pedanteriet förekommer i många olika former, ej minst hos hofmännen och sprättbökarne. Slutsatsen är densamma som Dalins: »Of all the species of pedants, which I have mentioned, the book pedant is much the most supportable; he has at least an exercised understanding, a head which is full, though confused — so that a man who converses with him may often receive from him hints of things that are worth knowing, and what he may possibly turn to his own advantage, though they are of little use to the owner.» *L.*
4 *äfwen* lika. *H.*
5 *mål* hänseende. Jfr anm. till 78: 6. *H.*

303. 3-**304.** 4 *De.... utwidgande.* Då det ostindiska kompaniets först utsända skepp (se ofvan anm. 24: 27 o. 247: 11-13) återkom till Göteborg med en last till ett värde af 15 tunnor guld, protesterades genast från fabrikanthåll mot den skada, som denna import tillfogade de inhemska manufakturerna. Äfven ur merkantilistisk synpunkt opponerade man sig mot denna handel, som drog pengar ur landet. I sitt ursprungliga 40:de ark (se varianterna och anm. till XLII s. 317) hade Dalin alluderat på denna stridsfråga utan att själf taga någon ståndpunkt. Att det varit enbart på grund häraf man (censorn?) haft betänkligheter mot det ursprungliga arkets tryckning (Jfr 303: 13-16 *Jag.... Läsare*) förefaller mig dock föga troligt. Emellertid måste Dalin vid omarbetningen stryka allt rörande ostindiska kompaniet. Det tryckta arket XL röjer tydligt sin hastiga tillkomst, och möjligt vore, att Dalin endast skrifvit inledning och slut och att brefvet verkligen varit insändt. Detta synes mig ha till förebild det 60:de numret i Spectator, där Celimene beklagar sig öfver en ung kvinlig släkting, som kommit till henne från landet och alldeles saknar mondän uppfostran (jfr Lamm s. 167). Fullt bevisande verbala öfverensstämmelser saknas emellertid. *L.*
13 *feck* (U2 *fick*), jfr anm. till 246: 1 (n:o 33): formen med *e* tyder på, att den Hs som legat till grund för det tryckta arket — åtminstone dess inledning — icke varit egenhändigt skrifven af D. *H.*

304. 8 *löjeligit* lustigt, roligt. Jfr anm. till 66: 6, 309: 1, 330: 19, 373: 2. *H.*

304. 11 ff. Brefvet har några språkliga egenheter, som eljes äro sällsynta i Argus. Särskilt märkas *Fruentimber* två ggr (304: 22 och 306: 21) istf det vanliga *Fruentimmer* (så t. ex. i slutet af arket: 308: 7-8), vidare *Dumbhet* 304: 19, *lämbnar* 307: 11, *Grandgården* 305: 15, *lapperies* 306: 13 (eljest *lappri*), *uth* 307: 25, *måge* 306: 26, 307: 25, *ögona* 307: 10. Emellertid förekommer *Fru(e)ntimber* flera gånger i Ds komedi Den Afwundsiuke och där synes det afse att karaktärisera underklassens språk. Det vore därför tänkbart, att D afsiktligt infört *mb*-formerna i brefvet för att ge dess språk någon slags parodisk landtlig färgläggning. *H.*

27-**305.** 1 *Toilette . . . . betyder.* Några af de här uppräknade orden ägde på 1700-talet en mer speciell betydelse. »Cruelle» tyckes sålunda ha varit namnet på den fruntimmers-hårklädsel, som efterträdde fontangen (se nedan 327: 20-21). »Negligé» betyder förmiddagsdräkt eller hemmadräkt öfver hufvud, motsatsen till »Toilette». »Abusée» betyder förförd kvinna. »Débauchée» torde ha en något mildare betydelse och närmast betyda en dam, som gärna festar. »Dormeuse» har utom sin verbala betydelse en mängd öfverflyttade. Det kan betyda sofresvagn, sofstol och en sorts fruntimmersmössa (jfr 82: 10). Den senare förefaller här vara den troligaste på grund af grannskapet till »coiffeuse». »Coureuse» betyder ungefär kokott. Det i *U2* nämnda »Ruelle» betydde alkov, sängkammare, och sedermera öfverhufvud det rum, där en dam tog emot visiter. *L.*

305. 23 *bo sig* troligen: 'laga åt sig (kläder o. d.)'. Jfr *bo* 'laga, reparera' i Halland (enligt P. Möller) och annorstädes. *H.*

306. 1 *millan* talspråkligt för *mellan*. *H.*

10 *flicka* lappa, laga; »stoppa». *H.*

307. 3 *otidig* besvärande, generande. *H.*

7 *flasa* slampa. *flisa* flina. *H.*

308. I slutet af detta ark har *U1* följande »Kundgiörelse» af boktryckaren: »Emedan jag resolverat mig at låta öfwersätta den Swänska Argus på Tyska Språket til deras tiänst som intet förstå Swänskan; har jag härigenom welat gifwa tilkiänna, at ifrån nedanstående dato til October månads slut emottagas prænumerationer 10 Dal. K:mt. för hwart Exemplar skolandes Herrar Prænumeranterne få widare blifwa underrättade om huru många Arck de hwar wecka kunna afhämta. Emedlertid skal första Prof-arket tilkommande Wecka utkomma då den Swenska Argus utgifwes. Äfwenwäl gifwes tilkänna, at ifrån dato til den sidsta November, emottages prænumeration för then Swänska Argus, som i förra kundgörelse förmält är. Stockh. den 4. Sept. 1733.»

Den förebådade tyska öfversättningen tyckes ej ha kommit till stånd. *L.*

6 *beskedeliga* förståndiga. *H.*

8 *artigheter* (ironiskt) »finesser», (fina) påhitt, »konster». *H.*

13 *anföra* vägleda, handleda; undervisa; tillhålla. Jfr *anförare* 'handledare, lärare' II n:o 4 s. 5. *H.*

17 *Dame,* se anm. till 91: 12! *H.*

309. 1 *Lustigt.* Vanlig interjektion i 1700-talsspråk, ungefär: friskt mod! hej! *I löyliga Sinnen* (ungefär) ni glada själar! Jfr anm. till 173: 17, 38: 15, 66: 6, 304: 8, 330: 19, 373: 2. *H.*

9 *Enfälling* dumbom. *H.*

10 *Anseendet* skenet. *H.*

14 *tråkat,* jfr anm. till 248: 8. *stengryt* stenhopar; eller: 'knaggligt grus', 'knaggligheter'. *H.*

19 *underkloka* högvisa? *H.*

20 *intet dråpeligt begrep* ingen utmärkt (hög) intelligens, intet skarpt hufvud. Jfr anm. till 4: 9-10. *wyrdig* respektingifvande; eller: salfvelsefull, prästerlig? Jfr anm. till 100: 23 och 351: 29. *H.*

310. 12 *swäfwande* »vräkiga» (eller »pösiga»?), »flotta»; vräkigt eleganta; »svajiga»(?) Jfr anm. till 67: 18, 220: 9, 283: 17 och 352: 21. *H.*

13 *bragder* färdigheter. Eller: sysslor? *H.*

14 *präktig* grann, prålig. Jfr anm. till 180: 8. *H.*

27 *Flintor* flintstenar. Denna pluralform var vanlig på 1700-talet. *H.*

28 *käckt* (U2 *artigt*), se anm. till 163: 18. *H.*

311. 3 *jäpar* jålar, gnäller? Jfr kanske *gäpa* 'prata och skräfla' i Västergötland enligt Rietz 190 b. *H.*

4 *den hurtiga Werlden* den eleganta världen (den värld, där man är »hurtig»). Se anm. till 217: 20. *H.*

6 *hederlig* frikostig. Jfr anm. till *Hedersam* 273: 18. *H.*

13-14 *lönde-ränkor* intriger. Jfr *Lönde-giller* 183: 3. *H.*

17 *käck,* se anm. till 163: 18. *grant* fullkomligt, precis. Jfr anm. till 25: 12 och 58: 12. *H.*

19 *wyrda* respektera. *H.*

25 *ährlig,* jfr anm. till 270: 4. *H.*

312. 5 *dryghet,* se anm. till 27: 19. *H.*

14-15 *Statistiskt Ansikte,* jfr anm. till 90: 11-12. *H.*

19 *artigt* (ungefär) fint. Eller också synonymt med *förtreffeligt* r 18. *H.*

23 *räcka sig* sträcka på sig, (ligga och) dra sig (i sängen). *H.*

313. 8 *ett hurtigt Fruentimmer.* Se anm. till 217: 20 och jfr 311: 4 den hurtiga Werlden. *H.*

12 *gebärder,* se anm. till 242: 1. Här också i U2! *H.*

13 *för allting* först och främst. Se anm. till 122: 3. *ett giällande målföre* en ljudande stämma. Se anm. till 53: 23: man hörde många silfverklingande Stämmor giälla för dem i sielfwa Parlamentet. *H.*

21-22 *icke är wäl skiäggbrusten* inte har skägg på hakan; inte är torr bakom öronen. Jfr Lind 1749 sp. 750. *H.*

23-**314.** 5 *Lär . . . . eij.* I Misantrope I. 2 frågar en ung officer författaren, hur han skall kunna lära sig tillräckligt med fysik för att dupera en rik, för vetenskap vurmande änka, som han gör sin kur för: »Prenez-moi, lui dis-je, une centaine de petits billets, sur chacun desquels vous écrirez quelque terme de Physique; matiére du premier élément, par exemple,

exhalaison, concentrer, corpuscules, pores, évaporer, conglutiner, superficie, centre de gravité, triple dimension, s'étendre, réverbération, se raréfier, sensation, nature plastique, condenser, circuler, convexe, concave, se dilater, élasticité, petits vuides, quintessencier, diriger, pression de l'air, Machine pneumatique & ainsi du reste; remuez bien tout cela dans un chapeau, prenez Billet à Billet, & après en avoir lié ensemble les mots, tout comme il vous plaira, récitez-les avec toute l'éfronterie dont vous êtes capable; & voilà non seulement de quoi duper une Femme, mais de quoi obtenir même une Chaire de Professeur en Physique.» *L.*

313. 24 *Caracterer* (här) tecken, formler. *H.*
25 *ramla* = U2 *ramsa.* Jfr II n:o 4 s. 7 Han kan ramlat utan til, II n:o 39 s. 5 talar en stor ramla i wädret = *U2* talar förträffeliga saker i wädret. *H.*

314. 20 *Hurtig* »flott». Se anm. till 217: 20. *H.*
24 *Stat* 'ståt, pomp och ståt, stass'; eller 'ståtlig hållning'? Jfr Lind 1749 sp. 862, Weste 1807 II sp. 914. *H.*

315. 9 *tåcht* (eller: *tög,* se Hs!) dryck, klunk. Jfr fsv. *tögh* (drack wt then dryk ij en tögh, se Söderwall), ä. da. *töge,* nyisl. *töygr,* mlty. *toch, toge* och hty. *Zug.* I fråga om biformen *tåcht* (Hs *tåckt*) jfr mlty. *tocht, tucht* = *toch* i synnerhet i sammansättningar, t. ex. *ademtocht* = hty. Athemzug, *watertucht* etc. *dricka sin goda tåcht:* jfr mlty. drinket einen guden toge. (Se Schiller-Lübben Wörterb. der mnd. Sprache IV s. 556 f.) *H.*
11 *marchandiske,* se *U2:* några i handelen brukeliga. *H.*
21 *den dölske,* jfr anm. till 131: 2. *H.*
23 *Wrak* odugling. Lind 1749: Taugenichts. Jfr 357: 8. *H.*

316. N:o XLII. Tillvaron af det tidigare med N:o 40 betecknade konceptet i förening med uttalandet i det tryckta 40:de arket (s. 303: 13-16) synes ge vid handen, att Dalin själf eller antagligare censorn haft betänkligheter mot arkets publicering. De ha naturligtvis haft sin grund i de inledande politiska resonnemangerna. Såväl skildringen af kaffehusdispyterna om polska tronföljdsfrågan med den tydligt uttalade sympatien för Stanislaus Leszczynski (obs! särskildt *Hs*-ändringen i 346: 13 af »krönta Lezinski» till »älskeliga Lesczynski») som antydningen på det ytterst brännande spörsmålet om ostindiska handeln (se strykningarna i 317: 3-5) torde ha betraktats som otillåtliga inblandningar i aktuell politik. Liksom i fråga om det 14:de arket bestod nog förseelsen ej i att Argus uttalat några förgripliga åsikter, utan i att han öfver hufvud genom att offentligt alludera på aktuella tvistefrågor utsått frön till oenighet medborgare emellan. *L.*
3 *hemligheter om Pålska Konunga-wahlet.* Den 12 september hade Stanislaus af den polska valriksdagen nästan enhälligt valts till konung. Vid den tid, då detta ark skrefs (det utkom 19 sept.), torde emellertid nyheten härom ännu ej ha nått Sverige. Man visste emellertid, att en

konvokationsriksdag våren förut bestämt, att endast en infödd polack skulle bli konung, hvarigenom Stanislaus' förnämste rival, kurprinsen af Sachsen, utestängts. *L.*

316. 4-5 *Primas .... Potocky.* Polens själfskrifne regent under interregnum var dess primas, ärkebiskopen af Gnesen. Denne var f. n. Josef Potocki, en varm befordrare af Stanislaus' intressen. *L.*

8 *Regimentarius* (jfr handskrifternas *Cronfältherre*). Polens regimentarier eller storfältherrar åtnjöto en rang och maktställning nästan jämförlig med ministrarnes. *L.*

9-10 *flyckten för de Tyska och Ryska Örnar.* Ryssland och Österrike hade under sommaren ställt sig på den nye kurfurstens sida och låtit trupper rycka fram mot de polska gränserna för att påverka valet i önskad riktning. *L.*

317. 2 *Statisterne,* se anm. till 6: 11, 90: 11-12 m. fl. *H.*

5 *yfwig,* se anm. till 89: 22, 293: 22. *H.*

9 *styft* »stramt», »högt». Jfr anm. till 91: 26-27 och Lind 1749 sp. 886. *H.*

13 *Sixter.* Dalin tänker väl närmast på Sixtus V. *L.*

13-15 *i Franckrike .... l'Armand.* Med den ene af dessa stora präst-diplomater har Dalin naturligtvis menat Richelieu. Hvem den andre skulle vara är något oklart, då — såvidt jag vet — ingen annan af de stora statsmannakardinalerna bär namnet Armand. Månne Arnaud D'Ossat (jfr anm. 320: 23)? *L.*

17-19 noten: *passelige,* jfr anm. till 88: 21. *H.*

19 *en anseenlig Tok,* jfr anm. till 356: 14. *H.*

20-**318.** 1 *Bref från Dantzig .... Pohlen.* Redan i början af juni hade ryska flottan gått till segels och ryska trupper hotat Danzig, och hela sommaren kommo till Sverige rykten om att denna stad, som var af stor betydelse för den svenska spannmålshandeln, vore nära att intagas af ryssarne. Försvaret af Danzig var också det motiv för deltagande i kriget, som af de stridslystna i Sverige ständigt framhäfdes. *L.*

318. 7-8 *Ministèren .... betyda,* jfr 10: 17 med anm. och anm. till 253: 21. *granlaga* kinkig, viktig. Jfr anm. till 167: 19, 120: 25. *H.*

319. 15 *spisar,* se anm. till 85: 16. *H.*

19-**325.** 9 *Det hände .... Folk.* För den idealbild af en ambassadör, som Dalin här sökt teckna, har han, som nedan i detalj visas, i stor utsträckning användt sig af de regler och råd, som finnas i en då mycket anlitad handbok i diplomatik, holländaren A. de Wicqueforts »L'Ambassadeur et ses fonctions», nedan citerad efter Amsterdamupplagan 1730. Hvilken svensk statsman han närmast haft i tankarne framgår af namnet Alexo Sexternani — anagram för Axel Oxenstierna. Någon af dennes verkliga ambassader tyckes han dock knappast ha haft i tankarne. I sin skildring af förhållandet mellan Mars och Saturnus synes han mig något ha påverkats af det dåvarande förhållandet mellan Sverige och England.

I det Gyllenborgska partiets ögon utgjorde England det hufvudsakligaste hindret för Sveriges ekonomiska oafhängighet och industriella utveckling. (Jfr nedan anm. till 320: 3-16.) Möjligt är att hela detta stycke är en förstucken politisk satir och närmast framkallats af det motstånd, som Englands regering vid denna tid reste mot det svenska ostindiska kompaniet, som, understödt af engelskt kapital, ledt af engelsmän och med engelska skeppsbesättningar, betraktades som ett förtäckt ingrepp på det engelska ostindiska kompaniets monopol. Härom pågick just skriftväxling mellan de båda regeringarna. *L.*

320. 3-16 *De Martialiska .... Saturnen.* Det synes mig, som om man här återfunne samma beskyllningar mot England som flerstädes förut i Argus (se t. ex. ofvan N:o VIII). England vill utöfva ekonomiskt förmynderskap för Sverige. Det tar vårt järn och ger oss i utbyte värdelöst kram. Det motarbetar uppväxten af inhemska industrier genom att intala oss, att vi blott äro födda till soldater. Det inblandar sig i vår lagstiftning (5-procentstaxan) och söker stäcka vår industriella och kommersiella företagsamhet. *L.*

10 *must* ojäst vin. *H.*

22 *Contarini .... purpuren.* Den venezianska adelssläkten Contarini hade alltsedan 1000-talet upprepade gånger beklädt dogevärdigheten och räknade bland sina medlemmar en mängd framstående diplomater. *L.*

23 *Dossat .... tyget.* Den framstående franske diplomaten, kardinal Arnaud D'Ossat, sades vara son till en hofslagare. *L.*

321. 5 *ohöflad,* se anm. till 212: 19 och 281: 17. *H.*

6 *Lascaris eller spränglärd Minister.* Wicquefort berättar (I s. 79), att den lärde, men föga världsvane Jean Lascaris, som Ludvig XII år 1503 skickade som ambassadör till Venedig, där väckte anstöt genom sin tarfliga apparition och sina pedantlater. *L.*

9-14 *Så .... Fingrar?* Jfr Wicquefort I s. 78: »Je ne sçais, si les Gens de lettres y sont plus propres que les marchands: mais je ne crains point de dire, que l'Ambassadeur ne se forme pas mieux au College que dans la boutique. Si on devient lasche & interessé dans l'une, on devient grossier & opiniastre dans l'autre & l'on n'y apprend rien de ce que l'Ambassadeur doit sçavoir.» Se också nedan 322. 8-13. *L.*

15-17 *Jag .... swar;* Wicquefort berättar (I s. 77), att florentinarne skickat trenne köpmän som ambassadörer till Clemens VII:s och kejsar Karl V:s möte i Bologna: »Ces Ambassadeurs, pour faire voir qu'ils estoient marchands en effet, avoient caché parmi leur bagage une grande quantité de fil d'or & d'argent, à dessein de frauder les droits de la douane; afin de pouvoir debiter leurs marchandises à d'autant meilleur marché; mais ayant été découverts par les commis, on en divertit le Pape & l'Empereur, qui les renvoyerent sans réponse.» *L.*

23-322. 4 *Menen .... visite &c. &c.* Den dåtida diplomatiska etiketten var oerhördt komplicerad, och dess noggranna iakttagande bevakades

svartsjukt af ambassadörerna, då hvarje brott emot dess regler var liktydigt med ett förnärmande af den monark, som ambassadören representerade. Viktigast af dessa regler voro frågorna om hur många trappsteg den audiensgifvande borde gå ambassadören till mötes och när han borde uppmana denne att sätta på sig sin hatt; furstliga ambassadörer hade privilegiet att med betäckt hufvud tala till suveränen. Mellan olika ambassadörer på samma plats gällde den viktigaste etikettsfrågan »första visiten». I allmänhet ansågos de tidigare ankomna ha skyldighet att aflägga visit hos den sist anlände. Men ofta vållade rangskillnaden mellan ambassadörerna eller de af dem representerade furstarne komplikationer, ur hvilka man endast kunde rädda sig genom att råka vederbörande »på tredie rummet och såsom oförwarandes». (Se nedan 322: 18-19!) Wicquefort, som utförligt behandlat dessa spörsmål, upplyser (I s. 297) om att »les Ministres de Suede ont tousjours esté fort difficiles & très-sensibles au fait des Civilités». *L.*

322. 2 *utmäta* lämpligen afpassa. Jfr 173: 2 med anm. *H.*
5-7 *Barberinernas .... Wagns-Dörren.* Den mäktiga romerska fursteslägten Barberini utkämpade under 1600-talet långa strider med påfvarne, till stor del föranledda af rangtvister. *L.*
8 *aktsamheter* (troligen) 'saker som böra tagas i akt'; 'ceremonier'. (Ordet är uteslutet i U2.) Jfr 2: 12 *opartiske upmärksamheter. H.*
16-19 *Han .... Steg.* Se anm. ofvan till 321: 23. *L.*
19-23 *Intet .... twifwelaktigt.* Om den här åsyftade händelsen berättar Wicquefort (I s. 256): »L'Ambassadeur Suedois qui refusa de saluer le pavillon d'Angleterre sur la riviere de Londres, ne l'entendoit pas bien: puis que par là il n'acqueroit point de droit ni d'avantage au Roy son maistre; & il apprenoit aux Anglois, qu'en arrivant aux rades & dans les havres de Suede, ils n'estoient pas obligés de saluer le pavillon du Roy dans son Roiaume mesme.» Åsyftas möjligen den svenske amiralen Martin Anckarhjelms vägran år 1645 att under ön Wight med flaggans strykande salutera en engelsk eskader? *L.*

323. 3-14 *Hans .... duger.* Wicqueforts 1:a bok sect. XIII (s. 145) bär öfverskriften: »L'Ambassadeur doit estre Agréable.» Där utvecklas på samma sätt som i Argus nödvändigheten af att en ambassadör har ett behagligt sätt, om han skall lyckas i kritiska förhandlingar. I det närmast följande kapitlet, som handlar om instruktionen, framhålles, att denna bör vara så litet detaljerad som möjligt, för att ge ministern fria händer att handla på eget bevåg. *L.*
5 *finhet,* se anm. till 205: 9. *H.*
8 *Creatur,* jfr 327: 16 och anm. till 240: 14. *H.*
14-18 *Tänk .... Förmän.* Det 9:de kapitlet i Wicqueforts 2:dra bok (s. 96) bär öfverskriften: »Il est permis à l'Ambassadeur de corrompre les Ministres de la Cour, où il negocie.» *L.*

323. 18-20 *De .... Chiffre.* Wicquefort berättar (II s. 107), att spanjorerna under de franska religionskrigen begagnat sig af en mycket invecklad chiffre, som dock tolkades af den berömde matematikern Viette: »Les Espagnols ne sçeurent qu'au bout de deux ans que leur secret estoit découvert: & lors qu'ils l'apprirent par des lettres interceptées, ils en furent tellement estonnés, qu'ils disoient que le Roy Henry IV s'estoit aidé de la magie, pour trouver la clef de leur chiffre.» *L.*

324. 4-14 *Denne.... straffbar.* Frågorna om det skydd, som folkrätten skänker en ambassadör, och den grannlagenhet, hvarmed han bör begagna sig däraf, utredas i Wicquefort Liv. I, sections XXVII-XXIX. *L.*

9 *i dymål,* se anm. till 78: 6 och 175: 13. *H.*

15-22 *Sitt .... illa.* I Wicqueforts 4:de kapitel 2:dra boken, som bär öfverskriften »L'Ambassadeur ne se doit point mesler des affaires Domestiques de l'Estat, où il negocie», framhållas fullkomligt samma synpunkter. *L.*

326. 1 *slår mig til* sluter mig till, sällar mig till. Jfr anm. till 129: 4. *H.*

3 *består* befinner sig, hvilar. *H.*

6 *lämnar,* se anm. till 192: 4. *H.*

8-9 *Hufwudbrått* hufvudbry. *H.*

12-15 *Jag.... upp.* Vid denna tid bestod camera obscura af ett mörkrum, i hvilket ljuset insläpptes genom en i ett hål i väggen inpassad lins. Denna gaf upp- och nedvända bilder. I denna primitiva form var camera obscura ett omtyckt sällskapsnöje, särskildt på marknader. *L.*

327. 11 *Malhonnete.* »Honnête homme» betyder i 1700-talets språkbruk en distinguerad man, som känner alla etikettens fordringar; malhonnête är motsatsen; alltså ungefär »ohöflig, ohyfsad, ofin». *L.*

16 *Creatur* varelse. Jfr anm. till 240: 14. *H.*

20-21 *gammalmodige Fontangerne med wåra Crüeller.* Fontangen, den högt uppstående hårklädsel, som säges ha uppfunnits af Ludvig XIV:s älskarinna, hertiginnan af Fontanges, hade vid denna tid blifvit mycket omodärn och efterträdts af en mycket låg koaffyr med korta nedhängande lockar. Antagligen kallades denna »cruelle»; jag har ej i lexika eller dräkthandböcker lyckats finna ordet i denna betydelse. *L.*

22 *qwillrande* gnäll. Se anm. till 182: 15. Jfr *Ua* mit knot. *H.*

328. 4 *repasserat.* Det franska verbet »repasser» »stryka», har äfven den figurliga betydelsen af »tilltvåla», »banna» o. s. v. *L.*

5 *consequence* vikt. Jfr anm. till 254: 1. *H.*

8 *lärt den bussen Machsyss* lärt den gynnaren mores; lärt honom veta hut. Rietz 426 a anför från Västmanland, Södermanland och Småland »Lära någon mak-syrs» (eller »mak-syss») 'lära någon att veta hut', och från Södermanland och Blekinge »göra maksyrs» el. »hoppa maksyrs» 'om en katt, då han hoppar öfver armarne, som förenade hållas framför honom'. Lundell, Ordlista s. 184, upptar *lära någon maxyss* såsom brukligt i folkmål. Äfven bland bildade brukas flerestädes, enligt hvad

jag själf ¡akttagit, *(hoppa) máksis* (osammansatt, med akut accent på första stafvelsen) som tilltal till hundar, då man vill att de skola göra konster, t. ex. hoppa öfver en framsträckt käpp, eller mellan armarna. I ett kåseri af »Celestin» (Aftonbladet 1912 n:r 240) har jag påträffat: »... har hon möjligen haft anlag för nosighet, får hon vackert lära maxis.» Till grund ligger väl ett tyskt Mach süss! (som ju också antydes af stafningen i Argus). — Ifråga om *bussen* jfr anm. till 149: 1. *H.*

328. 11 *lykt-man* förmodligen: lyktgubbe, irrsken. *Lykt-gubbe* nämnes af Lind och Weste. *H.*

24 *brände up.* I västra Sverige brukas ofta *bränna* istf. *brinna.* Jfr U2! *H.*

26 *slurfwade* drumlade. Jfr anm. till 195: 16. *H.*

29 *förifrad* arg. Jfr anm. till 90: 23. *H.*

329. 10 *orost för Gud* utan skryt. Se anm. till 118: 18-19. *H.*

11 *det Canaillet* det packet. Samma betydelse har det franska *canaille. H.*

16 *Champignons.* Ordet betyder här ung. uppkomlingar, folk, som vuxit som svampar. Jfr det i 1700-tals-franska vanliga uttrycket »champignons de fortune». *L.*

20 *triumphanter.* Af J. G. Carlén (i noterna till hans upplaga af A. M. Lenngren s. 262, 9:de uppl. 1876) beskrifves *triumphant* som ett »tjockt ylletyg med blank yta och granna färger i randigt eller fasoneradt mönster». Jfr anm. till 75: 7. *H.*

23 *plat de Menage,* se anm. till 66: 12. *H.*

25 *hwit Styfwer* (egentligen: styfver af silfver, jfr fra. sou blanc) liten silfverslant. Jfr 154: 3 *hwita pengar* silfverpengar (argent blanc). *H.*

26 *Bete* förr vanlig stafning för *bet* (speltermen). *påstod,* se anm. till 68: 9. *H.*

27 *omeublerad,* se anm. till 85: 25-26. *H.*

330. 6 *Mistèren* hemligheten; jfr fra. *mystère* (som på 1700-talet också stafvades med *i*). *H.*

9 *Creturet* i *U1* är väl sannolikt tryckfel, men kunde möjligen också återge ett vulgärt uttal. Samma anmärkning gäller om *hetta* r 13. Obs. på båda ställena ändringarna i U2! (Hs saknas.) *H.*

11 *utlät mig at* (med inf.) yttrade min afsikt att, förklarade mig. *H.*

12 *Torr-Gud* träbock, knarr. Den egendomliga slangartade användningen af *gud* i denna sammansättning upplyses af följande uppgift för sörmlandsdialekten omkring Strängnäs och Mariefred — en dialekt som i ordförrådet har många beröringar med äldre stockholmskt talspråk —: gud... [brukas] i sammansättningar om människor: *afgud* (otillgänglig, tvär); *gröt-gud, potatisgud* m. m. (människa, som mycket tycker om gröt, potatis m. m.); *snålgud, penninggud* (sniken, girig); *trägud* (träaktig, kärf); *tvärgud* (tvärvigg) m. m.: se G. Ericsson i Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria h. II (1881) s. 52. Också i nutida uppländska kan *gud* stundom användas på ett liknande sätt. En genklang af detta språkbruk finner jag också i Ds bruk af *half-gud* 208: 24 m. fl. st. (se anm. till a. st.). *H.*

13-14 *Scriver, Arndt.* Reformatorn Johann Arnd (1555-1621) och pietismens föregångare Christian Scriver (1629-1693) voro vid denna tid Sveriges mest lästa uppbyggelseförfattare. *L.*

330. 14 *Skattkistan.* Härmed åsyftas väl Scrivers 1723 öfversatta »Siäle-Skatt». *L.*

15 *piquerade* pikade. Jfr nysv. *pikerad* stucken. *H.*

16-17 *Qwinnospegel.* Af Olof Kolmodins »Biblisk qwinno-spegel» hade första delen utkommit 1732. Att brefskrifvarinnan finner den »artig nog» beror naturligtvis på dess kända frivola detaljer. *L.*

17 *artig* treflig. *H.*

19 *löijlige* lustiga. Jfr anm. till 66: 6, 304: 8, 309: 1, 373: 2. *H.*

331. 1 *piquera mig* smickra mig. Jfr anm. till 152: 10. *H.*

18 U2 *Gruf-Dräng*ar grufarbetare. Så kallas ännu grufarbetarne vid Dannemora. *H.*

26 *gräla* syssla med »gräl». Jfr anm. till 32: 10, 60: 6, 79: 17 m. fl. *H.*

332. 7 *flep* mes. *H.*

9 *käck* bra. Se anm. till 163: 18. *skiämt bort* förstört. Jfr 163: 9. *H.*

16 I slutet af arket finnes följande »Kundgiörelse: »Ehuruwäl jag Herrar Prænumeranterne påmint att the skulle behaga inkomma med sin Prænumeration för tilkommande Åhr 1734, så hafwer thetta ändå ännu intet blifwit särdeles ihugkommit, hwarföre jag ytterligare föranlåtes Herrar Prænumeranterne härjemte notificera the täcktes wilja inkomma nu straxt med sin Prænumeration på thet the icke som i detta åhret är skedt, måste gifwa mera för mindre, och jag må få weta huru många Exemplar kan upläggas på en gång, som icke förr kunde ske, och jag nu medan Tid är, kan anskaffa hwad til hela Åhrets Förlag behöfwes.» *L.*

333. N:o XLIV. Dalin har själf (335: 14) antydt sin förebild, Don Quijote. Samtalet mellan Riddaren och Mats om de »förfärliga Elefanter», som vid närmare påseende visa sig vara beskedliga »Skintmärar» (335: 25-336: 16), återgår ju tydligt på det 18:de kapitlet, där Don Quijote söker öfvertyga Sancho Panza om att ett par fårahjordar äro två fientliga krigshärar. Den därpå följande berättelsen om riddaren, som angriper några »Sot-Poikar» i tro att de äro »Morianer», men kastas af hästen, då han rider genom en låg port, synes närmast vara en variation af Don Quijotes kamp med väderkvarnsvingarna. Någon tydlig politisk tendens är det svårt att spåra bakom skildringen. Naturligtvis märker man, att Dalin haft de två existerande politiska partierna till modeller och närmast tänkt sig Gyllenborg under Sullas och Horn under Marii gestalt. Äfven tvisten om den gamla och nya adeln har berörts (336: 19-21), ehuru Dalin i förbigående på nytt bedyrat, att han aldrig blandat sig i den (335: 18-20). Någon genomförd politisk satir ha vi nog ej att göra med. *L.*

1 *Friskt* godt! välan! *H.*

3 *wanmäcktas,* se anm. till 119: 11. *hurtig,* se anm. till 217: 20. *H.*

333. 16 *orkelös,* se anm. till 47: 20, 106: 20. *H.*

334. 19 *sinnen* är bestämd form. Likaså 335: 11 och 339: 9. *H.*
25-26 *Saken är intet så galen, som Hufwud är ludit.* I Grubbs Penu proverbiale 1678 (s. 298) anföres ordspråket i formen »Han är intet» etc. och uttolkas »Han är klookare än man meenar». I samma betydelse säges enligt Grubb också: »Han är fulle så klook som gammalt folck, i. e. Han är intet Barn til förståndet». *H.*
26 *ursinnig* tokig, galen. *H.*

335. 1 och 22 *föreställa,* jfr anm. till 1: 2. *H.*
5 *innerligt* inbördes. I samma betydelse står *inwärtes* r 8-9 och *Inbördes* r 13. I *U2* är *innerligt förtroende* ä t *inbördes förtroende.* Jfr *innerligen* 138: 17 (se anm.). *H.*

336. 2 *Skintmärana.* Nu heter det *skinkmärr* och redan Lind 1749 har *Skinkmär,* men det motsvarande tyska ordet är *Schindmähre* och i sydsvenska dialekter finnes ett verb *skinta* 'torka', subst. *skinte* 'torr, mager betesmark', *skinthunn* 'gnidare, girigbuk' (se Rietz 587 b och Hof, Dialectus Vestrogothica s. 245). Formen med *t* i *U1* torde alltså ej bero på tryckfel; (*Hs* saknas till detta ark och i *U2* är ordet utmönstradt). — Pluraländelsen *-ana* är stockholmsdialekt; likaså r 3 *taijen, dä, ä,* r 2 och 4 *di,* 338 r 19 *sillan* 'sillen' m. fl. *H.*
2 *Barraberna* (jfr U2 *Barbarerne*). Folketymologisk ombildning af *barbarerna,* i anslutning till namnet *Barrabas? H.*
8-9 *hin hâre* sydsvenskt (halländskt) uttal af *hin hâle,* af ett äldre *hin hârde. H.*
12 *bitterdö* vulgär svordom. Egentligen: (Guds) bittra död (på korset). *H.*
15 *hwarsken* vulgärt för *hvarken.* Jfr 373: 13. *H.*

337. 8 *Sestu* = U2 *ser du.* Jfr r 27 *sågstu.* Äldre, här troligen vulgära former; ännu i vissa dialekter, särskildt sydsvenska. *H.*
10-11 *Då stå wi där i Syltan* 'då äro vi fast' l. dyl.; egentligen: 'då stå vi där i smutsen' eller 'i träsket'. Jfr Ihre Dictionarium Svio-Goth. II sp. 843: *sylta* 'lutum'; (apud ruricolas) 'palus'; *stadna i syltan för något* 'in luto hærere' etc. *H.*
11-12 *Buff, der ha wi Ägget.* Jfr II n:o 18 s. 4: Krak, der hade han Ägget. *H.*
12 *jag bansatte tok,* jfr U2 *jag arme stålle. bansatt* 'fördömd (bannlyst)'; eller: 'besatt, förryckt'. Anföres af Rietz 23 a från Skåne, Halland, Blekinge, Kalmar län. *H.*
15 *det är en Buss. U2:* det är en annan Man. Jfr anm. till 149: 1. *H.*
15-16 *han kan Supa och Sätta ned som en Mästare.* I Grubbs Penu Proverbiale 1678 (s. 310) upptages ett ordspråk med denna lydelse: »Han kan wist meer än supa och sättia neder». Det förklaras där: »Han kan något meer än hwar man: Förståendes swartekonst eller trulldom, etc.» Jfr *Den Afw.* s. 37: Styrb. Ja, Brita, hwad kan då den kloka Man? [s: »En

liten trolgubbe», som B. lofvat att sända efter.] Brita. Han kan mehra än supa och sätta nehr ... Han kan laga *etc.* Uttrycket i Argus betyder väl: 'han kan sin sak som en (riktig) mästare' (= svartkonstmästare?); 'det är en som kan (har lärt) konsten det'. *H.*

338. 3 *Bussen,* se anm. till 149: 1, 328: 8. *H.*
20 *Dä masar* 'det värmer' eller 'det gör godt åt'. Se Rietz 433 a: »Dä der masar invärtes» (om en sup). *H.*
21 *skamfull* skamlös. *H.*
22 *kom wäss* (U2 *wäds*), se anm. till 67: 27. *H.*

339. 19 I slutet af arket har *U1* följande tillkännagifvande: »N. B. Gifwes härmed tilkänna at Argus utlefwereras på hwita Biörn näst til Tyska Brunn, en Trappa upp.» *L.*

340. 8 *skiämmer bort,* se anm. till 163: 9, 332: 9. *H.*
11 *Snäll,* se anm. till 112: 27. *Hurtig,* se anm. till 217: 20. *H.*
18 *släppa henne handlöst* lämna henne utan tillsyn, handledning; på egen hand. Likaså 34: 13-14; 394: 18-19 mina Auctorer ha skildt sig wid mig och släppa mig nu handlöst. Jfr Weste 1807 I sp. 1045: *släppa, lemna en handlös* abandonner qlcn à lui même, négliger, laisser sans garde. *H.*

341. 11 *sällsamt Efterdöme,* se anm. till 33: 14 och 54: 23. *H.*
12 *i dy mål,* se anm. till 78: 6 och 175: 13. *H.*
16 *lulla* vanka omkring, gå och vanka, drifva. Jfr II n:o 24 s. 6 Kort sagt: Jag lullar i entome och frögdar mig öfwer Werldens dårskaper, II n:o 15 s. 8 Så där går Simplicius och lullar för sig sielf. I dialekter betyder *lulla* 'locka på kreatur under vallgång', *lulla vall* 'under vallsång mota vall'. *H.*
15-16 U2 *Puppa* docka; liten flicka. *H.*
22-23 *Gudz lähn* (Hs *låhn*) = U2 *GUds gåfwor. Gudz lähn i wördnad:* jfr II n:o 10 s. 3 Gussinna Gusslån: Jag kan inte med den här maten. *H.*

342. 8 *anfören,* se anm. till 308: 13. *H.*
10 *Wårt Söta Modersmål: Söta* är i *U2* utbytt mot *kära. misswårda* (här snarast) ringakta; (äfven: försumma). Likaså 5: 22: Dessutan förgätes och misswårdas en Bok snart nog. *misswårda* 'ringakta' är sammansatt med *wårda* bry sig om, akta, nedlåta sig till etc., se anm. till 112: 11, 148: 27. *H.*
21 *witterhet,* se anm. till 11: 24. *H.*

343. 12 *wåra granna Ynglingar* våra fina ungherrar. Jfr anm. till 183: 14. *H.*
14 *tiltahl,* jfr anm. till 250: 21. *H.*
27 *anten* = U2 *antingen.* Obs. noten om *Hs! H.*

344. 3 *jag lämnar dig* jag ger dig rätt uti. Jfr 192: 4, 326: 6. *H.*
11 *wanrycktat* antingen 'brakt i vanrykte' (jfr 259: 16-17 m. fl.) eller 'vanskött' (jfr anm. till 93: 22). *H.*

344. 22-23 *banade den enfaldigare wägen* (så *U1* och *U2*) banade vägen åt den etc. D har afsett pluralis (i Hs *dem enfaldigare*!), och det är väl blott genom förbiseende vid korrekturläsningen, som sättarens *den* kommit att stå kvar i *U1*. *H.*

345. 17 *erkläckelig* tillräcklig. Ett tyskt ord, som en tid brukades i svenskt kanslispråk. D skämtar här med den osvenska och omständliga ämbetsmannastilen. *H.*

28 *Läckert,* jfr anm. till 1: 11. *beqwämt* väl lämpadt. *H.*

346. 7 *urqwädins*. Jfr anm. till 155: 4 och II n:o 2 s. 4 Jag har älskat detta Landet ifrån urqwädens tider. Sahlstedt 1773: »Urqwed, f. Primordium nativitatis. *Hinc:* Urqweds tima, *vel* Urqweds tid, Tempus à primordiis, v(ox) jur(idica).» *urqwädins* alltså här troligen: 'urgamla (och längesedan bortlagda)'. *H.*

347. 10 *hederligare,* jfr anm. till 84: 18 och 146: 10. *H.*

11 *Krämare .... Betient.* Jfr anm. till 75: 12-13 och ifråga om *Betient* 101: 6 med anm. *H.*

348. 6 *Lönderänckor .... Chicanen,* se anm. till 311: 13 och 14: 3. *H.*

10 *Anda,* se anm. till 163: 26. *H.*

25 *Grim* och *Hergrim halftroll* nämnas i inledningen till Hervarar saga (se Verelius' upplaga, Upsalæ 1672, Pag. 1 f.). *H.*

349. 2 *wåningen,* se anm. till 178: 18. *H.*

4 *sielfwa Adress-Contoiret.* Genom en förordning af den 6 juli 1732 hade det af den inflyttade tysken Albert Giese inrättade adresskontoret blifvit den enda lagliga mellanhanden för tjänstefolks städjande i hufvudstaden. För dess räkning utgaf G. annonsorganet Stockholmske Handels-Mercurius och den ofvan (102: 9) omnämnda tidskriften »Förnuftigt och Nöijsamt Samtal» (se Sylwan s. 70-76). *L.*

7 *Bärgdisa:* jfr *Bergdis,* ett fornisländskt kvinnonamn; i Flatöboken I s. 23 heter en jättedotter *Bergdis*. *H.*

8 *en fuhl siker* (ungefär) en ful fisk. I *Hs* är *siker* ä fr *fisker*. *sik* eller *siker* betyder enligt 1700-talslexika 'lufver', 'skälm'; *en arg sik* 'ein schlauer Fuchs' enligt Lind 1749. Jfr 273: 9, 276: 5 noten. *H.*

350. 19-**352.** 12 *O .... åsn ....* Detta loftal till dumheten torde säkerligen vara inspireradt af Erasmus' Encomium Moriae (jfr ofvan 158: 3-4), ehuru inga verbala öfverensstämmelser finnas. *L.*

26 *Wettenskaperne,* jfr anm. till 30: 6. *H.*

351. 2 *Swärmande,* se anm. till 99: 25 och jfr 234: 8. *H.*

18 *snält* skickligt. *H.*

21 *präktig* grann. Se anm. till 180: 8. *H.*

22 *hurtigt,* se anm. till 217: 20. *H.*

24 *läcker* kräsen. Se anm. till 1: 11. *H.*

25-29 *Huru .... stämma?* Denna passage torde väl vara en ny allusion på tvisterna mellan den gamla och den nya adeln. *L.*

351. 29 *stämma,* se anm. till 119: 5. *wyrdiga* (prästerliga!), se anm. till 100: 23, 309: 20. *H.*

352. 16 *trägen* enträgen; ifrig (och ihärdig). Jfr Lind 1749: Trägen bön eine inständige Bitte. Träget bedja 'inständlich, ungestümm, sehnlich [!] um etwas bitten'. *H.*

20-21 *jag wåndar* låt vara att, äfven om. Likaså 292: 19. Jfr Weste 1807 II sp. 1740 Jag våndar det vore aldrig så dyrt 'quelque grand' el. 'pour grand qu'il soit'. *swäfwade* »vräkte sig»: jfr 67: 18, 220: 9, 283: 17, 310: 12 med anmärkningar. *H.*

24 *läderlig* tygellös, vild. Jfr anm. till 104: 11. *Kältringe-lefwerne* buslif, skojarlif. *Kältringar* tiggare, pack m. m. *H.*

24-**353.** 5 *Stockholms Wåg-hus . . . . ort.* Liksom öfriga svenska städer hade Stockholm vågar, där alla inkommande varor vägdes och underkastades en afgift, hvarpå staden hade privilegium. Viktualievågen, som här närmast tyckes åsyftad, låg vid norra ändan af Skeppsbron. År 1735 byggdes ett nytt våghus. *L.*

354. N:o XLVII. Detta ark är till större delen byggdt på Le Misantrope I. 7, som har formen af en »scene italienne» mellan »Arlequin Misantrope» och »Leandre Jeune Homme». Van Effen har i sin tur hämtat uppslaget härtill från en italiensk komedi »Arlequin Misanthrope» (Gherardi, Théatre Italien T. VI A. I sc. 5). Liksom i denna pjäs tillråder Arlequin den unge mannen, som vill göra lycka i Paris, att ta plats som lakej hos en hög herre; han kunde då sedermera få tillfälle att ruinera sin herre. Men då Leandre säger sig ha samvetsskrupler däremot, råder han honom att bli komediant. Med sina förtjänster och kunskaper kan han ändå ej komma fram. Som vi se är Dalins satir mot tjänsteköpen och mutorna fullt självständig. Jag återger nedan de mest uppenbara lånen från dialogen i Le Misantrope. *L.*

2 *Poeter . . . . Brud-Skrifft.* J. G. Hallman hade till bruksinspektoren Martin Gezelii bröllop 27 sept. 1733 tryckt en brudskrift under titeln Nya Tidningar, där Argus starkt berömdes och brefvet i N:o XL återgafs i versifierad form. *L.*

3-**355.** 2 *Min . . . . lycka.* Jfr början af dialogen i Le Misantrope: »L. Me permettrez-vous bien, Monsieur, de vous venir consulter, sur le parti que je dois prendre pour faire fortune à Paris?

A. Vous voudriez faire fortune à Paris! le Ciel vous en préserve.

L. Comment, Monsieur, la Fortune est-elle donc une chose si odieuse?

A. Ce n'est pas la fortune qui est odieuse, mais la maniére de faire fortune à Paris, doit paroître fort odieuse à tout homme un peu délicat sur l'honneur.

L. Je ne vous comprends pas, je l'avouë.

A. Vous ne savez donc pas, que pour faire fortune à Paris il faut être Faquin, mais Faquin au suprême degré?

L. Quoi! Je suis bien fait, j'ai les maniéres aisées, je sai mes éxercices,

j'ai du cœur, de l'esprit, du savoir raisonablement; quelque Prince me donnera de l'emploi, & enfin il payera mes services par une bonne Charge que son crédit me fera obtenir: où trouvez-vous le Faquin dans tout cela, s'il vous plaît.

A. Il est vrai, le Faquin n'y est pas; & c'est par cette raison que la Fortune n'y est pas non plus.» *L.*

354. 18 *Wettenskaper,* jfr 1: 3, 30: 6, 166: 19 (se anm.) m. fl. st. *H.*

355. 1 *icke eller,* förr vanlig variant till *icke heller,* såsom det står i *Hs* och *U2*. *H.*

11 *Lönde-Ränckor,* se anm. till 311: 13. *H.*

16-19 *Sådant.... Limstång?* Jfr följande replikskifte i Le Misantrope: »L. Que je devienne Laquais, moi! Vous m'outragez, Monsieur, je suis Gentil-homme; & si...

A. Bon! seriez-vous le premier Gentil-homme qui eût porté la Livrée.» *L.*

16 *Adelsman.* I *Hs* har här liksom r 18 och 20 urspr. stått *Ahlsman.* Se anm. till 296: 24! *H.*

17 (och 19) *löpa med Limstång.* Betydelsen af detta uttryck angifves i 1700-talets lexika något olika: Lind 1749 öfversätter 'fuchs-schwäntzeln, schmeicheln', med honom öfverensstämmer Serenius 1741, som tolkar det 'to coxe, adulari', Sahlstedt 1773 skiljer sig något med förklaringen 'utrique parti addictum se præbere', medan Weste åter (1807 I sp. 1633 och II sp. 119) tar det i en helt afvikande mening: 'ne faire que battre l'air, aller comme un trait désempenné', 'springa i ogjordt väder'. Åtminstone i nyare tid kan uttrycket också brukas för: 'springa omkring med skvaller'. Ytterligare en annan betydelse inlägges i det af S. Columbus, som i Sw. Ordeskötsel s. 10 säger, att *lijmstång* är en käpp, som sättes för nosen på svin och kreatur att hindra deras fria ingång genom gärsgårdar, hvaraf uttrycket *han löper med* etc. »om den som intet kan styra ok råda sig sielf». (Detta *lijmstång* hos Columbus är säkert = kvastkäpp, af sv. *lime* kvast). — Betydelsen hos Weste och den sist nämnda från Columbus passa ju alls icke för vårt ställe, den moderna betydelsen 'skvallra' är nog inte heller den rätta, däremot äro såväl Serenius-Linds som Sahlstedts öfversättningar möjliga, men snarast har väl uttrycket i Argus något af båda dessa skiftningar, d. v. s. det kan tolkas ungefär: 'springa och fjäska och ställa sig in (både här och där, hos båda partierna); (»springa i hoftrapporna»); smickra inställsamt och spela dubbelspel; lisma och intrigera'. Jfr r 13 löpa bijwägar och spela hemliga Strek, II n:o 29 s. 2 den är så wälförtient til et Dårhus, som trots någon Limstångs-Löpare til sin fullmakt. — I fråga om uttryckets uppkomst och användning i olika språk hänvisas till Hj. Falk och A. Torp, Etymologisk Ordbog over det norske og det danske Sprog I s. 461 (Kristiania 1903). *H.*

22 *förnäma Sinnen,* jfr *Sinne* 356: 6. Se anm. till 243: 7. *H.*

6. — *Argus.*

25 noten: *Hälja tre* (bedyrande:) 'heliga tre (konungar)' eller '(Guds) heliga träd' (ɔ: korset). *H.*

356. 14 *anseenlig* framstående, högt uppsatt. Jfr U2 *en Tok i högt anseende* och 317: 19 *en anseenlig Tok. H.*

357. 1 *Där ha wi smällen af Wattn wällingen* 'det är just hufvudsaken' (det som »gör susen», »summan af kardemumman» l. dyl.). Jfr *U2* Det war en hel annan sak (!). *H.*

4 *Tron i wäl,* se anm. till *Tror du wäl* 221: 11. *H.*

5 *fölsing* fölunge. *H.*

8 *Wrak,* se anm. till 315: 23. *H.*

13-**358.** 3 *Res .... styre.* Detta syftar på de vid denna tid ännu lagliga cessionerna, som egentligen endast voro maskerade tjänsteköp. De bestodo som bekant i att innehafvaren af en tjänst mottog en penningsumma af sin presumtive efterträdare för att afgå. Dessa cessioner hade nu blifvit så vanliga, att ständerna vid 1734 års riksdag hemställde hos K. M:t om generellt förbud mot alla slags cessioner af tjänster. *L.*

358. 16 *Alt som det kan tilbära* alldeles som det faller sig. *H.*

359. 13-14 *Halmtapp i Hufwudet eller intet.* Dalin tänker gifvetvis på det än i dag bland bönder och hästhandlare gängse bruket, att då de resa in till stad eller marknad, förse den häst de önska sälja med en halmtapp mellan öronen. Att detta bruk äfven var gängse på Dalins tid ses t. ex. af »Förnuftigt och Nöijsamt Samtal» 1732 N:o 2 s. 12: »För några dagar sedan wille Mevius sälja en häst, som såg tämmeligen wähl ut, och war allenast 5. åhr gammal. Han lät sättia en stor halmtapp på hästen, och befalte sin dräng, at rida omkring med honom på alla publique ställen» o. s. v. *L.*

21 *Det kan så wara* det går för sig, låt gå för det; »gärna det». Weste 1807 II sp. 1622: 'passe pour cela'. *H.*

28 *Ämne:* om person liksom fra. sujet. Likaså 357: 8 (i U2) *det sämsta ämne* (jfr fra. mauvais sujet). Jfr 30: 19 många unga ämnen, II n:o 13 s. 7 en hop af wår tidz Tienst-ämnen [tjänste-aspiranter, extraordinarier], II n:o 39 s. 1 Dårhus-ämne, Witt. Arb. II. VI, 83 hugprydeliga Manna-ämnen. Jfr också anm. till 149: 23. *H.*

360. 3 *efter wiset* på det vanliga viset. Jfr II n:o 5 s. 5 Han [den unge gossen] bör söka Religionen; Religionen bör intet söka honom, eller giöra honom til Christen efter wiset, på Mechaniskt sätt, II n:o 5 s. 6 *U2* Lefwa: Intet just efter wiset = *U1* Lefwa: Intet ala mode, II n:o 25 s. 2 Jag är ... illa brydd ..., huru jag efter wiset skall sammanbinda mina skrifwelser. *H.*

4 *dårlig* dåraktig. *H.*

7-15 *Skulle .... Livréer* &c. &c.? Jfr Le Misantrope I. 7:

»A. ... Quoi, vous aimeriez autant la commodité aisée d'un petit appartement, que la vaste etenduë d'un Palais, dont chaque pierre, chaque

ferrement auroit couté des pleurs à quelque misérable accablé sous le poids de votre Fortune?

L. Sans doute.

A. Vous pourriez vous passer de l'insolence de six Coquins, nourris à vos dépens, dont les friponneries se retrancheroient dans vos livrées contre la vangeance du Peuple, & contre la rigueur de la Justice?» *L.*

360. 14 *Caracter,* se anm. till 134: 27. *H.*

362. N:o XLVIII. Den strukna inledningen till följande arks handskrift (se s. 368 noten) torde berättiga till tvifvel om Dalins författarskap till arket. Visserligen synes mig den bevarade delen af handskriften uppvisa Dalins piktur (jfr Sylwan s. 160) och stiliseringen äfven i allmänhet röja hans egenart, men den stora citatapparaten, som verkar så tyngande på framställningen, har han säkert fått från främmande håll. Då jag ej i de vid denna tid mest lästa afhandlingarne om ocker och närliggande spörsmål funnit någon direkt förebild, är jag böjd att antaga, att han för detta ark begagnat något insändt bref eller haft någon medarbetare. *L.*

12-17 *Du .... skedde.* Senast vid 1731 års riksdag hade ett förslag väckts i borgarståndet om att medge främmande trosbekännare fri religionsöfning. Meningen var att därigenom locka in landsflyktiga reformerta arbetare från England, Frankrike och det katolska Tyskland till fabriksväsendets fromma. Förslaget gick igenom hos borgarne och med vissa modifikationer hos adeln och bönderna, men föll på prästeståndets envisa motstånd. *L.*

21-**363.** 2 *Judar .... 1727 års Riksdag.* Trots ett kungligt bref af 1685, som förbjöd judars uppehåll inom riket, hade dylika inkommit i början af 1700-talet, en del såsom Karl XII:s borgenärer. På grund af sin gårdfarihandel voro de dock särdeles illa anskrifna, och flera gånger utfärdades förbud mot dem. Senast hade d. 1 aug. 1727 en kunglig resolution på allmogens besvär bestämt, att judar »som fara omkring landet» skulle »fasttagas och till kronans arbete brukas». *L.*

363. 12-19 *Den .... versen.* Alla här anförda bibelställen innehålla förbud mot ocker och förbannelser mot blodsugare och gnidare. Endast i de citerade verserna ur Syraks bok har jag ej kunnat finna något som direkt står i samband därmed. Däremot finnas i de närmast föregående verserna (20, 21 och 22) tydliga hänsyftningar på ockrare och blodsugare. *L.*

364. 1-2 *Låna .... Revers.* Härmed menas naturligtvis den, som nöjer sig med minsta kontanta valuta för sin revers. Se härom närmare beskrifning på ockrarnes tillvägagångssätt s. 366 r. 6-15. *L.*

7 *Förlägen med* i förlägenhet för. *H.*

18 *Handskrifft* namnteckning; skuldsedel, revers. Likaså 365: 20. *H.*

26 och **366.** 5 *Republique,* se anm. till 2: 15. *H.*

365. 9 *författat* vidtagit. *H.*

366. 15 *går .... an* börjar. *rätta Glädien,* jfr U2 *rätta dansen. H.*

24 *budo* bådo. Se anm. till 279: 19. *H.*

368. 1 *förnöija,* se anm. till 44: 19. *H.*
6 *är utråkad för* ungefär: har (tyvärr) råkat få. *Sinne,* jfr 369: 26 och anm. till 243: 7. *H.*
14 *förraska* öfverrumpla. *H.*
17 *fint,* se anm. till 205: 9. Jfr 369: 3 och 15, 370: 27, 371: 27. *H.*

369. 16 *Illgrep och fina Konster,* jfr anm. till 43: 11, 62: 6, 164: 5, 205: 9. *H.*
25-372. 9 *Min .... Omgänge.* Utan att direkt uppvisa några verbala lån, röja dock dessa betraktelser tydligt sitt samband med Boileaus åskådning och särskildt med hans 8:de satir om äran (jfr ofvan 58: 1). Jag påminner blott om verser, sådana som följande:

»Du mensonge toujours le vrai demeure maître.
Pour paroître honnête homme, en un mot, il faut l'être:
Et jamais, quoi qu'il fasse, un mortel ici-bas
Ne peut aux yeux du monde être ce qu'il n'est pas.»

Jfr särskildt 370: 7-371: 19. *L.*

370. 2 *bestå* reda oss. *H.*
20 *Klädning,* se anm. till 136: 2. *H.*
24 *anseende* sken. Jfr 87: 5, 309: 10. *H.*

371. 5 *kom wädz,* se anm. tili 67: 27. *H.*

372. 18 *Löndegiller,* se anm. till 183: 3. *H.*
19 *Förlager,* se anm. till 122: 11. *H.*

373. 1 *Uppehåll* förhalande. *H.*
2 *löijlig* lustig, skämtsam. Jfr anm. till 330: 19, 309: 1, 38: 15. *H.*
3 *Äfwentyrs-sättet. Äfwentyr* saga. Jfr anm. till 71: 2, 149: 23. *H.*
24 noten *dä woro muss* det vore ett (fint) knep, det vore ett godt kap. Rietz nämner *muss* n. 'grepp, påfund, spratt, hemligt skälmstycke' m. m. från Småland, Bohuslän (»m. fl.»). Jfr äfven Sv. Hof Dialectus Vestrogothica s. 208. *H.*

374. I slutet af arket har *U1* följande annons: »Herrar Prænumeranter, som wilja nästkommande År läsa Argus, behagade sig innan denna Månads slut at infinna, emedan Prænummerationen då emottages för 7 dal. k: mynt, men i längden blifwer 9 dlr kopp:mt. ARGUS blifwer intet färdigt förr än om Ondsdags Efter Middagen klockan 3.» *L.*

375. 9 *Rasbyttor* yrhättor. *kåta,* se anm. till 149: 17. *Tingestar* »stycken». Se Lind 1749 sp. 928: Han är eller hon är en elak tingest 'er oder sie ist ein arg Ding' — jfr sp. 541: Sie ist ein arg oder stoltz Ding 'hon är et ilakt eller högmodigt stycke'. Jfr 20: 12-13 den stackars Mannen, som råkat ut för en sådan lätt tingest.. *H.*
17-18 *wårt Fruentimmer* = U2 *wåra Damer.* Se anm. till 91: 12. *H.*

376. 2 *i de mål,* se anm. till 78: 6. *H.*
7 *swemlat* svimmat. Jfr *swimla* 216: 21. Rietz 565 b anför *svimmla* el. *svemmla* från Västergötland, Småland, Blekinge, Skåne. Jfr da. *svimle.* I *U2* är ordet utmönstradt. *H.*

376. 27 *präktiga,* se anm. till 180: 8. *H.*

377. 12 *läwis* = U2 *mund-wig.* Se anm. till 19: 10. *H.*

18 *Dåckor* = U2 *Damer.* Se anm. till 91: 12. *H.*

22 *snälla* flinka och förståndiga. *H.*

378. 5-9 *Sådant.... Studier.* Dalin är här influerad af resonemangerna i Misantrope I. 4. Van Effen talar där om Molières utfall i Les Femmes Savantes mot det täcka könets pedanteri och preciositet och fortsätter: »Chacun de ces défauts à part est capable de gâter tout le mérite d'un Homme, & plus encore sans doute celui d'une Femme. Un tour d'esprit aisé & naturel est plus particuliérement le caractère de son Séxe que du nôtre: & par conséquent elle sort de son naturel, plus que nous, par la pédanterie & par les discours qui sentent le Cabinet.» *L.*

6 *liflighet* friskhet (naturlighet). Jfr 88: 13 och 25 samt anm. till 201: 16. *H.*

7 *kännetekn,* se anm. till 223: 2. *H.*

8 *otwungne* (likaså 379: 10), se anm. till 13: 10, 88: 24. *H.*

11 *rara och förunderliga* märkvärdiga (ovanliga, utmärkta) och beundransvärda. Weste 1807 II sp. 371: *rar* 'rare, peu commun'; (fam. el. pop.) 'excellent, exquis, curieux'. *förunderliga,* jfr anm. till 3: 20 m. fl. *H.*

23 *i så läckra mål* i så delikata frågor. Jfr U2 *i så höga mål* och anm. till 1: 11 och 78: 6. *H.*

379. 4 *ogent* (här ungefär) obelefvadt. Lind 1749 öfversätter ogjen, ogin med 'ungütig, unbehülfflich, grob, unfreundlich, tölpisch, ungeschliffen'. Jfr det nutida *ogin. H.*

5 *prackt... präcktiga,* se anm. till 180: 8 och 283: 19. *H.*

11 *bindande Höflighet* intagande artighet. *H.*

13 *flatt wäsende.* I samma betydelse 18: 2, se anm. därtill. Jfr U2! *H.*

380. 1-**382.** 18 Argus säger själf, att »desse Versarne legat en lång tid hos mig», och i själfva verket torde denna dikt i sitt ursprungliga skick vara tidigare än Argus. Vi äga den i en afskrift i Uppsala bibliotek (N. 1982) i en längre och otvifvelaktigt äldre version med titeln »En Christens och Patriots Grundtankar», ur hvilken de viktigaste varianterna nedan anföras.

Den religionsfilosofiska åskådningen i denna dikt stämmer punkt för punkt med Malebranches. Gud är själf den enda orsaken och det enda ändamålet i universum. Han har skapat allting af kärlek till sig själf (380: 4-5). Alla ting äro modifikationer, mer eller mindre ofullkomliga afspeglingar (jfr 382: 16) af det gudomliga, allt sträfvande i naturen är kärlek till Gud. Hvad som här särskildt intresserar Dalin är frågan om denna kärlek hos människan är »sielfkärlek» eller ej. Och han stannar såvidt jag kan se på Malebranches ståndpunkt, att den visserligen utgår från en själfbevarelsedrift, ett lyckosträfvande. Men den får ej låta vägleda sig af hoppet om materiell lycka, ej ens af hoppet om gudomlig belöning. Den bör vara en sträfvan efter fullkomligheten, rikta sig i

första rummet mot Gud. Därigenom bli vi verkligt lyckliga (jfr 381: 18-19). Så fattad blir vår kärlek till Gud också en kärlek till hans skapade verk. Själf älskar Gud dem i samma mån, som de återspegla honom själf, fulländningen. Och vi själfva böra också på samma sätt älska dem efter deras värde. Vår kärlek blir sålunda en kärlek till den gudomliga, oföränderliga ordningen (»l'ordre immuable». Jfr 281: 23-30). *L.*

380. 2 *yrcka* bedrifva, idka; (här) rikta sig på, sträfva till. *H.*

13 *hon* d. v. s. människan. *H.*

13-24 *Men .... fängslig*. Dalin efterbildar här Boileaus 12:te épître, som handlar om den rätta kärleken till Gud och liksom Argusdikten vänder sig till en präst. Jämför särskildt följande passage:

»Des tourmens de l'enfer la salutaire peur
N'est pas toujours l'effet d'une noire vapeur,
Qui, de remords sans fruit agitant le coupable,
Aux yeux de Dieu le rende encor plus haïssable.
Cette utile frayeur, propre à nous pénétrer,
Vient souvent de la grâce en nous prète d'entrer.
Qui veut dans notre cœur se rendre la plus forte,
Et pour se faire ouvrir, déjà frappe à la porte.
— — — — — — — — — — — — — —
Mais lorsqu'en sa malice un pécheur obstiné,
Des horreurs de l'enfer vainement étonné,
Loin d'aimer, humble fils, son véritable père,
Craint et regarde Dieu comme un tyran sévère,
Au bien qu'il nous promet ne trouve aucun appas,
Et souhaite en son cœur que ce Dieu ne soit pas» etc. *L.*

14 *Sinne* hennes sinne: *hennes* eller *dess* måste suppleras ur det följande *dess kropp. roo* glädje. *H.*

21 *fläder,* se anm. till 58: 26 not. *dess fasliga minne* tanken på dess fasa. *H.*

22 *ondskans stofft.* Jfr 162: 2-4 dock hwem will icke hållas för Ädelmodighetens rena älskare, fastän stofftet skulle ligga så tiockt i sinnet, som Pudret i wåra Hiältars Pannor? *H.*

23-25 N. 1982 har här följande lydelse:

»Jag tigh swarar, at är tin siäl blott sluger och ängslig,
Önskar han hemligen at Guds macht woro stympad och fängslig,
Men har han afsicht...» *L.*

25 *ha afsikt på* ha sitt ögonmärke, syftemål på. *Har han ock afsickt blott* och om han blott etc. Jfr *ock* i t. ex. 3: 1-2 Duger det, så tro wi, at du låter det duga. Duger det ock intet, så har du... *H.*

28 *jäfwar* beslår med lögn. Jfr 61: 9, 102: 24, 132: 16. *H.*

381. 1 *i wår wanskelighet* 'i vårt lifs omskiften' eller 'här i vårt förgängliga jordelif'. Jfr Lind 1749: *wanskelighet* 'Wandelbarkeit, Verwelcklichkeit'. *H.*

381. 2 N 1982 har i stället för »wäsende» »bragdande». *L.*
6 Raden lyder i N 1982: »Måste wi doch med nijt förbättra» o. s. v. *L.*
9 N 1982 har »nåd» i stället för »hielp». *L.*
11 *i lönska* hemligt; (eller: med lömskhet, lömskt, med hemlig biafsikt?). *H.*
15-16 N. 1982 har här följande rader:

»Hwad mäst suckar uthur wåra hiertan i kyrkjorna tränger
Är icke thet när Presten i trug brödkorgen uphänger?
Åhrswäxt, rolighet, hunger och krig uhr nedriga dårar
Prässar i gudstienst hiertelig fägnad och ymniga tårar.»

Med »brödkorgen», som prästen »i trug» upphänger och som pressar suckar ur de närvarandes bröst, torde Dalin åsyfta den korg, som ännu i dag i afsides liggande landskyrkor upphänges för att församlingsborna efter predikan däri skola nedlägga sin i naturaprestationer bestående tionde. Med de sista två raderna åsyftas säkerligen bönerna efter predikan, där Gud anropades om att skänka »godh timelig wäderlek», att välsigna »jordenes gröda», att förläna »frijd och rolighet» och afvända »krijg, hunger och pestilentia». Dalin menar naturligtvis, att det i grunden endast är materiella bekymmer, som förmå att pressa tårar ur de andäktigas ögon. *L.*
23 *uti älskelig wårdning* i kärleksfull omvårdnad. *H.*
27-28 Saknas i N. 1982. *L.*

382. 1-6 I stället för detta stycke finnes i N. 1982 följande passage:

»Alt uthi ordning och skick böra steds Rikslemmarna skatta:
Ej böra Råd för nyttiga råd guldwichterne fatta.
Gods och en adelig Ord, stort namn, slik Riddare fägnad
Kan icke sättjas i Grad med Riks allmännelig hägnad.
Stinkande Satz: Stor sak uthi Riksens trefnad och lagar,
Blott jagh i fruchtrikt stånd hafwer helgade krusade dagar.
Prof sku' wi ej framdraga mer om wåra Präster i lättja
Timelig mackt, samt pengar och all halsbrytande flättja
Mer hade lust än uthi rätt frälse för ewiga siählar,
Wor' icke sådana sielf sina gudar och sielf sina trälar?
Trefalt straffbara skrymtare, som föra hiorden i bete,
At the må sielf äga roo, sömn, godz, blifwa mächtiga, fete!
Ej böra Borgare grymt suga blod uthur öfriga Kroppar
Och högst älska then afgudsmacht som pungarna proppar,
Wättskande Wijn, wahnbördiga Barn, som knappare wäga
Riksens gagn än ett enskylt präl, som krämare pläga!
Ädlare skatt än sanning och rättwisa kan icke winnas
Hwem skulle therföre tro sielfnyttige domare finnas?
Än ta wij upp wår satz: alt anstår at älskas i wärde.
Hwem skulle tro them finnas ibland högwyrdige, lärde,
Som taga fåfäng lust uthi titlars barnsliga lekar?

Folck, som i lärdoms krafft syns spränga båd' klippor och eekar!
Dhen sielfkärlek och högfärds stank från dödliga sköljer,
Diupt uthi Doctors namn sin wärdiga wyrdighet höljer.
Om han ock ej slikt namn woro wärd, hans yfwiga wilja
Wil ifrån oxarna doch sitt hufwud i blänkande skilja.
Om tu thet af tin Kong, som en otiggd nåde får äga,
Wil iag tin hatt, tin titul och namn ej dristelig wäga,
Men äro blott tina tanckar uppå tin stolthet och ähra
Bör tin Doctor ännu sina grader i älskande lära. *L.*

382. 4 *helgade krusade dagar.* Jfr den utförliga skildringen af prästens makliga lif i den första redaktionen. *krusade? H.*

13 *Högfärdz-Mak* i bekväm högfärd? *H.*

16 I N. 1982 .... »bruk oskyldige ställa». *L.*

383. N:o LI. Uppslaget att låta ett ark upptagas af breflåda till korrespondenterna har Dalin, som Warburg (s. 146) påvisat, fått från Spectator. Man kan särskilt hänvisa på N:o 581, där mr. Spectator, alldeles som Argus, föresätter sig att taga befattning med de bref, som komma honom till handa, och N:o 619, där en mängd insända bref till tidskriften kort refereras. De flesta af dessa tyckas vara fingerade. Dalins korrespondenter tyckas däremot öfvervägande vara verkliga och arket en höflighetsåtgärd mot dem. *L.*

6-7 *En .... Navigation.* Att den här åsyftade korrespondenten är Christoffer Polhem framgår, som G. Schauman påpekat (Aftontidningen 1910. N:o 173), af ett »Samtahl emellan Argi Discipel och Argi correspondenter om de materier som på det 50:de arket stå antecknad» med Polhems stil, som finnes bland hans »Uppsatser i politisk ekonomi och statshushållning» i K. B. Han låter här Argi discipel fråga korrespondenten »En rätt handlande Patriot» om meningen med hans namn och hans uppsåt. »Handels Patriot» anser det visserligen onödigt svara discipeln, »när mesteren sielf intet will beswara sin correspondant på sett han förmodat», men genmäler i alla fall med några frågor om hur landet utan »handel och comerce» skall kunna bli af »med sina öfwerlopz wahror, som nu i rijket tillverkas och få derföre andre nödigare i stellet», hur kronan skall kunna få tullinkomster, hur statskassan skall kunna ökas o. s. v. Dessa frågor torde ge någon föreställning om det insända brefvets innehåll. Detta saknas nämligen. Af andra uppsatser, som finnas på samma håll och äro adresserade till Argus, framgår att Polhem är en anhängare af fri handel och ej är öfvertygad om nyttan af Alingsåsverket med dess byråkratiska styrelsesätt, utan anser att det vore bättre om man tilläte alla städer i riket att »drifva sin serskilta wärk och hantwärk». Det är, som Bring (a. a. s 87) framhållit, antagligen i främsta rummet dylika tvifvel på den rådande merkantilismens dogmer, som gjort att inga af Polhems ekonomiska uppsatser accepterats i Argus. *L.*

3 *förnöija,* jfr 368: 1 och 44: 19 med anm. *H.*

384. 6 *artigt* intressant, underhållande, roligt, »piggt». *H.*
7 *ywiga,* se anm. till 89: 22 och 293: 22. *H.*

385. 5 *en käck Karl,* se anm. till 163: 18. *H.*

386. 1-3 *Den .... Förståndig.* Det här omtalade brefvet finnes i original bevaradt i *Hs.* Då det är fullkomligt intresselöst, har jag ej ansett det löna mödan att återgifva det. *L.*
13-14 *Expectance-Listan .... beslut.* 1723 års riksdag hade fastställt de regler, efter hvilka de officerare, civila ämbetsmän och präster, som genom krigsfångenskap, landaträdelse eller tjänsters indragning hade förlorat sina anställningar, skulle befordras i den mån platser blefvo lediga. De, som man ej omedelbart kunde bereda plats åt, uppfördes på expektantlistor och uppburo under väntetiden en mycket reducerad lön. Expektanternas befordringsutsikter hade emellertid ofta nog visat sig ganska illusoriska, särskilt på grund af tjänsteköpen. *L.*
16 *Fortkomst,* jfr 206: 23 *komma fort* (se anm.). *H.*
17 *konster,* se anm. till 62: 6. *H.*
18 *præjudicera* göra förfång för. Enligt Swedberg Schibboleth s. 291 är *præjudice* = förfång. Jfr 137: 27. *H.*

387. 15 *artig* kvick, sinnrik, spirituell; »ledig». Jfr äfven anm. till 384: 6. *H.*

388. 4 *styfwa Kläder,* se anm. till 147: 28. *H.*

389. 5 *artig,* se anm. till 387: 15 och 384: 6. *H.*
8 *Drakan:* draken i biblisk mening. *H.*
9 *wåning,* se anm. till 279: 25. *H.*
10 *Phantastisk,* se anm. till 150: 1. *H.*
27 *hurtig* »galant»? Jfr anm. till 217: 20. *H.*

390. 2 *fem Wåg-Balckar.* Antalet fem torde väl bero på att 1731 års ständer gillat och stadfäst fem balkar af den nya lagen. *L.*
12 *förifras,* se anm. till 90: 23. *H.*
26 *Krämare* etc., jfr anm. till 75: 12-13. *H.*

392. 2 *det har mera ingen Art* det duger icke längre. *art* (här) duglighet, drift, besked, kraft. Se vidare SAOB: A 2385. *H.*
3 *Modeller,* jfr *Kläd-Modeller* 283: 19. *H.*
14 (och **394.** 16) *åt åhre,* se anm. till 251: 7. *H.*
20 *präktigt* »sjangtilt». Se anm. till 180: 8. *H.*
21 *stå* ta sig ut. Jfr 378: 5 Sådant står illa hos en Karl. *H.*

393. 14 *Artigt* behändigt; vackert. Jfr anm. till 111: 18, 312: 19, 384: 6, 387: 15. *H.*

394. 6 *friskt* godt! Jfr 261: 2. *H.*
19 *släppa mig nu handlöst,* se anm. till 340: 18. *H.*
24 *Hurtigt* friskt mod! *H.*

395. 2 *intrygga* intala. *H.*
9 *slantrat bort* (troligen) genom slarf och lättja förslösat, förspillt. Jfr i

nutida uppsvenska *slanter* m. 'en slarfvig karl', *slantra* 'slå dank', *slantra bort* förslösa, förspilla. *slantra* upptages ej i de 1700-talslexika, jag rådfrågat. *H.*

395. 21 *Kräkla* grälmakare. Lind 1749: 'Haderkatze'. Af *kräkla* vb. 'kifvas, träta, gräla'. — *trång* (tvingande) behof. *trång* saknas i 1700-talslexika; af Rietz 752 a angifves det för Bohuslän, Västergötland, Skåne; jfr da. *trang*. *U2* ersätter *Hwad trång har jag dertil?* med *Hwad tränger oss dertil?* *H.*

23 *drilla,* se anm. till 66: 14 och 149: 10. *H.*

396. 5 *snilla* bedraga. *H.*

6-7 *Hwad afgår dig* hvad förlorar du. Jfr II n:o 6 s. 3 De [domarne] kunna öfwerse med den största tiufnad, när dem sielfva ingen ting afgår. *H.*

10-11 *Drifwer* .... *Sveciæ?* Vetenskapssocieteten i Uppsala utgaf vid denna tid Acta Litteraria Sueciae, vår enda lärda recensionstidskrift. *L.*

22 *åldrig:* jfr *barnslig, manlig! H.*

26 *fricasserad* = U2 *bråkad och hårdragen. fricassera* omstufva. *H.*

397. 13-18 *Men* .... *Omsorg.* Denna idé har Dalin lånat från Misantrope I. 12: »Mais Lecteurs, si vous ne voulez point qu'on attaque vos Vices, & si vous ne sauriez vous résoudre à vous corriger, je vais vous instruire d'un moïen sûr de me faire rentrer dans le silence; dédommagez Mr. Johnsson de ce que ma Misantropie pourroit lui gagner. Vous êtes en si grand nombre, Cottisez-vous & faites lui une petite Pension de mille écus par an; il se contente de peu de chose, comme vous voïez.

Pour que mon silence authorise
Du Siécle extravagant les bisares abus,
Mille écus par an, mille écus,
Ce n'est pas seulement un denier par Sottise.» *L.*

17 *Runstycke:* litet kopparmynt = $^1/_{12}$ skilling. Uttalades *runnstycke* och skrefs stundom *rundstycke*. *H.*

18 *förut* på förhand. *H.*

398. I slutet af arket har *U1* följ. tillkännagifvande: »N. B. Herrar Prænumeranterna behagar inställa sig i dag otta dagar til, at få det efterfölliande Registret.» *L.*

399. 20 *Sällsamhet* sällsynthet. Likaså 400: 25. *H.*

400. 23 *Kännetekn,* se anm. till 223: 2. *H.*

401. 6 *komma fort,* se anm. till 206: 23. *H.*

ANMÄRKNINGAR

TILL ANDRA DELEN

1. *N:o 1.* På baksidan af titelbladet till detta ark är följande kungliga resolution aftryckt:

»Wij Friedrich med Guds Nåde, Sweriges, Götes och Wendes Konung etc. etc. etc. Landt-Grefwe til Hessen etc. etc. etc. Giöre Witterligit, at hos Oss hafwer Wår Tro Undersåte och Boktryckaren här i Wår Residence-Stad Stockholm, Oss älskelig Benjamin Gottlieb Schneider i underdånighet andragit, huru som, sedan han med egen omkostnad uplagt det Wärket, som under namn af den Swenska Argus hwarje wecka Arcktals utkommer, Exemplaren däraf skola på andra orter i Riket blifwa efftertryckte, och han således i försälliandet en anseenlig afsaknad taga; At därå warda med Wårt nådiga Privilegium försedd. Och emedan detta Wärck, til Publici nytta, innehåller åtskillige wackre Betracktelser och goda Sedo-läror: Warandes jämwäl skiäligt, at Förläggaren däraf må hållas skadeslös; Fördenskull förunne Wi honom Benjamin Gottlieb Schneider härmedelst Wårt Nådige Privilegium på ofwannämde Wärck under namn af Argus, så at på Tijo Åhrs tid ingen må understå sig hwarken utaf de redan utkomne eller hädaneffter utkommande Arck, några Exemplar inrikes at efftertrycka, eller utrikes ifrån efftertryckte införa låta, wid Fem Hundrade Daler Silfwer-Mynts Wite och Exemplarens Confiscation. Det alle som Wederbör hafwe sig hörsammeligen at effterrätta. Til yttermera wisso hafwe Wi detta med egen hand underskrifwit och med Wårt Kongl. Sigill bekräfta låtit. Stockholm i Råd-Cammaren den 4 Decembris 1733.

FRIEDRICH

(L. S.)

Förhistorien till detta kungliga privilegium är följande. Schneider hade den 26 oktober 1733 ingifvit en supplik till K. M:t af följande lydelse:

»Inför Eders Kongl. May:t understår mig i diupaste underdånighet berätta, at sedan iag med min egen omkostnad uplagt den Boken, som Arcktahls hwarje wecka utkommer under Namn af den Swenska Argus, förnimmer iag at Exemplaren blifwa på andra Orter i Riket efftertryckte, och iag således i försälliandet en ansenlig afsaknad taga måste; fördenskull bönfaller hoss Eders Kongl. Maij:t iag i diupaste underdånighet, det täcktes Eders Kongl. Maij:t i nåder förunna mig sitt Allernådigste Privilegium på så mycket som hittills eller hädaneffter af bem:te Argus ifrån min Präss utkommer, så at ingen annan mig deruti må förfördela, hwarwid, Allernådigste Konung! iag i underdånighet mig ingen annan förmån utbeder än den som andra Upläggare i dy måhl wederfaras plägar — — —»

i Kanslikollegium, dit denna supplik remitterats, framhöll hofkanslern v. Kochen vid sammanträdet den 14 nov., att det vore »betänkligt, at hans Kongl. Maij:t under egit högsta namn skulle privilegiera sådana arktals löpande ark, utan att Boktryckarne elliest kanskie på något sätt förbiudas, at trycka efter denna Argus; mintes ock icke annat än något sådant förelupit, när privilegium begiärtes för den så kallade Handels Mercurius; ty befalltes at derefter ses skulle.» Sedermera upplästes »Collegii underdåniga föreskrifft till hans Kongl. Maij:t ang. privilegium för Handels Mercurius i anseende hwartil resolverades, at äfwen föreskrift afgår på samma sätt för Argus». I denna »föreskrift», som samma dag afgick till K. M:t och som liksom Schneiders supplik finnes bland kanslikollegii skrifvelser till K. M:t i R. A., yttrar kollegiet efter ett referat af Schneiders anhållan, att det »finner för sin dehl, at detta wärck stundom med god Sedo-Lära samt andra wackra betraktelsser till Publici goda nytta är upfyld». Kollegiet tillstyrkte därför ett privilegium af samma innehåll som det sedermera vid rådssammanträdet den 4 december beviljade. *L.*

1 *Ja, det är wäl så godt. Nog* etc. *godt* = lätt. Utropet är menadt ironiskt: 'Ja, det är just lätt!' Jfr I 130: 3-5 Detta är Himlalärans och Sedolärans ensak, hwilkom det tilkommer at skaffa henne i umgänget. Ja, tänkte jag, det är wäl så lätt för dem at giöra. I *U2* synes D ha funnit meningen otydlig och därför ändrat till: *Det är sannerligen icke så lätt: Nog. H.*

11 *wederspelet* raka motsatsen. Jfr I 218: 14, 295: 6. *H.*

13 *präktiga* 'granna', jfr anm. till I 180: 8. *H.*

14 *War icke det mödan wärt . . .?* Frågan tar upp den tänkte läsarens reflexion, ungefär: 'Så, ni menar att det icke var mödan värdt att prenumerera, när' *H.*

15 *hederligare*, här ungefär: »sjangtilare». Jfr anm. till I 84: 18 och 240: 14. *H.*

2. 14 *glaf.* En på 1600- och 1700-talen ej ovanlig biform till *glafven*, spjut. Jfr t. ex. Lind 1749 *Glaf, Glafwen* der Schild [!] oder Spiess. *H.*

21 *jäfwa*, här ungefär: 'visa bort från oss', 'ta afstånd från'. Jfr I 61: 9, 102: 24, 132: 16, 380: 28 och anmärkningar. *H.*

24 *hon*, om *tancka* liksom på flere ställen i Argus. Jfr II 35: 25 och 297: 11. *H.*

24 *Tempel . . . som hörde Tiden til.* Den följande beskrifningen af Tidens tempel har — liksom de flesta allegoriska tempelskildringar alltifrån renässansens tid — sin förebild i Ovidii skildring af solens tempel i andra boken af Metamorfoserna. Såsom Hjertén (s. 46 f.) påpekat, har Dalin direkt efterbildat Ovidii skildring i »Fabel den 6 junii 1761» (Witterhetsarb. III, s. 399). *L.*

3. 26 *Snällhet* snabbhet. *H.*

4. 11-12 *fläder* (tomt) fladder, flyktighet, (flärd); 'Lyckan och dess fladdrande flyktighet'. *H.*

5. 1 *gått för Null* förintats. *Null*, förr vanlig biform till *noll*. *H.*

3 *man* blott. *H.*

6 *ständ*, i betydelsen 'tillstånd' såsom ofta i äldre svenska. *H.*
16 *hedern* (Hs U2 *hedren*) berömmet. *H.*
25 *Ährlig* hederlig, redbar. *den Ährlig är:* syftar på allmogen. Jfr anm. till I 270: 4, II 121: 9. *H.*
26 *Försiktighet* förutseende klokhet. *yrka* omhulda; beflita sig om, vinnlägga sig om. Jfr II 68: 4, 171: 5. *H.*

6. 6 *köfwa* kväfva. Så ännu i många dialekter. *H.*
20 *högmål* sak af högsta (högre) vikt. *H.*
21-24 *Och att . . . skrifwa Prose?* Synes vara inspireradt af Boileaus berömda ord om Chapelain i den nionde satiren: »Il se tue à rimer: que n'écrit-il en prose?» *L.*
27 *hederligt* hedrande, till (deras) beröm. *H.*

7. 1 *fuller*. I U2 *wäl*, jfr anm. till I 14: 24. *H.*
5-6 *Qwacksalware-Ämbete*. *Ämbete* = 'syssla, befattning, handtverk' såsom ofta i äldre svenska. Jfr II 10: 4. *H.*
13-14 *roliga Witterheter*. Jfr i den da. öfvers. 'behagelige videnskaber'. Om *witterhet(er)* ung. = 'belles lettres, humaniora' jfr t. ex. Georg Göthe De vittra samfunden i Sverige s. 51. *H.*
18-1[9] *Bok-wettet:* i da. öfv. 'Studium'. *fåfänga* onyttiga. *H.*

8. *Tråd-Harfwor*. Likaså I 322: 25 i *Hs*, *Hs*[1] och *U2*. I fråga om *a* för *ä* jfr *harfwetråd* II 108: 5 och *harfwa* 'härfva' hos Celsius enligt Dahlgrens Glossarium. I *U2* har D rättat till *tråd-härfwor*. *H.*
10 *förnäma . . . nedriga* 'ädla . . . oädla'. *H.*
11 *Widrigheter* motigheter. *H.*
12-9: 1 *Ja . . . Ord*. Tydligen har Dalin fått den vers, som han citerar, i något hyllningsbref från en korrespondent. Han vill nu artigt tillämpa den på afsändaren. *L.*

9. 2 *liksinnig*, se anm. till I 43: 3, 44: 3, 46: 9. *H.*
4 *drifwa* afhandla. Jfr I 35: 4 med anm. *H.*
16 *må wäl* stå sig godt. *H.*
21 *sällsamma* 'ovanliga', icke: 'besynnerliga'. Jfr I 399: 20 och 400: 25.
22 *emot lag*. Jfr anm. till I 10: 27. *L.*
22-23 *så hörde wi den Sagan* 'så finge vi höra sägas' eller 'höra det talet', 'så skulle det sägas'. Jfr da. öfv. 'saa blev strax sagt'. *H.*

10. 4 *Ämbete*, se anm. till II 7: 5-6. *H.*
5 *elak* dålig. Det vanliga ordet i Argus. Vårt *dålig* träffas, så vidt jag kan se, endast i I n:r XXXIII (s. 246: 16 dåliga Samlingar), till hvilket ark manuskriptet icke är skrifvet med Ds hand. Jfr anm. till I 246: 1. *H.*
13 *tillika* på en gång. *H.*
18-19 *intet bli Wettlös*. Jfr i da. öfvers. 'ikke miste min Fornuft'. *H.*
25 *utan afsickt* utan tanke på egen fördel, utan baktankar; oegennyttigt. *H.*
26 *urqwädens* (här) uråldriga. Jfr anm. till I 155: 4 och I 346: 7. *H.*

11. 10-11 *med hwarannan ha skyndesamt Förstånd* snabbt kommunicera med hvarandra, meddela sig med hvarandra. *H.*
13 *Täckaste och Käckaste Fru.* Jfr *U2: den bästa och behageligaste Fru.* Om *käck* se anm. till I 163: 18. *H.*
16 *krumma mig* kråma mig. *H.*
17 *Brettska*, af *Bretland*, det fornnordiska namnet på den af kelter bebodda delen af England, närmast Wales. Invånarna kallades *Bretar; syðra Bretland* var Bretagne. *H.*
19 *Dorstad.* Den nederländska staden Dorestad vid Rhen var under 700- och 800-talen en framstående handelsstad, som stod i liflig förbindelse med Norden. *L.*
22 *Niorfwa-Sund* 'det trånga sundet': isländarnas namn på Gibraltar. *H.*

12. 9-10 *Nu . . . mig.* Om handeln med Levanten se anm. till I 25: 2-4. Just vid denna tid var frågan uppe på nytt, då kommerskollegium utsändt två unga svenskar för att inhämta underrättelser om den levantiska handeln. Jfr nedan 455: 8-15. *L.*
23 *upkomst* förkofran och tillväxt. *H.*

13. 4 *förmoda* hysa hopp om, räkna på, vänta sig. *H.*
19 *Republiquens* samhällets. *H.*
19-20 *widrige* 'ofördelaktiga'; eller: 'fiendtliga, ondskefulla'. *H.*

14. 4-5 *Mån . . . Handels-Gille.* Då D ej närmare utvecklat sina synpunkter, är det svårt att veta hvad han åsyftat med ordet »Handels-Gille». Längre fram i denna årgång, återkommer han till samma kraf. Claes Rålamb, för hvars söner han var informator, var djupt intresserad af ett statsligt ingripande för att minska underbalansen i svensk handel och föreslog för den skull vid riksdagen 1734 i två olika repriser upprättandet af en sekret handelsdeputation. Kan det möjligen vara en dylik D afser? *L.*
25 *wända igen* sluta upp, upphöra. *H.*

15. 5 *allmän skipare.* Jfr i U2 *almän Styrare.* *H.*
15 *wist säija.* Jfr U2 *wetat säja; wist* = vetat också II 350: 4 (*hurn jag kunnat weta så mycket som jag wist*) och ej sällan i äldre svenska. *H.*
23 *afsaknad* förlust. *H.*

16. *N:o III.* Detta ark, liksom de två följande, bygger på tre ark om samma ämne i van Effens Le Mis. (II, 48, 50, 52). Den allegoriska inklädnad, som D gett arken 3 och 4, är dock hans egen uppfinning, och lånen från Le Mis. äro ej så starka här som i det 5:te arket, hvilket kan betecknas såsom ett sammandrag af v. Effens uppsatser. Dock har D äfven här meddelat sina råd till uppfostraren under form af ett samtal med en lärare af gamla slaget, herr Skiörbiugg.
Van Effen synes bygga på Lockes uppfostringsprinciper, men har med sin böjelse för abstrakt resonnerande ej mycket sinne för det nya i Lockes kraf på en allsidig utbildning af själ och kropp. Äfven hos D återkommer

v. Effens kraf på en förnuftsuppfostran af barnen genom uppöfning af »den naturliga slutkonsten». Om de djärfva åsikterna om ungdomens religiösa uppfostran och det motstånd de mötte se nedan 159: 12. Jfr f. ö. Lamm ss. 185-191. *L.*

16. 3 *löijliga* roliga. *H.*
14 *utan afsikt.* Jfr i U2 *utan ensidig afsigt* och se anm. till II 10: 25. *anser* ser på. *H.*

17. 1-6 *Gud . . . Dårskap.* Denna definition af Gud såsom den högsta fullkomligheten, hvilken tingen närma sig i samma mån som de sträfva mot fullkomligheten, bygger antagligen på Malebranches åskådning. Jfr anm. till I 380: 1-382: 18. *L.*
3, 4 *den* istf *han* eller *hon* är ovanligt i Argus, äfven om saker: jfr noten om *Hs!* Längre ned på samma sida skrifver D *han* om *Satzen* (r. 21). *H.*
22 *Enfaldig* osminkad. Se anm. till II 304: 6-7. *H.*

18. 6 *kännetekn.* Se anm. till I 223: 2. *H.*
11 *tyckas* 'tycka' liksom ofta i Argus. Jfr t. ex. I 38: 10 Jag tyckes (*U2* Mig tycks) at det ädlaste teknet *etc.* *H.*
13 *utställd* utsatt. Likaså II 429: 14. Jfr II 41: 4 utställa det allmänna bästas Skiepp för Wind och Wäder. *H.*
14 *upriktig* äkta, god, oförfalskad; *af så upriktigt ämne:* återges i da. öfvers. med 'af saa got Tømmer'. *H.*
20 *Wåningarne* rummen. *H.*
23-**19:** 15 *I ett Rum . . . af Förstånd.* Förebilden är följande passage i Le Mis. II, 48 (s. 382 f.): »Je plains de tout mon cœur les enfants d'un certain rang qui ont quelque mérite: il semble que tout le monde conspire contre leur bon naturel. Ils ont dit trois ou quatre jolies choses; les y voila en réputation: ils ne font plus un pas dans la ruë qu'on ne vienne les embrasser et les féliciter de leurs lumiéres. Ils n'ont que faire de mettre desormais de l'esprit dans leurs discours; on y met pour eux, et l'on trouve un sens, et un sens relevé, jusques dans leurs sottises.» *L.*
23 *qwick* 'liflig och begåfvad' liksom i det följande. *H.*
25 *artig* fyndig, kvick. *H.*
26-27 *snällhets tekn* tecken till goda anlag. *H.*

19. 5-6 *högswäfwande.* I da. öfvers. 'opblæste'. *swäfwa* slå på stort. Se anm. till I 220: 9. *H.*

20. 1-4 *Intet . . . fördärf.* Jfr Le Mis. II, 48. »Je ne veux pas qu'on éteigne son feu, je veux qu'on le dirige, et que rectifiant son imagination pétulante, on l'asservisse de bonne heure à la justesse du raisonnement.» *L.*
9 *anförare* handledare, lärare; uppfostrare. *otidig* olämplig. *trug* hot, hotelser; likaså II 456: 21-22 om de tänka modfälla mig med trug. *H.*
10 *nedrighet* (här) försagdhet (nedtryckthet). *H.*
12 *blygsamhet* blyghet. *H.*

20. 17-21 *Äfwen som . . . äfwen så* på samma sätt som . . . likaså. *H.*

21. 1 *klifs* klemande, smek. *H.*
3 *Essencer* dekokter (destillater). Jfr anm. till II 306: 4. *H.*
4 *Qwillrande* gnäll. *Feijande* (uteslutet i *U2* och i *Hs*, kanske af censor, ä fr *fäggande?*): möjligen 'lek, ras' (*Smekande, Feijande* = 'smek och lek'), jfr hos Düben enligt Dahlgren Gloss.: Dock vågen aldrig ehr, ehur I fäijen kring / Att drifva giäckerij med Gud och helge ting. Eller har D urspr. skrifvit *fägnande?* Jfr Weste (1807) *fägnande* s. n. 'caresses'. *H.*
7 *bruka sin egen wighet* göra bruk af, uppöfva sin inneboende raskhet (rörlighet). *H.*
8 *bruska*, äldre biform till *brosk;* heter äfven *brusk, bruske* (se Dahlgren m. fl.). *H.*
24 *äfwen så cavalierement som de* lika nonchalant som de. Se anm. till I 33: 4. *H.*
25 *dyra*, här 'heliga'. Se anm. till I 198: 13. *H.*

22. 2 *äfwen den samma:* jfr da. öfv. 'netop den samme' (ty. eben derselbe). *H.*
10-11 *släppas handlöst* lämnas utan tillsyn. Se anm. till I 340: 18. *H.*
12 *otäcka Åthäfwor.* I da. öfv. 'utugtige'. *H.*
13 *liderlighet, liderlig*, brukas i Argus om sedeslöst lefnadssätt i allmänhet, ej blott som nu med hufvudsaklig syftning på erotiska utsväfningar. Jfr anm. till I 352: 24, II 318: 13, 458: 4. *H.*
16 *Bussar* sällar; jfr anm. till I 149: 1. *H.*
24 *Qwaf* förkväfvande. *H.*
25 *Uptåg!* I da. öfv. 'Paafund!' *H.*

23. 3 *dermed war det beställt* sen var det färdigt, så var det gjordt; därmed var saken klar. Jfr II 72: 5-6 Ty så snart Pulwret börjar wärka, så är det beställt. *H.*
5 *Förwett* nyfikenhet. *H.*
8 *bortskiämma,* icke 'skämma bort' som nu, utan 'förstöra, fördärfva (skämma)'. Jfr I 163: 9, II 71: 27 och ofta. *H.*
11 *agas* tuktas, hållas efter; rättas. Jfr II 165: 21. *H.*
19 *äfwen derigenom.* I da. öfv. 'just derved'. *H.*

24. 1-24 Möjligen har D fått uppslaget till denna skildring från Spect. 12, där också faran för barn af att höra spökhistorier afhandlas. *L.*
6 *intryckte i de Unga inbillningarne* ingåfvo de ungas fantasi. *H.*
9 *lämna Ehr* göra er det medgifvandet. Jfr I 192: 4, 326: 6 etc. *H.*
11 *granlaga* omtålig. *H.*
21 *dwäla* förkväfva. *H.*

25. 6 *anföra* leda. Jfr anm. till I 308: 13. *H.*
11 *Skiönhets-ämnen* 'blifvande skönheterna'. Se anm. till II 346: 4. *H.*
13 *Blad* (spelkort), kort. Jfr II 420: 17-18 Oenighets-Andan har ännu ett stickblad i Näfwen; Lind 1749 *Fünffe* . . . et blad med fem ögon i chortleken. *H.*

26. 1 *dumma* dunkla, skumma. *H.*
6 *Ett hurtigt Bröst*, se anm. till I 217: 20. *H.*
10 *präktig* grann, se anm. till I 180: 8. *H.*
13 *täck Negligée.* Om detta ords betydelse under 1700-talet se ofvan anm. s. 68 (till I 304: 27). *L.*
16 *en ärbar Höflighet* (kanske:) 'en ädel höfviskhet' eller: 'att vara hederlig och välartad'. *H.*

27. 8 *flycktigt* lättsinnigt. *H.*
16 *går illa ifrån* lyckas icke väl med, reder mig illa med, går illa i land med. Jfr II 95: 1 ff: Några af de Gamla ha ock understundom ment sig säija oförlikliga Minnes-Språk, men gådt illa därifrån, ehuru stora Män de warit; II 170: 13-15 Jag kan gå den saken så lätt ifrån mig, som mången den der warit betänkt här på öfwer Åhr och dag. *H.*
25 *utstått* begått. *H.*
28 *Barne-Läror:* troligen fel för *Barne-Läxor*, såsom *U2* har. Jfr *Läxa* i Glossaret. *H.*

28. 2 *wor* för *wore* eller *woro* står blott på detta ställe i Argus' prosa och borde kanske ha rättats: *Hs* har *ware*, men *U2 woro*. *H.*
17 *för allting*, se anm. till I 122: 3. *H.*
19 *Bok-Gräl* lärdt pedanteri; »bokdamm». *H.*
22 *Anförare* lärare, se anm. till II 20: 9. *H.*

29. 5 *står så hederligt i Historien* nämnes med sådan berömmelse i historien. *H.*
28 *Flågfärdige* 'flygfärdiga', jfr I 34: 6 *Flågfärdighet* med anm. *H.*
29 *ren*, se anm. till *städa* I 157: 18. *H.*

30. 22-23 *kan ramlat utan til* kan rabbla det utantill. Jfr I 313: 25 med anm. samt II 348: 22 och II 333: 7 när en otrowärdig Parti-gångare ramlar en hop dårskaper mot Konung, Lag och all Lydna. *H.*
26 *om det går an* ifall det passar sig så, om det går för sig. *H.*

31. 7 *alt förträgen:* så ofta på 1700-talet liksom *alt förmycket, alt försnart* etc. istf som nu *alltför trägen* o. s. v. *H.*
25 U2 *de drif-fina Organer.* Jfr hos Weste *afdrifwa* 'göra finare' under Affiner i Frans.-Sv. Lex. 1795 och *Drifhärd* 'fourneau pour affiner' Sv.-Fr. Lex. 1807 I sp. 478. *H.*

33. 4 *löijligt* lustigt. *H.*
6 *Ifren* vreden, förargelsen. Jfr anm. till I 90: 23. *H.*
11 *bestrida* 'bekämpa', jfr anm. till I 44: 19. *H.*

34. 6-7 *tar förargelse* blir förledd. *H.*
7-13 *Dessutan . . . förtient.* Man brukade stundom vid universiteten i stället för en afhandling försvara strödda teser af ungefär samma art som de, hvilka fortfarande förekomma i tyska afhandlingar. Det hände ofta — liksom vid afhandlingarna — att de författades af præses eller af någon annan universitetslärare, som därför erhöll kontant betalning. Herr Skiörbiugg, som tydligen skall tillhöra universitetslärarne, till hvilka D ej

hade något godt öga, antages vara den verklige fadern till en rad dylika väl betalda teser. *L.*

34. 4 *Publius Syrus.* En berömd romersk dramatisk författare från Julius Cæsars och Augusti tid. Man uppskattade särskildt hans mimer på grund af de däri inlagda sentenserna. En samling af dylika sentenser, som funnos i flera handskrifter, hade tidigast utgifvits af Erasmus och åtnjöt ända fram på 1700-talet en stor popularitet. Det är ur denna D hämtat sitt citat. *L.*
11 *lagrat* lagerkrönt. *H.*

19-35. 26 *Så snart... ändemålet.* Detta stycke är endast en fri bearbetning af Le Mis. II, 48. Jag återger de passager ur detta nummer, som D för ifrågavarande stycke hufvudsakligen begagnat sig af (s. 378 ff.): »Je serois d'avis qu'on commençât par former la Raison d'un Enfant, et par développer peu à peu la Logique naturelle qui naît avec tous les esprits, et sur tout avec les esprits bien faits... Il s'agit donc de lui aprendre d'abord à définir les mots, à concevoir leur juste valeur, et à démêler leurs différens sens. On peut le faire dans une conversation enjouée, comme si on ne songeoit pas seulement à l'instruire, en empruntant de ses badinages et de ses jeux des expressions qui lui sont familiéres, pour le faire entrer sans effort dans le sens d'un terme qu'il ne connoissoit pas distinctement. C'est ainsi qu'il ne commencera pas seulement à former une idée nette de ce qu'il entendra dire; il s'exprimera lui-même avec précision, et ses discours cesseront d'être embrouillez et énigmatiques, comme ils le sont d'ordinaire à cet âge. Il lui sera fort aisé après cela de concevoir ces vérités primitives et simples, qu'on reçoit dès qu'on les entend prononcer, et que les préjugez tâchent en vain d'obscurcir. — Il pourra même en tirer des conséquences, pourvû qu'on ne les étende pas jusques à lui lasser l'esprit; pour voir s'il est capable de cet effort on n'a qu'à le suivre dans les jeux qui amusent d'ordinaire la premiére jeunesse... A proportion qu'il avance en âge on doit le porter insensiblement à une aplication plus grande, et le faire descendre des axiomes généraux à des véritez plus particuliéres et plus abstruses. On verra dès lors, si l'on veut prendre la peine de l'essayer, que sans lui embrouiller l'esprit d'un fatras de distinctions Logicales, il pourra connaître un sophisme d'avec un bon raisonnement. Tâchez, par éxemple, de lui en imposer, par quelque subtilité sophistique, sur ses amusements ordinaires; et qu'il s'en débrouille, proposez-lui un sophisme de la même espéce touchant une matière plus sérieuse; il est fort aparent qu'il saisira avec la même facilité le nœud du faux raisonnement. Si par hasard il se trouve pris dans un de ces piéges de la Logique, et si par ses propres forces il ne peut pas se tirer d'affaire, il faut l'aider à se débarasser, et lui faire sentir avec toute la netteté possible, en quoi consiste la finesse qui avoit échapé à sa pénétration... Pour éxercer un enfant dans cette science importante, il n'est pas nécessaire de l'enfermer trois heures de suite dans un Cabinet. Cette étude est de tous les lieux, et de toutes

les occasions.» (Jfr med sistanförda passage Argus 34: 22-24 *Sådant... omgänge.*) *L.*

34. 22 *som födes med alla* som är alla medfödd. *H.*

24 *roligt* gladt. *H.*

25 *rena tankar och rena begrep.* Se anm. till *städa* I 157: 18 och jfr *oren* II 35: 18. *H.*

35. 3 *mål* förhållanden; tillfällen; saker. *mått* = 'mått och steg'. Så vanligen i Argus, t. ex. II 359: 3-4 taga samma och ännu öfwerflödigare mått til deras fördärf; jfr II 474: 13 och rena samwets-mått i alla Saker tagas. Dock äfven: Mått och Steg til den andras fördärf II 146: 24. *H.*

13 *onödiga* här 'tvångfria'. *H.*

15 *i större mål* i större ting. *H.*

16 *besynnerligare* mer speciella. *H.*

18-19 *oren... ren*, se anm. till *städa* I 157: 18. *inbunden* lömsk. Jfr II 113: 10-11 *Eskel är illslug, inbunden och rädd* (där *i.* i *Hs* ändrats från *bedrägelig*). *H.*

26 *ändemålet* slutmålet. *H.*

28 *ostädade hiärnar*, se anm. till I 157: 18. *H.*

36. 2-12. *Aldrig... hielp.* Le Mis. II, 48 (s. 381 ff.) förkunnar på samma sätt, att man ej bör låta barnen antaga åsikter på lärarens auktoritet: »Il faut lui permettre de ne s'en pas fier à vous en matiére de raisonnement; de vous faire des objections; de soûtenir même son opinion avec fermeté. Il est vrai qu'il est bien plus commode de lui imposer silence avec une authorité magistrale et de lui faire regarder vos décisions comme autant d'oracles. Malheureusement c'est-là le vrai moyen d'engager sa raison dans l'indolence, et de la priver de cette noble vigueur, qui seule peut l'élever au dessus des esprits ordinaires.» Le Mis. anser emellertid, att man på detta sätt kan uppamma ett visst högmod hos discipeln: »Voulez-vous réprimer l'orgueil d'un Enfant qu'on a confié à vos soins; portez plus souvent son esprit sur les choses qu'il ignore, que sur celles qu'il sait. Qu'il ne perde jamais de vûë son incapacité; et qu'ainsi sa vanité se perde dans l'abîme des connoissances que son foible esprit ne peut pas encore sonder.» *L.*

5 (*sanningen*) *hwilcken han endast bör wörda* som är det enda han bör vörda. Om detta bruk af *endast* (och *enda*) se Östergren i Språk och Stil VIII s. 110 f. *H.*

12-17 *Dessutan... orätt:* I Le Mis. II 48 (s. 383) påpekas det »que rien n'est plus glorieux et plus rare, que de savoir dire de bonne grace, j'ai tort». *L.*

21 *För alting*, se anm. till I 122: 3. *H.*

21-22 *För... sielf.* Jfr Le Mis. II 48 (s. 382): »Préservez-le sur tout du poison de la flaterie; tâchez de lui faire sentir le danger et le ridicule qu'il y a, à se laisser duper par des adulateurs» o. s. v. *L.*

22-27 *Til... dertil.* I början af Le Mis. II, 50 utvecklas utförligt samma

tanke, att en god uppfostran ej får bygga på belöningar och straff: »Dans l'Education ordinaire, un Enfant ne distingue une bonne action d'avec une mauvaise, que par les récompenses et les punitions qui les suivent; mais c'est peut-être ce qu'il y a au monde de plus propre à le perdre pour jamais.» Sedermera framhålles liksom i Argus, att uppfostraren ej bör använda sin myndighet, utan låta barnet spontant fatta sin ståndpunkt. *L.*

36. 27 *tilbära* inträffa, hända. *H.*

28 *hon*, om *willia* liksom om *tancka* II 2: 24. *H.*

37. 7 *Himla-Läran* religionen. Likaså II 67: 22, 159: 14, 263: 26. Jfr anm. till I 27: 18. *H.*

7-18 *I sjelfwa . . . förmoda.* I denna passage återger D i mycket starkt sammandrag v. Effens principer för den religiösa uppfostran i Le Mis. II, 50. Här advoceras för en förnuftsreligion, som endast upptager de väsentliga lärorna i kristendomen, utan att taga parti mellan dess olika sekter. Det framhålles också alldeles som i Argus, att man bör låta discipeln själf bestämma sin ståndpunkt till de omstridda dogmerna, äfven med risk att han till att börja med accepterar sekteriska idéer. Det är bättre att vara kättare efter att ha gjort de bästa försök att upplysa sitt förstånd än att vara ortodox på andras auktoritet. Ty om man ej själf genom fri öfvertygelse tillägnat sig en religion, tror man egentligen ej på något alls, äfven om man med munnen bekänner sig till den rätta läran. Det var dessa af D i korthet återgifna idéer, som skulle ådraga honom så skarpt klander och tvinga honom att ytterligare klargöra sin ståndpunkt i frågan. Jfr nedan anm. t. arken n:o VIII och XIX. *L.*

11 *efter wiset* på det vanliga sättet (efter sedvanan, modet). Jfr II 213: 10 och anm. till I 360: 3. I U_1 II 39: 9 står *ala mode*, hvilket i U_2 är ändradt till *efter wiset*. *H.*

15-16 *enda Sanningens öfwertygelse.* Se anm. till *endast* nyss förut och jfr II 53: 14, 183: 9. I den da. öfversättningen 'Nej, Sandhedens Overbevisning allene'. *H.*

22-24 *Dessemellan . . öfningar.* Den här af D mycket knapphändigt utvecklade nödvändigheten att ej blott uppodla discipelns förnuft, utan äfven hans fantasi, behandlas betydligt utförligare i Le Mis. II, 52 (s. 409): »Quand on s'attache uniquement à former la raison d'un jeune Homme, on court risque d'éteindre le feu de son esprit, et de borner trop son imagination . .» Sedermera anbefalles såsom motvikt mot en allt för ensidig förståndsutbildning, att låta undervisningen omväxla med nöjen och att ej försumma hans världsmannautbildning. D kommer till den senare frågan s. 39: 8-22, utan att dock där direkt ansluta sig till v. Effen. *L.*

23 *lustiga* glada, muntra. *H.*

38. 10 *slätt* dålig; Hs *slät*, da. öfv. 'alt for slet'. *H.*

17-18 *och deremot det enda Minnet blifwit ansedt* och man i stället endast

tagit hänsyn till minnet; och i stället minnet varit det enda man lagt vikt vid, fäst afseende vid. Jfr nyss förut om *endast* och *enda*. *H.*

38. 19 *så mycket käckt Folk. käckt* utmärkt, bra, förträffligt. Jfr anm. till I 163: 18. I da. öfv. 'saa mange kloge Folk'. *H.*

26-39: 3 *Historien . . . elackas.* Samma synpunkter på historiens nytta utvecklas mer utförligt i Le Mis. II, 52. *L.*

39. 16-17 *omgängens*, troligen best. plur.: 'umgängenas'. Möjligen best. sing. 'umgängets'. *H.*

21 *hurtiga*, se anm. till I 217: 20. *H.*

22-28 *Besynnerligen . . . tankar.* Jfr Le Mis. II, 52 (s. 410f.): »La Conversation des Dames est encore d'un grand secours contre la sécheresse, où l'aplication trop assiduë au raisonnement, peut faire tomber l'esprit. On sait qu'une imagination vive, un esprit brillant, et un tour d'expression aisé et délicat, sont particuliers à ce Sexe; en le fréquentant on aquiert insensiblement sa manière d'imaginer et sa facilité de mettre une pensée dans tout son jour: l'envie de plaire aux Belles, si naturelle à l'homme, le porte à les vouloir imiter, et à écarter de ses discours tout ce qui sent la pédanterie, comme souverainement odieux aux Dames.» *L.*

28-40: 11 *Äfwen . . . . honom.* Le Mis. II, 52 har här en mycket utförlig betraktelse öfver skönlitteraturens uppfostrande betydelse, hvari han särskildt rekommenderar Molières komedier och Don Quijote såsom nyttiga för ungdomen. Han polemiserar liksom Argus mot den uppfattningen, att man genom vitter lektyr skulle locka ungdomen till okyskt lefverne, och visar på samma sätt, hur förvändt det är att söka afstänga discipeln från romanläsning, i stället för att vaka öfver att han får de rätta böckerna i hand och att de förses med lärarens förklaringar. *L.*

40. 2 *urskillja* anföra särskilt, upräkna. Da. öfv. 'skille fra hinanden'. *H.*

3 *flycktig* lättsinnig. *H.*

5 *anförande* ledning. *H.*

7 *roligheter* nöjen, förströelser. *H.*

9 *liderliga* lättfärdiga. *H.*

10 *bortskiämd* förstörd. Jfr II 23: 8 med anm. *H.*

20 *niskt* gnidigt. *H.*

22 *käckt* duktigt. Jfr anm. till I 163: 18. *H.*

26 *illparigt* illistigt. Jfr anm. till I 273: 5. *H.*

41. 22 *Urskillning* utväljande (och fördelande). Jfr anm. till II 346: 4-5. *H.*

42. 6 *wispaktigt* hållningslöst, lättsinnigt. Jfr anm. till I 264: 21. På andra ställen med *hw-* t. ex. II 413: 8, 459: 11. *H.*

16-43: 4 *Om . . . där.* Med uttrycket »en gammal Poet», åsyftar D Ovidius. I första boken af Metamorfoserna skildras det ju, huru under järnåldern rättvisans gudinna, Astrea, sist af alla himmelska väsen flydde från den mordbefläckade jorden. *L.*

43. 10-12 *En . . . slagrägn.* I La Mottes »La Brebis et Le Buisson» (III, 10) berättas på samma sätt, huru en tacka för att undvika ett oväder sökte

skydd i en buske, men i stället måste lämna sin ull i sticket. Den tilllämpas alldeles som här på domstolarne, där de stackars klienterna få släppa till sina penningar. (Jfr Hjertén s. 45.) *L.*

43. 16 *nygiriga* (här) nyhetslystna, nyhetssvärmande. Likaså II 50: 3. Jfr anm. till II 72: 14. *H.*

44. 8 *afgår,* se anm. till I 396: 6-7. *H.*

10 *lödia* (sämre) ull. Enligt Lind 1749 är *Lödja* (eller *Lydja*) 'die zarte, kurtze, oder die äusserste abhangende, Wolle an den Schafen' och verbet *Lödja fåren* betyder 'die äusserste abhangende Wolle den Schafen abschären, abschneiden'. *Enfälling* dumbom; jfr I 309: 9. *H.*

22 *wårdar* gitter. *H.*

45. 18-19 *Lagmans och Tings gästnings Penningarne.* Skatter, som af allmogen erlades efter mantal. Af tingsgästningspenningarne erhöll domaren häften och nämnden hälften. *L.*

19 *spisa* förslå. *H.*

46. 3 och 13 *anseen* (här) afsen, syften på; jfr *menen* r. 4. *H.*

19 *fjn* listig, se anm. till I 205: 9. *Lit på, ingen kan dra Strå för den Saten* den kan ingen lura. Likaså II 67: 19-21 *Tro mig det Folket har godt Wäderkorn: Det är swårt at dra strå för gammal Katta* den som är gammal och van är det svårt att narra. Jfr Lind 1749: *Draga strå för en,* einem das Hälmlein durch Maul ziehen, oder ihn mit vergeblicher Hoffnung aufhalten und betriegen, ihm die Zähne oder Nase lang machen. Thet är ondt draga strå för gamla kattor, alte Vögel sind übel zu fangen. *Draga strå* i liknande betydelse anföres också af Sahlstedt 1773 och Weste 1807 och ännu af Dalin 1850 (*Draga strå för,* bedraga, lura), som säger att »uttrycket är hämtadt ifrån barns lek, då de locka kattungar genom att draga halmstrån o. d. framför dem», och som också känner till ordspråket: »*Det är svårt att draga s. för gamla kattor,* att lura den som är gammal och erfaren». I Grubb's Penu Proverbiale eller Swenske Ordseder 1678 anföres 'Oondt draa Stråå för gammal Katta' som synonymt med 'Gamal Räff går intet gärna på nätet' eller det tyska 'Alte Füchse seind schwer zu fangen'. *H.*

47. 1-8 Möjligen har D för denna fabel inspirerats af Lafontaine VII, 16 »Le Chat, la belette et le petit lapin». Det skildras där, huru vesslan och den lilla kaninen, som råkat i strid om äganderätten till ett bo, tillkalla den fromme katten till skiljedomare. Denne sliter tvisten genom att äta upp de båda klagande:

Ceci ressemble fort aux débats qu'ont parfois
Les petits souverains se rapportants aux rois. *L.*

4 Användningen af *mäta* är svårbegriplig, kanske framkallad af rimnöd. Raden är omskrifven i *U2:* Och wil detta kornet äta. *H.*

11 *Kitzlan* okynne. *H.*

21 *qwickt* spirituelt. *H.*

48. 3-9 *Det . . . Namn.* Jfr nedan anm. till II 150: 25-28. *L.*

48. 13 *ett Stofft* ett dammkorn. *H.*

49. 1 *drilla* öfverlista, lura; slingra sig undan. *H.*
3 *försicktig* förutseende, omtänksam; förtänksam, klok. *H.*
14-15 *utan den allmänna Cassans afsaknad* utan förlust för statskassan. *H.*
16 *förläggande* gendrifvande, vederläggande. *H.*
24 *Kast-Böcker.* Enligt A. F. Dalin 1850 är *Kastbok* en »till tidsfördrif för allmänheten utgifven bok, hvaraf man medelst tärningskast får upplysning om sitt blifvande öde». Alltså en 'spåbok'. Ordet anföres äfven af Weste 1807. Se Östergren Språk och Stil XI s. 244. *H.*

50. 3 *Nygiruge* (här) 'nyhetsvurmar', se anm. till II 43: 16 och 72: 14. *H.*
5 *i dy mål* därvidlag. *H.*
10-13 *Jag . . . Dana-Arf.* Dulga-Dråp var i de gamla lagarne beteckningen för ett dråp hvars gärningsman ej upptäcktes, men kom sedermera att beteckna böterna för ett dylikt dråp. Enligt Kristoffers landslag gick hälften af dessa böter till konungen och hälften till den dräptes arfvinge, och denna fördelning bibehölls äfven i 1734 års lag. Statens rätt till danaarf existerar som bekant fortfarande. *L.*
15 *konster* knep, konstgrepp. *H.*
16 *chicanera* 'krångla, använda knep, göra undanflykter (i sht i fråga om rättstvister o. förhandlingar)' enligt SAOB: C 138. *H.*
22 *långt argare ännu,* jfr anm. till I 65: 5 och 151: 24. *H.*

51. *N:o VII.* Detta ark förefaller oss ganska oskyldigt, men tyckes af samtida läsare ha uttydts som en skarp politisk satir. Då Dalin år 1756 stod åtalad inför ständerna för sina kalottpredikningar, sitt Herdespel och den nya upplagan af Svenska Friheten, framhöll nämligen borgmästaren Schauw i Landskrona, tillhörande hattpartiet, i sekreta utskottet, att Dalin alltid »atacherat sig på den sida och til det folk, der han för egen upkomst och lycka trott sig finna det bästa understöd» och fortsätter: »Enär han år 1733 och 1734 utgaf den Swenska Argus, så ses nogsamt hvem han då ville skrifva till behag, och utmärkes i ett ark Squallerandan af orden och sammanhanget, at han med sin satyre pekat på en viss hög Herre. Et halft år var knappt förflutit, förr än han började skrifva mot dem han tillförene beflitat sig at behaga.» (Warburg s. 439.) Om verkligen Schauw har rätt i att arket är en genomförd satir mot en viss person, bör det ha varit någon af det Gyllenborgska partiet, då han ju säger, att D ett halft år därefter stod på motsatt sida. Lamms förmodande (s. 260), att den åsyftade varit Horn, måste därför förfalla. Hvilken den åsyftade varit synes vara ytterst svårt att gissa. Berättelsen om »Half-Guden» på s. 54-55 kan ju möjligen syfta på konungens broder Prins Wilhelm, om hvars förhållande till en af hofdamerna, fröken Liewen, skvallret vid denna tid hade mycket att berätta. Att det därvid talas om »Jupiters» små galanterier med flickor kan ju möjligen hänsyfta på konungen själf. Dock behandlas ju allt detta såsom ovärdigt skvaller, och man nödgas därför tro, att Schauw äfven åsyftat något annat. *L.*

51. 3-4 *Ap-Spel* driftämne, se anm. till I 46: 17. *H.*
13 noten: *Knes* 'rysk adelsman af första klassen'. Jfr Lind 1749, Sahlstedt 1773 och ännu A. F. Dalin 1850. Se äfven anm. till II 172: 24. *H.*

52. 15 *Anda,* här 'ond ande', 'afgrundsande', 'troll', nästan 'djäfvul'. Jfr ofvanför r. 6: *legioner af Andar.* I U2 *Anden.* Se vidare anm. till I 163: 26. *H.*
20 *hurtigt* 'flott'. Se anm. till I 217: 20. *H.*
21 *hederligit Folck* fint folk. *H.*
22 *Riks-Grefwe,* en tysk adelstitel. *L.*

53. 1 *Sqwaller-Andan.* Äfven här har U2 *-Anden.* Se äfven noten till II 59: 23. *H.*
12 *Wipp-lustig:* interjektion, ungefär: 'hejsan'. *H.*
14 *Den enda Tungan,* jfr anm. till II 36: 5 och 37: 15-16. *H.*

54. 10 *sönderbettla* bita l. slita sönder i småstycken. Här och II 214: 6 Frihetens bräddar sönderbettlas och Sielfswåldet flödar öfwer på alla sidor. Synes vara ett ovanligt ord; på båda ställena har det undvikits i *U2* och ersatts med *sönderslita,* resp. *sönderkrossas. H.*
11 *half-gud,* se anm. till I 330: 12 (och I 208: 24). *H.*
19 *et Siufanners rammel,* jfr da. öfv. 'stort bulder'. *H.*

55. 5-**56:** 3 Denna berättelse är en omarbetning af Lafontaines fabel »Les femmes et le secret» (VIII, 6), i sin tur en modernisering af en fabel af Abstemius. Hos Lafontaine uppger en man, som vill pröfva sin hustrus tystlåtenhet, sig en natt ha värpt ett ägg, som han visar henne. Han förmanar henne att ej berätta det, då han annars kunde komma att kallas höna. Hustrun rusar på morgonen till grannfrun och anförtror henne i största hemlighet, att mannen värpt ett ägg, stort som fyra andra. Ryktet går vidare, och innan kvällen har ägget ökats till mer än hundra. (Jfr Hjertén s. 44.) *L.*
12 *Statist* politikus. Se noten om *U2* och *Hs!* Jfr anm. till I 90: 11-12. *H.*
17-18 *Låfwa . . . är.* Här är anslutningen till Lafontaines framställning tydlig. Då hustrun hos honom förmanar grannfrun att tiga med nyheten, får hon till svar: »Ah! vous ne savez guère — Quelle je suis. Allez, ne craignez rien». *L.*

56. 14-15 *den Wyrdige Origenes,* se anm. till I 100: 23. *H.*
20 *af min drift* genom min verksamhet, mitt bedrifvande (på min tillskyndan). Jfr nu 'af egen drift'. *H.*
26 *få icke ett Ord för sig* ha ingenting att säga; »få icke en syl i vädret». *H.*

57. 15 *Bussars,* jfr anm. till I 149: 1. *H.*
22 *Kitzlan* retelse. *H.*

58. 9 *Sorgfriheter* (lediga och) bekymmerfria stunder. I *U2* ändradt till *ledigheter. H.*
12 U2 *konstlare* skojare. *H.*
13 *Patrioter,* se anm. till I 75: 12-13. *H.*
15 *Hof-Buss* hofkavaljer. *H.*

59. 13 *det går dem an* det lyckas för dem. *H.*

59. 24 *härdarne* skuldrorna. *H.*

60. 1 *Dickt* betyder säkerligen här (liksom eljest i Ds språk) icke 'poem', utan 'någonting uppdiktadt', 'en diktad berättelse (på vers eller prosa)' (fra. *fiction*), här nästan: 'fabel'. Jfr I 280: 10 *Denna gamla Dikten*, om berättelsen om Philemon och Baucis. Troligen föreligger denna bet. också i I 1: 3-5 Derföre hafwa och de gamla, under roliga Dikter, liufliga Samtahl eller nöysamma Historier, underwisat Folket om Dygden. En 'dikt' (poem) heter i Argus *Poësie*, t. ex. I 62: 23 (*denna Poësien*), II 280: 15 eller *vers*, *versar* (*desse Versar*), *några rim* etc. Jfr SAOB: D 1319. *H.*
7 *snäll* flink (snabb). *H.*
11 *rara* märkvärdiga. Se anm. till I 378: 11. *H.*

61. *N:o VIII.* D har här, såsom synes, både genom samtal och genom bref — se 63: 14 »ett mig tillställt bref» — fått kunskap om att hans uttalanden om den religiösa undervisningen i ark V väckt ond blod. Han börjar därför med att ironiskt porträttera sig själf såsom ateist och politisk rabulist för att till sist (67: 7) afkasta masken och aflägga en fullkomlig religiös och politisk trosbekännelse. Angreppen tyckas emellertid ha fortfarit, och han såg sig därför senare (ark XIX 159: 12 ff.) nödsakad att på nytt upptaga sina religiösa uppfostringstankar och utförligare motivera dem. *L.*
11 *Lykte-Män* lyktgubbar, irrbloss. U2 *Lyckt-gubbar!* Jfr I 328: 11 med anm. *H.*

62. 19 *draga* bära. *H.*

63. 3 *hurtigt*, se anm. till I 217: 20. *H.*
4 *Hofbuss* hofkavaljer. *H.*
6 *Dame*, se anm. till I 91: 12. *H.*
12 *ladda sig med Gräl* fullproppa sig med lärdomsstrunt. *H.*
18 *förlägga* vederlägga. *H.*
20-21 *Det är swårt at dra strå för gammal Katta* en gammal räf lurar man inte så lätt. Se anm. till II 46: 19. *H.*
30 *wackra efterdömeliga Män* män af utmärkta föredömen. *wacker* förträfflig, utmärkt; ädel. *H.*

64. 2 *Tappert*, interjektion liksom *Lustigt* r. 15. Ungefär: friskt mod! *H.*
15 *Lustigt* hej! Se anm. till I 309: 1. *H.*
22 *Patriot* och 26 *Krämare*, se anm. till I 75: 12-13. *H.*
24 *de trafiquerande*. Jfr G. Dalin 1871: *trafikera* bl. a. 'idka handel eller näringsrörelse'. *H.*

65. 5 *begrundad* öfvertänkt; (här) utstuderad, väl instuderad. Se SAOB: B 797. *H.*
6 *Skalaungar* småpoeter. »Diminutiva» bildningar på *-unge*, *-ungar* äro ej så ovanliga hos D: ex. II 300: 15 någon liten Evangelisk Påfunge, 358: 8-9 de nuwarande Påfungar, Munkar, giödkalfwar och Signori i Rom (: 'småpåfvar'), 358: 15 desse twå tiufungarne, 335: 9 Den lilla Dieflungens uptåg, 69 noten: Disputationen är käck. Jag önskar, at inga sämre prof-

ungar kring Pindi bergs-rötter utkläcktes än han. Jfr äfven *min Hiertunge* II 106: 8. Se vidare Språk och Stil, årg. XVII. *H.*

66. 9 *draga* bära. *H.*

19 *usla mig* beklaga mig, ömka mig. Likaså II 262: 3 Mendicus uslar sig dag ock Natt öfwer sitt swaga underhåll. *H.*

25 *Diur.* Såsom här i öfverförd användning om människor träffas *diur* ofta i Argus; se t. ex. II 12: 20 dessa ömkeliga Diuren 'dessa stackarna', 117: 4 Dorinda är ett odugeligt Diur i ett Hushåll (nästan: 'kräk'?), 186: 28, 329: 18, 442: 24; jfr särskildt II 135: 2-3 fast än min critiska Hiärna är et obeqwämt diur til at gifwa beröm. Här: *ett obeqwämt Diur i Skienhelighets-Konsten* (ungefär:) 'en oskicklig stackare i förställning'. Jfr om *Creatur* anm. till I 240: 14 och II 177: 25. *H.*

67. 5 *afkladda* 'klåparaktigt (»kladdigt») afmåla' enligt SAOB: A 288. (Ordboken anför endast detta citat.) *H.*

22 *kitzlan* retsam småaktighet, klandersjuka. *Bitterheter* vredesutbrott, utbrott af häftighet och vrede. *Himla-Läran,* se anm. till II 37: 7. *H.*

68. 4 *yrka* arbeta för; omhulda. Jfr II 171: 5 Regerings-Formens Wärkställighet har jag icke heller behöft yrka. *H.*

9 *Partier* partiväsen. *H.*

16 *orena* orediga; se anm. till *städa* I 157: 18. *H.*

22 *käck* duktig; se anm. till I 163: 18. *H.*

69. 5 *giöra Räkning* aflägga räkenskap, redogöra för; redovisa. Likaså II 153: 2, 170: 8 och 24. Jfr I 263: 7 med anm. *H.*

8 noten *widrigt* ogynnsamt, ofördelaktigt. *käck,* se anm. till I 163: 18. *profungar,* se anm. till II 65: 6. *H.*

8 *noten.* Den omnämnda afhandlingen försvarades under M. Asps presidium den 12 december 1733 af Olaus Thelaus, medelp., hvilken tydligen också är dess författare. Warburg har (s. 158) antagit, att några i inledningen förekommande utfall mot dem, som skaffa sig en herostratisk berömmelse genom att angripa den bildning, som i sekler varit pröfvad och säker, kunna ha ansetts åsyfta Argus. Han påpekar också, att den »oskiäliga örfil», som Thelaus enligt Ds mening gifvit det svenska språket, tydligen bestått i hans opposition mot påståendet, att allt lika väl skulle kunna uttryckas på inhemskt språk som på latin (. . ut facile dixerim eos laterem lavare, qui vernacula lingua omnia æque exprimi posse autumant»). Det kunde för öfrigt mycket väl vara dessa ord, som ansetts åsyfta Argus, då D ju i sitt ark om svenska språket (I, 45) just hade stått på den af Thelaus klandrade ståndpunkten. *L.*

70. *N:o IX.* Möjligt är, att Dalin fått uppslaget till ramen för detta ark från Guard. 35, där det berättas om ett dylikt »filosofiskt» snus. Själfva innehållet af arket är i stora partier beroende af Le Mis. 1, 2, som ger en mängd exempel på dåligt sätt att resonnera. *L.*

9-11 *Frun . . . Blomster-Wall.* Om den här åsyftade förändringen i hårklädseln se anm. till I 327: 20. *L.*

71. 2 *lyda* lystra. *Gäckar* narrar, tokar; dårar. Jfr om *gäckeri* I 90: 23 med anm. *H.*

6 *Ålderdomen* forntiden; antiken. *H.*

11 *Rena Hiärnar* klara hufvuden. Jfr anm. till I 157: 18. *H.*

17 *Kringeldrag* krumelurer, snirklar. Jfr ordet *kringel* 'krets, ring', som af Rietz anföres från Västergötland och Småland. Se äfven Östergren i Språk och Stil XI s. 241. *H.*

27 *bortskiämma* förstöra. *H.*

72. 6 *bestält*, se anm. till II 23: 3. *H.*

14 *de Nygiruga* 'de nyhetslystna', här och ofta på 1700-t. om nyhetsiirare i fråga om religionen, sekterister, motsvarande det latinska uttrycket Novatores, som D använder i samma mening r. 20. Likaså I 100: 26 En nygirug Swärmare = *U2* En Kättare, II 250: 22 som nygiriga Phantaster pläga swärma (om *Phantaster* = pietister se anm. till I 150: 1), 264: 24-26 Han (: prästen Alcidas) är icke allenast försedd med skiäl, at föra en widskiepelig, swagsint och nygirig på rätta wägen, 331: 19-20 Atheister, Wurmar, Påfwar, Pietister, Swärmare, Nygiruge, Orthodoxister etc. En traktat mot pietismen som utgafs 1728 bär titeln: Novator "*Αναιτος* eller om några nygirigas oordentliga privata conventiclar etc. (se E. Linderholm, Sven Rosén och hans insats i frihetstidens radikala pietism, Upps. 1911, s. 103). *H.*

15-16 *Schertzerus.* J. A. Schertzer (1628-1683) var en österrikisk protestantisk teolog, bekant för sina stridskrifter mot kättare och mystiker. *L.*

15-17 noten *Christianus . . . Rydhelius.* Den tyske pietisten J. K. Dippel, som utgaf sina skrifter under pseudonymen »Christianus Democritus», vistades i Sverige åren 1726 till 1728, då han förvisades ur riket. Stridsskrifter mot honom hade författats af bl. a. biskop Herman Schröder och Andreas Rydelius. *L.*

15 och 18 *För GUD* 'vid Gud', jfr fra. par Dieu. *H.*

19 *lämnar* medger. *H.*

21 *Arnold.* Säkerligen afses Gottfried Arnold (1666-1714), den bekante pietistledaren och kyrkohistorikern. *L.*

21 *han, Arnold, den fördömde Branden. Branden* kan sammanställas med det norska *brand* el. *brande* 'lang, svær og ubændig karl; lurk' (enligt Ross i Norsk Ordbog s. 56) och med det sällsynta danska *brand*, som Kalkar citerar från en komedi på vers af 1593, där det heter om en präst: 'ind fattig cappellan, som wor ind rett vlertt brand'. Kalkar öfversätter (med ?) 'klodrian, klods', dvs tölp, en betydelse, som ungefär passar äfven i Argus. I *U2* är ordet utmönstradt: *han, den fördömelige Arnold. H.*

73. 2 *förläggen* vederläggen. *H.*

4 *Swärmare* pietist. *H.*

5-14 *Så . . . ond.* Jfr Le Mis. I 2: »Ces sentiments, s'écrie Aristippe d'un ton foudroyant, sont abominables, insoûtenables; il faut être fou pour y

adherer. Ne voit on pas qu'Aristippe remplace la Raison par la force odieuse de ces termes vagues, et qu'il effraye ses Auditeurs au lieu de les convaincre? Cliton n'a jamais le but de prouver qu'un sentiment est vrai ou faux; il fait voir qu'il est Arrien, Socinien, Sabellien: cela lui suffit, comme au Peuple qui l'écoute avidement.» *L.*

73. 9 *förkättrande?* Se noten om *Hs! H.*

15-**74**: 5 *Den . . . Dårskap.* Motsvarande ställe i Le Mis. I, 2 är ett inlägg i La Querelle des anciens et des modernes. D låter striden i stället gälla Aristoteles' filosofiska auktoritet (jfr Lamm s. 110 och ofvan anm. till I 74: 15-26), men följer för öfrigt förebilden ganska noga: »Cratippe veut défendre Homére, contre le sens-commun. Comment s'y prend-il? Il laisse là le sens-commun & Homére, & prouve que son Antagoniste Neophile est indigne de l'estime des honnêtes gens; sa Morale est relâchée, sa vie scandaleuse, c'est un Scélérat. Eh bien d'accord, Cratippe, c'est un Scélérat; mais Homére en est-il moins Homére? Le sens-commun en est-il moins sens-commun? Je veux être bon, & convenir avec vous que le déréglement du cœur peut se communiquer au raisonnement; mais Ariston est du sentiment de Neophile, c'est un fort honnête homme; quels argumens avez-vous à lui alléguer? Quels argumens! sa femme est une coquette fieffée, & l'on peut apliquer avec succès à Ariston, tous les traits satiriques dont les Poëtes accablent les Maris malheureux.»

Sedermera utvecklar v. Effen utförligt det förvända i att göra en äkta man ansvarig för hustruns dårskaper och att anse, att dessa t. o. m. beröfva honom förmågan att resonnera riktigt. *L.*

18-21 *Påfwen Clemens VIII . . . Neapel.* Det förefaller som om D här — afsiktligt eller ej — låtit Wäderfång sammanblanda tvänne påfvar med namnet Clemens, nämligen Clemens IV (1265—1268), hvilken genom att gifva Karl af Anjou Sicilien och bannlysa den siste hohenstaufen Konradin vållade dennes undergång, och den vid slutet af 1500-talet härskande, mycket nitiske Clemens VIII, hvilken af den reformerta teologen Jeremias Ferrer i en särskild skrift utpekades såsom Antikrist. Ingendera af dessa har emellertid förbjudit Aristoteles verk, hvilket för första gången skedde år 1215 under Innocentius III och upprepades ett par gånger under 1200-talets förra hälft. *L.*

27 *Wrak* odugling, jfr I 315: 23 med anm. *H.*

28 *lämna Er* ge er rätt i. *H.*

74. 6-**75**: 6 *Nyligen . . . göra.* Äfven denna passage stödjer sig på Le Mis. I 2, ehuru utan några verbala lån. Van Effen skildrar här tvenne vänner, af hvilka den ene blindt tror på auktoritet och är orubbligt öfvertygad om att mänskligheten aldrig kan hinna upp antiken, under det att den andre i sin fientlighet mot all auktoritet förkastar allt hvad andra trott på. Detta salomoniska försök att skipa rättvisa i La Querelle des anciens et des modernes har gett D. uppslaget till hans båda typer, af hvilka den ene, krämaren, fördömer den nya fabriksrörelsen, under det att den andre,

»patrioten», för att befordra de nya industrierna vill rifva ned alla gamla förordningar. *L.*

74. 7-8 *Krämare . . . Patriot*, se anm. till I 75: 12-13. *H.*

23-24 *efter gamla gnedet* efter gamla trallen, vanan. Jfr II 331: 11 Han går aldrig från gamla gnedet. *H.*

75. 1-4 *Den . . . Golfwet.* De två åberopade bibelspråken afse att illustrera de diskuterandes ståndpunkter. Det ur Predikareboken hämtade innehåller de kända orden om att intet nytt sker under solen, under det att korinterbrefvets ord lyda: »Renser fördenskull ut den gamla surdegen, att I mågen blifva en ny deg.» *L.*

22 *stor i redan* (troligen) 'stortalig, stor i orden, som tar munnen full'. Östergren påpekar för mig ett dialektiskt *munnrea* f. talegåfva, som anföres af Rietz, och hänvisar till Gyllenborg Sv. Spratthöken 2 Akt. 7 intr.: Så, ni måste fuller hafwa högsta rösten i huset ni, märker jag, efter ni är så stor i redan at kalla folk ökenamn. *H.*

76. 4 *jag wåndar, at* låt vara att, äfven om. Jfr II 180: 25 28 Man må bringa Pomponius hwad tidning man will, jag wåndar at Swerige woro blifwit lyckeligt eller olyckeligt på en tima för alla sina dagar, stor sak, han ändrar dock aldrig sin hy, glättighet eller ord. Se I 352: 20-21 med anm. och I 292: 19. *H.*

9-10 *lägga Guinea under wåra Köpmän.* Vid midten af 1600-talet hade Sverige bedrifvit handel på Guinea, men hade på grund af holländarnes afvundsjuka år 1667 nödgats afsäga sig den. *L.*

23 *Pospolite Rosenie* (= U2 *swärm*): det allmänna adelsuppbådet i det gamla polska riket (po. *pospolite ruszenie*), se Nord. Fam., bd 21, sp. 1492. *H.*

77. 8 *en käck Wärdinna.* I U2 *en god Wärdinna.* Se anm. till I 153: 18. *H.*

79. 2 *osaltade Ord* dumheter. *H.*

3 *i underwåningen.* Jfr I 89: 16 (med anm.): *Många Håfdyrkare och Folck af öfre Wåningen* = U2 *Många förnäme. H.*

4 *Caffé-Statist. Statist* politikus, kannstöpare. Se anm. till I 90: 11-12. Jfr i U2 *Caffé-Minister. H.*

7 *mine Förnäma och Hederliga Läsare* (jfr noten), dvs mina läsare af de högre ståndena, adeln och borgerskapet. Om *hederlig* se anm. till I 84: 18, II 121: 9. *H.*

80. 7 *Frustu-Piga* kammarjungfru. *H.*

13 *den argesta* den värsta (icke: 'argaste'), jfr II 50: 22 och anm. till I 65: 5 och 151: 24. *Bond-Bumsa*, jfr anm. till II 217: 2-3. *H.*

15 *licka* (upplandsdialekt) 'i alla fall, likväl'. *H.*

81. 1 *mäckta mig* bestå mig. Vulgärt uttryck, som ännu är brukligt i dialekterna. *H.*

6 *Gusslån* (ungefär:) det dagliga brödet, Guds gåfvor. *Gusinna Gusslån* 'Gud signe födan' (: 'ja säger intet ondt om Guds gåfvor, men'). *H.*

17-18 *Jag wil sy en Marsöls-Söm, rätt så Curiöst som en ann. Jag wil sy* 'jag kan sy' eller 'jag vill mena jag kan', jfr II 471: 15. *Marsöls-Söm*

synes vara förvrängning af *Marseille-söm*, tydligen en slags finare sömnad, såsom framgår af följande citat, hvilka Östergren meddelat mig ur sina samlingar: Dalin Vitt. VIII 1, 448: Skön *Walborgs* stubb af *Nopkens* med *Marseille-söm*; Norrköpings Weckotidn. 28/6 1766: Sy-Schole . . . sorter söm, nämligen: Slätsöm, Märka, slät Silkes söm, uphögd dito, schatterad dito, Marseille dito, Nätteldukś dito, Hårduks dito, Broderad dito (annons). *Curriöst* (förmodligen) märkvärdigt; finurligt, »slundigt»; möjligen en afsedd oriktig användning af ett utländskt ord, men jfr dock I 148: 16. *H.*

81. 19 *grant* fint. Se anm. till I 150: 27. *H.*

82. 1 *all gierningen* alla sysslorna. *H.*

8 noten: Hs *hust-Brita*, med en i dialekterna, isht förr, bruklig förkortning af *hustru* vid tilltal. *H.*

20 *för* framför. Likaså r. 28. *H.*

83. 1 *grotter* stor, grof, tjock. *H.*

8 *har trång til* behöfver. Se I 395: 21 med anm. *H.*

10 *wet tois* vet skäms. *H.*

15 *Sedlen* orlofssedeln; betyget. *H.*

18 *i flygande* (på ögonblicket); på fläcken. Jfr II 300: 10. *H.*

19 *Komhär*. Enligt Th. Hjelmqvist betyder *Komhär* eljest 'kamrat, förtrogen vän; hjärtanskär', men synes här vara användt förklenande eller »måhända synonymt med dräng, passopp». Se Hjelmqvist Imperativiska substantivbildningar i svenskan 1913 s. 158 f., E. Hellquist Studier i 1600-talets svenska s. 233. *H.*

24 *Adress-Contoir*. Jfr anm. till I, 349: 4. *L.*

27 *Gapor* pratmakerskor; sladdertaskor. Jfr *gaper* II 317: 3, *gapug* II 497: 5. *H.*

84. 12 *tynga* slumra. Se anm. till I 184: 7. *H.*

16 *kom wäds* jag slår vad, jag vågar på. *H.*

26 *resolut* frikostig. *H.*

85. 8 *Bittermen* (eller *Bittermän*), lindrig svordom, enligt SAOB: B 2849 en kontaminationsform af *Bitterdöd* och någon svordom på *-män*. *H.*

86. 7 *Wasskoknös*, interjektion eller lindrig svordom. Enligt Rietz, som känner *v.* från Småland, 'ett ord som brukas när någon blir något förvånad eller glad. »Vaskoknös»! hvad var det! hvad står nu på färde! förunderligt! bra!' *H.*

12 *Ehuru* hur än. *H.*

26 *Sucup*, lånadt af fra. *soucoupe* (*sous-coupe*) = 'Tallrik el. presenter-tallrik med fot; thefat' enligt Fr.-sv. Dict. 1797. *H.*

87. 7-8 *Lät . . . sant*. Det »spargement», som D här talar om, är det i Stockholm utsipprade ryktet om att Hedvig Taube den 1 mars 1734 fått en dotter med konungen. Åtminstone uppgifver Arckenholtz detta i sitt Sagubrot vid 1734 års Riksdag (handskr. i K. B.). Denna uppgift synes bestyrkas af ett uttalande i ark XII, 101: 19-26, där D säger sig ej vilja »kringföra något Sqwaller mellan Håf- och Borgar-Hus», utan öfverlämnar

dylikt åt sådana som »den der skickade Brefwet i mitt 10de Ark». Då D eljest är mycket angelägen om att ställa sig in hos konungen och särskildt om att skydda honom mot det klander, som riktades mot honom på grund af det vid denna tid allt mer allmänt bekanta förhållandet till fröken Taube, är denna allusion rätt förvånande. Man vill nämligen ej rimligen tänka sig, att brefvet varit skrifvet af någon annan än D själf. *L. N:o XI.* Hufvudpartiet i detta ark, Sanningens tal till de »Satyriska Sedolärarne», är mycket påverkadt af Le Mis. II 34, som söker bestämma gränserna för satiren och liksom D söker bestämdt skilja mellan sedesatir och personligt förtal. Slutet af arket (från 94: 16) är beroende af ett annat nummer i Le Mis., I 31. (Jfr Lamm s. 193-195.) *L.*

88. 1 *Republique* stat, samhälle. *H.*
7 *Liderlighet* 'syndigt lefverne', 'sedeslöshet', se anm. till II 22: 13, 318: 13, 458: 4. *H.*
16 *Höftare* hyfsare, se anm. till I 212: 19, 281: 17. *H.*

89. 10 *Slarfwor* trasor. *H.*
20 *Lymlar* 'tölpar, lunsar', se anm. till II 109: 26. Jfr i U2 *okammade Lunsar,* i da. öfv. *u-kiemmede Karle. H.*
21 *hurtiga,* se anm. till I 217: 20. *H.*

90. 3 *Partier* (kollektiv pluralis) partiväsende. Så ofta i Argus. *H.*
16 *förkiusa* bortkollra, förhexa, tjusa, dåra (föra bakom ljuset). Jfr I 158: 21. *H.*

91. 6 *hwar man tar dig igen* hvar man skall finna rätt på dig. Jfr I 97: 24, II 198: 16 *ha igen. H.*
9 *du wil . . . nid.* Åsyftar Boileaus misslyckade »pindariska» ode »Sur la prise de Namur». *L.*
13 *förargar* stöter. *H.*
14 *Du Regnier . . . Lukt* Mathurin Regnier (1573—1613), den franska satirens skapare, är bekant för sin grofkornighet. *L.*
15 *Scarron.* Paul Scarron var ledare för den s. k. burleska riktningen inom den franska litteraturen, hvars egenart bestod i att afsiktligt öfverdrifva preciositetens förkonstlade manér åt motsatt håll. Hans dikter, hvilka förefalla som en sorts karrikatyr af de preciösa, äro därför utomordentligt plumpa. *L.*
18-19 *Uphofsman . . . Theatren.* Under titeln Le théâtre italien utgaf den italienska skådespelaren Evarista Gherardi år 1691 en samling af comedia dell' arte påverkade komedier, som under hans ledning spelats på den italienska teatern i Paris. Det mycket bekanta verket, som sedermera utkom i en mängd utökade upplagor, har varit en af Ds källor. *L.*
23-24 *Gracian . . . förstår.* Den spanske kritikern Baltasar Gracian tillhörde de s. k. konceptisterna och begagnar därför ett svårfattligt bildspråk. *L.*
25 *förlorar dig ofta sielf* förstör själf verkan af hvad du skrifver? I da. öfv. *taber dig ofte selv. H.*

92. 8-17 *Många . . . starck.* Jfr följande passage i Le Mis. II 34: »Bien des

gens s'imaginent, qu'il suffit de briller dans ce genre d'écrire, & qu'une malice un peu outrée est fort pardonnable, pourvû qu'elle soit accompagnée d'un esprit vif & délicat.» Efter att först ha behandlat den litterära satiren, som han vill medge större frihet, kommer v. Effen längre fram i samma n:o till sedesatiren, om hvilken han bl. a. yttrar: »La derniére intéresse tout autrement la probité d'un Ecrivain, & éxige une bien plus grande précaution, pour qu'elle ne dégénére pas en médisance: de la Satyre sur les mœurs, à la médisance, il n'y a qu'un pas, & la malice naturelle aux hommes rend ce pas extrémement glissant.» *H.*

92. 17-27 *Jag . . . utlåtelser.* Le Mis. har på motsvarande ställe ett liknande yttrande om nyttan af allvarlig sedesatir. Liksom i Argus påyrkas med åberopande af Boileau, att skaldens satirer böra vara predikningar mot lasten: »Mais pour rendre la Satyre utile, il faut en attaquant le Vice se garder soigneusement d'en faire paroître des traces dans ses écrits. On doit y faire sentir par tout le caractére d'un amateur sincére de la Vertu, et d'un homme sérieusement animé contre la perversité du siécle». *L.*

23 *kitzlan* okynnig retsamhet, småaktig elakhet; skadeglädje (näsvishet); klandersjuka (så snarast här); okynnig kritiklusta. *ensidiga afsickter* partiskhet. *H.*

26 *ifwer* harm. *H.*

93. 5-11 *Men . . . hämdgirughet.* Jfr följande passage ur anfördt n:o af Le Mis: »Dès qu'on voit un Auteur tirer ses Satyres d'un fond de malignité; dès qu'il semble se faire un plaisir de la matière que les vices offrent à sa bile; le dépit, qu'on sent contre l'Ecrivain, nous empêche de jetter les yeux sur la bonté de ses maximes.» *L.*

7 *illpadig* (vanligen *illparig*) illistig. Se anm. till I 273: 5. *H.*

11 *kitzlig* 'okynnig'; 'klandersjuk'. *H.*

17-18 *En Scaliger . . . Vossier.* Här åsyftas den berömde filologen Joseph Scaliger (1540—1609), som angreps af den såsom pamflettist beryktade Kaspar Schoppe (Schioppius). Den våldsamma polemik, som år 1652 utbröt mellan den franske filologen Claude Saumaise (Salmasius) och hans holländske kollega Isaac Vossius, den främste i en brödrakrets a ärde väckte äfven i Sverige stort uppseende, då båda varit anställda hos drottning Kristina, hvilken äfven sökte bilägga tvisten. *L.*

18-23 *Jag . . . sig.* Jfr i Le Mis. anf. n:o: »Je croi avoir dit ailleurs, qu'il est impossible de faire sur les mœurs et sur les manières, des censures qui portent coup, si on ne copie d'après nature certains Originaux qui ne subsistent pas uniquement dans notre imagination.» Efter att ha opponerat sig mot framställandet af namngifna eller lätt igenkännliga personer fortsätter v. Effen: »Un honnête Homme doit mêler au caractére essentiel de ceux qu'il dépeint, des circonstances étrangéres, et s'efforcer à faire perdre la trace à la maligne curiosité des Lecteurs.» *L.*

22 *förargelsen* det stötande. *H.*

94. 3 *rispande och trängande* slagsmål och trängsel. *H.*

94. 9 *sådant Canaille* sådant pack! *H.*

13 *Kitzlan*, se sid. 92. *H.*

16-**95.** 23 Denna del af arket bygger på van Effens Réfléxions sur le bon mot i Le Mis. I. 31. Utom de allmänna reflexionerna hos Dalin, som utgöra ett sammandrag af Le Misantropes, återfinnas där äfven de två exemplen på antikens misslyckade bonmots. De utgöra hos v. Effen ett led i hans strid mot »les anciens». *L.*

21 och **95.** 10 *tillämpning* allusion, anspelning (ordlek). *Fattig tillämpning* = U2 *usel tillämpning* dålig anspelning. Jfr Weste Dict. 1797 I s. 68 *Faire allusion à qlch.* alludera, göra lekande tillämpning. *H.*

22 *Epicrisis Medica* (jfr noten). Dalin åsyftar en vid denna tid spridd handskrifven flygskrift med titeln: »Epicrisis Medica über die gegenwärtigen Constitutiones der Europeischen Höfe». Alla de olika suveränerna göra där medicinska uttalanden med politisk innebörd af ungefär samma art som det af D i noten anförda. *L.*

95. 3 *gådt illa därifrån*, jfr anm. till II 27: 16. *H.*

7-10 *Chalcus . . . Koppar.* Denna anekdot återfinnes bland Le Misantropes exempel på dåliga klassiska bonmots: »Un autre a dit, à l'occasion d'un Voleur nommé Chalcus, c'est à dire Cuivre, qu'il faloit bien qu'il se fit de grands vols à Athénes, puisque les murailles n'y étaient que de terre, dans le temps que les Voleurs y étoient de Cuivre.» Det upplyses sedermera om att det varit Demosthenes, som sagt detta. *L.*

13-16 *Äfwen . . . Tahl.* Ordleken har i den svenska öfversättningen blifvit något svårfattlig. I Le Misantrope berättas anekdoten på följande sätt: »Une autre fois voyant un Orateur, qui avoit le cou fort enflé; On voit bien, dit-il, que cet homme-là est trop enflé dans ses Harangues.» *L.*

17 *Grann-städat* finputsad; välklädd. Da. öfv. *net-klæd. Grannstädat . . . ren*, jfr anm. till I 157: 18. *H.*

96. *N:o XII.* Själfva ramen till detta ark är lånad från Le Misantrope II 14. Detta inledes med följande ord: »Je voudrois bien réussir une fois dans ma vie à faire un Misantrope qui plût à tout le monde.» Jfr 96: 1-3. Le Mis. ger sig först in på politiska resonnemang: »Tout l'Univers est dans l'impatience d'aprendre le résultat des Négociations de Paix» etc. Jfr 96: 10 *Alla äro* o. s. v. De utförligare betraktelserna ha strukits af censorn. Därefter afbryter sig van Effen, då han tror sig misshaga sina läsare: »Peste soit du Fat! dira ici quelque Nouvelliste. A-t-on jamais entendu parler etc. . . . . Quoi qu'il en soit, je vois bien que je n'ai pas enfilé le vrai chemin de plaire universellement.» Jfr 97: 10-98: 4 *GUD förlåte . . . behagelig.* Härefter föresätter sig Le Mis. att framkasta en paradox: »Soûtenons plûtôt quelque paradoxe. Les goûts de tous les hommes se réunissent dans l'amour de l'extraordinaire, rien n'est plus sûr.» Jfr 98: 21-23. Efter att fåfängt ha försökt med en saga, tillgriper Le Mis. till sist en fesaga: »Ces sortes de Contes sont fort en vogue en notre siècle.» Jfr 101: 25-27 *Til äfwentyrs . . . Folk.* På ett ställe i arket (99: 1-101: 16) förekomma

talrika lån ur ett annat n:o af L.e Mis., II 28, behandlande »l'esprit de faction». *L.*

96. 6 *förnöija* ställa tillfreds. *H.*

9 *Statist* politikus. *H.*

10 *Ministèren* den högre politiken; det diplomatiska spelet. *H.*

11 *noten.* Såsom framgår af Ds marginalanteckning till censorn, var han ytterst angelägen om att få komma fram med sina politiska reflexioner. I sin ursprungliga form uttalade de sig ju också ganska bestämdt i fråga om deltagande från Sveriges sida i det polska kriget. Det utrikespolitiska läget hade just vid denna tid uppväckt en allmän oro i landet. En rysk här i förening med sachsiska trupper belägrade Danzig, dit kung Stanislaus tagit sin tillflykt. Frankrike sökte ifrigt ägga Sverige till ett krig mot Ryssland, men ville själf ogärna lämna någon effektiv hjälp, då det ville reservera sina krafter mot Österrike. En allmän krigsstämning började utbreda sig bland allmänheten, och Horn var ej obenägen för ett deltagande i kriget, om man kunde försäkra sig om goda villkor från Frankrikes sida. Riksdagen hade sammankallats just för att fatta beslut om ingåendet af ett förbund med Frankrike. Gyllenborgs ställning var ännu mycket oklar. Ännu lierad med Ryssland och angelägen att stå väl hos konungen, hvilkens hessiska familjeintressen gjorde honom obenägen för ett krig på Frankrikes sida, tyckes han i grunden vid denna tid ha varit en motståndare till krigs- och alliansplanerna, men vågade på grund af den växande krigsstämningen bland allmänheten ej öppet tillkännagifva sin mening och lät i rådet påskina stort intresse för det franska förbundet. Det förefaller därför som om D:s tillämnade uttalande närmast varit i Gyllenborgs anda. Med tydliga sympatier för Stanislaus' »rättfärdiga sak» framkastade han antydningar om att Frankrike möjligen kunde reda sig på egen hand och att Ryssland måhända ej menade så allvarligt med sitt försök att afsätta honom och varnade till sist för ett svenskt deltagande i kriget. Detta uttalande kunde knappast vara opportunt för det Hornska partiet. Det är därför af intresse att se, att censorn, innan han strök passagen, inhämtade kanslikollegii mening i frågan. Enligt kanslikollegii protokoll af den 15 mars 1734 förfrågade sig Rosenadler »huru han skall sig förhålla, när Argus uti sine arck införer en och annan critique öfwer andra makters författningar», och fick till svar, att »sådant kan strykas ut.» Då vårt ark utkom den 20 mars, torde det tvifvelsutan ha varit dess utrikespolitiska reflexioner, som föranledt censors förfrågan. *L.*

97. noten: *iag lämnar at* låt vara at. *H.*

noten: *några statistiska axlar*, se anm. till I 90: 11-12. *H.*

98. 5-12 Den här åsyftade flygskriften af »*Kaisa altid Nögd*» finnes tryckt i Nytt och Gammalt 1770 s. 161. (Jfr Sylwan Sv. Pressens Hist. s. 139.) Den bär här titeln: »Bref til den Swenska Argus ifrån en Flicka, som

hade en Kramhandlande till Friare och derföre förswarar Krämarena emot några dem gjorde beskyllningar». Den är daterad Nora d. 24 februari 1734. *L.*

98. 8 *Krämare,* se anm. till I 75: 12-13. *H.*

14 o. 19 *Libertin* 'fritänkare, religionsföraktare'. Denna betydelse hade det fra. *libertin* på 1700-talet enligt Fr.-sv. Dict. 1797 II s. 24. Jfr II 105: 2, 309: 16 med anmärkningar. *H.*

20 *noten.* I nästkommande ark beklagar D, att han ej trots ifrigt letande kunnat finna reda på den af censor anbefallda anekdoten (se 112: 14 *noten*). Censor upplyser då (113: 4 *noten*) om att den finnes i »la gazette N:o 19 françoise» och ger den intressanta upplysningen, att man i kanslikollegium bedt honom att införa den i Argus. *L.*

99. 9 *Parti-Anda, du styggaste Afgrunds-Foster,* jfr anm. till II 52: 15. *H.*

9-11 *Partianda . . . Godskärlek.* Jfr följande passager i Le Mis. II 28: »Le moyen de définir l'Esprit de Faction? comment concevoir ce Monstre, le plus cruel qui soit sorti de l'Enfer pour troubler la tranquillité des hommes et pour causer leurs plus funestes malheurs? . . . Le motif de cette conduite est une infame avarice, ou une ambition abominable . . .» *L.*

13-19 *Oroliga . . . Hustru.* Jfr Le Mis. II 28: »On embrasse souvent un Parti, sans en savoir la nature, sans en connoître les vûës véritables, quelquefois sans avoir seulement l'esprit de les éxaminer. On n'en connoit que le nom; c'est à ce nom seul qu'on s'attache, et c'est en sa faveur, qu'on se porte quelquefois aux violences les plus outrées . . . que brisant les liens de la Nature les plus étroits, les Frères persécutent les Frères et que les Pères n'épargnent pas le sang de leurs propres Enfans.» *L.*

15 *slå sig til ett Parti* gå in i, jfr I 129: 4 och 37: 10 med anm. *H.*

20 *skiäliga Creatur* förnuftiga varelser. *H.*

100. 6 *Ung och kitzlig* ung och yr; vild; »lifvad (af mig)». I da. öfv. 'ung og lystig'. *H.*

12-13 *gat wäl förtära* hade god aptit? I U2 *orkade förtära. Då förlofwade han likwäl at nånsin slås* då lofvade han likväl att aldrig slåss mera. *H.*

19 *gick ut på kapperi* = U2 *kaperi* gick ut på ströftåg. Eg. 'på kapning'. *H.*

26-101. 9 *Men . . . fördärf?* Jfr följ. passage i Le Mis. II 28 (s. 218): »Mais ne seroit-ce pas un amour de la Patrie mal entendu, qui est la source de cette fureur opiniâtre à s'attacher à une Faction? . . . J'ai de la peine à le croire. Quelque dépourvû de sens qu'on soit, peut-on, par zéle pour la Patrie, en causer visiblement la perte?»

I det följande jämför Le Mis. på samma sätt som Argus (101: 9-16) kärleken till fäderneslandet med kärleken till religionen. De få båda tjäna såsom täckmantel för syften, som i grunden leda till bådas fördärf. *L.*

101. 28-**104:** 16. Den af D berättade fésagan skiljer sig ganska mycket från motsvarande i Le Mis. II 14. Dock finnes på ett ställe ett par lån. Liksom hos D möter fén en sorgsen kavaljer, frågar honom om orsaken till hans bekymmer och får veta, att han är hopplöst förälskad. Hon berömmer honom för vackert utseende och esprit, och kavaljeren svarar självbelåtet alldeles som i Argus (103: 2-3 *Ach . . . swärja*): »A qui le dites-vous, Madame, c'est moi qui compose toutes les nouvelles maniéres de jurer qui sont en vogue.» För öfrigt är sagan möjligen något influerad af Scarrons Roman Comique (Lamm, s. 224). *L.*

101. 21-22 *en kärkommen Snus-Hane* = U2 *en kärkommen gäst. Snus-Hane* öfversättes af Weste 1807 med 'Petit-maître, muguet (= 'jungfrupilt' enligt Dict. 1797), freluquet, fat': alltså ungefär 'ung sprätt, glop, flabb'. Jfr I 253: 16 med anm. *H.*

102. 3 *Afsickt* »Egennytta», »Egen förde!». *H.*
8 *grillade* grubblade, »dillade». Jfr I 79: 17 med anm. *H.*
25-26 *Jag ser at j ha'n hurtigt anseende* att ni ser elegant ut. Jfr anm. till I 217: 21. *H.*

104. 9 *apspel* driftämne. Se anm. till I 46: 17. *H.*
12 *du Sniö-Kloka.* I *U2* uteslutet. *Sniö-klok* förment klok? Da. öfv. *du indbildede Kloge. H.*

105. *N:o XIII.* Detta ark är till en del beroende af Le Mis. I 6, där Le Misantrope besöker ett kaffehus för att höra de omdömen, som fällas om hans verk, och träffar en stor svärm af petit-maîtrer, hvilkas uppförande och konversation han beskrifver. Det sedermera hos D förekommande moraltalet till dessa har ingen motsvarighet hos v. Effen. Den berättelse, som afslutar arket, är lånad från Le Mis. II 30. *L.*

2 *Libertin,* brukas väl här närmare den vanliga betydelsen: (ungefär) 'rumlare'. Jfr däremot II 98: 14 med anm. och II 309: 16 med anm. *H.*

7 *om du är intet rasande.* Både *Hs* och *U2* skrifva *intet är* istf *är intet,* och det är möjligt att en rättelse mot *U1* här varit motiverad. *H.*

15 *Bussarne* kamraterna, stallbröderna; »kumpanerna». *H.*
17-18 *som du hade ondt af Philosophie* som om du vore sjuk af filosofi. *H.*
18 *Tass* kopp. Jfr I 34: 11 med anm. *H.*

106. 3-11 *Lib. . . . Brun-Ögan.* D imiterar här i detalj v. Effens försök att återge petitmaîtrernas osammanhängande prat: »Tu etois bien fou hier mon pauvre Marquis. Bon jour Milord, m'as-tu vû l'autre jour avec cette petite Brune, elle est aimable cette Carogne-là? Eh, mon pauvre Chevalier comment te portes-tu? Auras-tu bientôt achevé de plumer ta Vieille?» etc. *L.*

8 *min Hiärtunge* 'mitt lilla hjärta'. Jfr anm. till *Skaldungar* II 65: 6. *H.*
12-13 *rätta snitten:* singularis! *Snitt* i denna betydelse anges som maskulinum ännu af A. F. Dalin 1850. *H.*

106. 15-26 *Man . . . Mästerstycket.* Vi ha här endast en imitation af v. Effens karakteristik af petitmaîtrernas uppförande (Le Mis. I 6): »Se baiser les uns les autres; se dire des injures; se donner des coups de canne, par maniére de conversation; se vanter eux-mêmes de leurs combats, de leurs bonnes fortunes, et de leurs autres crimes, souvent aussi faux que leurs bonnes fortunes et leurs combats, voila leur manége. Ne trouver rien de plus honteux que la Vertu, rien de plus niais que la Modestie, rien d'aussi sot que la Sagesse, rien de si odieux que la Vérité, voila leurs sentimens. Plaire au beau Sexe par ce qu'ils ont de plus haïssable; faire l'admiration des Sots et la honte du Siécle» etc. *L.*

20 *sin liderlighet* sin sedeslöshet. Jfr II 22: 13, 318: 13. *H.*

23 *förarga* såra, stöta. *H.*

25 *beklagligt* klandrande, missnöjdt, »kritiskt». *beklaga* betydde förr bl. a. 'klaga på, anklaga'. *H.*

107. 1 *beskiedelige* ordentliga. *H.*

10 *à vous, mon Frère* men ni då? *H.*

11 *Cammar-Wärket.* Under namnet kammarverket brukade man sammanfatta de ärenden, som utgjorde föremål för kammarkollegiets och kammarrättens handläggning. *L.*

18-19 *gå an* lyckas. *H.*

108. 4 *begrep til* förstånd till; hufvud till. *H.*

5 *harfwetråd* härftråd: ändtråden i härfvan som man måste få fatt i för att kunna nysta upp; ledtråd för att utreda något invecklad. Jfr *Trådharfwor* II 8: 5. *H.*

9 *drilla* dra vid näsan. *H.*

17 *Minister* diplomat. *H.*

21 *Ceremoniellen* 'ceremonielet' (här: det ceremoniel som gällde för sändebud vid främmande hof). *H.*

22 *tienar til* duger till. *Ministèren,* se ofvan och anm. till I 253: 21. *H.*

23 *hurtigt* »flott». Se anm. till I 217: 20. *H.*

28 *publici* allmänhetens. *H.*

109. 16 *Narri* prat! strunt! åh strunt! *H.*

24 *wacker* god. *H.*

26 *Lymmel, som så rasade* dumbom, som var så tokig. I U2 *mig, som så rasade. Lymmel* 'tölp, tok, dumbom, luns' (i den da. öfv. 'Taasse') utan det moraliskt nedsättande som ligger i det moderna ordet. Jfr *Läslymmel* 'plugghäst' I 32: 12 samt II 89: 20 med anm., II 117: 17 En onoselig Lymmel skulle af henne i enslighet kunna erhålla det, som man kunde swärja, at hon skulle wägra en Adonis, när man ser henne i Sällskap (: *U2* Den man aldrig förmodat skulle etc), 141: 16-17 Det må jag weta, som lefwer i Cabinettet, det förstår du dig intet på stackars Lymmel, som wistas i Förmaket (: *U2* stackars Lurk), 346: 5-6 Men nu är giärdet upgifwit: Hwar Lymmel will upklifwa på Pindus (= *U2* hwar

stympare). På alla ställena — utom I 32: 12 i sammansättningen *Läslymmel* — har D undvikit ordet i *Uz.* Jfr Gloss. *H.*

109. 27 *beställning* plats, tjänst, anställning. *H.*

28 *den wettenskap* de kunskaper (insikter). *H.*

110. 4 *bland andra* liksom många andra, han som andra. *H.*

5 *Gyllene dygder* förgyllda meriter, gyllene förtjänster (dvs med hjälp af sina många penningar). Jfr II 308: 9 *Guld-raisoner. H.*

9 *detta widriga Elementet* som är tvärt emot min natur. Jfr i da. öfv. *dette contraire Element. H.*

11 *Pallen* skampallen. *H.*

21 *slurfwa,* betyder i Ds språk 'slarfva'. *H.*

24-25 *wräka Oxen under Gardet* göra honom till Soldat (något som vid denna tid var mycket vanligt med oduglingar). I da. öfv. 'Ikke kand hun derfor sætte Knegten til Soldat'. Jfr II 158: 3-4 *Wräk honom i Soldat-Hopen, han duger intet annat til. wräka* 'köra bort', liksom ännu *vräka en hyresgäst. H.*

111. 1 *det nödiga wahl* det nödvändiga urval. *skickeliga ämnen* 'dugliga aspiranter' eller 'unga förmågor'. Jfr anm. till II 346: 4-5. *H.*

6 *betiäningar* ämbeten, tjänster. *H.*

16 *i anledning af dess wilkor och skaplynne* allt efter som förutsättningar och skaplynnen hänvisade (dem) åt olika håll. *anledning* anvisning. *H.*

20 *käckt Folk,* jfr anm. till I 153: 18. *H.*

25 *Rattier.* Ratier, numera rätt ovanligt, betyder egentligen en person, som har råttor, figurl. nycker. Det kan öfversättas med grillfängare. *L.*

25 *Phantastiskt* (ungefär) 'läsaraktigt'. Jfr anm. till I 150: 1. *H.*

25-26 *Tänk, hwilken högtid* 'Tänk, hvilken ära!' 'Skön ära!' 'Tänk så märkvärdigt!' Jfr om *högtid* anm. till II 345: 6-7. *H.*

112. 7 *Tienst-Ämnen* blifvande tjänstemän. Jfr ofvan och anm. till II 346: 4-5. *H.*

13 *urskillning* urval. *H.*

15 *anlagt* användt. *H.*

19 *Cabinet,* se anm. till II 140: 1. *H.*

19-20 *dessa ömkeliga Diuren* dessa stackars varelser. Jfr anm. till II 66: 25. *H.*

21 *Ehr förtienst* edra meriter. *H.*

23 *den ärbara werlden* de hederliga människorna. *heder* berömmelse. *H.*

24 *försakat* förvägrat. *H.*

113. 1 *som i detta mål förefalla* som här komma i åtanke. Om *mål* se anm. till I 78: 6. *efterfölgd* vikt, betydelse. Se I 254: 1 och 328: 5 med anm. *H.*

4-114. 15. Denna berättelse hade funnits i manuskriptet till 4:de arket, men af censor strukits. Se II s. 32: 11 noten. Genom kanslikollegii protokoll af den 18 jan. 1734 får man reda på orsaken härtill:

»Hr CantzlieRådet Rosenadler kom in och upläste en passage ur Argus

för nästkommande wecka, i hwilcken talas om barns uptucktelse, samt huru som en Fader hade 4 söner, och at (han) ämnade den, som war tienlig till präst, emedan han war girig och kuude skrapa ihop penningar, till en annan beställning med mera.
Resolverades, at som åtskillige Stånd på anstöteligit sätt i den uplästa articlen röras, så bör han utelemnas.»
Som synes har Dalin fått göra en del ändringar och förmildringar i berättelsen för att till sist lyckas utverka censors medgifvande att trycka den. Den af censor och kanslikollegiet särskildt klandrade satiren mot prästerskapet har ej någon motsvarighet i förebilden i Le Mis. II 30, som Dalin eljest följt ganska nära:
»Le riche Cleobule a trois fils: avant qu'il pût encore juger de leur caractére, il a résolu, que l'aîné seroit Conseiller; le second, Avocat; et le troisiéme, Homme de guerre. A présent que l'âge a dévelopé les qualitez de leur esprit, et les inclinations de leur cœur, on voit que l'aîné est brave et Petit-maître, qu'il aime la parure et l'équipage; en un mot, qu'il est fort propre aux Emplois militaires. Le second manque d'esprit et de génie, il ne sauroit rien aprendre; à peine a-t-il le sens commun. Le Cadet souverainement poltron, est malicieux et fin; il a de l'éfronterie, et la voix forte; Ces qualitez ménent d'elles mêmes droit au métier d'Avocat. Toutes ces raisons cependant ne sauroient ébranler Cleobule qui s'obstine à suivre ses premiéres vûës, quoi qu'en changeant de sentiment, les trois Charges puissent tout de même entrer dans sa Famille. Au premier jour son Cadet doit aller à l'Armée, s'attirer des coups de bâton par ses malices. Le second va fortifier les Juges dans l'habitude de dormir à l'Audience, et de déterminer leurs décisions avant que d'entendre les plaidoyers. Je prévois encore que l'aîné entrera au Barreau en chantant, en peignant sa Perruque, et en démentant, par ses airs cavaliers, la gravité de sa Robe.»
Hur mycket satiren än till sist af D aftrubbats och förmildrats, är det tydligt, att censors farhåga, att den skulle väcka ond blod bland publiken, besannade sig. I n:o XIX 158: 2-159: 11, måste D utförligt försvara sig mot en brefskrifvare, som tagit illa upp, att han förklarat den dummaste pojken vara tjänligast till soldat. *L.*

8 *anse* fråga efter. *H.*

11 *Ämne,* jfr anm. till II 346: 4-5. *H.*

14 *slätt* dåligt. *H.*

114. 1 *drar up* 'lurar' eller 'skörtar upp'. *H.*

2 *åka och wända,* jfr nu 'vrida och vända'. I da. öfv. 'dreje og vænde'. *H.*

6-7 *lullar för sig sielf.* Likaså II 130: 24, 209: 15-16 *lullar i entome* ('i ensamheten'). *lulla* = vanka, drifva omkring. Jfr anm. till I 341: 16. *H.*

115. *N:o XIV.* De »fruentimmersmålningar», som D i detta ark meddelar, äro till en del hämtade från v. Effen (Le Mis. I 17 och II 19). *L.*

115. 6 *snällhet* duktighet (i hushållet). *H.*

12 *Lämmar* (U2 aex *lemmar*): dialektal variant till *lemmar*, som ej var ovanlig i skriftspråket på 1600-talet och i början af 1700-talet. *H.*

16-17 *har godt wid at tala* har lätt för att tala. Likaså II 391: 21. Jfr II 197: 7-8 *har så ont wid at liuga. H.*

18 *nouveller* skvaller. Jfr I 237: 27 och ofta. *H.*

116. 9 *alt efter behag* i allo l. helt behaglig (efter behag); mycket behaglig. Jfr *allt efter* och *efter* i exempel som *Alt efter Guds wilia* o. d. (SAOB: A 1082) eller *Hans dristiga . . kynne var alldeles effter mit tycke och behag* (SAOB: B 830.) *H.*

19 *genomdrifwen.* Jfr nysv. *durkdrifven.* I da. öfv. *udlært. H.*

23 *lefwande Wärk: w.* 'skapelse'. Jfr Gudz skapade wärk (i bibeln). Jfr I 178: 18 *lefwande wåningar*, om människokropparne. I da. öfv. 'et levende Creatur'. *eländighet:* i da. öfv. 'Sotise'. *H.*

117. 2 *äger Språken* är språkkunnig. Likaså II 239: 11, I 296: 19 (se anm.). *H.*

4 *Diur*, se anm. till II 66: 25. *H.*

9-14 *S. Adelgunda . . . fägring.* Under det att af de föregående kvinnofigurerna Lesbia (116: 8-19) och Cassandra (116: 20-28) endast ha en mer allmän frändskap med v. Effens skildringar af »la Coquette» och »La Niaise» i Le Mis. I 17, har däremot skildringen af S. Adelgunda äfven lånat detaljer ur v. Effens karaktäristik af la Dévote. Jag anför som prof följande (I 17 s. 135): »C'étoit du linge uni le plus beau du monde, des habits aussi magnifiques que modestes, une propreté apétissante, et une simplicité étudiée, où l'Art s'étoit épuisé pour la rendre gracieuse et riante: ses discours et son air répondoient entiérement à cet ajustement équivoque. De tems en tems elle levoit vers le Ciel de grands yeux noirs, qui sûrement en vouloient par bricole à la terre; et si elle avoit ses raisons pour cacher son sein de peur de scandale, elle en avoit d'autres pour faire paroître, par une sainte négligence, un bras à manger, tout propre à faire faire de certaines conjectures.» *L.*

14 *flycktigt* lättsinnigt. *H.*

16 *är i sitt Sielfswåld* råder sig själf, är på egen hand. Jfr II 132: 16. *H.*

17 *flättia* lättfärdighet. *Lymmel,* se anm. till II 109: 26. *H.*

21 *Gudelig nijt. n.* är mask. liksom II 263: 22 och ofta i Argus. *H.*

118. 25 *rössior:* dialektal sidoform till *ryssjor*, som brukats alternativt i skriftspråket ända till midten af 1800-talet. *H.*

119. 1-10 *Isabella . . . nog.* Detta porträtt stödjer sig på en mer utförlig karaktäristik af en adelsstolt dam i Le Mis. II 19. Följande rader i denna återgå direkt i Argus 8-10 *Är . . . nog:* »Est-elle créature humaine, femme, Chrétienne? Non, elle est noble». *L.*

9 *kan så wara* »gärna det». Jfr I 359: 21 med anm. *H.*

119. 12-13 *liksom Åsnan giorde med Leijon-Huden.* Syftar naturligtvis på den allbekanta Esopianska fabeln, som äfven La Fontaine återgifvit (V 21). *L.*

18 *knäfaller hennes Man.* Samma konstruktion II 470: 2. I *U2* här: *knäfaller för h. M. H.*

22 *Cabinet-Stycken* museitaflor. Om *Cabinet* 'konstkammare', 'museum'; jfr Språk och Stil XI s. 31. *H.*

23 *anses* betraktas. *H.*

120. 4 *utan widskiepelse:* här kanske 'pryderi', 'öfverdrifven blygsamhet'. I da. öfv. 'Hyklerie'. I U2 *utan säfwerlighet. H.*

121. 9 *hederligare,* jfr anm. till I 84: 18, II 79: 7. *Hederlig* var äretiteln för borgarståndet, liksom *ärlig* för bondeståndet och *wyrdig* för prästerna. *H.*

12 *Eugenia.* Detta porträtt, liksom de båda följande, har lånat drag ur en kollektiv karaktäristik af tre väninnor, som Le Mis. II 19 ger. Jag anför de delar ur denna, som Dalin här närmast begagnat: »Artemise, Lucinde et Clarice sentent couler dans leurs veines le plus pur sang des Dieux.... Si elles se souviennent de leur Noblesse, ce n'est que pour penser plus fortement aux devoirs où elle les engage: Leur haute naissance ne passe dans leur esprit que pour une Lumiére, qui répand un plus grand jour sur leur conduite. Elles ont soin que tout le monde qui a l'œil sur leurs actions n'y reconnoisse rien qui ne soit vertueux et véritablement noble. Leur qualité n'est pas à charge à ceux qui les fréquentent; elles s'abbaissent vers ceux qui n'osent pas s'élever jusqu'à elles, sans être choquées de la fierté de ceux qui les traitent comme s'ils étoient leurs égaux. *L.*

121. 23 *stämma* släkt, ätt. Se anm. till II 232: 6. *H.*

24-26 *Claudia ... manna-förstånd.* Jfr Le Mis. II 19 ofvan anförda karaktäristik: »Avec tous les agréments de leur séxe, elles ont tout le mérite solide d'un homme qui en a beaucoup.» *L.*

122. 9-11 *Hennes ... försiktighet.* Ej ens vid panegyriken öfver drottningen har D vågat släppa förebilden. Jfr Le Mis. II 19: Leur vertu est toujours guidée par la Raison. La Justice règle leur générosité, et leur charité est conduite par la Prudence.» *L.*

16 *mellan-Löpare,* ungefär 'intriganter'; 'lycksökare'. *H.*

22-24 *Hwar ... Målningen.* Jfr Le Mis. II 19: »Dans le portrait que je viens de tracer, quelqu'inférieur qu'il soit à son sujet, tout le monde reconnoîtra Artemise, Lucinde, Clarice; elles seules n'y trouveront point leurs traits.» *L.*

123. *N:o XV.* Det undertryckta ark af Argus, som nedan meddelas, har tydligen varit mycket kändt genom afskrifter. Dess existens påpekades först af Sylwan (s. 155 f.), som äfven för första gången publicerat det (s. 325 ff.) efter tvänne afskrifter i Lunds Universitetsbibliotek. Här nedan återges det efter en afskrift i N. 72, som synes mig vara den bästa af de ganska talrika afskrifterna i U. B. (Dylika finnas i F. 275, N. 1129,

X. 265: 1. I U. 180 finnas 2 afskrifter. Dessutom kan man finna afskrifter af arket inhäftade i Argusexemplar.)

Om arkets äkthet torde knappt några tvifvel kunna hysas. I afskrifterna betecknas det såsom n:o 15 i andra delen, och att det ursprungligen varit afsedt att intaga denna plats i årgången framgår också, såsom Sylwan (s. 156) påpekar, af uttrycket »nu i Påsk weckan» (se nedan r. 148). Detta bekräftas ytterligare af den kungörelse, som finnes i ett par af afskrifterna, däri det tillkännagifves, att nästa ark får afhämtas »nästkommande Onsdag, som är Fierde dag Påsk». Vårt ark skulle alltså ha utkommit askonsdagen, som detta år inträffade den 10 april. Härmed stämmer också, att det följande 16:e arket uppger sig vara utkommet på konung Fredriks födelsedag, den 18 april.

På en af Sylwan begagnad afskrift i L. U. B. finnes en anteckning: »Detta ark blef förbudit och indragit och ett annat infördt i stället.» I X 265: 1 i U. B. finnes äfvenså antecknadt, att arket blifvit förbudet. På hvilket sätt och af hvilken anledning denna indragning skett är obekant. Att arket i ett par af afskrifterna är försedt med en kungörelse af det slag, som boktryckaren brukade tillfoga först vid sättningen, tyckes ge vid handen, att indragningen mot vanan skett, sedan arket redan satts. Sylwan antager, att förbudet berott på att man funnit skildringen af Frater Dominicus väl skarp och i den funnit drag, som åsyftade någon bestämd person. Denna skildring förefaller emellertid väl abstrakt, och att censorn ej i allmänhet motsatte sig dylika svartmålningar af dåliga präster framgår af II 30, där Dalin skildrat en hel rad dylika med drag lånade från det indragna arket. Troligare förefaller det, att skildringen af idealprästen Augustinus ansetts innehålla betänkliga passager. Dalin berömmer ju denne därför att han ej uppträder som »stor Stats Predicant» och predikar »kallsinnighet emellan öfwerhet och undersåtare eller emellan mäktige och mäktige», utan har fullt klart för sig »at Gud nu intet talar omedelbart som genom de gamle Propheter». Vid den tid, då detta skrefs, kunde man ej undgå att häri finna en allusion på de Stockholmspräster, som med förkärlek valde bibelns berättelser om Josef och Potifars hustru eller om David och Batseba för att få tillfälle att brännmärka konungen för hans förhållande till fröken Taube.

Detta ark föranledde ett svar från pietisthåll. I U. B. T. 233 förekommer en afskrift af ett bref till Argus från en anonym korrespondent, som säger sig ha fått »den Swenska Argus N:o 15, som mig berättades intet fått komma till Trycket». Han klandrar Ds uppfattning af den rätte prästen, af nöjets berättigande och af oroligheterna i Danmark.

Vid aftrycket af den begagnade afskriften i N. 72 ha stafning och ordformer bibehållits, ehuru de tydligen ej öfverensstämma med Dalins eget bruk. Då undantagsvis någon af de andra afskrifterna bjuder på bättre text, har denna upptagits inom parentes. Några inkonsekvenser i fråga om interpunktion ha rättats utan att detta särskildt angifvits. Det i alla

afskrifter vanställda Horatiusmottot (Ep. I 19: 13-15) har återgifvits i korrekt form. Då skiljaktigheterna mellan de olika afskrifterna endast bestå i mer eller mindre grofva afskrifvarfel och utelämningar, har det ansetts vara utan intresse att meddela varianter. *L.*

THEN SWÄNSKA

ARGUS

N:o XV.

Quid? Siquis voltu torvo ferus, et pede nudo
Exiguæque togæ simulet textore Catonem,
Virtutem-ne repræsentet moresque Catonis?
Horatius.

Extract ur ett bref.

Min herr Argus.

Gud med oss! — — — Eli Söners arghet, högmod och fördömmeliga lefwerne — — — Skullen I intet tahla om Prester snart? The äro icke omskorne icke på nytt födde, och therföre kan theras lära icke annat wara, än en willo lära — — — På theras frucht skolen I kiänna them.

Herre Gud, huru åtskillige bref jag får! Af detta slaget är jag mera öfwerlupen, än jag kan säya. Är det möijeligit, at denna Correspondenten kan ha sundt förnufft. Om en hop Prester, liksom syndiga menniskor i andra stånd, wälta sig i laster och fåfänga, äro då therföre alla Prester Eli Söner? Eller om så illa är at en Lärare icke är på nytt född: är derföre hans lära en willo lära? Månne han intet sielf på den stunden, då han lärer emot sitt lefwerne kan plågas och skiämmas i sitt samvete lik så wäl som en ogudachtig åhörare? Ach huru giärna jag skulle se, at lära och lefwerne altijd woro förknippade hos andeligit folck? Jag tilstår at upbyggelsen är då dubbelt bättre eller större, och at en werlds-träl nedrifwer med den ena handen, det han upbygger med den andra;

men tilstå ock min läsare, at sådant härflyter af åhörarnes egna præjudicier och medfödda swagheter.

Det är ju dårligt at mäta sanningens wärde efter des framförares skickelighet eller oskickelighet? Skulle jag wähl falla i den swagheten at tro det girugheten wore mig tillåtelig, blått derföre, at en snål fåraklippare däremot hårdeligen predikade? Detta förekommer mig, liksom jag hörde någon säya: ja kom wädz om man kiände Argus: han skulle intet sielf wara så reen som han will at andra skola wara, [*aex* Kan wäl wara:] det är då wähl at man kiänner mig intet, ty iag har många fehl. Men at wända till den lastbare läraren igen: det kan ju giöra oss lika mycket, antingen wi få en mild och rättwijs konungs fullmackter, ord och beskickningar genom Cammarherren eller genom Narren? de äro ju ändå lijka dyrbare och lika lydno wärdige.

Efter jag kommit på detta ämne, så will äfwen jag här uti wisa, det jag intet är partisk, utan talar om Präster, så wäl som om andra, men med den åtskillnad som jag altid menar mig giöra emellan dugeligt och odugeligt folk. Fast än riddarna af Krämare-orden mig en sådan egenskap willia bestrida. Jag kiänner 2 Präster, den ena är öfwermåttan löijlig, fast intet alla det märka; och den andra är et begrep af alt det, som hoos ståndet med rätta berömmes.

Frater Dominicus har intet oäfna studier, fast än de blått bestå i minnet! I Philologien är han kiäck och sin Dogmatiska, Thetiska, Polemiska och Casualiska Theologie har han med qwickhet igenom gådt: han har wid Academien aflagt prof af den beläsenhet, som nu i medåldren intet swiker honom i examiner eller almänne Disputationer, men med alt detta går hela Hans Embetes afsicht på intet annat ut, än at hålla goda lägenheter; hans innersta lilla och hemliga hierta, som intet lärdt at liuga, swärjer på, at han endast derföre

tagit kappan. Detta kunde jag wäl tåla, om allenast Guds församblings upbyggelse med en ren nit wore det yppersta af hans ändamål. Jag will anföra et prof af hans gudelighet i kyrckian, som någorlunda wisar hans kännetekn. Jag satt jempte honom när han söng Tron, som skiedde på det sättet: *hwilken för oss menniskior* — — — huru många mantal äro i Stora Lexan? — — — *Och för wår sahlighet skull* — — — duger Fernbo något? — — — *Nedersteg af himmelen* — — — hwilket thera är bäst antingen Tierp eller Wingåcker? — — — *Och tog mandom* — — — huru snart blir Cabinets-dag? etc. Med samma wårdslöshet förrättar han sina Embets sysslor, både inom och utom Templet; han upförer sig i de dyra måhlen så knecktacktigt, fräckt och sielfswåldigt, at de enfaldige åhörarna bli Phantaster, och de dumma aldeles hedningar. Ty de förre, som fådt någon Christendoms kundskap, fördöma honom af en galen nijt, som en Babylonisk skökia til afgrunden, menande sig wara uti det Babyloniska fängelset, och the senare döma af hans slurfacktighet, det hans syslor äro intet stort wärde, efter han wräker dem så wårdzlöst ifrån sig, och brukar [*aex* bruka] således sin andakt lik som en lös plägsed, i anledning af sin Själasörjares exempel. När han skall predika *för prädikan skull* (så kallar jag när han ändteligen wil giöra från sig, det må nu gå huru det kan) då kan man snart somna, ty det går eländigt; man måste höra ostadigheter, sagor och sammanfogningar af Postillæ-stycken, som intet passa ihop, och man skulle intet wakna, om icke dönen af de mellankommande bannor öfver hans rättigheters knapphet enom upwäckte; men när han skal prädika *för sin egen skull* (det är at låta höra sin lärdom och wältalighet, ty han har sällan mer än dessa twå afsikter med sina predikningar) då kan man snart ledas och längta efter predikans slut, ty man får intet annat höra än en konstlad wähltalighet och för-

stält wäsende: han exegetiserar, han definierar, dividerar och sub-
dividerar och bewisar bekanta ords och grundarticlars sanning,
hwarpå folket aldrig twikat; han låter höra sig weta Kyrkio-
lärarnes meningar etc. men alt detta utan til at upwäcka, up-
muntra, beweka eller framlägga sielfwa sakens kierna. Är
här någon fara på färde i Religionen? Nej, det war skada,
Stackars Frater Dominicus, huru skal han då bära sig åt?
Han har laddat sig med otaliga Controversie-skott, och får
nu intet tilfälle at skiuta dem ut: tröstom oss likwäl mine
Läsare: Tro intet at han därföre aflåter at skiuta; Han in-
billar sig ha en stor krigshär af kiättare, och han fäktar så
tappert uti fredligheten, at han omöjligen kunde stå sig bättre
i en kamp. De okunnige grufwa sig skräckel:n öfwer dessa
fiender: de mena at Påfwen är en faselig Cronobetjent, som
wil utdrifwa contributioner: at Socinianerne äta menniskior:
at Novatores äro Snapphanar etc. Men emot en Deist eller
Naturalist skulle denna mannen intet komma ur fläcken. I
umgjänge är han rätt obeqwäm, icke just för sin obelefwenhet
skull, ty han kan mästerligen wäl smickra och sopa trappor,
men för sin fattigdom på goda tankar och rikedom på bitterhet;
all ting bewiser han med myndighet och tål intet emotstånd
af förnuftet, det han kallar förbannat.

Deremot är Augustinus ett så klart mönster af en rätt
präst, at jag intet [*aex* annat] kan än hiertel. älska honom.
Han äger al en Prästman anständig lärdom, men är deri bättre
grundat än Dominicus, ty hans omdöme är och derwid
blifwit brukat. Han är mäcktig til at præsidera i ett Präste-
möte: hwar och en willfarande, han må nu neka Guds ords
sanning eller ei, kan af honom med största fogelighet blifwa
öfwertygad; hans rena nijt styres af en stor försichtighet, och
aldrig utställer han af en yr ifwer, sitt Embetes Clenodier
för osäkra wågespel; han wet at bruka de dödligas swaga

och styrka. Han är hemma i menniskians skjälmstycken, på thet han så mycket bättre må utrota dem: med sin kjärlek och saktmodighet uträttar han mer än Dominicus med al sin wåldsamhet och hat, som förbittrar wissa sinnen, på hwilka han syftar i sina predikningar, eller ock bringar de swagsinte i en skadelig förtwiflan. Aldrig skal man höra Augustinus predika kallsinnighet emellan öfwerhet och undersåtare eller emellan mäktige och mäktige til at låta höra, det han är en stor Stats Predicant, ty han wet huru långt hans gräntzor sträckia sig efter Guds ord; och at Gud nu intet talar omedelbart som genom de gamle Propheter; men i sinom tid förelägger han både hög och låg sina fel utan fruchtan, på et sätt, som fångar theras hiertan utan til at förarga deras swaghet, och som intet genom almän kundgiörelse kommer en hop kitzliga til at förhäfwa sig öfwer sin nästas fall. Han sihlar intet myggor och swäljer Cameler; aldrig låter han bruka sig såsom en wigg i wissa afsikter, eller lånar sin röst til de egennyttigas Basun. Den som ledznar wid hans predikningar måtte wara lik wåra petits-maitres. Han gifwer sådana lärdomar, bewekelser och tillämpningar, at man intet annat kan än deraf pröfwa och rätta sig. Hans wältalighet är otwungen lika som hans åthäfwor. Intet tilbeder han någon afgud, men får han på rent wijs en lägenhet, så emot-tager han henne med glädie och tack, utan at skrymta eller wända ryggen åt sin åtrå. Werlden har intet stort at säya i dess sinne, och intet skriker han altid öfwer sina swaga wilkor, men dock är han måhn om sitt hushåld, och har oskyldig omsorg om sina inkomster. I omgjänge är han öfwermåttan behagelig, och wet at lefwa med med alla, både goda och onda, som alla af honom kunna bli upbygde. Hans gudzfrucktan är så glättig, at den smala himla wägen, tyckes löpa liufligt af, när man har honom i fölie.

Men wid detta tillfälle och äfwen nu i Påsk weckan, will jag yttra mig öfwer et wisst folck ibland oss, som lärer wara i släktskap med min correspondent i detta arket och kanskie fägnar sig öfwer kyrkiobulret i Danmark; de inbilla sig at en sorgbunden upsyn och et strängt återhåld ifrån al slag lust och nöye, äro oskiljachtiga ting ifrån en Guds wän; deras naturliga hiert ängzlan, deras swaga begrep om gudzfruchtan, deras lilla förnuft etc. bringar dem till at föra et elendigt och pinsampt lefwerne; widskiepelig fruktan och ogrundade Scrupler beröfwa dem alla omgjänges behageligheter, som äro dem icke allenast oskyldige utan ock nyttige. En sådan menar nöyet endast wara giordt för werldenes barn; om någon inhämtat någon werldzlig kundskap, så suckar min Martyr och tilspörjer honom, hwad framsteg han giordt i nåden? om han sielf skulle råka at skratta, så ångrar han sig, såsom then ther brutit sitt döpelses förbund. Ett menlöst skjämt är honom en försmädelse. Om han hörer någon ha fått et hedersnamn eller giordt lycka, så wrider han händerna och ser åt himmelen. Om han ser något präcktigt, så tackar han Gud, at han ingen ting har; han förargar sig öfwer barns lustighet och ungdoms qwickhet. Alt utwärtes kyrckobruk anser han som förödelsens styggelse, och önskar at Draken wore utkastad etc. Med alt detta wil jag intet beskylla en sådan för skrymtan, som ofta skier; jag wil hellre beklaga hans onödiga älende och önska honom lius til at se, det hans upförande bär mera från än til en san Gudzfruktan, som man intet bör föreställa sig wederwärdig, ängslig och ledsam.

Den som aldeles nekar warelsen af en alswåldig Gud och den högsta fullkomligheten, är wisserligen at beklaga; men den som wet en sådan Herres wäsende och likwäl afmåhlar sig den Herren såsom grym och en hatare af all menlös fägnad,

tjenandes honom med qwal och tankeplågor, han tyckes mig är intet mindre ömkans wärd.

Gudz fruchtan gifwer altijd et glättigt sinne och et förnöyeligit umgjänge: Hon wil styra och leda, men intet med grymhet utrota wåra böijelser. Hon förer oss til kjännedomen af oss sielfwa och wårt intet, til sig såsom en kiälla till alt nöye, hwilken utsläcker wåra brinnande oroligheter, som äregirugheten altid upblåser, Korteligen, en sann Gudzfruchtan ställer siälen i ro. Om någon obetänksam, som tycker at jag Predikar hjerteligen wähl för hans öron, menar sig här med på Gudz macht ha låf till alla oordenteliga nöyen; så må han weta, at Gudz fruktan lika så mycket förbiuder wåra obändiga lustar, som hon altid meddelar oss en beständig förnöijsamhet, en glad liksinnighet, en oskrymtande åhåga til at behaga och tiena alla menniskior, och et hopp, som sielfwa döden intet kan oss betaga.

* * *

Min hr Correspondent, som för en tijd sedan skickat mig ett widlyftigt bref med then begynnelsen: En pris Snus H. Argus etc. I menen wähl at hårdeligen tilltwåhla mig och mina Religions tanckar, men sannerligen iag må nu skiärskåda saken huru iag will, så finner iag intet annat, än at wij ha samma mening, så at jag intet wet hwad som hetzar Ehr. I öfrigit kan iag försäkra Ehr, at Ehr styrka i pennan är ogemen och at i ären en af mina förnuftigaste Correspondenter.

Nästkommande Onsdag, som är Fierde dag Påsk efter aftonsången kommer nästa arket att afhämtas.

123. *Det förbjudna arket n:r XV* 50 *lägenheter* pastorat. *H.*

55 *kännetekn*, se anm. till I 223: 2. *H.*

64 *enfaldige* olärda. *H.*

65 *Phantaster* läsare. Se anm. till I 150: 1. *H.*

69 *slurfacktighet* försumlighet. *slurfwa* = slarfva. *H.*

77 *dönen:* kan vara best. f. sing.; *dön* är i 1700-talets språk maskulinum. Se anm. till I 26: 23. *H.*

91 *Controversie-skott. Controversier* 'lärostrider', se anm. till I 165: 19. *H*

99 *Novatores*, se anm. till II 72: 14. *H.*

108 *anständig* som anstår. Jfr I 16: 18. *H.*

130 *kitzliga* klandersjuka. *H.*

135 *bewekelser* maningar. *H.*

138-175 *Men... ledsam.* För sin skildring af den svenska pietismen begagnar sig D i mycket stor utsträckning af n:o 494 i Spectator, där Addison skildrat den puritanism, som en mansålder tidigare behärskat England och som fortfarande hade adepter. Redan den inledande karaktäristiken hos Dalin återgår till Addison, där det på samma sätt skildras, huru somliga människor af vidskeplig ängslan afstänga sig från all glädje, »as if mirth was made for reprobates» (jfr r. 158-159). Också Ds skildring huru den, som förvärfvat »werldzlig kundskap» tillfrågas, hvilka framsteg han gjort i nåden, återfinnes i en anekdot hos Addison. Ännu tydligare återgår dock skildringen i r. 158-175 till Addisons skildring af puritanen Sombrius: »Sombrius is one of these Sons of Sorrow. He thinks himself obliged in Duty to be sad and disconsolate. He looks on a sudden fit of Laughter as a Breach of his baptismal Vow. An innocent Jest startles him like Blasphemy. Tell him of one who is advanced to a Title af Honour, he lifts up his Hands and Eyes; describe a public Ceremony, he shakes his Head; shew him a gay Equipage, he blesses himself. All the little Ornaments of Life are Pomps and Vanities: Mirth is wanton, and Wit profane. He is scandalized at Youth for being lively, and at Childhood for being playful... I would by no Means presume to tax such Characters with Hypocrisy as is done too frequently; that being a Vice which I think none but he, who knows the Secrets of Men's Hearts, should pretend to discover in another, where the Proofs of it do not amount to a Demonstration. On the contrary, as there are many excellent Persons, who are weighed down by this habitual Sorrow of Heart, they rather deserve our Compassion than our Reproaches. I think, however, they would do well to consider whether such a Behaviour does not deter Men from a religious Life, by representing it as an unsociable State, that extinguishes all Joy and Gladness, darkens the Face of Nature and destroys the Relish of Being itself.» *L.*

151 *kyrkiobulret i Danmark.* Danmark var särskildt år 1733 föremål för våldsamma kyrkliga brytningar. Konungen, Kristian VI, och flera

medlemmar af hans familj voro starkt pietistiskt intresserade, och Zinzendorf och hans anhängare hade börjat en stark agitation för sina läror i detta land, där förut hallensisk pietism och dippelianism vunnit terräng. *L.*

123. *Förbj. ark. n:r XV* 168 *lustighet* munterhet. *H.*

176-195 *Den ... betaga.* Också dessa betraktelser återgå på Addisons ofvannämnda uppsats, som i anslutning till ett uttalande af Plutarchus gör några reflexioner om förhållandet mellan religion och glädje: »An eminent Pagan Writer has made a Discourse, to shew that the Atheist, who denies a God, does him less Dishonour than the Man who owns his Being, but at the same Time believes him to be cruel, hard to please, and terrible to human Nature. It is not the Business of Virtue to extirpate the Affections of the Mind, but to regulate them. It may moderate and restrain, but was not designed to banish Gladness from the Heart of Man. Religion contracts the Circle of our Pleasures, but leaves it wide enough for her Votaries to expatiate in. The Contemplation of the divine Being, and the Exercise of Virtue, are, in their own Nature, so far from excluding all Gladness of Heart, that they are perpetual Sources of it. In a Word the true Spirit of Religion cheers, as well as composes, the Soul; it banishes indeed all Levity of Behaviour, all vicious and dissolute Mirth; but in exchange fills the Mind with a perpetual Serenity, uninterrupted Cheerfulness, and an habitual Inclination to please others, as well as to be pleased in itself. *L.*

193 *liksinnighet* sinnesro; inre jämnvikt. Jfr anm. till II 405: 16. *H.*

123. *N:o XV.* Warburg har såsom förebild till detta ark, som tydligen i all hast skrifvits i stället för det förbjudna, angifvit den Swift tillskrifna (af Arbuthnot författade) »The Art of political Lying». Lamm har (s. 201) i stället såsom förebild antagit »Der Patriot» n:o 151, där ett skvallersällskap antager en samling regler för förtal. Med intetdera af dessa verk företer Argusarket några fullt öfvertygande likheter. *L.*

Skrifningarne *geck* 124: 4 och *femb* 126: 15 antyda möjligen att det förlorade mscr (eller en del däraf) icke varit skrifvet med Ds hand. *H.*

2-3 *Förnuftets konstiga Tolk* en tankens konstfulla uttolkare. Uteslutet i *U2*. *H.*

12 *jag wäds* jag vill slå vad. *H.*

14 *Myckenheten* den stora mängden. Likaså I 175: 20 (se anm.) och ofta. *H.*

124. 2 *mått*, se anm. till I 35: 3. *H.*

4 och 15 *fuller* = U2 *wäl*, se anm. till I 14: 24. Jfr nästa sida r. 17. *H.*

22-23 *leka blindtacka.* I U2 *leka blindbock! H.*

125. 10 *Sedan tag den samma för en dag* drag fram den i ljuset. Frasen är utesluten i *U2;* förmodligen har D 1754 känt den som föråldrad eller som mindre god svenska (jfr danskan!). I da. öfv. 'for en dag'. *H.*

14 *konstig* listig, knepig. *H.*

20-21 *Bussarne* »gossarne»; »pappenheimarne». I da. öfv. 'Karlene'. Jfr anm. till I 149: 1. *Arghet* svekfullhet, svek. *H.*

126. 18-**127**: 11 *Herr . . . öfwerwinna.* Det förefaller antagligt, att Dalin här åsyftat Tollstadius (jfr Lamm s. 246). *L.*

20 *underhålla godt glamm* hålla målron vid makt. *H.*

127. 11 *underrättas* 'visas till rätta' eller 'upplysas'. *H.*

12-**129**: 16 *Sedan . . . åt.* Det är troligt, att hela denna passage åsyftar bestämda samtida personer, då det eljest förefaller obegripligt, hvarför D i så hög grad komplicerat situationen mellan de båda omdiskuterade personerna och försiktigt låtit sina sympatier för Neomachus sticka fram. Jag antager därför, att Dalin närmast haft den just vid denna tid öppet framträdande rivaliteten mellan Arvid Horn och Gyllenborg i tankarne. I så fall skulle den för gudfruktighet och rättrådighet berömde Aristarchus vara Arvid Horn. D vill ej bestrida, att han äger dessa egenskaper. Men han opponerar sig mot de anspråk på ofelbarhet för honom, som hans anhängare framställa, och kan ej finna sig i att Neomachus (Gyllenborg?) skall anses dömd endast därför, att han ibland lägger sig emot Aristarchi förehafvanden och därför att Aristarchus och andra utan skäl misstro honom. Detta är naturligtvis endast en gissning, men den vinner stöd af att D i senare ark återkommer till förhållandet mellan Horn och Gyllenborg och därvid intager samma ståndpunkt och använder sig af samma omsorgsfullt dolda angreppstaktik, i förvissning om att läsarne, som lefde midt uppe i partikäbblet, utan fingervisning skulle kunna förstå hans häntydningar. *L.*

23-24 *uphäfwit belägringen för Dantzig.* Syftar naturligtvis på den rådande stämningen för att gripa in i kriget genom sändande af svenska hjälptrupper till Danzigs undsättning. Jfr ofvan anm. till s. 96: 11, noten. *L.*

128. 7-8 *jag är äfwenwäl helt försäkrad om* jag är likaså alldeles säker på. *försäkrad* i denna användning träffas ofta i Argus. *H.*

15 *tog . . . på* inföll, högg in. Eller 'tog upp'. Jfr i viss mån *taga på psalmen* 'entonner le pseaume, donner le ton pour chanter le pseaume' enligt Weste 1807 II sp. 1149. *H.*

21-22 *for . . . fort* fortsatte. *H.*

129. 2 *Jag må rätt le* jag kan just skratta; 'jag måste skratta'. *H.*

23 *få . . . inrymme* få insteg. *H.*

130. 13 *funt-Faddrar* såta vänner. Ännu hos A. F. Dalin 1850. *H.*

24 *lullar för sig sielf,* se anm. till 114: 7. *H.*

132. *N:o XVI.* Att Dalin i inledningen till hyllningsdikten på konungens födelsedag hänvisar till »Herrar Maro och Dahlstierna» såsom sina »berömlige Förmän och Mästare» får sin förklaring däraf, att hans »Ecloga» är en efterbildning af den i Dahlstiernas Kunga-Skald inlagda växelsången mellan Tool och Giarmund, hvilka — likaså på ottave rime — besjunga Karl XI under namnet Hjalmar. Dahlstierna antyder själf i en not, att hans förebild varit den femte eklogen i Vergilii Bucolica, där tvänne herdar täfla om att besjunga den bortgångne Daphnis, under

hvilket namn Vergilius velat prisa Julius Cæsar. D har med tvifvelaktig framgång sökt efterhärma Dahlstiernas naiva landsbygdston. Nedan återges paralleller ur de båda dikterna. *L.*

132. 1 *Curialist:* troligen 'kännare af hofceremonielet'. Jfr anm. till I 253: 6. *H.*
16 *wi få wårt sielfswåld hafwa* vi få råda oss själfva, vi få ha vår frihet. Jfr II 117: 16. *H.*
16-**133**: 5. Utan att vara någon direkt efterbildning har denna strof dock en ofrånkomlig likhet med den, hvari Dahlstierna låter Tool skildra, hur det tillgick i Halland under Hannibal Sehestedts krig:

»Nu kommer Jag ihog de gamble Balsis-fegder;
Då skrefs för Gåhlen wår min Far-fahr ut till Kneckt:
Och ty han Ingen feck, som wille wara legder,
Så geck han sielf i Fällt och fäckte Kring sig deckt:
Men nu har Hialmar giordt, där med hwar Man är nögder;
Att Bonden på sin Loo, och Hustrun wed sin Seckt
Heelt trygge stå; och Jag mit Fää i Dalen drifwer;
Och är ey mera rädd at man till Kneckt mig skrifwer.» *L.*

133. 17 *från Hofwa* från hofvet. Vanligare *till hofwa* 'till håfs', försvenskning af lågty. *to hove.* *H.*

134. 4 *Proster,* med den för Ds språkkänsla säkerligen dialektalt färgade ändelsen *-er*, som ursprungligen var nominativmärke. I U2 *Prost-Far.* *H.*
8-9 *I dag . . . Åhr.* Arket utkom den 18 april, konung Fredriks födelsedag. *L.*
27 *et godt anseende* en vacker utsida. *H.*

135. 2 *orkelös* 'sysslolös, overksam' liksom I 106: 20 (se anm.) och ofta. *H.*
3 *et obeqwämt diur*, se anm. till II 66: 25. *H.*
7 *infällen*, är best. f. plur. af sing. *infälle* infall, påfund; idé. *H.*
11 *dikter,* se anm. till II 60: 1. *H.*
13 *artiga* vackra. *H.*
17 *en stor trediedel af wår wälfärd* drygt (godt) en tredjedel af vår välfärd. De två andra »tredjedelarna» voro *Rådens Myndighet* och *Ständernas Frihet*, se II 68: 4-5! *H.*

136. 11 Den gamla formen *sniö* är vid denna tid på väg att dö ut. I *U2* är den här ersatt af *snö.* *H.*
21 o. 22 *roo* glädje. *H.*

137. 2 *fuller* = U2 *wäl.* Se anm. till I 14: 24. *H.*

139. 8 *Flint-Hiärtan:* best. f. pluralis. *H.*

140. *N:o XVII.* Uppslaget till detta ark har Dalin fått från en fabel af La Motte, »Les Grillons» (II, 19). Den berättar om tvenne syrsor, af hvilka den ena bor i en hög ämbetsmans kabinett, den andra i hans förmak. Den senare är full af beundran för hans rättvisa och oegennytta, men den förra, som sett honom på närmare håll, vet att ytan bedrager och framhåller, att man bör skilja mellan människan i enrum och paradmänniskan. Jfr ned. 141: 1 ff. Fortsättningen af arket synes

mig påverkadt af n:o 457 i Spectator, där Addison låter en korrespondent föreslå en tidning för »hviskningar». *L.*

140. 1 o. 3 *Cabinet* gemak; en furstes eller ministers enskilda rum (arbetsrum). *Förmak* antichambre, väntrum, förrum, förstuga. Jfr I 74: 1 med anm. *H.*

4 *Har du ont af kärlek?* är du kärlekskrank. Jfr II 105: 17-18. *H.*

9 *Ansikten.* Jfr nästa sida r. 8. På liknande sätt användt om människor, nästan = personer, »figurer», »typer», träffas *a.* också I 149: 24 (se anm.), 238: 3, 254: 24, II 316: 12, 496: 9. Jfr användningen af *hufwud, hufwuden*, se anm. till II 235: 15. *H.*

12 *erkäntzlor* tacksamhetsbevis. *H.*

17 *ett gement sinne* en simpel karaktär. *H.*

19 *wanmäktas* vantrifvas. Jfr I 119: 11 (med anm.), 333: 3. *H.*

141. 1-7 *Åh... Åhran.* Jfr härmed La Mottes fabel:

»Tu te trompes l'ami; ce n'est pas là mon maître,
Dit Messire Grillon. Je le connois bien mieux.
Toi, tu le prends là-bas, pour ce qu'il veut paroître;
Ici je le vois tel que le Sort l'a fait naître.
Pour les riches, des mains; pour les belles, des yeux;
Pour les puissans, égards & tours officieux;
Voilà tout le code du traître.
N'en sois donc plus la dupe; & laisse le commun
S'abuser à la mascarade.
Ne confondons rien, camarade.
Distinguons deux hommes en un,
L'Homme secret, & l'Homme de parade.»

Jfr också ned. r. 16. *L.*

14 *wårt nedriga Fädernesland* = U2 *wårt underjordiska Fädernesland.* Jfr föreg. sida r. 15 *en underjordisk person.* Tomtegubben hör liksom andra troll till underjorden, afgrunden. *nedrig* låg; (gemen, lumpen). — *Konst* list. *H.*

17 *Lymmel,* se anm. till II 109: 26. *H.*

16-18 *Det... synas.* Jfr ofvan citatet ur La Mottes fabel. *L.*

25 *Champignon* uppkomling. Se anm. till I 329: 16. *H.*

25-26 *wacker* förträfflig, präktig. *H.*

28 *komma fort* komma fram, komma sig upp. *H.*

142. 8 *förlägen om* angelägen om. Jfr Fru Rangsiuk s. 436 (i Svenska Parnassen) Herr grefven må inte tro att jag är så förlägen om till att bli grefvinna; Gyllenborg Mitt lefverne (utg. af G. Frunck 1885) s. 97: Förkväfd af de obehagligaste dunster i sekreta utskottet, var jag förlägen att andas en frisk luft. *H.*

13 *Hwisk-leken.* I flera nummer af Spectator behandlas en klass af folk, som kallas »whisperers» och som befläcka personers rykte, särskildt politikers, genom att i hemlighetsfull ton hviska om deras förehafvanden. I n:o 457 har Addison låtit en korrespondent föreslå publicerandet af

»news-letters of whispers». Jfr Argus 142: 18-19: »Det är sant at Aviser räknas af somliga för Hwisk-lekar» o. s. v. Det förefaller troligt att Dalin fått sitt uppslag från Spectator, ehuru man ej kan visa några påtagliga lån. *L.*

142. 15-16 *ingen med Klädes-Råck* ingen bättre person. Motsatsen är väl *wallmars-råck*, af *wallmar* groft ylletyg, espèce de gros drap pour l'usage des paysans enligt Weste 1807, = *wästgötetyg* enligt *Hs*-varianterna I 263: 3, 266: 21. Jfr *Walmar* som namn på bonden i Äfwentyr om Rikzens Ständer (II s. 221 ff.). *H.*

143. 4 *en sådan sig widrig Person* en sådan sin motståndare. *H.*
27 *Bittermän:* svordom, se anm. till II 85: 8. *H.*

144. 4 *skamfläcka* förtala. Likaså II 200: 22, 254: 3. I da. öfv. 'sætte Skamflik paa'. Jfr ty. schandflecken. *H.*
7 *går an* lyckas; »går». *H.*
10 *trygghet* 'trovärdighet' eller 'lugn och allvar'. I da. öfv. 'Alvorlighed'. *H.*
27 *artigheter* finesser, nymodiga påfund. Jfr ändringen i *U2* (Hwisk-Leken är en ny artighet: Nog kan en och annan fordom ha lärt honom på sina resor til Italien och annorstädes) samt I 308: 8 med anm. *H.*
27 *Stygia-Putt* afgrundspölen, afgrunden. I da. öfv. 'Stygiæ-Pøl'. *H.*

145. 6 *giorde så mycket buller* ställde till så mycket bråk (oro, uppträden). Likaså II 170: 16-17 giordt buller i Riket nu snart halft annat Åhr, 178: 19 oreda, buller och ordeträta, 467: 10-11 intet Owäsende, intet Tyranni, intet buller, intet slagsmål öfwer Husfolket i otid. *H.*
21 *Michel Slink. Slink* = lycksökare. Jfr II 142: 1-2 och Lind 1749 *Slinker* m. der Schleicher. Håf-slinker, ein Höfling, Hof-Günstling. *H.*
22-23 *Madame Blåkappa? H.*
23 *Don Fuchsswantz.* Jfr *Räf-swantzar* lismare I 165: 7 (se anm.) och II 199: 20 *räfswantz* = U2 *ränkspelare.* Jfr i U2 *Don Slinkinello. H.*
25 *Tidningar* skvaller. *Fru Gunborg Swartstrumpa:* i ty. var *Blaustrumpff* ett gammalt öknamn på bödeln, som senare får betydelsen 'angifvare, spion'. Jfr Paul D. Wörterb. s. 86 och Lind 1749 *Blau-Strumpff* m. ein Mensch, der alles angiebt, en spejare, som alt snokar op och gifwer an. *H.*
26 *Junker Pytt? H.*
27-**146**: 1 *Caisa altid nögd . . . krämare.* Jfr ofvan anm. till II 98: 5-12. *L.*

146. 1 *Krämare,* se anm. till I 75: 12-13. *H.*
10 *Fine den lille: fin* = listig, finurlig, se anm. till I 205: 9, II 46: 19. *H.*
19 *Wi måste wäl minna oss* »tacka för oss»? Jfr i da. öfv. 'Vi maa pakke os'. I ä. lågty. betydde *se minnen* 'versöhnen, in Güte scheiden', i ä. da. kan *minde* betyda 'formane til at gaa bort', *minde ud* 'befale at gaa bort' *m. bort* 'gaa bort med det gode'. *H.*
26 *förkolnade* kallnade; utslocknade. *H.*

147. 1 *Sällsamheten* sällsyntheten. *H.*
9 *eclipsera* förmörka; ställa i skuggan. Jfr fra. *éclipser*, t. ex. Ce poète a éclipsé les autres (Weste 1797 I 684). *H.*

148. 1-2 *den Scandiske Mercurius.* I tidskriften Thet Swenska Nitet (n:o 8) tydes detta såsom åsyftande Carlsson. (Sylwan s. 160.) Möjligen har Dalin härmed velat antyda, att han från honom fått själfva den anekdot, som han berättar, eller troligare, att han anlitat hans bistånd för de ekonomiska spekulationerna i arket. Att detta har D till ensam författare synes mig otvetydigt framgå af berättarstilen, som just är den för D typiska. Själfva tendensen är ju också densamma, som han gett uttryck åt i flera föregående ark. Han vill belysa den på utländsk kredit fotade kramhandelns skadlighet för riket. (Jfr anm. till I, s. 73: 12-13.) *L.*
9 *fuller* = U2 *wäl.* Se anm. till I 14: 24. *H.*

149. 3 *Krämare,* jfr anm. till I 75: 12-13. *H.*
6-16. Af de mer ovanliga italienska köpmanstermerna i detta stycke betyder *Strazza* kladd, *Conto pro diverse* diversekonto (där mer tillfälliga fordringar och skulder uppskrifvas), *Conto Generale* balanskonto. Med *Spese* (af Dalin begagnadt i förtyskad form *Spesen*) menar man de omkostnader som stegra varans inköpspris öfver det i fakturan angifna, alltså kommissionärsarvoden, förpackningskostnader o. s. v. Med *ritorner* menas väl återsändandet af osålda varor. *Courtage* (fra.) betyder mäklararvode. *Herr Creditor a Costi* betyder borgenären på den plats, dit man skrifver. Att *gå al pari* med någon, torde betyda att dela vinst och förlust. *L.*
11 *konstigt* knepigt. I *Hs* ändradt från *illfundigt,* som i sin tur fått ersätta *förslaget. H.*

150. 8-9 *den läckra Amalia.* Jfr på nästa sida r. 17 *den delicate Amalia. H.*
15-16 *sedan det förra blifwit anwänt på Monsieur, Madame, Taffel, Meubler &c.* dvs på allsköns utländsk lyx. I fråga om *Meubler* jfr anm. till I 85: 25-26. *Patron* förlagsman. *H.*
24 *den mäst interesserade wänskap* som är i ens eget intresse, till gagn för en själf. Jfr I 108: 4 *interesserade* = U2 *egennyttige. H.*
25-28 *Ja . . . Legations-Friheten.* De ständiga lurendräjerierna voro vid denna tid föremål för ständernas bekymmer och lagstiftningsåtgärder. Särskildt betänkliga ansågos de vara, om man därigenom lyckades införa importförbjudna varor. Dalins ord tyckas antyda, att man därvid brukade anlita de utländska sändebuden, hvilka naturligtvis för egen del hade frihet från tull och importförbud. (Jfr ofvan 48: 3-9.) *L.*

151. 1 *riktig* vederhäftig, solid. *H.*
3 *Krak, der hade han Ägget.* Se I 337: 11-12. Jfr *gå i krak* 'gå i kras' t. ex. hos Stiernhielm enligt Dahlgren, ty. *krach, krack. H.*
16 *Han fick leigd,* dvs gäldenärerna beviljade honom befrielse från bysättning. *H.*

151. 27 *tuggat derpå* hackat på det. I U2 *gnagit derpå*. *H.*

152. 1-11 *Quart . . . Riket.* Detta är ett sorts svar till den ofvan (98: 5-12 nämnda flygskriften af Caisa altid nögd, där Argus just beskylldes för att ledas af »enskylt hat» till krämare. *L.*

9 *så wida* därför att. *H.*

13 *konstla* skoja. *H.*

17 *Fritt* gärna. *H.*

153. 2 *giöra räkning* redovisa. *H.*

5 *Jo, med Glasögon.* Argus alluderar väl här på ett tidigare ark, I, 24, där han låtit en månglerska utdela glasögon, genom hvilka man ser allt i förvänd dager. Det berättas där (s. 101), att de nya »Hushålls-grep och Förslag, som kunde sättia Riket i Kraffter och blomma» genom dessa glasögon af »några Pungtömmare och utländske Betiente» skådas såsom »de osundaste Orcaner». *L.*

14-15 *gå an* lyckas, ha framgång. *wighet* lätthandterlighet. Jfr II 366: 8. *H.*

17 *åtskilliga* olika slags. *H.*

26-154: 2 *Menen . . . 20 Procent.* Om 5-procentstaxan och de olika partiernas ställning till densamma se anm. till I, s. 14: 23 och till I, s. 50: 13-56: 4. Den af Dalin föreslagna höjningen af 5-procentstaxan blef också sedermera af riksdagen vidtagen, då den höjde taxan till tio procent för alla varor från Östersjöhamnarne och Elbe och 7 procent för de öfriga. Borgarståndet var ytterst förgrymmadt öfver denna taxa och yrkade ej blott på dess upphäfvande utan äfven på att köpmännen skulle återfå hvad de sedan 1731 erlagt för den. Det var det Gyllenborgska partiet, som genomdref denna skärpning i taxan. *L.*

154. 9 *Landshielpen.* Genom en direkt bevillning och den ofvan omnämnda 5-procentsafgiften hade ständerna år 1727 grundlagt en s. k. »landshjelpsfond», som skulle användas till räntefria lån åt nystartade manufakturverk. *L.*

16 *belag* pålaga, tull. SAOB anför endast detta citat. *H.*

155. 4 *i medlertid* innan dess. *H.*

9 *orklöshet* lättja och oföretagsamhet. *H.*

19 *illpadige* illistige. Se anm. till I 273: 5. *H.*

25 *en Ährlig ting* en god sak. *H.*

156. 1 *billighet* rättvisa. *H.*

157. 1 *rättnu* bäst det är. *H.*

2 *beställning* syssla. *H.*

158. 3 *Wräk honom* etc., jfr II 110: 24-25 med anm. *H.*

14-15 *barde-Män* krigare. Jfr I 27: 9 med anm. *H.*

23 *rolig* lugn. *H.*

24 *beskiedelighet* duktighet. *H.*

27 *Liderliga* tygellösa, oregerliga, sedeslösa. Jfr II 22: 13, 318: 13. *H.*

159. 3 *billigare* resonligare. *H.*
7 *fuller* = *wäl.* Se anm. till I 14: 24. *H.*
9-10 *wäl anförd Yngling* väl uppfostrad. *H.*
10 *kallsinnig* kallblodig. *försiktighet* beräkning. *sinnes starkhet* karaktärsfasthet. *H.*
12-**160**: 21. Det angrepp »från Parnassen», som Argus här säger sig ha varit utsatt för på grund af sina uttalanden i religionsuppfostringsfrågan, torde väl vara identiskt med det angrepp, hvarom D. berättar längre fram i detta ark (163: 5-7). Han säger där i den ursprungliga, af censorn ändrade texten (jfr noterna!), att »en Präst några Mihl härifrån uppenbart i sin afftonsångs-predikan» kallat honom »den Folk-skiämmaren Argus». Det antagligaste torde väl vara, att Dalin med ordet »Parnassen» vill antyda, att detta angrepp skett i lärdomens högsäte, Upsala. De argument, som Dalin begagnar sig af för sitt försvar, äro till en del hämtade från samma n:o af Le Mis., på hvilket han ursprungligen byggt sina förslag till religionsundervisning. D gör emellertid i realiteten en ganska markerad reträtt från v. Effens radikala ståndpunkt. Han förklarar sig sålunda öfvertygad om att kunskapen om Gud är medfödd, hvilket naturligtvis v. Effen i öfverensstämmelse med Lockes ståndpunkt förnekar. Han skyndar sig också att i en parentes (159: 24-26) påpeka, att han ej talar om »den Saliggiörande Tron, som Gudz nåd genom sin anda uti oss allena wärkar», utan endast om »förnuftets skyldighet». *L.*
14 *Himla-Läran,* se anm. till I 27: 18. I da. öfv. *Religionen. H.*
21 *tro efter sägn* tro på någons blotta ord (*sägn* = utsago). *H.*
22 *eftertänkeligt* betänkligt. *H.*

160. 2-7 *Om ... Christenheten.* Denna passage är synnerligen betecknande för Ds tvungna försiktighet i religiösa uttalanden. Le Mis. hade (II, 50) framhållit, att det är bättre för människan att stanna i villfarelsen efter att ha gjort alla möjliga försök för att upplysa sitt förstånd, än att acceptera den rätta läran genom att slafviskt böja sig för auktoriteten. I det förra fallet gör man dock sin plikt som människa och kan ej förebrå sig annat än bristande förnuftsgåfvor: »Mais si l'on est Orthodoxe par prévention, à proprement parler, on ne croit rien, on s'imagine de croire, & ce qu'on prend pour une conviction de l'esprit, n'est qu'une passion du cœur; au lieu de soûmettre ses opinions à l'évidence, on les fait relever du hazard, qui, selon la naissance des hommes, en fera à son gré des Juifs, des Chrétiens, ou des Mahométans.»
D söker på ett skickligt sätt undgå svårigheten. Genom att förklara den religiösa kunskapen som medfödd och låtsas antaga, att förnuftet nödvändigt måste föra till samma resultat som uppenbarelsen, har hans återgifvande af v. Effens ofvan anförda passage fått en helt annan innebörd. Van Effen förkunnar hvad som Voltaire så ofta framhållit, att det är slumpen, det land eller den krets, där man födts, som i de flesta fall bestämmer ens religiösa åskådning, att den, som i Turkiet är muhammedan,

skulle blifvit god katolik, om han födts i Frankrike. D, som ju delvis begagnar sig af samma ord som v. Effen, lyckas genom sin inledning aftrubba uttalandet ända därhän, att det blott visar, att den ortodoxi, som endast hvilar på fördomar eller lärarens auktoritet, är religiöst värdelös. Och vid sitt återgifvande af v. Effens passage har han dessutom i stället för kristna satt »hwarjehanda willfarande Christne i Christenheten», ehuru ju det föregående skulle visa, att man äfven kan bli ortodox lutheran af »förutfattad inbillning». *L.*

160. 12 *draga rena slut* riktiga slutledningar; jfr anm. till *städa* I 157: 18. *H.*
17 *gifwa mig wunnen* erkänna mig besegrad, öfverbevisad. *H.*
22-**161**: 14. Till detta stycke har D fått uppslag från en berättelse i Le Mis. II, 29, som afser att belysa inbillningens njutningar. D har emellertid gett den en mer humoristisk tillspetsning. Det torde därför vara af intresse att jämföra hans behandling med anekdoten i Le Mis.: »Les plaisirs de l'imagination sont ceux que goûte le riche Lucullus, en regardant la magnificence de ses Bâtimens et la pompeuse symétrie de ses Jardins. Ses laquais jouissent comme lui de tout ce qu'il y a de réel dans sa satisfaction. Ils traversent des apartemens spacieux, et la do[illegible]re des lambris frape leurs yeux comme ceux de leur Maître. Ils sentent l'odeur agréable que répandent ses Orangers, et jouissent de l'air pur et frais qu'il réspire lui-même à l'entour de ses Cascades, et de ses Bassins. D'où vient que, tandis qu'ils regardent toutes ces beautez d'un air indifférent, on voit la joye se peindre par les plus vives couleurs sur le visage de Lucullus? C'est que Lucullus en contemplant ces merveilles, s'avertit de tems en tems qu'elles sont à lui, et qu'il est le maître de tous ces lieux enchantez.» *L.*

161. 10-14. *Men ... inwärtes.* Uppslaget till denna skildring har D fått från Le Mis. II, 29, där en dylik personnage, som ej förstår musik, men vill inbilla sig själf och andra, att han gör det, utförligt skildras. *L.*
21 *Skillerier* målningar. Af ty. *Schilderei.* *H.*
23 *oköpandes* gratis. *H.*

162. 3 *betänkt* tänkt på, haft i tankarna; reflekterat öfver. En förr vanlig, numera föråldrad användning af *betänka,* se SAOB: B 2196. *H.*
6 *Niskhet* gnidighet. *H.*
10-18. *Käre ... Fadren.* Berättelsen om det personliga adelskapet i Kina, under hela upplysningstiden prisadt som ett reformernas Eldorado, har D tagit direkt från Le Mis. II, 24: »A propos de Qualité; les Chinois qui se croyent de fort habiles gens, ont des idées bien ridicules de la Noblesse. Elle est personelle chez eux; le mérite ne l'obtient que pour ceux qui possèdent ce mérite, et qui se signalent dans les Sciences ou dans les Armes. Quand le fils d'un Mandarin veut hériter de la Noblesse de son Père, il faut qu'il se donne la peine d'être vertueux comme lui.» Van Effen utför emellertid jämförelsen med den europeiska adeln, hvilken D endast antyder. *L.*

163. 5 *Nu är jag intet bättre utkommen, än at.* Jfr i U2 *Nu är jag ej bättre utråkad, än at. H.*

5-7 Jfr anm. t. 159: 12. *L.*

13-**164**: 21. Dylika skämtsamma recept mot allehanda lynnesåkommor förekomma stundom i de engelska moraliska veckoskrifterna. Möjligen har D närmast fått sitt uppslag från Spect. n:o 547, där en samling läsare af Spectator beskrifva, hur de kurerat sig från allehanda åkommor, såsom party-spleen, levee-hunting o. d. genom läsning af olika nummer af Spectator. Antagligen var D också angelägen om att visa sin under ungdomens medicinska studier förvärfvade förmåga att uppsätta ett recept. Han har därför användt sig af läkarnes ännu gängse förkortningar. *L.*

21 *Untze* = U2 *Untz* 'uns' viktenhet = 2 lod. Ordet är lån från tyskan eller lågtyskan, som i sin tur fått det från lat. *uncia*. Formen *Untze* stämmer med den högtyska formen (*Unze*). Som medicinalvikt var 1 lod = 14,9 gram (enligt Nord. Familjebok, ny uppl., art. *lod*). *H.*

164. 3 *roligheten* lugnet. *H.*

23 *hålla mig från löije. löije* = skratt, jfr anm. till I 66: 24. *H.*

165. 7 *försökt* bepröfvad. *är försökt i Werlden eller intet* har någon erfarenhet af världen eller icke. Jfr I 11: 15-16 förargar sig öfwer de oförsöktas näswishet. *H.*

9-26 Den här införda berättelsen är hämtad ur Spect. 404. Hela detta nummer skall visa detsamma som Ds berättelse, nämligen att enhvar bör »bli wid sitt Naturliga Pund». I Spectator lyder berättelsen sålunda: »Cælia has all the charms of person together with an abundant sweetness of nature, but wants wit, and has a very ill voice; Iras is ugly and ungenteel, but has wit and good sense. If Cælia would be silent, her beholders would adore her: if Iras would talk, her hearers would admire her: but Cælia's tongue runs incessantly, while Iras gives herself silent airs and soft languors, so that it is difficult to persuade one's self that Cælia has beauty and Iras wit: each neglects her own excellence, and is ambitious of the other's character; Iras would be thought to have as much beauty as Cælia, and Cælia as much wit as Iras.» *L.*

21 *agar* tvingar (tuktar). I Swedbergs Schibboleth (1716) s. 265 återges det främmande *Disciplinera* med sv. *aga*. Jfr anm. till II 23: 11. *H.*

22 *twungne* konstlade, tillgjorda. Jfr I 13: 10, 88: 24-25 med anmärkningar. *H.*

166. 1-**167**: 7 Denna fabel, en öfversättning af La Mottes Le Linx et la Taupe (II: 4), uppges af Dalin vara insänd. Då den i manuskriptet föreligger i hans handskrift, kan man vara tveksam om den verkligen är af annan författare. Möjligen ha vi här att göra med en tidig öfversättning af honom, som han vid denna tid ej funnit tillfredsställande och därför velat undvika att bära författaransvaret för. Härpå tyda också hans mycket radikala förändringar i *U2*. *L.*

2 *klener* späd, liten. Jfr I 100: 9, 153: 2. *H.*

166. 2 *I . . . klener* jfr förändringen i *U2*. Originalet har här: »Jadis dans le siècle des Fables.» *L.*

4 *dikters*, se anm. till II 60: 1. *H.*

7 *Så . . . lius*. Originalet tillskrifver lodjuret en ännu skarpare syn:

Tandis que l'œil du jour perce à peine le nuë
Le sien perce au travers d'un mur. *L.*

19 *slätt* ringa, dålig; ömklig. *H.*

20 *wår Flicka*. Att mullvaden fått kvinnligt kön beror naturligtvis på inverkan från det franska originalet. *L.*

20-22 jfr ändringarna i *U2*. Originalet lyder sålunda:

»Je n'ai point d'yeux; est-ce un sujet
D'acuser Jupiter? Croyez-m'en, sur mon ame,
Il a bien fait ce qu'il a fait.
A-t-il besoin qu'on le conseille?»

Den i båda öfversättningarna utelämnade varningen för att ej anklaga Gud återfinnes i stället i sensmoralen (167: 5), där den ej har någon motsvarighet i originalet. *L.*

23 *hörsel-Dygd*. *Dygd* = förmåga, jfr II 158: 15. *H.*

24-167: 3 Öfversättningen i *U1* fjärmar sig här mindre än den omändrade *U2* från originalet, som lyder:

»Tenez, par exemple, elle entend
Derriere vous un bruit qui vous ménace.
Fuiez. Dame Taupe entendoit
La corde d'un arc qu'on bandoit.
La fleche part» o. s. v. *L.*

168. *N:o XX*. För förståendet af detta ark torde några ord om den politiska situationen vid ständernas sammanträdande vara behöfliga. Riksdagen, som sammankallats till den 14 maj genom ett kallelsebref af den 26 febr., var en urtima riksdag, som närmast hade att fatta definitivt beslut om Sverige skulle deltaga i det polska kriget eller ej. Konungen, hvilken för Hessens räkning dref en särpolitik med intressen, helt motsatta de svenska, hade i rådet omöjliggjort hvarje afgörande i fråga om utrikespolitiken och därvid haft stöd af den Gyllenborg-Höpkenska fraktionen, som för egen räkning ej ännu fattat fast ståndpunkt i den utrikespolitiska hufvudfrågan. Horn, som nu var i onåd, hoppades med riksdagens hjälp kunna undanskjuta konungen från utrikespolitiken och äfven åstadkomma en räfst angående de godtyckliga ämbetstillsättningar, hvarigenom konungen under sista tiden låtit tala om sig. D:s devota hyllning för konungen i det sista partiet af arket är därför mer än en fadd panegyrik. Den afser att i det Gyllenborgska partiets anda preparera stämningen till hans förmån och framförallt afvisa det utbredda talet om att han under ständernas frånvaro gjort sig skyldig till maktöfvergrepp (174: 24—25), att han hade några hemliga utrikespolitiska uppsåt (se talet om »hemligt uppsåt» och »speculationer» s. 175: 2—6). Ds förslag (175: 11—17),

att ständerna »til Tysthetens och tidens winnande i det angelägnaste Beslut» ej skulle »stadna i ett enda, utan lämna Alternativer til Hans May:tt och des Råd, hwilka bäst lära kunna i akttaga Conjuncturernes hwälfwande», kan ej heller afse något annat än att ständerna ej skulle fatta beslut i den fråga, för hvars skull de voro sammankallade, frågan om deltagande i kriget, utan öfverlämna detta åt konungen och rådet. Med detta förslag gick Argus direkt emot Horns afsikter, men uttryckte däremot exakt den mening, som hystes af konungen själf och delades af Gyllenborg och Höpken, hvilka själfva ej voro fullt bestämda i fråga om kriget och gärna önskade saken uppskjuten.

Tydligast framgår emellertid arkets partipolitiska innebörd af det utdrag ur ett bref, som Argus meddelar (173: 20—174: 3) för att visa, att man aldrig kan bättre segra öfwer sina tadlare, än med stillatigande. Det bref om »wåra hushålls-angelägenheter», som Cyneas där uppges ha skrifvit och som fallit hans ovänner i händerna och framkallat en mängd »hemliga och uppenbara smädeskrifter och wanrykten», kan svårligen vara något annat än den i hundratals afskrifter spridda uppsats, som Gyllenborg gett formen af ett bref till sin broder och däri han sökte försvara konungen mot beskyllningarna att drifva hessisk familjepolitik. Han hade däri såsom lögnaktiga betecknat ryktena, att konungen skulle vara på ryssarnes och kejsarens sida eller att han hade några egennyttiga afsikter i fråga om tronföljden eller konungamaktens utvidgande. Detta bref väckte en enorm sensation bland det Hornska partiet. Gyllenborg beskylldes i rådet för att ha yppat hvad som förekommit vid hemliga rådsförhandlingar, och han fick endast medhåll af konungen själf. Det hade också utkommit flera motskrifter mot hans bref. Som synes, är D:s uttalande ett afblåsande af striden från Gyllenborgs och hans anhängares sida och kan därför näppeligen ha tillkommit annat än på direkta order från högkvarteret. *L.*

168. 3 *Vermillon*, cinnoberfärg, som under 1700-talet användes såsom smink. *L.*

1-2 *Kläd-Modeller*, se anm. till II 177: 18. *H.*

4 *bitterhet* förargelse. *H.*

12-13 *en hurtig Yngling* en flott ung man. I da. öfv.: 'et artigt ungt Menniske'. Se anm. till I 217: 20. *H.*

15 *liderlige Bons-Mots* fräcka, oanständiga. I U2 *grofwa*. *H.*

18 *ett artigt Fruentimmer* en fin dam. *H.*

169. 5 *konstlat sig til* skojat sig till, »humbugat». Jfr anm. till I 121: 4. I da. öfv. 'med Practiquer tilbragt sig'. *H.*

7 *Sällskapslik* sällskaplig af sig, umgängessam; begifven på sällskapslif. Jfr I 19: 1, 255: 23, II 256 noten, 401: 27. *H.*

8 *Phantast* pietist. Se anm. till I 150: 1. *H.*

12 *efter jag fick Herrebåd i går med Pukor och Trompeter.* Enlig Weste 1807 är *herrebud* ett familjärt uttryck med bet. 'ordres supérieurs'. Således ungefär: 'befallning från höga öfverheten'; 'befallning från högre

ort'. Jfr II 409: 12—13 jag behöfwer intet berätta dig 60 Åhrs lekar, 80 Åhrs Herra-båd, och 19 åhrs Glam. Se anm. till stället. *H.*

169. 23 *skiäpnad*, en äldre biform till *skepnad*, om hvars uppkomst och förhållande till denna senare kan hänvisas till Tamms utredning i Språk och Stil II s. 219 f. I *U2 skepnader! H.*

27 *åt åhre* nästa år. *H.*

170. 7 *Possar*, uppsvensk biform till *påsar*, vanlig på 1700-talet. *H.*

8 *giöra räkning för mig* = r. 12 *giöra reda för mitt Ämbete* redovisa för mig, aflämna berättelse öfver min verksamhet, aflägga räkenskap. Jfr r. 26 och r. 24 samt II 69: 5 med anm., II 153: 2, II 174: 9 och I 255: 6 (giöra reda för Rikzens Ständer). *H.*

13-14 *jag kan gå den saken så lätt ifrån mig som* jag kan gå i land med den saken lika bra som, klara den saken. Jfr II 27: 16 med anm. *H.*

14-15 *den der warit betänkt här på* som varit beredd på detta, haft tid att tänka på (bereda sig på) saken. *H.*

16-17 *giordt buller* ställt till bråk. Se anm. till II 145: 6. *H.*

23 *rena*, se anm. till I 157: 18. *H.*

25 *Republique* stat, samhälle. *H.*

171. 5 *yrka* lägga mig vinn om. *H.*

6-7 *så wida han i sin Syssla warit begrepen* varit upptagen af, egnat sig åt, skött. *H.*

18 *Lydnan står en undersåtare bäst.* Jfr i U2 *Lydnan kläder en undersåte bäst. H.*

20-21 *Intet til at aldeles angripa* inte precis för att angripa, icke just. — *Bohl-Grofwa* riktigt grofva. *Bohl-* (i Hs *båhl-*) som förstärkande prefix till adjektiver var förr mer brukligt än nu, äfven i skriftspråket, men hade troligen i de flesta fall (liksom delvis ännu), en dialektisk eller vulgär anstrykning; i *U2* är *Bohl-Grofwa* ersatt af *grofwa. H.*

172. 1 *Järn-Contoir.* Ett järnkontor till understödjande af järnbruken blef år 1747 inrättadt, men planerna på ett dylikt hade länge varit uppe. Särskildt D:s principal, Clas Rålamb, var intresserad för åtgärder till vår järnhandels upphjälpande. I ett memorial till riddarhuset af den 19 juni föreslog han, att staten skulle vidtaga åtgärder för att upphjälpa »vår alldeles nedliggande jernhandel», men ville då ej gå med på förslaget om »något Jern-contoir eller sådant, som har smak af monopolium». En vecka tidigare hade D i Argus fått taga tillbaka sitt förhastade förslag om ett järnkontor med den något skrufvade förklaringen, att han visserligen önskat kronan så mycket penningar, som behöfdes för inrättandet af ett dylikt, men ej påyrkat dess inrättande (218: 11—14). Vid utredigerandet af *U2* måste D på nytt skifta ståndpunkt. Järnkontoret var då redan en verklighet, och han fann det därför opportunt att ändra sitt uttalande därhän att han icke påyrkat ett järnkontor »om icke med wissa wilkor». *L.*

172. 17 *renstädade Hufwuden,* se anm. till I 157: 18. *H.*
24-25 *hårda Knesar at giöra med.* Rietz anför *knes* från Skåne och Västmanland i betydelsen 'högdragen sälle', från Västmanland äfven i bet. 'styfsint människa, som ej gifver efter'. Jfr II 51: 13 noten *Kneser* med anm. *H.*

173. 4 *bittrare* hvassare; hätskare. Jfr I 196: 23 med anm. *H.*
17 *rart* ovanligt, märkvärdigt. *H.*
19 *för sällsamheten skull* för dess ovanlighets skull. *H.*
24 *wanrykten* förtal. *H.*
27-28 *förlägga* vederlägga. *ofog* grundlöshet (att de äro utan fog). *H.*

174. 2 *dämpa* förta verkan af; bryta udden af. *H.*
9 *Räkning,* se anm. till II 170: 8. *H.*
13-14 *gifwa . . . wid handen* påpeka, fästa uppmärksamheten på, upplysa om. Jfr II 342: 9-10 Argus är med i allehanda öfwerläggningar. Jag råder, talar och wid handen gifwer, för min del, både förgripligen och oförgripligen ('gör mina påpekanden', 'lämnar mina upplysningar'). *H.*
16 *för sig* före sig. *H.*

176. *N:o XXI* De tvänne porträtten af Pomponius och Porcius ha sin motsvarighet i de karaktäristiker af Atticus och Cato, som Le Mis. ger i II, 19. I detaljerna har D dock stundom afvikit rätt mycket från förebilden, antagligen därför att han delvis tecknade sina Riksdagsmän efter lefvande modeller. Den idealtyp, som D till sist skildrar under namnet Scipio, har ingen motsvarighet hos v. Effen. *L.*
3 *Käckt* bra! bravo! Jfr anm. till I 163: 18. I da. öfv. 'Lystig'. *H.*
15 *Pinne-Skog* skog till pinn-ved? *H.*

177. 6 *antaga* åtaga sig. *H.*
18 *Modeller* moder. Så ofta; jfr I 392: 3 med anm. *H.*
19-20 *snyllen och ruskug. Snyllen* misslynt, fnurrig. Likaså II 278: 14 Då bli wi så snyllne. Jfr Lind 1749 Snyllande (ond) schellig, unwillig. Snyllande, snyllen (misslynt) stutzig, schamhafft, beschämt. *Ruskug* står i en som det tycks ovanlig användning och betyder antingen 'otreflig, vid dåligt humör' eller: '(bjäbbig, grälig), »olåtig», ovettig (kinkig, förtretlig)' l. dyl. Anv. kan vara en specialisering af den vanliga bet. af nysv. *ruskig* bl. a. 'som känner sig ruskig (obehaglig) — särskildt då på grund af dåligt väder eller brist på sömn', men kan också sammanhänga med det äldre bruket af ty. *rauschen,* som enligt Lind 1749 kunde användas i ett exempel som *er rauschet ihm entgegen* han bjäbbar emot honom. I svenska källor eller ordböcker har jag icke funnit någon parallell till det här föreliggande bruket, om icke möjligen Serenius' uppgift i Dict. 1741: *Ruskot,* adj. (turbidus) Foul, cross — som emellertid är helt mångtydig. — Ett annat ursprung har trol. *Madame Ruska,* se anm. till II 404: 17. *H.*
20 *i det stellet han nu* hvaremot han nu, medan han nu tvärtom. *gliser* småler; i U2 *myser. H.*

177. 22 *Caracter* titel. Se anm. till I 134: 27. *H.*

25 *Creatur:* mycket vanligt i Argus om människor, t. ex. II 90: 19, 99: 20 skiäliga Creatur ('förnuftiga varelser'), 187: 10-11 war intet aldeles så förweten eller Barnslig, som de små Qwinliga Creaturen ibland Oss ('kvinnovarelserna'), 299: 6-7 . . . men sluteligen dödt som ett oskiäligt Creatur, 345: 5-6 här äro wäl större Creatur än jag, som i desse dagar slå bom . . ., 359: 10-12 Men arma Creatur, säijen mig, hwad är olycka?, 366: 4-5 de höga saker, som anstå et odödeligt Creatur ('en odödlig varelse'), 395: 1, 414: 10-11 Dina och mina äro kära Creatur. — — — Se vidare I 240: 14 med anm. Jfr den likartade användningen af *Diur,* se anm. till II 66: 25. *H.*

25 *Mölnare,* äldre form för *mjölnare;* den enda som anföres af Serenius 1741, Lind 1749 och Sahlstedt 1773 och ännu bruklig i många dialekter. Jfr fsv. *mylna, mölna* kvarn, af lat. *molina. H.*

178. 5 *skiljaktigheter* stridigheter, tvister. Likaså I 124: 13 (se anm.), 262: 1, II 309: 25, 420: 15-16. *H.*

19 *buller,* se anm. till II 145: 6. *H.*

23 *wurmars* = U2 *kretlares. wurm* fantast, virrigt hufvud. *kretlare* (väl ungefär:) 'envis pedant'; jfr enligt Rietz östg. och smål. *krettel* m. 'ogin, motstridig människa, som ständig klandrar', östg. *krettlï(g)* adj. 'ondsinnt', smål. *kreter* m. 'gnatig karl, som alltid gör anmärkningar', blek. *kretla* 'tvista, smågräla', östg. *krettla* 'klandra, tadla, anmärka', samt hall. *kreden* adj. 'krånglig, envis' enligt P. Möller. *H.*

179. 14 *Republiquen* staten. *H.*

15-19 Antagligen menar D Phaedri fabel (I, 15) Asinus ad senem pastorem, där vallgubben vid fiendernas annalkande råder åsnan att fly med sig. Men då åsnan fått klart för sig, att fienden ej kommer att pålägga henne två packsadlar, anser hon det vara likgiltigt hvilken herre hon tjänar. *L.*

180. 6 *illpadiga* illfundiga, illistiga. Se anm. till I 273: 5. *H.*

9-10 *Förakteliga kännetekn i wåra präcktige dagar* egenskaper som aktas ringa i vår lysande tid. Om *kännetekn* se anm. till I 223: 2, om *präcktig* anm. till I 180: 8. *H.*

19-23 *Stora . . . Man* Jfr Le Mis. I, 19: »Il possédoit des trésors immenses, dont il se servoit en aparence en homme généreux et véritablement, en homme habilement intéressé. Cicéron, le conservateur de la République, ne trouvoit pas chez lui de plus grandes ressources contre ses malheurs qu'Antoine qui n'aspiroit qu'à envahir l'Empire. Il faisoit du bien à tout le monde, s'insinuoit dans l'esprit de chacun, et le parti qui triomphoit avoit toujours quelque obligation à Atticus.» *L.*

20 *konstigt* listigt. *H.*

26 *jag wåndar at* låt vara att, antag att. I da. öfv. 'jeg sætter at'. Se anm. till II 76: 4 och I 352: 20-21. *H.*

181. 5 *När han har sin Nål ur Spelet* (ungefär:) fått sitt på det torra. En

efterbildning af det franska uttrycket *tirer* el. *retirer son épingle du jeu* dra sig ur spelet. *H.*

181. 8-9 *Korteligen . . . wänlig* v. Effen resumerar sitt omdöme om Atticus på samma sätt: »Atticus au contraire me paroit un homme poli, dont la vertu étoit agréable, mais fausse.» *L.*

10 *elak* 'dålig' som motsats till 'god', liksom ofta. *Dålig* är mycket sällsynt i Argus, se anm. till II 10: 5. *H.*

16 *städade* putsade, jfr anm. till I 12: 8, å andra sidan I 157: 18. *H.*

22 *butt* 'butter', se anm. till I 243: 15. *H.*

182. 2 *widriga* fiendtliga. Jfr I 37: 21 och ofta. *H.*

5-8 *Jag är tilfredz, at han . . . . så skulle ändå Porcias. Jag är tilfredz, at* här i samma betydelse som *jag wåndar at* 'låt vara att, äfven om', jfr nyss förut II 180: 26 och I 352: 20-21 med anm. *H.*

12-17 *Det . . . sig.* Jfr Le Mis. II, 19: »Il étoit plus facile à César de dompter l'Univers, que d'ébranler l'ame de Caton.» *L.*

22 *med alt detta* oaktadt allt detta. Så ofta i Argus. *H.*

183. 9 *Enda Dygden anser han* dygden är det enda som han anser. Se anm. till II 36: 5 och 37: 15-16.

23 *förifras* harmas. *H.*

185. *N:o XXII.* Att skildringen af Erik Götskes resa är en imitation af Gullivers resa till Brobdingnag har redan Eichhorn påpekat (Svenska Studier I s. 110). Jämförelsen med förebilden har sedermera utförts af senare forskare. Se särskildt Böök s. 80—81, som påpekat, att D fördärfvat den Swiftska skildringens åskådlighet genom att öfverdrifva proportionerna och låta hjälten på ett oförklarligt sätt komma till jättarne. Hos D lägges ju för öfrigt hufvudvikten på att genom samtalen ge utrymme åt moraliska betraktelser öfver människans litenhet. Han begagnar sig därvid äfven af Lilliputepisoden hos Swift. *L.*

2 *gifwa sig* jämra sig. I denna betydelse förekommer uttrycket redan i fornsvenskan och är ännu vanligt i dialekter och i hvardagligt språk (*ge sej*). *H.*

11 *wid likheten* vid hvad som är sannolikt, rimligt. I da. öfv. 'ved Rimelighed'. *H.*

17 *Walland:* de gamla nordbornas namn på Italien och Frankrike. *H.*

186. 2 *min skickelighet* mitt fina sätt att vara. Jfr i da. öfv. *skikkelighed. H.*

12-13 *Jag föll i en ny beswimning* jag föll på nytt i vanmakt. *H.*

15-16 *bortswimblade* = Hs U2 *bortswimlade* föll i vanmakt. Jfr *swimla* svimma el. få svindel II 445: 8, 449: 3 och anm. till I 376: 7. *H.*

26 *Sandbössa* sanddosa (dosa för skrifsand, med små hål upptill). Ännu A. F. Dalin 1850 anför *sandbössa* vid sidan af *sanddosa.* Jfr nu *spar-bössa. H.*

187. 8 *Matkar* »kryp». Se anm. till I 146: 13. *H.*

10 *förweten* nyfiken. *H.*

187. 10-11 *de små Qwinliga Creaturen* de små kvinnovarelserna. Se anm. till II 177: 25. *H.*

17 *innerligen* invärtes, inom mig, i mitt inre. Se anm. till I 138: 17. *H.*

21 *war jämkad efter* var afpassad efter. *H.*

22-26 *Min ... Neder.* Idén att låta den lilla pygmén såsom en kuriositet föräras till konungen har Dalin fått från Brobdingnagepisoden. *L.*

23 *rart* märkvärdigt. *H.*

188. 4 *ansedd* (kanske) uppmärksammad. I U2 *känd.* *H.*

5-6 *ha hållit mig för tillitelig.* Jfr i U2 *ha kunnat räkna på mig.* — *Mina Betiänter* mina tjänare, mitt tjänstefolk. Icke: 'betjänter'! *H.*

7-8 *hyssa ... på Armen* 'sakta gunga på armen' eller 'lyfta i vädret'. Jfr Lind 1749 *Hyssa et barn på armarna,* ein kind hätscheln, tätscheln, täntzeln. *H.*

11 *yttra mig* framträda, uppträda; bete mig; (göra mig gällande). Jfr II 431: 27. *H.*

18 *Kom wädz ... at* jag vill slå vad att. *H.*

23 *klenhet* spädhet, litenhet. *H.*

24 *oll winsamleg,* med öfversättningen *all god Undfägnad* är missförstånd af Dalin: *winsamleg* är adj. ('vänlig') och *oll* n. plur. af *all.* *H.*

189. 4 *nätt* välgjord. *H.*

5 *inreda* inredning (husgeråd etc.). Hs *inrede.* Jfr *utanredan* 404: 11. *H.*

11 *Solgrannet* 'krypet', se anm. till I 100: 9, 282: 14. *H.*

11-16. Jfr t. ex. de reflexioner, som konungen i Brobdingnag gör vid betraktandet af Gulliver (B. II, kap. 3): »I dare engage these creatures have their titles and distinctions of honour; they contrive little nests and burrows, that they call houses and cities; they make a figure and dress in equipage; they love, they fight, they dispute, they cheat, they betray.» *L.*

13 *Creatur,* jfr anm. till 177: 25 ofvan. *De lära ha* kanske de ha. *H.*

20 *Regementz-* regerings-. *H.*

20-26 *Jag ... sank.* Dessa uppslag härstamma från Lilliputepisoden, där Gulliver ju utför dylika bragder. *L.*

190. 2 *Diur,* jfr anm. till II 66: 25. *H.*

8 *röra* sätta i rörelse? *H.*

10 *Ringmatk* (met)mask? *H.*

15-**191**: 11 Äfven dessa betraktelser ha mer eller mindre sina motsvarigheter i Brobdingnagkonungens spekulationer under samtalet med Gulliver. Uppslaget att låta de fina hofdamernas hy för den lilla dvärgens skarpa öga te sig såsom »garnerad af Humle-Kupor» (190: 25) är ju äfven hämtadt från Swift (B. II, kap. 5). *L.*

15 *stormätne* högdragna. *H.*

19 *Tidegärder* gudstjänster. *H.*

20 *wimmerkant* vimmelkantig, virrig, disträ. Likaså II 340: 11, 397: 7 distrait, wimmerkant och tankfull, I 244: 18 (se anm.). *H.*

190. 24-25 *hennes finaste Hy syntes mig såsom garnerad af Humle-Kupor. Humle-Kupa* betyder enligt Sahlstedt 1773 *Colliculus circum radices lupuli* dvs liten jordhög omkring rötterna på humleplantan. Därmed stämmer K. Dahlman Eskilsson Inledning til sw. Humlegårds-, Skogs- och Ängs-Skötseln (Sthlm 1748) s. 5, där det talas om 'risade Humlegårdar' och 'kupade Humlegårdar' och ges föreskrifter hur man skall 'laga om kuporna'. Jfr nysv. *potatiskupa* 'jordhög omkring potatisblasten' och uttrycket *kupa potatis*. — Ett annat ord är *humlekoppa*, äfven *humlekuppa* = frukt eller kotte på humle, enligt Sahlstedt: 'botrus humuli'. *H.*

191. 2 *Hofbussar* hofjunkare. *H.*
3 *wädias* slå vad. *H.*
9 *skifting* bortbyting. Likaså II 400: 14 oläraktigt som en Skiffting. *H.*
10 *wyrdige,* se anm. till I 100: 23, II 121: 9. *H.*
12 *Orakel-Bilder. Bild* = bildstod, beläte. *H.*
14 *Diur,* se anm. till II 66: 25. *H.*
17 *Creatur,* se anm. till II 177: 25. *H.*
18-19 *widtbegrepen Statist* vidtomfattande, vidlyftig politikus. *H.*
23 *klenheter* små kräk. *H.*

192. 4 *Printzen* fursten. Likaså II 308: 7. Se anm. till I 73: 22. *H.*
7 *Husaktig* som hushållar. *H.*
9 *drygaste* högviktigaste. Jfr I 27: 19 med anm. *H.*
17 *förifrades* harmades. Se anm. till I 90: 23. *H.*

193. 2 *dryg* stadig, väldig. *utom* utanför. *H.*
3 *nisk* gnidig, snål. *H.*
12 *rolighet* lugn. *H.*

194. 4-5 *mellanlöpare, anhangs-wärfware och tidninge-förare* intrigmakare, partiinpiskare och nyhetsmånglare. *H.*
5 *bortskiämma* skämma. *H.*
6 *något olikare* något mindre rimligt. I da. öfv. u-rimeligere. *H.*

195. 6 *det hin tar wed ehr* måtte hin ta er! Om *det* såsom inledande önskesatser se SAOB: D 1085. Orden äro utelämnade i *U2*. I da. öfv. 'det den og den regiere Eder'. *H.*
9 *spelwärk* windspel. *H.*
26 *pysa* pösa? Så enligt Lind 1749 m. fl. Utelämnadt i *U2*. *H.*

196. 5 *Creter?* *H.*
16 *bewisa* lägga i dagen; (här) begagna, ta i bruk. I U2 *bewaka*. *H.*
20 *Kohl Jarls flucker.* Det finnes under medeltiden flera stormän, som burit namnet Kol. Möjligen menar D den Kol, som kämpade med Erik den Heliges son om konungadömet. Hvarken han eller någon af de andra med samma namn ha emellertid haft något med lagarne att göra, hvilket väl ordet »flucker» (flockar) skulle antyda. *L.*
26-27 *och all allmogen blir upbådad, til ett Let-Öhl med nödiga Spadar* etc. Uttrycket hör tillsammans med en grupp komposita med *-öl,* som förekomma i en del svenska dialekter och där *-öl* betecknar kalas

eller förplägnad, som tillställdes efter afslutande af ett större arbete, särskildt ett sådant som utförts gemensamt, med uppbådande af arbetshjälp från de närmaste grannarna eller från hela bygden. I K. Nilssons Ord och Talesätt från sydöstra Blekings strandbygd och skärgård (Karlskrona 1900) har jag t. ex. funnit *kör-öl* n. 'gille, som tillställes åt sådana, som, efter inbjudning, dels varit behjälpliga med förrättande af vissa slags körslor, dels till värden på stället i fr. tillsläppt och hemkört ved', *bröt-öl* 'gille, som tillställdes vid bråkningen af årets linskörd' (t. ex. 'Ni må tro dä käns i vingakräjnkarna på mej i da' ätte bröt-ölet; ja' fick stå o' bryta före åt tsvå'la-tre däker, o' ja' hade en dåli bröta' = linbråk), *lökt-öl* 'gille ... vid lyktandet af vissa arbeten, såsom vid slutet af potatisskörden o. d.'; från s. Möre anför N. Linder *brôtøl, bärøl* 'gästabud för personer, som hjälpa någon att bära, t. ex. sten från åkrarna', *fløtt-øl* l. *fløttninga-øl, kåst-øl* 'kalas vid qvastbindningen', *kørøl, slåtr-øl, skyr-øl* (*skyr* = skörd), *täkkøl* 'kalas vid taktäckning' (äfven *kresninga-øl, lovningsøl*). Jfr de högsvenska *graföl, barnsöl, slåtteröl* och *taklagsöl*. I andra trakter heter det *-gille* eller *-gänge* istf *-öl:* så anför Rietz från Skåne *höstegille, klenegille* 'gästabud efter lerväggars »klinande»', *lergille* 'id.', *mökgille* 'gästabud för dem, som hulpit till att utköra gödseln på åkern', *så-gille* och från Blekinge *brötgille* (= *bröt-öl* ofvan), *resegille* 'gästabud då takresningen vid nybyggnad är uppsatt', likaså P. Möller från Halland *mökgille, höstagille, klenegille,* slutligen Rietz, Gadd (Allmogem. i Östra Härad) m. fl. från Småland och Östergötland *slåtarejänge, tjörejänge, ystgänge* 'ystningsgille'. Af en del exempel synes det framgå att dessa uttryck kunna beteckna ej blott själfva gästabudet, utan också hela samlingen eller uppbådet af folk — så anger Gadd att *jänge* betyder 'samling af personer som äro bjudna att mot välplägning förrätta vissa arbeten' — och likaså själfva det gemensamt utförda arbetet, t. o. m. utan all tanke på någon därmed förbunden traktering. Betecknande exempel med afseende på det sista äro det halländska *laidejille*, som brukas af A. Bondeson i Halländska sagor 1880 och af honom i glossaret öfversättes 'letgille, ifrigt letande', och Möremålets *spännøl*, som enligt Linder betyder 'brottning, slagsmål; svårighet' (dock endast i skämtsam mening). Det är möjligt att vårt uttryck i Argus närmast bör jämställas med dessa sist anförda, i hvilket fall senare ledens *-öl* tydligen får tas i en mycket avbleknad betydelse. — I da. öfv. 'og den heele Almue faaer Opbud til en Samling med'. *H.*

196. 27 *Spadar, Störar och Gewähr.* Här föreligger säkert den äldre bebetydelsen af *Gewähr:* vapen i allmänhet (icke blott skjutvapen). Likaså I 59: 14-15 Höija til Himmelen upp sina Fäders wyrdiga Fahnor / Gamla Gewähr, kort sagt ... *H.*

197. 2-4 *Nästan ... Nålbref.* Såsom synes behandlar Argus här samma motiv, som fru Lenngren sedermera skulle upptaga i »Engelska Vagnen». (Jfr

Warburg A. M. Lenngren[2] s. 101.) Det har ej lyckats mig att upptäcka, huruvida de ha någon gemensam källa. *L.*

197. 6 *föreställning* förslag. *H.*

7-8 *Jag har så ont wid at liuga* jag har så svårt för att ljuga. Jfr II 115: 16-17 *har godt wid at tala.* *H.*

17 *usling* stackare. *H.*

20 *grant* noga. *H.*

23 *grannlaga,* jfr anm. till I 167: 19, 89: 24. *H.*

26 *i en sådan beskaffenhet* under sådana omständigheter, förhållanden; som sakerna stå. *H.*

198. 5 *dryger* myndig, stormodig. *H.*

12 *påstå* kräfva. *H.*

16 *ha igen* ha fatt i. Jfr II 91: 6 *ta igen.* *H.*

27-**199**: 10 *Giör . . . Castor.* Antagligen alluderar D på det någon tid tidigare verkställda landtmarskalksvalet, som satt sinnena oerhördt i rörelse. Archenholtz berättar, att många vid detta val hade dubbla sedlar skrifna, »hwaraf de framwiste den ena eller den andra, alt som de hade folket för sig». En stor mängd hade lofvat den ene kandidaten sin röst, men gåfvo den sedan »effter den inwärtes samwetsöfvertygelsen» åt den andre. *L.*

28 *widriga* fiendtliga, stridiga. *H.*

199. 9 *wisp* vips. Likaså II 312: 24 Wisp, i detsamma strök Biörn oförwarandes. *H.*

20 *räfswantz,* se anm. till II 145: 23. *skräfwa* storpratare, skräflare; pratmakare. Hette också *skräfla,* se Lind 1749. Jfr II 329: 16-17 Man må nu kalla mig Skräfwa eller hwad man will, II 201: 5-6 det är jngen Konst i werlden, at liuga, skräfwa ock tala i wädret. I U2 är *ingen räfswantz eller skräfwa,* här utbytt mot *ingen ränkspelare;* 329: 16 står *Jollrare* för *Skräfwa* i U1. *H.*

200. 1 *Contributioner* pålagor, se anm. till I 193: 16. *H.*

1-2 *Drottning Margretas Rump-skatt.* Olaus Petri berättar, att drottning Margareta pålade de svenska bönderna en »rumpeskatt», på det sättet, att bonden skulle utgöra skatt för hvarje kreatur. *L.*

9 *enfällige* enkla, rättframma. I Hs *enfållige,* U2 *enfaldige.* *H.*

21 *dikt* tappert; el. 'mycket'. *H.*

22 *skamfläcka,* se anm. till II 144: 4. *H.*

201. 2 *utom alt wis* (allmogeuttryck) alldeles på tok, utan all rim och reson, (utom all måtta, till öfvermått). *H.*

6 *skräfwa,* se anm. till 199: 20 ofvan. *H.*

9 *Konstla* skoja, humbuga. *H.*

11 *ärlig,* hederstitel för person af bondeståndet. *H.*

202. *N:o XXIV.* D:s förste biograf, Olof Celsius, meddelar i sitt åminnelsetal öfver honom, att han användt sitt första år vid universitetet i Lund till medicinska studier. Emellertid var han för nervös för att kunna

uthärda med arbetet på anatomisalen, och ett yttrande af hans lärare, Kilian Stobæus, »att medicinen knappast ännu hunnit så långt, att hon med full visshet kunde bota en frossa», kom honom till sist att öfvergifva desa studier. Vårt ark visar både, att Dalin bevarat spillror af sin medicinska lärdom och att han tydligen ej varit främmande för sin lärares pessimistiska uppfattning af medicinens dåvarande ståndpunkt.

Hvad han i detta ark hufvudsakligen vänder sig emot är kvacksalveriet i dess olika former, framför allt den sedan Paracelsi tid florerande naturläkekonsten (se sid. 203: 27: man »ropar at Naturen skall göra alt»). I moderniserad form hade denna fått en framstående representant i Georg Ernst Stahl (1660—1734). Utgående från en genomförd teologisk-metafysisk åskådning med inslag från Leibniz, vill han återföra alla sjukdomar på rubbningar i själsfunktionerna och kurera dem genom att låta själen, eller som han också brukar säga »naturen», verka. Såsom synes är det framför allt mot Stahl och hans lärjungar, hvilka förakta anatomien och »prata om Siälen» (207: 13—14), som Dalin vänder sig, och flera af de medikament, som han förhånar, tillhöra de Stahlska universalmedlen. Dalin opponerar sig också mot den vid denna tid bland svenska läkare rådande vanan att göra sina studier i Tyskland och yrkar på en ordentligt ordnad inhemsk medicinsk undervisning. *L.*

202. 3-4 *wederspelet* motsatsen. *H.*

14 *Alterations-tiden* (förmodligen ungefär:) förkylningstiden. *Alteration* = plötsligt anfall af illamående. Jfr anm. till *altererad* II 348: 15. I Hs ar D först skrifvit *fläckfebertiden*. *H.*

16 *hwilka redan sielfwe utmärkt klåpare ibland sig.* Jfr II 263: 11-12 på Predikstolen . . . hämnas han öfwer enskylte owänner, och utmärker sina motståndare: 'utpekar'. *H.*

203. 7 *fuller* = U2 *wäl.* Jfr anm. till I 14: 24. *komma under wäder* komma underfund. *H.*

19 *I riden Läkare-Postiller. rida* 'plundra, utsuga' el. kanske (ideligen) 'köra med', 'tröska med'? Jfr Weste 1807 II sp. 406 *Rida en postilla* 'friper un sermon, piller un sermonaire', Dalin 1850 *R. en postilla* 'hämta mycket ur en postilla, till en predikan', ä. ty. *Ein Buch reiten* 'plundra, skrifva utur en bok' enl. J. P. G. Möller I 1801 sp. 671 samt ty. *reiten* i bet. 'sich womit abgeben' (Pandekten reiten, Wechsel reiten = Wechselspeculationen machen — jfr Wechselreiter, sv. Vexelryttare) enligt Paul D. Wörtb. 422. Jfr II 289: 14 *Postill-ryttare. H.*

24 o. 25 *af* = om. *H.*

28 *Fuller.* Francis Fuller, en engelsk läkare, som speciellt framhållit gymnastikens betydelse. *L.*

28 *Quincys Pharmacie.* Härmed åsyftas antagligen John Quincys »Course of Lectures in Pharmacie, Chymical and Galenical», London 1723. *L.*

204. 1 *Pharmacia Bateana* Den engelske läkaren George Bate utgaf 1688 »Pharmacopœia Bateana». *L.*

204. 2 *dryg* myndig. *H.*

2-3 *Boerhave skrifwit Formulas.* Holländaren Herman Boerhave, som dog 1738, var som bekant seklets berömdaste medicinare. Hvilken af hans många skrifter D åsyftat, kan vara svårt att säga. Jag antager dock, att han menat hans »Libellus de materia medica et remediorum formulis». *L.*

4 *Sydenham.* Thomas Sydenham lefde under 1600-talet och var en af läkekonstens föregångsmän. *L.*

5-7 *Nenter . . . däran.* George Philipp Nenter, läkare i Strassburg, var anhängare till Stahl och skref 1718 i hans anda Fundamenta Medicinæ Theoretico-Practica». *L.*

8 *Zwingers Praxis.* Theodor Zwinger, lifmedikus hos konung Fredrik I af Preussen, utgaf 1708 »Theatrum Praxeos Medicæ». *L.*

9-11 *Om . . . sällsyntare.* Johann Helfrich Jungken (1648—1726) har publicerat en mängd medicinska handböcker, hvaraf flera innehålla ordet »Praxis» i titeln. Kanske menar D hans »Praxis medica». Hvilket verk han åsyftar, då han talar om hans formulæ, har jag däremot ej kunnat utreda. *L.*

12 *Stahlen.* Om Stahl och hans medicinska teorier se anm. på föreg. s. *L.*

13 *Barbette, Decker.* Paul Barbette var en berömd kirurg och anatom, som vid midten af 1600-talet lefde i Amsterdam. Hans skrifter utgåfvos på nytt 1672 under titeln »Opera chirurgico-anatomica» med anmärkningar af Friedrich Decker. *L.*

13 *Weisback.* Christian Weisbach 1684—1715) utgaf en del medicinska skrifter, som af titlarne att döma tillhöra naturläkekonsten. *L.*

14 *nosat til at.* I da. öfv. 'dristet sig til'. Jfr II 227: 26. *H.*

205. 9 *Polychrest Plåster.* Ett till hvarjehanda användbart plåster (Grek.: πολίχρηστος = användbart för många ändamål). *L.*

10 *Spiritus Anodynus sine opio,* ett smärtstillande medel utan opium. (Grek.: ἀν-ώδυνος = fri från smärta). *L.*

12 *Lemmeric.* Härmed åsyftas den franske apotekaren och kemikern Nicolas Lemery (1645—1715), som bland annat skref en mycket använd farmakopé. *L.*

12 *Hoffman.* Hä.med åsyftas säkerligen Friedrich Hoffmann (1660—1742), en berömd medicinsk systematiker och Stahls förnämste motståndare. *L.*

12 *Rothen.* Antagligen den 1710 aflidne läkaren och medicinske skriftställaren Gottfried Rothe. *L.*

15 *Walentini praxi infallibili.* Michael Bernardus Valentini, en tysk läkare, död 1729, utgaf bl. a. »Praxis medicinæ infallibilis e principiis mechanicis». *L.*

15-16 *Jag hade en innerlig sorg öfwer* jag skulle sörja för mig själf öfwer. Jfr anm. till II 187: 11. *H.*

15-20 *Jag . . . Fadren.* Den dålige läkaren dukar tydligen här upp hela sin farmaceutiska kunskap, hvilken i själfva verket inskränker sig till några mycket vanliga huskursrecept. *Diascordium* var ett lökpreparat,

som användes mot diarré. *Theriac* är en hufvudsakligen af opium bestående bröstsaft, som fortfarande användes, i annan form äfven för kreatur (jfr nedan). *Syrup. Diacad.* skall antagligen betyda Syrup Diacodii, en bröstsaft af pressade vallmoknoppar. *Mixt. Simpl.* betyder naturligtvis Mixtura simplex, som än i dag säljes på våra apotek under namnet »röda förkylningsdroppar». *Liqu. C. C. Succinatus* (Liquor cornu cervi succinatus) går populärt under benämningen »Prinsens droppar». Vin, försatt med kryddor, var ett vid denna tid mycket användt stärkande läkemedel. *Laxerptisane. Senna* torde väl vara identiskt med en purgerande, på sennablad beredda dryck, som vid denna tid var mycket populär och oftast kallades »tisane royale». Med *Elix. Uterin. Holm.* torde väl menas det recept på »Elixir Uterinum», som finnes i vår första farmakopé, »Pharmacopoeja Holmiensis» af år 1686. Det torde hufvudsakligen hafva användts mot kvinnliga underlifsåkommor. Med *Aqu. Hyster. D.* menas Aqua Hysterica, ett mycket kompliceradt läkemedel, hvarpå utförliga recept finnas i samtida utländska farmakopéer. *D.* skall väl innebära en hänvisning till danska farmakopéen. *Carm. Dorncrell* torde väl vara att uttolka såsom Carminativum Dorncrellii. Det skulle i så fall vara ett väderfördelande medel i enlighet med recept af Tobias Dorncrell, en tysk läkare, död 1605. Det har emellertid ej lyckats mig att identifiera detta läkemedel i farmakopéerna. *L.*

205. 24 *anseenlig* högt uppsatt. *H.*

206. 6 *förtal* företal. *H.*

10 *chicanerar* »fuskar», »skojar». Se anm. till II 50: 16. *H.*

13 *konstigt* listigt. *H.*

16 *bära Knif och Taska.* Härmed menas antagligen att sköta fältskärsyrket. *L.*

20 *panaçèer* universalläkemedel. *H.*

22 *Fördenskull, nog kunde Collegium Medicum sittia mig förutan. Fördenskull* (= 'men förresten') på liknande sätt användt II 308: 20 — — — fördenskul, jag kom intet ihog Flaskan — — —, 313: 13, 435: 18 — — fast fördenskull, jag må wäl tilstået. Kanske äfven II 357: 6? I da. öfv. 'for den Sags skyld'. *H.*

23 *Collegium Medicum* l. Collegium Medicorum var ursprungligen en läkarförening, som emellertid så småningom genom kungliga privilegier fått uppsikten öfver medicinalväsendet i riket och framför allt hade till uppgift att förhindra kvacksalfvares verksamhet och visitera apoteken. Det utvecklade sig så småningom till ett administrativt ämbetsverk. *L.*

207. 13-14 *Alberti, som pratade för mig om Siälen.* Halleprofessorn Michael Alberti var en af de mest hänförda anhängarne af Stahls animism. Jfr ofvan! *L.*

16-17 *anförande* undervisning. *H.*

18 *Orost* utan skryt (sagdt), utan att skryta. *för Gud* 'vid Gud', se

II 309: 4. Jfr I 118: 18-19, 329: 10. *Jag är dock lyckelig* det går ändå bra för mig; jag har ändå framgång. *H.*

207. 24 *för Läkare* för att vara läkare, som läkare betraktad. *H.*

208. 1-2 *Lef . . . det friskaste du kan.* Jfr I 108: 21 med anm. *H.*

4 *ett par käcke Män,* se anm. till I 163: 18. I da. öfv. 'berømmelige'. *H.*

9-10 *ingen Latin, bättre än Cornelii Celsi, Poësie, Satyræ* Den enda medicinska skrift vi äga kvar från den romerska litteraturens glanstid är 8 böcker af Cornelius Celsus, en författare från den tidigare kejsartiden. Han är berömd för sitt rena språk. *L.*

13 *Carl.* Johan Samuel Carl, dansk hofläkare, död 1757, var en trogen anhängare till Stahl. *L.*

14-18 *Jag . . . wil.* Stahl begagnade i öfverensstämmelse med sina principer blott ett fåtal läkemedel. Bland dessa intogo afförande medel, som skulle komma själen till hjälp, det främsta rummet. Särskildt berömda voro hans »eröffnende und balsamische Pillen», hvilka antagligen äro de af D åsyftade. Hans *Antispasmodiske pulfwer* skulle, såsom titeln anger, bota mot spasmer och konvulsioner. *Mixtura toniconervina Stahlii,* som fortfarande förekommer i den tyska farmakopéen, bestod af hjorthornsspritˇ och antimontinktur. Den uppgafs vara stärkande för inälfvorna och nyttig mot de flesta kroniska sjukdomar. *L.*

20 *roa* lugna? ställa tillfreds? *H.*

209. 4 *anlagt* användt. *H.*

7-8 *Jag fann bättre räkning i skafwande, än läkande,* jag fann det fördelaktigare att skinna (folk) än att läka (dem). *al min roo* hela min tillfredsställelse. *H.*

13 *läcker* kräsen. *H.*

15-16 *Jag lullar i entome.* I U2 *Jag lullar i enslighet.* Jfr anm. till II 114: 6-7, I 341: 16. *H.*

19 *usel:* som motsats till *god.* Jfr anm. till *elak* II 181: 10. *H.*

22 *ohöflad* utan all hyfsning. Jfr t. ex. anm. till I 212: 19. *H.*

25 *intrygger* intalar. Jfr II 380: 24-25 rätt som de fått kättar, så willa de på hans intryggande ha båsar. *H.*

210. 8-9 *Menniskiors Complexioner . . . planeterne.* Den astrologiska läkekonsten sökte utröna patientens »komplexion», dvs kroppsbeskaffenhet, genom att ställa hans horoskop, dvs bestämma vissa planeters läge vid hans födelse. *L.*

14 *Med alt hutlar jag mig fram* trots allt fuskar jag mig fram, »skojar», »humbugar». (Hs *Med alt detta* istf *med alt.*) *H.*

15 *Storax-Plåster.* Storax är en sorts hartsbemängd balsam, som erhålles af Storaxträdet. *L.*

17 *Hyssop.* Isop (Herba Hyssopi) användes fortfarande vid lungkatarr. *L.*

17 *Elix. Paracelsi.* »Elixira proprietatis Paracelsi» är ett surt aloepreparat. Enligt Paracelsi egna löften skulle det kunna förlänga lifvet

och skydda mot alla sjukdomar. Det skulle kunna bota för pesten och förjaga döden. *L.*

210. 19 *Bönhås* fuskare. Se anm. till I 136: 8. *förgifftig* fördärflig, farlig. *H.*

211. 3 *beskiedelige* ordentliga. *H.*

17 *Collegia Casualia.* Härmed torde väl menas föreläsningar med demonstrationer af sjukdomsfall. *L.*

212. 2 *sällsammare* sällsyntare. *H.*

213. *N:o XXV.* Att D. här under sken af att undervisa om det rätta bruket af »som, såsom, emedan» o. s. v. tillåtit sig en hel del allusioner på samtida personer och politiska förhållanden, torde vara mycket troligt. I ett följande ark om skiljetecknen (n:o XXXVI) har han användt samma metod. Jag har emellertid förgäfves med tillgängliga hjälpmedel sökt tyda hans allusioner i detta ark. *L.*

3 o. 5 *ren* klar. *H.*

10 *efter wiset* 'på det brukliga sättet', se anm. till II 37: 11, I 360: 3. *H.*

214. 6 *sönderbettlas* sönderhackas i småbitar. I U2 *sönderkrossas.* Jfr anm. till II 54: 10. *H.*

10 *för sin egen afsikt skull* i sitt eget intresse. Jfr t. ex. II 10: 25, 16: 11 etc. *H.*

22 *granna* prydliga. *H.*

24 *sedan Prästen redan delt Predikan. delt* indelat, kommit öfver inledningen och dispositionen. Jfr Förbj. ark n:r XV r. 84: han exegetiserar, han definierar, dividerar, subdividerar etc. *H.*

215. 13 *giör buller*, se anm. till II 145: 6, 170: 16-17. *H.*

17 *Herr Knisknas. Knisknas* är namn på en ölsort. Se Dahlgrens Glossarium och Kalkars Ordbog. *H.*

20 *Herr Wanrådder* 'Medellös' (som har dålig råd). *ingen halföre: h.* som mask. äfven I 188: 23, se anm. *H.*

216. 24-25 *något grannlaga mål.* I da. öfv. 'nogen vigtig Sag'. *H.*

28 *Hofbussen* hofkavaljern. *H.*

29 *bask.* Förr brukad biform till *barsk*, se SAOB. I U2 *en kall uppsyn. H.*

217. 2-3 *Jungfru Bumsa.* Jfr II 80: 13 *Bond-Bumsa.* Ross anför *Bumsa* f. 'svært, tykt og tungt Hunvæsen' från bl. a. Östlandet och Trøndelagen. *H.*

8 *aldragrannast* som allra finast. Se anm. till I 150: 27. *H.*

12 o. 13 *swäfwande* »svajig». Se anm. till I 283: 17. *H.*

218. 7 *fuller* = U2 *wäl,* se anm. till I 14: 24. *H.*

11-14 *Ehuruwäl . . . Järn-Contoir.* Jfr ofvan anm. till 172: 1. *L.*

14 *påstår* gör kraf på. *H.*

14-17 *Ehuruwäl . . . landet.* Ehuru ej klart formulerad, är Dalins åsikt tydligen här den, som längre fram under seklet blef den allmänt i Sverige antagna, att lyx visserligen kan skada den enskildes ekonomi, men för landet i dess helhet är till nytta, då penningarna blifva kvar och komma

i »roulering». Äfven på andra ställen har D gifvit uttryck åt samma uppfattning, som hos honom kämpar med en moralistisk ovilja mot lyxen. *L.*

219. 14 *Förmaket*, se anm. till II 140: 1-2. *H.*
25 *qwickhet* begåfning. *H.*
26 *sällsamme* ovanliga. *H.*

220. 11 *wackra* förträffliga. *H.*
13 *artigheter*, se anm. till II 144: 27 och I 308: 8. *H.*

221. *N:o XXVI.* I detta ark, som i registret tituleras »Äfwentyr om Rikzens ständers upkomst och tilstånd från de äldsta tider», representera naturligtvis Hialmar, Theodorus, Byrger och Walmar de fyra stånden, under det att Hilmer är konungamakten och Minnur rådet. Öfriga allegoriska namn äro lika lätta att dechiffrera. Kämpenäs är naturligtvis Sverige, Vitala Danmark, Norr-Svidian Norge, Garpeby Tyskland och Holmgård Ryssland. Med Dan den lille menas naturligtvis danske konungen och med Romwärjarne katolikerna. Några vidare förklaringar af händelserna i sagan torde vara onödiga.

Ehuru D tydligen bemödat sig att dela jämnt åt alla håll, är det dock lätt att märka, åt hvilket håll hans sympatier ligga. Hans adelskärlek aftecknar sig ganska tydligt i den alltigenom sympatiska skildringen af Hialmar. Se särskildt skildringen af reduktionen och dess förhistoria (229: 10-230: 2). I fråga om konungamakten har han på ett något oklart sätt sökt medla mellan läran om konungamakten af Guds nåde och folksuveränitetsprincipen. »Himmelen» öfverantvardar de båda bröderna Hialmar och Walmar i Hilmers händer och ger honom »Förmyndare rätt och makt at leda och styra dem efter bästa Wett» (222: 8-12). Men sedermera göra han och bröderna ett fördrag sinsemellan, så att Hilmer får »wissa härligheter til ewärdeligt öde och gårdens räntor til underhåll» för att »swara för bordändan» och skipa rätt mellan barnen (223: 15-19). Det litterära uppslaget till detta ark har D fått från den politiska sagans mästare, Swift, som i sin »Tale of a tub» framställt de kristna kyrkornas strider under formen af ett gräl mellan tre bröder. (Jfr Lamm s. 204 f.). Redan allmänna likheter i ton och skildringssätt röja detta inflytande, som särskildt blir tydligt, då Dalin skildrar prästeståndets representant, Theodorus, under hans katolska tid. (Jfr anm. t. 225: 22.) *L.*

1 *äfwentyr* saga. *H.*
5 Om *Walmar* som namn på bonden jfr anm. till II 142: 16. *H.*
5 *wäl tiltagsne* som artade sig väl. I da. öfv. 'som trivedes vel'! *H.*

222. 5 *at han kiftade efter andan.* Jfr enligt Rietz *kifta* 'flämta, flåsa, andas hårdt' i flera dialekter, enligt G. Ericsson *kifta e(f)ter a(a)n(d)n* 'häftigt draga efter andan, om andtrutna och döende' i Södermanland; se äfven E. Olson Från Filol. fören. i Lund III 1906 s. 72. *H.*

222. 6 *Smörhållan. hålla* för *håla* liksom *håll* för *hål* äro ej ovanliga variantformer i äldre nysvenska inpå 1700-talet. Hs U2 *-hålan.* Jfr II 339: 5. *H.*
17 *Ännespann* pannsmycke. *H.*
24 *Om I intet weten skiäl* tan förnuft. *H.*
26 *förbittrad* rasande. *H.*

223. 2 *fägin* (arkaistiskt och folkligt) glad. *H.*
4 o. 21 *styf* hård. *H.*
17 *öde* ego, besittning. Jfr 'Uppsala öd'. *H.*
19 *swara för bordändan* stå för värdskapet. *H.*

224. 15 *kulting* pojke. Vanligt i folkmålen. — *brödstark.* Rietz anför *bröd(d)för* '(om barn) som vuxit så pass att det kan föra brödet i munnen' från Blekinge och *kakför* i samma betydelse från Småland; Linder har *bröför* 'gammal nog att kunna äta bröd' från södra Möre. — *flincka af.* Betyder utan tvifvel 'skära eller slita af i stora stycken', jfr *flaunk* (af *flank*) 'afflådt stycke, skinnlapp' i Halland enligt Bondeson Halländska Sagor s. 135, *flanka* 'tunn skifva' i Småland enligt Rietz, *flänka* 'grofhugga (en stock)' i Uppland (egen uppteckning) m. fl. *H.*
24 *skamstyfwas* skamligt stympas; (ungefär:) 'brännmärkas'. *styva* betyder i Öster- och Västergötland enligt Rietz 690 'skära af öron eller svans på ett djur, hufvudsakligast för att märka det'; i fornsvenskan användes det också enligt Schlyter Gloss. om att märka en tjuf genom öronens afskärande. *H.*
25 *käckt nog* bra nog; se anm. till I 163: 18. *H.*

225. 7 *blöthiärtade* vekhjärtade. *H.*
9 *laggade de så oförskiämt på honom* klådde de upp honom så skamlöst. *lagga* l. *laga* 'slå, piska' i flera dialekter enligt Rietz. *H.*
12 *ryggdunnt. dunt* betyder 'ett slag i ryggen' i Västergötland enligt Hof Dialectus Vestrog, s. 107; *dunta* (»*dunta te*») 'slå någon lätt i ryggen' i Västergötland, Östergötland och Småland enligt Rietz. Jfr *Ryggduntade* II 338: 1. *H.*
20 *pundwahror.* Pluralen betyder enligt Weste 1807 och A. F. Dalin 1850 'stark föda, såsom kött, fläsk m. m.' (*Pundvara* 'sådan vara som säljes pundtals t. ex. viktualievaror' Dalin, Weste). *H.*
22-226: 13 *Men . . . sinnen.* I Tale of a tub skildras på samma sätt, huru Peter, den katolska kyrkans representant, sedan han kommit till välstånd börjar göra anspråk på myndighet öfver sina bröder: »For no sooner had our Learned Brother, so often mentioned, got a warm House of his own over his Head, than he began to look big and to take mightily upon him; — — — — He told his Brothers, he would have them to know that he was their Elder, and consequently his Fathers sole Heir; Nay, a while after, he would not allow them to call him Brother, but Mr. Peter. And then he must be styled Father Peter; and sometimes My Lord Peter.» Sedermera skildras utförligt, huru Peter gör en mängd uppfinningar för att öka sin kassa. När någon var dömd att hängas, lofvade han honom

förlåtelse för en viss summa penningar, och då han fick dem, utfärdade han ett högtidligt bref, som ej alls räddade den stackars brottslingen. Härigenom blef han mycket rik, men så småningom kom hans hjärna, liksom Theodorus', i olag. Han kallade sina bröder uslingar och förrädare och sparkade dem till sist ur sitt hus. *L.*

226. 1-2 *som sade honom en anda emot* som sade ett knyst emot honom. Se anm. till I 241: 22. *H.*

6 *nickade i haserne: n.* knekade. Jfr *knekar i haserna* II 388: 10. *H.*

9 *liggande fä* pengar. Jfr ännu i danskan (i bibliskt språk) *liggende-fæ* skatt. Motsatsen var *gangande fä* boskap. *H.*

17 *Fin-bo ägor* = Finland. *Fin-bo* är bildadt efter mönster af härads-namn i Götaland, såsom *Vedbo, Åsbo, Östbo, Västbo* etc. *H.*

18 *trodde honom til Lifwet* trodde han skulle lefva. Jfr *tilltro. H.*

227. 3 Namnet på Danmark, *Vitala,* torde D ha funnit i Verelius' upplaga af Hervararsagan, där utgifvaren i en mycket lärd och fantastisk utredning söker visa, att danskarna i forntiden hetat *Vitar* eller *Viter* och de danska öarna *Vitaslet* eller *Vitala.* Den Vereliska hypotesen går igen också i Ds Svea Rikes hist. I (1747) s. 97 f. *H.*

5 *Det blef bestält* det blef gjordt, det var snart gjordt. *H.*

12-13 *Hilmer låg imedlertid i en Nattstuga utan hopp. N.* kallas enligt Rietz i Väster- och Östergötland och Halland gästrummet i andra våningen (öfver *nystuvan*) eller på vinden, hvilket begagnades till sofrum för gäster och till förvarande af helgdagskläderna. Jfr I 31: 7. *torr-bulta* slå någon utan att blodvite uppstår. Se Gloss! *H.*

26 *nosade til* stack näsan till. I da. öfv. 'vænte Næsen til'. Jfr II 204: 14 med anm. *H.*

28-**228**: 1 *tog han Hans Nåde Theodoridorus i skur. taga i skur* lexa upp (skrupensa). Hos Lind, Sahlstedt m. fl. *H.*

228. 4 *mumla om du törs* mucka. Jfr II 338: 14-15: Huru Agget mumlade ondt; Men tordes inte knysta mot de odödeliga Carlar. *H.*

229. 1 *gott wid at* lätt för att; (det var lätt för B. att vara). Jfr anm. till II 115: 16-17. *H.*

4 *Garpeby* = Tyskland. *Garpar* var under medeltiden öknamn på de tyskar, som vistades i Norden, särskildt tyskarna från Hansestäderna. *Romwärjarne: rúmveriar* hette romarne i de isländska sagorna. *H.*

8 *lycker* åkerstycken. I sing. *lycka;* ett vanligt ord i folkmålen, särskildt i s. Sverige. *H.*

230. 3 *widskiften* strider, (samman)drabbningar, fäktningar. Ett fornnordiskt ord, som D lånat ur sagolitteraturen. *H.*

13-14 *det är intet så, at bortskiänka frihet, lif och godz* (förmodligen:) så (där) utan vidare, utan sin fara, inte småsaker, inte att leka med. Jfr II 435: 19-20 Ty det är intet så, att narras med Hemligheter. *H.*

231. 6 *roo* glädje, tillfredsställelse. *H.*

18 *silfkappe* bägare af silfver. Se anm. till I 12: 16. *H.*

232. *N:o XXVII.* Det är ej omöjligt, att Dalin fått impulsen till detta ark från en vid denna tid mycket populär komedi af Du Fresny, »L'Esprit de contradiction». Hela denna pjäs är byggd på samma iakttagelse, som Dalin utvecklar 233: 1-3, att man, om man vill förmå en med motsägelseandan bekajad person till något, måste låtsa sig ha rent motsatta åsikter och önskningar mot dem man verkligen har. *L.*

1 och 3 *Anda* (ond) ande. Jfr r. 4 *Diefwul* och se anm. till I 163: 26 och II 52: 15. R. 3 har U2 *-anden*, jfr II 53: 1. *H.*

2 *afgiöra* uträtta. *H.*

6-7 *påstår röst och stämma främst och sidst i alla Matrikler. påstår* kräfver. *Matrikel* adelsmatrikel, liksom I 135: 18, se anm. till I 129: 22. *stämma* här är säkert samma ord som det *stämma,* som förekommer I 119: 5, 165: 9, 268: 14, 351: 29 och som betyder 'stam, stamträd, släkt, ätt', särskilt 'adelssläkt'. Ordet anföres i denna betydelse af Lind 1749, Sahlstedt 1773 och Weste 1807 (hos L. och W. med hänv. till *stam*). Detta *stämma* saknas i fornsvenskan, men förekommer, i formen *stemme,* redan i Peder Swarts krönika (Edéns uppl. s. 2): Och när Konungen hade förståett aff hwadh stemme han war. Det är helt säkert ett lånord i svenskan och återgår på lat. *stemma* (af grek. στέμμα) »krans», enligt Cavallin Lat. Lex. »blott brukadt om de kransar (guirlander), som lupo mellan de i atrium uppställda majorum imagines (vaxbilder) och sålunda framställde slägtens led och grenar, bildade ett stamträd — deraf får *stemma* och pl. *stemmata* sjelf betydelsen stamträd, ättartafla». I svenskan har det kommit att uppfattas som ett inhemskt ord, en afledning till *stam,* hvilket förklarar stafningen (och uttalet?) med *ä. Röst och stämma* på vårt ställe torde alltså betyda 'rösträtt och stamträd (ättartafla, släktregister) — först och sist i alla (adels)matriklar'. Senare tyckes ordet ha kommit att sammanblandas med *stämma* 'röst', äfven 'rösträtt, suffragium', som är ett lånord från lty. *stemme* med betydelsen påverkad af hty. *Stimme:* den senare betydelsen får väl antagas för varianten i *U2* (1754), där *röst och stämma* utbytts mot *säte och stämma,* och väl också för följande ställe i *U1* (1734): Här finnas wäl Tokar af klokare anseende, som förtiena säte och stämma på et Dårhus likså wäl som de II 248: 16-18. *H.*

10 *Wettenskaps-Källan. Wettenskap* lärdom, vetande, kunskaper. *H.*

16 *domföhr* som har full domsrätt; maktfullkomlig, myndig (i fråga om dom). Jfr *domwäldig* I 198: 29. Ordet träffas hos Lind och Sahlstedt, men betydelsen är ej alldeles densamma. *H.*

19-20 *at Riket behöfwes uphiälpas.* Liknande exempel på användning af *behöfves* istf nutida *behöfver* anföras i SAOB. *H.*

233. 6 *enskylte afsikter* privata hänsyn. *H.*

7 *Patriot,* se anm. till I 75: 12-13. *H.*

8 *partier* (närmast) partiväsen. Denna plural är vanlig i Argus i dylik användning. *H.*

233. 15 *distinction* förbehåll. *H.*
19 *armlingar* stackare. *H.*
22 *ursinnig* förnuftslös; tokig. *H.*
24 *mitt snälla klang. k.* är normalt neutr. på denna tid. Jfr II 322: 5 klanget är lika ädelt. *H.*
25 *andan*, se anm. till föreg. sida. Här äfven i U2 *andan. H.*
26 *Landtjunkare* (enl. A. F. Dalin 1850 egentl.:) 'adelsman som bor på sitt landtgods och idkar landthushållning'. *Trapplöpare* 'hoffjäsk, person som springer i hoftrapporna, (adelsman) som vistas vid hofvet (i motsats till *landtjunkare*). Jfr *Trappslinkare* I 258: 7, *Limstångs-Löpare* II 249: 18 och anm. till I 355: 17. *H.*

234. 7 *distrait* upptagen. *H.*
18 *alteration* hastig förändring (kris), plötsligt påkommen rörelse. *H.*
21 *mina befordrares ringaste anda* mina gynnares minsta andetag (minsta önskan). Jfr I 241: 21 med anm. *H.*

235. 11 *ansedd* bemött, behandlad. *H.*
13 *obeskiedelig* obelefvad, tölpaktig. *H.*
15-16 *Det första Hufwud, som möter honom* etc. *Hufvud* på liknande sätt om person äfven t. ex. II 395: 25, I 309: 18-19 Jo, aldrig hade jag då fått höra så många bannor af de underkloka Hufwuden. Jfr nu 'ett godt hufvud, kvickhufvud' etc. Jfr *ansikte*, se anm. till II 140: 9. *H.*
22 *af berådt mod:* tycks här betyda 'med gladt hjärta', 'godvilligt', ('gärna'). Jfr SAOB: B 1362. I da. öfv. 'med Fornöjelse'. *H.*
26 *mistom* miste; förgäfves. *M.* vanligt på 1700-talet för *miste.* Kunde också heta *mista, misto. H.*

236. 3 *odal* fäderneärfd jordegendom. Jfr I 148: 14 med anm. *H.*
4 *Betieningar* ämbeten, tjänster. *H.*
4-8 *agerar en god Lem i Riks-kroppen. a.* här i en mer ovanlig användning, jfr SAOB. Obs. i U2 *är en god lem. H.*
7 *Wattn-telning* vattenskott. *H.*
18 *i Gästning* på kalas, bjudningar. *H.*
19 *maghof.* Jfr Lind 1749 *Mag-hof* die Mass oder Mässigkeit im Essen und Trincken. Kändt af Rietz från Östergötland och Småland. — *är din hurtighet* det är din belefvenhet, det är ditt sätt att visa dig belefvad. Se anm. till I 217: 20. *H.*
22 *som Holger Laquaj får under samma Capitel* enligt samma aftal (på samma villkor). *kapitulera* var förr uttrycket för att 'taga värfning'; *kapitulation* 'öfverenskommelse om värfning'; en sådan upptecknades på en kapitulationssedel, på hvilken äfven städjans belopp antecknades. Ännu förekommer i dagligt tal uttrycket *rekapitulation* i fråga om anställning af volontärer (Nord. Fam.-bok). Troligen har en dylik kapitulation också kunnat kallas Capitel, jfr lat. Capitulum. — Eller är *under s. Cap.* = 'under samma avdelning (rubrik)', näml. i utgiftskontot? *H.*

237. 3 *i allmänna mål* i fråga om det offentliga. *H.*

237 4 *beskiedelig* förståndig. *H.*
7 *Affairer* statsaffärer, statssaker, politik. Se anm. till I 149: 4 och 150: 9. *H.*
6-12 *Du . . . grannar.* Detta yrkande på att riksdagen, som ännu ej suttit i 2 månader, skulle afslutas, verkar något förvånande, men vinner möjligen sin förklaring däraf att Gyllenborg och hans vänner, sedan landtmarskalksvalet gått dem emot, enligt Archenholtz' uppgift öppet yrkade på riksdagens snara afslutande med den motiveringen, att den endast vore sammankallad för att taga ståndpunkt i den utrikespolitiska situationen. *L.*
11 *en god förhoppnings-wäderlek* ett önskeväder. *H.*
15 *Åh intet* Å, ingalunda. *H.*
17 *underbalancen i wår Commerce.* För den rådande merkantilistiska uppfattningen var det viktigaste att tillse, att ej importen öfversteg exporten, hvarigenom »handelsbalancen» äfventyrades. *L.*
20 *wara omtänkt, at* dra försorg om att, se till att. *H.*
21 *Lappri* Prat! *H.*
28-29 *alteration* förkylning, plötsligt illamående. Se anm. till II 202: 14. *H.*

238. 6 *aldeles* helt och hållet, för beständigt, på allvar. *H.*
12 *ostädade hiärnar*, jfr anm. till I 157: 18. *H.*
18 *uttydt sig och märkt* förklarat sig närmare och angifvit. *H.*

239. 4 *Kuttra.* Förmodligen bildadt af *kuttra* vb., som enligt Weste bl. a. kan betyda 'skvallra, prata, pladdra'. *ännu hederligare* ännu mer berömmande. *heder* beröm. *H.*
6 *Logomachiske:* adjektiv till subst. *logomachi* = ordstrid (G. Dalin 1871). *H.*
10 *skickeligheter* färdigheter. *H.*
11 *äga språken* vara språkkunnig. Jfr II 117: 2. *H.*

240. *N:o XXVIII.* Fingerade annonser, kungörelser, bokförteckningar o. d. förekomma mycket ofta i de engelska veckoskrifterna och deras kontinentala efterföljare. Äfvenså det 242: 19-243: 3 använda uppslaget med uppgifter om läsare, som kurerats från diverse lyten genom läsande af tidskriften. Ett likaså mycket vanligt uppslag är utbjudandet af fingerade verk, för hvilkas innehåll redogöres. *L.*
8 *rätt artig* ganska treflig. *H.*
9 *versen förut.* Härmed menas naturligtvis mottot, som ju ofta bestod af ett verscitat. *L.*
15-16 *Det är ett tekn til hans allmänhet* till hans popularitet (egentl. 'till att hans skrifter äro allmänt spridda och lästa'). *H.*

241. 2 *wackert* utmärkt. *H.*
7-8 *giören . . . almänne* offentliggören, publicera. Jfr I 50: 8-9. *H.*
21 *försökt* pröfvadt, utrönt. *H.*

242. 25 *Phantaster* pietister, se anm. till I 150: 1. *H.*

243. 7 *wäpnare-Högfärd.* I da. öfv. 'Officer-Hoffart'. *H.*
8 *Kapp-Högfärd.* Af *kappa*, som att döma af lexika (Lind, Sahlstedt), särskildt brukades om prästkappan; alltså 'präst-högfärd'. *Pamp-Högfärd* soldat-högfärd. *H.*

243. 10-11 *slå sig til partier*, jfr anm. till I 129: 4. *H.*

12 *Pallen* skampallen. *H.*

13 *Patrioter*, se anm. till I 75: 12-13. *det hederligaste Folket* det mest ansedda. *H.*

27 *Capçon* kapson, en slags nosgrimma af järn för hästar vid deras dressyr. *H.*

244. 8 *anseende* utseende, yttre. *H.*

18 *jämckade* (*jänckade* 245: 3) rättade till, vred rätt. Jfr II 187: 21. *H.*

19 *bitter* argsint, vresig. Jfr anm. till I 196: 23. *H.*

245. 11 *usel* olycklig. *krypling*. Mindre vanlig variantform till *krympling*. *H.*

20-**246**: 2. Denna »Kohlgårdz-Saga» är endast en förkortad bearbetning af Lafontaines »Le Jardinier et le Seigneur» (IV, 4), där en bonde, hvars köksträdgård besökts af en hare, beklagar sig däröfver för en herreman, som kommer dit med sitt folk, äter bondens mat, dricker hans vin och gör mera skada än nytta. Jfr ned.! *L.*

22 *tidig* matfrisk. Jfr da. *tidig* 'som har lyst til Mad, sulten' enligt Molbech och sv. dial. *tied, tiog, madtied* bl. a. 'hungrig, lysten efter mat' i Skåne, Halland, Bohuslän enligt Rietz och P. Möller. Jfr II 310: 13. — *Mögelig afsaknad* måttlig förlust (dräglig f.). Likaså II 297: 1, jfr II 312: 11-12. Jfr t. ex. Lind 1749 thet är ju en mögelig (ringa) sak, es ist ja etwas geringes oder weniges. (I Hs *Möijelig*, U2 *Möjelig*.) *H.*

25 *mistom* miste, jfr II 235: 26. *H.*

27-**246**: 1. *Så . . . hushåll.* Jfr Lafontaine IV: 4:

— — — — — — — les chiens et les gens
Firent plus de dégât en une heure de temps
Que n'en auroient fait en cent ans
Tous les lièvres de la province. *L.*

29 *spisa* förslå, räcka. Jfr II 248: 8 och anm. till I 85: 16. *H.*

246. 3-5 *Den . . . Pålskan.* Här åsyftas naturligtvis det pågående polska tronföljdskriget. *L.*

16 *uttåg* utdrag, sammandrag. Jfr ty. Auszug, lat. extract. *H.*

18 *oförsökt*, se anm. till II 165: 7. *H.*

247. 5 *pluttra* nedklottra. *H.*

12-28. *I morgon . . . nekade.* Arket utkom den 3:dje juli, men kungörelserna fingeras ju vara insända för nästkommande ark, som skulle utkomma den 10:e juli. (Jfr s. 241: 8.) Den 4:de juli var Ulrikadagen, den 11:te Eleonoradagen och åtta dagar senare, den 18:de juli, Friedrichsdagen. Beträffande liknelsen med kometer jfr nedan anm. t. ss. 257-259. *L.*

21 *lifliga färgor*, jfr anm. till I 201: 16. *H.*

248. *N:o XXIX.* I n:o 125 af Tatler föreslås inrättandet af ett nytt dårhus, afsedt att inrymma alla dem, som visserligen till sitt yttre uppträdande kunna förefalla som kloka, men hvilka genom inre lyten lika väl förtjäna att spärras in som vanliga dårar. Särskildt räknas dit sådana, som ha

en felaktig uppfattning om sin egen storhet och hvilka i själfva verket ej mycket skilja sig från de fånar, som tro sig vara furstar eller prinsar. I ett par senare ark (n:ri 127, 174, 175) karaktäriseras en mängd personer, som skola intagas i detta nya Bedlam. Att Dalin hämtat sitt uppslag från dessa ark torde vara otvifvelaktigt, men några direkta lån kunna ej uppvisas. *L.*

248. 1 *i min enfaldighet* i min oskuld (l obemärkthet). *H.*
8 *spisar* förslår. Jfr anm. till II 245: 29, I 85: 16. *H.*
12 *ursinnig* förryckt. *H.*
16-17 *af klokare anseende* som se klokare ut (än de). *säte och stämma*, jfr anm. till II 232: 6. *H.*
20 *bestå i* ha sin grund i. *sinne* karaktär. *H.*

249. 4 *bedragas* lockas med. *H.*
9 *Dårhus-ämnen*, se anm. till II 346: 4-5. *H.*
12 *dårlig* dåraktig; en dåre. *H.*
18 *Limstångs-Löpare* lismare; hoffjäsk; lycksökare. Se anm. till I 355: 17.
I *U2 trapp-löpare*, se anm. till II 233: 26. *H.*
19 *med en slumplycka* genom en lyckträff. *H.*

250. 4 *domwäldige* myndiga, tvärsäkra. Se anm. till I 198: 29 och jfr *domföhr* II 232: 16. *H.*
10 *instämmer* höres. Se noten om *Hs* och *U2! H.*
14 *påstår ha mer wett* gör anspråk på att ha. *H.*
22 *nygiriga Phantaster.* Se anm. till II 72: 14! *H.*

251. 6 *tiena til* passa för l. i, »äro mogna för». *H.*
9 *slarfworne* trasorna. *H.*
13 *wälluster* njutningar. *H.*
21 *Canaille* pack. Se anm. till I 329: 11. Jfr *encanaillera sig bland* 'beblanda sig med' r. 24. *H.*
23-24 *ädelhet* ädel börd. *H.*

252. 18 *en sådan hederlig Man* en så fin karl. *H.*
22 *billigare* resonligare. *H.*

253. 1 *stullrande* bullrande, oväsen. Jfr II 406: 17 Wyssss, här är ett fahrligt *stuller* bland Folket, 356: 12 *stuller-krafften*, otr. ark 33 r 246 mina *stullrande* Sielfswåldzhiältar. Ett ord, som jag icke anträffat i riksspråkslexika, vare sig äldre eller yngre. Det finnes i Aug. Bondesons Historiegubbar på Dal (s. 316): I mett hove ä ett falekt buller å stuller. *Stuller* är säkert släkt med det *sturl* l. *störl* stoj, buller, sorl med vb. *sturla* l. *störla*, som uppgifves för Halland och Småland (*störl* n.) af P. Möller och Rietz. Om *lr* istf *rl* se Språk och Stil IV s. 97 ff. I *U2* har D här behållit ordet, men han har undvikit det på de två andra ställena, där *U1* har det. Jfr äfven *sturla* hos Stiernhielm, se Tamms Glossar. *H.*
3 *plattra* pladdra. Utelämnadt i *U2. H.*
14 *anseende* utseende. *H.*

253. 25 *med bitterhet wisar dig* 'förtretad visar dig', 'blir ond och visar dig'. Om *bitter* jfr I 196: 23 med anm. *H.*

254. 3 *skamfläcka*, se anm. till II 144: 4. *H.*
4-5 *dikter*, se anm. till II 60: 1. *tidningar* skvaller. *H.*
17-18 *ämne* föremål. Jfr anm. till I 359: 28, 149: 23. *omöijeligt* 'otillåtet'? l. 'ovärdigt'? *H.*
22-23 *en Halföres*, se anm. till I 188: 23. *H.*
25 *roo* nöje, glädje. *H.*
25 *Remis*, *matador*, *todos*, speltermer i L'Hombre, det vid denna tid mest omtyckta kortspelet. *L.*

255. 8 *ifwer* hetta, häftighet. Se anm. till I 90: 23. *H.*
13 *skiäpnader*, se anm. till II 169: 23. *H.*
21 *stånd* 'tillstånd' liksom ofta. *H.*
28 *de bästa Invalider*. *I.* är kanske här användt liksom i fra. *aux invalides*? Alltså: 'det bästa invalidhus' l. 'krigsmanshus'. *H.*

256. noten: *wett* förstånd; *owett* oförstånd. — *moden* i prosan såsom eljest i Argus, men i den insända versen *modet* (4 gånger), alltså kanske ej författad af D. — *hurtiga*, se anm. till I 217: 20. — *sällskapslik* umgängsam, jfr anm. till II 169: 7. *H.*

257. noten: *enfaldighet* oskuld. Se anm. till II 304: 6-7. *H.*
1-259: 18. Såsom synes, hade någon korrespondent anmärkt på att Argus liknat konungaparet vid kometer, hvilka vid denna tid ännu mer än nu voro föremål för folklig vidskepelse och betraktades såsom onda järtecken. Såsom synes af noten på s. 257, hade D ursprungligen tänkt göra en reträtt och uppge ordet »Comet» som ett tryckfel för Chasma (grek. χάσμα, klyfta). Emellertid ingrep censor och framhöll det oriktiga i att understödja folkskrock och ej begagna tillfället att framhålla den nya uppfattning af kometernas art och betydelse, som de senaste decenniernas naturvetenskap kommit fram till och som populärt framställts af *Bayle* i hans af censorn citerade *Pensées sur la comète* (1681). Censorn nämner f. ö. i sin anmärkning de flesta af de vetenskapsmän, som vid denna tid arbetat med bestämmandet af kometernas banor. Den italienske astronomen *G. D. Cassini* lyckades redan 1664 och 1667 genom observationer bestämma banorna för tvenne kometer. Sedermera lade den Newtonska gravitationslagen en fast grund för bestämmandet af kometernas rörelser. Den engelske astronomen *Robert Hooke* var samtidigt sysselsatt med samma problem, *Edmund Halley* lyckades med begagnande af Newtons metoder för första gången påvisa periodiciteten hos en komet, den efter honom uppkallade Halleyska kometen. Den tyske filosofen och matematikern *Johann Christ. Sturm* hade särskildt polemiserat mot den vidskepliga astrologiska spådomskonsten. Då censorn säger, att mathematici äro eniga om, att kometerna äro »veritable och stadigt warande stiernor på himmelen, lika med dem som kallas apparentes och dispa-

rentes», menar han antagligen fixstjärnorna. Man ansåg vid denna tid, att kometerna kommo från fixstjärnornas regioner.

D. upptager såväl censorns upplysningar om kometernas rätta väsen som hans förslag till en smickrande tillämpning däraf på konungaparet. Detta ingrepp af censor är af intresse, därför att det visar, hur lifligt han ifrade för den för honom okände författarens upplysningsarbete. *L.*

259. 5 *dyrt.* Se anm. till I 198: 13. *H.*

260. *N:o XXX.* I detta ark har Dalin upptagit samma ämne som i sitt af censuren förbjudna 15:de ark. *L.*

15 *Bollhuset.* Antagligen menas det till teater använda stora Bollhuset i Stockholm. (Jfr 264: 1.) D anser förmodligen, att präster af denna art förtjäna att förlöjligas, på scenen. *L.*

261. 2 och 9 *lägenhet* befattning, tjänst (isht prästerlig), 'pastorat'. *H.*

24-25 *et wackert samqwäm* ett fint sällskap. *H.*

262. 3 *uslar sig* beklagar sig. Jfr II 66: 19. *H.*

9 *wrår* = Hs *wrär*, se anm. till I 58: 1, 18. *H.*

15 *örfillar:* kanske tryckfel. Jfr Hs och U2. *H.*

17 *genomdrefwen* durkdrifven. *H.*

263. 2 *upgräfne onödigheter* 'långsökta'? *H.*

5 *dyra*, se anm. till I 198: 13. *owuhlig* vårdslös, se anm. till I 3: 15. *H.*

8 *skall det wara bestält,* se anm. till II 23: 3. *H.*

12 *utmärker,* jfr II 202: 16. *H.*

24 *de enfaldiga* de olärda. Se anm. till II 304: 6-7. *H.*

26 *Himla-läran,* se anm. till I 27: 18. *H.*

264. 15 *olikar* 'de som äro honom olika' eller möjligen 'de som icke tycka om honom'? Plur. *olijker* 'som icke äro (ens) jämnlikar' anföres af Dahlgren från 1620. *H.*

22 *gråhäriga* (= *U2*), se anm. till I 113: 27. *H.*

23 *ifwer,* se anm. till I 86: 1, 90: 23. *H.*

26 *nygirig* sekterist. Se anm. till II 72: 14. *H.*

265. 4, 5 *ren* 'klar', se anm. till I 157: 18. *uptager rena föreställningar* brukar ett klart framställningssätt? *H.*

16 *Stats-Predikant* grannlåts-predikant, parad-präst ('stass-pr.'): jfr *stat* 'stass' I 314: 24 med anm. samt art. *stat* hos Lind, Sahlstedt m. fl. och särskildt sammansättningarne med *stats-*, t. ex. (hos Weste 1807) *statsdrägt, statsklädning* 'habit de parade' etc., *statsklädd* 'en grand costume', *statsliveri* 'livrée de parade', *statsrum, statsvagn, statsvisit* 'visite de cérémonie el. d'étiquette'. Eller: 'pred. i stats-saker', '(stor)politisk pr.'; jfr Förbj. ark 15: 124, och *Stats-Doctoren* Otr. ark 33: 183! *H.*

24 *otidighet* 'otillbörlighet'? Jfr I 22: 9, 99: 24, 243: 19 med anmärkningar. *Försyn* förtänksamhet. *H.*

266. 1 *sinnet* sinnelaget. *H.*

14 *anser* värderar. *H.*

266. 19-20 *Läsa, och åter hugsa sina bortglömde Studier.* Jfr U2 *åter erhindra sig. H.*

267. 14 *Samwetens*, best. f. pluralis 'samvetenas'; knappast best. sing. 'samvetets'. *H.*

16 *påstår* kräfver; håller på. *H.*

20 *af allehanda Religions kitzligheter* af alla slags självsvåld, allehanda självsvåldigheter (självtagna friheter, okynne, yra) inom religionen. Jfr anm. till II 47: 11, 100: 6, 310: 1. *H.*

270. *N:o XXXI.* D ställer i detta ark emot hvarandra den på dogmen om en konungamakt af Guds nåde fotade absolutismen och den moderna, med naturrättsliga argument häfdade läran om folksuveräniteten. Naturligtvis slutar han med att ge den senare företrädet, men betonar starkt dess stora faror, såsom den praktiseras i Sverige, och får här ett tillfälle att smickra konung Fredrik. Motivet till berättelsen om Sten Lifegens omvändelse har D tydligen fått från Boccaccios bekanta berättelse om juden Abraham, som af en kristen vän öfvertalades att öfvergå till kristendomen, på det villkoret, att han först finge komma till Rom och se påfvens och kardinalernas lefverne. Den sedeslöshet han får skåda vid påfvehofvet öfvertygar honom emellertid mer än något annat om att kristendomen upprätthålles af den Heliga Anda, då den trots detta kan tillväxa. Att D lärt känna denna berättelse i Boccaccios version (Decamerone I, 2) förefaller troligt, då han äfven i detaljerna tyckes följa denna. Annars förekommer motivet äfven i senare berättelsesamlingar samt i Luthers Tischreden (2928). *L.*

1-2 *En ... Arket.* Hvad D menar med en medlem af »Swenska förbundet» torde vara svårt att säga. Antagligen åsyftar han någon korrespondent, som begagnat en pseudonym af denna art. *L.*

3 *Sagobrott* fragment, brottstycke af en saga. Uttrycket är lånadt från fornspråket. *H.*

17 *börd* medvind. Hette också *bör:* jfr da. *bør. H.*

20 *kämpade om högden med Masterne* täflade med masterna i höjd, reste sig lika höga som masterna. *H.*

271. 5 *sand* grusstrand; *skarp s.* 'en strand med hvasst grus'. *H.*

25 *räftar,* äldre biform till *reftar. H.*

27 *Losarne: los* (äfven *losman*), förr bruklig biform till lots, ännu i dialekterna. Jfr familjenamnet *Losman. H.*

272. 12-13 *Jag ... mig.* Uppslaget att tala om statsläran såsom religion torde D hafva fått från Boccaccio. På motsvarande ställe förklarar Abraham, att han vill dö i samma tro, som han födts. *L.*

13 *mådt wäl* stått sig väl. *H.*

28 *afsikt* egennyttig afsikt, självfvisk hänsyn, biafsikt. Se II 10: 25, 16: 14 och nästa sida r. 1 och 24-25. *H.*

273. 10 *mig förlåf* 'tillåt mig', 'med er tillåtelse' eller 'ursäkta mig'. Likaså II 312: 14. Jfr t. ex. Lind 1749 s. 246: Med, eller mig, förlof, mit Er-

laubniss, mit eurem Verlaub (under Förlof, n.); Förlofwa bl. a. 'verlauben' (gifva lof). *H.*

273. 14-17 *Swen ... hindra.* Hos Boccaccio afrådes Abraham af sin kristne vän af samma motiv ifrigt från att fara till Rom. *L.*

274. 14 *misswårdade* 'ringaktade', se anm. till I 342: 10. *H.*
24 *myckenheten* 'den stora mängden', se anm. till II 123: 14. *H.*

275. 20-23 *Jag ... derpå.* Jfr anm. till s. 270. *L.*
26 *tillika* tillsammans. *H.*

276. 20 *Friskt* godt! *H.*

277. 2-3 *handteras som Ziffror* nollor. Jfr I 120: 7. *H.*
12 *Partier*, jfr anm. till II 233: 8. *H.*

278. 6-7 *i första rispet* i första träffningen, i första nappataget, i första taget; *risp* äfven 'strid, fäktning'. *H.*
8 *betiening* befattning, tjänst. *öfwerloppet* (den alltför stora) tillströmningen (af sökande). Jfr II 460: 3. *H.*
14 *snyllne* misslynta. Jfr II 177: 19-20 med anm. *H.*

279. *N:o XXXII.* Den pedantiska kommentaren är naturligtvis afsedd som en parodi af filologernas utförligt kommenterade klassikerupplagor. På sid. 281: 1-3 anropar ju D de stora latinisternas skuggor att stå honom bi vid detta verk. Sitt uppslag har han fått från en vid denna tid mycket berömd parodi i samma stil, den i Haag 1714 utkomna »Le Chef-d'œuvre d'un Inconnu, poëme heureusement découvert et mis à jour avec des Remarques savantes et recherchées par le Docteur Chrisostome Matanasius.» Den anses vara författad af en fransk äfventyrare, Saint-Hyacinthe, och är naturligtvis ett inlägg i »La Querelle des anciens et des modernes». D kallar ju också (s. 281: 3-4) »den förtreffelige Doct. Mathanasii anda» till sin hjälp. *L.*
14 *en ädel hurtighet*, se anm. till I 217: 20. *H.*

280. 15 *Poesien* 'poemet', se anm. till II 60: 1. *H.*
24 *liflig* (kanske) frisk, naturlig. Likaså *Liflighet* 281: 20. Jfr I 88: 13. *H.*
26-27 *det myckna beröm, deras gunst behagar gifwa mig* det myckna beröm som de i sin bevågenhet (för mig) behaga tilldela mig (i de omnämnda brefven). *H.*

281. 1-2 *Gronovier, Farnabier, Minellier, Menagier.* Släkten Gronov, af holländskt ursprung, hade under 1600-talet tvenne utmärkt framstående humanistiska representanter. Holländare var äfven Iohannes Minellius, under det att Thomas Farnabius var engelsman och Aegidius Menagius fransman. De ha samtliga verkat under 1600-talet och utmärkt sig såsom kommentatorer af klassiska skrifter. *L.*

282. 3 ff *Fin*, jfr anm. till I 205: 9 och till *grann* I 150: 27 m. fl. *H.*
16 *lagbundne* lagligt öfverbevisade. Jfr anm. till I 255: 6. *H.*
19-20 *anseenlig* högt uppsatt. *Ährlig* hederlig. *i anseendet* till skenet, till det yttre. *H.*

283. 9 *kommer intet så noga hos wåra Poeter* tas inte så noga; räknas inte så

noga (med). Jfr II 351: 21-22 det kommer i det Ämbetet intet så noga, at begå et fel. *H.*

283. 18-19 *Herr... disputerar.* Syftar på det gängse skicket, att professorerna skrefvo disputandernas afhandlingar och togo arvode härför. *L.*

284. 2-3 *Ehr kärlighet,* öfversättning af ty. 'Euer Liebden', titulatur som brukades mellan furstliga personer inbördes. *H.*

6-20. *Kär-...ren.* I Le Chef-d'œuvre d'un Inconnu (Ed. 7 Haag 1744 s. 86-87), där en pastoral slagdänga på samma parodiska sätt kommenteras, finnes det ett på samma sätt af versen stympadt ord:

Catin, Catos, belle berge-
re? dormez-vous?

Det försvaras med citerande af samma klassiska paralleller: »Il faut remarquer qu'à ces mots dormez-vous, on doit pour la mésure du Vers ajouter la dernière syllabe du mot qui finit le Vers précedent, & dire

Catin, Catos, Belle Berge-
re? dormez-vous?

C'est ainsi qu'on trouve dans Horace:

— — Vagus & sinistrâ
Labitur ripâ Jove non probante Ux-
orius amnis. Ode 2. lib. 1.

— — — —

Grosphe non gemmis, neque purpura ve-
nale nec auro. Ode XVI lib. II v. 7. 8.

Det af D anförda Runiuscitatet har jag ej kunnat återfinna. Det torde möjligen vara uppfunnet af honom själf. Däremot äro ju de båda Horatiuscitaten fullt autentiska. *L.*

28 *wälmående* förmögen. *H.*

285. 9-10 *i så grannlaga mål.* I da. öfv. 'i saa vigtige Sager'. *H.*

23, 24 *rar* ovanlig; märkvärdig. *en grann Klädning* en fin kostym. Se anm. till I 150: 27, 136: 2. *H.*

25-26 *Jag säger för hwi:* försäkrande = 'för sann'. Jfr Dahlgren Gloss. s. 394, Rydqvist Sv. spr. lagar II 504. *H.*

286. 4 *artig* bra; inte oäfven. *H.*

20 *sig omtänkt* besinnat sig; ändrat tanke. *sia* (arkaistiskt) se. *H.*

30-**287**: 1 *Bernegger... Florum. L. III. C. XX.* Den lärde historikern Matthias Bernegger (1582-1640) utgaf bl. a. »Miscellanea e Floro». *L.*

287. 3-4 *fetbumsig* tjock och klumpig. Jfr *Bond-Bumsa* II 80: 13, *Jungfru Bumsa* II 217: 2-3 med anm. *Beqwämt* väl i stånd till. *H.*

8 *hängla* (gå och) hänga, (mödosamt) släpa sig fram. Jfr Lind 1749 sp. 318, Dahlgren Glossarium s. 404. *H.*

10 *i alla jordiska mål* ting; hänseenden. *H.*

14-15 *bekymrar* besvärar. *H.*

288. 2 ff. Dialekten snarast sydsvensk (halländsk). *H.*

3 *hovera* pråla, stoltsera. *H.*

288. 4 *ara* andra. *H.*

6 *Pina-koknös* lindrig svordom. Jfr *Pina-dö* och *vass-koknös* m. fl., se Rietz 501 och 799. *H.*

8 *prumpera* (förmodligen:) stoltsera öfver; »bräcka». Jfr smål. *prómpera* 'rida och svänga med en häst', östg. *prampera* 'göra konstiga språng; om hästar', östg., smål. *pampera* 'visa sig stolt, ostyrig; om hästar', da. dial. *pampe* 'pråla med något, brösta sig; om hästar'; allt enligt Rietz; fsv. *pramperan* f. dån, gny (Söderwall). I da. öfv. *prumprere. H.*

289. *N:o XXXIII.* Både inledning och afslutning till detta ark ge vid handen, att D måst skrifva det i största hast. Det saknas ju också i handskriften. I följande ark n:o 34 ursäktar sig D ännu en gång för att han föregående vecka ej kommit ut »så beredd» och föregifver att han bortmist »mitt rätta Ark (wet intet af hwad händelse)» (296: 7-8). Denna ursäkt torde emellertid ej böra tagas på allvar, ty det ursprungliga 33:dje arket finnes i handskriften och återgifves här nedan. D tyckes ha föreställt sig, att det skulle väcka betänkligheter hos censor, och hade därför försett det med följande marginalanteckning:

»NB. Monsieur, mon censeur: C'est par dessein que j'ai a present cette invention extravagante. Il faut toujours quelque chose qui reveille. Cependant, malgré les exorbitances et les expressions hardies de ces foux que je peins, j'ai pourtant fait tout mon possible de peser chaque mot. Esperant ainsi d'être protegé par votre generosité ordinaire.»

Emellertid tyckes censor ej ha haft något att invända mot arket, som är försedt med hans imprimatur. De ändringar, som förekomma, äro med Dalins egen hand, och i ett följande ark, n:o XXXV, behandlade han utan gensaga samma ämne med en något förändrad novellistisk ram. Man skulle nästan vara böjd att förmoda, att det varit af rent estetiska skäl, som D inhiberat arket. Emellertid tyckas hans ändringar visa, att det varit andra motiv, som gjort honom tveksam om lämpligheten att publicera detsamma. Såsom synes gå de alla ut på att göra den politiske förslagsmakarens anarkistiska planer mindre aktuella. Hans projekt att afskaffa konungamakten och hofstaten förklaras i D:s tillägg gång på gång afse en mera aflägsen framtid. Äfvenså har Dalin i sina tillägg låtit den politiske kannstöparen göra uttalanden, som direkt stå i strid med hans karaktär, såsom då han t. ex. låtit honom påpeka, att Sverige utan skada burit kostnaden för hofstaten i flera hundra år (se ned. r. 70-72). Man måste därför antaga, att han funnit arket äfven i dess förändrade form vara ägnadt att ingifva konungaparet farhågor för antimonarkiska stämplingar eller ansett det riskabelt att bringa dessa ämnen på tal utan att tillräckligt starkt understryka den ironiska undermeningen. I det tryckta 35:te arket har han lyckats ge hela skildringen en mer fantastisk prägel och låtit de båda kannstöparnes härskarplaner ha afseende på ett annat land än Sverige.

Någon aktuell politisk syftning har väl ej arket. Men det står gifvetvis

ej utan samband med den dåvarande politiska situationen. Från hofvet klagades öfver att för konungen kränkande rykten löpte kring, och det Gyllenborgska partiet fann tillfället särdeles opportunt att slå sig till konungamaktens riddare och beskylla sina motståndare för antimonarkiska planer.

Politiska förslagsmakare af den art, som skildrats i Argus, voro bland favorittyperna i de engelska moraliska veckoskrifterna. Äfven Den politiske Kandestøber kan möjligen ha föresväfvat D. (jfr ned. r. 118-120). F. ö. behöfde han ej heller i verkligheten sakna modeller. Föregående år hade en gästgifvare i Östergötland med posten direkt till K. M:t insändt »ett ganska omogit och barnsligit förslag till ändring af det antagne regeringssättet» såsom det heter i det riddarhusprotokoll, där det meddelas, att han till lön för sitt besvär dömts till vatten och bröd.

För att ännu tydligare markera den ironiska undermeningen, hade D för afsikt att trycka hela arket bakfram och upp och ned. Rubriken och mottot ha därför anbragts i slutet af arket och skrifvits i motsatt riktning mot det öfriga. Att vid detta eftertryck iakttaga denna typografiska egenhet, som D i mera modifierad form sedermera begagnat i det 34:de arket (s. 296), har ej ansetts vara lämpligt. *L.*

DEN SWENSKE

ARGUS

N:o XXXIII.

Eru hlums van, kvad refver han dro horpu at isi.
Snorre Sturlesson.

Ney, hwarföre skall Jag stå rak, när alt will stupa kullbytta? Det woro mycket, om iag intet skulle kunna wända mig up nid, så wäl som alt annat: lät mig försöka: jo det går an: ack se på mig, min läsare, huru jag står i dag: lustigt: allting måste så ändewändas: Lag och ordning, regering och hushållning, Bibel och Argus. War så god fru Swerige: fötterne up och hufwudet nid: Men säyen I, huru nu? Guds naturens och Riksens lag böra iu — — — — — — åh, iag

orkar intet höra at I giören Ehr omak med sådane bewis, som så litet uträtta: månne iag intet försökt, at skiäl och föreställningar studza mot de hårda hiältehiärtan, som skinnbollar [*ä fr*?]? Ney wälan, Fru, utan så mycket krus: ställom oss stupa och kullwände. Det är så gott nu, som en annan gång, effter det ändå skall skie. Seen på mig, huru iag i detta arket gier Ehr nu fördans. Bereden Ehr, til at giöra det samma innan kort, om en hop nya Bersärker få råda. Bersärker? Hwad är det för föllie? Håll, talom intet så fritt om Enwåldzherrar: det är et folk, som sina wissa tider faller i et ädelt raseri, och då är ingenting mäktigt, at stå dess [*ä fr* deras] tapperhet emot, som wänder allting up nid. Deras ord och förslager, mått och steg äro så sällsamme och ordningslöse, ha så mycket bly i hufwuden och qwicksilwer i fötterne, at iag omöijeligen kan berätta dem i dag, utan med fötterne i wädret och hufwudet i marken. Det är en wördnad som iag ey kan undgå at wisa Bersärker. Deras tappra wett har giort mig rättnu så yr i skallen, at iag knapt wet hwilketdera är up eller nid.

I söndags lät iag öfwersättia mig från Diurgården och kom i båten til at sittia bredewid et slags menniskia, [*ä fr* en man af detta slaget] (en wacker man til anseendet) som [*ä fr* han] beskådade Stad, Kyrkor, Hamn, Skiepp, wärf etc. med samma stränga och enewäldiga upsyn, som en halfförfaren Landt-Snickare, när han emellan hwart höflande står och grundhuxar, huru han bäst må passa ihop sitt wärk. Jag kunde ey annat än lee, när iag såg honom i synen: Han hade samma befallande mine, som en liten kiortel-gosse, när han agar sin trähäst. Gifwe Gud, tänkte iag, at din efftertanka woro så mogen, som hon ser mogen ut. Åtminstone war ingen ting i hans ord, som icke wille inbilla mig, at hela rikets stat och förswar endast [*of* endast] woro lastade på hans härdar. När

iag råkade lägga et litet ord dertil, wred han et medlidande öga på min dumdristighet, och rättade mig nådgunstigt med korta utlåtelser. När jag kom hem i min säng drömde iag bara om bersärkar. Jag tyckte at en kom in som med dryg och myndig mine sade [*till mg:* När . . . sade *str:* Jag ser, sade han,] Min wän, iag har hört [*till of* iag . . . hört], at I har lust til klokt folks discourser: det giör mig ont om den, som har lust och intet tilfälle dertil: kom, följ med mig in på et ställe, där iag är säker at råka sådane Stats-bussar, hwars likar man sällan har hört. Jag gick med honom, och kom som jag tyckte [*till of* som iag tyckte] i et stort sällskap af många min föllieslagares likar: han syntes ha förökt sig i en mångfaldighet, och när iag jämförde honom med någondera af de andra, war swårt at säija, hwilkendera war Original eller Copia. Jag war inkommen bland denna hopen, som en Michelsmässekyckling bland många hurtige tuppar: Bästa wärket war at tiga och höra:

Sedan en stor kämpe med hatten öfwer ena ögat och mycken gravitèt en stund ledsagat Pålska Konungen til säker ort, och derpå omsidor med sällskapets goda bistånd och öfwerläggningar lyckeligen stadfäst jämnwikten mellan de Keijserlige och Fransöske håfwen, wände man sig med honom öfweralt til wår regering: alla mina licentiater begynte då hwar ur sin cathedre at reformera: Hwar gång man öpnade munnen war det ett nytt förslag; förslager utan ända; men förslager af oerhörd wikt. Ack, I alswåldige förslager, huru många swettbad gufwen I icke min blödighet? Tänk, sade man, huru knapt wår Stat bär sig, och ändå sku så många onödige penningar utgifwas: til ex: at underhålla et håf med så många tunnor guld: [*str.* store himmel] Nog har Swerige burit den bördan många hundrade åhr; men at det derföre altid skall bära henne, [*till mg* Nog . . . henne,] hwad är det

wärdt? [*str* hwad ingrodd wana hos detta blinda folket!] Jag kan intet finna hwarföre det i alla tider behöfwes [*ä fr* hwad nödwändighet det war at ha en Konung på halsen]. Store himmel! [*ä fr* Par dieu] liksom wj erkände någon öfwer oss: neij men: den staten kunde öfwermåttan wäl i sinom tid [*tll of* i . . . tid] indragas, och giöra en förtreffelig besparing: fanners-capital-besparing! [*str* Jag undrar hwar wj nu elliest sku ta ersättning för sådane fåfänge medel. Är det då icke bäst, at i detta mål iu förr iu hellre uphäfwa [*tll of* och förbättra] både Stat och Regerings-form]. I denna nådiga öfwerhetens lifstid willia wj likwäl ingen ting i detta mål ändra och uphäfwa; men en gång i werlden då — — — — — — (Tänk min läsare, at sielfwa Bersärkerne måste likwäl ha försyn för det [*str* älsk eliga] Kungeliga Paret, som pryder wår thron, underligt nog at de weta så mycket.) Besinnen, bröder, huru många tienster och löningar wi då en gång i framtiden [*tll of* en . . . framtiden] kunna [*ä fr* kunde] få, utan Statens qwal. Den ständiga arméen kan då [*ä fr* kunde] anseenligen förökas och alla expectanter hiälpas. Bli [*ä fr* woro] några penningar öfrige, så få [*ä fr* fingo] wj wäl råd. Hwar och en af oss, som giör [*ä fr* giorde] sig ryktbar med något tappert, dristigt och wälklingande tahl i allmän församling (eller ock allenast wj sielfwa, som påfunnit [*ä fr* nu hafwa] detta förslaget kunna [*ä fr* kunde] få wackra belönings-summor för wåra barn [*tll of* för wåra barn]. Åh, så, ingen nöd, nog få [*ä fr* fingo] wi hål för penningarne. Nu kommer det allenast derpå an, huru — —) — Men, sade en myndig medlem, hwars upsyn gaf tilkänna, at han studerat något i sin manliga ålder, lät oss widare fägna oss af detta tilkommande [*of* tilkommande] förslagets förmåner: Wj äro många: många och storsinte. Ett af de stoltaste folkeslag i werlden. Wi ha iu sedt i den Romerska historien, sedan konungawäldet war afskaffat [*ä fr* utrotat] och folket

antagit regeringen, at nu den ena, nu den andra af den nationen upkom til kungelig makt och anseende, antingen han war af friboren eller ringa födzel, så at alla kunde hälsa sig för konungar, åtminstone ha hopp om konungawälde, fast än ingen konung i Republiquen tåltes? Kunna wj icke framdeles [*ä fr* Kunna icke wj] giöra det samma? Hwarföre äro wj sämre än de Romare? Hwad behöfwa wj löna en Monarch, när wj kunna wara Monarcher sielfwa? En man, som aldrig tänkt på annat, än sitt fähus, plog, bod och hushålls-förkofring kan då [*of* då] lätteligen, liksom i Rom, bli en Dictator. De sämsta på bygden, de nedrigaste i staden kunna då bli Enewåldz-domare öfwer de största Riksangelägenheter. Man skall då fråga torget hwad triumphbelöning en General förtient. Skolapparen kan då med ena näfwen flicka namnet under Stats-Resolutionen, och med andra näfwen adla sin risp. Ack, hwad härlig frihet! En rådzperson och en Stadztienare, lika mycket: i dag det ena, i mårgon det andra. En god ährlig Karl utan bekantskap, utan anhang, utan nåd, ia utan kundskap, kunde framstiga liksom i Rom, [*str* och] kasta lott om en Province och bli en ryktbar höfding, ja en skräck för wåra grannar. — — — Härwid wattnades mig i munnen: det war första gången i Rötmånaden, som iag mins mig hafft känning af äregirughet: Jag beredde mig at tala; ty utan beredelse at wåga sig i tahl med sådane drakar, det woro förmätit: Jag satt och las öfwer, til at fråga hwilken province de gode herrarne behagade lämna mig, Argus, at föreslå, så framt iag lefde på den tiden [*tll mg* så . . . tiden]. Kunde ock til äfwentyrs winna en gunstig folkering omkring mig, som skrikandes upfylte lufften med mina dråpeligheter; men nu i förtid woro det mig likwäl beqwämt at weta, til hwilken hög beställning iag skulle mig bereda, på det iag dereffter måtte taga mina [*str* hushålls]

mått. Effter Præliminaire quæstioner för en tilkommande [*till of* Præliminaire . . . tilkommande] Anarchie är beslutit tänkte iag, [*of* tänkte iag,] at wi lefwa [*str* snart] i den naturliga handlösheten, så snart wåra föräldrar hoplagt sina ögon, och desse herrarne få råda, [*till mig* så . . . råda,] så må iu iag så wäl som en annan rafsa åt mig. Gunstige Herrar, hade iag ärnat säija, skulle iag töras — — — — men i det samma wände iag mig på sidan och blef med en liten häpnad warse et ansikte, som iag intet sedt förän då. Det war en rynkig panna, skarpa ögon, torra kinder och twär upsyn, som med tysthet och förakt hade åhört mina store Licentiaters Lectioner. Jag hade intet förr märkt honom, än han steg up och slog i bordet, så at hwart och et glas utgaf et förslag, til at hålla bordet rent: (alt det iag såg härinne, war rikt på [*of* på] förslager) I oförskiämde Narrar, sade han, I måtten weta hut, at tala så gud- och äre-förgätet om Öfwerhet och all ordning i detta fattiga landet. Inbillen I Ehr, Sielfswållingar, at kunna lefwa eller giöra gott, utan piska på ryggen? rätta karlarne! I menen wäl, at äga frihet och wara laglös är alt ett? Härliga qwinnor! Hwar han I lärt den Politican, eller fått den makten? Fån I wäl i Edra förwillade hiärnar, at Souveraineteten bör lefwa i wår lag så länge Swerige är Swerige [*till mig* så . . . Swerige], och at wår Konungs Höghet från lagens lif är oskiljaktig? Tron I wäl, at den Afgrundiska Anarchien, som I framdeles [*of* framdeles] åstunden, skulle effter en månad wända up nid på alt det här är? utan twifwel: En Dictator, som giort sig til perpetuus, skulle snart för sin Ähregirughet gifwa Republiquen til sköflings, och ändå på slutet intet äga Syllas ädelmodighet. Snart skulle han, som Cæsar, bli qwar wid styret, och ändå intet äga Octavii dygder. En Triumvir, Duumvir, Consul, Tribunus eller hwad diur det wara må, som I hitdragen från de gamla romerska bullren,

skulle intet heta kung, det är sant; men äga skadeligare Ene-
wälde än någon Kung. En cirkel af slödder och sammanköpt
patrask, som han sig listigt tilbundit, skulle skrika ja til alt
det han begärte: åter wunno en dylik det samma på annat
ställe, derpå den tredie, sedan den fierde o. s. w. så at en
Majestät, [*str* at] en Kung, en Drottning kunde upwäxa i
hwar wrå, hwar koija, hwar kiortel etc. Strax skulle de
många Öfwerheterne rusa hwarannan i håret, allting stupa
hals öfwer hufwud, Öfwermaktsrätten bli den endaste krafft-
ägande lagbalk, hwar Province och hwar stad bli en blodig
tumleplatz för små Kungarnas krigsrörelser, och änteligen
hela Riket en frukost för en tidig och matlysten granne.
Härlig tilställning! Neij, hållen Edra munnar, när I intet
bättre kunnen tala. — — — — — Häraf blefwo alla mina
Licentiater hemske och den stränga Stats-Doctoren gick ut:
det war ock hans bästa råd: de sågo på hwarannan och frå-
gade, om man kände honom? Neij. Åh, sade en, det är en
mieltsiukling, en annan, det är en Phantast, den tredie en Rötmånadztok [*ä fr* Rötmånadzsiukling], den fierde, han har
ont af tungelskifften, den femte, tyst, det är utan twifwel et
slags Favorit etc.: Korteligen, Porcius fick effter nya stylen
många tilwiten på sin bak.

För min del fann iag mig af detta åskeslaget, som upwäckt ur en dröm; men en liuflig dröm, så länge han påstod.
Jag tror, at iag gier mig til at drömma än en stund; det är
altför roligt: Argus kan likwäl nu förut [*of* nu förut] smickra
sig med en god del af det Konungawälde, som förslagsherrarne
en gång willja [*ä fr* willa] afskaffa, för besparingen skull i deras
stat. Tänk, när de gunstige herrarne (Gud låte dem intet få
en ond död imedlertid) låta mig kasta lott om et höfdingedöme, som iag satt och [*of* satt och] tänkte på, när den
stränge Porcius kom dundrandes! Eller ock, nådige herrar,

kanskie i gifwen mig det at wällia, utan lott? ia — — — — hwilket skall iag då wällia? lät see — — — — Dock, stor tack imedlertid, Gode Herrar, jag får betänka mig (med Gudz hielp ha wi lång tid dit) [*till mg* med . . . dit]. Men hör: et ord: Jag får wäl ock wällia någon god Cronegrund til mitt odal? Åh, ia — — — — men wänta, så när hade iag glömt — — — än halsrätten då öfwer mit folk? Intet behöfwer iag lefwa med dem effter lag? Neij, neij, fritt folk — — — så, så, detta är en lustig dröm. — — — I anledning häraf, och när iag alt mer [*of* alt mer] efftersinnar hwilket fritt diur en Swensk menniskia nu är blefwen, kan iag [*of* iag] iu ock framdrömma et förslag om Kyrkiors och Prästers afskaffande [*till mg men str* en gång i werlden]: dermed skiedde iu en stor besparing i myckenhetens pungar, och staten kunde träffeligen hiälpas? Hwar och en är iu sin Präst? Hwad behöfwes det ämbetet? Tänk, när då kyrke-medlen komma til Konunga-medlen och den indragne hofstaten, hwad wår Cassa blir rik i framtiden [*of* i framtiden]! Lustigt, min läsare, säg om iag intet har orsak, at stå på hufwudet i dag, när iag föreställer mig et så härligt kullbytt-skick för de största saker i riket? Men har iag ingen ting i denna sällsamma ställningen hwarmed iag kan fägna det Täcka könet? De granlaga fruentimren, hwilka äro likasådana bland qwinnor, som Porcius bland män, wet iag mig wäl intet kunna förnöija: den ledsamma dygden och ärbarheten lärer redan i deras hiertan gått mig i förköp; Men det fria slaget: Sielfswåldz-hiältinnorna: dem kan iag berätta, at när wj bortrögt Kungeligheten, följakteligen all lag och laglydnad, och derpå Kyrkioämbetet, följakteligen Religion och Samwetsgriller, strax kunna wi (heijlustig) uphäfwa de boijor, som kallas äktenskap, wigslar etc. (de förfalla då af sig sielfwa) och hwar och en söka sin lycka, som han kan: Mamma och Pappa behöfwer man då

intet höra på et ställe mer än dygnet öfwer. Behageliga ändringar, nya rätter — — — ja men, mina fria läsarinnor, wj kunna mysa åt hwarannan nu imedlertid, til dess mina Gunstiga herrar Licentiater en gång i werlden [*of* en... werlden] wärkställt sitt förslag: då ha wi wunnit spel: öpnen allenast munnen, alla mina läsare, alt hwad I nånsin åstunden eller peken på, skall iag skaffa Ehr, allenast Kungelighetens afskaffande först går för sig: åtminstone skall iag skaffa Ehr rätta pretensioner til alt, hwad I önsken: I kunnen dem sielfwa [*ä fr* sielf] utföra: Min kämpe, som winner.

Men min redelige, ädelsinte, upprättstående och beständiga läsare, hwad tyckes du om mig i dag. Du lärer wäl mena, at iag är förtrollad? Kan så wara: åtminstone är iag hufwudbrydd af mina stullrande Sielfswåldzhiältar [*tll mg* De ligga mig ännu [*str* för ögonen] så i sinnet som iag såg dem för mina ögon], som willa wända allting up nid: det går rasande fort med wår wälfärd i framtiden [*of* i framtiden], om de få råda. Är då icke bättre, Min läsare, at iag står ändewänd i dag, än at hela fäderneslandet skall stå ändewändt någon tid [*ä fr* om några åhr] häreffter? Hellre stupar Argus (om det ock woro sidsta gången) än at han tål det lag och regeringsform nånsin [*of* nånsin] sku stupa. Om desse nya Licentiaterne längre swärma tygelfritt, sannerligen giör iag mig så up- och nid- [*ä fr* up-nid], ut- och in-, bak- och fram-wänd, at mina läsare och läsarinnor sku nödgas läsa mig med speglar och hwariehanda konstglas [*ä fr* konster]. Ända til versen på mit ark i dag, har iag wäl gått från min wahna; men om han nu är på gammal Götska, så skall han hädaneffter bli [*of* bli] på obegripelige språk, om iag intet märker någon ändring. Herrar Licentiater, menen I, at iag sitter som en mulåsna i min Cathedre? För lätet skull? för språket skull? Neij tron mig, om I spöken på Ehrt sätt, skall iag spöka på mitt.

289. *Otr. ark XXXIII motto,* se anm. till s. 306. *H.*
Otr. ark 4 och 218 *lustigt* hejsan! *H.*
40 *härdar* skuldror. *H.*
59-60 *ledsagat... ort,* Konung Stanislaus hade efter Danzigs kapitulering den 28 juni förklädd smugit sig ur staden, efter många faror funnit en fristad på preussiskt område och därifrån begifvit sig till Frankrike. Ds uttalande tyckes gifva vid handen, att man ännu ej i Sverige kände hans öde. *L.*
67 *gufwen,* jfr anm. till I 279: 19. *H.*
120-121 *risp* och *Stadztienare,* jfr II 309: 2. *H.*
129 *drakar,* se anm. till I 229: 15-16. *H.*
140 *handlösheten:* jfr uttrycket *släppa handlöst* 'lämna utan ledning', se anm. till I 340: 18. *H.*
167 och 210 *diur,* se anm. till II 66: 25. *H.*
168 *buller* kravall (revolution). *H.*
180 *tidig,* se II 310: 13 med anm. *H.*
183 *hemske* bestörta. *H.*
186 *Phantast* »läsare». *H.*
188 *tungelskiften* månskiften. *H.*
209 *lustig* glad. *H.*
214 *myckenhetens* mängdens, allmänhetens. *H.*
222 *granlaga* nogräknande. *H.*
230 *heijlustig* hejsan. *H.*
232 *som han kan* på bästa vis han kan. Jfr anm. till II 402: 6. *H.*
246 *stullrande,* se anm. till II 253: 1. *H.*
264 *spöka* »skoja», »bluffa». Jfr I 14: 5 med anm. *H.*

289. *N:o XXXIII.* 4 *rim-slarfwor. slarfwa* betyder i 1700-talets språk 'trasa'. *H.*
6 *enskylla* urskulda. *H.*
14 *Postill-ryttare.* Jfr II 203: 19 *I riden Läkare-Postiller. H.*
15-16 *lämnas prediksorden hwalfwet.* Jfr i U2 *åt hwalfwet. H.*
17 *åt året* nästa år. *H.*

290. 2 *Lyckan plär följa öfwerdåd* lyckan står den djärfve bi. *öfwerdåd* oförvägenhet, (nästan) dumdristighet. I da. öfv. 'Dumdristighed'. *H.*
11 *mitt nya dårhus.* Jfr n:o XXIX i denna del s. 248 f. *L.*
15 *besked* förstånd. I da. öfv. 'fornuftig' = med besked. *H.*
20 *Teriac i boskap.* Jfr ofvan anm. t. s. 205: 17. *L.*
20-21 *råkar på* träffar rätt. *H.*

291. 8 *Republique* stat. *H.*
9-11 *Patrioter... Patriot,* jfr anm. till I 75: 12-13. *H.*
14 *påstår* håller på. *H.*

292. 11 *så låta* underlåta sådant, icke göra så. Jfr 'göra och låta', 'det ena skall göras, det andra icke låtas'. Omskrifvet i *U2* (se noten). I da. öfv. 'saa tale'. *H.*

293. 6 *besitter* behärskar; (här) uppfyller. Ändradt i *U2. H.*

293. 10 *i sielfwa Wärket* i gärning, i handling. Likaså I 69: 18 (se anm.). *H.*

294. 8 *försicktighet* förtänksamhet; varsamhet. *H.*

9 *konst* list. *H.*

10 *fuller.* Utelämnadt i *U2*, se noten! Jfr anm. till I 14: 24. *H.*

13 *owulig* 'vårdslös', se anm. till I 3: 15. *H.*

14 *billigt* rättvisligen. *H.*

17 *fin* 'listig', se anm. till I 205: 9. *H.*

295. 14 *arghet* illfundighet. *H.*

17 *efterlåtes* tillåtes, kan tillåtas. *H.*

296. noten: *tyckes om* tycker om. Jfr t. ex. II 18: 11 med anm. *H.*

297. 1 *möijelig afsaknad* (ringa) måttlig förlust; (dräglig förlust; som kunde bäras). Jfr II 245: 22. I da. öfv. 'et taalelig Tab'. *H.*

1-10. Jfr ofvan anm. till det otryckta arket n:o 33. *L.*

9 *Fenelon ... Ulyssis son* D åsyftar Fénélons skildring af Télémaques färd till Tartaren och Elyséen i 18:de och 19:de böckerna af Les Avantures de Télémaque (jfr Böök s. 81-83). Denna skildring är naturligtvis i sin tur påverkad af de berömda underjordsskildringarna i Odysséen och Äneiden, hvilka D självfallet också känt. D:s skildring närmar sig Fénélons framför allt därigenom, att han liksom denne utnyttjar ämnet moraliskt och särskildt skildrar dåliga och goda monarker. I detaljerna finnas inga frappanta öfverensstämmelser. *L.*

298. 9 *Minnur, Iggur och Rådaman.* D synes här ha sökt skapa en motsvarighet till de gamles tre underjordiska domare, Minos, Aiakos och Rhadamanthys. De förekomma hos Fénélon, ehuru endast Minos nämnes vid namn. *L.*

9 *tilbud* tilltag, försök. Jfr anm. till I 77: 18. *Minnur,* jfr II 224: 8 och anm. till s. 221. *Iggur,* nyisländsk form för *Yggr,* ett namn på Oden. *Rådaman,* jfr isl. *ráðamaðr* person med myndighet. *H.*

17 *gisslor* (plur.) gissel. Likaså I 115: 12. Lind 1749 anför sing. *gissel* l. *gissla* m. l. f., Sahlstedt 1773 *gissel* n. och Weste 1807 *gissel* m. eller n. I fornspråket var *gisl* (sällan *gisla*) femininum. *H.*

27 *kunskaps-anda.* Jfr I 163: 26, II 232: 1 m. fl. och anm. därtill. *H.*

299. 1 *elaka efterdömen.* I da. öfv. 'onde Exemplar'. *H.*

6-7 *oskiäligt Creatur,* jfr anm. till II 177: 25. *H.*

21-22 *skyar ... omgifne.* Fénélon har på motsvarande ställe en utförlig beskrifning af ett ljufligt ljus, som omgifver de saliga och bekläder dem liksom med en klädnad (jfr Böök s. 82). *L.*

27 *Förwett* nyfikenhet. *H.*

29 *Gascon.* Gaskognarne ha alltid varit bekanta för sin skrytsamhet. *L.*

300. 1 *med enfaldiga kläder* enkelt klädd. I da. öfv. 'med tarvelige Klæder'. Jfr anm. till II 304: 6-7. *H.*

2 *Israel Birgerson til Finstad,* broder till den heliga Birgitta, var lagman i Upland. *L.*

4, 5 *Han* och 7 etc. *honom:* om *lagen,* jfr anm. till I 269: 9. *H.*

300. 10 *i flygande* i en handvändning. Jfr II 83: 18. *H.*
12 *wyrdiga* (hög)vördiga; se anm. till I 100: 23. *H.*
15 *Påfunge* småpåfve. Se anm. till II 65: 6. *H.*
24 *han* om *berättelse* är egendomligt: i *Ua* ändradt till *hon*. *H.*
27-**301**: 3 *Doctor . . . rädas*. Biskop Johannes Mathiæ, som varit drottning Kristinas preceptor, blef sedermera angripen för sina synkretistiska försök att åstadkomma en förening af lutheranismen och kalvinismen. Han tvangs på grund häraf att afgå från biskopsämbetet, och läsningen af hans skrifter förbjöds. För första gången framlade han år 1644 sina åsikter i »Idea boni ordinis in Ecclesia Christi». Möjligen är det detta »lilla wärk», som D åsyftar? *L.*

301. 2 *det hade nu intet på sig* det hade nu ingen betydelse, spelade nu ingen roll. Jfr Lind 1749 sp. 322 Thet har intet på sig, es hat nichts auf sich, Sahlstedt 1773 s. 202 Det har intet på sig (»proverbialiter»), nihil interest, Weste 1807 I sp. 1022 Det har ingenting *på* sig, cela est sans conséquence, cela n'est pas de conséquence, cela n'aura aucune suite. *H.*
4 *hederlige Riddersmän* berömlige, förnäme. *H.*
5 *Thord Bonda:* af D felaktigt använd fornform; *-a* är ändelsen i de oblika kasus af paradigmet *bonde*. *H.*
5 *Carl Ulfson til Toffta*, en af 1300-talets främste stormän. Rimkrönikan omtalar honom såsom Sveriges lärdaste man på sin tid. Detta torde väl vara orsaken till att han i Argus förfrågar sig om den svenska adelns framsteg i lärdom. *L.*
8 *rita sin förtienst med liffärga* inrista, skrifva med blod (blod-färg). Jfr I 11: 11-12 Med plogen ritar han nu bättre ut sin förtienst (om soldaten Hiertskott), II 388: 1-2 skrifwit wittnesbörd om Sweriges ähra med sin blod. I fråga om *liffärga* se Weste 1807 *lif-färg* 'couleur de chair' och jfr I 201: 16 med anm. *H.*
14-15 *Gustav Olson til Torpa ock Sten Ericson*. Gustaf Vasas tvenne svågrar, Gustaf Olofsson (Stenbock) och Sten Eriksson (Leijonhufvud). *L.*
21 *hurtige*, jfr anm. till I 217: 20. *H.*

302. 4 *ämne*, se anm. till II 346: 4-5. *H.*
5-8 *Men . . . landzmän*. Grotius och Cartesius inkallades som bekant af Kristina, och Pufendorf blef under Karl XI:s förmyndareregering professor i Lund. *L.*
9 *til wår rättelse* för oss att rätta oss efter, till vår ledning. *H.*
12-14 *At . . . spitz-skiägg*. Den talande är här Axel Oxenstierna, jfr ned. r. 25. Han åtföljes af Johan Adler Salvius och Schering Rosenhane. *L.*
13 *Minister* statsman. Likaså r. 22 *Ministrer*. Se anm. till I 253: 21. *H.*
15-16 *det är anständigt* det är som det bör vara. *H.*

303. 10-15 *en liten . . . Linköpings-torg*. De åsyftade konungarne äro naturligtvis Karl IX och Johan III. De uppräknade herrarne hade ju afrättats vid Linköpings blodbad med undantag af Göran Posse, som benådades och afled i landsflykt. *L.*

303. 11 *styf* 'oböjlig', men mera konkret, jfr nysv. *nackstyf*. Jfr II 336. 9-10 Huru det styfwa Agget brottades med Öfwer-Kungarna i Upsal, och wille altid ha underkasten ('styfsinta'), 408: 2 en styf bussa ('hårdknäckt, hård att tas med'). *H.*

19-**304**: 1 Naturligtvis är det Karl X Gustaf och Karl XI, som skildras, och den sistnämnde, som framställes talande med Argus. De namn, som uppräknas, tillhöra ju deras omgifning. Med Oxenstierna menas väl rikskanslern Erik Oxenstierna. *L.*

20 *ännu behöllo sitt Mayestetiska anseende* framträdde i (allt) sitt forna majestät. *anseende* utseende. *H.*

304. 2 *ädelmodig* ädelsinnad, högsint. *H.*

2-3 *förweten* nyfiken. *H.*

6-7 *politesse i stelle för enfaldighet: enfaldighet* enkel rättframhet. *Enfaldig* brukas ofta i Argus i berömmande mening (med bibegrepp af landtlighet, ofördärfvad gammaldags hederlighet, idyll); det kan återges med 'enkel, enkel och naturlig, okonstlad, konstlös, olärd, osminkad, uppriktig, rättfram, troskyldig, enkel och oskuldsfull, ofördärfvad, (enkel och) anspråkslös, oskyldig (menlös, enfaldig)'. Se t. ex. I 17: 3-4 på ren Swänska med enfaldiga läxor, 58: 17 enfaldiga Skalde-Gudinna ('konstlösa'), 97: 11 Man war enfaldig på den Tiden och trodde, 101: 19-20 Somlige säija Argus skrifwer alt för konstigt, somlige alt för enfaldigt, 109 noten, 165: 3 ('troskyldig', nästan = 'enfaldig'), 204: 21 wåra fäders enfaldiga trohet, 207: 5, 215: 3-4 en Dräkt, som med sin Enfaldighet, Snygghet och behagelighet trotzade alla wåra Galanterier, 217: 14, 238: 2, 248: 1-3 Landtlefnaden ... med sin ... behageliga Enfaldighet, 269: 8, 279: 15 (i 'Philemon och Baucis') ett klart Watn, blandat med enfaldigt Wjn, 329: 21 enfaldiga tyger efter gamla Stylen (här nedsättande, i brefvet från den galanta Lisa Husbonde, ironiskt från Ds sida) 344: 23, 345: 27, 357: 15, 368: 9-10 (ungefär som 329), 371: 8, 383: 18, 400: 28 en god enfaldig Maka, II 15: 7, 17: 22-23 Enfaldig Sanning ('osminkad'), 142: 19 sanna enfaldiga berättelser, 144: 18 i min enfaldighet ('i min oskuld', 'obemärkthet' jfr 248: 1, 257 noten), 172: 14-15 Ney, med goda enfaldiga ord, rätt fram, och utan att så särdeles betänka mig, 263: 23-24 Dermed dundrar han så häftigt, at de enfaldiga mena sig höra en ny Ängel ('de olärda, ostuderade'), 269: 5-6 de enfaldigas svaga tro, 300: 1, 306: 9, 314: 1, 445: 23, 479: 19 täck enfaldighet ... ädel liflighet, 481: 4, 486: 13, 487: 13-14 mitt Wärk, ehuru enfaldigt det är. *H.*

12-13 *Jag förgat intet, huru j evertuerat ehr allenast på 30 åhr. evertuera sig* bl. a. 'genom öfning förvärfva skicklighet' enligt G. Dalin 1871. 'Förkofrat eder'. Jfr i *U2:* Jag glömde ej, huru artiga I blifwit på dessa sidsta trettio år. *H.*

306. *N:o XXXV.* Enligt en uppgift i »Thet Swenska Nitet» n:o 4 (jfr Sylwan s. 159) skulle uppslaget till detta ark härstamma från en berättelse i Maranas L'Espion turc. Jag har dock ej lyckats påträffa

denna. I hvarje fall går Dalins berättelse i sista hand tillbaka på Tusen och en Natts saga om lättingen Alnaschar, som då han blifvit ägare till ett litet salustånd, hänger sig åt de stoltaste drömmar om hur han genom sin affärsförtjänst skall kunna bli stormrik och gifta sig med storvisirens dotter. Midt under dessa spekulationer råkar han sparka till glaslådan, och alla hans varor rulla ned på gatan och krossas. Denna saga, som efter Gallands franska öfversättning återgifvits i Spectator (n:o 535), har säkert varit D bekant. Dessutom märkes en påverkan från Lafontaines »La Laitière et le pot au lait» (VII, 10), som i mer sammanträngd form behandlar samma motiv. Se nedan 313: 6.

Det torde vid första påseendet förvåna, att D här upptagit samma ämne, som han ansett för riskabelt att trycka i sitt 33:dje ark. Jfr ofvan anm. t. s. 289. De tvänne bärsärkarnes politiska idéer äro ju fullkomligt de samma som »licentiaternas» i det förra arket, och långa passager återkomma ju här. Också Porcius' moralpredikan är ju till stor del identisk. Skillnaden är emellertid, att Björn Hufwud-dunst och Jeppe Willhierne ej tänka genomföra sina republikanska reformplaner i Sverige, utan fara till »ett rikare Land, ett Canaan» och där »afdanka Printzen» (307: 24, 308: 7). Deras klagomål öfver det dyra i att hålla konung och hofstat komma mer i förbigående, och deras anarkistiska idéer äro ej på långt när så utförligt framlagda som licentiaternas i det ursprungl. n:o 33. *L.*

306. *motto.* Rätta lydelsen af det isländska ordspråket är (i vanlig isl. ortografi): era hlums vant, kuað refr, dró hǫrpu at ísi. Meningen är oklar. Finnur Jónsson öfversätter (Arkiv för nord. filologi 30 s. 180): 'Vi mangler ikke rullestok (støtte), sagde ræven, der trak en 'harpe' over isen'. F. J. förmodar att 'harpa' här står i betydelsen: hǫrpuskel 'pecten islandicum', ett slags mussla (icke musikinstrumentet). *H.*

3 *adept* (fullärd) guldmakare. Jfr hos Viktor Rydberg (Fribytaren 1857) Jag har hunnit alkemiens slutpunkt: jag är adept. SAOB: A 54. *H.*

4 *Essence.* Brukades på 1700-talet ej blott om välluktande vätskor, utan också om andra dekokter eller destillater af kraftigt verkande natur. Jfr II 21: 3, 312: 26, 443: 19. *H.*

6 *under några tappra rökar och dryckar* (ungefär) under tappert rökande och drickande. I da. öfv. 'under tapper Tobaks-røg och Drik'. *H.*

8 *Souverainetè* suverän, allsvåldig myndighet. Jfr r. 13 *enewäldiga ögon,* I 93: 11, II 312: 25-26. *H.*

9 *enfaldiga och menlösa* enkla och oskuldsfulla. Jfr anm. till 304: 6-7. *H.*

10 *liten Kiortel-Gåsse.* I U2 *liten gåsse i kolt. H.*

18 *Michelsmässan* var den 29 september. — *dristige Tuppar.* I U2 *yfwige* uppb!åsta, stolta. Jfr I 89: 22. *H.*

307. 12-14 *leka Himmelsprätt... gifta dem, som man gifter Grodor.* Såsom Östergren fäst uppmärksamheten på med anledning af detta ställe (Språk och Stil X s. 195), är 'gifta grodor' eller 'gifta tossor' en ännu från åtskilliga

trakter känd lek. S. Lampa upptar den t. ex. bland sina Folklekar från Västergötland (Sv. Lm. XIX 1 s. 62 f.) och beskrifver den så: »Vill man 'jefta tåsser', lägger man på en påle eller dylikt ett bräde, på vars ena ände lägges en sten. Med en 'fork' slår man till på andra änden, så att stenen 'fluger upp' så högt som möjligt i luften.» Östergren antager, säkert med rätta, att *leka himmelsprätt* är en variant 'eller kanske snarare ett synonym' till 'gifta grodor'. *wissa Bussar* (här ungefär) »herrar»; »gynnare»; »gossar». Jfr anm. till I 149: 1. *H.*

307. 19-20 *Men hwad äro wi* men kunna vi vara? *hwad* = 'månne', jfr v. Friesen i Språk och Stil VIII s. 37. *belåten* tjänt l. hjälpt (med). *H.*
20 *torftigt* fattigt. Likaså II 319: 6 en torftig Yngling, 326: 13 Riksdaler skrapas ur torftiga Pungar i hans, 452: 2. *H.*
20-21 *knapt spisar til en torstedrick* knappt förslår till (en dryck) att stilla (den första) törsten. *H.*
28 *stått mig an* passat mig; konvenerat mig, varit i min 'smak. *H.*

308. 4 *för Gud* vid Gud. *H.*
7 *Afdanka* afsätta; se anm. till II 357: 22. *Printzen* fursten, regenten. Se anm. till I 73: 22. *H.*
8-9 *seglar fram för oss* seglar förbi oss, seglar om oss. *H.*
9 *Guld-raisoner* »klingande» argument. Jfr II 110: 5 *Gyllene dygder*, 423: 12-13 *Gyllende förmåner*. *H.*
12 *mätta* mättnad. *en Håf-Stats belöning* aflönandet (hållandet) af en Hofstat. *H.*
20 — — *fördenskul* 'men, förresten', se anm. till II 206: 22. *H.*

309. 1 *flicka* lappa (om skor). Jfr I 306: 10. *H.*
2 *Rispen* spetsen på becktråden, där borsten sitter. Allmänt yrkesord. *H.*
3 *Stadztienare*. Enligt A. F. Dalin 1850 är *S.* 'en magistratens tjenare i en stad, som tillhandagår med uträttande af hvarjehanda lägre bestyr'. *H.*
13-14 *Ehrt tal ramlar åt en Anarchie* störtar hufvudstupa i anarkien. Jfr i *U2* Detta tal ... tycks rasa åt en Anarchie. *H.*
15 *utsee ehrt ram* skaffa er ett gynnsamt tillfälle, en anledning (finna en utväg, en chance). *H.*
16 *Libertinerne* (här) 'frihetshjältarne, -sträfvarne'. I U2 *Sielfwållingarne*. Jfr II 98: 14 och 19, 105: 2 med anm. *H.*
17-19 *snart ... Snart* än ... än. *H.*
23 *i anseende til sin rätta Öfwerhet* beträffande deras rätta öfverhet (ha de låtit intala sig). *H.*
25 *dela ... i skilgaktigheter* söndra i tvister, inbördes stridigheter. *H.*

310. 1 *hwarjehanda kizlighetz-Dårskaper* (ungefär) okynniga och dumma påhitt. Jfr t. ex. II 267: 20 med anm. *H.*
12 *Republiquen* staten. *H.*
13 *tidig* 'matfrisk' (jfr II 245: 22 med anm.) eller också 'morgonfrisk, morgontidig' ('kry, påpasslig'), jfr Molbech 1859 sp. 1172. I da. öfv.

återges *en tidig och matlysten Granne* med 'en tidig Naboe'. *den lyckeligaste* den som hade mest tur. *H.*

310. 14-15 *Lagom ... Predikan.* Syftar väl på Lafontaines fabel »Le Coq et le Renard» (II, 15), där räfven med förkunnandet om evig fred söker locka en gammal tupp, som flugit upp på en gren, att komma ned och mottaga broderskyssen. *L.*

19 *Phantast* »läsare». Se anm. till I 150: 1. *H.*

21 *Favorit* hofgunstling; hoffjäsk. Jfr nästa sida r. 8. *H.*

311. 10 *styra min lilla Critiska anda* hålla kritikdjäfvulen tillbaka, min lilla kritiska djäfvul. Jfr I 163: 26, II 232: 1, 298: 27 m. fl. *H.*

18 *beskiedligt* väl; anständigt, städadt. *H.*

25 *tycks* tycker. Jfr t. ex. I 160: 6. *H.*

312. 11-12 *Jag tar ändå mögligt til* måttligt, bara obetydligt. Jfr II 245: 22, 297: 1 med anmärkningar. I da. öfv. 'Jeg begiærer endda kun maadeligt'. *H.*

14 *mig förlåf* ursäkta mig. Se anm. till II 273: 10. *H.*

24 *Wisp* vips! Se II 199: 9. *H.*

313. 4 *skamlige* 'skamligt tilltygade'. I da. öfv. 'skammelig tilreedte'. *H.*

6-7 *utskräckte dem mod och mäle* skrämde dem, så de tappade både modet och målföret. *H.*

6-9 *Detta ... stackare.* Vi ha här en återklang af sensmoralen i Lafontaines fabel (VII, 10):

»Quand je suis seul, je fais au plus brave un défi;
Je m'écarte, je vais détrôner le sophi;
On m'élit roi, mon peuple m'aime;
Les diadèmes vont sur ma tête pleuvant:
Quelque accident fait-il que je rentre en moi-même,
Je suis Gros-Jean comme devant.» *L.*

13 *Fördenskull*, jfr ofvan s. 308 och anm. till II 206: 22. *H.*

14-15 *farwäl ... hemgifft.* Jfr i Lafontaines fabel: »Le lait tombe; adieu veau, vache, cochon, couvée». *L.*

21 *giöra rammel i* ställa till oro i (bråk och oväsen). Jfr i U2 *giöra buller i*, se anm. till II 170: 16-17. *Regementz-* regerings-. *H.*

23-24 *låta märka den minsta anda derom* 'låta höra en halfdragen aning därom' eller 'det minsta knyst'. Jfr I 241: 21, II 226: 1-2 med anmärkningar. *H.*

314. 1 *enfaldig* enkel och rättfram. Se anm. till II 304: 6-7. *H.*

3 *friskt* bra. *H.*

7 *wäderhane* 'vindböjtel'. Likaså II 321 noten, 331: 21. *H.*

315. 1 *upmärksam* påpasslig, nitisk. *H.*

2 *handla* stämpla, konspirera. *H.*

11-12 *tilsade* medgåfve, tilläte. *H.*

16 *förser mig til* litar på. *H.*

316. 5 *mätne* 'väl afpassade, välberäknade (varsamma, försiktiga)'. *H.*

316. 7 *Cousine:* var på 1700-talet ett vanligt tilltalsord till kvinnliga bekanta, oberoende af släktskap. *H.*

8 *plägad* välplägad. *rusande* omtöcknad, beskänkt. I da. öfv. 'beskiænket'. Jfr i Bohuslän *rusande* 'rusig, drucken' och da. *rusende* med samma bet. enligt Rietz 544. Jfr II 451: 1. *H.*

12 *ansiktet,* se anm. till II 140: 9. *H*

15 *runor* 'intriger, komplotter' enligt Weste 1807 II s. 446. 'Anlagt våra planer, spunnit våra ränker'. *H.*

16 *genom Arbacis canal* genom medverkan af A., genom A:s förmedling, med hjälp af hans förbindelser. *H.*

21 *tagit Cammarsorg.* Betyder väl 'dragit sig undan på sin kammare, från sällskapslifvet'. Jfr uttr. 'kammararrest'. *H.*

22 *ährlig* hederlig, bra. *H.*

23 *Devalverat* nedsatt till värdet, försämradt. Af ty. devalvieren. Här föreligger en ordlek i det att *Publica Fides* äfven var namn på ett verkligt mynttecken. Se SAOB: D 1119. *H*

317. 3 *Gaper.* Jfr t. ex. Lind 1749 *gaper* m. bl. a. ein Klaffer, Plauderer, Schwätzer. 'Lösmynt pratmakare'. Se II 83: 27, 497: 5. *H.*

7 *Hon:* syftar på *Politica. H.*

28 *det är mig okiärt* 'det var tråkigt!' 'beklagar!' *H.*

318. 13 *min liderliga Farbror. liderlig* utsväfvande och slösaktig (rumlande), (oregerlig, tygellös). Jfr Lind 1749 ty. liederlich = slösaktig, liderlig, wårdslös. Se anm. till II 22: 13. *H.*

25-26 *Principier,* vanlig form i Argus för *principer.* Likaså t. ex. II 357: 4. *H.*

28 *beställningar* ämbeten. *H.*

29 *under hand* i tysthet. Jfr Weste 1870 II sp. 1425 *underhand* 'sous-main' = 'i tysthet, hemligt' (jfr Fr.-sv. Lex 1795, II s. 59, 806). I da. öfv. 'under haanden'. *H.*

319. 3 *en ärlig Man* en bra karl. *H.*

5 *Pupill.* Har väl här den urspr. betydelsen: 'föräldralöst barn'. Jfr nusv. 'änke- och pupillkassa'. *H.*

6 *torftig* fattig. *H.*

8 *wälsignad:* dvs. med rikedom, 'rik'. Jfr föreg. sida r. 10. *H.*

9 *så* till fyllest, så som jag ville? *H.*

28 *toppridaren* (ungefär) ölversittaren. *H.*

320. 7 *dikt.* Jfr anm. till II 60: 1. *H.*

11 *luftsprång* hastig, uppseendeväckande karriär? *Caracter* titel. *H.*

14 *roa* förnöja, tillfredsställa. *upriktig dygd* värklig godhet. *H.*

15 *känbart* lätt att känna igen. *H.*

18 *kära, bittra* vänliga, ovänliga (onda, vresiga). Jfr anm. till I 196: 23 *H.*

24 **321**: 21 *Min ... Aprilwäder.* Till detta bref kan Dalin möjligen ha fått uppslaget från Holbergs Den Vægelsindede, där ju hjältinnan har alldeles samma karaktär som Dalins brefskrifvarinna. Hos Holberg jämföres också hennes humör med aprilvädret: »Det er vel sandt, at Veyrligt

løber noget galt sær udi April-Maaned; men i min Madames Sind regner det og er Soelskin 16 Gange om Dagen endogsaa udi Julii Maaned.» (Akt I, sc. 6.) Jfr Argus 320: 16—19, där Dalin säger sig meddela brefvet »som ett mönster på de Qwinno-Sinnen, som på en half dag kunna skifta 10 färgor och wara goda, onda, glada, sorgsna, kära, bittra, eller ingendera», med Heinrichs ord om sin matmor (A. I, sc. 5), att hon hvarje morgon 8 eller 9 gånger hunnit vara »vexel-viis from, arrig, gudfrygtig, ugudelig, verdslig, geystlig, ødsel, sparsom, aabenmundet, taus, ydmyg, hovmodig». *L.*

321. 8 *passera rätt roligt* tillbringa mycket trefligt, angenämt, glatt. *H.*
12 *hade jag hiärta til* hade jag lust till. *H.*
16 *beskiedelig* förståndig, ordentlig; hygglig. *snäll* rask, flink, duktig (i sina sysslor). *H.*

322. 5 *klanget*, se anm. till II 233: 24. *H.*
6 *utslaget lika möijeligt* (kanske:) resultatet lika klent (blygsamt). *möijelig* 'måttlig, ringa', se II 245: 22, 297: 1, 312: 11-12 med anmärkningar. *H.*
10-24 Brefvet är skrifvet på mycket god dialekt, som har tydlig uppsvensk karaktär, från kusttrakterna i närheten af Stockholm, kanske snarast Södertörn (Sorunda). *H.*
11 *Di ara gummå* de andra gummorna. *H.*
15 och 23 *fel* (= 'fäll') väl, allt, nog. *H.*
20 *Pås-kreftom:* folketymologisk omtydning af Post-scriptum, i anslutning till dial. *påskreft? H.*
21 *granna* fina. *H*
27-29 Denna försiktiga antydan om att D motser någon sorts uppmuntran från ständerna är af intresse, då den är långt tidigare än det första initiativet från riksdagshåll i samma syfte. Detta ark torde ha utkommit den 28 augusti. Först en och en half månad därefter tyckes man i borgarståndet ha börjat agitera för att förskaffa författaren till Argus en rekommendation till befordran hos K. M:t.
Archenholtz berättar, att i borgarståndet, där Argus hade »sina största Patroner», ingafs ett memorial »underskrifwit af 13 Borgmästare, hwilka påstodo at Argus endtel. borde få en wedergiälning för dess så wäl nedlagda arbete». Antagligen menar Archenholtz det af 41 medlemmar af borgarståndet, däribland ett flertal borgmästare, undertecknade memorial af den 15 oktober 1734, som finnes bland Acta comitialia från riksdagen 1734 (R. A.). Det är af följande lydelse:
»Såsom icke allenast underteknade; utan förmodel:n mästa dehlen af Sweriges Inbyggare funnit stort nöije i det wärk, som arktahls utkommer under namn af Then Swänska Argus, så i anseende till dess nytta för thet allmänna samt hwar och en i synnerhet, som den besynnerliga och sinnrika skrifart, och det effter wårt oförgripeliga tycke woro oförswarligit, om Publicum, där emot, eij på alt sätt sökte upmuntra ett sådant genie, som kan hända på många åhr hädan efter blir så sällsynt, som

det hijt tills warit; Altså underställa wij i ödmiukhet det låfl. Borgare Ståndets uplystare ompröfwande, om det icke woro wårt Stånd både enständigt och berömmeligit, at det nu giorde första steget till denna obekanta Auctorens och alla dylika geniers upmuntran, i det, at Extractum Protocolli nu till de öfrige högl. Ståndén afgingo, af den mening, at Samtel. Riksens Högl. Ständer genom Deputerade i underdånighet anmodade Hans Kongl. Maij:t, det täcktes Hans Kongl. Maij:t i nåder låta Auctoren till Then Swänska Argus till en särdeles Kongl. Nådh wara sig recommenderad, när samma Auctor snart eller sent giör sig bekant.» Detta memorial upplästes i ståndet vid ett sammanträde den 19 oktober. Enligt protokollet blef då »intet widare tilgjort effter som större delen af Ståndets ledamöter tagit afträde och tiden jämwäl war förfluten». Archenholtz uppgifver, att memorialets förespråkare redan nu velat ha resolution i saken, men att detta förhindrats af rådman Torpadius och borgmästare Thavonius, som varnat mot att man skulle förhasta sig, hvarför det tillsvidare lades ad acta. Emellertid hade enligt samma källa Thavonius, som befarat, att det på nytt skulle komma fram, förberedt ett annat memorial, »hwarutinnan åtskillige efftertenkelige ställen af Argi ark, sedan riksdagens början woro anförde, och däribland hans så kallade Ständernes konglydige frihet etc.».

För tillfället var alltså förslaget undanlagdt. Dalin skulle emellertid sörja för att ärendet ej bortglömdes. Jfr nedan anm. t. 425: 12-14, 428: 10-430: 15 och 460: 1-5. *L.*

322. 28 *twifwelaktig* tviflande, tveksam; undersam. *H.*

323. 4 *dikt,* jfr anm. till II 60: 1. *H.*

6 *tilbära* hända. *H.*

11 *hiälpa sin afsikt* befrämja sina syften. *H.*

12 *likså wäl skrufwad* turnerad (drillad). Jfr II 346: 26 *på skrufwar* med anm. *H.*

324. 11-24 *Sedan... inbillning.* Denna inledning skall tydligen vara någon sorts karrikatyr af Leibniz' lära om den prestabilerade harmonien och om monaderna. Såsom Nilsson framhållit (Samlaren 1913 s. 179 f.), höll den Leibniz-Wolffska filosofien sitt egentliga intåg i Upsala omkring 1730, men vann först cirka femton år senare inträde i Lund, där Dalin studerat. Det förefaller, såsom Nilsson framhåller, troligt, att Dalin ej varit särdeles bevandrad i denna nya filosofi, som han tyckes betrakta som någon sorts spiritism. Dock är det svårt att draga bestämda slutsatser af denna passage, där han blott användt de lärda termerna för att få en lämplig ram till sin skildring af spökrummet. *L.*

14 *han:* syftar på *Systeme* som är mask. i Ds språk. Jfr II 329: 3-4 *en ny Systeme. H.*

325. 22 *en stor Crona smältas öfwer en wattnskål, och giöras til många små löijliga Figurer.* D tänker här på det bekanta vidskepliga bruket att »smälta över ngn» dvs gjuta smält bly i en skål med vatten och efter de

så uppkomna figurerna sluta till framtiden för någon eller ordinera för sjukdomar. Det hela har afseende på frihetstidens partistrider. *H.*

325. 24 *Kafleträ. Dra kafle* är en ännu förekommande lek då två hålla samma käpp som de försöka dra till sig. Se närmare t. ex. S. Lampa, Folklekar från Västergötland, s. 55. *H.*

326. 1 *mitt förra ämne* föremålet för mitt förra nummer, se anm. til I 149: 23. *H.*

7 *sällsam* ovanlig. *H.*

11 *ädelmodig* ädelt sinnad. *H.*

13 *torftig* fattig. Se II 307: 20. *H.*

17 *Uslingar* stackare. *H.*

18 *anseenlig* högt uppsatt. *H.*

22 *wälmående* förmögen. Jfr II 387: 6 med anm. *H.*

28 *präktig* grann. Se anm. till I 180: 8. *H.*

327. 4 *rar* ovanlig. *H.*

6 *granstädat* välklädt; i fina kläder. Jfr II 95: 17-18. *H.*

12 *otidig* otillbörlig. *H.*

16 *[illegible]urtig*, se anm. till I 217: 20. *H.*

23 *käcka* präktiga; bra (på alla sätt). Se anm. till I 163: 18. *wälstädat* valskött? *H.*

328. 5 *anständig* som anstår. *H.*

329. 4 *lustigt* angenämt. *H.*

9-10 *fänad . . . Machiner.* Dalin alluderar naturligtvis här på den bekanta Cartesianska uppfattningen af djuren. *L.*

16 *Skräfwa* pratmakare. Se anm. till II 199: 20. I U2 *Follrare*. *H.*

330. 1 *huru mycket kan löpa derpå* hur mycket det (sådant) kan vara värdt. *H.*

6 *slankar omkring huru det kan* slår dank bäst det kan. *H.*

9 *artigt* vackert och skickligt. *H.*

10-11 *det så mycket kan löpa på ett Creatur* att så mycket kan ha kommit ett kr. till del; att ett kr. kan ha fått så många gåfvor. *H.*

331. 8 *utreda oss* utveckla vår mening. *H.*

11 *gamla gnedet* gamla trallen. Jfr II 74: 23-24. *H.*

20 *Nygiruge* sekterister. Se anm. till II 72: 14. *H.*

21 *Wäderhanar* vindböjtlar. *H.*

332. 6-7 *i anseende på* med tanke på. *H.*

333. 2 *Sinnes-ömhet* medlidande. *H.*

6 *i sidsta andedräkten* i själatåget, på sitt yttersta. *H.*

7 *ramlar* rabblar. Se anm. till II 30: 22. *H.*

9 *en anseenlig Narr* en högt uppsatt narr. I U2 *tok*. *H.*

12 *Bohlet* sidan, relingen. *H.*

14-15 *blötsinnigt* klenmodigt. *H.*

17 *skräppskått* skryt. Jfr I 99: 25. *H.*

18 *Ingen ährlig Man* ingen bra karl. *H.*

334. 1 *qwillrat* jämrat sig, gnällt. Jfr I 182: 15, 327: 22, II 21: 4. *H.*
18 *lysning* ljusning, dagning. *H.*
24 *hopslemmade sig* slammade ihop sig? *H.*
25 *troget* redbart, pålitligt. I da. öfv. 'trofast'. Jfr II 438: 12. *rängnbas* regnskurar. Jfr hos Weste 1807 II sp. 387 *Regnbadd* (fam.); 'vara ute i regnbaddet' och I sp. 146 *Bas* n. (pop.) bl. a. 'bourrasque' dvs 'hastigt och hårdt oväder' (se Fr.-sv. Lex. 1795 I s. 252). Öfverhoppadt i U2. *H.*

335. 6 *inwärtes* inbördes. Se anm. till I 335: 5. *H.*
9 *rolig* behaglig. *Dieflungens*, jfr anm. till *Skaldungar* II 65: 6. *H.*
13 *förut* i förväg, på förhand. *Prænumerationer*, jfr anm. till *prænumerera* II 368: 4. *en serdeles Auctor* en viss auctor? *H.*
22 *kopparstycken* kopparstick. Förr vanlig ordform. *H.*
26-28 *Huru . . . lytmärke.* Detta syftar naturligtvis på berättelsen om Abel och Kain. *L.*
28 *gaf den andra lytmärke* gaf ett hugg så han fick lyte af det. I fornsvenska lagarna brukas part. *lythuggen.* Jfr *wanlyttes* i U2 I 259: 21 (se anm.). *H.*

336. 7 *rida spärr* tornera, utkämpa tornerstrid (*spärr* urspr. = 'lans'); det samma som *rida i dust*, se nästa sida r. 22. Jfr II 361: 7. *bursprak:* ovanlig arkaistisk biform till *burspråk* (så U2). *H.*
9 *styfwa* styfsinta, sturska. *H.*
19 *Duna-slätter.* D syftar antagligen på det i Hervararsagan skildrade slaget vid Dunheiðr, hvilket D förmodligen liksom sagans utgifvare Verelius tänker sig ha utkämpats mellan Reidgoter och Hunner på slätterna vid floden Duna eller nuvarande Don i södra Ryssland. *H.*

337. 1 *Tatlingar?*
7-8 *Sparrsätra-risp, Hofwa-buller.* Åsyftar slaget vid Sparrsätra mellan Erik XI och Holmger år 1247 och slaget vid Hofva 1275, där Valdemars här blef slagen af Magnus och Erik. Om *-risp* se anm. till II 278: 6-7. *H. L.*
12 *ärlika Herra. ä.* i fornsvensk form och med den gamla betydelsen 'ärad, högt uppsatt, af hög börd, förnäm'. *H.*
13 *späkt* (fornsvenska) 'fridsamhet'; äfven 'mildhet'. *H.*
27 *Vitala-Kungar* danska kungarne; se anm. till *Vitala* II 227: 3. *H.*

338. 1. *Ryggduntade*, se anm. till II 225: 12. *H.*
5-6 *hissa:* på 1700-talet vanlig biform till *hetsa.* I U2 *hitsade. laglika:* fornsvensk ordform. *H.*
14 *mumlade ondt.* Jfr II 228: 4. *H.*
16 *fin* listig. Se anm. till I 205: 9. *H.*
19 *piltas:* betyder väl här 'slåss', 'rifvas'. Det erinrar om *filtas* 'hårdragas, slåss' (hvarom se Östergren i S. o. S. XII), men jag har icke lyckats finna det i någon ordbok. Då emellertid Hs har *piltas*, kan nog intet fel föreligga, trots läsarten i U2: *plitas;* detta är en bildning af *plit* 'värja' och träffas i Linds och Westes ordböcker med öfversättnin-

garna 'sich mit dem Degen schlagen, sich balgen', resp. 'ferrailler, se couper la gorge, se chamailler'. *H.*

338. 20 *prackare* fuskare, klåpare; (här) stackare, struntkarlar. Jfr Lind, Sahlstedt och Weste. Kan nog äfven betyda 'tiggare', liksom i danskan. Ännu i dialekterna, se Rietz 509. *H.*
24 *trugat* hotat. Jfr II 456: 22. I da, öfv. 'truet'. *H.*
26 *illgrep* fula streck. Jfr I 43: 11 och anm. *H.*

339. 2 *bewara* bevaka. Denna betydelse är vanlig i äldre svenska. *H.*
3 *Går intet det an* lyckas inte det. *H.*
5 *Nyckle-hållet*, se anm. till *Smörhållan* II 222: 6. I Hs och U2 *-hålet*. *H.*
10-26. Denna passage har antagligen aktuell politisk syftning. *L.*
15 *afgång* bortgång, hädanfärd. Likaså II 494: 18-19 at min afgång intet bringar Ehr så mycket til tårar, som min lifstid brakt Ehr til löije. *H.*
26 *Åltan:* namn på hvarjehanda barnsjukdomar; 'engelska sjukan'. *H.*
29 *Canaille* pack. Se anm. till *Canaillet* I 329: 11. *H.*

340. 2 *rifwas som Kältringar* som busar. *Kältringar* 'tiggande landstrykare, skojare, (skojar)pack'. *H.*
3-6 *Huru ... Styf-Kiortlar.* Syftar tydligen på de anmärkningar, som framkommit mot att Argus ej längre höll sig till sedekritiken, utan gaf sig in i de aktuella politiska striderna. *L.*
5 *Puder-Junckrar.* Jfr anm. till I 62: 27. *H.*
11 *wimmerkant* disträ. *H.*
20-21 *ingen med beskied* ingen anständig människa (ordentlig, städad, »bildad» människa). Jfr hos Pfeiff (De habitu 1713) En man af besked eller beskedlighet, un homme de conduite: SAOB : B 1463. Eller också adverbielt (till *dölja*): 'anständigtvis'. *H.*

341. 18 *afsikt* syftemål; mål. *H.*
19-20 *Men den, som nu har henne, giöre så wäl för Rättwisan skull, och gifwe det tilkänna hos min Klåckare.* Likaså II 354: 21-22 Min k. Argus giöre förthenskul så wäl, och uti Edre nästa ark, råden Edre Petits maitres. *Giöre så wäl ... och gifwe:* höflig uppmaning, ungefär motsv. nutida 'behagade gifva'. Eller (med omskrifning): 'Men må den, som nu ..., vara så god och gifva det tillkänna' etc. *H.*

342. 8 *inbillningar* bilder, föreställningar. *H.*
10 *wid handen gifwa* påpeka, meddela. Jfr II 174: 13. Här: 'lämnar mina upplysningar'. *H.*
15 *billigheten* förnuftet. *H.*
16 *Spekingar* vismän. Ett ord som D liksom före honom Rudbeck och Spegel (Gloss. Sveogoth. 1712) lånat ur det nordiska fornspråket: isl. *spekingr*. I U2 är det uteslutet. *Creatur*, se anm. till II 177: 25. *H.*
18 *begrep* förstånd; tanke, tankeförmåga, intelligens. *H.*

343. 8-9 *Förbigångne* förgångna, förflutna. *Efterdömen* föredömen. *H.*
13 *besee* skönja, skåda. *H.*

344. 4-5 *inlade* förvärfvade, skördade. *ärlig* hederlig. *beröm* ära. *H.*
10 *Patrioter*, jfr anm. till I 75: 12-13. *H.*
17 *partier* partistrider. *H.*
20-22 *Fahrmins Moster (Gud förbarme sig öfver henne) skulle då ta Pehr ur lofftet och skaffa sin Man den tiensten.* Th. Hjelmqvist i Förnamn och familjenamn (Lund 1909, s. 256 f.) citerar en vers af Runius där »ta Pär ur lofte» betyder 'uträtta ett storverk'. I nyare belägg ur dialekterna, som H. anför, är uttrycket som det tycks mestadels negeradt och förklaras 'anstränga sig riktigt duktigt, skynda' t. ex. »Han rifver inte Per å loftet» = 'han gör sig inte för brådt' eller »jag tycker du inte brukar ta Per af loftet». Här i Argus kommer det väl närmast användningen hos Runius och kan möjligen återges: 'slå ett stort slag', 'göra en (fin) mästerkupp', 'visa sig riktigt slängd' el. dyl. *H.*
23 *förgiftiga mellanlopp* elaka intriger. *mellanlopp* springande med skvaller; intrigerande. Jfr *mellanlöpare* t. ex. II 122: 16, 143: 1 och ofta. *förgiftig* giftig (se t. ex. II 71: 28); fördärflig, ondskefull, illfundig (t. ex. Vitterh.-arb. II 5: 90 Er kärlek til mig är så förgiftig, at han bara är gjord til at utestänga herr Kalf). *H.*
26-**345**: 2 *så käckt* så förträffligt, så väl. Se anm. till I 163: 18. *Men ehuru wisst jag är försäkrad* så förvissad jag än är. *försiktighet* framsynthet. *de förestående dimbor:* som ligga framför oss (och dölja framtiden för våra blickar). *H.*

345. 5 *få see huru det tar lag* kan lyckas, kan utfalla, slår ut. Jfr I 31: 27, 49: 6, II 475: 8-9 Hur sådan lär ta lag med tiden, kan du dömma. *H.*
5-**349**: 21 *I dag... Contoir.* Uppslaget att parodiera »Almanakskrifware» och deras spådomar kommer i sista hand från Swifts berömda »Predictions for the Year 1708», som denne år 1707 utgaf under pseudonymen Isaac Bickerstaff och hvilka blefvo af betydelse för de moraliska veckoskrifterna. De flesta af Ds »spådomar» äro af politisk innebörd, ehuru det är ytterst svårt att förstå en del af hans allusioner. *L.*
6-7 *Ja, härlig högtid, här äro wäl större Creatur än jag, som i desse dagar slå bom.* 'Ja (mycket möjligt, men) stor sak i det!' 'Ja (men) hvad gör det'? eller 'ja, tänk så märkvärdigt!' Jfr II 111: 25-26 Tänk, hwilken högtid, at förestå en Tienst! Liknande uttryck från nyare dialekter anföras af bl. a. Rietz s. 248 och af K. Nilsson Ord och talesätt s. 55. För 1700-talets västgötamål omtalar Sv. Hof, att *högti åt* (»pro *högtid åt*») betyder 'lappri, intet wärt med, stor sak i', och tillägger, att i vulgär uppländska brukas *hykti* eller *hykti-hä* i samma betydelse (Dial. Vestrog. s. 157). — *Creatur*, jfr anm. till II 177: 25. *H.*
13 *konster* konstgrepp, intriger. *H.*
18 *Wattubi* drönare. *drilla* bruka list; intrigera. *H.*
26 *dygdig* god. *H.*

346. 4-5 *som weta urskillia alla ämnen, hwart och et til sitt Element* som förstå att göra (det rätta) urvalet bland alla de blifvande tjänste-innehafvarne

(de unga förmågorna), så att hvar och en kommer på sin rätta plats. Ett tema som ofta är på tal i Argus. Jfr II 41: 21-23 där D säger sig en annan gång »få tilfälle at tala om Ungdomens Urskillning til stånd och Tienster, så at Oxen intet får Sadel och Hästen Plog», likaså II 111: 1-2 om det nödiga wahl, som bör giöras af skickeliga ämnen til alla Tienster, 112: 11 ff Beklaga och Cronan ... om ingen förnuftig urskillning blir anställd, som utan afsikt skiärskådar så wäl medfödd, som inhämtad skickelighet. I fråga om *ämne* i denna betydelse af 'aspirant' ('kandidat', 'elev') till en tjänst etc. eller »frö», stoff», »material» till något blifvande jfr äfven II 112: 7 *Tienst-Ämnen*, 25: 11 *de små Skiönhets-ämnen* ('de små blifvande skönheterna'), 113: 10-12 Eskel är illslug, inbunden och rädd, af hwilket Ämne med god Upfostran en god Politicus kunde swarfwas, 114: 9, 249: 9 *Dårhus-ämnen* (jfr 255: 9-10, 342: 14), 302: 4 Färdigt ämne til Rikzens tienst. Jfr äfven anm. till I 359: 28 och I 149: 23. — *Hwar Lymmel* hvarenda tölp, idiot. Jfr i U2 *Hwar stympare* och anm. till II 109: 26. *H.*

346. 10 *gement* simpelt. *H.*

14 *Caracter* titel. *H.*

22-23 *Manufacturier* verkstäder, fabriker. *nu imedlertid intet'* under tiden icke' eller 'icke dessförinnan'. *H.*

26 *spår på skrufwar. Ställd på skrufwar* betyder enligt Weste 1807 (II sp. 676) 'équivoque'. 'Med afsikt tvetydigt'. Jfr *skrufwad* II 323: 12. *H.*

347. 9 *skola förifras* ondgöra sig däröfver. Jfr anm. till I 90: 23. *H.*

10 *granna* fina. Jfr anm. till I 150: 27. *H.*

10-15 *Den 22 September ... Pannan.* Denna dag var en söndag, och meningen är naturligtvis, att dessa scener försiggå i kyrkan. *L.*

16 *giller-måltid:* så äfven i Hs och U2. Möjligen dock ett skriffel af D. Eller uppkommet af *gille-måltid* med s. k. oorganiskt *r*? Jfr kanske *giftermål* af äldre *giftemål*. *H.*

21 *dryga* viktiga. *H.*

23-24 *Sådane ... uptänkande.* Den 29 september inföll detta år på en söndag. Af Archenholtz' skildring af riksdagslifvet framgår, att söndagarne särskildt begagnades för att privat bearbeta riksdagsmännen och smida intriger inom partiledningen. Det parti, som befarade motgång vid voteringen, sökte därför alltid att förlänga lördagsdiskussionerna, så att beslut ej hann fattas. Sedan användes söndagen till hemliga konklaver. *L.*

348. 11-12 *Den 13 ... hwarannan.* Den 13 oktober var detta år söndag. *L.*

13-14 *Den 14 ... alla.* Den 14 oktober var Calixtusdagen, hvilken enligt almanackans förutsägelser skulle utmärkas af regn och blåst. *L.*

15 *altererad* plötsligt illamående. Jfr anm. till II 202: 14. *H.*

18-**349**: 2 *Den 21 ... copia.* Uppslaget till denna spådom har D fått däraf, att den 21 oktober var 11000 jungfrurs dag. Om någon bestämd politisk person åsyftas, kan man ej afgöra. *L.*

22 *en stor ramla* en lång (meningslös) ramsa. Jfr verbet *ramla* 'prata

osammanhängande', se anm. till I 313: 25, II 30: 22, 333: 7. *höga röst:* med arkaistisk adjektivändelse, urspr. ack. fem., jfr *arga list* och maskulina paralleller som *i allan stad, i ljusan låga.* *H.*

349. 5 *Den 1 Nov.... helig Man.* Den 1 november var Allhelgonadagen. *L.*
6-7 *et bedrägeligt Partie:* kanske afsiktlig ordlek med *partie* 'politiskt parti' och *partie* 'gifte'. *H.*
10 *ihäl:* förr bruklig biform till *ihjäl.* Hs och U2 ha båda *ihiäl.* *H.*
11 *mölingar.* Jfr Lind 1749 *möling* »mördadt barn som hemligen grafwets ned». *Möling* eller *mjöling* i denna betydelse brukas ännu allmänt i bygdemålen. *H.*
13-14 *blefwo nästan så många saker affärdade om åhret som ingifne. Saker* 'akter, inlagor'. *affärda* expediera, slutbehandla. *H.*
19 *inplugga sig* hopa sig. *H.*
25 *Högmål* sak af högsta vikt. *H.*

350. 4 *wist* vetat. I U2 *wetat.* Se anm. till II 15: 15. *H.*
6-7 *den stora dagen* yttersta dagen. *H.*
8-9 *Den endaste rättelse jag hafft, har warit af* det enda, jag haft att rätta mig efter, har varit; det enda jag haft till ledning. *H.*
17 *måtte* kunde. *H.*
21 *See hwar hon ligger* se hur hon ligger där. Vanligt uttryckssätt på 1700-talet. Jfr II 360: 21: Se hwar Brud och Brudgummen stå. *H.*

351. 4 *Gud låt den dagen långsamt köra* köra fram (l. upp) långsamt. Bilden är hämtad från den antika myten om solguden Helios och hans vagn. *H.*
16 *författningar* åtgärder. Jfr I 140: 4 med anm. *H.*
18 *föresagt* sagt mig före; förestafvat; ingifvit mig att säga. *H.*
21-22 *det kommer i det Ämbetet intet så noga, at begå et fel* det räknas ej så noga (tas ej så noga), om någon i den sysslan begår ett fel. Det tyska uttrycket »zwischen guten Freunden nimmt man es so genau nicht» återges af J. G. P. Möller 1790 (sp. 1053) med 'det kommer ej så noga mellan goda vänner'. Jfr II 283: 9. Om *Ämbete* se anm. till II 7: 5-6. *H.*

352. 2 *föresägnen* förutsägelsen, spådomen. *H.*
5 *betient* 'tjänsteman' eller 'tjänare'? Icke 'betjänt'. *H.*
7 *förbigångne,* jfr ofvan 343: 8. *H,*
9 *Påfundz-Gudinnan* gudinnan Fantasi, fantasien. *H.*
9-10 *skrif-grep* 'sätt att skrifva'. *H.*
23 *wettenskaper* kunskaper. *H.*

353. 19 *upwachtning* tjänstgöring. *H.*
21 *theras förehållande* deras uppförande, hur de sköta sig. *H.*
22 *låtan:* är möjligen tryckfel, men kunde också vara en verklig språkform, ehuru ovanlig; hvilketdera är svårt att afgöra, då Hs saknas. *H.*

354. 1 *emedan* medan. Så ofta på 1600- och 1700-talet. *H.*

354. 6-7 *hafwa så mycket af munnen* äro så stora i orden, äro så stora pratmakare. Sahlstedt *h. m. af m.* 'loquacem esse'. *H.*
9 *Böxsäckan:* kanske tryckfel för *Böxsäcken.* Jfr *låtan* 353: 22. *H.*
15-16 *alfwarsamhet och beskiedelighet* allvar och förstånd *H.*
21 *wittert* kunnigt. Jfr anm. till *witterhet* I 11: 24. *H.*
22 *giöre ... så wäl, och,* se anm. till II 341: 19. *H.*

355. 1 *gifft-giller* giftasvuxen. *H.*

356. 4 *storma* väsnas. Så ofta. *H.*
7 *ordblåsa* pratmakare. *H.*
11-12 *Kom wädz* slå vad. *stuller-krafften,* af *stullra* 'föra oväsen, bullra', se anm. till II 253: 1. *H.*

357. 4 *Han förlorar sin Latin* han mödar sig förgärves; han har förspilt sin möda. Jfr hos Weste 1807 I sp. 1577 *Ha förlorat all sin latin* 'être au bout de son latin, de son rôlet'. *H.*
6 *Förldenskull,* jfr anm. till II 206: 22. *H.*
13 *Bragd* värf, syssla. Jfr I 195: 7, 235: 2, 310: 13. *H.*
15-16 *Swensk Savoijard.* De sydländingar af växlande extraktion, som drogo rundt på gårdar och gator med murmeldjur, tittskåp och dylikt, brukade vid denna tid och långt fram på 1800-talet sammanfattas under benämningen savoyarder. Som synes använder »Savoij-poiken» hos Dalin en rådbråkad tyska. *L.*
22 och 359: 18, 362: 23 *Lustigt,* 358: 2 *Hey, lustigt,* 361: 7 *Wipplustigt,* på 1700-talet vanliga interjektioner som ungefär motsvara nusv. 'hejsan', 'hej hoppsan'. *afdankning,* här kanske likbegängelse? Se SAOB: B 145. *Afdanka* betydde eljest 'afsäga sig, nedlägga sitt ämbete, taga afsked' eller också 'aftacka' eller 'afsätta, tvinga någon att afsäga sig sin värdighet' (så i Argus II 308: 7 Afdanka Printzen med wår Flaska). *H.*

358. 4 *på skrufwar,* jfr II 346: 26. *H.*
8 *Påfungar* 'småpåfvar' och 15 *tiufungarne* 'småtjufvarne'; se anm. till II 65: 6. *H.*
19 *den fruktsamme Porphyrius.* I U2 *den stackars Porphyrius. fruktsam* rädd, ängslig; förskräckt. Jfr da. *frygtsom. H.*
22 *rolig* lugn; eller 'glad'. *H.*

359. 1 *i lag* i sällskap. Se anm. till I 135: 6. Jfr nusv. *dryckeslag. H.*
4 *mått,* se anm. till II 35: 3. *H.*
5 *den ähremätne afsikt.* I U2 *ärofulle.* I da. öfv. 'Ærgierige'. *afsikt* mål. *H.*
23 *har det laget* har det sättet, den egenskapen, arten. *H.*

360. 1 *den skrubbiga* den skrofliga. 'Skrubbig' har jag icke funnit i 1700-talslexika, men jfr ä. da. *skrubbet,* no. *skrubben* och bohusl. *skrubbete* i samma betydelse. *H.*
7 *ock icke* ej heller. *H.*
17 *för en gatskrikare* för att vara en gatskrikare. Ifr II 207: 24. *H.*
21 *Se hwar,* jfr II 350: 21 med anm. *H.*

361. 2-3 *hålla de dock sådant dyfwelshus. dyfwel* 'djäfwul, sate' liksom I 118: 14. *H.*

19 *die schöne Magelone.* Den medeltida riddarromanen om den sköna Magelone förekommer såsom folkbok i de flesta europeiska litteraturer och har särskildt länge bibehållit sin popularitet i Tyskland. *L.*

362. 1 *Friskt* godt! *H.*

5 *province,* jfr II 309: 4-5! *tilbud* (dristigt) försök, tilltag. Jfr II 298: 9. *H.*

10 *oro* misshag. *H.*

16 *klipping* ett litet mynt klippt i fyrkant. *H.*

17 *wyrdigheter,* se anm. till I 100: 23. *H.*

363. 10 *granlaga* ömtålig. *H.*

17 *går an* går för sig. *Storsläcktade* (här) högvälborna. *H.*

19 *sitta öfwer honom* sitta högre upp än han. Enligt Weste 1807 II sp. 593 betyder *s. ö.* 'avoir la préséance sur'. *H.*

21-23 *namnet... Axtorna Slag.* Den 20 oktober 1565 blefvo svenskarne under Jacob Hästesko slagna af danskarne under Daniel Rantzau vid Axtorna by i Halland. Jag har ej kunnat konstatera huruvida någon personlig allusion vållat valet af detta exempel. *L.*

364. 2-4 *ty... grund-Document.* D syftar här på det s. k. Helgeandsholmsbeslutet, enligt hvilket kronan skulle tillerkänts vissa skatter och rättigheter. Den rättsliga grundvalen härför ansågs vara ett beslut af ständerna på ett möte å Helgeandsholmen år 1282, hvarom den af D nämnde Palne Eriksson (Rosenstråle) ingifvit en berättelse till konung Johan III. Redan samtiden betecknade emellertid denna såsom ett falsifikat, och sedermera hade Ds protektör, Gustaf Rålamb, i en skrift bestridt dess äkthet. Vid 1734 års riksdag hade han och hans anhängare börjat arbeta för att upphäfva verkningarna af detta beslut, som bl. a. pålade vissa familjer skyldigheten att betala en årlig afgift för kvarnar till kronan. Archenholtz uppger, att Argus gifvit signalen till denna agitation: »Detta gaf man redan til förstå uti et ark af den Swenska Argus.» Något annat än detta uttalande kan väl ej åsyftas, ehuru det förefaller mycket oskyldigt. Försöket att få ständerna att förklara Helgeandsholmsbeslutet för en förfalskning kröntes emellertid ej med framgång. *L.*

6 *enär* när än, när helst. *H.*

20-21 *jag wil rätt säija Ehr hwad det är* jag vill säja Er rent ut som det är. *H.*

22 *sina blodkära inbillningar* sin blodtörstiga fantasi. *H.*

365. 13 *förswarligen* oklanderligt. *H.*

14 *Nog ären I fri* nog går ni fri. *H.*

366. *N:o XLI.* Redan samtiden tyckes ha märkt, att D i detta ark begagnat sig af främmande förebild, och han måste själf i nästa ark erkänna, att han »til en del» begagnat sig »af et ämne, som den Engelska Spectateur et par gånger brukat.» (Jfr 375: 1—14.) För spratthökens dagbok har D till förebild haft Spectator n:o 317 (jfr Warburg s. 146), där Addison

meddelar en lättings dagbok, under det att han för karakteristiken af den kvinliga motparten stödt sig på Spectator n:o 323, där en flärdfull världsdam i anledning af den föregående dagboken upptecknat sina upplefvelser under en veckas tid för att komma underfund med hur hon användt sin tid. Addison uppges för sin skildring af den late rentierns lif ha haft en lefvande modell i en samtida medlem af en dissenterkongregation, som bl. a. hade den af Addison återgifna löjligheten att fråga sin pastor om alla angelägenheter. Dalin har säkert ej haft någon direkt lefvande modell, men har på bästa sätt sökt omforma sin dagdrifvartyp till en af de Stockholmska petitmaitrer, som så ofta varit föremål för hans gyckel. De flesta detaljer har han dock upptagit från förebilden och liksom Addison låtit sin dagboksförfattare uppteckna alla dagens småangelägenheter, reflexioner om sin hälsa och sina drömmar, om vinden och vädret, om mat, kläder och tjänstefolk, uppblandade med allehanda konfusa utrikespolitiska reflexioner, hvilka naturligtvis hos D mest anknyta sig till det vid denna tid så omdebatterade polska kriget. Också världsdamens dagbok, som hos D redan på andra dagen afbrytes, tillgodogör sig uppslagen från Spectator. Ett drag, som ej återfinnes där, är emellertid, att D låter henne sy kläder åt en docka. Äfven de allmänna reflexioner, som D anknyter till de båda dagböckerna, återgå på Addisons. *L.*

366. 5 *Creatur*, se anm. till II 177: 25. *H.*

8 *meddåldrig* medelålders. Detta adj. upptages af Sahlstedt och Weste. Jfr *åldrig* I 396: 22 med anm. Äfven substantivet *medålder* finnes, se t. ex. II 123: förbj. ark XV: 47. *wighet* raskhet, rörlighet, behändighet, lätthet; äfven bekvämhet. *nu är i sin wighet och förmåga* nu som lättast är i stånd att väl kunna använda etc. Jfr II 21: 7. *H.*

10-11 *alla sina märkwärdigheter* allt hvad han funnit anmärkningsvärdt, hvad märkvärdigt han sett eller upplefvat. *märkwärdig* värd att märka. *H.*

367. 3-6 *ogemena* ovanliga. *qwicka* begåfvade. *upkomst* framgång, befordran. *anlagde* använda. Jfr II 209: 4. *H.*

7 *Sprättjunkrar*, jfr anm. till I 62: 27. *dagstiälande ynglingar*, se anm. till I 183: 26. *H.*

8 *blöta* klena, svaga. *H.*

10-**368:** 7 *Måndag ... kl. 9 f. m.* För att ge en föreställning om Ds ställning till sitt original återger jag motsvarande dags anteckningar i den Addisonska dagboken. (Spect. n:o 317.) Naturligtvis har D för sina lån ej följt originalet dag för dag, men en fullständig förteckning af öfverensstämmelserna torde vara ändamålslös: »*Monday*, eight o'clock. I put on my clothes, and walked into the parlour. Nine o'clock ditto. Tied my knee-strings and washed my hands. Hours ten, eleven and twelve. Smoked three pipes of Virginia. Read the Supplement and Daily Courant. Things go ill in the north. Mr Nisby's opinion thereupon. One o'clock in the afternoon. Chid Ralph for mislaying my tobacco-box. Two o'clock.

Sat down to dinner. Mem. Too many plums and no suet. From three to four. Took my afternoon's nap. From four to six. Walked into the fields. Wind S. S. E. From six to ten. At the Club. Mr Nisby's opinion about the peace. Ten o'clock. Went to bed, slept sound.» *L.*

367. 11-12 *winden i norden* vinden nordlig. *H.*

12 *The-Boe:* fra. *Thé bou* te torkadt i solen, en finare tesort. *H.*

23 *Bränwins-Accisen* beskattningen af brännvinsbränningen och desslikes af brännvins-konsumtionen. Det är väl specielt den senare det här är fråga om. *H.*

368. 2 *Frontinjac* vinsort från Frontignan i Languedoc (enligt Weste Fr.-sv Lex. 179: 5). *H.*

4 *prænumerera* förskjuta penningar. *H.*

6 *gniare:* på denna tid vanlig biform till *gnidare. H.*

11 *klädning* kostym. *H.*

20 *Feltmarsk. Munich.* Den ryske härföraren Burkhardt Christoph v. Münnich hade eröfrat Danzig. *L.*

20-21 *Xantuc i China.* Enligt en förmodan af doc. B. Karlgren skulle detta namn vara en förvriden form af Shang-Tu, som i västerländska reseberättelser brukade kallas Xanatu. Shang-Tu är historiskt bekant såsom sommarresidens för Kublai Khan, Tjengis Khans son. *L.*

369. 3 *sutmelkskes*, ett lånord, säkerligen från lågtyskan: jfr lt. *sute* söt, *melk* mjölk och *kese* ost. Jfr nysv. *potkes* af lt. *pottkese. H.*

8 *för all ting* framför allt, till hvad pris som helst. Se anm. till I 122: 3. *H.*

19 *wädret söd-ost* vinden sydost. *H.*

22-23 *Cardinalen Coscia.* Denne kardinal, hvilken såsom Benedikt XIII:s allsmäktiga verktyg gjort sig särdeles hatad, blef under hans efterföljare, Klemens XII, år 1731 afsatt från sina värdigheter, exkommunierad och dömd till tio års fängelse. *L.*

370. 1 *Resol.* förkortning för *Resolution* eller *Resolverar. H.*

2 *olåtig* kinkig, gnällig. Se anm. till I 44: 22. *H.*

3 *Gonesse-Bröd. Gonesse:* en by nära Paris som var berömd för sitt goda bröd (enligt Fischerström, Economiska Dictionnairen III 1781 s. 378: London uphöger sina Hwete-limpor; Paris sitt Bröd från Gonesse; Flo; rents sina Cachiateller . . . Stockholm sina Kryddlimpor, m m.). *H.*

14-15 *Danzig . . . sedan.* Danzig hade den 28 juni 1734 måst kapitulera. Jfr Spect. 317: »Advice from Smyrna that the grand vizier was first of all strangled and afterward beheaded.» *L.*

18 *mortification.* Brukas i teologiskt språkbruk om 'köttets späkande', kan älven betyda 'förtret, förargelse' enligt Weste Fr.-sv. Dict. 1795. *H.*

23 *kände flen i min Buk. flen* betyder 'kolik' enligt Lind 1749; ha äfven brukats om en del andra sjukdomar. *H.*

25 *en Ährlig Karl* en hederlig karl. *H.*

371. 2 *äggöhl.* En numera mindre bruklig maträtt, som dock omnämnes ännu

i Lundells Ordlista 1893 och i SAOL 1900. Enligt Weste 1807 II sp. 1867 'soupe de bière aux œufs'. *H.*

371. 8-9 *om det war utslag til plenum* om det var något afgörande i plenum el. någon fråga i riksdagen som skulle afgöras i plenum. *H.*

19 *siskon* ett slags korf. Upptaget af Lind och Sahlstedt etc. och ännu i de nyaste ordböcker. *H.*

372. 6 *tassar,* se anm. till I 34: 11, 150: 23. *H.*

9 *fick betalning* det fick hon betaldt för, »fick hon igen», fick plikta för. Jfr II 466: 19 Jag måste wäl betala dig. *H.*

10 *Gubättre mig så wisst som.* Bedyrande uttryck, liksom nysv. *Gunås så visst, Gu hjälpe mig. H.*

14 *Liverie* livré. Den vanliga ordformen i Ds språk. *H.*

16-17 *passa på bastan.* Spelterm: *basta* af spanska *basto* = klöfver; se SAOB. *H.*

18-19 *örbuckla* örhänge i form af en buckla. Se t. ex. Weste 1807. *H.*

373. 4-5 *Men derföre kan wäl fänaden med dem kämpa om ädlaste lefwernet.* Jfr i U2. *H.*

5-13. Addison gör samma förslag med samma motivering (Spect. 317): »I would, however, recommend to every one of my readers, the keeping of a journal of their lives for one week, and setting down punctually their whole series of employment during that space of time. This kind of self-examination would give them a true state of themselves, and incline them to consider seriously what they are about.» *L.*

13-19 *Intet . . . upodling.* Denna passage är otvifvelaktigt föranledd af följande reflexion i Spect. 317: »I do not suppose that man loses his time, who is not engaged in public affairs, or in an illustrious course of action. On the contrary, I believe our hours may very often be more profitably laid out in such transactions as make no figure in the world, than in such as are apt to draw upon them the attention of mankind.» *L.*

17 *bullerlöst,* jfr anm. till *buller* II 145: 6 m. fl. *H.*

22-23 *I högmåls-Sätet* i en högt uppsatt ställning, där de högsta angelägenheter (*högmål*) afgöras; »på kungatronen». *H.*

374. 3 *Herr Mellanslank:* troligen ungefär detsamma som *mellanlöpare,* en som springer omkring öfverallt (*slincker i Trapporne* II 142: 1-2, *slankar omkring* II 330: 6), intrigerar och uppsnappar nyheter. Jfr anm. till *mellanlopp* II 344: 23 och anm. till I 355: 17. *H.*

375. 1-10 *Mitt . . . hwarannan.* Jfr kommentaren till föregående ark s 366. *L.*

12-13 *til en början af min föreställning* för att börja min framställning. *anseende* utseende. *H.*

376. 3 *Swenasund* Svinesund. Formen med *e* var förr vanlig. *H.*

15 *grep* konstgrepp, knep. *swärmande:* här kanske 'skenhelighet, hyckleri' Uteslutet i U2. *H.*

19 *Skallbud* uppbåd till skallgång. *H.*

377. 9-**378**: 9 Det är tydligt, att denna skildring af »Splitwargen» har till

lämpning på svenska politiska förhållanden och att med »Swen Herde» menas konungen och med hjorden folket. Huruvida D tänker på någon bestämd politiker eller endast vill ge en allmän skildring af de politiska intrigörernas taktik är omöjligt att afgöra. Detsamma gäller naturligtvis de följande karakteristikerna af olika slag af djur. *H.*

377. 11 *trät-bettar* tvistefrön. U2 *trätbitar*. Jfr *Låckbettar* II 274: 19, 325: 12. *H.*
16 *trollsmör* ett slags gul smörliknande svamp som af allmogen tros vara en lämning af trollen. *H.*
20 *hutla* lura, bedraga. I da. öfv. 'daare'. *H.*

378. 8 *hitza*, jfr anm. till II 338: 5. *H.*
15 *illpadigt* illistigt. Se anm. till I 273: 5. *H.*
19 *upkomst*. Jfr II 235: 4 *din upkomst i werlden* och nusv. *komma sig upp, uppkomling*. *H.*
22 *med sin ärbara swans så täck som en Ängelsk wädur*. I U2 är uttrycket censureradt: *med en ärbar släp som en wädur*. *H.*

379. 2 *påstår* (här) står på. Likaså II 382: 19. *ta sitt rum* begagna sin chance. *H.*
6-7 *som jag läsit at Frater Lucas nalkades den enfaldiga Flickan*. Den följande berättelsen 379: 8-380: 10 är ett sammandrag af Lafontaines conte L'Ermite (II, 15). Dock är det hos Lafontaine dottern och ej modern, som får den förnyade uppenbarelsen 379: 21. *L.*
10 *förmaket* förrummet; (»förgården»). Jfr anm. till II 140: 1. *H.*
17-18 *afla ... Christenheten*. Jfr Lafontaine:

»Car d'eux doit naître un pape, dont la vie
Réformera tout le peuple chrétien». *L.*

380. 5 *bewekelighet* innerlighet; rörelse. *H.*
6-8 *Flickan ... Nipoter*. Jfr Lafontaine:

»Vous régnerez, serez la signora;
Ferez monter aux grandeurs tous les vôtres,
Princes les uns, grands seigneurs les autres,
Vos cousins ducs, cardinaux vos neveux.» *L.*

18 *kännetekn*, se anm. till I 223: 2. *H.*
25 *intrygga* intala. *H.*

381. 6 *wädersinnad* vankelmodig. I da. öfv. 'vægelsindet'. *H.*

382. 1 *Gräl-Biörnen*. *Gräl* pedanteri, se anm. till I 32: 10, 60: 6. *Plitterdiuret:* den enda anknytning jag funnit är från svenskan i Finland: i Nagu *plitter* pladder, struntprat, *plittra* fnittra och prata, *plittog* tunn och lös (t. ex. om gröt), i norra Vasa län *plittra* kringstänka fläckar t. ex. af färg, bläck eller lort — allt enligt Vendell Ordbok öfver de östsvenska dialekterna 1904. *Plitter* är tydligen en sen afljudsvariant till *platter* pladder. Jfr i ä. da. *Plidderpladder* 'sladder'. *H.*

383. 13 *änteligen* 'visserligen'. Jfr anm. till I 134: 26. *H.*
20 *bortskiämde*, jfr anm. till II 420: 24. I da. öfv. 'fordervede'. *H.*

384. 15 *upbudit* uppbådat. *H.*

384. 18 *är ... intet utsedt på* är icke inriktadt på, tar icke sikte på. *H.*
24 *hederligit* ärofullt. *H.*
25-**385:** 1 *Aber ... Tröija.* I det föregående arket XLI upptaga annonser och kungörelser i originalupplagan öfver två sidors utrymme. Jfr ofvan anm. till ark XXVIII (s. 240). *L.*

386. *N:o XLIII.* Större delen af detta ark är byggdt på Le Mis. II, 46, som i sin tur har Montaignes berömda kapitel »Que philosopher c'est apprendre à mourir» (Essais, I 19) till sin förebild. Redan Carlsson har i Sedolärande Mercurius begagnat detta nummer af Le Mis. Men under det han gett en ordagrann öfversättning, har D självständigt omdanat sin förebild. Själfva grundtanken hos van Effen, att uppvisa det ihåliga i antikens tröstegrunder mot döden, har hos D trädt i bakgrunden, och hans allmänt filosofiska betraktelser ha mer smak af religiös uppbyggelsepredikan. Däremot äro hos honom skildringarne af olika människors sätt att reagera inför dödstanken utförda med en liffull novellistisk konst, till hvilken man ej finner några motstycken hos van Effen. De sedermera i arket följande humoristiska grafskrifterna har D fått uppslaget till från Spectator, och han afslutar arket med en direkt öfversättning ur en af Addisons uppsatser. *L.*
10-17 *Ja ... skuld.* Jfr Le Mis. II, 46: »Ceux qui n'aiment pas à entendre parler de la Mort, feront bien de ne pas lire ce Misantrope-ci; il a resolu d'en parler beaucoup. Ce n'est pas d'aujourd'hui que ce terme est insuportable aux hommes; ... les Anciens l'evitoient avec soin, et dans leurs discours les hommes ne mouroient jamais; *Ils cessoient d'être, ils vivoient leur dernier jour, ils sortoient de la vie* etc.» *L.*

387. 1-27 *Hos ... stunden.* Förebilden till denna berättelse återfinnes i van Effens skildring af Biophile (Mis. II 46, s. 367), men saknar där fullkomligt det dramatiska lif, som D förmått att ge den. Jag anför de viktigaste parallellerna: »Jettons les yeux, par éxemple, sur la conduite de Biophile... Ses adorateurs n'osent pas prononcer le terme de mort devant lui... Il faut se garder sur tout de parler en sa présence des ravages que fait la Peste dans les Païs voisins, et de la rapidité dont elle aproche des bornes de notre Patrie. S'il chasse ses domestiques, ce n'est pas qu'ils soient indociles, négligens, infidelles: Ce sont des misérables qui ont osé avoir la fièvre chez lui: Il ne veut pas que les maladies se donnent la licence d'entrer dans sa maison. Malheureusement elles ne respectent point ses ordres, et c'est bien à lui-même qu'elles ont l'insolence de s'attaquer. C'en est fait, les Médecins desespérent, et il faut bien qu'à la fin il entende parler de la mort, quand il s'agit de lui-même. Il est étourdi du coup. Que la Nature est injuste! Elle va l'arracher à ses Flateurs, à ses plaisirs, à ses Trésors... Il fait venir un Notaire pour rendre authentique la disposition qu'il va faire de ses biens immenses.» *L.*
3 *taga in,* dvs ta in medicin. I da. öfv. 'bruge Medicin'. *H.*
6 *må rätt wäl* äro ganska förmögna, välbärgade. Jfr *wälmående* för-

mögen, t. ex. II 398: 14, 452: 1. Jfr Modée, Fru Rangsjuk s. 408 (i Sv. Parnassen) Ty jag vet väl at herr Leopold mår väl och kan göra't utan någon afsaknad. *H.*

387. 8 *Stick-Fluss* lungkatarr. Se anm. till I 23: 7. *H.*

10-11 *Herren måste hålla här* foga sig (i sitt öde), böja sig. Jfr i Sagan om hästen: Freij lät giöra sig en art af betsel, som kallades kapson, och då måtte Grollen hålla här, alt efter som Frey wille. *Hålla här* också: 'sitta emellan, släppa skinnet till, blifva lidande'. Jfr Hjelmqvist Språk och Stil IX s. 60 f. *H.*

16 *wyrdige*, se anm. till I 100: 23. *H.*

23 *och har sig som en yrande* anfäktar sig, bär sig åt som en yrande. Jfr Weste 1807 I sp. 1022 *ha sig* (fam.) 'Gesticuler, se démener'. Ännu vanligt i dialekterna och i vulgärt språk. *H.*

388. 5 *i et fält* i fält. I da. öfv. 'i Felten'. *H.*

17 *flyktig* lättsinnig. *H.*

389 1 *skiftinge-lif. Skifting* bortbyting, se II 191: 9, 400: 14. *H.*

15-16 *Benraglan* benranglet. Jfr *Benragel* I 117: 19 (se anm.). I U2 *benranglan. H.*

27 *inbilla mig* öfvertyga mig om. *H.*

390. 3 *spisar* förslår. Jfr I 85: 16, 100: 4. *H.*

5-15 *Hon . . . rökhål.* Detta stycke stödjer sig på en passage i Le Mis., där van Effen framhåller, att antikens män sökte trösta sig mot dödstanken genom att framhålla lifvets eländighet. I realiteten blir detta emellertid en klen tröst: »Malheureusement l'Ame a beau être convaincue de ces vérités, elle n'en est pas touchée; et ce corps pour être si imparfait n'en est pas moins sien: *Guenille tant qu'on veut, ma Guenille m'est chére.*» Den sista versen, som Dalin djärft sökt förvandla till ett ordspråk från den skånska slättbygden, är hämtad ur Les Femmes savantes. *L.*

6 *kött til arm* världslig makt. Se anm. till I 183: 2. *H.*

8 *risp* strid. Jfr t. ex. II 94: 3 med anm. *H.*

13 *tilbudit* sökt, försökt, bjudit till. *H.*

391. 10-15 *Wåra . . . upsyn.* Den »ädla Romaren», som Dalin berättar om, är »le vieil Horace» i Corneilles tragedi Horace (Akt III, scen 6). Hans replik »Qu'il mourût» prisades under hela fransk-klassicismens tid såsom höjdpunkten af sublimitet i modern diktning. *L.*

12 *förifrades* vredgades. Se anm. till I 90 23. *H.*

15 *trugande* sträng. Jfr *truga* hota, se t. ex. II 338: 24. *H.*

21-22 *derför har jag gott wid at tala* är det lätt för mig att tala. Jfr II 115: 16-17, 229: 1 med anm. *H.*

392. 1 *(bland) annan ädelmodighet* bland andra prof på ett ädelt sinnelag. *H.*

6 *tyckas* tycka. *H.*

9-12 *De . . . wänta.* Van Effen påpekar (II, 46 s. 363), att vissa antika filosofer förordade självmordet: »Ils vouloient faire ressembler leurs Secta-

teurs à ces Soldats mal-assuréz, qui n'osent pas attendre l'Ennemi dans le poste que leur Général leur a assigné: la vûe du péril les trouble, ils perdent l'usage de la raison, et se précipitent dans le feu à force de le craindre.» *L.*

392. 23 *gensatzen* det motsatta påståendet. *H.*

24 *billig* medgörlig. *H.*

393. 5-6 *din persons tilkommande glömska* att man kommer att glömma dig. *H.*

13 *Annecdoterne yppa sig.* Den ursprungliga betydelsen af anekdot är 'något outgifvet' dvs en händelse som förblifvit hemlig och förbigåtts eller förtegats af föregående historieskrifvare eller biografer; en 'intim historisk detalj' (SAOB). *H.*

16-394: 26 Warburg har (s. 147) påpekat, att Dalin fått uppslaget till dessa humoristiska epitafier från Spectator n:o 518, där en korrespondent till tidskriften meddelar några dylika. W. fäster särskildt uppmärksamheten på likheten mellan 394: 18-19 *Här . . . alt* och följande grafskrift i Spect.:

»Here lies the body of Daniel Saul
Spitalfields weaver, and that's all.» *L.*

25 *swak,* se anm. till I 315: 23. *H.*

394. 7 *hitzat,* se anm. till II 338: 5-6. *H.*

13 *käre-Wyrdige.* Om *wyrdig* se anm. till I 100: 23. *H.*

395. 1 *Creaturen,* se anm. till II 177: 25 *H.*

9 *utan afsikt* utan tanke på egen fördel. *H.*

16-396 5 Denna passage är, såsom af inledningsorden antydes, endast en öfversättning. Originalet är en betraktelse af Addison i Spectator n:o 26 (slutet). De i parentes satta betraktelserna äro självständiga tillägg af D. Öfversättningen är ordagrann med nedan anmärkta undantag. *L.*

22 *sörja den.* I det engelska originalet »grieving for those». *L.*

23 27 *När jag . . . så betraktar.* I originalet: »When I see kings lying by those who deposed them, when I consider rival wits placed side by side, or the holy men that divided the world with their contests and disputes, I reflect» o. s. v. *L.*

25 *hufwuden,* se anm. till II 235: 15-16. *H.*

396. 1 *åtskilliga* (vidt) skilda. *H.*

4-5 *och . . . answar.* I originalet: »and make our appearance together». *L.*

397. 4 *afsättia* (boktryckarterm) sätta upp. *H.*

7 *wimmerkant* hufvudyr. Se anm. till II 190: 20. *H.*

398. 2-26 *Huru . . . på det* — — D har på nytt upptagit samma tema som i »Äfwentyr om Rikzens Ständers upkomst», ehuru satiren här egentligen träffar ständernas mångvälde och den osäkerhet, som uppstått i riket däraf att de ständigt fatta mot hvarandra stridande beslut. Af aktuella riksdagsfrågor berör Argus i denna passage särskildt den då mycket debatterade om tjänsteköpen och cessionerna. *L.*

398. 7 *betienter* tjänare, tjänstefolk. Likaså *betient* r. 20. *H.*
14 *wälmående* person med förmögenhet, förmögen. Jfr II 387: 6. *H.*
15 *Hand och munn* handslag och muntlig försäkran; löften, försäkringar. *H.*

399. 2 *Afsikten* tanken på egen vinst. *H.*
8 *bi-slumparne* sportlerna, de tillfälliga biinkomsterna. SAOB har endast detta citat. *H.*
19 *til anseendet* till skenet. *H.*
24-**400**: 12 *I sen . . . remitteras.* Om Dalin tänker på några särskilda riksdagsärenden är svårt att af denna passage afgöra. Dock förefaller det som om den Bromanska saken (jfr ned. anm. t. 453: 1-15) särskildt vore i hans tankar, när han förkunnar sitt anatema öfver dem, som »bjäbba mot Kungs-ord». *L.*

400. 9 *smiska* 'slå, piska' enligt Lind och Weste (»fam.»); äfven 'kasta' Lind. *smiska ut* 'jaga, köra ut', jfr ty. *ausschmeissen. H.*
14 *Skiffting* bortbyting. *H.*
16 *hurtig,* se anm. till I 217: 20. *H.*
20 *wettenskaper* kunskaper. *H.*
26 *kitzlighet* 'klåfingrighet', 'självsvåldighet', 'yra' eller 'okynne'. Jfr t. ex. II 47: 11. I da. ötv. 'af Vildhed'. *witterhetet* 'högre bildning'. Jfr anm. till I 11: 24. *H.*
27 *af* på grund af. *lofligt* berömvärdt. *H.*

401. 1 *skräppande* skräfvel och skryt. *H.*
4 *af förargelse* i anstötlighet. *H.*
10 *Krämare,* se anm. till I 75: 12-13. *H.*
25 *enfaldig* okonstlad. Se anm. till II 304: 6-7. *H.*
27 *sällskapslik* sällskaplig, umgängessam. *flycktig* lättsinnig. *H.*
28 *i lag* till lags. *H.*

402. 2-3 *tilbära* hända. *H.*
5 *tuggord* glåpord (»en glosa»). *H.*
6 *slutar talet som han kan. Som man kan* är enligt Weste 1807 I 1503 (jfr 924) detsamma som 'som godt man kan' el. 'så mycket m. k.' Här: 'så fort han kan'; 'i största hast'. *H.*
22 *sällsam ädelmodighet* ovanlig högsinthet. *H.*

403. 7 *Rart* ovanligt. *H.*
29 *tilburit* händt. *H.*

404. 7 *tyg.* Jfr Weste 1807 *tyg* (fam.) engins, drogue, choses. Ungefär: 'redskaper och saker'. Jfr ty. *Zeug* och da. *tøj. H.*
11 *utanredan* utanverket. Jfr *inreda* II 189: 5. *H.*
13 *så käcka* så goda. Se anm. till I 163: 18. *H.*
15 *Statister* politici. Jfr t. ex. I 6: 11, 253: 7, 90: 11-12, II 55: 12 etc. *H.*
16 *Madame Ruska.* Återkommer II 455: 1. Skvallerkäringens namn är tydligen besläktadt med det västgötska dialektordet *ruska* 'en skallra', lat. crepundia, som omnämnes af Hof Dial. Vestr. s. 238. *H.*

405. 16 *Sinnes likhet* jämnt lynne. Jfr I 46: 9, 43: 3 etc. *H.*
17 *rolig* angenäm, behaglig. I da. öfv. 'fornøjelig'. *H.*

406. 2 *gif mig litet liud* hör på mig litet. *H.*
6 *utan förmodan* utan tanke på. *H.*
12 *trefnad* välfärd. *H.*
14 *enfaldig* menlös, oskyldig. Jfr anm. till II 304: 6-7. *H.*
17 *stuller* larm, buller; bråk. Jfr II 253: 1, 356: 12. *H.*
21 *efter . . . mennisklig utsikt* mänskligt att döma. *utsikt* (ungefär) förmodan, beräkning. I U2 *anseende* 'sätt att se'. *H.*

407. 1 *flyktig* stadd på flykt, som ständigt är i flyttning och oro; eller 'landsflyktig'. Jfr i Bibeln: Cain måste ostadig och flychtig blifwa på jordene 1 Mos. 4: 11, 12. I da. öfv. 'Land-flygtig'. *H.*
6 *churu* hur än. *H.*
9 *widkommer* kommer på; drabbar, skadar. *H.*
11 *Wärkställigheten.* I da. öfv. 'Fuldbyrdelsen'. Likaså 415: 3. *H.*
15 *wräker sig i wåra boningar* kastar sig öfver vårt hus. Icke som nu: 'vräka sig' (t. ex. i en soffa eller: i vällefnad). I U2 *sätter sig i* slår sig ned för att bo i. I da. öfv. 'indtager vore Boliger'. *H.*

408. 2-3 *en styf bussa* en stursk käring. *Bussa:* ovanlig femininbildning till mask. *buss* (bl. a. 'kaxig person', jfr t. ex. I 149: 1). I U2 är ordet öfverhoppadt. *Spannhake* led, stygg käring; ragata. Ett vanligt öknamn på kvinnor i äldre nysvenska; af omtvistadt ursprung. *H.*
3 *yrande* som yr omkring, rasande. *H.*
10 *rycker?* I da. öfv. 'tugter'. *H.*
17-18 *Ryggbasten* (äfven *ryggbastet*): 'ryggmärgen' eller 'senan längs ryggraden' enligt Lind och Weste. Jfr äfven SAOB: B 483. *H.*
21-22 *Bränne-åldren:* den period i forntiden då de döda brändes, *Högåldren:* då liken obrända insattes i högar; enligt den gamla isländska föreställningen (se Snorres Ynglingasaga). *Rom-åldren* katolska tiden. *Frägd-åldren* storhetstiden. *H.*

409. 4 *Stenkel Jarls förmynderskap.* Stenkil, stiftare af den Stenkilska konungaätten, var före sin tronbestigning jarl i Västergötland. *L.*
5-6 *blifwit . . . Ragwaldisk upresning.* Härmed åsyftas väl Ragnvald Knaphöfde, Olof Näskonungs son, som af östgötar och svear togs till konung, men blef ihjälslagen af västgötarne, då han hos dem ville göra sin konungamyndighet gällande. *L.*
6 Med *Swerkingar* torde väl menas konungarna af Sverkerska ätten. *L.*
6-7 *Bönders* och *Folkungars* Bonde- och Folkungaätters. *Bönder* medlemmar af Bondeätten; likaså II 337: 2. *widskiften* strider; se anm. till II 230: 3. *H.*
9-13. *Gumman . . . Glam.* Frihetens tal tyckes ha blifvit något mer osammanhängande än Dalin afsett, ty antagligen är det genom en ren lapsus, som han efter omnämnandet af Karl IX:s begrafning kommit att kalla Gustaf II Adolf för »dess Stora Sone-son». Gustaf Vasa har näm-

ligen ej ens nämnts i det föregående, där det endast talats om att »Säkerheten» räddats »under Wasa-Tak». Med uttrycket »60 Åhrs lekar, 80 Åhrs Herra båd och 19 åhrs Glam» menas naturligtvis händelserna 1660, 1680 och 1719. *L.*

409. 9 *Wasa-Tak.* Innebär en ordlek med namnet Vasa: släkten hade som vapenmärke en *vase* eller *stormvase* dvs 'flätverk för bildande af betäckning vid stormningar' (A. F. Dalin 1850); i dialekterna betyder *vase* (*vasa*) ännu bl. a. '(hopbunden) risknippa'. *H.*

11 *krusade dar* goddagar, sötebrödsdagar? Väl egentligen dagar då hon blef krusad, då man 'fjäskade' för henne. Jfr I 382: 4 Blott jag i fruktrikt Stånd äger helgade krusade Dagar. *H.*

13 *Herra-båd* härskarebud. *båd* bud, befallning; eller 'uppbåd'? Jfr anm. till II 169: 12. *H.*

17 *Friskt* godt! *H.*

21 *nedlägga* lägga bort; afskaffa. *H.*

410. 2-3 *snarsinnad och föränderlig* lättretlig och nyckfull. *H.*

4-5 *löst ord* förfluget ord, obetänksamt ord. *Korssprång* springande kors och tvärs, hit och dit? *H.*

18 *Altererad* uppskakad, brakt ur jämnvikten. *H.*

24-25 *jämkade* vred rätt. Jfr II 244: 18. *Sagobrott* fragment af en saga. Se anm. till II 270: 3. *H.*

411. 1 *wäder* vindar. *H.*

3 *hitza*, jfr anm. till II 338: 5. *H.*

12 *slanka omkring* drifva omkring (*slanka* gå slankigt, vårdslöst). *H.*

20 *för mitt Namn* vid mitt namn. *H.*

27 *swimlar*, se anm. till I 376: 7, II 449: 3. *H.*

412. 5 *qwällia* plåga. *H.*

8 *i wärket* i gärning(ar), i verkligheten. *H.*

10 *i hwad håll jag löper.* I da. öfv. 'hvor jeg løber hen'. *H.*

16 *Förlag* driftkapital, förskott; penningförsträckning. I da. öfv. 'Forskud'. *H.*

21-**413**: 6 *Förl. . . . intet.* Banken hade hittills endast gifvit lån på lösörepanter och lånebankosedlar »till de nödlidandes och arbetandes hjelp». Jämförelsen med judarne gaf sig därför af sig själf och hade redan gjorts af Carlsson i numret för juli 1734 af »Hushålds-Råd». Nu hade man i ett riksdagsmemorial yrkat på att banken skulle bli förläggare åt den inhemska industrien, och det beslöts också vid riksdagen, att banken skulle gifva lån på fast egendom och vågfördt järn. *L.*

22 *förskrifwa* importera. *H.*

413. 2-3 *Engländare:* engelsman såsom fabriksanläggare och affärsman. England var ideallandet för frihetstidens merkantilistiska sträfvanden. *H.*

3 *Patron* förlagsman. *H.*

8 *hwispaktig* hastig af dig, ostadig, ombytlig. *H.*

9 *artigare* trefligare. *H.*

413. 14 *hurtig,* se anm. till I 217: 20. *präktigt* (nästan) 'präligt', 'grannt'; se anm. till I 180: 8. *H.*
16 *oförsökt* oerfaren. *H.*
23 *slätt beskied* 'kort' l. 'snäft svar' (jfr ordlistan). *Fördenskull,* se anm. till II 206: 22. *H.*
25 *anse* skatta. *H.*
26 *Kalfskinn* afslag på frieri; »korg». Ännu vanligt i dialekterna, se Rietz 304 b. Om uttryckets uppkomst se Falk och Torp Etymologisk Ordbog II s. 180 f. (under skinsyg). *H.*

414. 2 *är . . . qwick* har godt hufvud. *H.*
5 *drifwa det wärket* drifva igenom den saken. *H.*
6 *oförtienta* omeriterade. I Hs har *omeriterade* ändrats till *oförtienta,* se noten! *H.*
8 *afsikter* intressen. *H.*
10-11 *Dina och mina.* Jfr I 386: 12-13 Dinas och Minas Promotion til Tienster. *H.*
16-18 *Jag . . . förut* Ridderskapet och adeln hade den 25 oktober beslutat, att riksdagen skulle sluta den sista november (prot. s. 586). Den kom emellertid att förlängas till den 14 december. *L.*
18-19 *jag will rätt säija dig hwad det är.* Jfr anm. till II 364: 20-21. *rätt* rent ut, utan omsvep. »Jag säger, som jag menar». Jfr äfven II 434: 23-24 om jag rätt så säijer som dä ä beskaffat. *H.*

415. 3 *wärkställighet,* jfr II 407: 11. 'Laglydnad'. *H.*
8 *Lottning* fördelning (genom lottdragning). *Broderlig* 'bröder emellan'. *H.*

416. *N:o XLVI.* Enligt en af Sylwan (Sv. pressens historia s. 138) publicerad uppgift i Voltemats anekdoter skall en passage i detta nummer (419: 2-7) åsyfta Horns den 22 oktober inlämnade och sedermera återtagna afskedsansökan. Vid närmare efterseende finner man lätt, att äfven flera andra exempel på skiljetecken äro förtäckta anspelningar på denna cause célèbre. Vid de två föregående riksdagarne hade Horn med förebärande af sin höga ålder inlagt om afsked, men låtit ständerna anmoda sig att stanna kvar. År 1719 hade han däremot blifvit tagen på ordet och erhållit afsked. Då han nu vid 70 års ålder midt under striden om utrikespolitiken återupprepade sin afskedsansökan, tyckes han till att börja med ha haft allvar därmed och ville ej nöja sig med konungens och rådets afstyrkande. Emellertid åtrade han sig snart, och sedan adeln och prästerskapet uttalat en önskan om hans kvarstående, skyndade han sig att förekomma tillkännagifvandet af borgar- och bondeståndens utlåtande i motsatt riktning och förklarade sig villig att kvarstå. Det Gyllenborgska partiet var ej misslynt med utgången, då det under dåvarande konjunkturer varit tvifvelaktigt, om Gyllenborg haft utsikter att bli hans efterträdare. Men man sökte så vidt möjligt att draga partitaktisk fördel af Horns snöpliga reträtt, och

Ds försmädliga allusioner i Argus få säkerligen betraktas såsom inspirerade från detta håll. *L.*

416. 2 *rart* ovanligt. *H.*

18 *sällsam* ovanlig. *H.*

417. 3-4 *godt åhr*(,) *Norkiöping: tack*(,) *Stockholm.* Ständerna hade beslutat, att nästa riksdag skulle hållas i Norrköping. *L.*

9 *återsätta* offra. *H.*

12-16 *När . . . afblefwen.* Syftar säkerligen på Horns både muntligen och skriftligen upprepade försäkringar om hans önskan att afgå. *L.*

21 *bewekelser* påtryckningar. *konster* intriger, »trics». *dikter,* jfr anm. till II 60: 1. *skräppskott* skräfvel, skryt; bravader; »bluff(ande)». *H.*

28-**418**: 4 *Arbaces . . . råga.* Med Arbaces åsyftas väl här Arvid Horn. Från hans vedersakares sida framhölls både i riksdagsdebatterna och enskildt, att han med sitt steg velat förskaffa sig ökad makt och ära. Man hade t. o. m. inbillat bönderna, att han ville ha väsentligt öka lön. *L.*

418. 8 *obeskiedelig* ohyfsad. *H.*

11 *ädelmodiga* storsinta. *H.*

13-14 *Den maka, som bedröfwar . . . sin maka* etc. *Maka* är genus commune, betyder såväl make som maka. *H.*

16-18 *Armand . . . skadelig.* Härmed syftas väl på Arvid Horns ostentativa gudfruktighet. *L.*

25-26 *i anseende til* på grund af, för . . . skull. *höghet* hög ställning. *H.*

419. 2-7 *Capriol . . . uphöijande.* I Voltemats anekdoter (Hs i U. B.) berättas på tal om denna passage: »Detta skrefs strax sedan H(orn) begärt afsked första gången och fått alla fyra ståndens afslag samt supplik till kungen att öfvertala H. till att bli kvar; men till att bli necessär, iterade sin anhållan, fick afslag af 2 stånd, men fann hos 2 stånd benägenhet och många mouvementer, så att H. hastigt återtog sitt memorial hos kungen, sägande sig öfvertalt att bli kvar.» (Sylwan a. a. s. 138.) Det riktiga i detta antagande bestyrkes ytterligare däraf, att — enligt Archenholtz' uppgift — vid föredragandet af Horns afskedsansökan i prästeståndet Erik Benzelius framhållit »huru oanständigt det war at drifwa liksom et apespel med Riksens ständer såsom grefwe Horn nu gjorde, i i det han ånyo åter anhåller om afsked».

Med den första »Capriolen» menar Dalin naturligtvis den beviljade afskedsansökan af år 1719. *L.*

6 *Apspel* narrspel. I annan betydelse I 46: 17, II 104: 9. *H.*

7 *sniö,* se anm. till II 136: 11. *H.*

17 *klemmar* veklingar, bortklemade stackare. Jfr Sahlstedt 1773 *klemer,* m. 'infirmus ex eo, quod illi quis nimium indulserit'. En bildning till *klema, klemig* liksom i nusv. *slarfver* till *slarfva, slarfvig, sudder* till *sudda, suddig* o. dyl. Denna typ af maskulina verbafledningar var i 1700-

talets språk mycket allmän. — Uttalet »*klémma*», »*klémmig*» anföres ännu af A. F. Dalin 1850. *H.*

419. 28 *påstå* göra anspråk på, ha (någon) fordran på. *H.*

420. 15-16 *skiljaktighet* tvist, träta. Jfr t. ex. I 124: 13, II 178: 5 etc. *skiljaktigheter* »trassel». *H.*

18 *stickblad* trumfkort. *i Näfwen* på hand; *näfwe* var på 1700-talet ett mycket allmännare ord än nu. *H.*

19-24 *När ... sielfwa.* D alluderar här på Lafontaines fabel (VIII, 10) L'Ours et l'Amateur des jardins. Däri berättas om en man, hvilken ingått vänskap med en björn, som brukade jaga bort flugorna från hans ansikte medan han sof. Då björnen en gång ej med sin tass kunde få bort en fluga, tog han en sten och krossade samtidigt med flugan sin husbondes hjässa. Lafontaine drager häraf samma sensmoral som D, att en dum vän är farligare än en klok ovän. Antagligen syftar passagen på Horns vänner, som tillrådt hans handlingssätt. *L.*

24 *bortskiämma saken* skämma hela saken. *bortskiämma* skämma, fördärfva, förstöra; jfr t. ex. I 159: 20, 163: 9 och ofta. I da. öfv. 'forderver Sagen'. *H.*

421. 12-20 *När ... honom.* Om man skrifver namnet *A*ssar-*H*addon, blir hänsyftningen på Arvid Horn ännu tydligare. *L.*

13 *När ett Grep etc.* när ett drag misslyckas, har han straxt ett annat i bakhåll. *H.*

422. 4 *Fruentimret är mäst bewekligt* damerna ta lättast intryck, låta sig lättast påverkas, äro mest mottagliga för intryck, påverkningar. *H.*

6 *lämpas* »skötes». I da. öfv. 'styres'. *H.*

22-24 *Skulle ... kläder* Denna fråga var föremål för utförliga diskussioner på riddarhuset, där nya dräktmodeller ifrigt granskades. Det Gyllenborgska partiet var särskildt angeläget om att man genom stränga föreskrifter mot utländska kläder skulle gynna de inhemska fabrikernas tillverkningar. *L.*

423. 9 *fritt* ohindradt; ostraffadt. Enligt Weste betyder *fritt* bl. a. 'sans retenue; impunément'. *H.*

12 *Gyllende förmåner*, jfr *Gyllene dygder* II 110: 5, *Guld-raisoner* II 308: 9. *H.*

424. 1 *hurtiga*, jfr anm. till I 217: 20. *H.*

noten: *krigs-stoftet*, jfr I 165: 26. *H.*

1 *noten.* Passagen om Axel Oxenstierna har säkerligen hänsyftning på Arvid Horn. Då dennes afskedsansökan d. 26 okt. föredrogs på riddarhuset, framhöll hans förespråkare Lilljestjerna, att Sverige med undantag af Axel Oxenstierna aldrig haft en så stor minister som Horn »och kunde man med skiäl säija, att conjoncturerne och omständigheterne varit myckit svårare och mera granlaga för denne senare än för den förre». (R. o. A. prot. 1734 I. s. 597.) I motsats häremot framhåller D Oxenstierna såsom en enastående stor man, som ej gynnats af omständigheterna. De

inskjutna orden: »Omständigheter och lycka plä elliest gerna giöra stora Män», syfta naturligtvis på Horn. *L.*

425. 12-14 *Det . . . undergång.* Dalin påminner här på nytt om det uppskjutna förslaget om att ständerna skulle uttala sin tillfredsställelse öfver Argus och rekommendera dess författare till befordran. Se också not till närmast föregående sida, där han i en sedermera struken passage direkt anbefaller sig i ständernas beskydd. *L.*

15 *roligt* (lugnt och) förnöjdt. *H.*

18-19 *Almanacken . . . åminnelse* Arket utkom den 6 november. *L.*

426. 5 *Jag wet intet hwad?* En försvenskning af det franska »je ne sais quoi», som alltsedan preciositetens tid begagnades såsom en konstterm för att beteckna en komplicerad och obeskrifbar känsla af estetisk njutning. I Klingenbergs Afhandling om den rätta Smaken i tredje delen af Våra Försök s. 161 finnes en utförlig definition af uttrycket. *L.*

5 *Rolighet* lugn och tillfredsställelse. *H.*

6 *Ifwer* förargelse. *H.*

11 *i det målet* i det hänseendet. I da. öfv. 'i det Tilfælde'. *H.*

427. 1-2 *i lag* till lags. I da. öfv. 'til Behag'. *ifwer* illska. *H.*

6 *heder* ära. *H.*

17 *gräla* syssla med »gräl»; »dilla». Jfr I 331: 26. *H.*

18-19 *Kitzliga (Qwinlighet)* yra (flyktiga, själfsvåldiga, obetänksamma); lättsinniga. I da. öfv. 'Qvindelig Lætsindighed'. *H.*

22-23 *laggrann* ömtålig, som fordrar varsamhet, känslig. *H.*

24 *fritt* ostraffadt; utan fara. »Jag kan försäkra dig att du utan fara (risk) kan ta Argus till dig.» *H.*

26 *efftertahl* (ondt) rykte, förtal. *alt e.* alla rykten. *man* bara. *H.*

428. 6 *förspråk* företal. *H.*

10-**430:** 15. *Dessutan . . . författningar.* I förkänslan af att förslaget om en uppmuntran för Argus snart skulle komma under diskussion inför ständerna skyndar sig D att undanrödja en del invändningar däremot, som han väntar sig. Särskildt att observera är hans polemik mot dem, som tilläfventyrs skulle vilja afstyrka hvarje ständernas åtgärd genom att göra antagligt, att verket haft flera författare eller åtminstone en författare, som vore så högt uppsatt och gammal, att det vore förmätet af ständerna att vilja ge honom någon utmärkelse. Som bekant nämnde man vid denna tid flera höga herrar såsom författare till Argus (se inl.). I en försiktigtvis struken passage i manuskriptet (se not t. 429: 5) förutsätter D, att förslag om pekuniär belöning kunde framkomma i riksdagen och bemötas med invändningen att en så högt uppsatt herre som författaren till Argus ej kunde vara i behof däraf. För öfrigt äro ju de befarade invändningar han upptager till bemötande till stor del desamma, som sedermera verkligen framställdes emot honom; så t. ex. att Argus ej hållit sig till satiren, utan kastat sig in i de politiska striderna. Jfr nedan anm. t. 460: 1-5. *L.*

428. 17-18 *Argus är en folkskiämmare* Syftar naturligtvis på det sid. 163 refererade uttalande, som en präst i sin predikan haft om Argus. *L.*
17-18 *en folkskiämmare, en illfundig anda.* Jfr *ande* l. *anda* i uttryck som *villo-ande, oros-ande, svärme-ande* (jfr kanske I 100: 21). I Argus, åtminstone i U1, heter det nästan alltid *anda* för *ande.* *H.*

429. 7 *nöysamhet* behaglighet; förmåga att roa. *H.*
11-14 *grepet* sättet. *utan Ehr fahra* utan att blottställa eder. *effter Rikzens Ständers bortgång* dvs efter riksdagens slut; jfr nedan: *til desse hans Beskyddare äro bortreste. utställd för Er hämd* (utsatt för), till ett offer för er hämd. *H.*
16-17 *få honom mellan koo och Kyrkegård* träffa honom där han ej kan undkomma onäpst, få honom i fällan. Se om detta uttryck Dahlgrens Gloss. (under *ko*) och de ställen till hvilka där hänvisas. Det anföres äfven af Weste 1807 I sp. 1511. U2 *i Edra klor! H.*
18-19 *uppenbar* synlig för alla; uppenbarad, röjd. »När han blir afslöjad, när hans hemlighet blir röjd.» *H.*

430. 9 *återsätta* offra (lämna). *H.*
11 *röra* behandla. *de högmål* de höga ting. *H.*
14 *poike-skräpp* pojk-mandater (l. -bravader), (eg. sådant som är föremål för pojkars skräfvel). *H.*
24 *Kisslinka* käresta, frilla, mätress. Jfr da. *kisselinke.* I U2 *Fästmö.* *H.*

431. 2 *Patron* redare. *H.*
4 *för* före. *H.*
7 *huru det wetter* hur det förhåller sig, hur det kommer sig, hur det är fatt. *H.*
11 *ha det laget* det sättet, den egenheten. *H.*
14 *det är derpå giort* det är gjordt med afsikt. Enligt Weste 1807 I 512 (obs. *därpå*) 'cela est fait exprès, à dessein'. *H.*
15 *löylig* komisk. *H.*
26-27 *Tilfällen til hwar den gång* anledningarna till alla de särskilda gånger; eller 'omständigheterna vid alla de särskilda tillfällen'. *yttra sig* bete sig. *gunstigt yttrat sig för sin Måns* visat sin M. en gunst. Jfr II 188: 11. *H.*

432. 2 *i anseende dertil* på grund däraf. *H.*
9 *licka* i alla fall. Jfr II 80: 15. *Caritér* fin titel. Samma form I 111: 22. *H.*
12 *derföre jag mins* för jag mins. *H.*
15-17 *Bålle* 'rund dryckesskål'. *Bak-Bålla* bakbulla. Formerna med *å* äro västsvenska (äfven halländska). *H.*
19-20 *bewekeliga Tunga* rörliga. *H.*

433. 7 *Parti-Måns dag*, förvrängning af *appartements-dag* 'audiens- eller mottagningsdag vid hofvet', enligt Sahlstedt 1769 = 'hofdag', af *appartement* = 'mottagning vid hofvet' (enligt Sahlstedt 1769), 'uppvaktning, spelparti vid ett hof' (enligt G. Dalin 1871). Detta är lånadt af ett föråldradt

franskt uttryck: le roi tient appartement aujourd'hui (o. d.). Den fonetiska likheten blir mera påtaglig, om man tänker sig franskt uttal med nasalt a, och för det svenska ordet förutsätter det äldre uttalet *Mångs* (af Magnus). Begynnelsevokalen har bortkastats liksom i da. dial. *partemang* 'rum' och flera liknande fall i dialekterna. *H.*

433. 24 *Nouvellisternas* nyhetsspridarnas. *Nouveller* = nyheter, skvaller. *H.*

434. 19-20 *Ty det är intet så, att narras med Hemligheter* det är inte att leka med. Se II 230: 13 med anm. *H.*

23 *rätt så* rent ut. Jfr II 414: 18-19 med anm. *H.*

435. 2 *jag wa i ett kangel* (förmodligen) ett trassel (krångel, en klämma); »jag blef fast». Rietz och P. Möller meddela från Halland ett verb *kangla*, som betyder 'göra ett arbete dåligt, göra en sak flera gånger utan att hon blir väl gjord'; därjämte också 'hålla sig till det andra könet, om både män och kvinnor', och från Småland (Vestbo) anför Rietz subst. *kangel* n. 'hinder, krångel'. Äfven från andra dialekter nämner Rietz *kangla, kångla,* men betydelserna äro mer afvikande. *H.*

5 *ble hon rådder* blef hon med barn; eller 'häfdad, lägrad'? *H.*

18 *fördenskull,* se anm. till II 206: 22. *H.*

436. 1 *myndiga efterdömen för mig i detta mål* stora auktoriteter att följa denna sak. *för* före. *H.*

4 *åt åhre* nästa år. *H.*

9 *renhet* reda. Jfr anm. till *städa* I 157: 18. *H.*

13 *wittra* kunniga; bildade. *H.*

437. 12 *roligt* skönt. *H.*

15 *betaga* frånkänna. *Ministrer* statsmän. *H.*

16 *efftergifwa* medgifva, tillstå. *H.*

438. 2 *Inbillningen* fantasin, skaparkraften. *H.*

4 *förifras* blir arg. *H.*

8-**439**: 11 *noten.* Att censorn, såsom af hans ant. framgår, lät D omarbeta verserna med uteslutande af alla namn, kan ej ha berott på annat än fruktan för att de ej omnämnda skulle känna sig tillbakasatta. Dalin antyder ju också detta i texten. Med *Cronstedts eld* menar Dalin antagligen det nya slag af snabbskjutande kanoner, som Carl Cronstedt uppfunnit, med *Löwens wall* den skicklige fortifikationsofficeren Axel Löwens 1724 påbörjade fästningsanläggningar vid Fredriksborg. Med *Triewald* åsyftas naturligtvis här mekanikern Mårten Triewald. Det är naturligtvis också i sin egenskap af mekaniker, som *Swedenborg* nämnes här. *Diedric von Porath* hade utgifvit en stor foliant om fäktkonsten och undervisat Karl XI och Karl XII. De öfriga i strofen nämnda torde vara allmänt kända. *L.*

10 *Billiga Utlänning* opartiska. *H.*

11 *stycken* kanoner. Jfr nusv. *styckebruk. H.*

439. 5 *käcka Swenska Hufwuden* utmärkta. I da. öfv. 'ypperlige'. Se anm. till I 163: 18. *H.*

439. 10 *wåga derpå löst* utsätta mig för faran (risken), riskera försöket. Enlig Weste 1807 II sp. 1735 'tenter l'aventure, franchir le pas, le saut, hasarder le paquet'. Jfr om *derpå löst* anm. till I 122: 29. *H.*

15 *slagdieknar?* Jfr Dalin Vitt. 3: 260 en slagdjäkne, hvaraf inom tre år kan bli en doctor (enligt Dahlgrens Gloss.). Kanske: 'djäknar, som tjänstgöra som uppassare åt äldre kamrater'? Eller stafning för *slaggdieknar?* af *slagg* 'slödder', jfr *slagga* 'slampa, slamsa' hos U. Hjärne Vitt. 80: den i slarfviga paltor Slaggar åstadh (Dahlgren). *H.*

23 *går intet an* lyckas inte, går inte. *H.*

440. 10 *med* oaktadt. *förtal* företal. *H.*

22 *lagliga* ordinära (af medellängd). Jfr nästa sid. r. 7 en lagom Karl. *laglig* lagom, lagom stor, medelstor (medelmåttig). Anföres af Lind och Weste. Jfr II 451: 15. *H.*

23 *usel til anseende* ynklig att se på. *Posse,* se anm. till II 170: 7. *H.*

441. 1 *lägre* läger, bädd. Så förr ofta, jämte *läger. H.*

12 *Storwirkingar* giganter. Ett ord som jag icke funnit i ordböckerna. Troligen en nyskapelse af D till det fornnordiska *stórvirki* stordåd. I U2 *desse maktlöse busar! H.*

19-20 *Den som är skalkaktig mot dem* den som vill vara elak mot dem. *skalkaktig* betydde förr 'elak, ond', *skalkhet* 'list, bedrägeri, ondska', *skalk* 'en skurk'. *H.*

23-**442:** 9 *Här . . . leder.* Uppslaget till denna skildring af människor med öppna bröst torde D ha fått från Guardian n:o 106, där en kvinna med dylikt genomskinligt bröst beskrifves. Man får i hennes hjärta se ungefär samma skådespel, som D beskrifver s. 442: 5-9. *L.*

442. 3 *Minister* statsman. *H.*

21 *mystrar* hvisslar. *H.*

24 *de små manndiuren,* jfr anm. till II 66: 25. *H.*

443. 2 *pinnsuggor,* jfr da. *pindsvin* och sydsv. dial. (Halland, Skåne) *pinnso* o. dyl. = igelkott. I U2 är ordet uteslutet. *H.*

2-3 *så at de beklageliga Makarne gå liksom på lifwet i hwart fiät. gå på lifwet* är enligt Weste ett hvardagligt (»fam.») uttryck för 'sväfva i (yttersta) lifsfara', 'être entre la vie & la mort, dans un extrême péril' 1807 I sp. 1606. *H.*

8 *roligt* i lugn och ro, ostördt. *H.*

12 *Creaturen,* jfr anm. till II 177: 25. *H.*

19 *goda essencer* starka dekokter, »droppar». Se anm. till II 306: 4. *H.*

26 *liksom en Arlequins klädning.* Arlequin var som bekant klädd i en tätt åtsittande dräkt af trekantiga, brokiga lappar. *L.*

444. 3 *tidningar* skvaller. *H.*

11 *så käckt* så väl, lika väl. Jfr anm. till I 163: 18. *H.*

20 *skalkar* bofvar. Jfr anm. till II 441: 19-20. *H.*

445. 8 *swimlar,* se anm. till I 376: 7. *denna glys-ögde Kattan. glysa, glisa* (äfven *gläsa*) bl. a. 'gifva ett hastigt sken'; 'lysa, tindra' (om rofdjurs

ögon); nyfiket betrakta' anföres af Rietz s. 199, särskildt som det tyckes från södra Sverige (*glysa* bl. a. från Halland: Vallda). *H.*

445. 23 *enfaldig* menlös, okonstlad (ofördärfvad). Se anm. till II 304: 6-7. *H.*

446. 1 *gå mig an* lyckas för mig. *H.*

13 *en särdeles Anda* 'en besynnerlig kurre'; 'en konstig kropp'. Se SAOB: A 1315. *H.*

447. 4 *slut* afgörande, besked. *H.*

448. 6 *domwäldig* suverän, maktfullkomlig (som fäller afgörande dom), allsmäktig. *H.*

8 *drilla* gäcka. Jfr I 66: 14, II 49: 1, 108: 9 m. fl. *H.*

15 *mått* 'mått och steg', jfr anm. till II 35: 3. *H.*

449. 3 *swimla*, se anm. till I 376: 7. Här kanske: 'svindla, få svindel'. *H.*

5 *anser* betraktar. *H.*

8 *wanskelighet* förgänglighet, (förgängelse). *H.*

13 *handräckte*. Jfr nu *handräckning*, *gå till handa*. *H.*

17 *obilligt* med orätt. *H.*

22 *ämnen* är bestämd form pluralis. Om *ämne* jfr I 149: 23, 186: 14-15 Mina Moralers ämnen och II 326: 1-2 förnam at det warit mitt förra ämne... Jeppe Willhiärne. *H.*

23 *på det jag må yttra mina Moraler* för att få komma fram med mina moraler. Jfr *yttra sig* II 188: 11, 431: 26-27. *H.*

23-24 »Jag angriper aldrig bara af lust att moralisera, jag är tvärtom glad öfver dem som icke ha behof af mina lärdomar» (hvilkas »dygd» skyddar dem): Riksens Ständer etc. *H.*

24-26 *Rikzens... innerligen.* Ständerna hade vid denna tid blifvit högsta rättegångsinstans öfver justitierevisionen, och allt flera besvär inströmmade till dem. Antagligen åsyftar Ds uttalande att vara en moderat anmärkning mot detta förhållande, som f. ö. redan påklagats inom riddarhuset och vid riksdagens slut skulle ge anledning till en gemensam ständernas förklaring, afsedd att afskräcka klagande från fullföljande af rättegångar inför ständerna. *L.*

450. 6 *afláta* upphöra, lägga bort. *H.*

20-21 *warit gällande i de allmänna författningar* haft stort inflytande (mycket att säga) i skötseln af det allmänna (i de offentliga ärendena). Jfr I 272: 16-19 Underskrefne betyga ödmiukeligen, at Herr Styrbiörn Starke är en Ährlig Man, ty som han är högt gällande, så har han utlagt sig för oss i wår angelägenhet och hulpit oss mot wåra mäktiga wederparter. (Jfr anm. till stället.) *Författningar* åtgärder, hvad som företages. Jfr t. ex. I 140: 4. *H.*

22 *så wida* efter som. *H.*

25 *Glam-Bröder* (ungefär) 'sällskapsbröder'. *H.*

26 *giöra* utgöra. *H.*

451. 1 *rusande* 'berusad', jfr II 316: 8 med anm. *H.*

2 *nyck* knyck, ryckning. Så ofta i det äldre språket. *H.*

451. 13 *sällsam* ovanlig. *H.*

15 *afgång* bortgång, död. *lagliga* ordinarie; eller »måttliga» (måttligt stora)? Jfr II 440: 22. Eller 'lagliga'? *H.*

17 *den domkloke Fru Snottra* (i U2 *domkloka*). *domklok* (ungefär) snusförnuftig, förnumstig, högvis, »vis». Jfr *domwäldig, domföhr,* I 309: 19 de underkloka Hufwuden (de 'högvisa', 'öfverkloka'), II 104: 12 du Sniö-Kloka. *Snottra* har väl D bildat af fornnord. *snotr* 'klok'; kanske genom förmedling af Spegels Glossarium Sveo-gothicum sid. 458, där emellertid Spegel äfven anför ett svenskt *snotter* från Småland i betydelsen 'talför'; har kanske också D känt till detta ur egen språkerfarenhet? *H.*

452. 2 *torftig* fattig. *H.*

9-10 *med sina Moucher och swäfwande flycktighet. swäfwande* 'slösaktig', »vräkig», »svajig» m. m., se anm. till I 283: 17, 310: 12 m. fl. *flycktighet* lättsinne. *H.*

19 *Creatur*, se anm. till II 177: 25. *H.*

21 *plutrade* nerklottrade, nedsmutsade. *H.*

24-25 *Enspännare* kurir. *acter* domstolshandlingar. *H.*

453. 1 *S. D.* = samma dag. Om *Nisse i hwar Gatu* som beteckning för 'en person som vill vara med öfverallt, som vill lägga sin näsa i blöt öfverallt' se Th. Hjelmqvist Förnamn och familjenamn s. 222. *H.*

1-17 *Inkom . . . bästa.* Att med Cyneas här liksom i ett tidigare ark (se anm. t. II 173: 20) menas Karl Gyllenborg synes mig tydligt framgå af raderna 3-8. Då konungen utom förslaget tillsatt sin gunstling Erland Broman till assessor i kommerskollegium, hade Gyllenborg opponerat sig mot att riksrådet omintetgjorde utnämningen med den motiveringen, att det vore bättre att tillåta sig »någon dispensation» i fråga om detaljer i regeringsformen än att låta en konungens offentliga åtgärd ogillas. Det sannolika i att Gyllenborg just är den åsyftade, ökas däraf, att Cyneas framställes tillsammans med Lepidus och Crassus, hvilka af sina fiender beskyllas för att bilda en skadlig liga. Just vid denna tid talades det mycket inom det Hornska partiet om de intriger, som smiddes af »triumvirerna» Gyllenborg, Höpken och Fersen. *L.*

14 *påstod* höll på. *H.*

22 *sällsam t* ovanligt. *H.*

454. 2-3 *Huru . . . sidor.* I de vid denna tid på riddarhuset pågående lifliga sparsamhesdiskussionerna framhölls särskildt nödvändigheten af att genom lagstiftning åstadkomma en inknappning på vidden af lifrockarne och styfkjortlarne för att därigenom inbespara tyg. Särskildt ansågs detta behjärtansvärdt, om det gällde importerade tyger, hvilka bidrogo till att draga penningar ur landet. Gyllenborgs parti var speciellt intresserat för dylika åtgärder. *L.*

23-25 *Berättade . . . föllje.* Den gamla striden mellan aristoteliker och kartesianer höll just på att aflösas af striderna mellan de senare och Wolffianerna. Jfr ofvan not till del I, 74: 26-27. Dock funnos fort-

farande representanter för aristotelismen kvar, och bland enfaldigt folk betraktades ännu kartesianerna såsom farliga gudsförnekare. *L.*

454. 30-**455**: 1 *Madame Ruska:* skvallerkäringen; se anm. till II 404: 16. *H.*

455. 8-15 *S. D. e. Mid. uplästes . . . ock* — — — 1732 hade Höpkens nittonårige son jämte Edvard Carlsson af kommerskollegium blifvit skickade för att införskaffa upplysningar om den levantiska handeln. I Konstantinopel hade de på egen hand inlåtit sig i förberedande förhandlingar med turkiska diplomater om en ny allians med Turkiet. Deras bref härom hade af Höpken meddelats regeringen. Då det var det Gyllenborgska partiets afsikt att få dem utnämnda till chargés d'affaires i Konstantinopel, väckte dessa bref en oerhörd storm inom motpartiet. Man fann det oansvarigt att låta så unga män sköta viktiga underhandlingar, fann det projekterade förbundet med Turkiet chimäriskt och var också oangenämt berörd af att de två svenskarna från turkisk sida utpekades såsom utmärkta diplomatämnen, hvilket väl kan förklara den beskyllning för mutor, som Argus omtalar. Det tyckes mig nämligen vara tämligen självklart, att vår passage berör denna ifrigt omdebatterade affär. *L.*

10 *Ebbe-Flod* 'ebb och flod'. Liknande former för uttrycket träffas äfven annorstädes; se Dahlgrens Glossarium. *H.*

11 *ha anseende til* (här) ta hänsyn till. *H.*

456. 7 *Caracter* titel. *H.*

17-18 *Augustinus och Pelagius föddes på en dag.* Den heterodoxa lära om den mänskliga frihetens medverkan vid frälsningen, hvars förste målsman var den engelske munken Morgan Pelagius, fann som bekant sin förnämste motståndare i Augustinus. D vill tydligen med detta uttalande säga, att yttre öfverensstämmelser ofta kunna vara förenade med den skarpaste inre motsats. Hvarifrån han fått uppgiften att Augustinus och Pelagius födts på samma dag är mig obekant. Forskningen känner ej ens Pelagius' födelseår. *L.*

20-21 *de widriga* de fientliga, de som äro emot mig, mina ovänner (bland domarne). *H.*

22 *trug* hot, skrämskott. *H.*

25 *ifwer*, se anm. till I 90: 23, 86: 1 m. fl. *H.*

457. 17 *Stor sak hwad man mig dömmer* hvad man säger om mig. *H.*

458. 4 *liderlig* rumlare. *H.*

459. 4 *otillåtelig* otillåten. *H.*

5-6 *hwad kunde jag derföre* 'hvad rådde jag för det', eller: 'hvad skulle det göra mig'? *elack* dålig. *H.*

10 *stå illa för* passa illa för, anstå illa. *H.*

11 *Hwispaktighet* ombytlighet. *H.*

460. 1-5 *Argus . . . Philosoph.* Det var ett taktiskt klokt drag af D att på detta sätt afsäga sig hvarje sorts penningbelöning, innan något förslag om en dylik ännu gjorts. På riddarhuset togo sig hans anhängare just af dessa ord anledning att under prisande af hans dygdiga ädelmod påyrka en

penningebelöning. Detta ark utkom den 4 december, och redan dagen därpå upptogs frågan på ett riddarhusplenum. Protokollet förtäljer härom: »Frih. C. W. Cederhielm giorde den föreställningen at som det altid varit Högl. R. o. A:ns egen dygd och ädla egenskap at belöna förstånd, vett och snille och hos publicum et obekant, men qvickt och vittert ämne under namn af Argus med sine nyttiga och vackra skrifter giordt sig mycket förtient, hvilcken i går uti sitt tryckte ark eij om någon vedergiällning och belöning utan allenast at des flit och arbete med nöije och välbehag uptagas måtte, anhållit, hvilcket upförande voro så ädelmodigt at det med ännu större ädelmodighet förtienar at bemötas; fördenskull voro högst billigt at han med public tacksäijelse och erkänslan blefvo behedrad och uti dess obekandte persons berömmande dygd och ähra berömde; och som des utgifne skrifter förökt riksens inkomster, i det deras kringsändande öfver 5,000 dal. smt uti postpenningar indragit, så voro högst skiäligt at han med någon hederlig föräring jemväl blefvo ihogkommen.

Hr Didron sade sig eij kunna begripa at man vill gifva discretion åt en man, som man intet känner.

Frih. Ungern: R. o. A. lära vara nögde med hvad Argus skrifvit och erkänna des nyttiga arbete.»

Diskussionen afbröts nu af andra ärenden, men längre fram på sammanträdet upprepade Cederhielm sitt förslag:

»Frih. Cederhielm påminte ånyo om någon vedergiällning och belöning för Argus, hvaröfver åter en vidlyftig discours upkom, och som meningarne altid blefvo skiljacktige, upsköts med denne saken til en annan gång.»

Archenholtz berättar, att förslaget om att belöna Argus denna gång misslyckats och att särskildt några officerare »sade öfwerliudt, det Argus förmedelst sin dristiga skrifart, giordt sig snarare förtient til Kiäppslängar än några Pengar».

Denna diskussion på riddarhuset gjorde, att saken påföljande dag, den 6 december, åter kom upp i Borgarståndet. Här tyckes man emellertid ha vidhållit sin ursprungliga afsikt att endast ge Argus författare en rekommendation till befordran (prot. R. A.):

»Sedan blef af en och annan proponerat om icke Ståndet skulle behaga gifwa sin recommendation til någon befordran för then Swänska Argus, effter som han igenom sina Skriffter nogsamt wisat, at han har både Studier och qwickhet. Men Ledamöterne woro intet eniga therom: hållandes en del före at thet woro oanständigt för et Stånd at blanda sig uti sådant, som thet samma intet angår: Andra åter påstodo at recommendation för honom enteli¿en måtte upsättas, som än widare af the förre emotsades. Och skildes Ståndet åt under en sådan contradiction emedan tiden äfwen redan war förliden.»

Att döma af Archenholtz' berättelse tyckes äfven här frågan om penningebelöning hafva varit uppe. »Argi wänner» framhöllo »med stor häftighet»,

»at Argus, som så wäl stält nationens laster och odygder hwar och en under ögonen, borde niuta af Publico en ansenlig belöning». Thavonius lät emellertid då uppläsa sin skrift, hvaruti han visat, »at oaktadt han (Argus) skrifwit mycket wackert, så funnos dock sådana ställen deribland, som förutan det han belackar en hop ährlige män, gifwa nog tydeligen wid handen, at han jemwäl moquerar sig öfwer Riksens Ständer och göromål, och woro fördenskull efftertänkeligit em en sådan skribent skulle derföre ihogkommas med en recompense af publici pengar». Det har ej varit möjligt att återfinna detta Thavonius' memorial. Enligt Archenholtz' uppgift uppstod öfver detta memorial »en stor dispute i Ståndet: men i ställe at Argi förfektare påstodo i början en pluralitet af flästa röster, togo de sina ord tilbaka och afslogo den påyrkade pensionen: dock at hans arbete skulle med beröm anmälas hos de andra ständen». *L.*

460. 3 *De ha nog öfwerlopp af andra* de äro tillräckligt öfverlupna af andra. Jfr anm. till *öfwerloppet* II 278: 8. *H.*

5 *Alt nog* alldeles nog; mycket nog. *H.*

8 *i det målet* i det hänseendet. *H.*

17 *hwad* hvarför. *H.*

27 *infällen*, se anm. till II 135: 7. *H.*

461. 4 *föreställa* framställa (i dramatisk form). *H.*

7 *liknar den Italienske Theatren.* Jfr ofvan anm. t. 91: 18. I de italienska farserna bruka Arlequin och Colombine bedyra sin kärlek för hvarandra med allehanda overkligt spirituella jämförelser, som endast afse att roa publiken. Det är denna burleska concettistil Dalin här låtit Johan och Johanna använda i sitt samtal. Då han ju på andra ställen i Argus på ett utomordentligt realistiskt sätt förstått att återgifva de lägre klassernas språk, har han här tydligen velat på förhand antyda, att han afsiktligt valt ett konventionellt framställningssätt. *L.*

11 *i tromål* i förtroende. Jfr I 43: 14. *H.*

22 *Herr Eskels Kattskinns-Påse.* Penningpungarna gjordes af kattskinn: jfr Dalins Herdeqväde, strof 12: Nej hit med min beredda katt, / Han skal ducater hysa. Herr Eskel som namn på girigbuken torde vara valdt i anslutning till det förr gängse uttrycket »Ha något utaf [herr] Eskils penningar», hvarom kan hänvisas till Hjelmqvists utredning i Sv. förnamn och familjenamn med sekundär användning (Lund 1903) s. 42-48. *H.*

461. 24 *som Fru Biggas tunga älskar at bannas. Bigga* är kortform till *Birgitta:* jfr *bigga, argbigga* som appellativ i betydelsen 'ondsint kvinna'. *H.*

462. 15 *grann* fint klädd, elegant. Jfr anm. till I 150: 27. I da. öfv. 'net'. *H.*

20-23 Denna passage syftar på en del sportler och biinkomster, som en kronofogde kunde bereda sig. *Damspann* kallades det spann (halftunna) af tiondesäden, som uppbördsmannen ägde rätt att behålla för sitt besvär. Namnet uppkommet däraf att det ursprungligen beräknades vara hvad som kunde gå bort i damm. Att fogden glädjer sig åt *musfrat*, d. v. s.

af råttors gnagande anställd skada, innebär väl också, att han under denna förevändning kan tulla uppbördssäden. *Herredags penningar* betalades af alla skatte- och kronohemman till riksdagsmannens underhåll och torde väl ha gått genom kronofogdens händer. Då uppbörden fullgjordes i *plåtar*, d. v. s. kopparpenningar, ägde fogden att uppbära *förslelön*, som dock ej fick öfverstiga ett öre kopparmynt. Med *uphielp på hwitt mynt* menas antagligen den mellangift (agio hette vid denna tid på svenska upgäld), som fogden fick beräkna för mindervärdigt silfvermynt. Af den s. k. *städzel*, som betalades vid tillträdet till kronohemman och sedan hvart 6:te år, var fogden i lag uttryckligen förbjuden att taga något för sin del, men törhända tillämpades ej detta lagbud så strängt. Med *Dagswärken af de Mantalsfria* menas väl sådana dagsverken, som förrättades af dem, som blifvit befriade från skyldighet att betala mantalspenningar, men ålagts att i stället göra dagsverken. Med *lösen för anordnings Listor* menas den lösen, som betalades för af fogden utfärdade anvisningar. *L.*

464. 20 *friskt* godt! *H.*
23 *surrgillen* kalaser. *surra* festa. *H.*

465. 6 *ustigt:* interjektion, jfr I 309: 1 (se anm.). *H.*
13 *Qwantingar.* I sing. *Qwantinge*, se I 348: 23. Jfr Sahlstedt *Qwant* 'juvenis' [»vox plebeja»!], Weste *Quant* (familjärt) 'jouvenceau, jeune barbe'. *Kvanting* brukas ännu i stockholmskt slangspråk. *H.*
14 *Snushanar* 'unga glopar', se anm. till II 101: 21. *H.*
24 *de Solriddarne.* Jfr Weste 1807 II sp. 830 *Solskens-ryttare* »(skämtv.)» 'efféminé, petit-maître, chevalier du beau temps'. Äfven hos Serenius 1741 och Lind 1749. *H.*

466. 27 *utom min wettenskap* utan min vetskap. Jfr I 129: 22 med anm. Hs *utan*. *H.*

467. 7-8 *effter råd och ämne* råd och lägenhet. *ämne* förmåga. Jfr da. *evne*. *H.*
10 *buller* bråk. *H.*
13 *Linkläder* linne. *H.*
19 *Lät så wara* ja, låt gå! *H.*
23 *Caractérer* titlar. *H.*

468. 12 *wederspelet* motsatsen. *H.*

469. 6 *Kött til Arm*, se anm. till I 183: 2. *H.*
7 *roliga* ljufliga, angenäma. *H.*
8-12 *I lyckeliga ... sällhet.* En parafras af Vergilii bekanta rader i Georgica II (458 f.): »O fortunatos nimium, sua si bona norint, agricolas!» o. s. v. *L.*
14 *dygdig* god. *H.*
18-19 *anten:* biform till *antingen*, mindre vanlig i Argus. U2 *antingen*. Jfr I 343: 27. *ansenlig* högt uppsatt, förnäm. *rolig* lugn (och behaglig). *H.*
22 *anmärkt* observerad. *H.*

469. 25 *ordentelig frihet* frihet förbunden med ordning. *H.*
26 *firan* berömma honom, smickra, fjäsa för honom. Likaså II 319: 24. *H.*

470. 2 *knäfaller honom.* Samma konstruktion II 119: 18 (där ändradt i U2). *H.*
9 *Ett dygdigt Sinne* en god människa. *H.*
17 *nya Lagboken.* 1734 års lag höll just på att slutgiltigt granskas och antagas. *L.*

471. *N:o LI.* De tre versifierade »testamenten», som upptaga hufvudparten af detta ark, äro efterbildningar af Pavillons berömda dikt »Conseils à Iris», som sedermera öfversatts af fru Nordenflycht och blifvit förebilden för fru Lenngrens »Råd till min kära dotter». I det första af Argi testamenten kunna inga direkta lån påvisas. Däremot finnas dylika i det andra, och det tredje, som ju riktar sig till en ung dam, har upptagit de flesta af Pavillons förmaningar, ehuru ofta i fritt omdanad form. Nedan förtecknas blott de ställen, där D äfven i ordalagen stödjer sig på förebilden. *L.*
11 *granlaga* samvetsgranna, nogräknande. *H.*
15 *Hwad will derpå bli giort?* Jfr i fråga om *will* = 'kan' II 81: 17 med anm. *H.*
18-**472**: 10 *Skrifwit . . . underkastad.* Denna skildring af Argusarkens tillkomst får kanske ej tagas för bokstafligt. Åtminstone visa kanslikollegii protokoll, att censorn haft det kommande arket tidigare än hvad D uppgifver. Emellanåt torde emellertid tiden ej ha varit rikligare tillmätt än hvad D uppgifver, särskildt då ett ark förbjudits och det gällt att i hast skrifva ett nytt i stället. *L.*

472. 15 *afgång* bortgång, död. *H.*
16 *Testament-skyddare.* I da. öfv. *Testament-Curator.* *H.*
17 *drilla* bedraga. *H.*
18 *noten: Siäla-giften är aflyst.* Själagift var den afgift, som betalades för de själamässor, som brukades under den katolska tiden. Ds mening är tydligen, att då Argus ej ägde någon kvarlåtenskap att testamentera till kyrkan för läsandet af mässor för hans själ, det var väl att detta bruk afskaffats, emedan han annars ej fått kallas salig. *L.*
20 *stycken* piecer. *H.*
22-23 *Betienter* tjänare. *H.*

473. 15 *hwartil du dig så dyrt förpliktat: dyrt* 'heligt'. Jfr nusv. *svärja en dyr ed.* *H.*
20 *allan Konungs Rätt: allan* är arkaistiskt, lagstil. *H.*

474. 9-10 *förnuftets rena Lius: rena* 'klara'. Se anm. till I 157: 18. *H.*
10-11 *wett* förnuft (kunnighet, (godt) omdöme). *wettenskap* vetande, kunskaper, insikt; lärdom. *H.*
13-14 *rena samwets-mått . . . tagas,* jfr r. 24 *rena mått och steg.* Se anm. till II 35: 3. *H.*
21 *anten,* se anm. till II 469: 18. *H.*
22 *usla* fattiga, eländiga. *H.*

475. 8-9 *ta lag* lyckas, gå för sig. *H.*

476. 16 *jag tror ditt öde wäl* jag har godt hopp om din framtid. *H.*

477. 6-7 *Up-ana ditt förnuft* tuckta, (upp)fostra, (upp)odla. I Hs är *Up-ana* ändradt från *Upslipa;* jfr II 487: 5 där D i Hs urspr. skrifvit *upana sånggudinnor,* men sedan ändrat till *upwäcka Hiärnar.* Jfr I 61: 15 Den som i Rikzens wärf plär landzens blomstrande mana / Den som i Andans wärf plär Siälar åt himmelen ana. Det sällsynta ordets närmaste släkting är väl det *ana* bl. a. 'straffa', som SAOB uppvisar från midten af 1700-talet hos C. G. Tessin och som enligt ordbokens säkerligen riktiga förmodan är bildadt efter ty. *ahnden* 'straffa' med formell anslutning till sv. *ana,* hvars tyska motsvarighet i äldre tid äfven hade formen *ahnden.* I fråga om betydelseutvecklingen kan hänvisas till *aga* 'näpsa', äfven 'disciplinera', 'hålla i styr' (se II 23: 11, 165: 21 med anm. och SAOB) och till betydelserna af sv. *tukta* (*tukthus*); jfr äfven ändringen i Hs! I da. öfv. 'Skiærp flittig din Fornuft'. *H.*

8 *gent* bekvämt. *H.*

20-21 *wettenskap* kunskaper, vetande. *H.*

21 *wällebragd* (bokliga) studier, vittra sysselsättningar. Jfr anm. till I 27: 13. *H.*

23 *fick Purpurn af sin Fru.* Meningen skall väl vara, att han fick sin befordran till rådsherre på fruntimmersvägen. *L.*

26 *wraket* odågan. Se anm. till I 315: 23. *H.*

478. 4-7 *Lät . . . du.* Jfr följande verser hos Pavillon:

»Evitez la plaisanterie
Dont les traits médisans percent jusques au cœur
— — — — — — — — — — — — —
Aux bons mots que l'on dit, joignez plutôt les vôtres;
Mais faites, quand vous en direz
Que les gens que vous raillerez,
Puissent rire comme les autres.» *L.*

7 *liflig* frisk, naturlig, (liflig). *ren* klar, redig. *fri* frimodig, orädd, självständig. *H.*

19 *sår:* det gamla adjektivet *sår* 'sårad'. *H.*

21-22 *Men ställ din räkning eij på alla tidningswäder* bygg ej på löst prat. *tidningswäder* kringflygande rykten, skvallerprat. I fråga om *-wäder* jfr i Argus *skrytwäder,* nusv. *munväder. H.*

479. 11 *enär* när helst, när än. *H.*

17 *man* blott. *H.*

18-20 *I Kläder . . . wet.* Jfr Pavillon:

»Fuïez dans vos disours l'enflure et la bassesse:
Qu'ainsi qu'en vos habits, rien ne soit affecté.
Qu'une noble simplicité
En fasse l'ornement, la grace et la richesse.» *L.*

479. 19-20 *enfaldighet* enkel naturlighet. Jfr anm. till II 304: 6 7. *liflighet* behaglig och naturlig friskhet. *H.*

20 »Naturen utan förkonstling är det enda som skänker oss lust.» I fråga om *endast* se anm. till II 36: 5. *H.*

25 *wårda dig* nedlåta dig, bry dig om. *Hwad* 'hurusom'; 'att'; eller också bör *hwad* föras till *länk:* »hvilken boja då (din dygd blir befriad från)». *H.*

26-**480**: 4 *Håll . . . segel:* Jfr Pavillon:

»La Mode est un Tyran dont rien ne nous délivre:
A son bizarre goût il faut s'accommoder:
Et sous ses foles loix étant forcé de vivre,
Le Sage n'est jamais le premier à les suivre,
Ni le dernier à les garder.» *H.*

480. 1, 2 *wett* (godt) omdöme, urskilning. *H.*

10 *din wårdning* din familj, dina anhöriga, dina närmaste; (här kanske närmast: 'barn' eller 'make och barn'). Vanligare *wårdnad.* Jfr Serenius 1741 *wårdnad* family, *hela Ehr wårdnad* all your family; Lind 1749 *wårdnad* (familia) das Haus, die Angehörige; Sahlstedt 1773 *wårdnad* l. *omwårdnad* 'familia' t. ex. *jag önskar dig och hela din kära omwårdnad alt godt,* Weste 1807 *wårdnad* 'famille'; 'épouse', t. ex. *jag önskar er och er kära vårdnad etc.* 'je vous souhaite à vous et à votre famille etc.' *H.*

12 *snäll* rask i sina sysslor; huslig. *H.*

481. 1 *widrig* fiendtlig, ogynnsamt stämd. *H.*

4 *min enfaldighet* min konstlöshet, »att jag skrifver för enkelt och osminkadt». Se r. 5 *tala rätt fram* och jfr II 17: 22 Aldrig blef Enfaldig Sanning snöpligare handterad än denna, 314: 1, 304: 7 (se anm.!), 486: 13 m. fl. *H.*

8 *Aflinge* (lagord) egendom, fast egendom (hus och jord); ursprungligen om 'förvärfvad egendom' i motsats till arf. *H.*

482. 8-12 *96 Åhrs Stat . . . Trosbekännelse etc.* De åsyftade ämnena återfinnas i I: 10, II: 13, II: 11, I: 43, II: 35, I: 12, I: 7 och I: 8. *L.*

11 *Ifwer* hetta. *H.*

17 *obeskiedelig* ohöflig, »ojuste»; obillig. *H.*

23 I slutet af detta ark har *Ur* följande annons af boktryckaren: »Til Herrar Praenummeranterne af Argus utdelas utan betalning uti Wedewågs Manufacturie-Bod wid Riddarhustorget så wäl som hos Boktryckaren Herr Jöranson Nyström, boende på Norrmalm, nya Kungsholms Gatan och gården n:o 50 Ett Prof-Ark af den Engelske Spectator. Mera underrättelse derom finnes wid slutet af berörde Ark utförligare notificerat.» Det framgår häraf, att Jacob Klings öfversättning af Spectator, hvars första ark är det annonserade (jfr Sylwan s. 184), närmast gjorde sig räkning på att öfvertaga Argus stora läsekrets. *L.*

483. 7 *högtanseenlige Creatur* högförnäma personer. Om *Creatur* jfr anm. till II 177: 25. *H.*

483. 13 *Wiltingar* vildbasare. Rietz anför *villting* 'vild, ostyrig människa' från Kalmar län. Ordet tycks inte finnas i rikspråkslexika. *H.*
14 *drygare Folk* större herrar. *H.*

484. 9-**488:** 14 *Men . . . Ehr.* För att förstå den något olika graderingen i Ds tacksamhetsbetygelser till de olika ständen, torde det vara nödvändigt att redogöra för de beslut om uppmuntran för Argus, som några dagar tidigare fattats. På riddarhuset hade frågan upptagits den 12 december: »Hr Carl Wennerstedt hemstälte om icke som Riksdagen nu lider til slut, R. o. A. hvilckas bekandte ädelmodighet aldrig plägar lämna idoghet, vett och dygd olönte, innan de nu skiljas åt ville vara omtänckte på någon vedergiällning för Argus, hvilcken med sine välskrefne och nyttige ark vijst vackra prof at han äger förenämde berömvärde egenskaper.

Detta understöddes af Frih. C. W. Cederhielm, med hemställande om icke R. o. A., som af dygd och snille upkommit och underhålles, skulle täckas igenom et Extractum Protocolli förklara at de med serdeles nöije och välbehag läsit den vittre sedoläraren Argi til ädelmodighet och dygd upmuntrande skrifter och at des berömmeliga upsåt upväckt R. o. A:ns serdeles benägenhet at på alt giörligit sätt i auctorens egen person erkänna detta för rikets lärdoms heder och ungdoms upfostring utarbetade mogna värck, så framt den voro bekant; men som han bör hållas okänd hade R. o. A. velat betyga för hans värck och obekanta person all välvilja och kärlek, önskandes honom af den rätta dygdens sanna kiälla nåd och kraft at än vidare dermed continuera samt hans värck den påsyftade önskeliga värckan at oart bannlysas och dygd inrotas må; hvarvid R. o. A. besinnat at igenom des tryckta arks förskickande med posten riket någon inkomst tilflyter, och at de beslutit en viss erkänsla för den, som förskaffar cronan någon inkomst utan undersåtarnes gravation, i anseende hvartil R. o. A. såsom et teckn af deras erkänslan velat tillägga Argus 600 daler smt åhrligen af postmedlen, så länge han hädaneffter på samma sätt som härtills varder skrifvandes.

I anledning häraf upkom en vidlyfftig discours, varandes åtskillige af R. o. A. som sade häremot, påståendes, det vara eftertänckeligit at bevilja pensioner af cronans redbaraste inkomster vid närvarande tiders knapphet på medel, och emedan ännu så många brava officerare, hvilcka för riksens tienst vågat lif och blod, för sine så dyrt förtiente löner och i synnerhet för de af åhren 1719, 20 och 21 ännu äro obetalte.

Härtil svarades af andre, at cronans inkomster härigenom eij komma at känna någon afsaknad, emedan Argi arcks kringsändande i riket en större tilökning än här för auctoren begiäres uti postmedlen förorsakat, hvilket och framgient är at förmoda.

Efter något ytterligare discourerande härom frågades af Hr Landtm. om Argus af postmedlen åhrligen bör niuta 600 daler smt?

Och svarades härtil med Ja.

Hr Ridderschantz giorde det förbehåld at han eij samtycker til något för Argus med mindre at 1719, 20 och 21 åhrs lönings fordringar under n:o 8 af Ständernes Contoir komma at betalas.»

Archenholtz uppger, att detta beslut fattades i mycket få personers närvaro och att det högeligen lastades »af dem som närmare eftertänkte saken emedan det kom mångom obegripeligt före, huru Riksens Ständer, som blifwit så ömkeligen utmålade af Argus, kunde samtycka til en pension för en okänd person, hvilken om han blefvo bekant, förtiente snarare tiltal än vedergiälning».

Den 13 dec. upplästes protokollsextrakt öfver föregående dags förhandlingar om Argus, och efter »något ytterligare discourerande och jämkande» bifölls det i följande form:

»S. D. Förklarade R. o. A. sitt nöije öfver de nyttige skrifter, hvarmed Argus tient publicum, och pröfvade skiähligt at i fall han med samma arbete fortfarer tillägga honom åhrligen 600 dal. smt af postmedlen, så framt K. Cancellie-Collegium bepröfvar at postmedlen igenom samma skrifters kringsändande til så hög summa öfver den förra vanliga indrägten förökte blifva.» Därefter följer Ridderschantz' reservation af samma innehåll som i det förra protokollet.

Samma dag fattade borgarståndet sitt beslut. Man nöjde sig där med att förse författaren till Argus med en rekommendation, ehuru frågan om en belöning, såsom Archenholtz uppger, tidigare äfven här haft sina förespråkare (Borgarståndets prot. R. A.):

»Ståndet påminte sig huru såsom then til sin person ännu obekante, men dock ganska wälbekante Swenska Argus nu redan i twänne år förnöijt Publicum med sina wackra moraler, igenom dygds och odygds föreställande uti deras rätta och ofärgade kläder, så at hwardera utan långt betänkande kunde sig sjelf igenkiänna, och antingen sitt wärda pris eller wäl förtienta last fatta och förnimma. Hwar wid auctoren owedersäjeliga prof å daga gifwit af mycket wet, grundfaste studier, mångkunnighet uti Stats-, Politiks-, Historiska och Lärda saker, samt således öfwertygeligen wisat sig innehafwa och ega the egenskaper, som både beröm och wärckelig befordring förtiena. För then skull och som dygd, förwärfwade egenskaper och förfarenhet aldrig böra lämnas obelönte, utan med ynnest anses och ihågkommas; alltså har Ståndet icke underlåta bort til samteliga respektive Ständen hemställa, om icke en underdånig föreställning til Hans Kongl. M:t kunde upgå til at i underdånighet beweka Hans Kongl. M:t at, enär denne obekante auctoren snarare eller senare sig framter och uppenbarar, hafwa honom uti så nådig åtanka, at han med anständig befordran eller eljes kan hugnad blifwa, så at hans wackra egenskaper måge belönas och andre jämwäl uppmuntras at winnlägga sig om de wetenskaper, som göra en til ihugkommelse både förtient och wärdig. Igenom bifall härtil gifwa Riksens Ständer et öfwer-

tygande prof, at de med en sådan recommendation aldeles intet på sjelfwa personen, såsom them ännu obekant är, utan endast och allenast på hans wärda egenskaper hafft sit anseende och förnämste ögnemärke. Thetta blef på några ens ständiga begäran projecteradt til widare justering och gillande.»

Dagen därpå upplästes och justerades denna skrifvelse, som sedan gick till de öfriga ständen.

I bondeståndet upplästes den 14 december protokollsextrakt från såväl Ridderskapet och Adeln som borgarståndet, och det senare bifölls.

I prästeståndets protokoll finnes däremot intet i frågan. Archenholtz säger, att prästeståndet »utlät sig hwarken ondt eller godt». Antagligen var det tystnaden på detta håll, som gjorde, att då expeditionsutskottet efter riksdagens slut skulle sammanfatta ståndens olika beslut till en gemensam skrifvelse till K. M:t, denna hvarken kom att innehålla något löfte om penningebelöning eller den ampla rekommendation till befordran, som borgarståndet gett. Archenholtz meddelar, att man i expeditionsutskottet till och med opponerat sig emot att ständerna skulle uttala sitt välbehag öfver Argus, »emedan då intet blefwo någon åtskilnad mera öfrig emellan hans beröm och det som en feltmarskalk kunde få af Ständerna enär han wunnit en fullkommen seger emot Rikets fiender». Emellertid samtyckte till sist de tre högre ståndens deputerade därtill, »men borgarståndets Secreterare war deremot emedan Ståndens pluralitet ej gåfvo anledning til någon sådan recommendation». Den af expeditionsutskottet beslutade skrifvelsen är emellertid undertecknad af deputerade för samtliga stånd och har följande lydelse:

»Såsom en obekant auctor, under namn af Argus, med dess utgifne nyttige Skrifter både förnögt och tient publicum; alltså hafwa Riksens ständer till upmuntran för bem:te auctor och andre ej underlåta welat öfwer dess berömmeliga upsåt och arbete theras nöije och wälbehag at förklara.»

Som synes framhäfver Dalin i sina tacksamhetsbetygelser, att penningelöften ej för honom ha så stort värde som den hedersbetygelse, som ständerna visat honom. Och man märker tydligt, att det särskildt är adeln och borgarståndet han adresserar sina tacksägelser till. I sitt tack till det senare konstaterar han särskildt, att de uttalat sitt gillande af de »Patriotiska grundsatser», som han förkunnat, d. v. s. hans ekonomiska politik. Till prästeståndet har han ej något tack, men har undvikit att markera ståndets frånvaro genom att tacka de »Nitiska Himla-Lärare», som hyst »gunstiga tanckar» för honom. *L.*

484. 12 *i anseendet* till det yttre. *H.*

15 *i lag* i sällskaper. *H.*

25 och följ. *spisa* 'förslå' etc., se t. ex. anm. till I 85: 16. Obs. i U2 *Penningar upwäga deremot ... insegel mot*, men r. 28 och 485: 1 och 3 *spisa(r)* liksom i U1. *H.*

485. 13 *Alt nog* alldeles tillräckligt; 'mycket nog'. *H.*
16 *I wärket* i gärning. Jfr I 69: 18, II 293: 10 m. fl. *H.*
20 *bestält* färdigt. *H.*

486. 6 *friskt* godt! *H.*
13 *enfaldig* enkel. Jfr anm. till II 304: 6, 7, 481: 4. *H.*
25-26 *Ty hwad afsikt skulle de wäl haft på en obekant?* hvilket självviskt syfte skulle väl ha förmått dem att tänka på en obekant? Jfr *afsikt* t. ex. I 38: 2, II 16: 14 etc. *H.*

487. 2 *ämnet* föremålet (för »utlåtelsen»). *H.*
5 Hs *upana*, se anm. till II 477: 6-7. *H.*
13-14 *ehuru enfaldigt det är* så konstlöst det än är. Se anm. till II 304: 6-7. *H.*
20 *de Patriotiska Grundsatser.* Jfr (i viss mån) anm. till I 75: 12-13. *H.*
24 *ärbar* högt aktad, hederlig. *H.*

488. 3 *rena* klara. Jfr anm. till I 157: 18. *upricktig* ärlig. *H.*
11 *tilsäija* medgifva, tillåta. Likaså II 315: 11-12. *H.*
17 *enfaldig* troskyldig. Se anm. till II 304: 6-7. *H.*
18-19 *så bedes jag om förlåtelse.* Det gamla verbet *bedas* (fornsv. *bēþas*) 'begära, anhålla' förekommer ännu stundom på 1700-talet, men blott i biblisk stil och i dialektiskt färgad framställning: SAOB: B 561. *H.*
22 *Sol-grannet,* se anm. till I 100: 9. *H.*

490. 11 *twifwelaktig* tviflande, skeptisk. *H.*
23 *begrep* inbegrepp, sammanfattning. *H.*

491. 9 *blödiga* veka. *lifliga* naturligt friska. *H.*

492. 17 *i alla anseende* (plur.) i alla hänseenden, till alla delar. *H.*
23-24 *förwetenhet* nyfikenhet. *H.*
25 *derpå löst* utan att betänka Er. Eller: »Ni har bara gått på och tryckt». *H.*

493. 15 *afsikter* egennyttiga syften; sidohänsyn, biafsikter. *H.*
20 *påstodo* giorde anspråk på. *H.*

494. 2 *kitzliga böyelser* småaktig retsamhet; begär att retas, »kitslighet», klandersjuka. *H.*
5-6 *Oanständigare är ingen ting för* det finnes intet som mindre anstår. *snillegåfwad* estetiskt begåfvad. *H.*
18 *afgång* bortgång. Likaså II 339: 15 och ofta. *H.*
22 I slutet af arket har *U1* följande annons af boktryckaren: »Efter Hälgen finnes hos mig, B. G. Schneider Registret öfwer Argus.» *L.*

495. 2 *förestälte* framställda (i en scen, i dramatisk form). Jfr II 461: 4 med anm. *H.*

496. 9 *Stockholms-Ansikten.* Se anm. till II 140: 9. *H.*
12 och 27 *Kännetekn*, se anm. till I 223: 2. *H.*
20 *Äfwentyr* saga. *upkomst* utveckling. *H.*
29 *Anledning* anvisning. Ty. Anleitung. *H.*

497. 5 *fruktsam* ängslig. *H.*

497. 5 *gapug* pratsjuk, lösmynt; (äfven: storpratande). Ordet finns hos t. ex. Lind 1749. Jfr *Gaper* II 317: 3, *Gapor* II 83: 27. *H.*
23 *Missfödzel* missfoster. *H.*

498. 2 *fullkomligt Register.* Denna plan kom Dalin aldrig att förverkliga. Han förekoms nämligen af Abraham Sahlstedt, som år 1739 utgaf »Nyckel til Then Swenska Argus eller Alphabetiskt Register på de uti detta Wärck förekommande märckwärdige Lärdommar, uti Afhandlingar, Betracktelser, Sagor, Rim, Ordspråk, Infall, Titlar, Rätta och dicktade Namn med mera». *L.*
8 *risp och widskiften* strider och vapenskiften. Jfr *rispande, risp* II 94: 3, 278: 7, 337: 7, 390: 8, *widskiften* II 230: 3, 409: 7. *H.*
12 I *Ur* och ett flertal andra exemplar af Argus finnes tillsammans med registerhalfarket sammanhäftadt ett blad i samma format, innehållande en hyllningsvers till Argus. Den bör kanske återgifvas, då den tydligen skrifvits för att användas för detta syfte:

»DJn wittra Penna tröttnat skrifwa,
Som oss så ömnigt nöije giedt;
Din tysthet will oss dertil drifwa,
Att önska wij dig aldrig sedt.
Ty när man smak af läckert fådt;
Man får det eij till fullo niuta,
Missunnar man sig sielf den lått,
Som man begynt; Men eij fått sluta.
Du kastat har din Penna bort,
Och satt en Punct för Sedoläran;
Men som hon icke är så kort,
At Tu-Åhrs öfning kan afskiäran,
Så giör til alles Wårt behag;
Tag åter upp din fälda Penna;
Uthtyd för oss båd Last och Lag
Men låfwa aldrig släppa henna.
Ju mehra Bläck i Swerget finnes,
Ju mehra ökes Nöijet Ditt,
Att åhrlig föra oss til minnes:
Hur' Sinnet wårt måst blifwa bytt;
Och när ey odygd räcker til;
Begynn då om wår Dygder skrifwa;
Sij det är Teckn att wij will,
Du stedse skall wår Argus blifwa.» *L.*

Ett större antal tillägg och rättelser till Anmärkningarna äro inarbetade i Ordlistan.

ORDLISTA.

abord I 298: 15.

Abusée I 304: 28.

-Accisen, se *Bränwins-Accisen*.

Act aktstycke, handling I 197: 27, II 452: 25.

Adelsman: Ahlsman -män I 296: 24 (i U1 och Hs), 355: 16, 18, 20 (i Hs).

adept II 306: 3.

Adress-Contoir I 349: 4, II 83: 25.

af II 203: 24, 25, 400: 27, 401: 4.

afdanka II 308: 7.

afdankning II 357: 22-23.

Affaire aktstycke, handling I 197: 27; *Affairer* offentliga angelägenheter, statssaker I 149: 4, 164: 25, 196: 8, 254: 19, II 237: 7, 413: 10.

Affaire-drifware I 150: 9.

affärda II 349: 14.

afgiöra fullgöra I 264: 6; expediera I 143: 25; fullborda, uträtta II 232: 2.

afgå gå förlorad I 396: 7, II 44: 8, 50: 11; gå åt II 45: 10.

afgång afsättning (åtgång) I 188: 4, II 346: 23 (i Hs; ä t *afsättning*); bortgång, död II 339: 15, 451: 15, 472: 15, 494: 18.

afkladda II 67: 5.

Aflinge: til Aflinge II 481: 8.

aflåta upphöra (med), lägga bort I 7: 12, 232: 17, II 450: 6, 489: 12, 123 förbj. ark XV: 93.

afsaknad förlust I 119: 27, II 15: 23, 49: 15, 136: 11, 245: 23, 297: 1, 380: 20.

afseende I 263: 25.

afsikt syftemål, ögonmärke; intresse, afsikt I 33: 1, 188: 27, 380: 25 etc.; egennyttigt syfte, självisk hänsyn, egennytta; biafsikt II 272: 28, 273: 1, 340: 25, 399: 2, 468: 15, 486: 26, 493: 15; *enskylte afsikter* privata hänsyn I 233: 6; *utan afsikt* o. dyl. utan tanke på egen fördel, utan baktankar; oegennyttigt I 38: 2, 77: 11, II 10: 25, 16: 14, 395: 9; *för egen afsikt skull* o. d. 'fördel' II 147: 19, 214: 10; *hiälpa sin afsikt* gagna sin egen sak II 323: 11; *Printzessan Afsikt* »Egennytta», »Egen fördel» II 102: 3 (jfr II 399: 2); *i afsikt på* (*utan a. p.*) med (utan) tanke på II 264: 4, 391: 16, 488: 12; *afsikt* mål II 142: 7, 341: 18, 359: 5-6; *utan afsikt* utan plan och mål I 32: 15; *hafwa afsikt på* åsyfta I 94: 9-10, 188: 27, II 380: 21, jfr II 486: 26.

afsky I 77: 25.

afsättare I 34: 12.

afsättia II 397: 4.

aftrotta uttrötta (så U2) II 35: 12.

aftwina aftyna I 364: 23 (U2 = U1 *aftyna*).

aga (vb.) ansa I 346: 4; tukta (tvinga) II 23: 11, 165: 21.

---

c, *ch*, då de icke träffas på sin plats, sökas under *k*, *ck* och omvändt
e, *o*, » » » » *ä* och *å* »
g, *k* före len vokal sökas under *gi* och *ki* och omvändt
j, *v*, *w*, då de icke träffas på sin plats, sökas under resp. *i* (*y*) och *u* och omvändt.

agera II 236: 4.

Ahlsman, se *Adelsman*.

aktsamheter (plur.) I 322: 8.

aldeles II 171: 20-21; rent af I 37: 10, II 123 förbj. ark XV: 65; för beständigt, på allvar II 238: 6.

aldragrannast II 217: 8, se *grann*.

aldrig I 120: 18.

alfwarsamhet II 354: 15.

all (adj.) slut I 171: 4 (i U2).

allmänn gemensam I 87: 18; offentlig II 237: 3 etc.; *giöra allmänna* publicera, offentliggöra I 50: 8-9 (jfr I 116: 23), II 241: 7-8.

allmänhet II 240: 16.

allmänneligen öppet, offentligt I 117: 1, 121: 9, 191: 7.

allting: för allting 'före allt annat, först och främst' etc. I 32: 24, 122: 3, 135: 20, 187: 9, 231: 5, 239: 17, 313: 13, II 28: 17, 36: 21, 69 noten, 369: 8. Se anm. till I 122: 3.

Alphabet I 5: 4.

alt: alt för, se *för, förmycket; alt efter behag* II 116: 9; *alt nog* mycket nog I 157: 6, 315: 22, II 460: 5, 485: 13; *alt omkring* öfverallt I 166: 23.

alteration hastig förändring (kris) II 234: 18-19; plötsligt illamående, (nervös) attack I 135: 26, II 237: 28-29.

Alterations-tiden II 202: 14.

altererad uppskakad II 410: 18; plötsligt illamående II 348: 15.

an, se *anföra, gå an, stå an*.

ana I 61: 16. Jfr anm. till *upana* II 477: 6-7.

anatomizera I 149: 5.

Anda (sällan *Ande*) 'andeväsende', 'troll' ('djäfvul') etc. I 163: 26, 164: 9, 165: 2, 218: 19, 348: 10, II 52: 15, 99: 9, 232: 1, 3, 233: 25, 298: 27, 311: 10, 428: 18, 446: 13; 'andning, knyst' I 241: 21, II 226: 2, 234: 21, 313: 23. Se anm. till I 163: 26, I 241: 21 m. fl.

Andedräkt: i sidsta Andedräkten I 118: 5, II 333: 6.

anföra handleda, leda, undervisa, uppfostra I 308: 13, 342: 8, II 25: 6, 159: 9-10; *anförande* II 40: 5, 207: 16-17; *anförare* lärare (och handledare) II 20: 9, 28: 22; *förde sig an* förde sig, uppförde sig I 164: 10.

angå, se *gå an*.

anhangs-wärfware II 194: 4.

anledning anvisning II 496: 29; *i anledning af* med ledning af I 125: 16-17 (ungefär:) allt efter I 89: 9 (i Hs), II 111: 16 (se anm.).

anlägga: *anlagt* använt II 112: 15, 209: 4; *anlagde* använda II 367: 6; *anlagt wåra runor* II 316: 14-15.

anmärka: *anmärkte* gåfvo akt på I 157: 10; *anmärkt* observerad(t) I 50: 18, II 469: 22.

Annecdoter (plur.) II 393: 13.

anordnings Listor II 462: 23.

ansee se på, betrakta I 5: 1, 232: 7, 313: 20, II 20: 13, 25: 8, 119: 23, 180: 10, 299: 24, 306: 10, 390: 14, 449: 5; taga hänsyn till, fästa sig vid, fråga efter I 240: 7, 293: 25, II 38: 18, 113: 8; (se på), hafva till ögonmärke I 62: 20, II 16: 14; skatta, uppskatta, värdera I 166: 13, 356: 6, II 188: 4 (eller: 'uppmärksamma'), 266: 14, 413: 25; bemöta, behandla II 235: 11; afse II 46: 3, 13.

anseende utseende (yttre (gestalt); utsida; apparition; *ha anseende* se ut) I 65: 3, 148: 11, 156: 3, 240: 12, 241: 26, 255: 20, 322: 1 (*ha wackert anseende* se bra ut, ta sig bra ut), 389: 19, II 102: 26, 121: 24, 134: 27, 244: 8, 248. 16-17, 253: 14, 303: 20, 375: 13; min, uppsyn I 30: 13; *til anseende(t)* (till) att se på I 105: 10, 19, 207: 12, 283: 2-3, 440: 23; ståtligt utseende, skönhet I 178: 8, 215: 2; sken (*til* el. *i anseende(t)* till skenet, skenbart) I 87: 5, 209: 25, 229: 18 (*et hiälte-anseende*), 255: 4, 309: 10, 310: 22, 315: 16, 370: 24, 400: 29, II 282: 20, 383: 23, 399: 19, 484: 12; *i anseende til* i förhållande till I 96: 4, i jämförelse med I 120: 11, i afseende på II 309: 23, med hänsyn till, på grund af II 233: 17, 418: 25-26, 432: 2; *i hwilket anseende* 'med hänsyn till hvilket', 'hvarutinnan'; 'och däri' I 124: 19-20; *i wårt eget anseende* med

hänsyn till oss själfwa I 276: 11; *anseende* hänsynstagande I 276: 16, 17; 'sätt att se' II 406: 21 (i U2); *i anseende på* med tanke på I 268: 25, II 332: 6-7; *ha anseende til* taga hänsyn till II 455: 11; *anseende* (plur.) = hänseenden II 492: 17.

anseenlig hög, högt uppsatt, framstående, förnäm I 32: 22, 165: 16, 257: 18, 317: 19, 356: 14, II 101: 26-27, 192: 21, 205: 24, 282: 19, 326: 18, 333: 9, 340: 26-27, 469: 18. Jfr *högtanseenlig*.

ansikte (om människor), 'figur', »typ» l. dyl. I 97: 5, 98: 24 (i U2), 149: 24, 238: 3, 254: 29 (*handels-Ansikten*), 312: 14-15, II 140: 9, 316: 12, 496: 9 (*Stockholms-Ansikten*). Se anm. till I 149: 24, II 140: 9. Jfr *Figure* I 263: 11.

anstå, se *stå*.

anständig 'som anstår, passar' I 16: 18, 46: 22, 64: 7, 168: 26-27, 330: 2, II 123 förbj. ark XV: 103, 328: 5; *anständigt* som det bör vara II 302: 15-16, såsom det anstod (adv.) I 164: 10; *anständig* tillbörlig I 42: 20. Jfr *oanständig*.

antaga åtaga sig I 185: 6, II 177: 6.

anten antingen I 343: 27, II 469: 18, 474: 21.

Antidote I 68: 8.

Antiquarier (plur.) fornforskare I 5: 22.

Apostle-Dag I 214: 1.

Appartement, se *Parti-Måns dag* II 433: 7.

Apspel driftämne I 46: 17, II 51: 3-4, 104: 9; gyckelspel II 419: 6.

ara (adj. best. f.; dial.) andra II 288: 4, 322: 11.

arg elak I 106: 11, 166: 8, II 388: 15; *argt* (adv.) »fasligt» l. dyl., i kompar.: »värre» I 65: 5, 151: 24, II 50: 22; *den argesta* den värsta II 80: 13.

arghet illfundighet II 125: 21, 295: 14.

arm, se *Kött til arm*.

armfäst: armfäste Hattar I 148: 1.

armling II 233: 19.

Arrata ræmata I 60: 14 noten.

Art I 392: 2.

artig (om person) förträfflig I 193: 20; bra, inte oäfven II 286: 4; hygglig II 81: 13, 85: 18; treflig II 117: 27; fin (chic, comme il faut) I 312: 19, II 168: 18; »snygg», »treflig» (ironiskt) I 111: 18; (om sak, yttrande, skrift etc.:) vacker, nätt I 393: 14, II 135: 13, 186: 18, 432: 12; rolig, intressant, treflig I 330: 17, 384: 6, 389: 5, II 240: 8; fyndig, kvick I 387: 15, II 18: 25, 19: 11, 21: 22; fin, fin och modern, chic (nymodig) I: 18 noten (i U2), II 26: 16-17, 149: 18, 330: 9 (?), 413: 9.

artigheter (plur.) finesser, nymodiga påfund I 308: 8, II 144: 27, 220: 13.

Auscultant II 353: 11.

bak-Bålla (dial.) II 432: 17.

bansatt I 337: 12.

barattera 'byta ut en vara mot en annan, bedrifva varubyte' (enl. G. Dalin 1871) II 149: 11 (Hs).

Barbarisk I 25: 3.

Barde-Lek, bardalek kämpalek, strid I 43: 26 (i U2), 232: 23, II 229: 11.

barde-Män I 27: 9, II 158: 14-15.

Barne-Läxor (*-Läror*?) II 27: 27. Jfr *Läxa*.

Barnlek leksak I 99: 10 (i U2), 106: 3.

barnslig I 396: 21, se *åldrig*.

Barraberna I 336: 2.

-bas, se *rängnbas*.

bask II 216: 29.

bastan II 372: 17.

Battenœil I 214: 21.

bedas: präs. sing. *bedes* II 488: 18.

bedia: impf. plur. *budo* 'bådo' I 210: 8, 279: 19, 366: 24, sup. *ombudit* I 211: 24. Jfr *biuda*. Se Språk och Stil, årg. 17 s. 79 ff.

bedraga 'locka, förleda' etc. t. ex. II 249: 4, 383: 14.

befästa Ehr trygga er makt II 313: 22.

begifwa: begaf sig I 39: 8.

begrep inbegrepp, sammanfattning I 162: 13, II 101: 28, 123 förbj. ark XV: 41, 490: 23; förstånd, intelligens, ingenium I 4: 10, 45: 7, 61: 13,

127: 11, 150: 24, 164: 24, 309: 20, 355: 25, II 20: 11, 31: 15, 108: 4, 232: 14, 342: 18.

begripa inbegripa II 17: 24; *begrepen i, begripit i* 'upptagen, -et af' I 46: 22, 159: 2, 200: 16, II 121: 1, 171: 8, 432: 26.

begrundad II 65: 5.

begå I 164: 19.

behag ynnest, bevågenhet, gunst I 309: 18, II 116: 9.

behaga I 55: 21.

behöfwa: behöfwes = behöfver II 232: 19.

bekantskap: men sedan han kom i bekantskapen 'blef mera bekant' I 11: 27-12: 1. (I U2 ändradt till: *men sedan han blef känd.*)

beklaglig II 106: 25.

bekymmer I 167: 20.

bekymra besvära, vara till besvär I 199: 11, II 287: 14-15.

belag II 154: 16.

belagd, se *belägga.*

belefwad I 166: 6.

Beltisk: de Beltiska Böllior Östersjön I 64: 8-9, *alla Beltiska wågor* hela Östersjön I 230: 19-20. Se B. Risberg i Språk och Stil VII s. 1 ff.

belåten II 307: 20.

belägga: part. plur. *belagde* I 115: 14.

belöning II 308: 12.

Benragel I 117: 19, *Ben-raglan* II 389: 15-16.

bequäm foglig, medgörlig I 243: 26; väl lämpad 345: 28; i stånd (till att) II 117: 20, 287: 4. Jfr *obequäm.*

Bergsten I 147: 14.

berådt: af berådt mod II 235: 22.

berättelse: min berättelse . . . han (i U2 *hon*) II 300: 24, . . . *henne* II 432: 2, 3, 5.

beröm II 344: 5.

besee II 343: 13.

besitta: *besitter* II 293: 6.

beskaffenhet II 197: 26.

beskied (*besked*) II 290: 15, 340: 21; *slätt beskied* II 413: 23 (se *slätt*).

beskiedelig 'förståndig, ordentlig; duktig; hygglig, belefvad' etc. I 18: 4, 39: 15, 69: 13-14, 84: 9, 92: 21, 166: 9, 168: 14, 308: 6, II 107: 1, 211: 3, 237: 4, 311: 18, 321: 16. Jfr *obeskiedelig.*

beskiedelighet I 137: 7, 138: 18, II 158: 24, 354: 16.

Beslut slutsats I 372: 6.

bestiga uppgå I 143: 28.

bestrida bekämpa etc. I 44: 19, 136: 26, 180: 7, 263: 20, 337: 17, 381: 6, II 33: 11.

bestå I 158: 21, 326: 3, 370: 2, II 248: 20.

beställa: beställt 'uträttadt, färdigt' etc. II 23: 3, 72: 6, 227: 5, 263: 8, 485: 20.

Beställning 'tjänst' etc. I 32: 4, 117: 10-11, 172: 19, 257: 18, 265: 7, 268: 10, 304: 13, 358: 22-23, 386: 17, II 109: 27, 157: 2, 318: 28. *Heders-Beställning, Krigs-Beställning.*

beswimning II 186: 12-13.

besynnerlig märklig, ovanlig I 13: 22, II 62: 8; speciel I 17: 21, II 35: 16-17.

besynnerligen isynnerhet I 90: 21, 149: 2, 201: 26, II 39: 22 m. fl.

Besökare I 120: 5.

betaga frånkänna I 3: 24, II 437: 15.

betagen I 152: 22.

betalning II 372: 9.

Bete I 329: 26.

Betient: Utländsk Betient I 347: 11, *utländske Betiente* I 101: 6; *Betient* pl. *betienter* tjänare (tjänstefolk) I 112: 13, 147: 10, 241: 24, II 188: 5-6, 352: 5, 398: 7, 20, 472: 22-23.

betiäning ämbete II 111: 6, 236: 4, 278: 8.

betrakta I 229: 24.

betsk I 264: 15.

betta bit I 256: 18; *Glas-bettar* I 99: 10, II 312: 26. Jfr *Kött-betta, Läck-bettar, trät-bettar, äckerbetta.*

betänka: *betänkt* II 162: 3, 170: 15.

betänkande I 184: 22.

bewara II 339: 2.

beveka: *bewektes* I 90: 18, 152: 3.

bewek(e)lig rörande I 162: 29; rörlig II 432: 19-20; böjlig etc. II 422: 4.

bewekelighet II 380: 5.

bewekelser (plur.) maningar II 123 förbj. ark XV: 135; »påtryckningar» II 417: 21.

bewis orlofssedel, (arbets)betyg (*släta bewis*) I 167: 14 (i U2).

bewisa visa I 379: 6; häfda II 196: 16.

bibehålla upprätthålla II 43: 15.

Bigga II 461: 24.

Bild, se *Orakel-Bilder*.

Bildare I 167: 12.

billig rättvis, rättmätig, resonlig, välvillig, opartisk I 1: 12, 39: 12, 87: 11, 127: 6, 128: 9, 186: 16, 212: 3, 253: 13, 270: 7, 274: 18, II 159: 3, 252: 22, 392: 24, 438: 10. *billigt* med (allt) skäl, på goda grunder etc. I 6: 4, 20: 3, 38: 4, 243: 23, 246: 3, II 294: 14 etc.

billighet rättvisa I 2: 24, 271: 21, II 156: 1, 285: 5, 308: 1, 342: 15, 357: 3. *obillig(het)* I 271: 21, II 20: 22.

binda öfvertyga I 39: 9; *bindande* intagande I 379: 11.

Bindmössa I 84: 22.

bi-slumparne (best. plur.) II 399: 8.

bitter 'ondsint', 'vresig' etc. I 196: 23, 282: 19, II 173: 4, 244: 19, 320: 18. *bitterhet* II 118: 14, 168: 4, 253: 25; *Bitterheter* II 67: 22.

bitterdö I 336: 12.

Bittermen, Bittermän I 336: 12 (i U2), II 85: 8, 143: 27.

biuda: impf. plur. *bödo* t. ex. I 98: 25, 258: 14. Se *bedia* I 279: 19. Jfr *tilbiuda*.

Blad II 25: 13. Jfr *stickblad, Kortblad*.

bland: bland andra II 110: 4.

blidi-bragd I 66: 28.

blindt ut rent ut (så U2) I 132: 7.

blindtacka: leka b. II 124: 22-23.

blinning blindstyre, dumbom I 338: 25.

blygd blygsel I 211: 15, 217: 13; skam I 215: 16, II 256 noten.

blygsamhet blyghet II 20: 12.

Blåkappa: Madame Blåkappa? II 145: 22-23.

blödig mjuk, vek II 265: 25, 491: 9.

blöt mjuk I 60: 24, 230: 11; *blöta ögon* svaga II 367: 8; jfr ä. nysv. *blötögd*.

blöthiärtad II 225: 7.

blötsinnig klenmodig II 333: 14-15.

bo: bo sig I 305: 23.

Bohl II 333: 12.

Bohl-grof (Hs *Båhl-grof*) II 171: 21.

Bok-Gräl II 28: 19. Jfr *gräl, gräla*.

Bok-wett (bokliga) studier, lärdom I 100: 3 (i U2), 326: 9, II 7: 18.

bonad klädsel I 61: 11.

Bond-Bumsa »bond-lunsa» II 80: 13. Jfr *Bumsa, fetbumsig*.

Bonde: *Bönder* medlemmar af Bondeätten II 337: 2, 409: 6.

bondklippare (skämts.) bondpräst I 107: 16 (i Hs); jfr Weste I sp. 295.

Bonhomme I 274: 10.

Bordläxorna I 38: 18. Jfr *Läxa*.

bordända: swara för bordändan stå för värdskapet I 182: 12-13, II 223: 19. Jfr I 274: 2 *en Heder för en bordända*.

bortgång II 429: 14. Jfr *afgång*.

bortskiämma, skiämma bort 'skämma', 'fördärfva' etc. I 89: 25, 109: 11, 159: 20, 163: 9, 260: 14, 332: 9, 340: 8, II 23: 8, 40: 10, 71: 27, 116: 5, 194: 5, 294: 20 noten, 383: 20, 420: 24, 478: 18-19.

bortswimbla II 186: 15-16. Jfr *swimla*.

brafft I 251: 2.

Bragd I 76: 15, 195: 7, 235: 2, 310: 13, II 357: 13.

brakande I 124: 17.

Brand II 72: 21.

bravera I 152: 13.

Brettsk II 11: 17.

Brude-Läxan vigselformuläret I 293: 2. Jfr *Läxa*.

bruka I 108: 9, 253: 24-25, II 21: 7.

bruska brosk II 21: 8.

bry: *brydd* I 62: 15.

bräck II 478: 27.

bränna: brände up I 328: 24; *brända Bönor* I 98: 6.

Bränne-åldren (b. f.) II 408: 21.

Bränwins-Accisen II 367: 23.

brödstark II 224: 15.

budo, se *bedia*.

Buff I 337: 11.

buller bråk, oroligheter (upplopp, tumult, kravaller) I 334: 13, 23, II 96: 8, 145: 6, 170: 17, 178: 19, 215: 13, 289 otr. ark 33: 168, 337: 8, 467: 10, 484: 14; *giöra buller; kyrkiobulret, Hofwabuller*.

bullerlös II 373: 17.

bullra skryta I 149: 24, jfr I 148: 22 med anm.

Bumsa, f. (ungefär:) »Lunsa» II 217: 3. Jfr *Bond-Bumsa, fetbumsig*. Jfr *bumsa* l. *bomsa* 'klumpigt fruntimmer' i Smål. Östra h:d (enligt uppgift medd. af fil. kand. E. Abrahamsson).

burskap borgarrätt I 362: 3.

bursprak II 336: 7.

Buss pl. *Bussar* 'ung man, kamrat'; 'sälle, stallbroder' etc. I 10: 2, 149: 1, 159: 6, 198: 28, 217: 2, 218: 2, 234: 22, 283: 8, 287: 25, 328: 8, 337: 15, 338: 3, II 22: 16, 57: 15, 105: 15, 109: 18, 125: 20, 200: 6, 221: 11, 222: 14, 223: 21, 229: 3, 230: 2, 307: 18, 340: 3, 435: 12. Se anm till I 149: 1 m. fl. Jfr *Hof-Buss*.

bussa f. II 408: 2.

butt adj. I 243: 15, II 181: 22.

Byxor: tager Byxorne af I 69: 20.

Bålle (dial.) II 432: 15.

bång: giorde bång I 148: 18.

Bäck puss, damm I 334: 27.

Bält, se *beltisk*.

bära, se *tilbära*.

bälg buk II 444: 25.

Bönder, se *Bonde*.

Bönhås I 136: 8, 167: 14, II 210: 19.

börd II 270: 17.

höyelser begär II 307: 24, 494: 2.

Cabinet afskildt gemak; en furstes eller ministers arbetsrum I 40: 26, 46: 1, 74: 10, 150: 11, 329: 26, II 112: 19, 140: 1, 3, 141: 3, 143: 16; *Cabinetsdag* 'audiens-dag' II 123 förbj. ark XV: 61; *Cabinet* rum för samlingar och konstsaker, museum: *Cabinet-Stycken* II 119: 22. Jfr *stycken*.

Caffé och Källar-skramla II 95: 4 (jfr i U2 *Caffe- och Källarpratare*).

Caffe-Minister II 79: 4 (i U2). Jfr *Minister*.

Caffé-Statist II 79: 4. Jfr *Statist*.

Cammarsorg II 316: 21.

Cammar-Wärket II 107: 11.

Canaille pack I 329: 11, II 94: 9, 251: 21, 339: 29.

Canal II 316: 16.

Capçon II 243: 27.

Capitel II 236: 23.

Caracter (dial. *Caritér*) titel, rang I 111: 22, 134: 27, 264: 19, 270: 5, 281: 21, 284: 11, 328: 10, 360: 14, II 177: 22, 320: 11, 346: 14, 430: 22, 432: 9, 433: 2, 456: 7, 467: 23; *caracterer* tecken, formler I 313: 24.

caracterizerad I 135: 16.

Cartesianer (plur.) I 74: 26-27.

Cavailleremente I 33: 4, II 21: 24.

Ceremoniellen (best. f.) II 108: 21.

Champignon, plur. *-ons* I 329: 16, II 141: 25, 142: 5, 144: 25.

Chasma II 257 noten, troligen 'luftsken', 'norrsken' (icke 'klyfta'!): jfr bet. af lat. *chasma*.

Chicane I 128: 16, 183: 3, 348: 6.

chicanera I 14: 3, 43: 9, 179: 25, II 50: 16, 206: 10.

Chilus mjölksaft I 314: 1.

Commissionaire, plur. *-er* I 75: 12-13, 101: 23, 107: 17, 167: 25, 177: 15, 190: 13, 223: 20, II 149: 25. Se anm. till I 75: 12-13.

Complexion II 210: 8.

consequence I 328: 5.

Conto Generale II 149: 8; *C. pro diverse* II 149: 7-8.

contribution I 193: 16, II 200: 1.

Controversier (plur.) 'lärostrider' I 165: 19.

Controversie-skott 'angrepp i lärostrid' II 123 förbj. ark XV: 91.

Cortletter kotletter II 371: 18.

Costi: a Costi I 55: 24, II 149: 10.

Courtage II 149: 10.

Cousine: tilltal till kvinlig bekant, oafsedt släktskap II 316: 7, 8, 13 etc.

Cour kur (brunnskur etc.) I 253: 25, II 208: 6 m. fl.

Coureuse f. I 305: 1.

Creatur (om människor) I 81: 19, 240: 14, 243: 10, 245: 2, 267: 24, 327: 16, 330: 9, 358: 19, II 90: 19, 99: 20, 177: 25, 187: 11, 189: 13, 191: 17, 299: 6, 329: 13, 330: 11, 342: 16, 345: 7, 359: 11, 366: 5, 16, 395: 2, 414: 11, 443: 12, 452: 19, 483: 7. Jfr I 323: 8. Se anm. till I 240: 14, II 177: 25.

Creter? II 196: 5.

Cronfältherre (Hs) I 316: 8.

Cruelle I 304: 28, 327: 21.

Curialist II 132: 1.

Curial-wahna I 253: 6.

curieuse a, adj. plur. I 148: 16, 166: 25. Neutr. *Curriöst* (vulgärt) II 81: 17.

Cämmers-camrar plur. I 120: 22.

Dag: för en dag II 125: 10.

Dags-Tiuf I 183: 26.

dagstiälande (ynglingar) II 367: 7.

damm, dam II 359: 4, 477: 13.

damma I 59: 12.

Dame I 308: 17, II 63: 6. Jfr anm. till I 91: 12 *Fruentimmer.*

damspann II 462: 20.

dannehåf 'herredag' II 52: 11 (i Hs). Ordet är ej upptaget i SAOB. Jfr ä. da. *dannehov.*

Dantziger-Tyg I 84: 25.

de istf *dem* I 47: 24, 116: 15.

Debauchée I 304: 28.

decoct: sitt decoct II 315: 10.

Definition . . . hon I 146: 1-3.

dela: sup. *delt* II 214: 24, 309: 25.

deltagande I 72: 13, 74: 24: II 77: 17.

den, pers. pron. II 17: 3, 4. Se *det.*

derföre II 432: 12.

derpå 'med flit' II 431: 14 (se *giöra*); *derpå löst,* se *löst.*

deseine I 142: 21.

desintresserat I 116: 22. Jfr 72: 13, 108: 4.

det I 141: 22, II 195: 6.

Devalverat (Mynt) II 316: 23.

Dickt, subst. I 1: 4, 72: 6, 280: 10, II 60: 1, 135: 11, 166: 4, 254: 4, 320: 7, 323: 4, 417: 21.

dickt, adv. I 193: 27, 195: 23, II 200: 21.

Dieflunge II 335: 9. Se anm. till *Skaldungar* II 65: 6 och jfr Språk och Stil, årg. 17, s. 197 f.

Dina och mina (eg. 'de dina och de mina') 'ens närmaste släktingar' el. dyl. I 386: 12-13, II 414: 10-11.

Discretion I 142: 22.

disk-kämpar (plur.), ungefär: 'gurmander, middagsätare' I 46: 4 (i Hs). Icke i SAOB. Jfr ä. nysv. *disk-gesäll, disk-kamrat.*

distinction II 233: 15, 20.

distrait II 234: 7.

Diur (om människor) bl. a. 'varelse, kräk, stackare' I 32: 13, 47: 23, 156: 8, 243: 26, II 66: 25, 112: 20, 117: 4, 135: 3, 186: 28, 190: 2, 191: 14, 192: 27, 289 otr. ark 33: 167 och 210, 329: 11, 442: 24, 457: 26. *Manndiuren, Qwinno-Diuren.* Se anm. till II 66: 25. Jfr *Creatur.*

domföhr II 232: 16.

domklok II 451: 17.

Domtassar II 452: 3. Jfr *Tass.*

domwäldig, -t I 198: 29, 237: 1, II 250: 4, 448: 6. Se anm. till I 198: 29.

Dormeuse I 82: 10, 304: 28.

doublera I 68: 27.

draga, dra 'bära' II 62: 19, 66: 9, 153: 24 m. fl.; *draga förtroende* 'hysa' I 116: 20; *dra Känsel* I 97: 4; *dra Strå* II 46: 19, 63: 20-21; *drar up, dragit up* I 150: 7, (i U2) 290: 14, II 114: 1.

Drakar soldater I 229: 16, II 289 otr. ark 33: 129; *Drakan* (bibl.) I 389: 8.

drif-fin (U2) II 31: 24-25.

drifft bedrifvande, tillskyndelse, föranstaltande I 167: 1, II 56: 20.

drifwa I 12: 8, 35: 4, II 9: 4; *drifwa det Wärket* II 414: 5.

drilla 'lura' etc. I 66: 14, 149: 10, 179: 25, 395: 23, II 49: 1, 108: 9, 169: 2, 294: 15, 345: 18, 448: 8, 472: 17.

dryckar, plur.: *rökar och dryckar* II 306: 6.

dryg (om saker) viktig, kräfvande I 27: 19, II 192: 9, 347: 21; 'myndig, stor på sig, viktig' I 34: 10, 40: 7, II 193: 2, 198: 5, 204: 2, 483: 14.

dryghet stor vikt I 311: 5.

dråpelig I 309: 20.

Dräckt: af Spanska Dräckten I 170: 9.

dröm-äfwentyr I 159: 9. Se *äfwentyr*.

Dubbel-Öhl I 66: 2.

Dulga-Dråp II 50: 12.

dum: dumma Dygder II 26: 1.

Dumhets-Putten, se *putt*.

Duna-slätter II 336: 19.

-dunnt, se *ryggdunnt*.

dust: red i dust II 337: 22.

Dwerga-skrän I 133: 25-26.

dwäla II 24: 21.

dy: i dy måhl, se *mål*.

dyfwel I 118: 14.

dyfwelshus II 361: 2-3.

Dygd bl. a. 'godhet', 'duktighet' I 58: 5, 60: 15, II 92: 12, 161: 7, 168: 10, 320: 14, 346: 15, 424: noten, 449: 24. *hörsel-Dygd* 'hörsel-förmåga', 'god hörsel' II 166: 23.

dygdig bl. a. 'god' II 162: 18, 318: 16, 345: 26, 469: 14, 470: 9.

dymål, se *mål!*

dyr bl. a. 'helig, hög' (jfr bibl. 'din dyra lekamen', 'svärja en dyr ed' etc.) I 93: 15, 114: 11, 151: 10, 198: 13, 214: 13, II 21: 25, 259: 5, 263: 5, 473: 15, 478: 10, 486: 16. *dyrligen* I 168: 18-19. Se anm. till I 198: 13.

Dåcka I 377: 18, se anm. till *Fruentimmer* I 91: 12.

dålig I 246: 16. Se anm. till II 10: 5, 181: 10!

Dårhus-ämne II 249: 9, 255: 9-10, 342: 14. Se anm. till II 346: 45.

dårlig dåraktig I 360: 4, II 123 förbj. ark XV: 22, 249: 12.

dämpa II 174: 2; *aldeles dämpa* beröfva all makt II 96 noten.

dödelig I 201: 12.

Död-skrämsel I 118: 12.

dölsk (arkaistiskt adj.): *dölske* I 315: 21, *dölskom* I 131: 2.

dömma II 457: 17.

dön, best. f. *dönen* I 26: 23, II 123 förbj. ark XV: 77.

Ebbe-Flod II 455: 10.

eclipsera II 147: 9.

Effecter, plur. I 15: 2, 122: 14.

efterdömme (äfven *efterdöme*) föredöme, exempel, mönster, förebild I 33: 14, 43: 19, 341: 11, II 275: 28, 299: 1, 343: 9, 376: 15, 436: 1, 489: 25, 490: 20.

efterdömelig förebildlig I 165: 18, II 63: 30.

efterfölgd betydelse I 10: 27, 46: 4 (i Hs), 254: 1, 328: 5, II 113: 2.

eftergiffwa II 437: 16.

eftergrundningar 'efterdyningar' I 44: 14.

efterlåta tillåta I 53: 1, 246: 13, II 295: 17.

efftertahl förtal, onda rykten I 18: 11, II 427: 26 (U2 *baktal*).

efftertryck, m.: *med sådan efftertryck* I 197: 15-16.

efftertråkandes I 281: 21. Jfr *tråka*.

eftertänkelig II 159: 22.

ehuru 'hur än' I 1: 12, 3: 5, II 86: 12, 344: 26, 407: 6, 430: 7 m. fl.

elak dålig I 4: 27, 30: 27, 130: 25, 276: 3, II 10: 5, 39: 3, 181: 10, 277: 28, 299: 1, 328: 24, 354: 5, 459: 6. Se anm. till II 10: 15, Jfr *passelig, dålig* (1 g.).

Element II 346.

eller: icke eller 'icke heller' I 355: 1 etc.

eländighet II 116: 23.

emedan medan ännu II 354: 1.

emedlertid, se *i medlertid*.

ena: med blott den ena förtiensten = U2 *med blotta sin förtienst* I 387: 17-18. Jfr *enda*, anm. till II 37: 15.

encanaillera II 251: 24.

enda: Neij enda Sanningens öfwertygelse = 'nej blott etc.' o. dyl. II 37: 15, 38: 18, 53: 14, 183: 9.

endast: hwilken han endast bör wörda 'som är det enda, han' etc. o. dyl. II 36: 5, 479: 20.

enfaldig 'enkel, troskyldig, konstlös' etc. I 58: 17, II 263: 24 och ofta, se anm. till II 304: 6-7 (och 481: 4)!

enfaldighet II 248: 1, 479: 19 etc., se anm. till II 304: 6-7 (och 481: 4)!

enfällig, trol. fel för *enfållig* II 200: 9.

Enfälling dumbom I 309: 9, II 44: 10, 200: 9.

enordz I 82: 22.

enskylle II 289: 6.

enstvlt I 192: 4, II 233: 6.

Enspännare II 452: 24-25.

entome: lullar i entome II 209: 15-16.

enär 'när än', 'när helst' I 68: 19, 165: 25, II 364: 6, 479: 11 m. fl.

erkläckelig I 345: 17.

erkäntzla II 140: 12, 426: 6.

Eskel: Herr Eskels Kattskinns-Påse II 461: 22.

Essence pl. *-er* II 21: 3, 306: 4, 312: 26, 443: 19.

everttuera sig II 304: 13.

ex. gr. exempli gratia, 't. ex.' I 158: 5 etc.

Exempel I 181: 22, 319: 16.

Expectance-Listan I 386: 13-14.

faggor I 236: 11.

fahra (subst.) II 429: 12.

Fallbänk I 65: 14.

Fallwalk I 29: 9.

famntagande I 147: 28.

Fantast, se *Phantast*.

fara fort II 128: 21-22.

farlig, adv. I 109: 1.

faslig I 380: 21.

fast: för löst och fast I 283: 11.

fast . . . än hur mycket än II 42: 12-13.

fasta: fasta och skiöte I 122: 28.

fattig dålig II 95: 10.

Favorit hofgunstling I 10: 13, 62: 16, 162: 22, 172: 5, 220: 3, II 75: 26, 310: 21, 311: 8.

Feijande II 21: 4.

fel (dial.), adv. 'väl' II 322: 15.

fetbumsig tjock och lunsig II 287: 3. Se *Bumsa*.

fika ila, skynda (rusa) II 403: 22.

Filou pl. *Filoux* I 19: 7, 386: 25.

fin bl. a. 'listig' I 38: 5, 46: 11, 205: 9, 269: 2, 294: 17, 368: 17, 369: 3, 15, 371: 27, II 46: 19, 282: 3 ff., 286: 23, 294: 17, 338: 16. Se anm. till I 205: 9. Jfr *drif-fin*, *grundfin*.

Fin-bo II 226: 17.

Fine den lille (bildadt af *fin*, se föreg.) II 146: 10.

Finesse list II 304: 8.

fingla fingra på I 65: 9.

Finhet list I 265: 2, 294: 12, 323: 5, 370: 27, II 53: 18 (*finheter* knep), 294: 18, 324: 17. Se anm. till *fin* I 205: 9.

fira II 469: 26.

flasa I 306: 7.

flat lättsinnig I 18: 2, 379: 13; *flatt löije* hånskratt I 66: 24.

flen II 370: 23.

Flep I 332: 7, II 348: 6.

flicka (vb.) I 306: 10, II 309: 1.

flincka II 224: 15.

Flint-Hiärtan, best. f. plur. II 139: 8.

Flintor (plur.) 'flintstenar' I 310: 27.

flisa (vb.) I 306: 7.

flucker: fsv. biform till *flokker* nom. sing. 'flock' eller nom. plur. (med *-er* för *-ar*) 'flockar' II 196: 20.

flygande snabb I 42: 2; *i flygande* II 83: 18, 300: 10.

flyktig (*-het*) 'lättsinnig' etc. I 85: 22, 92: 4, 151: 12, 201: 1, 217: 10, 342: 4, 386: 11, II 2: 2, 27: 8, 40: 3, 117: 14' 388: 17, 401: 27, 452: 9; 'en flykting, II 407: 1.

flågfärdig II 29: 28.

flågfärdighet I 34: 6.

fläder fladder etc. I 58: 26 noten, 380: 21, II 4: 11. Se *flädder*.

Flädermus I 236: 6.

flädder = *fläder* II 77: 24 (censor i Hs).

flärd falskhet I 174: 21, II 143: 20.

flärdfuktig I 76: 9.

flättia I 109: 13, 183: 9, 255: 22, II 117: 17.

Folie d'Espagne I 168: 25.

Fontanger (plur.) I 327: 21.

Formalie-skrikare? I 127: 23.

forna: Ett fornat bord I 279: 9.

fort, se *komma fort, fara fort.*

Fortkomst I 386: 16.

Fottråd I 43: 16.

fram: fram bättre I 3: 23.

fram för II 308: 9.

framföra: framförde, part. plur. I 135: 14.

frest, vulgärt för *frist* II: 84: 19.

fri II 365: 14, 478: 7.

fricasserad I 396: 26.

friskt: lefwa friskt godt I 81: 24, 108: 21, 191: 11, II 208: 1-2 (*Lef... det friskaste du kan*); *friskt* bra II 314: 3; *friskt* (interj.) godt! välan! I 261: 2, 333: 1, 394: 6, II 77: 10, 276: 20, 362: 1, 409: 17, 464: 20, 486: 6.

fritt gärna I 206: 6, II 24: 23, 31: 3, 152: 17, 477: 24; ostraffadt, utan risk II 423: 9, 427: 24.

from rättskaffens, redbar I 206: 3, II 4: 5 m. fl.

Fromhet redlighet I 11: 5.

Frontinjac II 368: 2.

Fruentimmer damer; dam. Ofta. Se anm. till I 91: 12. Jfr *Dame.*

fruktsam II 358: 19, 497: 5.

Frustu-Piga kammarjungfru II 80: 7.

fräck I 118: 24.

Frägd-åldren (b. f.) II 408: 22.

frö (i Hs, för *Groda* i U1) I 152: 7, 24.

Fuchsswantz: Don F. II 145: 23.

fuktig, se *flärdfuktig.*

fuller, adv. (i U2 nästan alltid ändradt till *wäl,* se anm. till I 14: 24) I 14: 24 (äfven U2), 36: 19 (d:o), 40: 15, 55: 7, 72: 5, 25, 77: 16, 79: 12, 80: 3, 126: 14, 132: 6, 170: 2, 190 23, 249: 22, 254: 1, 16, 23, 282: 2, 303: 6, 323: 4, 384: 3, 391: 1, 6, 393: 10, II 7: 1, 64: 2, 124: 4, 15, 137: 2, 148: 9, 159: 7, 203: 7, 218: 7, 294: 10.

funt-Faddrar II 130: 13.

fyrkant I 245: 4. (Namn på en sal i Stockholms slott?).

få ... för sig, se *Ord.*

fåfeng onyttig I 124: 17, 107: 7, II 7: 19.

fållbänk (i U2 och urspr. i Hs), se *Fallbänk.*

fä: liggande fä II: 226: 9.

fäggande (Hs), se *Feijande.*

fägin II 223: 2.

fägnande, se *Feijande.*

fägårdspälle ladugårdsdrängen II 236: 15. Jfr *Pelle (Pälle).*

fählas (fälas) rasa I 17: 9, 251: 4.

fält: i et fält II 388: 5.

födas med II 34: 22.

fölsing I 357: 5.

fölskom (fornisl.) I 131: 2.

för och *före* omväxlande både i betydelsen 'för' och i betydelsen 'före, framför'. Ex. på den senare bet. I 299: 22, II 174: 16, 228: 28, 386: 12, 431: 4; 'framför' eller 'vid' I 233: 14, II 82: 20; 'inför' I 255: 6; 'vid' (i bedyrande uttr., jfr nusv. *för tusan* etc.) I 118: 19, 329: 10, II 72: 15, 18, 207: 8, 308: 4, 411: 20; 'såsom, för att vara' II 207: 24, 360: 17. I bet. 'för, alltför' vid adj. är *för* ofta sammanskrifvet med hufvudordet t. ex. I 327: 10 *alt förledsam,* I 341: 12 *förmycket eller förlitet;* jfr II 31: 7.

föracktelig I 48: 10, 260: 21.

förarga II 91: 13, 106: 23.

förargelse II 34: 6-7, 93: 22, 401: 4.

förbehållande I 36: 20, 136: 2.

förbigången: det Förbigångne I 343: 8, *förbigångne och närwarande* II 352: 7.

förbinda: f. Wänskap sluta vänskapsförbund I 204: 10.

förbittrad II 222: 26.

fördenskul 'förresten', 'men förresten' I 356: 13, II 206: 22, 308: 20, 313: 13, 357: 6, 413: 23, 435: 18.

förehållande II 353: 21.

förestående II 345: 2.

föreställa 'framställa (särskildt i dramatisk form); behandla' I 1: 2, 335: 1, 22, 385: 13, II 461: 4, 495: 2. Jfr *förställa.*

föreställning betraktelse I 114: 14; 'framställning, scen' o. dyl. I 181: 15, 400: 26, II 264: 4, 375: 12; 'förslag' II 197: 6.

föresägn II 352: 2.

föresäija: föresagt II 351: 18.

förfaren 'erfaren' I 55: 17, 167: 3 etc.

Förfarenhet I 13: 22-23, II 23: 16, 28: 10.

författa I 365: 9.

författningar (plur.) 'åtgärder' etc. I 24: 26-27, 52: 11, 140: 4, 324: 19, II 268: 19, 351: 16, 450: 21 (se anm.).

förgiftig giftig II 71: 28, 325: 12; fördärflig (ondskefull, illfundig) II 210: 19, 344: 23.

förgifwa gifva bort I 321: 21 (i Hs[1]).

förgylla: part. plur. *förgylde* I 53: 22. Jfr *gyllene.*

förgå föregå I 386: 21.

förhoppnings-wäderlek II 237: 11.

förifras, förifra sig (förifrad; jfr *ifwer)* 'vredgas', 'bli harmsen, förtörnas' etc. I 22: 13, 34: 8, 90: 23, 149: 15, 229: 21, 236: 18, 257: 25, 328: 29, 390: 12, II 183: 23, 192: 17, 347: 9, 391: 12, 438: 4. Se anm. till I 90: 23.

förkiusa I 158: 21, II 90: 16-17.

förkolna II 146: 26.

förkättrande? II 73: 9.

förlag driftkapital (kapital) I 122: 11, 167: 21, 177: 15, 241: 14, 255: 1, 271: 19, 372: 19, II 412: 16.

förlofwa II 100: 12-13.

förlora förstöra II 91: 25.

förlåf: mig förlåf II 273: 10, 312: 14.

förlägen I 364: 7, II 142: 8.

förlägga II 49: 16, 63: 18, 73: 2, 6, 173: 27, 375: 10 (i U2).

Förmak 'förrum, antichambre, förstuga, drängstuga' I 46: 1, 74: 1, 120: 26, 183: 16-17, 214: 14, 254: 8, 329: 3, II 115: 2-3 (Förstugor, Pig-Camrar och Förmak), 140: 2 etc., 219: 14, 379: 10.

förmoda 'förvänta' etc. I 2: 24, 128: 8, 236: 8, II 13: 4 etc., 151: 2, 471: 7, 491: 8.

förmodan II 406: 6, 498: 2.

förmycket, se *för.*

förnedra II 115: 19, 126: 14.

förnäm II 8: 10, 79: 7.

förnöija, impf. *förnögde,* part. *förnögd* 'tillfredsställa', 'ställa tillfreds' etc. I 5: 11, 44: 19, 50: 2, 58: 6-7, 73: 27, 122: 25, 239: 11, 290: 2 (Tänck man efter, min läsare, huru förnögd jag blef i min fråga), 368: 1, II 96: 6, 151: 11, 298: 17, 307: 24.

förnöijelse I 165: 27.

förpickad I 251: 5.

förraska I 368: 14.

försaka II 112: 24.

förse sig I 144: 24; *förser mig til* II 315: 16.

försiktig förutseende, förtänksam, klok, (beräknande, försiktig), *försiktighet* (klok omtanke), *oförsiktig* I 16: 3, 25: 1, 122: 2, 135: 2, 161: 20, 167: 20, 172: 8, 177: 8, 233: 3, 317: 19, 324: 11, II 4: 21, 5: 4, 26, 49: 3, 66: 3, 92: 12, 122: 12, 158: 15, 21, 159: 10, 294: 8, 295: 13, 345: 1.

förskapa sig omskapa sig I 163: 27, 194: 7.

förskrifwa införskrifva (importera) I 123: 1, 181: 4, II 87: 1, 412: 22.

förskräckelig rädd II 448: 12 (U2 *förskräckt*).

förslag I 231: 19.

förslelön II 462: 21.

Förspråk företal, inledning I 2: 21, II 428: 6.

Förstånd II 11: 11.

förställa föreställa; framlägga för I 34: 2.

förswarligen II 365: 13.

Försyn II 265: 24.

försäkrad säker, viss (på), öfvertygad (om) I 93: 7-8, II 49: 24, 128: 8, 345: 1 etc.

försättia förskingra, förspilla I 70: 5, 173: 21 (i U2).

försöka pröfva I 247: 18, 272: 3, II 241: 21 etc.

försökt bepröfvad, erfaren II 165: 7; jfr *oförsökt*.

förtal företal II 206: 6, 440: 10.

förtienst II 112: 21.

förtwiflan I 162: 6-7, 232: 21.

förtyda I 186: 5.

förunderlig beundransvärd I 378: 11.

Förundran beundran I 3: 20, 13: 6, 157: 2, 187: 6, 229: 20, 350: 21.

förut på förhand, i förväg I 397: 18, II 335: 13.

-Förwanter, se *Religions-Förwanter*.

förweten nyfiken I 105: 8, 148: 9, II 187: 10, 304: 2-3. Jfr *nygirug*.

förwetenhet nyfikenhet I 157: 19, II 492: 23-24.

Förwett nyfikenhet II 23: 5, 299: 27.

Gaper, m. II 317: 3.

Gapor, plur. fem. II 83: 27.

gapug II 497: 5.

Garpeby II 229: 4.

Gascon I 119: 24. II 299: 29.

gat, se gitta.

ge, se *gifwa*.

Gebärder I 89: 18, 217: 11, 242: 1 (se anm.), 313: 12.

gemen tarflig, simpel I 12: 18, 305: 25, II 101: 22, 140: 17, 346: 10 m. fl.

gen: lätt och gent II 477: 8. Jfr *ogent*.

genfärd I 117: 16.

Genkast invändning II 264: 27.

genomdrifwen durkdrifven, inpiskad I 258: 7, II 116: 19, 262: 17 m. fl.

gensatz II 392: 23.

genseija motsäga II 233: 21-22.

Gensäijelse-Anda motsägelse-lusta II 232: 3 etc.

Gewähr 'vapen' I 59: 15, II 196: 27, 387: 12 (i U2 = U1 *Wapn*).

gierning II 82: 1.

gifta: gifta Grodor II 307: 18-19.

gifft-giller II 355: 1.

gifwa, ge: gifwa sig II 185: 2; *det ger jag med* jag medgifver det II 294: 1-2. Impf. plur. (indik. och konj.) *gufwo -en* I 344: 18 (se anm. till 279: 19), 373: 7, 397: 14, 158: 16 noten (i Hs och U2; i texten *gofwo*), II 24: 5 (i *Hs* urspr.; ä t *gofwo*), 54: 23 (Hs och U2; U1 *gåfwos*), 289 otr. ark 33: 67, 413: 5 *utgufwo* (Hs, U2; i U1 *utgåfwo*); impf. konj. 3 sing. *gufwo* I 119: 16 noten (i Hs och U2; U1 *gåfwo*), II 63: 5. Se Språk och Stil, årg 17 s. 79 ff. Jfr *bedia* och *hand*.

giller-måltid II 347: 16.

Gillstuga bysättningshäkte I 122: 16 (i U2), II 217: 17.

gispa I 312: 23 i Hs (U1 *giäspa*).

gisslor gissel I 115: 12, II 298: 17.

gitta: *gat icke se* (fornspråk!) I 131: 5, *gat wäl förtära* (*gat* kunde) II 100: 12.

giälla ljuda I 53: 23; *giällande* ljudande, klingande I 313: 13. Jfr *gällande*.

giällgumse II 226: 27.

giöra: giör I 30: 13; 'utgöra', 'bilda' I 278: 4, 288: 2, 9, II 450: 26 etc.; *giöra allmänna* offentliggöra I 50: 8-9; *det är derpå giort* II 431: 14 (jfr *derpå*). Impf. plur. 1 pers. (dial.) *giorom* II 288: 3. *giöra så wäl*, se *wäl*.

glaf II 2: 14.

glamm: underhålla godt glamm II 126: 20, *prata i fullt Glam* I 313: 2.

Glam-Bröder (*och Munn-wänner*) II 450: 25.

Glas-bettar (plur.) I 99: 10, II 312: 26. Se *betta*.

glisa: gliser II 177: 20.

glys-ögd II 445: 8.

glunkande II 53: 21 = U2 *glunkande*.

gned: gamla gnedet II 74: 24, 331: 11.

Gniare gnidare I 40: 27, 63: 1, 65: 12, 151: 18, 154: 3, 283: 6, II 368: 6.

gnälla: impf. *utgnall* I 168: 1.

god stadig, bastant I 315: 9, II 410: 9; *godt* 'lätt' II 1: 1; *ha godt wid* ha lätt för II 115: 16-17, 229: 1, 391: 21 (jfr *ondt*); *hålla mig til godo* I 211: 22.

Goddags-Galt = i U2 *Goddags-Pilt* I 107: 17.

gohl gul I 162: 10.

Gonesse-Bröd II 370: 3, 13.

a Gouverno I 55: 22.

grann fin (i fråga om klädsel) etc. I 37: 3, 69: 2, 85: 19, 136: 2, 150: 27, 154: 7, 172: 3, 183: 14, 199: 3, 212: 16, 223: 15, 250: 9, 299: 24, 343: 12, II 81: 19, 181: 15, 214: 22, 217: 8, 282: 4, 285: 24, 322: 21, 347: 10, 462: 15. Se anm. till I 150: 27, 183: 14 och jfr II 282: 4. *grant* adv. 'noggrannt, riktigt' etc. I 25: 12, 58: 21, 255: 23, 311: 17, II 197: 20. Jfr *laggrann, nagelgrann.*

granlaga (noggrann) 'varsam, ängslig; kinkig, ömtålig (äfven om sak)' etc. I 30: 18, 37: 14, 89: 24, 120: 25, 167: 19, 200: 7, 239: 16, 293: 16, 318: 8, II 23: 20, 24: 11, 135: 66, 197: 23, 216: 25, 282: 4, 285: 9, 289 otr. ark 33: 222, 363: 10, 426: 8, 471: 11.

granräknad nogräknad I 244: 14, *grannräknat* dets. II 199: 6.

Grann-städat II 95: 17, 327: 6. Jfr *städa.*

grep sätt, metod, medel, knep, (konst-) grepp I 135: 7, II 376: 15 m. fl.

grilla I 79: 17, II 102: 8.

grillbesprängd I 298: 15, *grillsprängd* I 11: 27.

grillfängare (i Hs ä fr *grälfängare*) I 166: 27. Se anm. till I 79: 7.

Grodor, se *gifta.*

grotter (adj.) II 83: 1.

Gruf-Dräng (i U2) I 331: 18. Jfr *Tegel-Dräng.*

grund, se *hiertans.*

Grund-fin I 157: 8. Se *fin.*

grundhuxa II 306: 15. Jfr *hugsa.*

Grundspråk I 33: 21, 165: 19 (se anm.).

grym sträng, barsk I 239: 26.

Gryta: plåcka bästa Glöden under din Gryta I 311: 22, jfr det fornsv. ordspråket: *hwar rakar eldh til sinna kaku* (Medeltidsordspråk I s. 221).

gråhärig I 113: 27, II 264: 22.

gräl n. '(lärdt) pedanteri', 'vurmeri, lärdt strunt', *Schol-Gräl, Bok-Gräl* I 32: 10, 33: 11, 60: 6, 150: 1, 154: 17-18 (*grälämnet*), 226: 11, II 28: 19, 63: 12, 382: 1.

Gräl, m. (lärdoms-)pedant: *Herr Gräl* I 295: 13. Jfr Sahlstedt 1773 *Gräl,* m. vel *Gräler,* ... Pedant.

gräla syssla med »gräl» I 331: 26, II 427: 17.

grälaktig -het pedantisk -het, vurmig -het I 265: 3, 400: 6.

Gräl-Biörnen II 382: 1.

grälfängare, se *grillfängare.*

gräl-ämnet I 154: 18-19, i da. öfv. 'pedantiske Materie'.

grön: gröna Gången I 139: 2-3.

Gubättre mig II 372: 10.

Gudslån -län: Gusinna Gusslån II 81: 6; *gaf dem aldrig något Gudslån* II 317: 18; *Gudz lähn i wördnad* (om en flicka; i U2 *GUds gåfwor*) I 341: 22-23.

Guld-raisoner II 308: 9.

gumra 'bräka' (i Västerg., Bjärke hd om får enl. meddelande av fil. kand. E. Abrahamsson) I 36: 9.

Gunborg, se *Swartstrumpa.*

gyllene etc.: *gyldene Läxor* I 54: 3 ('läsningar i guld' om de holländska dukaterna med deras inscription, hvarom se Ls anm. till 54: 2-10 — jfr *Läxa!*); *Gyllene dygder* II 110: 5, *Gyllende förmåner* II 423: 12-13 (jfr *förgylde*).

gå: gå an lyckas, ha framgång, gå för sig, gå I 97: 12, 156: 25, II 30: 26, 59: 13, 107: 18-19, 144: 7, 153: 14, 339: 3 m. fl.; börja I 366: 15; *gå illa ifrån* II 27: 16, 95: 3; *gå den saken ... ifrån mig* II 170: 14. Jfr *Lif.*

gång: på en gång ... med I 119: 7.

Gäck narr, tok II 71: 2, 254: 1.

gäcke-färd narr-resa II 481: 10 (i Hs).

gäckeri narraktighet, tokeri I 90: 23.

gäfwa, se *jäfwa.*

gällande inflytelserik I 272: 17, II 450: 20. Jfr *giälla.* (*gälla högt* I 109: 25 noten.)

gärning, se *gierning.*

Gästning: i Gästning II 236: 18.

göra, se *giöra.*

hæcceiteter, plur. I 158: 3.

hafwa, ha: ha igen ha fatt i II 198: 16 (jfr *ta igen*); *det hade nu intet på sig* II 301: 2, jfr II 45: 4; *Hon . . . har sig som en yrande* II 387: 23.

Half-Gud I 74: 17, 113: 6, 208: 24, II 54: 11. Se anm. till I 330: 12.

Halföre, mask. I 188: 23, 254: 20, II 215: 20, 254: 22-23.

Halmtapp i Hufwudet I 359: 13-14.

hand: gifwa wid handen meddela, påpeka, ge anvisning på etc. I 7: 22, II 174: 13-14, 342: 10; *under hand* II 318: 29; *hand och munn* II 398: 15.

Handel I 295: 7.

handels-Ansikten 'typer ur handelsvärlden' I 254: 29. Se *Ansikte* (anm. till II 140: 9).

handla mot II 315: 2.

handlöshet II 289 otr. ark 33: 140.

handlöst: släppa h. 'lämna utan tillsyn' I 34: 13-14, 340: 18, 394: 18-19, II 22: 10-11.

handräckt (part.) II 449: 13.

Handskrifft I 364: 18, 365: 20.

Handtwärcks-Auctor I 2: 22.

harfwa, vb. I 216: 16.

harfwetråd II 108: 5. (Se Columbus' Sv. Ordeskötsel s. 45). Jfr *Tråd-harfwa.*

Heder ära, aktning, anseende (berömmelse) I 7: 13, 60: 23, 165: 26, 216: 1, 263: 25, 290: 19, 396: 1-2 (*hwarken Rikedom eller Heder*), II 5: 16, 29: 17, 112: 23, 185: 14, 427: 6.

hederlig aktad, ansedd, med godt anseende I 20: 26, 33: 14, 304: 13, 323: 16, II 169: 5, 243: 13; ansedd, välaktad, respektabel, af god (borgerlig) familj (stundom nästan »fin», »sjangtil») I 84: 18, 146: 10, 166: 5, 240: 14, 323: 16, 347: 10, 357: 9, II 1: 15, 52: 21, 79: 7, 82: 14, 120: 10, 121: 9, (se anm. !) 252: 18, 419: 11 (?), 421: 21; hedrande, ärofull, berömvärd I 135: 3, 165: 26 (i U2), II 6: 23, 29: 5, 171: 16, 239: 4, 384: 24; förnäm II 301: 4 (*hederlige Riddersmän*); frikostig I 311: 6; *hederligen* frikostigt II 45: 3, 271: 30; förnämt (elegant) I 322: 1. Se anm. till II 121: 9.

hedersam frikostig I 273: 18.

Heders-Beställning (en) aktad ställning I 358: 22-23; *hedersklädning* fin dräkt I 68: 28.

heijlustig II 289 otr. ark 33: 230. Jfr *Lustigt.*

heller, se *eller.*

hemlighets-giömmare 'hemlighetsmakare' II 315: 7, 434: 16.

hemsk II 289 otr. ark 33: 183.

hemskiuta hemställa (jfr nysv. hänskjuta och hemställa) II 98: 2, 449: 18.

Herrebåd 'order från herrarna, order från (höga) öfverheten' eller: 'order om herrar, budskap om (ankomst af) herrar' (d. v. s. om riksens herrar: 'budskap om riksdagens öppnande') — jfr i Dalsland *Jytebo* = Hastiga och stränga order (bud om eller från Juten), se hos E. Noreen, Ärtemarksmålets ljudlära, s. 18 — eller: 'uppbådande af herrar (inkallande af riksdag)'? II 169: 12, 409: 13.

Herredagspenningar II 462: 21.

Hersar, plur. I 60: 20, *Härsar* I 287: 17 (se anm. till detta ställe).

hetta (imperf.) 'hette' I 330: 13.

Hielpredor, plur. I 51: 11.

hieltebördig från hjältar härstammande II 97 noten (i Hs).

Hiernbrott I 11: 21.

Hiert-, se *Hiärt-.*

hildar-lek I 43: 26, 235: 11.

hilsa, dialektalt för *helsa* I 296: 1.

himmel, se *röra.*

Himmelsprätt: leka H. II 307: 17-18.

Himla-läran I 27: 18, 129: 5, II 37: 7, 67: 22, 159: 14, 263: 26.

hin, se *håre*.

hissa, hitza hetsa II 338: 5, 378: 8, 394: 7, 411: 3. Jfr *hyssa*.

hiärta: hade hiärta til II 321: 12.

hiertans: af hiertans grund på fullt allvar I 67: 13.

Hiert-Klämmare (ungefär:) 'blodsugare' I 123: 2.

Hiertskott I 11: 4.

Hiärtunge (smekord, fra. petit cœur) I 330: 23, II 57: 13, 106: 8, *Hiertungar* I 243: 8-10. Se anm. till II 65: 6 *Skaldungar*. Jfr Språk och Stil, årg. 17, s. 197 ff.

Hofbuss hofman, hofkavaljer I 10: 2, 81: 16, II 58: 15, 63: 4, 191: 2, 216: 28.

Hofwa: från Hofwa II 133: 17.

Hofwa-buller II 337: 8. Se *buller*.

honnet I 111: 22.

hopslemma sig II 334: 24.

hovera II 288: 3.

Hufwud, om människor (jfr nusv. *dumhufvud* o. dyl.) I 6: 8, 109: noten (Ett enfaldigt hufwud har skrifwit mig til), II 235: 15, 395: 25. Se anm. till II 235: 15. Ordspråk: *Saken är intet så galen, som Hufwud är ludit* I 334: 25-26.

Hufwudbrått I 326: 8-9.

hufwudknåp I 45: 2.

Hufwudmålet hufvudsaken II 36: 1. Jfr *mål*.

Hufwudoos hufvudvärk II 467: 15.

hugsa II 266: 19. Jfr *grundhuxa*.

huldfrägdadur (isl.) I 130: 27.

Humle-Kupor (plur.) II 190: 25.

hun, dialektalt för *hon* I 296: 1.

hurtig »flott», chic etc., se anm. till I 217: 20-22 (och I 389: 27, II 168: 12-13).

Hurtigt, interj. 'friskt mod' I 394: 24.

Hurtighet I 217: 20, II 236: 19, 279: 14 etc., se anm. till I 217: 20-22.

Husaktig II 192: 7.

Hushållerska I 166: 6.

hust-Brita (i Hs) II 82: 8.

hut: wiste hut? II 133: 1.

hutla II 210: 14, 377: 20.

huttra I 233: 15 (*h.* i Hs; i U1 och U2 *kuttra*).

hwad II 307: 19, 457: 17, 460: 17, 479: 25.

hwar II 350: 21, 360: 21, 22, 361: 18.

hwar icke hvarom icke I 174: 14.

hwarsken I 336: 15, 373: 13.

hwartil I 13: 22.

hwefwa linda I 327: 9.

hwi: för hwi II 285: 25-26.

hwisp-, se *wisp*.

hwit: hwita Pengar silfverpengar I 154: 3, *h. Styfrar* I 329: 25, *hwitt mynt* II 462: 22.

hyssa hissa II 188: 7.

Hyssop II 210: 17.

-håll -'hål', se *Nyckle-håll*.

håll II 412: 10.

hålla (vb.) I 295: 6; *hålla här* II 387: 11; *hålla wid lika* vidmakthålla I 109: 10 (i Hs); *hålla mig til godo* I 211: 22.

-hålla (subst.), se *Smörhållan*.

håre: hin håre I 336: 8-9.

Hälja tre I 355: 25 noten.

hängla II 287: 8.

härdar, plur. 'skuldror' II 59: 24, 289 otr. ark 33: 40.

Härsar, se *Hersar*.

höfla hyfsa. *höfla upp* I 212: 19, *höfla utaf* II 137: 8. Jfr *ohöflad* och anm. till detta ord I 281: 17 samt anm. till I 212: 19.

Höflare II 88: 16.

höflig artig, hyfsad, höflig, anständig I 62: 5, 242: 18, II 46: 7, 73: 28, 155: 17; *höfligt häktelse* I 156: 17, jfr i da. öfv. 'i Civil Arrest' (: arrest på sina rum).

Höflighet II 26: 16.

högflygande I 69: 4, se anm. till I 67: 18.

Högfärdz-Mak I 382: 13.

höghet II 418: 26.

högmod I 115: 19, 161: 20.

högmodigt I 140: 2.

högmål sak af högsta vikt, viktig statsangelägenhet, riksviktig sak I 164: 25, 198: 3, II 6: 20-21, 119: 16, 190: 7, 265: 17, 349: 25, 430: 11, 496: 14.

högmåls-Sätet II 373: 22-23.

högswäfwande I 163: 2, se anm. till I 220: 9, jfr 283: 17, II 19: 5-6. Jfr *swäfwande*.

högtanseenlig II 483: 7.

högtid II 111: 26, 345: 6.

Hög-åldren (b. f.) II 408: 21.

hörsel-Dygd god hörsel II 166: 23.

i om I 136: 19; åt II 412: 10.

identiteter, plur. I 158: 4.

Idrotter, plur. sysselsättningar II 241: 24.

ifrig, som var. till *yfwig*, se anm. till I 293: 22.

Ifwer vrede, häftighet, hetta, harm I 86: 1, 157: 29, 189: 28, 211: 15, 287: 9, 294: 14, 336: 26 (i U2 *wreden*), II 33: 6, 92: 26, 255: 8, 264: 23, 426: 6, 427: 2, 456: 25, 482: 11. Jfr *förifrad* och anm. till I 90: 23.

igen, se *hafwa, taga*,

Iggur II 298: 9.

ihäl ihjäl II 349: 10 (Hs U2 *ihiäl*).

illgrep knep, tjufknep etc. I 43: 11, 164: 5, 369: 15, II 323: 10, 338: 26.

illpadig, äfven *illparig* I 273: 5, II 40: 26, 93: 7, 155: 19, 180: 6, 378: 15. Se anm. till I 273: 5.

i medlertid 'under tiden', 'så länge' etc. I 49: 17, 52: 2, 119: 10, 128: 14, 314: 11, II 12: 12, 155: 4, 195: 2, 321: 25, 346: 23.

inbilla II 389: 27.

inbillning föreställning, föreställningsförmåga, fantasi I 3: 12, 224: 4, 248: 2, 262: 2 (*Omdöme ... Minne ... inbillning*), II 24: 6, 342: 8, 364: 22, 406: 6, 438: 2.

inbunden II 35: 19, 113: 11.

inbördes I 335: 13.

infälle II 135: 7, 460: 27.

Inglingar I 134: 10.

inlägga förvärfva, vinna I 136: 27, 164: 17, 290: 19, II 344: 4.

innehålla hålla inne med I 147: 3.

innerlig I 335: 5, II 205: 16.

innerligen I 138: 17, II 187: 17.

inplugga sig II 349: 19.

inreda subst. II 189: 5. Jfr *utreda*.

inrita innästla, inrota I 6: 20, 84: 13, 137: 9.

inrymme II 129: 23.

instämma låta höra I 90: 9; höras, ljuda II 250: 10.

intaga I 55: 21. Jfr *taga in*.

interesserad partisk; egennyttig I 108: 4, 177: 2, II 150: 24. Jfr *desintresserat, deltagande* (anm. till I 72: 13).

intet (som interj.) II 237: 15.

Intimations-Tafla I 138: 1.

intorcka I 43: 11; *torka in* I 37: 9, 211: 21, 243: 25.

intrycka II 24: 6.

intryckning intryck, föreställning I 2: 26, 19: 13, 178: 19, II 21: 25 f., 39: 26

intrygga I 395: 2, II 209: 25, 380: 25.

Invalider (plur.) II 255: 28.

inwärtes I 335: 8-9, II 335: 6.

jamma I 116: 15.

Junker pl. *Junkrar* I 62: 27, 121: 27, 166: 27. Jfr *Qwinno-Junckrar, Sprättjunker, Puder-Junckrar, Landtjunkare*.

junkra, vb. I 82: 24.

jäfwa (*gäfwa* I 132: 16) protestera mot; undanbe sig I 61: 9; gendrifva, vederlägga (förkasta) 102: 24, 132: 16, 380: 28; visa bort från sig II 2: 21.

jämka, jäncka II 187: 21, 244: 18, 245: 3, 410: 24.

jäpa I 311: 3.

kabbeltog II 335: 27.

Kafleträ II 325: 24.

Kalfskinn II 413: 26.

kallsinnig (kallsinnighet) 'kallblodig, okänslig' I 328: 18, 376: 9, II 158: 22, 159: 10.

kangel (dial.) II 435: 2, 11.

kapperi II 100: 19.

Kapp-Högfärd II 243: 8.
Karfstäck I 59: 19.
Kast-Böcker (plur.) II 49: 24.
Kattskinns-Påse II 461: 22. Jfr *myntkatt.*
Kaxen II 432: 11 (i U2 på *studs,* se *stutzaktig*).
kifta: kiftade efter andan II 222: 5.
Kiortel-Gåsse II 306: 11.
Kisslinka II 430: 23.
kittla I 181: 14-15.
kitzla sig I 137: 15; *kitsla* I 138: 17.
Kitzlan I 234: 1, II 47: 11, 57: 22, 67: 22, 92: 23, 94: 13.
kitzlig klandersjuk (klåfingrig) I 160: 12, II 93: 11, 123 förbj. ark XV: 130, 494: 2; yr, självsvåldig (odygdig, okynnig) II 100: 6, 427: 18.
kitzlighet 'självswåld, yra' etc. II 400: 26; *kitzligheter* I 134: 3, II 267: 20; *kizlighetz-Dårskaper* II 310: 1.
kladderi I 175: 17.
klammer: giöra klammer och oliud bråk II 400: 10.
klang: best. f. *klanget* I 149: 6, II 233: 24, 322: 5; äfven *klangen* I 265: 1.
klemmar (plur.) II 419: 17.
klen(er), klenhet I 100: 9, 153: 2, II 166: 2, 188: 23; *klenheter* II 191: 23.
klifs II 21: 1.
klipping II 362: 16.
Klädes-Råck II 141: 16.
Kläd-Modeller II 168: 1-2. Jfr *Modeller.*
klädning dräkt (äfven manlig) I 136: 2, 370: 20, II 275: 15, 285: 24, 326: 28, 368: 11.
knapar, plur. I 165: 11.
Knes II 51: 13 noten (i Hs), 172: 24.
Knif och Taska II 206: 16.
Knisknas II 215: 17.
knäfalla, med objekt I 354: 11, II 119: 18, 470: 2.
koo: mellan koo och Kyrkegård II 429: 17.
Kofft prästrock, kaftan I 81: 26, 198: 15. Jfr *Lärdoms-koft.*
Kohlstig I 271: 17.
Komhär II 83: 19.
komma: komma fort komma fram I 206: 23, 360: 2, 387: 17, 401: 6, II 141: 28; *kommer intet så noga* räknas ej så noga II 116: 5, 283: 9, 351: 21-22. Jfr *Fortkomst.*
Konst list, knep, fint I 14: 6, 369: 15, 386: 17, II 50: 15, 102: 17, 141: 14, 294: 9, 345: 13, 417: 21.
konstfrom I 93: 9.
konstig listig, knepig; skojaraktig (bedräglig) I 60: 3, 135: 7, 193: 1, 223: 10, 260: 5, II 125: 14, 149: 11, 151: 5, 180: 20, 206: 13; konstfull II 123: 2; *så konstigt* med sådan konst I 197: 7.
konstla skoja I 287: 17, II 152: 13, 169: 5, 201: 9.
Konstlare skojare (bedragare) I 62: 6, 121: 4, 258: 7 (i U2 = U1 *Skalk*), II 58: 12 (i U2 = U1 *Skalckar*).
Kopparkettlor (plur.) kopparkittlar I 12: 16 (*-or* i Hs är otydligt).
kopparstycke II 335: 22. Jfr *stycken.*
korsa sig I 164: 24.
Korssprång II 410: 4-5.
Kortblad spelkort I 174: 3. Jfr *Blad.*
koxa 'se' II 197: 20.
kragad klädd i (präst)krage II 218: 1.
Krak II 151: 3.
kretlare II 178: 23 (i U2).
Krigs-Beställning I 117: 10-11.
Krigs-Buss I 149: 20. Jfr *Buss.*
Kringeldrag II 71: 17.
krumma sig kråma sig II 11: 16, 158: 7. etc.
krusad utkrusad? I 248: 4; *krusade Dagar* (*dar*) 'goddagar'? I 382: 4, II 409: 11 (se anm.).
krusaktig II 463: 18.
krypling II 245: 11.
Kräfwetor 'kräftor' I 97: 14.
Kräkla I 395: 21.
Krämare I 75: 12-13, 167: 25, 347: 11, 390: 26, II 64: 26, 74: 7, 98: 8 121: 6, 146: 1, 149: 3, 152: 3, 154: 21, 401: 10. Se anm. till I 75: 12-13,

Krämare-Njt I 255: 1.

kulting II 224: 15.

kunna: som hon kan o. dyl. 'så godt hon kan' o. dyl. I 122: 29, 341: 16, II 289 otr. ark 33: 232, 402: 6; *kunde derföre* II 459: 5.

kunskaps-anda II 298: 27. Jfr *anda*.

Kuttra II 239: 2.

kuttra, se *huttra*.

Kyrkegård 'kyrkogårdsmur'? II 429: 17, se *koo*.

Kyrkelag I 91: 16.

kyrkiobulret (best. f.) II 123 förbj. ark 15: 151. Jfr *buller*.

kåt I 149: 17, 375: 9.

käck 'bra' etc., *käckt* adv. (se anm. till I 163: 18) I 67: 9, 81: 1, 89: 18, 150: 7, 162: 20, 163: 18, 179: 19, 193: 17, 218: 2, 234: 11, 242: 6, 261: 9, 275: 27, 283: 16, 284: 14, 290: 11, 310: 28, 311: 17, 332: 9, 385: 5, II 11: 13, 28: 13, 38: 19, 40: 22, 68: 22, 69 not, 77: 8, 111: 20, 158: 14, 176: 3 (*Käckt* som utrop: bravo!), 208: 4, 224: 25, 229: 10, 233: 8, 327: 23, 344: 26, 404: 13, 439: 5, 444: 11.

käckhet I 165: 5. Se anm. till I 163: 18.

Kältringar (plur.) 'tiggare' etc. ('tattare'?) I 66: 8, II 340: 2; *Kältringelefwerne* I 352: 24.

kämpa täfla II 270: 20, 373: 5.

känbar II 320: 15.

Kännetekn (se anm. till I 223: 2) I 223: 2, 232: 5, 267: 4, 274: 19, 378: 7, 388: 16, 400: 23, II 18: 6, 123 förbj. ark XV: 55, 180: 9, 380: 18, 496: 12, 27.

känsel: dra Känsel på I 97: 4.

kär II 320: 18.

kärlighet II 284: 3.

köfwa II 6: 6.

Kött: Kött til arm I 183: 2, 290: 21, II 390: 6, 469: 6. Se anm. till I 183: 2.

Kött-betta (U2 *kött-beta*) köttbit II 215: 25.

Lag lex, mask. (*han, honom*) I 269: 9, II 300: 3 ff.

lag n. sällskap(er) I 135: 6, 238: 29, 284: 17, II 72: 2, 359: 1, 484: 15; *har det laget* har den naturen (läggningen) II 359: 23, 431: 11, jfr *Kyrkelag; i lag* till lags I 46: 4, II 401: 28, 427: 1 (jfr *til lags* I 282: 9); *ta(ga) lag* 'lyckas, aflöpa' etc. I 31: 27, 49: 6, 67: 26, 184: 13, II 345: 5, 475: 8-9.

laga I 290: 13.

lagbinda lagligen öfverbevisa, döma I 263: 16; *lagbunden* I 255: 6-7, II 282: 16.

Lag-blindning I 183: 3.

lagga II 225: 9.

lag-grann 'ömtålig' (= *grannlaga*) I 188: 26, II 427: 22-23; 'noggrann, petig, pedantisk' I 234: 13 (i U2; U1 *Nagel-grant*).

laglig II 440: 22, 451: 15.

lagom II 441: 7 (jfr anm. till 440: 22).

lagra II 34: 11.

Landshielpen (b. f.) II 154: 9.

Landtjunkare II 233: 26. Jfr *Junker*.

Lappri, interj. II 237: 21.

lat (fornspråk.) 'lät, öfverlämnade' I 131: 2; (dial.) 'lät' I 296: 1.

Latin: förlorar sin Latin II 357: 4.

Led-braket (best. f.) I 118: 2.

ledsam I 66: 6.

ledsen led (vid), (blaserad): *alting giorde mig ledsen* jag leddes vid allt I 238: 5.

lee (ofta:) 'skratta', t. ex. 13: 7.

leewis, se *läwis*.

leigd II 151: 16.

lemna, se *lämna*.

lenfällig I 226: 1.

Let-Öhl II 196: 27. Jfr i Orustmålet *letöl* 'ifrigt sökande' enl. uppgift af fil. kand. E. Abrahamsson.

Levanterna, förvrängning af *Elefanterna* I 336: 1.

lexa, se *Läxa*.

Libertin II 98: 14, 105: 2 etc., 309: 16.

licka (dial.) II 80: 15, 81: 11, 432: 9, 435: 6.

lida tåla, fördraga, t. ex. I 134: 26, 149: 15.

liderlig (*-het*) sedeslös, lastbar, utsväfvande (ej blott i sexuelt afseende) I 45: 8, 100: 22, 104: 19, 125: 6, 126: 18, 183: 15, 212: 18, 232: 21, 242: 17, 252: 17, 352: 24, II 22: 13, 40: 9, 88: 7, 106: 20, 158: 27, 168: 15, 318: 13, 458: 4.

lif: gå på lifwet II 443: 4. Se *tro*.

Lif-Färga I 201: 16, 215: 2, II 301: 8.

Lifkläder I 75: 6.

liflig (*liflighet*) frisk och naturlig, lifaktig, liflig I 10: 22, 62: 21, 88: 13, 378: 6, II 124: 16, 247: 21, 280: 24, 281: 20, 478: 7, 479: 19-20, 491: 9 etc.

liggande fä II 226: 9.

lika sig wid (= U2 *passa sig med*) II 49: 8.

lika, lik- 'jämn, i jämnvikt' (oförändrad). *Sinnet ändå blef lika* I 113: 11, *Sinnets likhet* I 399: 14, *sinnes-likhet* o. dyl. I 46: 9, 47: 10, II 405: 16; *Sinnes-olikhet* I 43: 3; *liksinnig* I 44: 3, II 9: 2, 123 förbj. ark XV: 193, 405: 16. Jfr *olik*.

lika: wid lika, se *hålla*.

likhet sannolikhet, rimlighet II 185: 11.

Limstång: löpa med Limstång I 355: 17, 19.

Limstångs-Löpare II 249: 18.

Linkläder II 467: 13.

liud: gif mig litet liud II 406: 2.

liuflig behaglig I 1: 4, 62: 4, II 469: 16.

liumhörd I 181: 9.

Liverie livré I 311: 20, II 372: 14.

loflig II 156: 2, 400: 27.

Logomachisk II 239: 7.

Los II 271: 27.

Lo-sliten I 222: 13.

Lottning II 415: 8.

luftsprång II 320: 11.

lulla I 341: 16, II 114: 7, 130: 24, 209: 15.

lustig (*lustighet*) behaglig, angenäm, nöjsam, treflig; glad, munter I 1: 2, 18: 9, 59: 2, 186: 18, 207: 19, 233: 12, 248: 17, 253: 16, 289 otr. ark 33: 209, 346: 2, 351: 3, II 37: 23, 56: 2, 123 förbj. ark XV: 168, 189: 23, 329: 4. *Lustigt (Hey lustigt, heij lustig)*, interj., ungefär 'hejsan' I 309: 1, II 64: 15, 144: 5; 289 otr. ark 33: 4, 218 och 230; 357: 22, 358: 2, 359: 18, 362: 23, 364: 10, 465: 6. Jfr *wipplustigt*.

lustre I 69: 7.

lycka (plur. *lycker*) åkerstycke II 229: 8.

lyckelig II 207: 18, 310: 13.

lyda II 71: 2.

lykt-man I 328: 11 (ej i U2), *Lykte-Män* II 61: 11 (U2 *Lyckt-gubbar*).

Lymmel, pl. *Lymlar* luns, tölp, kräk (ej = 'lymmel') I 168: 15 (ej i U2), 181: 26 (d:o), 195: 19 (d:o), 207: 3 (U2 *kreatur*), 286: 16 (ej i U2), 328: 23-24 (äfven U2, i brefvet från Lisa Husbonde), 385: 5, II 89: 20 (U2 *Lunsar*), 109: 26 (ej i U2), 117: 17 (d:o), 141: 17 (U2 *Lurk*), 346: 5 (U2 *stympare*). Jfr *Läslymmel*. Se anm. till II 109: 26.

lymmelaktig lunsig, tölpaktig I 189: 19 (ej i U2), 327: 14 (äfven U2, i brefvet från Lisa Husbonde).

lysning: i lysningen i dagningen II 334: 18.

lytmärke II 335: 28.

Låck-Bettar, plur. lockbeten (jfr *Bettar*) I 369: 3, II 274: 19, 325: 12.

lådas I 251: 13, se anm. till sid. 246.

låta II 292: 11; *låta wäl ändå* I 105: 4.

läcker (*läckerhet*) kräsen; delikat ('fin') I 1: 11, 345: 28, 351: 24, 378: 23, II 21: 14, 150: 9 (jfr *delicate* 151: 17), 181: 16, 209: 13.

lägenhet tillfälle I 175: 14; pastorat II 123 förbj. ark XV: 50, 138, 261: 2, 9, 264: 2.

lägre II 441: 1.

Lämmar, plur. lemmar II 115: 12.

lämna (lemna) 'medge' etc. I 192: 4, 326: 6, 344: 3, II 24: 9, 72: 19, 73: 28, 97 noten, 437: 15.

lämpa II 422: 6.

lämpelig som kan tillämpas (*til* på) II 263: 1.

lära II 189: 13.

Lärdoms-koft I 300: 4. Se *Kofft.*

Läslymmel I 32: 12 (äfven i U2). Se *Lymmel.*

läwis I 19: 10 (så Hs; i U1 *leewis*, i U2 utesl.), 373: 12 (ej i U2).

lä-wishet I 202: 7 (ej i U2).

Läxa läsning (på mynt) I 54: 3. Jfr *gyllene.* Eljest: läsning, formulär, ritual vid gudstjänst eller andra religiösa handlingar, jfr *Bordläxorna*, *Brude-Läxan.*

lödia II 44: 10.

löije skratt I 66: 24, II 164: 23 etc.

löijlig som lockar till skratt, löjlig, lustig, komisk; rolig I 38: 15, 66: 6, 173: 16, 304: 8 (U2 *roligt*), 309: 1, 330: 19, 373: 2, II 16: 3, 33: 4, 431: 15 etc. Se anm. till I 66: 6.

Lönde-giller I 183: 3, 372: 18.

Löndehandel I 164: 4.

Lönde-Loen II 380: 11.

Lönde-Räkning hemlig intrig? I 67: 1, 183: 13. Se *Räkning.*

Lönde-Ränckor I 311: 13-14, 348: 6, 355: 11.

lönsk: *i lönska* I 381: 11.

löpa på II 330: 1, 11.

lösen, se *Swensk l.*

löst: för löst och fast I 283: 11; *derpå löst* I 122: 29; (se anm.!), II 492: 25; *wåga derpå löst* II 439: 10; *ett löst ord* II 410: 4.

Machsyss I 328: 8. Jfr numera äfven Th. Hjelmqvist, Imperativiska substantivbildningar i svenskan (Lund 1913) s. 32 f.

maghof II 236: 19.

maka, som genus commune II 418: 13.

Malhonnete I 327: 11.

man 'blott, bara' (efter en imperativ) I 192: 11, 290: 2, 310: 1, 332: 8, 338: 23, II 5: 3, 427: 26, 479: 17.

mangel I 59: 9.

manlig I 396: 2, se *åldrig.*

manndiur II 442: 24, se *Diur!*

Manufacturier (plur.) II 346: 22-23.

Manufacturist I 75: 12-13 (se anm.), II 154: 22 etc.

marchandisk I 315: 11.

Marsöls-Söm II 81: 17.

masa I 338: 20.

Masquerader (plur.) förklädnader II 141: 3.

Matador (spelterm) II 254: 25.

Matk småkryp I 146: 13, II 165: 4, 187: 8.

Matrikel adelsmatrikel I 135: 18, II 232: 7.

med I 119: 19; medelst I 47: 1; *födes med alla* II 34: 22; *med alt* (*detta*) oaktadt, frånsedt a. (d.) I 3: 5, 343: 20, II 182: 22, 210: 14 etc., jfr I 1: 14.

medan: hwilket medan I 121: 12; 'emedan' II 41: 23 (i Hs).

medålder II 123 förbj. ark XV: 47.

medåldrig II 366: 8.

mellanlopp II 344: 23.

Mellanlöpare lycksökare II 122: 16, 143: 1, 194: 4, 277: 14, 496: 15. Jfr *Trapplöpare, Limstångslöpare.*

Mellanslank II 374: 3. Jfr *Slink, slinka.*

Mennoniter, plur. I 157: 30.

Mensales I 163: 26.

Meubler, meublera I 84: 11, 85: 26, 180: 23, 329: 27, II 150: 16. Se anm. till I 85: 25-26.

Michel Slink II 145: 21. Se *Slink.*

Michelsmässe-Kyckling II 306: 18.

millan I 306: 1.

Minister statsman, politiker, diplomat, (utländskt sändebud) I 55: 10, 81: 16, 253: 21, 316: 1, 376: 9, 401: 1, II 108: 17, 191: 5, 302: 13, 22, 315: 1, 4, 418: 16, 437: 15, 442: 3.

Ministèren statskonsten, diplomatin, den högre politiken I 10: 17, 318: 7-8, II 96: 10, 108: 22.

minna oss 'säga hvarandra farväl' II 146: 19.

Minnur II 298: 9, jfr II 224: 8.

missfödzel missfoster I 37: 25, 215: 19, II 440: 11 ff., 497: 23.

missföre II 178: 6.

missgynna I 3: 2.

misswårda ringakta, försumma I 5: 22, 342: 10-11, II 110: 21, 274: 14 etc.

Mistèren, best. f. I 330: 6.

mistom II 235: 26, 245: 25.

moden (best. f.) II 256 noten.

Modeller, plur. moder I 392: 3, II 177: 18; *Kläd-Modeller* II 168: 1-2.

moraset (b. f.) smutsen II 441: 20-21 (i U2; U1 *träcken*).

mortification II 370: 18.

Mullwad, som fem. se anm. till II 166: 20.

mumla knota II 228: 4, 338: 14, 436: 15.

mun, munn: hafwa så mycket af munnen II 354: 6-7. Se *hand*.

musfrat II 462: 21.

muss: dä woro muss I 373: 24 (i Hs ä t *flinkt*). Jfr »Det var mussmuss» = 'det var mycket bra' i Halland, Harplinge s:n, enl. meddelande af fil. kand. E. Abrahamsson.

must I 320: 10.

myckenheten (den stora) mängden, allmänheten I 175: 20, 289: 23, 292: 23, II 123: 14, 274: 24, 289 otr. ark 33: 214.

myndig II 436: 1.

myntkatt I 188: 15. Jfr *Kattskinnspåse*.

mysa och pysa, se *pysa*.

-mysing, se *Tomt-mysing*.

mystra II 442: 21.

må: må wäl II 9: 16, 272: 13, 387: 6. Se *wäl!*

måtte II 350: 17.

mål (måhl) sak, ting, ämne, fall, förhållande, hänseende, afseende (eller utan nysv. motsvarighet) I 38: 26 (*i alla måhl* i allt), 69: 24, 150: 24, 177: 9, 188: 21, 192: 4 (*i enskylte mål* i det enskilda), 200: 8, 212: 4, 267: 17, 275: 17, 278: 12, 291: 22, 302: 5, 309: 8, 311: 1, 340: 15, 344: 8, 376: 2, 378: 23 (se anm.), 394: 5, II 26: 20, 35: 3, 15, 39: 28, 58: 24, 72: 12, 113: 1, 171: 2, 197: 18, 213: 15, 216: 25, 218: 27, 237: 3, 250: 14, 254: 10, 277: 25-26, 285: 10, 287: 10, 399: 25, 426: 11, 436: 1, 460: 8; *i dymål* (*i dy måhl, i dy mål*) i så hänseende, i sådant, i sådana saker, därutinnan, därvid(lag) I 78: 6 (U2 *i de mål*), 94: 19, 149: 18-19, 175: 13, 324: 9, 341: 12 (ej i U2), II 50: 5. Jfr *Hufwudmålet, högmål*.

mått (plur.) mått och steg etc. I 254: 13, II 35: 3, 124: 2, 359: 4, 448: 15; *samwets mått* II 474: 13. Äfven *mått och steg* t. ex. I 208: 20, II 146: 24. Se anm. till II 35: 3. *Tagit obegrundeliga mått* gjort obegripliga framsteg I 155: 14-15.

mäckta mig II 81: 1.

mäle målföre: *mod och mäle* II 313: 7. Jfr II 230: 8 i Hs urspr. (se noten) *mål och mähle*.

märka: *märkt* II 238: 18.

märkwärdigheter (plur.) II 366: 10-11.

Mästare: han kan Supa och Sätta ned som en Mästare I 337: 15-16.

mäta II 47: 4; *mätne steg* II 316: 5. Jfr *stormäten, utmäta, ähremäten*.

mätta II 308: 12.

Möbler, se *Meubler*.

mögelig (*möijelig, mögligt*) 'måttlig' II 245: 22, 297: 1, 312: 11-12, 322: 6 (?).

möling II 349: 11.

Mölnare II 177: 25.

möta bemöta I 33: 23.

Nagel-grant I 234: 13.

nappa I 7: 17, 200: 20.

Narri (interj.) II 109: 16.

nattduk I 214: 18; i U2: 212: 8, 239: 18, 296: 13. Se anm. till I 212: 8.

Natt-mäktighet: hennes Natt-mäktighets Nåd hennes nattliga Majestäts nåd I 236: 7.

Nattstuga I 31: 7, II 227: 13.

Natt-Tyg I 214: 21.

nedlägga II 409: 21, 410: 14.

nedrig (nedrighet) låg; af låg börd; simpel etc. I 12: 18, 42: 11, 45: 23, 61: 24, 66: 24, 111: 17, 115: 19, 136: 13, 140: 3, 162: 17, 169: 2,

187: 24, 234: 12, 242: 6, 254: 15, 258: 10, 263: 3, 264: 7, 341: 17, 381: 15, II 8: 10, 20: 10, 99: 14, 141: 14, 183: 17, 201: 10, 232: 7, 243: 5, 274: 25 etc.

negligèe I 197: 6, 304: 28, II 26: 13. Se anm. till I 304: 27.

nicka II 226: 6.

Nicolaiter (plur.) I 157: 30.

Njd-märke I 259: 21.

Nigritisk? I 282: 16.

Niorfwa-Sund II 11: 22.

nisk, Niskhet I 282: 24, II 40: 20, 162: 6, 193: 3.

Nisse i hwar Gatu II 453: 1.

Nit, mask. I 267: 21, II 117: 21, 146: 28 etc.

nog I 251: 16. Se *alt nog.*

noll, se *Null.*

nord: *i norden* II 367: 12.

Not: *på Noter* I 91: 13-14.

nosa 'sticka näsan': *nosa dit* I 81: 11, 155: 15; *nosa til* drista sig till II 204: 14, 227: 26.

nouveller (plur.) nyheter, skvaller I 150: 24, 202: 4, 237: 27, II 115: 18, 121: 1, 347: 6, 405: 6.

Nouvellist en som springer med skvaller II 433: 24.

Novatores II 72: 20, 123 förbj. ark XV: 99. Se anm. till II 72: 14.

Null noll I 76: 8, 236: 12; *gått för Null* II 5: 1.

nybördig II 119: 4.

nyck II 451: 2.

Nyckle-håll (Hs U2 *-hål*) II 339: 5.

nyfikenhet (i vanl. bet.) II 23: 1. Jfr *Förwett, Förwetenhet.*

Nygiringar (i Hs urspr.) II 50: 3.

nygirug, nygirig nyhetssvärmande, nyhetslysten II 43: 16, 50: 3; (särskildt i fråga om religionen) sekterisk, sekterist (se anm. till II 72: 14) I 100: 26, II 72: 14, 250: 22, 264: 26, 331: 20. Se anm. till II 72: 14. Jfr *Phantast.*

Nymyndig II 251: 16.

Nål: har sin Nål ur Spelet II 181: 5.

Näfwe hand t. ex. II 420: 18.

nätt II 189: 4.

nödig II 111: 1.

nödigt ogärna I 120: 23, 195: 12.

Nödtorfft I 151: 19, II 224: 11.

nöije (nöye) tillfredsställelse I 45: 10, 79: 11, 115: 24, 233: 22 etc.

Nöt: Glade Nöt I 244: 1. Jfr *Diur, Creatur.*

nöysam som skänker tillfredsställelse I 47: 12 etc.

nöysamhet förmåga att glädja II 429: 7.

oanständig som icke anstår II 494: 5; otillbörlig I 120: 24; icke korrekt I 254: 18. Jfr *anständig.*

obedrägelig I 272: 7.

obegrundelig I 155: 14. Se *mått.*

obeqwäm otreflig I 22: 9; oduglig I 32: 13, II 66: 25, 135: 3.

obeqwäma (vb.) I 264: 16.

obeskiedelig ohyfsad etc. I 248: 16, 280: 22, 281: 16, II 235: 13, 418: 8, 482: 17. Jfr *beskiedelig.*

obillig (obillighet) orättvis; oresonlig, oförnuftig I 271: 21, II 20: 22, 65: 14.

obilligt (adv.) med orätt II 449: 17. Jfr *billig(t).*

ock I 380: 25; *ock icke* ej heller II 360: 7.

odal II 236: 3, 311: 14, 480: 23.

odalboren I 148: 14.

ofgammal I 155: 2.

ofog II 173: 28.

oförsiktig I 161: 20, se *försiktig.*

oförskiämd skamlös I 289: 12, 307: 10, II 13: 23, 129: 5.

oförsökt opröfvad, (ung och) oerfaren I 11: 16, 27: 6, 42: 4, 72: 18, 149: 19, 318: 10, II 246: 18, 413: 16.

oförtient II 414: 6.

ogemen II 367: 3. Jfr *gemen.*

ogent I 379: 4. Jfr *gen.*

ohöflad ohyfsad (se anm. till I 281: 17), I 105: 17, 111: 10, 281: 17, 292: 4, 298: 12, 321: 5, II 209: 22, 262: 2.

okiärt: det är mig o. II 317: 28.

oköpandes II 161: 23.

Olfar (plur.) I 228: 7.

olik, olikhet, se *lika; olikare* orimligare II 194: 7.

olikar (plur.) II 264: 15.

oll (fornspråk) II 188: 24.

olåtig I 44: 22, II 370: 2.

ombudit bedt mig om I 211: 24. Se *bedia.*

omeublerad, se *Meubler.*

omgängen, plur. I 239: 5, II 39: 16-17.

omröra beröra, behandla (skriftligt) I 7: 22, 388: 26. Jfr *röra.*

omtänka: sig omtänkt II 286: 20.

omtänkt: wara o. II 237: 20.

omöijelig II 254: 18.

ond: ha ondt må illa, vara sjuk II 105: 17-18, 140: 4; *få ondt* bli illamående I 151: 14; *ha ont wid at* ha svårt för att II 197: 7-8, *ha ont före at, för til at* dets. I 17: 8-9, 214: 22-23; *ha ont effter* ha ondt om II 430: 21.

onödig II 35: 13.

Orakel-Bilder (plur.) II 191: 12.

Ord: få icke ett Ord för sig II 56: 26.

ordablåst I 150: 1.

Ordaprång ordpråL, grannt språk I 81: 28. Jfr *prånga.*

ordblåsa II 356: 7.

ordentelig II 469: 25.

oren 'oredig' I 265: 3, II 35: 18, 68: 16, se *ren* och anm. till I 157: 18.

orkelös sysslolös, lättjefull etc. I 47: 20, 106: 20, 166: 26, 238: 21, 333: 16, II 135: 2.

orklöshet II 155: 9.

oro, orolig, oroa, se *ro* etc.

orost I 118: 18, 329: 10, II 207: 18.

osaltade Ord II 79: 2.

oskämmandes (Hs *oskammandes*) I 32: 4.

oskrymtande oförställd, uppriktig II 40: 14.

ostädad, se *städa.*

otidig (otidighet) otillbörlig etc. I 22: 9, 42: 3, 99: 24, 243: 19, 307: 3, II 20: 9, 265: 24, 327: 12.

otillåtelig II 459: 4.

otwingad icke förkonstlad, naturlig, oförställd I 13: 10, 88: 24. Jfr *twinga.*

otwungen (= föreg.) I 43: 24, 378: 8, 379: 10. Jfr *twinga.*

otäck otuktig I 166: 8 (?), II 22: 12.

owett II 256 noten.

Owetting ohyfsad person I 395: 20.

owulig (owuhlig) I 3: 15, II 263: 5, 294: 13.

owårdsam I 105: 9. Jfr *wårda.*

Pall: på Pallen II 110: 11, 243: 12.

Pamp-Högfärd II 243: 8.

panaçéer (plur.) II 206: 20.

pari: al pari II 149: 14.

Partes: ha Partes i ett Prästemöte I 189: 18.

Parti-Anda II 99: 9. Se *Anda.*

Partier (plur. som kollektiv; nästan:) partiväsen, partistrid(er) I 76: 1, 125: 6, 338: 25, II 68: 9, 90: 3. 233: 8, 243: 11, 277: 12, 344: 17, 427: 9, 493: 16; *tager partier* II 119: 16 (jfr nysv. 'han har tagit sitt parti').

Parti-Måns dag II 433: 7. Jfr i Herr Silfverspasserklingas bref till Ragvald Pik (se Sv. Parn. s. 131): fast jag icke är af gammal Famille.... så försummar jag dock aldrig någon Apartements-Dag.

Pas grave I 291: 2-4.

pasquill, neutr. II 323: 2.

passelig (passlig) I 88: 21, 275: 27, 297: 27, 317: 17-19 noten.

Patriot (se anm. till I 75: 12-13) I 14: 19, 75: 12-13, 98: 22, 386: 25, II 58: 13, 64: 22, 74: 8, 233: 7, 242: 6, 243: 13, 285: 18, 291: 9, 293: 10, 344: 10, 364: 7.

Patriotisk II 487: 20.

Patron beskyddare (förlagsman); gynnare I 150: 25, 172: 5, 184: 6, 220: 3, II 150: 16, 151: 11, 413: 3; redare II 431: 2.

Pehr: ta Pehr ur lofftet II 344: 21.

Pelle (Pälle): typiskt drängnamn på 1700-talet (enl. Hjelmqvist Förnamn och familjenamn s. 270) I 170: 7 etc.

Penaler I 281: 17.

Perspective I 196: 25.

Phantast (Fantast), Phantastisk (se anm. till I 150: 1) I 150: 1, 218: 19, 223: 18, 259: 14, 389: 10, II 111: 25, 123 förbj. ark XV: 65, 169: 8, 242: 25, 250: 22, 289 otr. ark 33: 186, 310: 19.

piltas II 338: 19 (Hs, U1; jfr *plitas*).

Pina-koknös II 288: 6.

Pinne-Skog II 176: 15.

pinnsugga II 443: 2.

piquera pika I 330: 15; *piquera sig af* 'smickra sig af' I 152: 19, 297: 20, 331: 1.

plat de menage I 66: 12, 329: 23.

plattra II 253: 3.

plitas II 338: 19 (U2; jfr *piltas*).

Plitterdiuret II 382: 1.

pluttra (plutra) nedklottra I 159: 19, II 247: 5, 452: 21; *pluttra bort* II 231: 16, 462: 1-2.

Plåtar II 462: 21.

plägad II 316: 8.

Poësien (best. f.) poemet, dikten (jfr anm. till *dikt* II 60: 1) I 62: 23, II 280: 15.

poike-skräpp II 430: 14. Jfr *skräppa* etc.

Polychrest II 205: 9.

Porcellains-bruket (b. f.) I 77: 21.

Portugis (vin) II 369: 21, 371: 19.

Pospolite Rosenie II 76: 23.

Posse, Possar II 170: 7, 440: 23.

Postill-ryttare I 107: 16 (i Hs), II 289: 14 (se anm.). Jfr *rida*.

pracka sig til tigga (l. låna) ihop åt sig I 59: 17 noten, 341: 20.

prackare II 338: 20.

Prackt 'lyx', 'ståt' ('prål') I 119: 21, 283: 19, 296: 11, 379: 5, II 469: 29. Jfr *präcktig* (se anm. till I 180: 8).

præjudicera I 137: 27, 386: 18.

prænumerera II 368: 4.

præsidera I 32: 4-5.

prata I 148: 22, 227: 1.

Principal I 14: 6, 100: 9.

Principier (plur.) principer I 117: 14, II 318: 25-26, 357: 4, 399: 1.

Printz furste I 73: 22, 133: 17, 162: 23, 206: 20, II 192: 4, 308: 7. Se anm. till I 73: 22.

profungar II 69 noten. Se anm. till *Skaldungar* II 65: 6. Jfr Språk och Stil, årg. 17, s. 197 ff.

promemoria, neutr.: *ett p.* II 319: 10.

Proster II 134: 4.

prumpera II 288: 8.

prunka I 70: 4, 81: 21.

prut I 297: 26.

präcktig 'grann' etc. (se anm. till I 180: 8) I 62: 8, 85: 29, 105: 9, 180: 8, 187: 20, 310: 14, 351: 21, 376: 27, 379: 5, 392: 20, II 1: 13, 26: 10, 47: 19, 102: 18, 161: 16, 180: 10, 326: 28, 328: 17-18, 413: 14. Jfr *Prackt*.

Publicum (Publici, Publico) 'det allmänna' I 2: 13, 31: 20, 116: 23, 174: 13, 15, 175: 8, 18, II 108: 28.

Puder-Junckrar II 340: 5.

pundwahror II 225: 20.

Pupill II 319: 5.

Puppa I 341: 15-16 noten (i U2).

putt 'pöl': *Stygia-putt* 'helvetespölen' (jfr nysv. 'gå i putten'); *Dumhets-Putten* I 345: 8.

pysa II 195: 26.

Pytt: Junker Pytt? II 145: 26.

påcka på hålla fram, gå på med, »köra med» I 312: 6.

Påckare bråkmakare I 265: 24.

Påfundz-Gudinnan 'Fantasien' II 352: 9.

Påfunge II 300: 15, *Påfungar* II 358: 8. Se anm. till *Skaldungar* II 65: 6. Jfr Språk och Stil, årg. 17, s. 197 ff.

påkwärdig: påkwärdig och örfil-täck II 217: 2.

Pås-kreftom (dial.) II 322: 20.

Påskeskräcken (best. f.) I 113: 19.

påstå fordra, göra kraf på; göra anspråk på; hålla på I 68: 9, 160: 15, 157: 1, 329: 26, II 198: 12, 218: 14, 232: 6, 250: 14, 267: 16, 291: 14, 419: 28, 453: 14, 493: 20. 'Pågå, stå på' I 43: 26, II 379: 2, 382: 19.

Qwaf II 22: 24.

Qwantinge liten pojke I 348: 23, II 465: 13.

qwar, som adj.: *höll dem qwara* o. dyl. I 202: 15, II 324: 27, 393: 12.

qwick begåfvad, spirituell II 18: 23 etc., 47: 21, 223: 28, 367: 4, 414: 2, 437: 7; *qwickhet* begåfning, esprit, godt hufvud I 13: 22, 30: 20, II 26: 1, 91: 17, 219: 25.

quidditeter (plur.) I 158: 3.

qwilla, qwillra gnälla: *qwillade* I 182: 15 (var. *qwillrade*), *qwillrat* II 334: 1, *qwillrande* I 327: 22, II 21: 4.

Qwinno-Junckrar I 92: 19, 133: 13.

Qwinno-Pilt I 154: 4 etc.

Qwinno-diur. Se *Diur*.

Qwinskap: det unga Qwinskapet (. . . *Manskapets*) II 465: 26.

qwällia plåga t. ex. II 412: 5.

ram II 309: 15, 379: 2.

rama (gripa) taga in II 380: 20 (i U2).

ramla (subst.) I 313: 25, II 348: 22.

ramla (vb.) II 30: 23, 333: 7.

rammel II 54: 19, 313: 21.

rar 'sällsynt', ('märkvärdig') etc. I 46: 9, 102: 11, 133: 22, 148: 14, 155: 21, 189: 24, 198: 19, 237: 2, 281: 2, 308: 8, 378: 11, II 60: 11, 173: 17, 187: 23, 271: 10, 327: 4, 403: 7, 416: 2.

rart, adv. 'sällan' I 226: 20.

rasa II 109: 26.

Rasbytta I 375: 9.

rasp- och spinnar-huset I 195: 22.

Rattier II 111: 25.

reda: giöra reda 'redovisa' I 255: 6, 264: 14, II 170: 12, 24. Jfr *räkning*.

reda: stor i redan II 75: 22.

redbar I 122: 14, 123: 1.

reflar, se *räflar*.

refraichera I 147: 24.

Regementz- (styrka, -kroppen) 'regerings-' II 189: 20, 277: 8-9, 313: 21-22.

Regimentarius I 316: 8.

Religions-Förwanter (plur.) I 114: 16.

Remis (spelterm) II 254: 25.

ren, i öfverförd användning: 'klar, redig', t. ex. *rent hufwud, ren tancka* I 13: 10, 378: 2, II 29: 29, 34: 25, 35: 19, 71: 11, 158: 16, 160: 12, 170: 23, 265: 4 etc. Se anm. till I 157: 18.

renhet II 436: 9.

renstädad II 172: 17, se *ren* och anm. till *städa* I 157: 18.

repassera I 328: 4.

Republique 'stat, samhälle' I 2: 15, 32: 14, 83: 22, 119: 28, 175: 17, 22, 176: 23, 278: 4, 362: 12, 364: 26, 366: 5, II 13: 19, 88: 1, 170: 25, 179: 14, 291: 8, 299: 19, 309: 18, 310: 12.

resolut frikostig II 84: 26.

rida: rida Postiller II 203: 19. Jfr *Postill-ryttare*. Se även *spärr*.

rifwa: rifwa Rägn I 281: 1.

Riks-Grefwe II 52: 22.

riktig II 151: 1.

Rikztrefnad I 61: 13. Se *trefnad*.

rim-slarfwor (plur.) II 289: 4.

Ringmatk II 190: 10.

risp, m. II 289 otr. ark 33: 120, 309: 2.

risp, n. (mindre) strid, fäktning II 278: 7, 390: 8, 498: 8; *Sparrsätra-risp* II 337: 7.

rispande II 94: 3.

rita 'skrifva', 'rista', 'inrista' I 11: 11, II 301: 8. Jfr *skrifwa* II 388: 1.

Ritorner II 149: 9.

roo 'glädje, fröjd, förströelse, nöje; behagligt lugn, ro' etc. I 80: 2, 92: 7, 94: 12, 174: 5, 178: 1, 212: 5, 224: 25, 380: 14, II 83: 27, 136: 21, 22, 209: 8, 231: 6, 254: 25, 299: 16, 475: 18; *oro* 'sorg, bekymmer, oro' I 178: 1, II 305: 8; 'misshag' II 362: 10.

roa 'glädja, förnöja, förströ' etc.; 'lugna' I 42: 18, 233: 10, II 11: 19, 208: 20, 320: 14.

Rodderskor, plur. I 96: 12-13.

rolig 'roande, nöjsam, glad, angenäm, behaglig, lugn och behaglig; lugn, förnöjd' I 1: 4, 47: 18, 64: 4, 157: 21, 184: 25, 233: 21, 235: 10, 282: 23, 284: 6, 324: 7, 348: 8, 372: 8-9, II

7: 13, 33: 4, 34: 24, 91: 17, 92: 21, 158: 23, 321: 8, 335: 9, 358: 22, 371: 12, 405: 17, 425: 15, 437: 12, 443: 8, 469: 7, 19, 497: 24; *orolig* oangenäm; misshaglig I 80: 2; 'oförnöjd' II 99: 13.

rolighet ro (glädje och ro), lugn I 24: 18, II 164: 3, 200: 10 (*rolighed*: dialekt), 426: 5; *sinnes rolighet* (kompos.) II 193: 12; *roligheter* nöjen, förströelser I 250: 27, II 40: 7; *oroligheter* bedröfvelser I 115: 14.

Romwärjarne (best. plur.) II 229: 4.

Rom-åldren (b. f.) II 408: 21.

rua I 224: 20.

Ruelle I 304: 28 (i U2).

Rum 'ställe' etc. I 66: 21, 150: 22, 189: 9, 322: 3, II 174: 7.

Rump-skatt II 200: 2.

rundel I 291: 3.

runor, plur. II 316: 15.

Runstycke I 397: 17.

rusande II 316: 8, 451: 1.

Ruska: Madame Ruska II 404: 17, 454: 30 f.

ruskug II 177: 20.

rycka II 408: 10.

Ryggbast (b. f. *-en*) II 408: 17-18.

ryggdunnt II 225: 12. *Ryggdunta* (vb.) II 338: 1.

ryssia, se *rössia*.

Rådaman II 298: 9.

råda: *så ble hon rådder* (dial.) II 435: 5, 21.

råka på II 290: 20-21.

räcka sig I 312: 23.

räflar II 271: 25.

Räf-swantz I 165: 7, II 199: 20. Jfr anm. till *Fuchsswantz* II 145: 23.

rägn, se *rifwa rägn, rängnbas*.

Räkning beräkning, uträkning I 210: 12, II 209: 7, 478: 21; förteckning I 263: 7; räkenskap, redovisning II 174: 9; *giöra Räkning* II 69: 5, 153: 2, 170: 8, 26 (jfr *reda*). Jfr *Lönde-Räkning*.

ränckspelande intrigerande I 290: 22.

Ränck-Spelare ränksmidare I 265: 27, II 180: 5, 314: 8.

rängnbas II 334: 25.

rätt, adv. 'rent ut' II 364: 20, 414: 18; *rätt så* (dial.) dets. II 434: 23; *jag må rätt le* II 129: 2.

Rättegångs-drillare I 179: 25 (i U2). Se *drilla*.

rättelse rättesnöre, ledning I 206: 11, II 302: 9, 350: 9.

rättnu 'snart' o. dyl. t. ex. II 157: 1.

rökar, plur. II 306: 6.

röra behandla I 57: 6, II 430: 11; 'vidröra, nå': *röra Himlarne* (jfr lat. *tangere astra*) I 173: 25, 229: 12; sätta i rörelse? II 190: 8; *röra om* skrifva om, beröra (skriftligt) I 388: 23; jfr *omröra*.

rössia II 118: 25.

Sac I 214: 21, *Sackar*, plur. I 75: 5.

Saga I 181: 22; *hörde wi den Sagan* II 9: 23.

Sagobrott II 270: 3, 274: 3, 410: 24-25.

saker (plur.) II 349: 14.

Saltzburgare II 188: 12.

Samqwäms-Hiältar 'salongslejon' II 333: 17.

Samqwäms-skramla pratmakare (i sällskaper) I 253: 16-17 (ej i U2).

Samwetens, gen. plur. el. sing.? II 267: 14.

samwets-mått II 474: 13, se *mått*.

sand II 271: 5.

Sandbössa II 186: 26; jfr *Sand-Dosan* I 244: 21.

sanna I 34: 20, 132: 18; *sanna med* I 87: 9, 180: 17.

Savoijard II 357: 16.

Scamnales (plur.) I 163: 26 (i U2).

Schol-Gräl I 32: 10. Se *Gräl*.

se: sestu I 337: 8, *sågstu* I 337: 27.

Sedel I 81: 8, 246: 11, II 83: 15; *Sedelhafware* II 217: 15.

Sedo-Läran 'moralen' I 129: 5. Jfr *Himla-Läran*.

Sextern I 159: 19; *skrifwa Sexterner* II 171: 23; *Sextern-skrifware* I 234: 14-15.

sia (fornspråk) II 286: 20.

Sielfswåld II 132: 16; *i sitt Sielfswåld* II 117: 16.

Sijk 'skälm' I 273: 9, *siker* I 349: 8, *den Siken* I 276: 5 (i U2), II 46: 19 (i U2).

silfkappe II 231: 18, plur. *Silfkappar* I 12: 16.

silfwerklingande I 53: 23, jfr *gyllene, förgyld.*

Silfwerkramas I 85: 1.

Simper: Fru Simper I 256: 19, 257: 1, 4.

sin I 225: 17; *i sinom tid* I 156: 13.

Sinne, om personer; ('själ esprit; karaktär') I 173: 16-17, 209: 1, 8, 10, 18 ('själ[ar]'; *Sinnen* b. f. plur.), 243: 7, 287: 25 (i U2), 309: 1, 355: 22, 25, 356: 6, 359: 4, 470: 9, II 147: 1, 246: 19; *sinne* sinnelag, karaktär, naturell I 368: 6, 369: 26, II 140: 17, 248: 20, 266: 1, 320: 17, 22; *sinnes starkhet* karaktärsstyrka II 159: 10. Jfr *Wäder-Sinnen, Wänskaps-Sinnen.* Se äfven *likhet, rolighet.*

Sinnes-likhet, se *lika.*

Sinnes-olikhet, se *lika.*

Sinnes-ömhet II 333: 2.

siskon II 371: 19.

sitta öfwer II 363: 19.

Siäla-giften (b. f.) II 472 noten.

skafwa I 168: 8, II 209: 7-8.

Skaldungar (plur.) II 65: 6. Se Språk och Stil, årg. 17, s. 197 ff.

skalk II 444: 20, se anm. till II 441: 19-20.

skalkaktig II 441: 20.

Skallbud II 376: 19.

skamfläcka smäda, förtala I 258: 20, II 144: 4, 200: 22, 254: 3.

skamfull skamlös, oförskämd I 338: 21.

skamlig skamsen I 258: 22; skamligt, (skändligt) tilltygad II 313: 4.

skamstyfwas II 224: 24.

skarp II 271: 5.

skickelig (-het) II 111: 1, 186: 2, 239: 10.

Skifting II 191: 9, 400: 14; *skiftinglif* II 389: 1.

skiljaktighet tvist, träta I 124: 13, 262: 1, 334: 24, 339: 2, II 178: 5, 309: 25, 420: 15-16; *skiljaktighets-Anda* I 334: 11-12.

Skillerier (plur.) II 161: 21.

Skintmärana (best. f. plur.) I 336: 2. Jfr *skintemär* (långt *ä*) 'slaktfärdig märr' i Orustmålet enl. meddelande af fil. kand. E. Abrahamsson.

skipare II 15: 5.

skiäggbrusten I 313: 21-22.

skiäl: weta skiäl II 222: 24.

skiälig förnuftig, rättvis I 240: 25, II 99: 20; *skiäligt* rättvist I 5: 1.

skiämma, se *bortskiämma.*

skiäpnader (plur.) I 99: 17, 117: 18, 150: 1, 207: 11, II 169: 23, 255: 13. Se anm. till II 169: 23.

skiära I 193: 27.

skiöldum (isl. dat. plur.) I 130: 27.

Skiönhets-ämne II 25: 11. Jfr *ämne.*

skiöta: skiöter om bryr sig om I 11: 10.

skiöte: fasta och skiöte I 122: 28.

skrif-grep II 352: 9-10. Jfr *grep.*

skrubbig II 360: 1.

Skruf: på Skrufwar tvetydig(t) I 254: 11, II 346: 26, 358: 4.

skrufwad II 323: 12.

Skryt-wäder: Omöijeligen kan jag nu minnas alla de Skryt-wäder, som mig här hwinte kring Öronen I 151: 19-21. Jfr nusv. *munväder.*

Skräfwa (subst.) II 199: 20, 329: 16.

skräfwa (vb.) II 201: 6.

skräppande II 401: 1. Se äfven *poikeskräpp.*

skräppskått I 99: 25, II 333: 17, 417: 21.

skur: taga i skur II 227: 28-228: 1.

skyldighet: läsa sin s. I 263: 3.

skåttmåhl skottafla I 244: 12.

skä-, se *skiä-.*

skö-, se *skiö-.*

slagdieknar (plur.) II 439: 15.

slanka omkring II 330: 6, 411: 12 (U2 *slantra*).

slantig I 170: 7.

slantra bort I 395: 9. Jfr *slanka*.

Slarfwa, plur. *Slarfwor* I 106: 12, II 89: 10, 251: 9. Jfr *rim-slarfwor*.

Slink (ungefär:) 'lycksökare' I 272: 25, II 145: 21. Jfr II 142: 1-2 *så ser jag dock at han slincker i Trapporne för någon Tienst* (*s.* = 'smyger').

slincka, se *Slink*.

Slump-Handlare I 150: 6.

slumplycka II 249: 19.

slurfwa I 328: 26, II 110: 21.

slurfacktighet II 123 förbj. ark XV: 65.

slurfwig I 195: 16.

slut afgörande I 299: 18, II 447: 4; beslut I 323: 12; slutsats II 160: 12.

slå: slå sig til gå in i (t. ex. ett parti), sälla sig till, ägna sig åt I 129: 4, 168: 6, 229: 4, 326: 1, II 99: 15, 243: 10; *slå sig från* I 37: 10. Se anm. till I 129: 4 och 37: 10.

släppa, se *handlöst*.

slätt vanlig, enkel I 306: 10; enkel, klen, medelmåttig, dålig I 319: 8, II 38: 10, 113: 14; tarflig II 166: 19; snöplig I 318: 3; *slätt beskied* snäft (afvisande) svar II 413: 23: jfr I 92: 4-5 i *U2* de fingo kort besked = *U1* de fingo en lång Näsa.

slätt (adv.) I 72: 27.

smickeraktig I 180: 9.

smickra I 81: 20.

smiska ut II 400: 9.

små-gammal lillgammal? I 199: 4.

Småmästare I 290: 11 (i U2).

smällen: Där ha wi smällen af Wattnwällingen I 357: 1.

smälta (smälta bly) II 325: 22.

Smörhållan (best. f.) II 222: 6. I Hs och U2 *-hålan*.

snarfwa I 162: 11, 243: 15.

snarsinnad II 410: 2-3.

snart . . . snart II 309: 17-19.

snilla I 396: 5.

Snillebragd(er) bokliga idrotter, vittra sysselsättningar I 27: 13, 31: 16, 92: 12-13, 166: 28, II 477: 21. Se anm. till I 27: 13.

Snille-Gåfwor begåfning, talanger I 148: 12, II 367: 3-4.

snillegåfwad II 494: 6.

snitt (mask.) II 106: 13.

sniö II 136: 11, 419: 7, 451: 20.

Sniö-Klok II 104: 12.

Snottra: Fru Snottra II 451: 17.

snugga I 171: 14.

Snus-Dosa I 205: 13-14.

Snushane I 253: 16, II 101: 22, 465: 14. Se anm. till II 101: 22.

snyllen II 177: 19, 278: 14.

snäll duktig, rask (i sina sysslor), flink I 112: 27, 167: 15, 234: 5, 340: 11, 377: 22, II 321: 16, 480: 12; snabb, flink II 60: 7, 233: 24.

Snällhet snabbhet II 3: 26; flinkhet, goda anlag II 18: 26, duktighet i sina sysslor II 115: 6.

snält skickligt, flinkt, behändigt I 351: 18.

Sokne-gång I 12: 21.

Solgrann I 100: 9, 149: 5, 195: 9, 268: 12, 282: 14, II 189: 11, 192: 8, 488: 22. Se anm. till I 100: 29.

Solriddare II 465: 24.

Sorgfriheter (plur.) II 58: 9.

souverain allsmäktig, myndig I 93: 11, II 312: 25-26.

Souveraineté II 306: 8.

Spannhake II 408: 2-3.

Spargamente, Spargement rykte I 110 not, 142: 18, II 87: 7.

Sparrsätra-risp II 337: 7. Se *risp*.

Spekingar (plur.) II 342: 16.

spelwärk II 195: 9.

spender-böxorna (best. f. plur.) I 53: 20.

Spesen II 149: 9.

spisa förslå etc. I 85: 16, 100: 4, 178: 10, 196: 9, 319: 15, II 45: 19, 245: 29, 248: 8, 307: 21, 390: 3, 484: 25, 26, 485: 1.

split-gnistor (plur.) II 378: 13.

Sprätthök I 290: 11.

Sprättjunker II 313: 2, 367: 7. Jfr *Junker*.

späd I 179: 14.

späkt I 28: 13, II 337: 13.
spänna sparka II 407: 25 (i Hs).
spärr: rida spärr II 336: 7.
spöka II 289 otr. ark 33: 264. Jfr *utspöka.*
spöke synvilla, skenbild I 45: 12.
Sqwaller-Anda II: 53: 1. Jfr *Anda.*
Sqwallra (subst.) skvallerbytta I 265: 22, 375: 8.
stadga sig I 117: 14.
Stadztienare II 289 otr. ark 33: 121, 309: 3.
Stafwelse-Fängare? I 127: 24.
Stamp I 107: 4.
Stat I 314: 24.
Statist I 6: 11, 253: 7, 317: 2, II 55: 12, (79: 4), 96: 9, 191: 19, 404: 15.
statistisk I 90: 11-12, 253: 11, 312: 14, II 97 not.
Stats-Doctor II 289 otr. ark 33: 183, se anm. till II 265: 16.
stats-klok I 147: 27.
Stats-Predikant II 123 förbj. ark XV: 124, 265: 16.
stengryt I 309: 14.
Stenklammer I 234: 3.
stickblad II 420: 18. Jfr *Blad.*
stickfluss I 23: 7-8, II: 387: 6.
Stockholms-Ansikten II 496: 9, jfr *ansikte* och se anm. till II 140: 9.
stod gestalt? I 186: 11.
stofft I 59: 12, 162: 3, 165: 26, 300: 3, 380: 22, II 48: 13, 424 noten.
stor: den stora dagen II 350: 6-7.
Storax-Plåster II 210: 15.
storma stoja, larma I 149: 20, 339: 1, II 356: 4; *stormare* II 241: 23.
stormtok (ungefär:) stortok, idiot I 93: noten. Jfr Sahlstedt 1773 stormtok stultissimus quis.
stormäten högdragen II 190: 15.
storsläcktad som har förnäma släktingar I 129: 7, 164: 2, 320: 24, II 363: 17.
storsnorka I 82: 8, 150: 25.
Storwirkingar (plur.) II 441: 12.
Strazza II 149: 7: *in Strazza.*
Strå: dra Strå för II 46: 19, 63: 20-21.
studdera: vulgärt för *studera* II 84: 19.
studs, se *stutzaktig.*
stuller II 406: 17. Se anm. till II 253: 1.
stuller-krafft II 356: 12. Se anm. till II 253: 1.
stullrande (subst.) II 253: 1, (adj.) II 289 otr. ark 33: 246.
stunda til åstunda I 242: 8 (i U2).
stutzacktig snobbig I 85: 22; *på stnds* snobbigt flott, »hyvens» II 432: 11 (i U2; = *Kaxen* i U1).
stycken (plur.) kanoner II 438: 11; pjäser II 472: 20. Jfr *Cabinet-Stycken, kopparstycke.*
styf 'stram och hård' etc. I 91: 27, 147: 28, 317: 9, 388: 4, II 137: 22, 223: 4, 21, 273: 12, 303: 11, 336: 9, 408: 2.
styfning I 199: 22.
Stygia-putt II 144: 22.
stå passa, anstå; ta sig ut I 377: 15, 378: 5, 392: 21, II 171: 18, 459: 10; *stå an* passa I 363: 17, II 307: 28.
stånd I 225: 6, II 5: 6, 255: 21.
städa I 157: 18; *städad* II 181: 16; *ostädad* I 225: 19, 267: 6, II 35: 28, 238: 12. Se anm. till I 157: 18! Jfr *grann-städad, renstädad, wälstädad.*
städning I 12: 8.
ställe: i det stellet II 177: 20.
Stämma stamträd, ätt (stam) I 119: 5, 120: 25, 165: 9, 268: 14, 351: 29, II 121: 23, 232: 6. Se anm. till II 232: 6-7. (Jfr I 163: 19, II 248: 17.)
Ständer (plur.) I 279: 12.
Succumbenter (plur.) I 75: 7.
Sucup II 86: 26.
sudla II 186: 19.
supa I 250: 17, 337: 15 (se *Mästare*).
surra I 250: 14.
surrgille II 464: 23.
sutmelkskes II 369: 3.
Swartstrumpa: Fru Gunborg S. II 145: 25.
Swenasund Svinesund II 376: 3.
Swensk lösen I 229: 8.

Swerkingar II 409: 6.

swimla svimma I 216: 21, 255: 17, 376: 7 (*swemlat;* se anm!), II 411: 27, 445: 8; få svindel II 449: 3. Jfr *bortswimbla.*

swäfwa I 352: 21, II 474: 6.

swäfwande svajig etc. l. 'vräkig' (se anmärkningar) I 67: 18, 220: 9, 283: 17, 310: 12, II 217: 12, 13, 452: 8. Jfr *högswäfwande.*

swärmande II 376: 15; svirande, neutr. I 99: 25, 267: 22, 351: 2.

swärmande (mask. = Hs *Swärmanda*) I 100: 21.

swärmande (part.) svirande I 234: 8.

Swärmare I 100: 26, II 73: 4, 331: 19-20.

syfta på II 233: 9.

Sylta I 337: 11.

syngirug skådelysten I 40: 3.

Systeme (mask.) II 324: 14.

så sådant II 292: 11 (jfr *låta*); tillfyllest? I 152: 22, II 319: 9; *det är intet så, at* II 230: 13, 434: 19. Se även *låta.*

så wida II 152: 9.

såd: hafwa handen i sådet I 122: 14.

sår (adj.) II 478: 19.

sägn I 255: 5, II 159: 21.

säkerhet: med s. med trygghet, utan risk I 121: 18, 250: 16.

sällsam ovanlig, sällsynt I 54: 23, 133: 11, 15, 148: 13, 299: 19, 341: 11, 359: 28, 379: 11-17, II 2: 3, 9: 21, 212: 2, 219: 26, 255: 24, 326: 7, 402: 22, 416: 18, 451: 13, 453: 22.

Sällsamhet ovanlighet I 399: 20, II 147: 1, 173: 19.

sällskapslik begifven på sällskapslif; sällskaplig (sällskapssjuk) I 19: 1, 102: 21, 255: 23, II 169: 7, 256 noten, 401: 27.

särdeles besynnerlig, egen I 90: 5, 8, II 446: 13; viss II 335: 14.

särskilt: s—e Bref vissa(?) bref I 163: 21.

sätta ned I 337: 16 (se *Mästare*).

söd-ost II 369: 19.

sönderbettla II 54: 10, 214: 6.

söt I 342: 10.

ta, taga: t. igen finna rätt på, få fatt i I 97: 4-5 (jfr Dalin 1850 *Jag vet ej, hvar jag skall t. igen honom* 'jag tycker mig känna igen honom, men kan ej minnas, hvem det är'), II 91: 6 (jfr *ha igen*); *taga in* II 387: 3; *taga* verka, ha ngn (god eller dålig) verkan I 314: 11; *taga på* II 128: 15 (se anm.); *taga lag* lyckas, se *lag.*

Tancka, som fem. (*hon*) II 2: 24, 35: 25, 297: 11.

Tappert (interj.) II 64: 2.

Tarantula II 270: 11.

Taska ficka II 206: 16, 339: 23. Jfr *Knif.*

Tass kopp I 34: 11, 150: 23, 166: 1, II 86: 26, 105: 18, 372: 6; jfr *Domtassar.*

Tatlingar (plur.)? I 134: 10, II 337: 1.

Tegel-Dräng tegelarbetare I 248: 9. Jfr *Gruf-Dräng.*

Testament-skyddare II 472: 16.

The-Boe II 367: 12.

Tidegärd II 190: 19.

tidig hungrig, glupsk l. »påpasslig»? II 245: 22, 310: 13 (jfr 289 otr. ark 33: 180); brådmogen I 29: 19.

Tidningar (plur.) nyheter; skvaller I 4: 15, 233: 14, 303: 4, II 145: 25, 199: 27, 254: 4-5, 444: 3.

tidninge-förare II 194: 5.

tidningswäder II 478: 21-22.

Tielkestad I 87: 14.

tiena til II 108: 22, 251: 6.

Tienst-Ämnen II 112: 7. Jfr *ämne.*

tilbiuda försöka I 77: 14, 101: 8, 321: 16, II 345: 1-2, 390: 13, 449: 11-12. Äfven *biuda til.*

tilbud försök, ansats, bemödande, tilltag I 77: 18, 222: 27, II 298: 9, 362: 5.

tilbära hända etc. I 358: 16, II 36: 27, 323: 6, 402: 2-3, 403: 29.

tilfredz: jag är tilfredz at låt vara att, äfven om I 357: 2, II 182: 5. Jfr *jag wåndar at.*

tilfälle anledning, förefallande omständighet I 57: 5, II 431: 26, 450: 1. Plur. best. f. *tillfällen* I 44: 7.

til godo, se *hålla t. g.*

tillika I 158: 26, 268: 10, II 10: 13, 275: 26.

tillitelig II 188: 5.

tillämpning anspelning, slående jämförelse, ordlek II 94: 21, 95: 10, 123 förbj. ark XV: 135.

tilpynta (illa) tilltyga I 188: 17, 248: 16, 254: 10; ansätta I 349: 28.

tilsäija II 315: 11-12, 488: 11.

tiltagsen försigkommen II 221: 5.

tiltal I 250: 21, 343: 14.

ting, som fem. (*'hon'*) i Ds hs II 17: 2-4 (se noten).

Tings gästnings Penningarne (b. f. plur.) II 45: 18-19.

Tingest »stycke» I 20: 13, 375: 9.

tiufunge II 358: 15. Jfr anm. till *Skaldungar* II 65: 6 och se Språk och Stil 17 s. 197 ff.

todos (spelterm) II 254: 25.

Toilette I 304: 27.

tois: wet tois II 83: 10.

tokglättig uppsluppen (el. 'tokrolig'?) I 45: 18.

tokyfwig (var. *tokifrig*) I 293: 22. Jfr *yfwig*.

tolket (fornspråk) I 131: 2.

Tomt-Mysingar (plur.) I 180: 13, 20. Jfr *mysing* 'pyssling' i Halland, Harplinge s:n, enl. meddelande af fil. kand. E. Abrahamsson.

toppridare II 319: 28.

torde, se *töras!*

torfde wider (fornspråk) I 131: 4.

torftig fattig II 307: 20, 319: 6, 326: 13, 452: 2.

torka in I 37: 9, 211: 21, 243: 25; *intorcka* I 43: 11. Se anm. till I 37: 9.

torrbulta II 227: 13. Anföres af Sahlstedt 1773, Weste 1801 och A. F. Dalin 1851 (af D. betecknadt som familjärt) med betydelsen 'slå någon, utan att deraf uppkommer sår' l. dyl.

Torr-Gud I 330: 12.

torstedrick dryck att släcka törsten I 157: 16 (i da. öfv. 'Lædske-Drikker'), II 307: 21 (se anm. till detta ställe).

trafiquera: de trafiquerande II 64: 24.

Trapplöpare lycksökare (vid hofvet) II 233: 26, 249: 18 (i U2).

Trappslinkare = föreg. I 258: 7.

treffelig (adj.) utmärkt I 252: 7. Jfr *träfflig*.

trefnad välfärd II 406: 12; *Rikzens trefnad* I 382: 3; *Rikztrefnad* I 61: 13.

trefwen pl. *trefne* I 65: 24, 118: 24.

Triumphant I 75: 7, 329: 20.

tro: trodde honom til Lifwet II 226: 18; *jag tror ditt öde wäl* II 476: 16.

troget II 334: 25.

trollsmör II 377: 16.

tromål: i tromål i förtroende I 43: 14, 195: 1, 290:20, II 461: 11.

trug hot II 20: 9, 456: 22.

truga hota II 338: 24, 391: 15.

trygghet II 144: 10.

tråda: impf. *trådde* II 226: 8.

Tråd-Harfwor (plur.) I 322: 25 (i *Hs*, *Hs*[1] och *U2*), II 8: 5. Jfr *harfwetråd*.

tråka I 248: 8, 309: 14. Jfr *efftertråkandes*.

trång I 395: 21, II 83: 8.

Tråssning trossbotten I 222: 21.

träfflig (adv.) utmärkt I 397: 27.

trägen I 352: 16.

trät-bettar (plur.) II 377: 11. Jfr *betta*.

trösta I 31: 14.

tugga: tuggat derpå II 151: 27.

tuggord »glosa», »gliring» II 402: 5.

tung (i U2 = U1 sömntung) 'sömnig'? l. 'trög', 'dåsig' II 181: 10. Jfr *tunghet* och *tynga*.

tungelskifte II 289 otr. ark 33: 188.

tunghet I 184: 7. Jfr *tynga*.

tussmörker I 67: 2, 117: 3.

twinga, twungen (otwingad, otwungen) förkonstla I 13: 10, 17: 9, 43: 24, 88: 24, 89: 13, 93: 11, 24, 248: 4, 250: 4, II 165: 22. Se anm. till I 88: 24.

twifwelaktig tvekande II 322: 28, 490: 11 m. fl. st.

twärstämma hindra, stoppa I 265: 9.

tyckas tycka (pres. *tyckes, tycks*, plur. *tyckas*) I 38: 10 (U1 *Jag tyckes*=U2 *Mig tycks*), 38: 14 (Hs *tycka* ä fr *tyckes*) 59: 16, 92: 21, 124: 18,133: 10 (Hs), 160: 6, 216: 7, 392: 15, II 18: 11, 121: 18, 296 noten, 311: 25, 392: 6; *tyckas* tycka sig I 135: 16; *tyckandes sig* I 148: 28. Äfven som nu, t. ex. *Dig tyckes* I 134: 17, *jag ... som tycker* I 136: 22 etc.

tyg II 404: 7.

Tyg-Hus I 62: 4.

tynga II 84: 12. Jfr *tunghet*.

tächt I 315: 9.

tög I 315: 9 (i Hs).

töras torde I 100: 2; *torde* tordes I 221: 4, II 225: 14; *ibland torde jag wäl wara distrait med flit* understod jag mig, kunde det falla mig in I 244: 24-25. Som nu: *tordes* I 251: 4.

umgänge, se *omgänge*.

underklok I 309: 19.

underrätta II 127: 11.

undertiden understundom I 16: 6.

Underwåningen I 111: 16, II 79: 3. Jfr *wåning*.

-unge, se anm. till *Skaldungar* II 65: 6.

Untze II 163: 21 ff.

upana II 477: 6-7, 487: 5 noten (i Hs). Jfr *ana* I 61: 16.

upbudit II 384: 15.

upgräfne (adj. plur.) II 263: 2.

uphielp II 426: 21.

upkomst förkofran, framgång (karriär) I 15: 5-6, 17: 19, 58: 4, II 12: 23, 152: 16, 235: 4, 367: 5, 378: 19, 496: 20.

upmärksam II 314: 1.

upmärksamheter (plur.) I 2: 12.

Uppehåll I 373: 1.

uppenbar II 429: 19.

upriktig II 18: 14, 320: 14, 488: 3.

Upsikt I 91: 27, 148: 3.

Uptåg II 22: 25.

upwachtning II 353: 19.

urafla I 28: 13.

urqwädins (urqwädens) I 155: 4, 346: 7, II 10: 26.

ursinnig I 159: 2, 334: 26, II 233: 22, 248: 12.

urskillia II 40: 2, 346: 4.

Urskillning II 41: 22, 112: 13.

usel 'olycklig', 'fattig' etc. I 192: 19, II 95: 10 (i U2), 209: 19, 245: 11, 474: 22; dålig II 95: 10 (i U2). Se anm. till *uselhet* I 265: 12.

uselhet I 265: 12.

usla sig II 66: 19, 262: 3.

usling II 197: 17, 326: 17.

utanreda II 404: 11.

utforskare spion I 323: 16-17.

utgöra: *utgiorde* I 168: 10.

utgnall I 168: 1.

uthiärnad II 358: 21.

utkommen = *utråkad* I 246: 14-15, II 163: 5.

utlåta sig I 330: 11.

utmärka utpeka I 388: 14, II 202: 16, 263: 12.

utmäta I 173: 2, 322: 2. Jfr *mäta*.

utom utanför I 193: 2; utan II 373: 14 och ofta.

utreda sig klargöra sin tanke I 21: 3, II 331: 8.

utråkad I 368: 6.

utsedd på II 384: 18.

utsikt II 406: 21.

utskräcka II 313: 6-7.

utslag II 371: 8; utgång, resultat II 322: 6.

utspråk uttal I 159: 21.

utspöka I 14: 5, 187: 27, 341: 20.

utstå II 27: 25.

utställa utsätta I 160: 13, 227: 8, II 18: 13, 41: 4, 429: 14; utskicka l. utpostera I 323: 16.

uttyda sig II 238: 18.

uttåg II 246: 16.

wacker bra (fin, god) I 164: 6, 165: 13, 321: 24; fin II 261: 24; god, utmärkt I 259: 19, 293: 8, II 63: 30, 109: 24, 241: 2, 243: 16; förträfflig,

präktig I 296: 28, II 141: 26, 220: 11; *wackra Saker* (ungefär:) det som är godt (och vackert) II 36: 28.

Wahna, som fem. *(henne)* II 331: 14 (16).

Walland II 185: 17.

Wallmar I 263: 3, 266: 21, II 221: 5. Se äfven anm. till II 142: 16.

wanlyttes (imperf. pass.) I 259: 21 (i U2).

wanmäcktas försmäkta, vantrifvas etc. I 119: 11, 193: 24, 333: 3, II 140: 19. Se anm. till I 119: 11.

wanryckta förtala I 259: 16-17, 261: 6, 344: 11 (?); vårdslösa, försumma I 93: 22, 344: 11 (?).

wanrykten (plur.) förtal I 261: 8, II 173: 24.

Wanrådder: Herr Wanrådder II 215: 20.

wanskklig förgänglig I 382: 5.

wanskklighet, wanskelighet I 381: 1, II 449: 8.

wansläkting vanbörding I 235: 16.

wara: (det) kan så wara I 359: 21, II 119: 9; *lät så wara* II 467: 19. Pret. konj. *wor'* (l. *wor*) istf *woro* I 299: 17, II 28: 2, 133: 18, 134: 3.

Wasa-Tak II 409: 10.

vaser (plur.) kärl (i fysiologisk mening, t. ex. blodkärl, lat. *vasa*) II 161: 10.

Wasskoknös II 86: 7.

Wattn-telning II 236: 7.

Wattn-wälling: Där ha wi smällen af Wattn wällingen I 357: 1.

Wattubi II 345: 18.

Wederspel I 218: 14, 295: 6, II 1: 11, 202: 3-4, 468: 12.

Verkehren: spela V. I 183: 19 (Hs U2 *Vorkehren*).

werld II 112: 23.

Vermillon II 168: 3.

west-, se *wäst-*.

weta kunna II 462: 4, 5; *weta til at* förstå att I 129: 20; *weta skiäl* II 222: 24 (se *skiäl*); sup. *wist* II 15: 15, 350: 4; *wettad* t. ex. II 120: 20; präs. *westu* vet du t. ex. II 320: 26. *Jag wet intet hwad* 'je ne sais quoi' II 426: 5.

wett förstånd, omdöme I 177: 8, II 256 noten, 474: 10, 480: 1, 2.

wetta: *huru det wetter* II 431: 7.

Wettenskap (vanl. i plur. *-er*) kunskap, vetande etc. I 1: 3, 30: 6, 166: 19, 217: 9, 221: 16, 350: 26, 354: 18, 387: 24, II 109: 28, 232: 10, 352: 23, 400: 20, 474: 11, 477: 20-21. *utom ... Wettenskap* utan ... vetskap I 129: 22, 135: 17-18, II 466: 27.

Wettenskaps-Källan (best. f.) II 232: 10.

wettlös II 10: 18-19.

wicktig I 14: 6, 269: 16.

wida: så wida II 152: 9, 450: 22.

wida wägnar I 190: 9-10.

widkomma II 407: 9.

widrig ogynnsam, fiendtlig (motbjudande) etc. I 37: 21, 270: 14, II 13: 19-20, 69 noten, 110: 9, 143: 4, 182: 2, 198: 28, 456: 21, 481: 1.

Widrigheter (plur.) motigheter II 8: 11; fiendtliga anslag I 275: 2.

widskiepelse II 120: 4.

widskiften (plur.) II 230: 3, 409: 7, 498: 8.

widtbegrepen II 191: 18-19.

wighet II 21: 7, 153: 15, 366: 8-9.

wiktig, se *wicktig*.

willia, som fem. II 36: 28.

willia l. *willa* (vb): *will, wil* II 81: 17, 471: 15.

Wiltingar (plur.) vildbasare II 483: 13.

wimmerkant disträ etc. I 244: 18, II 190: 20, 340: 11, 397: 7.

winna: gifwa sig wunnen II 160: 17.

winsamleg (fornspråk) II 188: 24.

winsäll (fornspråk) I 130: 27.

Wipp-lustig, Wipplustigt (interj.) II 53: 12, 361: 7.

wis: efter wiset I 360: 3 (se anm.), II 37: 11, 213: 10; *utom alt wis* II 201: 2.

wisp vips II 199: 9, 312: 24.

wispaktig, hwispaktig I 264: 21, II 42: 6, 413: 8; *Hwispaktighet* II 459: 11.

wiss säker I 44: 12, 232: 17, 379: 13.

wist, se *weta*.

Vitala II 227: 3, 337: 27.

Witten II 482: 4.

witter kunnig, bildad II 354: 21, 436: 13. Se följande.

witterhet 'bildning och kunskaper' I 11: 24, 29: 4, 342: 21, II 7: 13-14; *witterheter* II 400: 26-27. Se anm. till I 11: 24.

Wolfianer (plur.) I 74: 26-27.

Vorkehren, se *Verkehren.*

Wrak odugling I 207: 3, 315: 23, 357: 8, II 73: 27, 393: 25, 477: 26.

wrå, plur. *wrär, wrå(e)r* I 58: 1, 18, 105: 6, 188: 7, II 262: 9. Se anm. till I 105: 6.

wräka slänga etc. I 106: 3, 290: 12, II 110: 24, 158: 3, 263: 4, 397: 3, 407: 15, 436: 17.

wunnen, se *winna.*

wurm II 178: 23.

wyrda I 311: 19. Jfr *wörda.*

wyrdig vördig (om präster, hederstitel) I 100: 23, 106: 10, 149: 11, 198: 10, 213: 4, 309: 20(?), 351: 29, II 56: 14-15, 191: 10(?), 300: 12, 387: 16; vördnadsvärd, aktningsvärd I 113: 28, 116: 3, 127: 15. Se anm. till I 100: 23, II 121: 9.

wyrdighet I 1: 14, 67: 17, 113: 28, II 362: 17. Jfr föreg.

wåga derpå löst II 439: 10. Jfr *löst.*

wånda: jag wåndar (, at) låt vara att I 292: 19, 352: 20-21, II 76: 4, 180: 26. Jfr *tilfredz.* Se anm. till I 352: 20-21.

wåning boning, bostad, rum I 178: 18, 184: 2, 279: 15, 349: 2, 389: 9, II 18: 20; *öfre Wåningen* I 89: 16, jfr *Undervåningen.*

wårda I 112: 11, 148: 27, 155: 10, 162: 20, 240: 23, II 44: 22, 479: 25.

wårdhållare vakt, vaktmästare I 155: 6.

wårdning I 381: 23, II 480: 10.

wäcka til I 181: 11.

wäder vind II 369: 19, 411: 1; *komma under wäder med* II 203: 7; jfr da. *komme under vejr med* underfund. Jfr *Skryt-wäder, tidningswäder.*

Wäderhane vindböjtel I 266: 9, II 314: 7, 321 noten, 331: 21.

wädersinnad vankelmodig II 381: 6.

Wäder-Sinnen (plur.) vankelmodiga själar, svaga karaktärer I 48: 14. Jfr *Sinne.*

wädias slå vad I 266: 17, II 191: 3, 433: 10; *jag wäds* II 123: 12; *kom wädz (wäds, wäss)* I 67: 27, 144: 17, 338: 22, 371: 5, II 84: 16, 188: 18, 356: 11.

wägnar, se *wida w.*

wäl: wäl så lätt I 130: 4; *wäl så godt* II 1: 1; *tror du väl, at* kan du tänka dig, att I 221: 11; *Tron I wäl* var säker på I 357: 4; *jag tror ditt öde wäl* II 476: 16; *må wäl* »ha det bra», »stå sig väl» (särskildt i ekonomiskt afseende), vara förmögen (jfr *wälmående*) I 109: 23 (jfr r 15 *mådde Riket bättre* vore det bättre ställdt med riket[s ekonomi]), II 9: 16, 272: 13, 387: 6; *giöra så wäl och* II 341: 19-20, 354: 22.

wäl an (i två ord) I 193: 6, 260: 20.

wällust I 45: 9, 81: 21, II 251: 13.

wällustig I 250: 10.

wälmående välbärgad, förmögen II 284: 28, 326: 22, 398: 14, 452: 1.

wälsignad II 319: 8.

wälstädat? II 327: 23.

wända II 114: 2, se *åka; wända igen* II 14: 25.

wänlig I 299: 18.

Wänskaps-Sinnen I 209: 1. Jfr *Sinne.*

wäpnare-Högfärd II 243: 7.

wärk skapelse II 116: 23; *(sielfwa) wärket* gärningen, praktiken; (äfven) värkligheten, saken etc. (ofta: *i sielfwa wärket,* i gärning, i värkligheten etc.) I 69: 18, 87: 5, 271: 20, 309: 8-9, 315: 16-17, 319: 9, II 293: 10, 412: 8, 485: 16. Jfr *drifwa.*

Wärkställighet II 407: 11, 415: 3.

wästgöt(e)tyg, i Hs aex = U1 *Wallmar* I 263: 3, 266: 21. Jfr *Wallmar.*

wörda respektera etc. I 290: 16, II 90: 10, 231: 20. Jfr *wyrda.*

yfwig I 89: 22, 317: 5, 384: 7. Jfr anm. till *tokyfwig* I 293: 22.

ylfwa I 196: 21.

ymseplats I 117: 11.

yppa sig II 393: 13.

yrcka 'lägga sig vinn om', 'omhulda' etc. I 380: 2, 382: 2, II 5: 26, 68: 4, 171: 5.

yttra 'yppa', 'komma fram med' I 133: 14, II 449: 23; *yttra sig* II 188: 11, 431: 27.

Zelotypia I 297: 24.

Zifra I 120: 7, II 277: 3.

åckerbetta (U2 *åkerbit*) stycke åker II 229: 14.

åhåga lust I 40: 3, 43: 2, II 123 förbj. ark XV: 193.

åka och wända II 114: 2. (Betyder i Fryksdalen enl. Sv. Lm. II. 2 s. 88 1) 'hålla medelvägen, vara moderat', 2) 'vara osjälfständig'.)

Ålderdomen forntiden I 128: 26, 175: 24, 196: 17, II 71: 6.

åldrig ålderdomen tillhörande I 396: 22 (*barnslig, manlig och åldrig Kärlek* från såväl barn som män och åldringar); *är åldrig* 'har sedan gammalt lefvat, är uråldrig' I 130: 12.

år: åt åhre, åt åre(t) nästa år I 251: 7, 392: 14, 394: 15, II 169: 27, 289: 17, 436: 4.

återsätta II 417: 9, 430: 9.

åtfråga tillfråga II 308: 27.

åtskillig 'olik', 'skiljaktig', 'olika slags' etc. I 2: 2, 5: 5, 40: 23, 140: 9, 292: 18, 314: 3, II 153: 17, 203: 6, 396: 1.

ädelhet adelskap, nobless, adlig börd I 240: 10, II 251: 23-24.

ädelmodig ädelt sinnad, högsint I 162: 18, II 304: 2, 326: 11, 418: 11, 482: 15.

ädelmodighet (se föreg.) II 392: 1, 402: 22.

äfwen (adv.) lika I 302: 4; just I 168: 20, II 22: 2 (i U2 *just*), 23: 19, 173: 16; *äfwen som ... äfwen så* II 20: 17-21; *äfwensom* I 2: 14; *äfwenwäl* II 128: 7-8.

äfwentyr saga, »historia» I 71: 2, 149: 23, 154: 9, 373: 3, II 221: 1, 231: 8, 496: 20.

Äfwentyrs-sättet (b. f.) I 373: 3-4. Se föreg.

äfwentyrs-ämnen 'historie-hjältar' I 149: 23. Se *äfwentyr* och *ämne*.

äga behärska, kunna I 296: 19, 394: 25, II 117: 2, 239: 11. Se anm. till I 296: 19.

äggia I 274: 26.

äggöhl II 371: 2.

ährlig aktad, hedervärd, aktningsvärd I 39: 4, 84: 10; god och hederlig, bra: *en ährlig Man, hwar ährlig Karl* o. dyl. t. ex. I 270: 4 ff. (=i registret *god Man*); äfven som titel (för man af bondeståndet): *en Tolfmans titul: Ährlig och Förståndig* I 386: 3, *en god ärlig Tolfman* II 201: 10-11; jfr I 271: 14, II 5: 25; välboren, ädel I 165: 8-9; god, härlig *(en Ährlig ting)* II 155: 25. Jfr anm. till I 270: 4 och II 121: 9. *ärlika* (fornspråk) II 337: 12.

ähremäten II 359: 5.

älskelig I 381: 23.

Älta I 339: 26.

Ämbete II 7: 5-6, 10: 4, 351: 22.

ämne (om person) ung förmåga, blifvande ..., tilltänkt ..., kandidat etc. (särskildt i många sammansättningar) I 30: 19, 357: 8 noten, 359: 28, II 25: 11, 111: 1, 112: 7, 113: 11, 114: 9, 249: 9, 255: 9-10, 266: 10, 302: 4, 342: 14, 346: 4; ämne, föremål (för en historia, en moral; äfven om person: »hjälte») I 186: 15, 149: 3, II 254: 18, 326: 1, 449: 22, 487: 2. Se särskildt anm. till I 149: 23, 359: 28, II 346: 4 (äfven II 18: 14); *Råd och ämne* råd och lägenhet II 467: 7.

än I 297: 26, 300: 22.

ända fram rakt fram I 172: 13.

ändemål I 35: 26.

Ännespann II 222: 17.

änteligen I 134: 26, 149: 15, II 383: 13.

ärbar hederlig I 64: 14, 103: 4, 136: 19, II 26: 16, 112: 23, 487: 24.

ärlig, se *ährlig*.

öde II 223: 17.

öfre Wåningen I 89: 16. Jfr *Underwåningen.*

öfwerdåd självsvåld, förmätenhet I 27: 17, 183: 6; djärfhet II 290: 2.

öfwerflödigt till öfvermått, omåttligt I 23: 2.

öfwerlopp alltför stor tillströmning II 278: 8; *få öfwerlopp af* bli öfverlupen af I 20: 17-18, *ha öfwerlopp af* vara öfverlupen af, ha besvär med II 460: 3.

öfversitta: *sitta öfwer* II 363: 19.

öfwertyga öfverbevisa om II 19: 23.

ögnafäste uppmärksamhet, aktpågifvande: *war wärdt ögnafäste* I 85: 8-9.

örbuckla II 372: 18-19.

örfil-täck: påkwärdig och örfil-täck II 217: 2.

Öron-Ljud I 127: 25.

TRYCKFEL.

s	*167*	*under strecket*	*r*	*1*	*står* 6	*läs* 7
»	*286*	» »	»	*5*	» 287: 3 än	» 287: 3 *Uz* än
»	*330*		»	*9*	» Creaturet	» Creturet
»	*338*		»	*20*	» Då	» Dä
»	*Anmärkningar* »	*s 2*	»	*19*	*uppifrån står* 4	*läs* **6**. 4
	»	»	»	*20*	»	» **6**. 11 » 11

RÄTTELSER OCH TILLÄGG.

Del I. *Sid. 4 r 18 står* Vårt *läs* Wårt *6: n 4*[1] *står* jag *läs* iag *8: 5* Herr *saknas i Hs* *12: 16* Kopparkettlor *bör troligen rättas till* Kopparkettlar *se noten och Ordl. och jfr Inl. s. CXVI* *17: n 4 står* 11 Hs *läs* 10 Hs *19: n 3 står* hålles. *läs* hålles *22: n 3 står* undvika *läs* undwika *24: n 4 står* Fredrichs. *läs* Fredrichs 25: n 3-4 står *4 sidans slut är bortklippt ur Hs* läs 4 [som nu wörda] — 10 [Patriot.] *bortklippt ur Hs* *29: n 3 står* för mycket *läs* förmycket *40: n 4* 22 *U2* ömsar *utgår* *41: n 2 utgår* 9 *U2* ser . . . sin kula. *Tillägg* 10-11 sin hufwudstad. *42: n 3 står* 4 U2 *läs* 5 U2 *49: 1 står* altför wäl *läs* alt förwäl[2] *49: n 1 raden utgår*[2] *60: n 8 står* merendels *läs* merndels *64: n 6 står* 13 *e* som *läs* 16 *e* som *66: n 3 står* Kreatüret. *ä [af censor?] läs* Kreaturet *ä [af censor]* *68: 5 står* opegripeliga *läs* obegripeliga *72: n 2 står* Odelachtighet *läs* Odelaktighet *79: n 2 står* 14-15 *U2* . . . 17 *läs* 15-16 *U2* . . . 18 *85: 6 står* inte *läs* intet *88: n 7 står* Jo. *läs* Jo, *94: n 4 står* 20-s 94: 5 *läs* 20-s 95: 5 *103: n 2 utgår:* 10 *U2* taga in *109: 12 utgår:* räkna *123: 9 står* blindtvis *läs* blindtwis *125: 3 står* Tvång *läs* Twång *127: 1-2: texten är felaktig men hur den bör rättas är oklart; jfr noten!* *130: n 6 står* 16 *Hs* i *läs* 15 *Hs* i *133: 5 står* (Kärleken war *läs* (Kärleken ware *140 motto r 1 står* in eniis *läs* ingeniis *160: n 1 står* NB *läs* NB För *167: n 1 står* 6 *U1 läs* 7 *U1* *179: n 2 står* 4 *e* gäster *läs* 5 *e* gäster *189: 5-6* afbilden: Korteligen *bör möjligen rättas till* afbilden med dessa orden: Korteligen *Se noterna!* *237: 17 står* 3. Wekor *läs* 3 Wekor *257: n 9-10 står* 258: 2 Partiet *läs* 258: 2 *U2* Partiet *266: n 1 står* staffbar *läs* straffbar *283: 17 står* swäfvande *läs* swäfwande *286: n 5 står* 287: 3 än *läs* 287: 3 *U2* än *288: n 1 står* oskyidiga *läs* oskyldiga *330: 9 står* Creaturet *läs* Creturet *jfr Komm. och Inl. s. IL* *335: n 3-4* 8 *U2* owärdigaste orsaker *utgår* *338: 20 står* Då masar *läs* Dä masar *354: 11-12 med not r 1-2: texträttelsen* knäfallit lyckan > knäfallit för lyckan *är kanske omotiverad, jfr Ordl. och anm. till II 119: 18,* *470: 2 och se Inl. s. CXLIII!* *364: n 7 står* 365: 5 penninge-törst *läs* 365: 5 *U2* penninge-törst *376: 7 står* svemlat *läs* swemlat *396: n 5 står* 25 *U2* Swensk *läs* 24 *U2* Swensk

Del II. *55: n 2 står* gick at *läs* gick åt *106: n 4 står* hvisslade *läs* hwisslade *144: n 5 står* 145: 3 wid *läs* 145: 3 *U2* wid *200: 9*

[1] D. v. s.: Sid. 6 rad 4 uppifrån i noten under strecket.

[2] Se numera Ordl. s. 240 under *för!*

enfällige *bör nog efter Hs rättas till* enfållige *312: n 2 tillägg* 3-4 *Hs* med mitt barn gier *329: n 2 står* kammar *läs* af dem i denna kammar *334: n 3 står* bojor *läs* si wattnens bojor *335: n 4 står* tiltal *läs* tiltalt *336: n 2 står* underkasten *läs* underkastet 347: n 1 läs *Jfr s. 365!* *352: n 4 står* 354: 44 *läs* 355: 4 *362: 12 står* bliwen *läs* blifwen *365: n 1 står* 14 *Hs läs* 11 *Hs* *394: 2 står* Ebb *läs* Ebbe *394: 8 står* kunat *läs* kunnat *410: n 3 står* 12 *U2* har *läs* 13 *U2* har *414: n 6 står* 23 *läs* 13 *433: 10 står* Jäg *läs* Jag *475: n 4 står* 1-2 *U2* För *läs* 1-2 *U2* penning [*ny rad:*] För *492: n 1 står* 1 *U1* dygdig *läs* 1 *U1* dydig

Del III. Inledning. *Sid. XXIX noten r 1 nedifrån står* i slutet af inledningen *läs* i början af tredje delen, s. *7-11* *Sid. LXXV: 2 står* nedan s. 150 *läs* nedan s. CLXI, CLXVII *Sid. LXXIX: 10 står* ofvan s. 50 *läs* ofvan s. LXV *Sid. LXXXIX: 8 nedifrån står* s. 50 *läs* s. CXXXIX *Sid. CIII: 14 nedifrån står* Hs och U2 *läs* Hs och U1 *Sid. CIII: 5 nedifrån tillägg efter* II 316,: *dödt* te. II 386, *Sid. CIV: 7 tillägg:* I slutet af 2. årg. märkes möjligen en tendens till skillnad mellan n. part. på *-adt*, sup. på *-at*.

Kommentar.[1] *Sid. 2 rad 19 uppifrån står* 4 *läs* 6. 4 *rad 20 uppifrån står* 6. 11 *läs* 11 Sid. 6 står 32. *oskämmandes* läs 32. 4 *oskämmandes* *Sid. 7: anm. om* 9 *gumrade* etc. *hör under sid.* 36 *istf* 37 *11:* 62[2] *står* 21 *liftiga* köttsliga *läs* 22 etc. 11: 64. 13 *1696 Åhrs Stat. tillägg:* 1696 års personal- och anordningsstat hade med särskild omsorg och sparsamhet utarbetats af Karl XI och tjänade ända till 1809 som grundval vid den ordinarie statsregleringen. (Se Hildebrand, Sv. Statsförfattningens historiska utveckling, Sthlm 1896). *L.* 12: 66. 14 *står* öfverlista *läs* öfverlista, kringgå 15: 76 *står* 6-13 Ark... *läs* 6-13 Ack... *17 r 4 nedifrån står* 84: 26 *läs* i 85: 26 19: 92 står 27 *Qwinno-Junckrar* läs 19 *Qwinno-Junckrar* 20: 97 *står* 2-4 *läs* 3-5 *21:* 104. 19 *står* 252: 17 *läs* 352: 24 *28:* 127. 24-25 *rad 2 står* »Ia får *läs* »Ja får *29:* 133. 13 *står* 62: 7, 92: 19 *läs* 62: 27, 92: 19 *32:* 148 står 10 *Snille-Gåfwor* läs 12 *Snille-Gåfwor* 37: 166. 6 *rad 8 står* 217: 20 *läs* 217: 20) *42:* 186. 18 *står* 7: 2 *läs* 1: 2 *43 rad 3 uppifrån om* »Saltzburgare» *tillägg:* Kommerskollegium hade den 24 jan. 1732 föreslagit K. M:t att underlätta immigrationen af industriidkare bland de från Saltzburg fördrifna protestanterna, dels genom att bevilja dem 20 års frihet från utskylder, dels genom att ge de fattiga ibland dem respenningar. Möjligen är det någon broschyr eller tidningsuppsats med anledning af denna åtgärd som Dalin åsyftar, ehuru det flyktiga omnämnandet ej ger någon klarhet häruti. *L.* *47:* 216. 16 *harfwade* etc. *tillägg:* Jfr i da. öfv. 'trækkede mig'. *60:* 274. 26-27 *tillägg:* Jfr möjl. fsv. *afäggia* 'ifrigt afråda' Söderwall. *61:* 275. 27 *står* 86: 21 *läs* 88: 21 *80:* 352. 20-21 *rad 2 står* aldrig så dyrt *läs* aldrig så stort *94:* 1. 14 *tillägg*

[1] Många tillägg och rättelser till den språkliga kommentaren äro införda i Ordlistan.

[2] Dvs sid. 11 i Komm. vid anmärkningarna till sid. 62.

Jfr II 40: 3-4. *H.* *95:* **6** står **27** *hederligt* läs 23 *hederligt* *99:* **31.** 25 *utgår* hos Weste *112:* **86.** 26 *rad 2 står* 1797 *läs* 1795 *115:* **94.** 21 *rad 2 står* Weste Dict. 1797 *läs* Fr.-sv. Lex. 1795 *117:* **98.** 14 o. 19 *rad 2 står* 1797 *läs* 1795 *118:* **101.** 21-22 *rad 3 står* 1797 *läs* 1795 *129:* **144** *står* lefwa med med *läs* lefwa med *136:* **141** *står* 25-26 *wacker* förträfflig *läs* 26 *wacker* förträfflig *137:* **144.** 27 står *Stygia-Putt* läs *Stygia-putt* *137:* **145.** 22-23 *tillägg* Jfr II 56: 18-19, 27. *H.* *138:* **147.** 9 *rad 2 läs* les autres (Fr.-sv. lex. 1795). *H.* *145:* **171** står 6-7 *så wida* läs 7-8 *så wida* etc. *149:* **187.** 22-26 står *Neder* läs *heder* *150:* **194** står 6 *något* läs 7 *något* *162:* **236** står 22 *som Holger* läs 23 *som Holger* *163:* **239** står 4 *Kuttra* läs 2 *Kuttra* — står 6 *Logomachiske* läs 7 *Logomachiske* *164:* **247.** 12-28 *tillägg* Vid närmare granskning af arkens utgifningsdata förefaller det mig troligt, att detta ark utkommit den 10:e juli. Dalin har tydligen ej tänkt på, att hans uttryck »nästa Arket» (241. 8) ej af läsaren kunde uppfattas såsom åsyftande just det ark, i hvilken kungörelsen införts. *L.* *185:* **306** står 10 *liten* läs 11 *liten* — **307** *står* 12-14 *läs* 17-19 *188:* **318.** 29 *står* 1870 *läs* 1807 *200:* **370.** 3 *rad 3 står* Flo; *läs* Flo- — 23 *står* ha *läs* har

Ordlista. 231 *aftwina*[1] tillägg: II 446: 8 'förtvina' 232 *aktsamhet* tillägg: Jfr *alla små Etiquetter* I 292: 18-19 233 *bedia* rad 3 tillägg: *obuden* 'oombedd' I 155: 19 (se Inl. s. CXXVI) 235 *bortskiämma* tillägg: Jfr I 34: 19-20 *skiämma bort* (U2 *förderfwa*) 238 *Dygd* tillägg: 'goda egenskaper', 'god karaktär' I 240: 19, jfr 15 och 2. Märk äfven II 162: 15-16 Den enas dygd kan intet adla den andras odugelighet 242 *Genkast* står II 264 läs I 264 242 *Glumkande* står II 53 läs I 53 246 *högtid* tillägg: Jfr Dalins Sv. Hist. II 821: Af sådant giorde några godtrogne Herrar ganska stor högtid ('stort väsen af', 'ett stort nummer af'). 249 *luftsprång* tillägg: II 190: 7 och jfr W. Scott Kenilworth (öfvers. Sthlm 1854) s. 206 249 *lämna* tillägg: II 294: 1-2 *Jag lemnar det* (så U2, se noten = U1 *det ger iag med* [ej af Dalin]) 250 *läwis* står 373: 12 läs 377: 12 252 tillägg efter *obilligt: obuden* 'oombedd' I 155: 19 (se Inl. s. CXXVI) 253 *ordablåst* står 150: 1 läs 150: 11 255 *rida* tillägg: Jfr I 175: 6 i Hs: rida [på alt hwad wi företaga i Swerige] *ä t* gnaga 261 står *torrbulta* II läs *torrbulta* (ungefär:) mörbulta II 261 *twinga* rad 3 står 93: 11, 24, 248 läs 93: 11, 248 265 till *äfwen* = 'just' tillägg: I 73: 4, 175: 11, Komm. 130: r 148.

[1] Dvs sid. 231 i Ordlistan under uppslagsordet *aftwina*.

BILAGOR.

Prof af handstilarna i Argus-manuskriptet, ett bref af Carl Carleson och faksimil af sidor ur Argus.

(Jfr anmärkningarna till de olika styckena och inledningen pag. VI ff., XXVI ff., XXX-XLVIII.)

Pl. I: Handskrift till början af I n:o 2 (jfr Pl. III). Dalins och censors handstilar. (Förminskad reproduktion.)

Pl. II: Handskrift till I n:o 41, sid. 311 r. 9—312 r. 6. Dalins stil.

Pl. III: Det nyskrifna inledningsstycket till I n:o 2. Carl Carlssons stil.

Pl. IV: Det konceptartade första manuskriptet (Hs^1) till I n:o 42 (i konceptet urspr. n:o 40). Dalins och Carl Carlssons stilar. (Förminskad reproduktion.)

Pl. V: Handskrift till början och slutet på I n:o 20 (»inramningen»), sid. 140 och sid. 144 r. 15—17. Okänd hand.

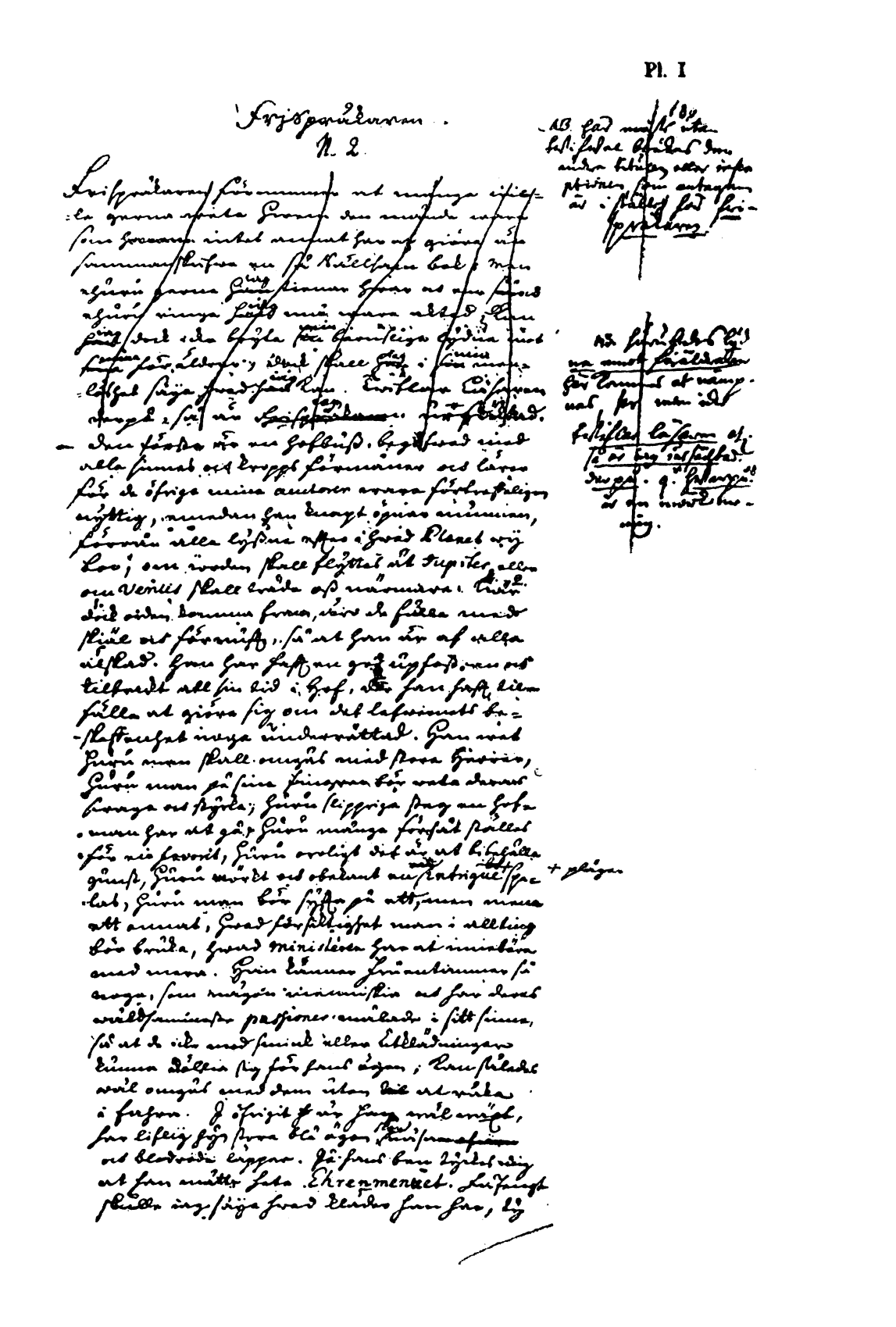
Pl. VI: Handskrift till brefvet i I n:o 20, sid. 141—142 r. 5. Okänd hand.

Pl. VII: Handskrift till I n:o 33, sid. 246—247 r. 2. Okänd hand.

Pl. VIII: Ett bref från Carl Carleson, dat. $^{26}/_{11}$ 1755 (i R.A.: Biographica C 2 b).

Pl. IX: Titelbladet till Argus' första nummer.

Pl. X: De två första sidorna af Argus I n:o 3.

i rättan tid, begynn i sinom tid nu nu"
= enn rätsyn ock, på det wäl med bei fulle=
= komligit, enn du wird tiefföllen Enn rätpi=
= ne mägna Lärare, så väpn den käpne
Christen, som mägen Enn begära. För
ing dig, sade ing, dessinnta Fyste likat sek,
falskligt, giningst, skademan, sinn lön=
= dersmän ehr: ing, sade Jon, Gwarför ida
dek? vellamast det intet så groft mån=
= End, ock wet du Enn sonda ditt räfliga
annum; Enn fröga mig räkna annark
ock enn intet så Theologisk. Jämn dig
annu, frögade ing, nu ekk adelsman.
Enn du gramb wark, sade Jon, wet i väl=
Lega det förstog Jon flögal allen pri=
= vilegier dig giferr, ock sunnto fald wark
ingöda dig, enn du skillinn dig från
annund seddan ginom högfärgade
Kläder, Livenier, equipage, annum och wägn,
enn du Enn jagstrega dig sedvanlig skäl=
gmund och plägen käpa glödan sinder
din gröta, enn du Enn indiller wandra,
ock dinn rättskaffer stråda sig up
i sedsamheten, neller i käpsindsinnt,
allen räkenskapen = käpta reforma=
= tionskiden, kast nu din [redacted] kerster skäla
Jo wanit nu ägelig skammelen, enn
du Enn prata de brödrelig förmåna
och räfsäga din röst öfrenn kinga nu=
= den sind nu flegtsamb wälskaffenhet ske.
du räpn nu kärkommodig Riddarbuan.
Jämn klin annu, frögade ing, nu
wälfortinus "sinnbetymen" Jo, sade
Jon, giör dig wägbarlinde sinder=
= rättad, förnuri din syddla består, [redacted]
[redacted] klagt ock dep dygg=
= sek i grunt skillskap (innan ofönnäckli)
[redacted] dig skarpt för sökande och"

Ins Svenska
AK985
№ 2.

---- Hæc alii jæa
et pluries uno conclamant ore.
Juvenalis.

Min kära, din uppfinnsamhet är värkligen förskräcklig. Jag satter ihop dessa papper i ordning ämnar upp på den Svenska Argus, förbinder mig ingalunda att upplåta mig värmarn för dig. Ich skrev mindre vil jag intet allenast lämna dig i skiftet om skrifvet verkar förbrukar, på det du intet må finna någon orimlig anstor misshandla dessa, som tu ämnar dig förlägga till skada.

Jaden några anledning att misstänka mig för det allmänna bästa hall endast och uteslutit att gamman allmänna skrifter som hålla svar mig av sådana slags personer som förstämma att tiena tjäpp. Jaster de hellrikt att tvinna gängar om andra sinnen tänka så är mindre Grammaticus sina tankar, som han tjänstvilligt och till bästa befordrar.

Den Svenske Argus.

n. 40. pp 42

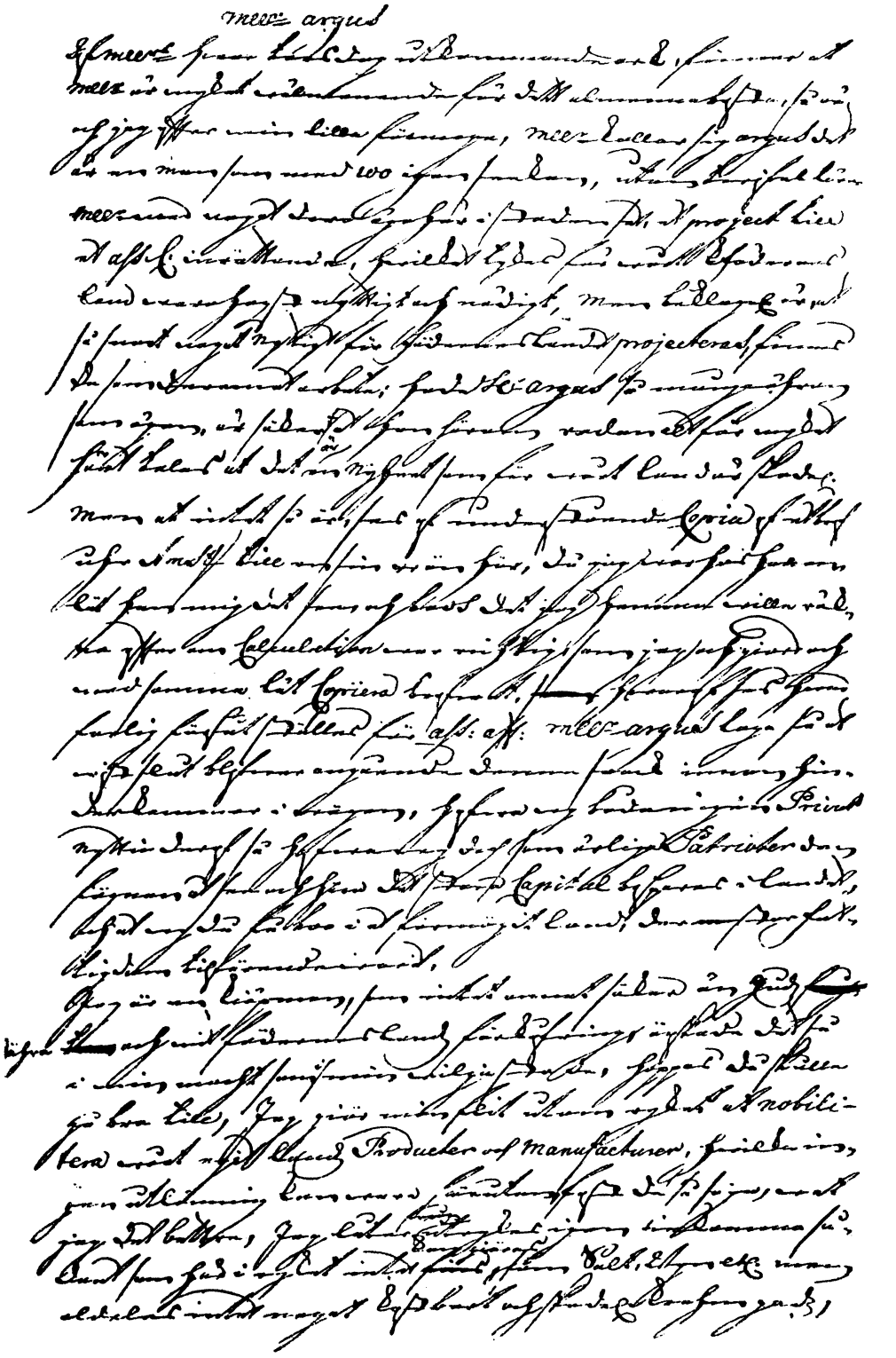
Tryckt

Nihil infelicius est iis ingeniis qui mordicus tenent, majores nostros nihil ignorasse. Joh. Scalig.

Det er både lyksalig og sælsomligt at høre huru diverse og lygnagtig en del Mennisker ellers selv skal forsvarer en sig selv klandig og urodig mening, det de påstå uti — ny nu forbidre som vore vigte mend de forfattninger som vore forfader giordt selv dennes beskrevne med mueligste og ingalunde ukyse andre Maximer an dem de professer og forsvar. Den som bekiender sig en skendig obstinadighed sig skyer og ingaar — i alle jordiske ting for sælligere sig ille det selv maste andre ut som sig selv uskyldige omr skendige skulder og forsyller sig selvt ofte, og den som tror at Mennisker skal forunskt tilsee den andren ut de skole bekiender sig dennes tilsee dennes forunden og nytte, kan intet nemet en sælligere ut en sig ydmyg gaaende blesvit den uforskrodd som intet uvane bruger og nytte dennesamme.

Eders eminentie dennes mangfoldige ut for findes Eidsvold dersigneden mange nytte inretninger vaglædningene til det jeg sagt, for i sønderhed den ut gangen en absolut Correspondent gisrelning, som giordt en ufrakning pa skrid for det Provinz skulle skaffe gaarden at assistance Contoiret — rettende, samt den sig der selvfelde:

At skulle sidder under min evelmuendes disposse, ut alle skulle ansee en slik inretning, sammigaarden vanskelig sunde disponere.

19. — *Argus.*

Min Snälla Argus: N: Guddemin! Guidnon dem
Storaku

Om du skulle tycka så mycket om mitt verk: Jag, min käre
Son, det skrifvet emot mycken skrymtande, så fruktar
jag illigit att Svaga på mig en del af mina vidla hän-
delser obetänkeliga fall. Jag skrifvade ganska tungt
i början och jag har nästan så många svåra bokstäfver
som bönder. Jag har ofta varit tvungen att
skrifva samtlige min tanke at jag icke skulle
skrifvet som min Preceptor skola gråta
öfver bord. Kärt barn och bondare vanligen
förlora skal jag säga; Jag finner at mycket skämtigt, som
skulle uppmuntra det finna til Böndags underhåll,
men förrän jag mista ordet ut, skal jag en li-
ten Vandel af min värliga Skrifvelse, Guardianen
som berättade mig att jag gick in i Medoppsta
tiden och att sednare intet kunde mig förklara. Det
jag sjelf är vandrebräcka Barn skrif, men
så blef jag icke välkommen som i gamla dagar
det skulle skaffa at umgås med? Dessliga saker
jag vågar skrifva är skrab bägge förmögar så
tröttande, Barn jag är skrift skrämdag, förvirt skarp,
vaden jag skog en Grammar af min Argus: Men
så hjelpte jag, att jag gjorde evil Barnen Tid. Jag
vil säga många gånger ursäkta det jag skrifvit
och skulle vänga konstruktion med min Grammar

Lund d 26 Nov. 1755.

Gnädigste Allernädigste Herr.

Det Eders Kongl. Maytt. försäkra jag inom
all i dygnet underdånigst anmäla, det vid-
lig ifrg Rommet med Det ledige Fästningen
Landskrona Länsbefäl åter besättning
Ehr. Skiöld som samtidigt mig at hedra en
del Eders Kongl. Maytts Nåd. Ehron. gnäm-

Lag Man Carleson om det ledige
Fästningen Landskrona Länsbefäl.

C: № 311.

Then

Swänska

ARGUS

N:o I.

Omne tulit punctum qui miſcuit utile dulci. Horatius.

STOCKHOLM,
Tryckt hos Benjamin Gottlieb Schneider.

Then Swänska ARGUS

N:o III.

Parvæ leves capiunt animos - -
Ovidius.

STOCKHOLM,
Tryckt hos Benjamin Gottlieb Schneider.

GOd dag, Swenſka Fruentimmer! Det war länge ſedan man gaf Eder från tryket en ſå förtrogen helſning. Wåra Lärda ſynas oförſiktiga i det de antingen ſkrifwa det I icke förſtån, eller ock gå Ehr aldeles förbij, likſom den Satzen intet woro ſann, at den ſom ſtår wäl hos Ehr, kan uträtta hwad han wil. Eder Kön tyckes undertiden ſtyra och beherſka hela jordklotet och Eder Gunſt är mångens lycka, antingen han är lyckan wärd eller intet; Derföre är jag nu ſå flug, at til Ehr ſtälles ett af mina förſta ark. Den åhran tilkommer ock wärkeligen ett ſå ädelt kön at ſå förſta Viſiten, och jag hoppas at I tagen mig wäl emot. Dock at I icke mågen förakta mine ſtora ödmiukhet, ſå will jag ſäija Ehr, at jag icke kom-

INNEHÅLL.

Förord ..... Sid. 5
Upplysningar om den nya upplagan af Argus ..... » 7
Förkortningslista ..... » 12
Förkortade boktitlar ..... » 14
Inledning. Historisk inledning ..... » I
» Språklig inledning ..... » XXVI
Anmärkningar till första delen ..... » I
» » andra delen ..... » 91
[Märk: det förbjudna arket n:o 15 ..... » 125
» det otryckta arket n:o 33 ..... » 172]
Ordlista ..... » 231
Rättelser och tillägg ..... » 267
Bilagor: Fotografiska reproduktioner. Pl. I—X ..... » 271